1885 12

OOSTENDE
ONDER DE
DUITSCHE BEZETTING
1914-1918

DOOR

A. ELLEBOUDT

BESTUURDER VAN « DE ZEEWACHT »

EN

DR G. LEFÈVRE

□

EERSTE & TWEEDE DEEL

188 G. 12.

188 G. 12

1914 - 1918

BERICHT

Het boek werd grootendeels afgedrukt onmiddellijk na den wapenstilstand maar kon wegens allerlei omstandigheden niet eerder verschijnen.

Daar te dien tijde passend materiaal, zuivere drukinkt en regelmatig papier niet te verkrijgen was, konden we de uitgave niet beter voorstellen.

De lezers zullen ons verontschuldigen.

DE DRUKKERS.

Drukkerij ELLEBOUDT, Kerkstraat, 37, Oostende. Telefoon : 444.

Nadruk verboden.

1924/R. 1978.
Buy.

188 G. 12.

1914 - 1918

OOSTENDE

onder de

Duitsche Bezetting.

Drukkerij ELLEBOUDT, Kerkstraat, 37, Oostende. Telefoon : 444.

Nadruk verboden.

1924 / R. 1978.
Buy.

Voorwoord.

De gebeurtenissen, waarvan wij u een getrouw verslag aanbieden, zijn met een onuitputtelijk geduld dag voor dag opgeteekend geworden. Men kan zich niet voorstellen wat al moeite het gekost heeft om ze getrouw te boeken want dit was natuurlijk streng verboden gedurende de Duitsche bezetting. Men moest dus met de meeste voorzichtigheid te werk gaan bij het nemen van inlichtingen en er voor zorgen, dat in geval van huiszoeking, ze niet in de handen der speurhonden vielen. Een reisje naar Duitschland zou er, op zijn minst genomen, het gevolg van zijn. Doch indien het spreekwoord waar is dat de menschelijke dwaasheid grenzeloos is zoo is het ook waar dat tijdens de bezetting de vindingrijkheid der Oostendenaars insgelijks zonder palen geweest is. Goddank, onze pogingen zijn met goeden uitslag bekroond geweest en zoo zijn we in staat een getrouw tafereel op te hangen van al wat er meldenswaardig gebeurd is gedurende die beroerde tijden. Die het mede beleefd hebben zullen er met genoegen een blijvende herinnering van willen bewaren, die uit het buitenland teruggekeerd zijn, zullen graag willen kennis maken met die brok geschiedenis hunner stad, eindelijk die er aan vreemd zijn, zullen insgelijks met belangstelling de lijdensgeschiedenis lezen van de koningin der badsteden onder den ijzeren hiel der keizerlijke barbaren.

In de hoop dat we met deze bladzijden een steentjen zullen bijgedragen hebben tot de algemeene geschiedenis van ons geliefd vaderland onderwerpen we dit werk aan het oordeel van de weetgierige lezers.

De Schrijvers

DEEL I

Van af de oorlogsverklaring tot aan de bezetting

HOOFDSTUK I

Het Seizoen

Prachtig scheen de Julizon over de wijde zeevlakte en alles beloofde een schitterend seizoen. Talrijke hotels en villas waren reeds zeer goed bezet en nog immer kwamen de vreemdelingen uit alle gewesten toegestroomd. De bontgekleurde affichen van kursaal en schouwburgen vermeldden de wijdvermaarde namen op het gebied van zang, muziek en tooneelspeelkunst. Allerlei sport- en andere feesten waren reeds in vollen gang en kondigden er nog een aantal andere aan voor de volgende maanden. Op den dijk en op het strand wemelde het van vreemdelingen en hoorde men er een geroezemoes van allerlei talen.

Rond het einde der maand nochtans begon een groote onrust zich van onze badgasten meester te maken. Men verdrong zich in de leeszaal waar de telegrammen dagelijks aangeplakt werden en men verslond de dagbladen die

daar uit alle gewesten voorhanden waren. Russen, Franschen, Oostenrijkers en Duitschers begonnen de eene na de andere de stad te verlaten om voorbereid te zijn op alle mogelijke gebeurtenissen. Was de gezichteinder der zee kalm en zonnig zoo werd de politieke gezichteinder integendeel met den dag donkerder. Naarmate we het einde der maand naderen worden de oorlogskansen tusschen Ruslanden Oostenrijk-Hongarije grooter en grooter. Zal Duitschland bijspringen ? Wat zal dan de houding zijn van Frankrijk ? En indien Frankrijk Rusland terzijde staat zal het dan geen wereldbrand worden ? Zoo redeneeren angstig de vreemdelingen. En België ? vragen zich vol onrust de Oostendenaars af die reeds het einde te gemoet zien van een seizoen in zoo gunstige voorwaarden begonnen.

Toen kwam den 31sten Juli de oorlogsverklaring van Oostenrijk-Hongarije aan Servië, gevolgd door die van Duitschland aan Rusland. Duitschland, de geheime opstoker, zooals later bewezen werd, had zijn doel bereikt want nu kwam ook Frankrijk aan de beurt en tot overmaat van ramp eischte Duitschland van België een doortocht voor zijne legers. Het fiere België weigerde zich aldus te onteeren en zoo werd het insgelijks medegesleurd in de vreeselijkste slachting der wereldgeschiedenis.

Het seizoen duurt nog eenigen tijd voort, alhoewel het internationaal verkeer der treinen aan de grenzen van Duitschland en Frankrijk is stopgezet en de meeste vreemdelingen der betrokken volkeren reeds naar hun land teruggekeerd zijn. Den 3den Oogst wordt in de kursaal het vaderlandsch lied tot tweemaal toe met den grootsten geestdrift uitgevoerd terwijl het stadsmuziek op de markt de Brabançonne speelt, bij het voorbijtrekken der gemobiliseerde soldaten, en dapper toegejuicht wordt. De avond- en nachtdienst der maalbooten wordt afgeschaft en de Consul van Engeland raadt zijne landgenooten dringend aan naar Engeland terug te keeren.

Het Staatsblad brengt de volgende besluiten :

1. Het leger wordt op oorlogsvoet gebracht.
2. Het maken van bankbiljetten van 5 fr. wordt toegelaten.
3. De Nationale bank is niet meer verplicht de bankbiljetten tegen klinkende munt uit te wisselen.
4. Het moratorium wordt ingevoerd.
5. De uitvoer van eetwaren uit België wordt verboden.

De prijzen der eetwaren beginnen geweldig te stijgen. Om 6 uur 's morgens verkoopt een boer zijne aardappelen op de groenselmarkt aan 10 fr. de 100 kilogr. en om 10 uur stijgt de prijs tot 16 fr. Dit geeft aanleiding tot allerlei opstootjes waarbij de kramen omgeworpen en geplundert worden der hebzuchtige verkoopers.

Met de visch is het het tegenovergestelde. Terwijl 48 uren vóór de oorlogsverklaring tongen verkocht werden aan 180 en 200 fr. den bak, de tarbot aan 3,50 fr. de kilogr. enz. daalt de prijs opeens tot 36 fr. den bak voor de tongen en 0.20 fr. voor de tarbot. Groote zendingen visch in bestemming voor het buitenland keeren terug in vergevorderden staat van ontbinding, hetgene groote verliezen berokkent aan den vischhandel. Ook is de verslagenheid in en rond

de vischmijn algemeen. De kruidenierswinkels worden letterlijk bestormd want iedereen wil zich onmiddelijk van levensmiddelen voorzien uit vrees van eene aanstaande schaarschte, waarvan gewetentooze woekeraars gebruik maken om vele levensmiddelen weg te stoppen in het vooruitzicht van de stijging der prijzen.

Den 4den Oogst worden de telegraaf- en telefoonverbindingen met Duitschland afgeschaft. De private telegrammen voor de provinciën Antwerpen, Luik en Limburg worden niet meer aangenomen en in onze stad wordt de telefoondienst stopgezet.

Eindelijk den 5den Oogst neemt de gemeenteraad de volgende beslissing :

1· al de aangekondigde concerten af te schaffen

2· het bestendig festival te schorsen

3· onmiddelijk het tooneelseizoen te doen ophouden

4· bevel te geven aan den concessionnaris van den kursaal al de dansfeesten af te schaffen en het verder aan zijn oordeel en aan zijne vaderlandsche gevoelens over te laten de muziekavonden al dan niet te doen ophouden. De gemeenteraad acht het nochtans wenschelijk voorloopig de lees- en schrijfzaal open te laten voor het publiek, de abonnenten en de genoodigden.

En zoo eindigde het seizoen van 1914.

Doch daar allerlei zotte geruchten in het binnenland verspreid werden nopens Oostende deed de burgemeester den 19 Oogst een bericht inlasschen in verschillende dagbladen waarwij kond gedaan werd dat te Oostende alles rustig is, dat al de hotels en koffiehuizen nog open zijn, dat de badgasten nog zeer talrijk zijn, de schepen nog in zee gaan, de betrekkingen met Engeland, het binnenland en het noorden van Frankrijk nog normaal zijn terwijl de prijzen in de hotels integendeel zeer verminderen. Ondanks die verzekering en dien oproep was het seizoen wel degelijk dood en begraven. Er heerschte nog alleen eene groote opgewondenheid en een koortsige bedrijvigheid voor alles wat met den oorlog in verband stond.

HOOFDSTUK II

De Mobiliseering

Den 30sten Juli worden de soldaten der klassen van 1910, 1911 en 1912 binnengeroepen. De leerlingen der scholen, het Atheneum erinbegrepen, krijgen onmiddelijk verlof want de lokalen zijn opgeeischt om er de binnengeroepen soldaten in te herbergen. Ons garnizoen wordt niet alleen vermeerderd met de binnengeroepen mannen maar ook met twee groepen veldgeschut. De zee- en de middenstatie alsook de havengeul worden onder de bewaking van het 3de linie gesteld. Patrouillen gendarmen doorkruisen de stad om de briefjes der mobiliseering rond te dragen en de opgeroepen mannen naar de kazernen te brengen.

Al de treinen worden bestormd door de gemobiliseerden die vol geestdrift vertrekken onder het zingen van den Vlaamschen Leeuw. Vóór het vertrek van

ons garnizoen krijgt de burgemeester van generaal Begrand volgenden brief :

«Ik heb de eer ter uwer kennis te brengen dat het mij onmogelijk is de veiligheid der stad te verzekeren, daar het garnizoen dezen nacht moet vertrekken.

Ik verzoek u zoo spoedig mogelijk de noodige maatregelen te willen nemen.

(g.) J. Begrand. »

Denzelfden nacht vertrok ons garnizoen in 8 bijzondere treinen naar Tienen. Het plein vóór de statie was zwart van het volk. Wanneer Majoor Dewinter te paard aankwam was hij het voorwerp eener geestdriftige vaderlandsche betooging Vele personen hadden als een krop in de keel van aandoening, andere weenden, de meeste zongen den Vlaamschen Leeuw dat het einde ende ver weergalmde. Ook generaal Lechat die aan 't hoofd reed der geschutgroepen wordt dapper toegejuicht. Die betoogingen duren onafgebroken van 10 u. 's avonds tot 3 uur 's morgens wanneer de laatste trein onze statie verlaat. Daarna gaat iedereen vol vaderlandsche begeestering huiswaarts terwijl de belgische driekleur overal wappert in den koelen morgenwind.

Ook de vrijwilligers bleven niet ten achter. Een gewezen luitenant van het 3· Linie, M. Quaghebeur, had zich belast met de inrichting van een korps vrijwilligers en ontving dagelijks inschrijvingen in het *Hotel St-Sebastiaan* en in de bureelen van de *Publicité Générale*. Den 12 Oogst telde ons leger er reeds 42,000, waaronder 242 Oostendenaren. Ziehier eenigen der eersten en meest bekenden : G. Feytmans, leeraar aan het Atheneum en schoonzoon van wijlen kolonel Detry, Edm. De Brauwere, F. Royon, de drie zonen van den heer H. Borgers, Jos. Bouckaert, André en Louis Valcke, Edm. Hautekiet, Alf. Verhulst, enz., enz. We zullen later de volledige lijst geven van al de Oostendenaren die deel genomen hebben aan den oorlog, zoowel milicianen als vrijwilligers.

Maar heel dat krijgsvertoon vermeerderde nog de opgewondenheid en de onrust van vele burgers, zoodat men zich verdrong aan de winketten der Nationale Bank om het papierengeld in gemunt over te zetten. De ordedienst der politie was weldra overrompeld zoodat de pompiers moesten bijgeroepen worden om Nadarafsluitingen te plaatsen.

Tengevolge van die paniek deed de Handelskamer den volgenden oproep tot kalmte aanplakken :

« De Handelskamer doet een beroep op de kalmte der Oostendsche bevolking. De paniek heeft geen reden van bestaan. De toestand der Nationale Bank is steviger dan hij ooit geweest is. De Bank zal hare verbintenissen kunnen nakomen en zal al de briefjes kunnen overzetten welke aan hare winketten zullen aangeboden worden, maar men moet er haar den noodigen tijd toe overlaten.

Men moet het hoofd niet verliezen. Men moet vooral vermijden, zonder noodzakelijkheid, het geld op te hoopen ten nadeele van den handel.

Wij doen een beroep op de koelbloedigheid onzer medeburgers in het belang van het land, in het belang van den plaatselijken handel.

Wij hopen dat zij zullen medewerken om eene terugwerking te doen ontstaan welke voor allen heilzaam zal zijn. Uit naam der Handelskamer :

De voorzitter, A. Borgers. De onder-voorzitter, P. Carbon

De sekretaris, A. Bouchery De schatbewaarder, L. Van Wynendaele.

HOOFDSTUK III

De Burgerwacht

De brief van generaal Begrand waarvan sprake in ons vorig hoofdstuk werd gevolgd door eenen tweeden van denzelfden datum en insgelijks gericht tot den burgemeester: «Ik heb de eer u ter kennis te brengen dat bij beslissing van den heer minister van Binnenlandsche Zaken, in datum van 2en Augustus 1914 no 10644, de burgerwacht het leger zal vervangen in al de wachtdiensten. Diensvolgens zou het me genoegen doen onmiddelijk de post van het 3de linie te zien vervangen aan het poedermagazijn.

Gelief heer burgemeester, de verzekering mijner hoogachting te aanvaarden.

De generaal majoor (g) J. Begrand.»

Ziedaar dus onze burgersoldaten nu ook medegesleurd in den maalstroom van het krijgsgewoel. Ernstig, in krijgshaftige houding trokken ze weldra door de straten om de gevaarlijke plaatsen : staties, bruggen en vooral het buskruidmagazijn van het zeewezen, te gaan bewaken. Ook het bijzonder korps der schutterij wordt opgeroepen en bezet de school in de Wittenonnenstraat. Zij krijgen de bruggen van Oudenburg, Snaeskerke en Leffinghe voor hunne rekening. Dit duurde maar tot den 6den Aug. Alsdan kregen de burgemeesters van die gemeenten het bevel de bewaking te doen overnemen door de weerbare mannen hunner gemeenten. De eerste ban der burgerwacht moest den ijzerenweg bewaken tot aan Plasschendaele en Snaeskerke.

De burgerwacht neemt ook een belangrijk aandeel in het opzoeken en aanhouden van duitsche spioenen, waarover verder.

Drie autos worden ten dienste gesteld voor de burgerwacht, een voor den kolonel, een voor Dr de Gheldere, hoofd van den geneeskundigen dienst en een voor de bevoorrading der wachtposten. Voortdurend ziet men de burgerofficieren gewichtigdoende door de straten als de bliksem voorbijsnorren.

Kwade tongen beweeren dat de autos niet alleen uitsluitend voor militaire doeleinden dienden maar dat was enkel kletspraat. De staf die den ganschen dag op het stadhuis zetelde werd ook beschuldigd goed betaald te worden en weinig werk te verrichten. Degene die de eer genoot in hun midden ontvangen te worden weet wel beter. Bloed werd door hen niet vergoten, noch vijandelijk noch belgisch, alhoewel allen, tot den laatsten man, daartoe bereid waren, want, bij het uitdeelen der « cartouches de guerre » gingen er verscheidene heldhaftig afscheid nemen van vrouwen en kinderen. Maar zulke offers heeft het vaderland van hen niet geeischt. Ongelukkiglijk is er nochtans een slachtoffer te betreuren geweest.

Den 27sten September werd de genaamde Ardaen, op wacht staande te Oudenburg door een betreurenswaardige misgreep doodelijk gekwetst. De luitenant legde het mecanisme uit van zijn geweer aan zijne mannen, het schot ging af en trof het slachtoffer dat een eind verder op wacht stond. De getroffene, na de eerste zorgen ter plaats ontvangen te hebben, werd onmiddelijk naar het lazaret Stracké overgebracht waar hij na eenige dagen overleed. Hij werd onder eenen ontzaglijken toeloop van volk begraven.

De wanhopige luitenant heeft later als vrijwilliger dienst genomen in het belgisch leger en er door zijn heldhaftig gedrag zijne onvoorzichtigheid uitgeboet. Bij de aankomst der Duitschers verlieten de voornaamste officieren van den staf, na zich zorgvuldig van hun plunje ontmaakt te hebben, te paard of per auto de stad.

De vijver van het Leopoldspark werd herschapen in een depot voor uniformen, wapens en schietvoorraad.

Sic transit gloria mundi.

Spioenenkoorts

Al wie den toestand van ons land kent van vóór den oorlog weet dat het krioelde van Duitschers waarvan de eenen reserveofficieren waren en de anderen spioenen. Waren er velen die een eerlijk bedrijf uitoefenden, er waren er misschien nog meer die er een oneerlijk stieltjen op nahielden. Het zal dan niemand verwonderen dat er zoovele spioenen zijn gevonden geweest, bij het uitbreken van den oorlog. Van af den 4den Oogst werd volgend bericht aangeplakt op de muren der stad :

« Verspieding — Bericht aan de bevolking.

Ieder persoon, Beig of vreemdeling, overtuigd van bespieding, zal voor eenen krijgsraad verschijnen ; deze raad mag de doodstraf uitspreken.

Het vonnis is niet onderhevig aan beroep.

De veroordeelde wordt binnen de 24 uren doodgeschoten.

De Minister van Oorlog.

(g) De Broqueville »

Den zelfden dag werd een Duitsch officier aangehouden, die uit het hotel Continental in een auto stapte. Het was een kapitein met naam Eberhard. Hij werd in bezit gevonden van 3.400 fr. in duitsch goud, 100 fr. in belgische 5 fr. stukken, alsook een alphabet in cijferschrift. Hij werd eerst in het politiebureel opgesloten en, na een kort onderzoek, uitgeleverd aan de militaire overheid. Later werd vernomen dat hij door den krijgsraad ter dood veroordeeld werd en doodgeschoten. Zijn valies met haren inhoud werd op de wapenplaats in het openbaar verkocht door den deurwaarder Louf, wat aanleiding gaf tot nog al vermakelijke toeneeltjes en grappige opmerkingen der nieuwsgierigen en kooplustigen.

Eenige dagen later kwam een soldaat van het 3de linieregement bij eenen haarkapper. Er bevonden zich ook eenige gewone klanten in het lokaal. Een van hen bemerkte weldra dat het matrikuulnummer op zijne muts met eene speld was vastgemaakt. De zonderlinge soldaat had daarenboven bij zijn binnenkomen geen woord gesproken. De kapper vraagt hem in 't vlaamsch, in 't fransch, in het engelsch wat hij begeert, maar bekomt geen antwoord. Daarop stelde hij hem de vraag in het duitsch en aanstonds rolt het eruit : Ja, rasieren und haarschneiden. Dat verwekt eene opschudding van belang onder de klanten. Een dezer knipt een oogjen naar den barbier en stormt naar de Zeestatie, waar den dichtstbijgelegen post was der burgerwacht. Kapitein Hilderson, die er het bevel voert, geeft hem een automobiel en 3 burgerwachten, en de vreemdsoortige vaderlander wordt naar de gendarmerie gevoerd. Daar beweert hij een Deensch deserteur te zijn. Hij was met een duitsch schip te Ant-

werpen aangekomen, en, niet wetende van wat hout pijlen maken, had hij dienst genomen als vrijwilliger in het belgisch leger. Men deed hem opmerken dat het belgisch leger in het fransch maar niet in het duitsch aangevoerd werd maar hij vond dat zulks van weinig belang was. De overheid van haren kant hechtte er meer belang aan hem in verzekerde bewaring te stellen en later zal het wel gebleken zijn dat ze volkomen gelijk had.

De compagnie van de burgerwacht hield met behulp der Boy-Scouts niet minder dan 47 Duitschers aan.

Ongelukkig was men niet altijd gelukkig bij de aanhoudingen want een echte spioenenkoorts had zich van de bevolking meester gemaakt. Iedereen achtte zich weldra bevoegd om spioenen op te zoeken of te doen aanhouden, zoodat het noodig geacht werd de bevolking te waarschuwen. Zoo verscheen den 8sten Oogst volgenden plakbrief:

« *Verspieding — Proclamatie*

België is in staat van oorlog.

Verscheidene onzer provinciën zijn in staat van beleg. Talrijke daden van spionneering zijn ontdekt geworden.

De daders zullen aan den krijgsraad onderworpen worden, die hun de wet in al hare strengheid toepassen zal.

Nochtans is het noodig de bevolking tot kalmte aan te sporen en ze te waarschuwen tegen de neiging om personen, waartegen geene ernstige bewijzen noch redens van verdenking bestaan, te lichtzinnig te beschuldigen of te verdenken van spionneering.

Geene straf zal toegepast worden zonder vonnis.

Gedaan te Brussel den 8 Oogst 1914.

De algemeene Auditeur
Baron DU RUTTE.»

Den 5den Oogst immers waren de aanhoudingen van Duitschers of verdachte personen zoo talrijk geweest dat men ze langs het politiebureel der wapenplaats binnenbracht.... om ze langs de kerkstraat wederom buiten te laten. Moest men ze langs de wapenplaats terug buiten gelaten hebben ze zouden er slecht van tehuis gekomen zijn want voortdurend bleef er een opgewonden menigte de aankomst der automobiels en het binnenbrengen der gevangenen gadeslaan.

Zoo had men bijna, den dag der botsing tusschen gendarmen en Duitschers te Snaeskerke een spijtig misverstand te betreuren.

Van af 3 uur 's morgens had de chauffeur van Dr Van Wynendaele zich ter beschikking gesteld der gendarmen als autogeleider en was na de schermutseling met de andere autos teruggekomen. Terwijl ze voor de gendarmerie stonden waar de lijken der gesneuvelde gendarmen binnengedragen werden, wordt opeens in het gedrang de chauffeur uitgekreten voor spioen. Dadelijk wordt hij vastgegrepen en zou het er nooit heelhuids afgebracht hebben zonder de krachtdadige houding van den bevelhebber der gendarmerie, die met den revolver in de vuist tusschen de menigte dringt en er hem van tusschen haalt.

Hij werd natuurlijk dadelijk herkend en het misverstand aan de menigte uitgelegd. Bij het gevaar dat hij geloopen had te Snaeskerke was hij bijna verscheurd geweest door zijn eigen medeburgers. Nu bracht hij het er af met eenige stampen, maar hij kon daar wel tegen.

Een die er slechter aan toe geweest is was een handelsreiziger, die in een logementhuis der St. Paulusstraat zijnen intrek genomen had. Hij had er zijn valies gelaten en was de stad ingetrokken. Wantrouwig voor ieder vreemdeling had de baas aan het valies eens gevoeld en bevonden dat het zoo zwaar woog. Het valies niet gesloten zijnde wierp de baas er een onbescheiden oogslag in, maar zijne haren rezen te berge van schrik. Het valies bevatte 7 bommen en de reiziger was dus stellig een spioen. Aanstonds werd de kommissaris van politie verwittigd en wanneer de vreemdeling in zijn logement terugkwam werd hij door verscheidene burgerwachten, bajonet op het geweer, aangehouden. Daar hij zich tegenweerde en men hier met een buitengewoon gevaarlijken spioen te doen had, werd hij dan ook erg onzacht aangepakt. Zonder col of das, met gescheurde kleeren en gekneusd aangezicht, werd hij in den automobiel gesleurd en naar het politiebureel gebracht waar hij werd opgesloten terwijl een burgerwacht, altijd natuurlijk met de traditionneele bajonet op het geweer, hem moest bewaken. Toen deze werd afgelost was zijn opvolger, zooals men licht begrijpen kan, benieuwd om dien gevaarlijken bommeman eens van nabij te zien. Daar het er tamelijk duister was en het aangezicht van den gevangene merkelijk dikker was geworden dan toen hij er binnenkwam werd hij door den burgersoldaat niet dadelijk erkend. De bommeman zelf had nog nooit zijn bewaker in zijne militair pakje gezien en kon hem dus ook zoo maar niet dadelijk tehuiswijzen.

Het duurde echter niet lang of de burgersoldaat werd tot zijn echte identiteit gebracht door den vermeenden spioen als zijnde een aanzienlijke brouwer der stad en deze ontdekte, tot zijne niet geringe ontsteltenis, dat de gewaande bommeman een handelaar was in brouwerijwaren. Met een paar woorden werd het betreurenswaardig misverstand opgeklaard: het valies, dat naar het kommissariaat gebracht was, werd geopend en de 7 bommen bleken brouwerijartikelen te zijn, waarin die inwoner van Verviers, een echte Belg dus, handel dreef.

Met veel verontschuldigingen van wege de overheid werd de gewaande bommeman losgelaten die dadelijk met zijn gevaarlijk valies terug naar huis vertrok.

Die les had voor gevolg dat er voortaan met veel meer omzichtigheid te werk gegaan werd bij de aanhouding van verdachte personen.

Maatregelen van vooruitzicht.

Van zoodra de oorlogsverklaring bekend was begreep de bevolking als bij ingeving, dat de bevoorrading van het land eene levenskwestie zou worden. Door het plotseling stop zetten van den uitvoer van visch werd zulks nog duidelijker want het deed de onmogelijkheid van den invoer nog beter uitschijnen. En nochtans wist eenieder dat zonder invoer, België aan den hongersnood

was prijsgegeven. Eenige cijfers zullen dit nog beter bewijzen. In 1912 voerde België als voornaamste levensmiddelen in :

Verschillende graansoorten voor	. . .	640 millioen	frank.
Groenten	. . . . .	50 »	»
Eieren	. . . . .	20 »	»
Visch	. . . . .	27 »	»
Vet en vleesch	. . . .	73 »	»
Rijst	. . . . .	32 »	»
Koffie	. . . . .	87 »	»
Kaas en conserven	. . . .	29 »	»

Men kan dus best begrijpen dat er eene wezenlijke paniek ontstond onder de bevolking, dat gewetenlooze speculateurs op den loer lagen en de openbare besturen naar dringende maatregelen uitzagen.

Reeds den 4den Oogst deed de burgemeester de hierna volgende mededeeling aanplakken :

« De Burgemeester van Oostende acht het noodig het publiek te herinneren aan de volgende schikkingen van het strafwetboek, aangaande den opslag of den bedrieglijken afslag der eet- of koopwaren, alsook de samenrottingen, gewelddaden of bedreigingen met het doel de plundering te verwekken of de verkoopers te dwingen zich van hunne koopwaren te ontmaken.

Art. 311. De personen die door welke bedrieglijke middelen ook, den opslag of den afslag der eet- en koopwaren zullen hebben teweeg gebracht, zullen gestraft worden met eene gevangzitting van een maand tot twee jaar en eene geldboete van driehonderd tot tienduizend frank.

Art. 313. Zij die, door samenrottingen en gewelddaden of bedreigingen op de markten of in koornhallen de openbare orde zullen gestoord hebben, met inzicht plunderingen te verwekken, of enkele verkoopers te dwingen zich van hunne koopwaren te ontmaken tegen een minderen prijs dan die welke uit de vrije mededinging zou ontstaan, zullen gestraft worden met eene gevangzitting van drie maanden tot twee jaar.

Gedaan te Oostende den 4 Oogst 1914. De Burgemeester
(g) A. Liebaert»

Den volgenden dag werd de gemeenteraad in geheime zitting bijeengeroepen en werden maatregelen beraamd opdat de winkels van verkoop in 't klein de bevolking van het noodige zouden kunnen voorzien als in normalen tijd.

De kolenhandelaars kregen verbod nog kolen te verkoopen, al de bestaande voorraden moesten ter beschikking gesteld worden van de genie. De moeilijks e kwestie zou de broodkwestie worden. Door den oorlogstoestand immers waren al de overeenkomsten tusschen molenaars en bakkers verbroken. Wel had het Parlement maximum prijzen gesteld en machtiging verleend aan provinciale en gemeenteoverheden om levensmiddelen op te eischen en ze aan den kostenden prijs te verkoopen maar de Duitschers van zoodra ze meester waren ontnamen hun dat recht hetgeen niet weinig den woekerhandel vergemakkelijkte.

Zoolang echter onze stad vrij bleef was de ekonomische toestand tamelijk

voldoende, behoudens wat opstootjes met boeren en boerinnen, bleef de bevolking rustig. Dit was vooral te danken aan de krachtdadige maatregelen welke door provinciale en gemeenteoverheden genomen werden. Den 11n Oogst reeds werden de eerste beslissingen in dien zin aan de bevolking medegedeeld.

« *Bevoorrading van tarwe en meel*

De maalders, handelaars en depothouders van meel, die in Oostende gevestigd zijn, worden verzocht bij dringendheid, aan het Gemeentebestuur te laten kennen de nauwkeurige opgave van den stock van tarwe en meel, dien zij tegenwoordig in magazijn hebben. Het is hun, op straf van zeer strenge vervolgingen, verboden tarwe en meel te leveren, zonder eene schriftelijke toelating van den Heer Gouverneur der Provincie of van zijnen gevolmachtigde.

De maandag van elke week, vóór twaalf uur, zullen zij moeten doen kennen aan het Gemeentebestuur, de aanduiding van de wijzigingen die de stocks ondergaan hebben tengevolge van veroorloofde bestellingen. De bakkers worden verzocht mij onmiddelijk te laten kennen welke de hoeveelheid meel is, die zij gewoonlijk per week verbruiken.

M. de Gouverneur der Provincie bemachtigt mij aan de bakkers wier meelvoorraad op het punt is uitgeput te zijn, de toelating te geven om zich, aan den maximumprijs van 28 fr. per 100 kilos, zakken niet inbegrepen, prijs vastgesteld door den heer minister van Oorlog, de hoeveelheid meel te verschaffen, welke zij noodig hebben om hunne klienten te gerieven gedurende 15 dagen.

In geval de bakkers de noodige hoeveelheid meel niet zouden bekomen, zullen zij mij daarvan seffens verwittigen, opdat ik hun de toelating kunne bezorgen zich van het noodige te voorzien in eene maalderij of bij depothouders die over een genoegzamen voorraad beschikken.

Voor wat den prijs van het brood betreft, in afwachting dat deze door de hoogere overheid vastgesteld worde, is het aan de bakkers streng verboden dezen prijs op te slaan.

Ik reken op den goeden wil van al de belanghebbenden opdat deze onderrichtingen streng nageleefd worden, hetgeen mij de onaangenaamheid zal sparen de wet in al hare strengheid tegen hen te zien toepassen.

Gedaan te Oostende den 11 Oogst 1914.

De Burgemeester
(g) A. Liebaert »

Den zelfden dag verscheen een bericht van den Gouverneur, dat den prijs van eetwaren en brandstoffen bepaalde. Het dunkt ons nog al belangwekkend met het oog op de tegenwoordige levensduurte dat bericht hieronder te laten volgen :

« *Prijs der levensmiddelen. — Zeer belangrijk bericht.*

Bij bevel van den generaal Bevelhebber der provincie West-Vlaanderen, in staat van beleg esteld,

1° Zijn de hoogste verkoopprijzen der eetwaren en brandstoffen, hieronder aangeduid vastgesteld als volgt :

Meel	. . . .	28 fr. de 100 kil.
Fijne bloem	. . . .	30 fr. » »

Brood	0,32	de kilo
Volle melk	0,25	de liter
Ontroomde melk	0,15	»
Karnemelk	0,10	»
Gewone erwten	0,50	de kilo
» boonen	0,60	»
Keukenzout	0,10	»
Gewone rijst	0.40	»
Aardappelen, de beste	0,12	»
Boter	3,00	»
Eieren	0.10	het stuk
Petrole	0,18	de liter
Kolen, inlandsche	38,00	de 1000 kil.
» anthracieten	42,00	»
» noorden van Frankrijk	30,00	»
» gewone Engelsche	26,50	»

De overtreders stellen zich bloot aan zeer strenge vervolgingen.

2° In alle handelsbetrekkingen moeten de briefjes van onze Nationale Bank voor hunne nominale waarde in betaling aanvaard worden, aan dezelfde voorwaarden als deze die bestonden wanneer de toestand van het land regelmatig was.

De overtreders zullen vervolgd worden wegens daden die van aard zijn het nationaal krediet te schenden.

Brugge den 11 Oogst 1914.

De Gouverneur
Janssens De Bisthoven »

Als gevolg op de wet, gestemd door de Kamers den 4n Oogst, verscheen eene vaststelling van den prijs der eetwaren, welke aan bovengemelde lijst eenige kleine wijzingen toebracht, zoo werd de prijs der aardappelen gebracht op 9 fr. de 100 kil. van 15 Augustus tot einde September ; 7,50 tot 8 fr. na dien tijd. Dit was dus eene vermindering terwijl integendeel de prijs van de rijst gebracht werd op 0,63 fr. de kilo, hetgeen eene merkelijke verhooging was. Weldra deed zich een ander vraagstuk voor, namelijk de toekomst van de gezinnen der milicianen. Daar ook waren dringende maatregelen noodig.

Den 7n Oogst verscheen hierover het volgend bericht :

« *Vergelding voor de mobilisatie*

« Bij koninklijk besluit van 4 Oogst 1914 is het gemeentebestuur belast met de uitkeering der vergelding voor de mobilisatie.

De vergelding is verworven aan de familiën van al de militairen zonder onderscheid, die zich onder de wapens bevinden te rekenen van 1 Oogst 1914, behalve aan de familiën der vrijwilligers van beroep en der wederdienstnemenden, die zich onder de vaandels bevonden vóór dezen datum zonder teruggeroepen te zijn geweest.

Deze vergoeding zal uitbetaald worden alle Vrijdagen (op 7 dezer maand voor de eerste maal voor de 7 verloopen dagen.

De betaling zal geschieden ter gemeentekas tegen kwijtschrift van den vergoedinggenietende, door het Gemeentebestuur aangeduid.

Deze vergoeding is onafstaanbaar en onbeslagneembaar ; zij wordt berekend bij periode van 7 dagen, elke begonnen periode geeft recht op de vergoeding van de geheele periode.

Gedaan te Oostende, den 7 Oogst 1914.

De Sekretaris — Door het College — De Burgemeester
(g) Fr. Thoné — (g) A. Liebaert»

Dieregeling is aldus in voege gebleven tot aan de bezetting door de Duitschers.

Dit brengt ons tot een anderen maatregel, ditmaal voor de soldaten zelf. Wie spreekt van oorlog, spreekt noodzakelijk van dooden en gekwetsten. Er moest dus voor deze laatste gezorgd worden en vandaar de inrichting van den dienst van het Rood Kruis. Het militair hospitaal werd onder het bestuur geplaatst van een gewezen krijgsgeneesheer (later bij den aftocht naar den Yzer heeft hij terug dienst genomen) Dr Garnier en onder het beheer van den heer O. Montangie, gemeenteraadslid.

Na eene bijeenkomst der geneesheeren werd de dienst van het Rood Kruis op de volgende manier ingericht :

Algem. voorzitter : Dr Garnier ; alg. schrijver : R. Van Oye.

1ste sektie : lessen, aanwerving van ziekendieners en diensters voorzitter. Dr Goffin.

2de sektie : vervoermiddelen, brankardiers, materiaal, voorz. Dr de Gheldere.

3de sektie : verbandmateriaal, voorzitter Dr Snoeks.

4de sektie : geldwezen : A. Bouchery, bestuurder van *Le Carillon*, A. Elleboudt. bestuurder van *Le Littoral* en *De Zeewacht*.

De kinderkrib Maria-Louiza werd gesloten en in een lazaret herschapen, terwijl verscheidene hotels, Palace Hotel, Terminus, Britannique, Belle-Vue, d'Allemagne het klooster van de Sacré-cœur een duizendtal bedden ter beschikking stelden van het Rood Kruis. Een aantal dames der stad boden insgelijks hunne diensten aan voor de verschillende lazaretten. Hoogleeraar Heymans uit Gent kwam den Zondag 9 Oogst in de witte zaal van het stadhuis een aantal praktische wenken geven voor het verzorgen der gekwetsten.

Te Middelkerke en te Wenduyne werden twee hulphospitalen ingericht, dit met hulpmiddelen der aldaar verblijvende badgasten. Er werd echter beslist dat het vaandel van het Rood Kruis alleen zou geheschen worden op die gebouwen die werkelijk oorlogsgekwetsten zouden herbergen.

Den zaterdag 8 Oogst waren er met de maalboot 27 ziekendiensters uit Folkestone aangekomen om naar het slagveld gezonden te worden voor de verzorging der engelsche gekwetsten. Onder hen waren er 3 lordsdochters, 1 generaalsdochter en verscheidene dochters van hooggeplaatste ambtenaars.

De eerste gekwetste die aankwam was een vrijwilliger, student in de geneeskunde en zoon van Dokter Delcroix, bestuurder van het kinderhospitaal van Mariakerke.

Naarmate de krijgsbewegingen zich uitbreidden, kwamen er gansche treinen toe, allen met lichtgekwetsten : aan de armen, aan de beenen of in den rug. Een trein werd overgeladen op den tram naar Middelkerke waar de gekwetsten

opgenomen werden in het kinderhospitaal R.deGrimberghe,herschapen in lazaret.

Zooals altijd ontstonden weldra mi-bruiken bij de aankomst der treinen. Nieuwsgierigen en snobs verdrongen zich rond de gekwetsten dank zij eenen armband van het Rood Kruis.

De plaatsbevelhebber verbood daarop het erkenningsteeken te dragen van het Rood Kruis aan al wie niet werkelijk daartoe behoorde of daarbij diensten bewees. Hetzelfde verbod gold voor de automobiels die ook misbruik maakten van het vaandel met het kruis van Geneve,

Terloops een klein voorval uit de honderden welke men zou kunnen verhalen uit het verblijf der gekwetsten te Oostende.

Een soldaat van het 3de linieregement, verzorgd in het lazaret Stracké, werd op zekeren dag volslagen zinneloos, tengevolge van de vreeselijke mishandelingen der Duitsche bloedhonden. Hij had zich dapper geweerd met een handvol zijner makkerstoen de Duitschers versterking kregen en zijne makkers rond hem wegmaaiden. Zoo viel hij levend in de handen zijner beulen. Deze waren woedend over den heldhaftigen weerstand der onzen, en om zich te wreken bonden zij hunnen gevangenen aan eenen boom.Daarna legden zij op hem aan. De jonge soldaat meende natuurlijk dat zijn laatste oogenblik gekomen was. toen zij opeens hun geweren lieten zakken. Tot twaalf maal toe herhaalden zij dit wreed spel dat aan hun ongelukkig slachtoffer telkens den voorsmaak gaf van de dood. Daarna zetten zij de geweren in rotten en defileerden voorbij den gevangene terwijl zij hem in het aangezicht spuwden. Toen zij hem losmaakten zakte hij als vernietigd ineen maar een der "Kultur,, mannen deed hem weer bijkomen door hem eenen emmer koud water over het hoofd te gieten.

Gedurende den nacht gelukte hij erin uit de schuur te ontsnappen waarin men hem geworpen had en zoo was hij ten slotte in het lazaret Stracké gekomen waar hij liefdevol verzorgd werd. Maar 't zij hij waakte, 't zij hij sliep, altijd zag hij voor zijne oogen den noodlottigen boom en de twaalf geweren op zijne borst gericht, tot dat zijne overspannen zenuwen hem in den steek lieten en hij volslagen zinneloos werd.

Voor den dienst van het Rood Kruis was er geld noodig evenals weldra ook voor de altijd grooter wordende schaar der werkloozen, de behoeftige gezinnen der milicianen, enz.

Reeds den Donderdag 6 Oogst waren in het Hotel de la Cour Royale in de Kapellestraat eenige liefdadige personen bijeengekomen met het doel middelen te beramen om alle dagen soep uit te deelen aan de kinderen der binnengeroepen soldaten. Het waren Mevrouwen Mathieu, van Wynendaele, Nathan, De Leeuw, Dhondt alsook de H H.Mathieu, Nathan, A.Elleboudt en G.Lefèvre.

Er werd beslist een beroep te doen op de openbare liefdadigheid in de bladen, en door jufvrouwen en jonge heeren geldomhalingen te laten doen ten einde in twee lokalen aan de twee uiteinden der stad alle dagen soep te kunnen uitdeelen. Onmiddelijk werd de hand aan het werk geslagen en van 's anderdaags reeds werd door de HH. Edgar Borey en Karel Elleboudt de som van 1100,50 fr. ingebracht.

De Oostendsche drukpers had den zelfden dag een onderhoud met het Schepencollege waar in beslist werd eene inschrijving te openen in de plaatselijke bladen.

Al de bestaande inschrijvingslijsten en omhalingen zouden afgeschaft en verboden worden, om alle misbruiken te vermijden. Al de giften moesten gezonden worden aan de plaatselijke bladen : Le Carillon, Le Courrier des étrangers, De Duinengalm, L'Echo d'Ostende, Le Littoral, De Zeewacht. Er mochten echter kaarten van 0, 50 fr. 1 fr., 2 fr. en 5 fr. in omloop gebracht worden, welke door het feestcomiteit van het stadhuis verkocht werden. Eenige dagen later stelde het Gemeentebestuur een officieel comiteit samen om al de ontvangen gelden te centraliseeren en ze te verdeelen onder de volgende werken : het Rood Kruis, afdeeling Oostende, het werk van de uitdeeling van levensmiddelen, de behoeftige gezinnen der opgeroepen soldaten, de werkloozenfondsen, enz. Al de ingezamelde gelden moesten in de gemeentekas gestort worden. Het Comiteit was samengesteld als volgt :

De HH. Devriese, schepen, Voorzitter.
Edw. De Cuyper, en Z. H. Camerlynck, ondervoorzitters.
Mevr. Alf. Pieters en Mevr Aug. Hamman,
De HH. Aug. Kesteloot, vrederechter,
Ant. Lescrauwaet, gemeenteraadslid.
Arth. Van Glabbeke, voorzitter van het Bureel van Weldadigh.
H. Van Graefschepe, lid » » » » »
H. Vermeire, gemeenteontvanger, schatbewaarder.
Fr. Thoné, gemeentesekretaris, sekretaris.

Een weinig later had eene bijeenkomst plaats van de afgevaardigden der maatschappijen op het stadhuis, te samen met het Comiteit. Daar werd bepaald dat dit het eenig officieel Comiteit zou zijn en dat een afgevaardigde der socialisten aan het Comiteit zou toegevoegd worden. Deze duidden eerst als hunnen vertegenwoordiger den heer Maene aan die weldra vervangen werd door den heer Van Vlaenderen. Dit comiteit, gewijzigd door de omstandigheden, is gansch den oorlog in voege gebleven. We zullen verder zijne rol schetsen tijdens de bezetting.

De geldinzamelingen stegen spoedig tot een aanzienlijk bedrag komende van al de standen der samenleving. De engelsche regeering zelf, welke reeds 25.000 pond gezonden had aan het Staatsbestuur zond nog 10.000 pond aan het gemeentebestuur van Oostende.

Ondertusschen waren de militaire maatregelen voor de bescherming der kust ook niet uit het oog verloren.

Reeds den 4 Oogst meldde het Groot Hoofdkwartier aan het gemeentebetuur dat graaf de Borchgrave d'Altena, scheepskapitein, belast was met den bewakingsdienst der kust.

Eenige dagen later vaardigde de burgemeester volgend belangrijk bericht uit aan de bevolking :

« Ik heb de eer U bekend te maken dat een dienst van vliegmachienen en hydroplanen zal ingericht worden over de zeëengte van Dover alsook tusschen North Foreland en Oostende.

Desgevallende zullen de vliegtuigen opgevangen en geholpen worden en gesteld worden onder de bescherming van het publiek.

Hierbij geef ik eene nota die de kenmerken van de Fransche vliegmachienen en van de Duitsche vaststelt.

Gedaan te Oostende den 11 Oogst 1914. De Burgemeester
(g) A. LIEBAERT. »

Uit Londen kwamen met den Empress 4 watervliegtuigen toe en eene groote hoeveelheid benzine. De vliegers die ze vergezelden droegen op hun pet : *Royal Fliyng Corps*. Uit Brussel kwamen er ook 8 fransche vliegtuigen.

Graaf de Borchgrave d'Altena stelde baron Raoul de Vrière aan voor het toezicht over de militaire vliegtuigen, welke ondergebracht werden op het koersplein van den Vuurtoren.

Den 24 hield de gemeenteraad eene belangrijke vergadering met de voornaamste ingezetenen der stad en generaal Harou om den toestand te bespreken. De generaal was van oordeel dat de stad moest verdedigd worden ingeval van aanval door eene kleine afdeeling maar dat hij bevelen verwachtte indien het overmacht gold.

Er werd besloten een telegram te zenden aan graaf de Lalaing, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister van Belgie te Londen, om hem te wijzen op den gevaarlijken toestand der kust, ontbloot van alle verdediging tegen een mogelijken aanval der ruiterijafdeelingen welke op verscheidene plaatsen in Vlaanderen waren waargenomen.

De tekst van dat telegram luidde als volgt :

« De gemeenteraad van Oostende drukt den wensch uit dat de militaire overheid dringend de noodige maatregelen zou nemen om de stad te verdedigen met regelmatige krachten tegen invallen van vijandelijke afdeelingen welke zich in den omtrek bevinden ».

Den 27n verscheen een engelsch eskader dat vóór Oostende kwam liggen. Het bestond uit 2 kruisers, 2 dreadnoughts, 6 conter-torpedobooten en 2 onderzeëers.

De admiraal had bevel ontvangen de duitsche troepen te bombardeeren, die naar de kust zouden opkomen. De burgemeester trok naar het admiraalschip maar de engelsche bevelhebber kwam den burgemeester tegemoet en toonde zich zeer hoffelijk. De burgemeester verzocht den admiraal naar de kust niet te schieten vooraleer de belgische overheden het zouden noodzakelijk geacht hebben. De admiraal voldeed aan zijn verzoek en deed zijn eskader ankeren in volle zee tegenover Oostende.

Tengevolge van een bericht dat er uren in het ronde geen spraak meer was van duitsche troepen verdween het eskader wederom spoedig uit het zicht.

Al die toebereidselen deden weldra allerlei onrustwekkende en zelfs dwaze geruchten de ronde doen in de binnenlandsche pers nopens den toestand te Oostende, zoodat de burgemeester eene nota zond zeggende dat het te Oostende rustig is ; dat al de hotels en koffiehuizen er nog open en de badgasten er nog zeer talrijk zijn : dat de schepen nog vrij in en uitvaren ; dat Oostende in betrekking blijft met het binnenland, met Engeland en het Noorden van Frankrijk en ten slotte dat de prijzen in de hotels zeer verminderd zijn.

Twee dagen later deed hij ook volgenden oproep tot kalmte aan de bevolking.

« MEDEBURGERS,

Ter gelegenheid der erge gebeurtenissen, die in ons land plaats hebben, acht ik het nuttig u eenige raadgevingen van het hoogste gewicht te laten kennen.

Niettegenstaande de heldhaftige verdediging onzer troepen, ondersteund door de legers onzer bondgenooten, heeft de vijand de hoofdstad bezet, en het zou kunnen gebeuren dat hij gewapende wachten zende tot in onze stad.

Indien zulke gebeurtenis zich moest voordoen, hoop ik te mogen rekenen op de koelbloedigheid en op de kalmte der bevolking om alle opstooten, alle paniek te vermijden. De inwoners mogen zich tot geene betooging laten overhalen. Zij zullen zich moeten onthouden van alle vijandelijke daad, van alle gebruik van wapens, van alle welkdanige tusschenkomst.

Zoo doende zullen zij aan den vijand alle gelegenheid ontnemen zich aan maatregelen van weerwraak over te geven.

De stadsoverheden zullen op hunnen post blijven en zij zullen voort hun ambt blijven bekleeden met al de kracht en al de verkleefdheid, die de bevolking het recht heeft van hen te verwachten. Zij zullen alles in het werk stellen om haar de bescherming te doen genieten waartoe zij recht geven.

De vijand mag, zonder zijn recht te buiten te gaan, geen inbreuk plegen, noch op de eer der familiën, noch op de zekerheid der inwoners, noch op het eigendom van bijzonderen, noch op de godsdienstige of wijsgeerige overtuiging, noch op de vrije uitoefening der godsdienstige praktijken.

MEDEBURGERS

Ik heb vertrouwen in uwe wijsheid, in uwe kalmte, in uwe koelbloedigheid, die u een titel te meer zullen verschaffen tot het bekomen der algeheele toepassing dezer rechten.

Wat er ook gebeure aanhoort de stem van uwen Burgemeester, en schenkt hem uw vertrouwen, hij zal weten dit te verdienen.

Leve ons vrij en onhafhankelijk België.

Leve Oostende.

Gedaan te Oostende den 21 Augustus 1914.
De Burgemeester
(g) A. LIEBAERT »

Eerste Schermutseling

Op Zondag 23n Oogst was eene bende van 148 uhlanen afgezakt naar Thourout. Ze kwamen van Ingelmunster en Iseghem en eenigen waren te Lichtervelde binnengevallen in de statie waar ze het geld uit de kas stolen, eenige spoorwegriggels losvezen, op de palen kropen om de draden van telegraaf en telefoon door te snijden, de palen zelf door te zagen, enz. Daarvoor waren ze met vier terwijl de anderen bleven uitrusten te Thourout.

Den Dinsdag morgen om 3 uur stelden ze zich wederom op weg ; om

half vijf kwamen ze voorbij Eerneghem op den grooten steenweg en om 5 uur waren ze te Ghistel. Ze trokken de statie binnen, roofden de kas, vernielden eenige meters van den ijzerenweg en trokken dan op naar Oostende.

Een boer die ze zag voorbijtrekken telde er juist 143, meest allen te paard uitgenomen 28 die per velo reden. Wanneer ze kwart vóór 6 uur aan de brug van Snaeskerke kwamen vonden ze er de brug opengedraaid en met de ketting vastgelegd. De bruggedraaier werd door de Duitschers bijgeroepen om de brug toe te draaien. Daar dit bevel gepaard ging met het richten van den loop van eenen revolver naar zijn hoofd liet de bruggedraaier het geen tweemaal herhalen en op een ommezien lag de brug weer toe. De officier die het bevel gaf droeg om den arm eenen band van het Rood Kruis.

— Wie heeft de brug opengedraaid ? klonk het barsch.
— De gendarmerie.
— Wanneer ?
— Gisterenavond.
— Waar zijn ze nu ?
— Dat weet ik niet.
— Is er een garnizoen te Oostende ?
— Dat weet ik ook niet.

Daarop trokken ze over de brug en een 700 meters verder botsten ze op de gendarmen uit Oostende. Van 's morgens vroeg was de aankomst der uhlanen gemeld aan de gendarmerie. Eenige gendarmen, daags te voren uit Antwerpen aangekomen, vertrokken de eenen per automobiel, de anderen per velo, naar de brug van Snaeskerke en verdoken zich daar in een korenveld. De Duitschers, die waarschijnlijk hunne vijanden bespeurd hadden, waren afgestegen en verdoken zich in een tegenoverliggend haverstuk, zoodat het schieten begon op 700 m. afstand van de brug. De kogels kletterden als hagelsteenen op de Duitschers, zoodat ze de brug wederom overtrokken en wegvluchtten in de richting van Thourout. Twee gendarmen, die achter eenen muur op den loer lagen hadden hunne schuilplaats verlaten om in eene gracht te kruipen en waren dood geschoten. Drie andere gendarmen waren insgelijks gesneuveld terwijl er drie gekwetst werden : de een had eenen kogel in den bil gekregen, de andere werd de duim letterlijk afgeschoten en de derde had eenen kogel in den hals.

Verdwaalde kogels doodden ook nog eene koe in eene weide en het paard van eenen officier.

Vier Duitschers, waaronder den bevelvoerenden officier, werden krijgsgevangen gemaakt.

De gedoode gendarmen werden naar Oostende overgebracht met de automobiels terwijl de gekwetsten en de krijgsgevangenen met een bijzonderen tram werden afgehaald.

De gendarmen die sneuvelden waren : Vincent, Baudouin, Omen, Louis en Bodart.

De gekwetsten werden verzorgd in het lazaret Stracké. De duitsche gekwetsten, na er verbonden te zijn geweest werden vervolgens naar de maalboot

Princesse Clementine gebracht om naar Duinkerke vervoerd te worden. Kort na zijne aankomst stierf een der Duitschers : hij had drie kogels in het lichaam.

Op een der gevangenen vond men drie geldbeugels, een gouden keten van eene boerin en een pachtboekje.

Later werden nog twee gekwetsten aangebracht die men te Ruddervoorde gevangen genomen had.

Den Donderdag daaropvolgend had de plechtige begrafenis plaats der gesneuvelde helden. Het baarkleed was bedekt met de belgische driekleur. Achter de vijf doodenwagens stapten de generaalbevelhebber, de plaatsbevelhebber, de bevelhebber der gendarmerie, de H.H. Beeo, gouverneur van Brabant, Vander Heyde, senator, Hamman volksvertegenwoordiger, Ronse, provinciaal raadslid, kolonel Viatour met al de officieren der burgerwacht, de burgemeester Liebaert met het Schepencollege en de gemeenteraadsleden, Kesteloot, vrederechter, en een aantal andere geestelijke en wereldlijke overheden.

De eer werd bewezen door een piket gendarmen, onder het geleide van eenen wachtmeester. Vóór de kerk werden de lijkkisten afgezet en omringd door een piket engelsche fusiliers, (die 's morgens aangekomen waren) in volle oorlogsuitrusting en met den loop hunner geweren naar den grond gericht.

De kerk was in grooten rouw gehuld, waarop de driekleurige vaandels en wapens der verschillende provinciën helder uitkwamen. Na het evangelie werd eene roerende lijkrede gehouden door den zeer Eerweerden Heer Dr Camerlynck, Pastor Deken, voor eene stampvollle kerk, welke luisterde te midden van eene waarlijk indrukwekkende stilte.

Gedurende de Consecratie boden de engelsche fusiliers de wapens waarna de heer Vilain het *God save the King* speelde.

Bij het buitendragen der lijkkisten uit de kerk legde Mevr. Stillingwerf, dochter van luitenant- kolonel Loppens, op elke baar de bloemen welke zij van de boerinnen op de markt met dat doel gekregen had.

Op het kerkhof werden lijkreden uitgesproken door den bevelhebber der gendarmerie Daht en door burgemeester Liebaert.

Sedert wordt het graf dier eerste Oostendsche helden met dankbare liefde steeds in eere gehouden en met bloemen voorzien, zelfs gedurende de bezetting.

Den 13n September had eene nog belangrijker schermutseling plaats maar wat verder van Oostende, in het bosch van Zarren bij Diksmude. Rond 350 uhlanen waren gekampeerd tusschen Eessen en Zarren op het Roggeveld. Tusschen 10 en 12 uur 's avonds brak eene geweldige regenvlaag los zoodat ze uiteenstoven om in de naburige huizen en pachthoeven een onderkomen te zoeken.

De staf der provincie bereidde van uit Brugge eenen tocht tegen hen voor en verwittigde per telefoon verscheidene afdeelingen. Voorzichtigheidshalve had hij alle verbinding, met bijzonderen verboden voor gansch den nacht en den volgenden morgen. Te Thielt kregen 200 vrijwilligers bevel per specialen

trein naar Handzaeme te komen. Eene kompanie van het 3e te Oostende moest per specialen tram naar Leke vertrekken, dan te voet naar Beerst gaan en er rond 4 uur aankomen. Een andere speciale trein bracht 100 man van het 13e van Brugge naar Staden. Vandaaar moesten zij gaan post vatten aan dat bosch van Houthulst, waar vier jaar later ons leger zulke roemrijke lauweren zou behalen. Veertig man moesten de vrijwilligers van Handzaeme gaan versterken. Een peloton van Komen kwam wat later uit Steenbrugge en werd ook per specialen trein naar Staden vervoerd. Daarbij zijn nog te voegen een zeventigtal gendarmen uit Ieperen, die daags te voren in voeling geweest waren met duitsche patroelies in de omstreken van Waereghem en Roeselaere. Deze mannen moesten het bosch van Houthulst doortrekken, post vatten aan den noordkant en samenwerken met de afdeeling uit Brugge. Eindelijk een aantal gendarmen en vrijwilligers te Veurne verzameld moesten uit Oostkerke om 3 1/2 uur naar Diksmude optrekken. De tocht was geregeld om rond half vijf te beginnen maar door den regen en andere onvoorziene omstandigheden kon men eerst een uur later het bevel geven tot oprukken. De boschkant waar de opgejaagde Duitschers zouden naartoe vluchten werd goed bezet en met hinderlagen voorzien. Waren de Duitschers in een enkele groep gebleven, zooals vòòr de regenvlaag, dan zouden ze aanstonds omsingeld geweest zijn. Maar ze lagen in de verspreide huizen en pachthoeven, zoodat onze jongens waakzaam moesten vooruitgaan, alles afzoeken en verloren aldus veel tijd. Rond 7 uur had men ze gevonden en begon een gevecht in regel. De Duitschers zaten spoedig te paard, verdedigden zich zoo goed en zoo kwaad als het ging, doch verspreidden zich weldra in alle richtingen. De bezetting van het bosch van Houthulst ontving ze op een goed gericht geweervuur. Dank zij de snelheid hunner paarden konden verscheidene duitsche groepen uit het net ontsnappen en naar den Ieperleekant vluchten. Ze lieten echter 61 dooden en 17 gevangenen achter, benevens een aantal paarden, velos, een automobiel, wapens, lansen en paardgetuig.

Bij den terugkeer der dappere soldaten werd hun op den Thouroutschen Steenweg hulde gebracht door eene geestdriftige menigte, welke de overwinnaars begeleidde tot aan de kazerne waar de geestdrift ten top steeg. Majoor Houze, omringd van zijne officieren stond op de koer en sprak zijnen dank uit voor de heldhaftige houding der manschappen van het 3e en het 13e.

'S anderdaags 's morgens nam luitenant-generaal Selliers de Moranville de troepen van het Oostendsch garnizoen in oogenschouw. Hij wenschte hun volmondig geluk met hun dapper gedrag te Diksmude. Hij wenschte in het bijzonder luitenant Lambert geluk die twee duitsche officieren gevangen genomen had. Hij stelde voor als onderluitenant en vroeg de krijgsmedalie voor de sergeant-majoor Soudan, die alhoewel 60 jaar, de wapens terug had mogen opnemen. Hij vocht in 1870 met de Franschen als vrijschutter en heeft zich onderscheiden te Namen.

Ondertusschen waren de overblijvende uhlanen gevlucht in de richting van Ieperen Rousbrugghe. Tijdens hunnen tocht door Staden plunderden zij al de winkels evenals later te Watou.

Maar te Rexpoede (Frankrijk) gekomen botsten zij op fransche en engelsche troepen, die 80 Duitschers doodden en de anderen, een honderdtal, krijgsgevangen namen.

In den automobiel, op het Roggeveld buitgemaakt, vond men tusschen de papieren ook het plan van hunnen tocht. Daaruit vernam men dat er 4 patroelies uitgezonden waren : eene voor Oostende, eene voor Brugge, eene voor Veurne en eene voor Diksmude.

Dank de genomen maatregelen was dus het plan heelemaal verijdeld geworden.

VII. — De Vluchtelingen

Den 12n Oogst kwamen de H. H. Elleboudt en Lefèvre toevallig in het politiekommissariaat op de groote markt en vonden daar, in den gang, tot hunne groote verwondering, een aantal menschen, vooral vrouwen en kinderen, gezeten op hunne pakken. Ze vertelden dat ze afkomstig waren uit Thienen uit de omstreken van Leuven, en dat beide steden in brand stonden. Zij waren 's avonds aangekomen en hadden den nacht overgebracht in den gang van het politiebureel. De burgemeester wist niet wat er mede aanvangen zoodat genoemde heeren besloten zelf voor die ongelukkigen te zorgen. Met toelating van den E. H. Pype, hoofdalmoezenier van het Zeewezen, werden ze ondergebracht in de St-Andreasvisschersschool op de S. S. Pieter en Paulusplaats. Dadelijk werd ook vleesch, brood en koffie bijgehaald want de sukkelaars hadden van daags te vo en niets meer geeten. Of ze tevreden waren eindelijk eens goed hun buikjen te mogen vullen en te kunnen uitrusten hoeft niet gezegd.

Den zelfden avond kwamen er nog een aantal anderen toe uit dezelfde streken en de burgemeester zond ze eenvoudig naar den heer Elleboudt. Door dezes zorgen werden ze geherbergd in het lazaret Stracké.

Dit was echter maar een begin want dagelijks kwamen er nu gansche treinen toe met vluchtelingen uit de provincies Brabant en Antwerpen en weldra ook uit Oost-Vlaanderen. Zoo werd het ledigstaande huis van den heer Elleboudt in de Kerkstraat ingericht als bestendig sekretariaat, met den heer Lefèvre als sekretaris en den heer Elleboudt als bestuurder. Daar werden de vluchtelingen ingeschreven, met de plaats van afkomst en gezonden naar het een of het ander lokaal. Ongelukkig was er geene eenheid in de werking en ontstond op het stadhuis insgelijks een bureel met den heer Chenot. Men was er spoedig overrompeld door het groot aantal vluchtelingen en zoo kwam men op het ongelukkig denkbeeld van het kabienendorp. Daardoor verstaat men de badkabienen welke men in den tuin achter de koninklijke gaanderij geplaatst had en waarin 4 tot 500 vluchtelingen geherbergd werden. Het eten werd bereid in de gaanderij waar ook weldra kleederen uitgedeeld werden door het Dubbel Wit Kruis opgericht door den amerikaanschen konsul Jackson.

Het uitzicht was schilderachtig en de toeloop van nieuwsgierigen overgroot zoodat de bussen geplaatst bij den ingang zeer veel opbrachten. Die inrichting is nog al over den hekel gehaald geweest, en niet ten onrechte, want er

had veel kunnen vermeden worden. Men ging echter te ver in de kritiek zoodat de burgemeester aan de Métropole van Antwerpen eene terechtwijzing zond.

Ongelukkig was het bureel op het stadhuis niet opgewassen voor zijne taak en wilde alles zelf doen in de plaats van samen te werken met het bureel der Kerkstraat dat nog in voege gebleven was voor de andere vluchtelingslokalen. Het had voorgesteld een bureel te vormen in de statie, dáár de inschrijving te doen, eene kantien op te richten en de karavanen dan onmiddelijk te zenden naar een daartoe op voorhand uitgekozen lokaal. Dit was te eenvoudig zoodat, wanneer er een trein met vluchtelingen aankwam, de agent van dienst aan de statie, ze naar het Centraal politiebureel zond. Daar bleven ze dan buiten kampeeren, omringd van gansche drommen nieuwsgierigen, tot een lokaal gevonden was om ze onder dak te brengen.

Op het einde van September werd het kabienendorp afgeschaft en de vluchtelingen overgebracht naar verscheidene lokalen in de stad. De Volksbond alleen herbergde er op zeker oogenblik 1500 want alle dagen kwamen er honderden aan, zoodat er tijdens de gevechten rond Mechelen en Antwerpen er eens 500 ineens toekwamen uit Lier en omstreken. Deze werden eerst, door de zorgen van den heer Lefèvre, ondergebracht in de kazerne welke op dat oogenblik ledig was, en 's anderdaags per tram naar Middelkerke gezonden. Dit gebeurde op het bevel van kolonel Wielemans want de militaire overheid had ondertusschen, zelf het herbergen der vluchtelingen in handen genomen. Maar de plaatsbevelhebber bracht den boel nog meer in het honderd en liet het spoedig wederom over aan de burgerlijke overheid.

Den 4n September had de Gemeenteraad maatregelen getroffen voor eene definitieve regeling van het herbergen der vluchtelingen, aan al de raadsleden werden de volgende inlichtingen gezonden. Wij vertalen uit het gemeentebulletijn :

« Mijnheer de Gemeenteraadsheer,

« Wij hebben de eer u hierbijgaande lijst te zenden der lokalen waar vluchtelingen opgenomen zijn of die ons schijnen daartoe te kunnen dienen.

Bij ieder van hen hebben wij den naam gevoegd van het gemeenteraadslid, dat uitgenoodigd wordt om er het bestuur, het toezicht en de kontrool van over te nemen. De heeren gemeenteraadsleden zullen de inrichting van hunne toevluchtsoorden nuttig kunnen toevertrouwen aan een bureel waarvan ze het personneel zouden kunnen samenstellen uit hunne vrienden, hunne bedienden, de leden van het onderwijzend personneel.

Dit bureel zou de nauwkeurige lijst moeten opmaken der leden van elke familie en nota houden van de namen, voornamen, geboortejaartal, plaats van afkomst, reden waarom het gezin zich te Oostende bevindt, inkomsten waarover het gebeurlijk beschikt, toestemming tot een voorloopig verblijf in Engeland, enz. Het Staatsbestuur laat weten dat het de onkosten van den terugkeer na den oorlog op zich neemt.

Dat bureel zou zich ook moeten belasten met alles wat slapen en voeding der vluchtelingen betreft, 't zij door tusschenkomst der gemeenschappelijke of nog in te richten keukens, 't zij door tusschenkomst van bijzonderen. In dit laatste geval zal de onderhoudskost de som van 0,50 fr. per persoon mogen bedragen, bedrag door den Gemeenteraad vastgesteld.

Al wat de gezondheidsleer betreft zal geen enkel oogenblik mogen uit het oog verloren worden en voor al de te nemen maatregelen zullen de bureelen zich mogen wenden tot de stadsdiensten. De verdeeling der vluchtelingen over de verschillende toevluchtsoorden zal gedaan worden door een Centraal bureel, voor wiens inrichting de heer Gabriel Jean zijnen schouwburg van het Hazegras ter onzer beschikking gesteld heeft. Naar het Centraal bureel zullen al de vluchtelingen, die met den trein aankomen, in een der twee staties, gezonden worden. In die staties zal het bureel voor de noodige aankondigingen moeten zorgen. Er zullen zich afgevaardigden moeten bevinden om de karavaan der vluchtelingen naar dit Centraal bureel te begeleiden en ze dan over de verschillende toevluchtsoorden te verdeelen. Daarom zullen al de bureelen voortdurend met het Centraal bureel moeten in betrekking blijven en het regelmatig de noodige inlichtingen verschaffen om het toe te laten elk oogenblik het register der aanwezigen in elk toevluchtsoord bij te houden. De uiteenzetting, welke voorafgaat, geeft eenvoudige aanduidingen en schetst de groote lijnen van de voorgenomen inrichting. Het is duidelijk dat die inrichting zal mogen en zal moeten gewijzigd worden volgens de omstandigheden zoodat ze zich nauwkeurig kan aanpassen aan de noodwendigheden waarvan de praktijk van enkele dagen het nut of de noodzakelijkheid zal aangewezen hebben.

Daarop meenen wij een beroep te mogen doen op de heeren gemeenteraadsleden om ons te helpen met hunne raadgevingen en de andere toevluchtsoorden te doen genieten der verbeteringen, door hun initiatief en hunne toewijding ingevoerd en waarvan zij de gepastheid zullen kunnen ondervinden hebben in de toevluchtsoorden waarvan zij het bestuur hebben.

We meenen eindelijk te kunnen aanraden aan de heeren gemeenteraadsleden, die het bestuur van het Centraal bureel hebben willen op zich nemen, eene vergadering bijeen te roepen van het personneel van al de bureelen, om gezamenlijk al de bijzonderheden van uitvoering vast te stellen.

Aanvaardt, enz.

Voor het College

De Sekretaris — De Burgemeester

Fr. Thoné — A. Liebaert »

Volgt de lijst der toevluchtsoorden en besturen :

1. Centraal Bureel (Schouwburg van het Hazegras), scholen van het Hazegras : de H. H. Elleboudt en Jean.

2. Koninklijke gaanderij, Fort Wellington, Luna Park, Bureel der Baden : de H. H. de Vrière en Deweerdt.

3. Middelbare school, Nijverheidsschool, school der Schippersstraat : de H. H. Metsu en Rau.

4. Koninklijk atheneum, Garage voor automobielen, Kursaal, de H. Verdeyen.

5. Huishoudschool, school der St-Petersburgstraat, school der Konstan-

tinopelstraat : de H. Dejardin.

6 Koninklijke stallen : de H. Laroye.

7. Scholen van Mariakerke, Water-en geneeskundig gesticht: de H. H. Kesteloot en Van Dycke.

8. Scholen der Stuiversstraat, Katholieke school der Nieuwlandstraat, katholieke school der Steenbakkersstraat : de H. H. Lams en Mollet.

9. De katholieke scholen der St-Sebastiaanstraat, de St-Andreasschool, de Visschersgilde : de H. Hamman.

10. De Gemeenteschool der Constantinopelstraat, de gemeenteschool der Wittenonnenstraat : de H. Cornelis.

11. De katholieke school der Constantinopelstraat, de Volksbond : de H. Lescrauwaet.

12. Het Onze Lieve Vrouw-college : de H. Baels.

Terzelfdertijd werd ook een beroep gedaan op de inwoners om vluchtelingen op te nemen voor dewelke zij insgelijks 0,50 fr. per dag zullen bekomen. Aan het Onderstandskomiteit werden de genomen maatregelen medegedeeld en gevraagd dat het zoo spoedig mogelijk den burgerlijken stand zou opmaken van al de vluchtelingen, aan elk van hen zou men eene identiteitskaart geven om het uitdeelen van den onderstand te kunnen nagaan alsook het toekennen van den onderhoudskost zooals hij vastgesteld was door den Gemeenteraad.

Dat was een zeer schoon plan. Ongelukkig konden vele maatregelen niet doorgevoerd worden tengevolge van allerlei omstandigheden vooral door de snelle opeenvolging der gebeurtenissen.

Een dagblad der hoofdstad, de *Indépendance*, tijdelijk te Oostende gedrukt en uitgegeven, zette het denkbeeld voorop de hotels der Duitschers aan te slaan om er de vluchtelingen in te herbergen. Dit voorstel werd dan ook eenige dagen later uitgevoerd, op bevel van kolonel Wielemans, die er weldra ook nog een aantal andere opeischte en met vluchtelingen deed bezetten. Het was toen het tijdperk dat de militaire overheid de zaak in handen genomen had. Om Oostende wat te ontlasten werden er soms ook vluchtelingen gezonden naar de naburige gemeenten. Zoo kwamen er den 30n September 2000 vluchtelingen aan. Daarvan werden er 150 gezonden naar Middelkerke, 100 naar Westende, 100 naar de Panne, 50 naar Moere, 50 naar Snaeskerke, 100 naar Slype en 100 naar Leffinghe.

De 27n September had de gouverneur een bezoek gebracht aan de toevluchtsoorden voor vluchtelingen waarna er eene vergadering plaats had van het onderstandskomiteit. Tengevolge van zekere kritieken van wege den heer gouverneur, waaraan het komiteit geen schuld had, nam een der ondervoorzitters den heer De Cuyper, bestuurder van de buurtspoorwegen der kust, ontslag. Eenige dagen later verliet hij overigens de stad en vluchtte, bij het naderen van den vijand, naar Frankrijk.

Het Centraal bureel van het Hazegras was te ver afgelegen zoodat het nooit in voege is gekomen en het bureel der Kerkstraat de leiding over de andere lokalen bleef behouden.

Het bleef dus belast met de verdeeling over de verschillende lokalen, en het uitdeelen der kleederen welke voor dat doel gezonden werden. Zoo was onder andere op 20 September het stoomschip *Invicted* aangekomen met 30 kisten kleergoed en 25.000 fr. voor de vluchtelingen.

Ook de belgische minister te Londen, graaf de Lalaing, zond eene som van 29.000 fr., opbrengst eener inschrijvingslijst.

Het middenbureel der Kerkstraat had aldus allengerhand eene zeer groote uitbreiding gekregen. Mevr. Gevaert, de Juffrouwen Elleboudt en Spilliaert, de heeren Dr Felix, Dr Koenegracht, Bruynooghe, Van Meerbeek en anderen hadden zich belangloos ter beschikking gesteld. Er werd gewerkt 's morgens van 8 tot 12 en 's namiddags van 2 tot 6 en soms tot 7 en 8 uur. Door zijne goed bijgehouden fichen en inschrijvingsregisters heeft het vele familiën wederom samen weten te brengen. Het stond ook in betrekking met inlichtingsbureelen van andere steden zooals Gent en Antwerpen. Ook het inlichtingsbureel van den Volksbond heeft in dat opzicht zeer veel diensten bewezen.

In Engeland was ondertusschen de Anglo-Belgian Relief Fund tot stand gekomen. Den 27n Oogst werden de heeren Wyntham en Reyntges naar Oostende gezonden om het overbrengen voor te bereiden van de meest noodlijdende vluchtelingen. Ze vestigden hun bureel in de Zeestatie. Er waren reeds minstens een paar duizend vluchtelingen vertrokken maar op eigen kosten. Nu zouden ze kosteloos naar Engeland overgevoerd en bij hunne aankomst er kosteloos verzorgd en geherbergd worden.

Men kan denken hoe de 3 bureelen van het stadhuis, die passen afleverden, en reeds de handen zoo vol hadden nu bestormd werden. Dat paspoort moest tegengeteekend worden door de Engelsche afgevaardigden of den Consul. Alhoewel er duizenden naar Engeland vertrokken verminderde echter het aantal niet daar al de vluchtelingen die zich te Antwerpen bevonden, op bevel van generaal Dufour, de stad moesten verlaten in de eerste dagen van September en er daarbij nog altijd meer moesten vluchten naarmate de vijand vooruitrukte.

Zoo kreeg de burgemeester bericht uit Antwerpen dat hij maatregelen moest nemen voor het herbergen van 1600 vluchtelingen, noodlijdenden en welstellenden.

Door gebrek aan centralisatie en vooral door de slordigheid van het bureel van het stadhuis en van den plaatsbevelhebber kan men niet met juistheid zeggen hoeveel duizenden noodlijdende vluchtelingen in onze stad verbleven hebben, vóór de Duitsche bezetting.

Zelfs het aantal dergenen op de kosten der stad bij de bewoners geplaatst, kan men niet bepalen. De H. H. Vermeire en Lefèvre, die een onderzoek gedaan hebben in het bureel van den heer Chenot, na zijne vlucht korten tijd vóór de aankomst der Duitschers, hebben maar een deel der inschrijvingsregisters teruggevonden. We spreken hier maar van de vluchtelingen die ten laste waren der stad omdat zij de eenigen waren die ingeschreven wierden. Er waren er natuurlijk nog een zeer groot aanral die hier op eigen kosten verbleven in afwachting van hun vertrek naar Engeland.

Verscheidene onder hen vormden afzonderlijke Comiteiten voor het verdedigen hunner belangen en elkander wederkeerig te ondersteunen. Dat was onder andere het geval voor de Leuvenaars,die bijeenkwamen in de Volksapotheek van den Nieuwpoortschen Steenweg en de Mechelaars wierd zetel gevestigd was in het St-Sebastiaanhotel. Op eene zitting dezer laatsten raadde volksvertegenwoordiger Lamborelle enkel aan aan de begoeden naar hunne vaderstad terug te keeren. Nochtans kregen den 21n September de gemeentebedienden van Mechelen bevel zoo spoedig mogelijk hunnen dienst te gaan hernemen.

Den 27n vergaderden ook al de gevluchte onderwijzers die zich te Oostende bevonden in het Hotel de la Marine om hunnen toestand te bespreken. De H. Cnudde, sekretaris van het verbond der gemeenteonderwijzers, voerde er het woord.

In tegenstelling met hetgeen voor de Mechelaars gebeurde kreeg burgemeester Liebaert den 28n eenen brief van zijnen ambtgenoot Max uit Brussel waarin hij meldde dat generaal von Luttwitz verbood aan de gevluchte inwoners der hoofdstad, die langs de kust verbleven, terug te keeren.

Er waren ook vluchtelingen van vreemde nationaliteit zooals Amerikanen, Russen en Engelschen. De eersten werden door de Vulcaan en de Empress afgehaald terwijl de Russen naar Rusland teruggezonden werden door de zorgen van den heer J. Staesens, konsul voor Rusland. Wat de Engelschen betreft gaf de Amerikaansche konsul eene lijst uit van 152 Britsche onderdanen die tijdelijk te Oostende of elders waren om ze op te zoeken en te helpen. De onderdanen der Centralen kregen den 6 September 36 uren tijd om de stad te verlaten, uitgenomen degenen die eenen zoon in het leger hadden. Na verloop van dien tijd zouden ze voor den krijgsraad gebracht worden. Daarop werden de Duitschers, Oostenrijkers en Hongaren met 2 trams weggevoerd naar Breskens om over Nederland naar hun land terug te keeren.

De stad legde beslag op de bakkerij van eenen Duitscher, Bisschof genaamd, en gebruikte ze zelf om er brood in te bakken voor de vluchtelingen en ondersteunden.

Op het oogenblik van de aankomst der Duitschers waren een groot deel der vluchtelingen naar het buitenland gevlucht en bleef nog slechts het kleinste gedeelte over dat, zooals we verder zullen zien, bij den aanvang der bezetting, naar zijne haardsteden teruggezonden werd.

Uit bovengemelde uiteenzetting kan men zien met welke ontzaggelijke moeilijkheden de stad te kampen gehad heeft en het dus hoegenaamd niet rechtvaardig is hare houding te beknibbelen wanneer ze integendeel over het algemeen bewonderingswaardig geweest is. Wij hebben onpartijdig de kleine onvolmaaktheden aangetoond om zooveel te meer de grootschheid der reuzentaak te doen uitkomen. Ook het privaat initiatief verdient op dat gebied volmondig te worden geprezen. Men vergete vooral niet dat alles zoo snel gebeurd is dat men volkomen onvoorbereid in alles heeft moeten voorzien.

HOOFDSTUK VIII

Aankomst der Engelschen

Den 4n Oogst verklaarde Engeland den oorlog aan Duitschland tengevolge van het schenden der Belgische onzijdigheid. Doch het was eerst den 27n dat de Engelschen te Oostende aankwamen.

Om 2 uur 's namiddags verschenen opeens acht oorlogschepen voor de haven. Dadelijk vaarde de maalboot hen tegenmoet, daar de schepen te groot waren om de haven binnen te varen, en bracht de soldaten over die ontscheepten in de Zeestatie. Ze waren ten getalle van 4000, flink uigerust en vol moed. Eene groote menigte woonde van den dijk het overstappen en de ontscheping bij en juichte bij het voorbijtrekken de troepen geestdriftig toe.

Toen ze naar de kazerne trokken bracht men hun langs alle kanten, fruit, koeken en sigaren, waarover de tommies zeer in hun schik waren, niet over het geschonkene, want ze hadden alles in overvloed, maar over de welkomstblijken der bevolking.

's Anderdaags bezochten de Engelsche officieren de vluchtelingen en schonken hun eene belangrijke som gelds.

Aan burgemeester Liebaert zond de bevelhebber volgend telegram van bedanking :

(1)

« Ostend 29 Aug. 1914

My dear Mayor,

On behalf of the British forces in and around Ostend, I wish to express to all departements and the people of the town, our hartly thanks for your enthusiastic reception and for all the assistance that we have received since we arrived in Belgium.

Your obedient servant

OSTEN

Brigadier general ».

Den Zondag, zijnde den 30n Oogst, werd de burgemeester door generaal Arton, bevelhebber der Engelsche brigade, en generaal Harou, bevelhebber der Belgische vrijwilligers,uitgenoodigd tot het bijwonen van het schouwen der troepen welke plaats had om 5 uur 's namiddags. Na verloop ervan hield de Engelsche generaal eene rede en deed zijne mannen driemaal hurra roepen

(1) « Mijn waarde Burgemeester,

Als bevelhebber der Britsche macht, te en rond Oostende, wensch ik aan al de besturen en het volk der stad mijn hartelijken dank uit te drukken voor uw geestdriftig onthaal en vooral de hulp welke wij ontvangen hebben sedert onze aankomst in België.

Uw gehoorzame dienaar

OSTEN

Brigadier Generaal »

ter eere van België.Generaal Harou bedankte en deed op zijne beurt drie vivats aanheffen ter eere van Engeland.

Daags nadien werd de burgemeester naar het Hotel Terminus geroepen waar de Engelsche generaal afscheid nam en hem nogmaals bedankte voor het gul onthaal dat zijne troepen genoten hadden.

s' Avonds ontving hij het volgend telegram :

(1) His Britannic Majesty ship « Vengeance »
31 August 1914

Sir,

I wish to express to you my most cordial thanks for the assistance you have rendered during the time his Britannic majesty'ships have been stationed at Ostend, especially for the action taken by your in putting off the lights on the sea front.

I have the honour to be, Sir,

Your obediant servant

ALBERT STUT, vice-admiral »

Den eersten September verlieten de Engelsche troepen de stad maar het doel van hunnen tocht werd natuurlijk streng geheim gehouden.

Om de spioenen te verschalken zond men dikwijls gansche treinen met ledige wagens naar Oostende zoogezegd om de Engelschen te halen zoodat men te Brugge soms uren lang in en om de statie stond om onze helpers te zien voorbijtrekken.

Ondertusschen landden ze aan te Zeebrugge en vertrokken in eene andere richting.

Bij 't vertrek der Engelschen vlogen 9 Engelsche vliegtuigen als verkenners rond de stad en verdwenen in de richting van het Zuiden.

In de eerste dagen van Oktober hadden er wederom veel ontschepingen plaats van Engelschen. Er waren er uit verschillende wereldstreken, onder andere uit Azië en Afrika. Ze waren prachtig uitgerust en er was ditmaal ook veel ruiterij bij. Zij kampeerden op Mariakerke en in de duinen. Na eenige dagen verblijf echter vertrokken ze naar Antwerpen. Hun getal wierd op 14000 geschat.

(1) « Schip «Vengeance» van Hare Britsche Majesteit
31 Oogst 1914

Mijnheer

Ik wensch u mijnen hartelijksten dank uit te drukken voor de hulp welke gij verleend hebt gedurende den tijd dat de schepen van Hare Britsche Majesteit te Oostende geweest zijn, bijzonderlijk voor den maatregel door u genomen in het uitdooven der lichten langs den zeekant.

Ik heb de eer te zijn, Heer, uw gehoorzame dienaar

ALBERT STUT
Vice-admiraal »

Terwijl verscheidene oorlogschepen voor de haven kruisten.

Het hoofdkwartier was gevestigd in een villa op den zeedijk.

Terwijl de Belgische troepen Antwerpen ontruimden en te Oostende aankwamen vertrokken er integendeel Engelschen om den aftocht te helpen dekken.

Den 10 Oktober werden er 2000 in Holland geinterneerd, terwijl er dien dag en den volgenden een aantal transportschepen met versche troepen aanlandden. In den namiddag van den 11n vertrok echter het Engelsch hoofdkwartier om de troepen in Vlaanderen te gaan vervoegen.

HOOFDSTUK IX

De eerste Zeppelin

Den Donderdag 24 September rond elf uur 's nachts hoorde men in de verte een ongewoon gedommel in de lucht. Het was het stampen der motors van een Duitschen bestuurbaren luchtballon. Hij kwam van over het weezengesticht, stak van daar over de stad in de richting van den Vuurtoren, die zijn volle licht gaf, vloog over de Kapelle- en Kaaistraat en wanneer hij over de keizerskaai zweefde zag men opeens een bliksemstraal gevolgd van een oorverdoovenden knal. Het was de eerste bom, die in de vischmijn viel, en gansch de stad deed opschrikken. Wie nog in de straat was vluchtte nals over kop, wie reeds te bed lag werd uit den slaap gerukt, en luisterde verdwaasd naar de vreeselijke ontploffingen. Immers, 2 minuten nadien viel een tweede bom, ditmaal in het hofje van de square gelegen tusschen de Zeestatie en de de Smet de Naeyerbrug. Alsof het moordtuig gewaar geworden was dat het slecht gemikt had vaarde het tot bij den vuurtoren en keerde terug zoodat 7 minuten nadien een derde bom viel op de riggels van den ijzerenweg, tusschen de de Smet de Naeyerlaan en het depot der wagons. Een vierde bom donderde kort daarna nevens den duiker gelegen achter het paviljoen van Armenonville in het Maria-Hendrikapark.

Gedurende gansch den duur van dit vreeselijk bombardement, werd de stad herhaaldelijk op eene akelige wijze verlicht door het krachtig zoeklicht van den zeppelin.

Gelukkig bepaalde alles zich bij stoffelijke schade.

In de vischmijn was eene bom dwars door de bureelen van den heer C. Willems gevallen. De brandkas was stuk geslagen, de papieren waren uiteengeworpen en alles overhoop gesmeten in de ondercompartimenten want de plancher was ingevallen. Waar de bom terecht gekomen en ontploft was, lag één diepen put. De muren rechtover de bureelen gelegen waren als met kogels doorschoten. In de aanpalende bureelen van Mevr. Wwe Verhulst, van Jeanne Dumon en den heer Pol Verhulst waren al de ruiten uitgeslagen en lag alles eveneens overhoop. In de bureelen der heeren Wolter en Steenacker waren deuren en vensters uitgeslagen en was het een ongehoorde warboel. In al de herbergen en huizen tegenover de mijn waren al de ruiten gebroken. In de herberg *Au Château* was een deel weggeslagen van de penante van het 2de verdiep. Tusschen de Zeestatie en de de Smet de Naeyerlaan was in het hofje

van de square een put gegraven van 7 1/2 meter diep. Op een twintigtal meters daarvan lagen twee schepen, de *Avenir* en de *Justina Maria*, in de vaart. In de romp dier schepen ontwaarde men menig gat door ijzerstukken veroorzaakt verscheidene touwen hingen los als doorgesneden met een scherp mes. Op 100 en 200 m. afstand waren al de ruiten uitgeslagen der aldaar gelegen huizen. Er waren gaten in den muur van het slachthuis alsook in een der pylonen van de Zeestatie. Al de vensters der rijtuigen welke in de statie stonden waren verbrijzeld en al de draden van telegraaf en telefoon hingen naar beneden.

De derde bom was gevallen op de riggels van den ijzerenweg, en had ze tot een meter diep in den grond geduwd. Volgens de getuigenis van den wisselwachter, die, op 50 m. van die plaats, in zijne kabien zat, was het verschrikkelijk. Het vuur vloog uit den grond als uit eenen hellepoel, de grond schuidde en beefde, stukken getemperd staal met koper vermengd en wegend tot 10 kil. werden in het zand gevonden.

Achter *Armenonville*, waar de vierde bom gevallen was, vond men eenen put van ruim 2 m. diepte en eene doorsnede van 5 m. De zuilsteenen van eenen duiker waren wel eenen meter verder verplaatst. Voor de laiterie lagen een groot aantal stukken ijzer. De slijkmotten waren op de boomen geslingerd geworden op eene hoogte van 4 tot 5 meters.

Volgens den weg door den zeppelin afgelegd vermoedt men dat de bedoelde gebouwen waren : de Zeestatie, de twee de Smet de Nayerbruggen, de kazerne en de verbindingen van den ijzerenweg tusschen Oostende en Brugge.

Bij het terugkeeren had de zeppelin nog twee bommen afgeworpen te Thourout. Dit was waarschijnlijk met opzet gedaan om ballast af te werpen want ze lagen in het veld, ver van eene bewoonde plaats en waren niet ontploft omdat de ontploffer ontbrak. Ze werden voorzichtig opgenomen en onderzocht. Ze geleken vrijwel aan langwerpige marmieten in getemperd staal en spits uitloopend. Het bovengedeelte was omringd met een koperen mantel en het deksel was in de midden voorzien van eenen schroefpang om er de ontploffer in te vijzen. Ze wogen elk 122 kil., hetgeen zeer veel is ingezien de afmetingen van het helsch tuig : 0,87 m. hoogte met eene doorsnede van 0,21 m. Een stalen ring, aan den kop van het deksel, was verbonden met haken aan eene bruinwollen deken. Deze schijnt te dienen om de behandeling te vergemakkelijken van die zware stukken waarop het jaartal 1911 in zwarte letters geschilderd was.

In zuiver militair opzicht was dat bommenwerpen volkomen mislukt alhoewel de aangerichte schade aan de burgerlijke gebouwen nog al aanzienlijk was.

Men kan zich de verontwaardiging der bevolking voorstellen, vooral daar het eene stad gold waar de herbergzaamheid voor de Duitschers zoo groot geweest was, niet alleen voor degenen die haar kwamen bezoeken maar ook voor degenen die er fortuin hadden gemaakt.

De burgemeester overhandigde aan den heer Johnson, konsul der Vereenigde Staten van Amerika te Oostende, volgend protest :

« In den nacht van 24 tot 25 dezer rond 11 uur 's avonds heeft een zeppelin boven de stad Oostende gevlogen, en op haar grondgebied verscheidene bommen geworpen, waarvan de ontploffingen groote stoffelijke schade hebben veroorzaakt.

Aangezien de stad Oostende eene open stad is, acht ik het mij als plicht in uwe handen een krachtig protest neder te leggen tegen deze onrechtvaardige verkrachting van het volkenrecht.

Ik zou u dankbaar zijn, Heer Consul. de tegenwoordige protestatie te willen aannemen om er mede te handelen volgens goeddunken.

Gelief, Heer Consul, met de dankbetuiging der gansche bevolking, de verzekering mijner hoogachting te aanvaarden.

(g) AUG LIEBAERT »

In antwoord op dit protest ontving de burgemeester volgend schrijven van den Consul van Amerika :

« Ik heb de eer u ontvangst te melden van uwe mededeeling van 25 September, en, in overeenstemming met uwe vraag, heb ik eene mededeeling per kabel aan mijn gouvernement te Washington gezonden en uwe protestatie overgemaakt aangaande het werpen der bommen op de stad Oostende op 24 September 1914.

Gelief, Heer Burgemeester, met mijne oprechte groeten, de uitdrukking mijner eerbiedigste gevoelens te aanvaarden.

De Consul der Vereenigde-Staten van Amerika
(g) H. A, JOHNSON »

Onmiddelijk werden er ook maatregelen getroffen wat de verlichting der straten betreft.

Bij bevel van den militairen gouverneur van het onbezet grondgebied werd de openbare verlichting volledig geschorst van af 9 uur 's avonds.

De bijzondere verlichting der huizen moest volkomen verborgen worden voor de straat door sluiting der vensterblinden, aflating van donkere rolgordijnen, enz.

Indien een zeppelin aangekondigd wierd moesten die maatregelen uitgevoerd worden zelfs vóór 9 uur.

Zoo weerklonk den 27n September rond half acht 's avonds opeens in de straten den kreet, een zeppelin in aantocht. Gendarmen trokken naar al de koffiehuizen om ze te doen ontruimen en de lichten te doen uitdooven. Dit bevel gold ook voor verlichting der straten. Het was een zonderling geharrewar en geroezemoes in de reeds tamelijk donkere straten waar eene drukke menigte zich huiswaarts spoedde. Elk luisterde met angst of hij het gedommel der motoren nog niet hoorde in de verte en keek schuw in de richting van het zuiden of hij den schijn der zoeklichten nog niet ontwaardde. Met beklemd gemoed ging men ter ruste ; 's anderdaags bleek het dat het een valsch alarm geweest was.

Soms vlogen er ook vliegmachienen, tauben, genaamd, over de stad doch gelukkig zonder veel schade te veroorzaken. Zoo vloog den 8n Oktoker een dergelijke taube, op eene hoogte slechts van 1500 m., boven de stad en wierp een pak strooibrieftjes naar beneden. Het was eene herhaling van hetgeen in Antwerpen reeds beproefd was, namelijk soldaten en burgers aan te zetten om den strijd te doen staken.

Dat was in elk geval minder gevaarlijk dan het afwerpen van bommen. Ook de onzen hebben later, tijdens de bezetting, op die manier opwekkingen gedaan om moed te houden en de nakende overwinning aan te kondigen.

HOOFDSTUK X.

De Aftocht uit Antwerpen

Den 28n September begon de bombardeering der buitenforten van Antwerpen. Toch bleef iedereen te Oostende vol moed voor den einduitslag, want Antwerpen gold als oninneembaar of toch ten minste, zouden er maanden meê gemoeid zijn en, ondertusschen, hadden onze bondgenooten, de Franschen en de Engelschen, ruimschoots den tijd om bij te springen. Men kende, helaas, de allesvernielende kracht niet van de uitvindingen der Duitsche kultuur. Zoo vernamen we dag na dag, tot onzen niet geringen schrik en verstomming, de vernieling der forten van Waelhem en Sint Kathelijne Waver, de bezetting van Dendermonde, de vernieling der forten van Lier en het bezetten der eerste verdedigingslijn van Antwerpen den 2n Oktober. Denzelfden dag kwam te Oostende een bataljon toe van de genie om loopgraven te maken te Snaeskerke. Ook soldaten van het 3e linie kwamen terug naar Oostende. Ze zagen er afgemat en ontmoedigd uit, wat niet van aard was om den reeds zoo gezakten moed der Oostendenaars op te beuren.

Den 4n Oktober kwam de pauselijke Nuntius Mgr. Tacci di Porcelli naar Oostende en verbleef voorloopig bij den Eerw. Deken om dan verder naar het buitenland te vertrekken.

Terwijl de Engelschen voortdurend toekwamen en dan verder naar Antwerpen gezonden wierden om den aftocht te dekken, deed men hier de jonge rekruten meer zuidwaarts, naar Ieperen, vertrekken, over Nieuwpoort en Veurne.

Dat ging gepaard met allerlei huldebetuigingen der bevolking. Zoo zagen we aan *Petit Paris* een tram stilstaan bomvol geladen met jonge rekruten der klas van 1914.

Een nijveraar uit de omstreken van Dendermonde en zijne vrouw kwamen juist op dat oogenblik voorbij en herkenden een aantal jongens uit hun dorp. Aanstonds werd eene uitdeeling gedaan van brood en koeken. Hun voorbeeld werkte aanstekelijk, zoodat eene bakkerij van den Nieuwpoortschen Steenweg stormenderhand ingenomen werd door een aantal vrouwen en op eenen oogwenk was alles uitgedeeld aan onze opgetogen jongens. Op het gebak volgde fruit en andere lekkernijen en zelfs zag men eene vrouw komen aangeloopen met kiepers (haringen). Ook was het een oorverdoovend geroep wanneer de tram vertrok van : *Leve Oostende.* Vele schreven het zelfs met krijt op den buitenkant der wagens. In een dezer zwaaiden eenige soldaten Belgische vlaggetjes en zongen den *Vlaamschen Leeuw* dat het kletterde.

Toen we destijds dat klein straattooneeltje neerpenden, den 10n Oktober, in het laatste nummer van *De Zeewacht,* voegden we er als slot aan toe :

« Neen, inderdaad, ze zullen hem niet temmen, den fieren Vlaamschen Leeuw, zoolang één Vlaming leeft, want voor de honderden die vallen zullen honderden anderen in de bres springen om eindelijk met volle borst te zingen :

En zegevierend grijnst hij
Op 's vijands trillend lijk. »

In hetzelfde nummer beschreven we nog een en ander straattooneeltje als bewijs van de goedhertigheid onzer visschersbevolking.

Maandag waren een groot aantal soldaten aangekomen van het oorlogsterrein. Onze visschersvrouwen der kaai wilden onze jongens eens weldoen en dadelijk werd de houten loods bij de vischmijn in gereedheid gebracht. Eenige petrolvuren werden aangestoken, vet werd rondgehaald bij de beenhouwers, eenige brooden bij de bakkers en onze soldaten werden uitgenoodigd van de lekkere versche tongskes te eten buik sta bij. Daar behoorde natuurlijk ook een teugje bij : volgens het bekende spreekwoord : visch moet zwemmen. De flinke visschersvrouwen verzochten elken nieuwsgierige, die zijnen neus in de loods stak, een rondeken te geven zoodat onze lustige smulders er ook spoedig een lekker slokjen bij hadden. Of ze tevreden waren en den lof maakten onzer brave en goedhertige visschersbevolking hoeft niet gezegd.

Van af den 5n Oktober werd de zeestreek een afzonderlijk militair gebied, geplaatst onder het bevel van den militairen gouverneur Bihin. Door zeestreek verstond men het grondgebied begrensd door eene lijn uitgaande van het westen van Middelkerke tot aan Leffinghe, verder de vaart van Plasschendaele, de vaart van Oostende naar Brugge en de vaart van Sluys. Darenboven Brugge en omstreken tot Snelleghem, Lophem, Oostcamp, Oedelem, Sysseele, Moerkerke inbegrepen.

Voor het verblijf en verkeer in die streek vaardigde de krijgsbevelhebber volgende maatregelen uit :

« Ieder persoon van Duitsche of Oostenrijksche oorsprong die in de omschrijving van mijn bevel zal ontmoet worden, zal als spioen aanzien worden en als zoodanig aangehouden en vervolgd worden krachtens de krijgswet.

2. De Duitschers en Oostenrijkers die de Belgische naturalisatie bekomen hebben en in bovengaanden staat bevonden worden zullen aan dezelfde beteugelende maatregelen onderworpen zijn ;deze maatregel betreft insgelijks de Duitschers en Oostenrijkers die de naturalisatie zouden bekomen hebben in een ander land.

3. De gewezen Duitschers of Oostenrijkers die de hoedanigheid van Belg bekomen hebben voor vaderlandskeuze genieten dezelfde rechten als de Belgen.

4. De Belgen en vreemdelingen die, vóór den 1n Oogst, niet gehuisvest waren in het bevel van de zeestreek moeten, om het recht te hebben van hier te verblijven, in bezit zijn van eene toelating tot verblijf. Om deze toelating te bekomen moet men zich aanbieden voor de Commissie die dagelijks op het stadhuis zetelt van 9 tot 12 en van 14 tot 17 uur en drager zijn van al de eenzelvigheidsstukken, eene lichtteekening van 3 op 5 centimeters.

Ieder persoon die geene toelating bekomen heeft zal binnen de 24 uren het grondgebied van de zeestreek moeten verlaten hebben.

Degenen die zouden nagelaten hebben zich voor voornoemde kommissie aan te bieden voorafleer hare bewerkingen zouden geeindigd zijn en waarvan de dag van het sluiten zal bekend gemaakt worden, zullen gestraft worden met eene boet van 5 tot 500 fr. en eene gevangzitting van 3 dagen tot eene maand of eene dezer straffen.

Ieder eigenaar of verhuurder die schuilplaats zal gegeven hebben aan personen die niet in bezit zijn van eene toelating van verblijf zal gestraft worden met eene boet van 5 tot 200 fr. en eene gevangzitting van 1 tot 15 dagen of een dezer straffen.

Niemand zal binnen het grondgebied van het bevel der zeestreek mogen komen zonder drager te zijn van een reispas afgeleverd door den burgemeester der gemeente waar belanghebbende gehuisvest is. Dit reispas zal moeten voorzien zijn van eene teekening (3 cm op 5)

De burgemeesters zullen dergelijke stukken maar mogen afleveren aan personen die voor

militaire of andere ernstige redens zich in de volstrekte noodzakelijkheid bevinden in gezegde streek binnen te komen.

Gedaan in het opperbevelhebberskwartier te Oostende den 5n Oktober 1914.

BIHIN »

Zoo ook werd het streng verboden in de zeestreek op velo of auto te rijden.

Den 7n Oktober verlieten de koning en de ministers de stad Antwerpen en werd Oostende tijdelijk de hoofdstad van Belgie.

De ministeries van oorlog, van Buitenlandsche Zaken en Geldwezen werden ingericht in het *Hotel de l'Ocean*. De ministeries van Binnenlandsch Zaken, van Arbeid en Nijverheid, van Kolonieën, van Kunsten en Wetenschappen, van Rechtswezen, van Landbouw en van Openbare Werken vestigden zich in het koninklijk atheneum.

Het ministerie van Spoorwegen, Post, Telegraaf en Zeewezen nam zijnen intrek in de Zeestatie. De leden der Kamers kwamen bijeen in het koninklijk Atheneum.

De ministers logeerden in het *Majestic Hotel*. Alle dagen van 9 1/2 tot 1 uur vergaderde onder voorzitterschap van den heer Cooreman, voorzitter der Kamer, de Kommissie gelast met het onderzoek nopens de Duitsche wreedheden in België. Al de rijtuigen van het Hof werden op groote trekwagens naar Oostende overgebracht. Gedurende den nacht werden ze aan boord gedaan van een schip in bestemming voor Engeland.

Den 9n Oktober kwam het gros van het Leger aan uit Antwerpen waarvan al de forten gevallen waren. Het was een eindelooze stoet van voetvolk, paardevolk, velorijders, geschut, trein, enz. uitgeput, ontmoedigd, vuil, velen met verbakkelde uniformen trokken ze door onze stad in de richting van Nieuwpoort. Dat was de genadeslag voor de meest optimisten en vermeerderde niet weinig de paniek in de stad. Angstig vroeg men zich af wat den volgenden dag zou brengen.

De gekwetsten, die te Antwerpen in de hospitalen verzorgd wierden, waren naar Oostende overgebracht. Hun getal werd op 2000 geschat. Al wie maar eenigzins zich zelven kon verhelpen trok te voet langs de Romestraat, de halfblinden geleid door makkers met eenen arm in een verband, de hinkende geleund op de sterke schouders van minder gekwetste makkers, degene die een been verloren hadden voortspringende op krukken. Het was eene sombere stoet al die mannen in de volle kracht des levens daar als levende wrakken te zien heenstrompelen God weet waar naartoe. Eerst werden ze opgenomen in de lazaretten en hotels langs den zeedijk en daarna ingescheept op de maalbooten in bestemming voor Frankrijk en Engeland. Menigeen vaagde in het voorbijgaan eenen traan uit het oog terwijl hier en daar bewoners stoelen buiten brachten om de vermoeiden een oogenblik te laten uitblazen.

Generaal Pau en een gedeelte van zijnen staf kwam den 10n Oktober aan in onze stad en had een onderhoud met het opperbevel van ons leger. In drie automobielen werden ze naar het *Hotel du Phare* gevoerd. Erkend langs den weg werden ze door de voorbijgangers geestdriftig toegejuicht.

Gedurende den dag en de volgende dagen werden de laatste toebereidselen getroffen voor de volledige ontruiming van het grondgebied tot aan den Yzer. Al de krijgsgevangenen, den schat der Nationale Bank, de papieren en de boeken der ministeries, de boeken van den algemeeeen staf werden aan boord gebracht der maalbooten en van den kustwachter Aviso *Ville d'Anvers* en naar Frankrijk of Engeland gezonden. De koning en de koningin, de ministeries en de leden van het Diplomatiek Korps vertrokken den 12n Oktober om 8 uur met een maalboot naar *Le Hâvre*.

De Staf van het leger vertrok, integendeel, naar Aaltre waar een deel van het leger achtergebleven was om den aftocht te dekken.

Rond 9 uur 's morgens, een paar uren ongeveer na het vertrek van hunne Majesteiten, verscheen een taube boven de stad en wierp twee bommen, waarvan eene viel op de steenbakkerij van den heer Smis en eene in de jachtsluis, gelukkig zonder schade te veroorzaken. Rond 1 uur verscheen opnieuw een taube die insgelijks twee bommen afwierp, de eene bij het huis van den heer Williems, de overzetter, en de andere dicht bij de bureelen van den havenmeester. Ook ditmaal was er geene schade.

Eindelijk den 13n kwam een derde taube ons een voorsmaak geven der komende dingen door het afwerpen van twee bommen, waarvan de een ontplofte dicht bij het koninklijk paleis en de andere niet ver van het gasgesticht, maar het waren gelukkig nog schachten want ze mikten er altijd nevens en richtten geene schade aan.

Dienzelfden dag werd de volgende proklamatie aangeplakt, vanwege het vertrokken Staatsbestuur :

« KONINKRIJK BELGIE

PROKLAMATIE

Medeburgers.

Oostende, 13 Oktober 1914

« Sinds twee maanden en half verdedigen de Belgische soldaten heldhaftig voet voor voet den bodem van het vaderland. De vijand meende ons leger in Antwerpen te vernietigen. Maar, een door zijn orde merkwaardige terugtocht heeft zijn hoop verijdeld en heeft ons strijdkrachten behouden die voort zullen gaan zonder poozen, de rechtvaardigste en de edelste der zaken te dienen. Die strijdmachten zijn op het oogenblik werkzaam in de nabijheid onzer zuidergrens, te zamen met onze Bondgenooten. Dank zij die kostbare samenwerking, lijdt de zegenpraal van het Recht geen twijfel.

Het Belgische Volk heeft met een taaien moed die beproevingen aangenomen ; en nu eischen de omstandigheden van het oogenblik weer een nieuwe opoffering. Om het streven van den overweldiger niet te dienen, is het noodzakelijk dat de Belgische Regeering voorloopig haar zetel vestige in een oord, waar zij, in verband met ons leger eenerzijds, en met Frankrijk en Engeland anderzijds, het onderbroken uitoefenen van 's Lands Souvereineteit kan verzekeren. Daarom verlaat ze heden Oostende, met het dankbaar aandenken van het gul onthaal dat ze in die stad vond. Zij zal zich voorloopig in Le Hâvre vestigen alwaar de edele vriendschap van de Regeering der Fransche Republiek haar de volheid van haar Souvereine Rechten en de volledige uitoefening van hare rechten waarborgt.

Medeburgers,

Deze voorloopige beproeving, die onze vaderlandsliefde met gelatenheid moet aanvaarden,

zal weldra, wij zijn er van overtuigd, hare wederwraak vinden.

De Belgische openbare diensten zullen niet staken, ten minste in zooverre de plaatselijke toestanden zulks toelaten. De Koning en de Regeering rekenen op de wijsheid van uwe vaderlandsliefde. Van uwen kant, moogt ge rekenen op onze vurige toewijding, op de dapperheid van ons leger en op de krachtige medewerking van onze Bondgenooten, om het uur van de gemeenschappelijke bevrijding te doen naken.

Ons dierbaar vaderland, dat zoo snood verraden en mishandeld werd door eene der Mogendheden welke gezworen had, zijne onzijdigheid te waarborgen, heeft in de gansche wereld stijgende bewondering verwekt. Dank zij de eendracht, den moed en klaarziendheid van al zijne kinderen, zal het deze bewondering, die het heden zoo opbeurt, waardig blijven. Morgen zal het uit die beproeving opstaan, grooter en schooner dan ooit te voren, omdat het geleden heeft voor het Recht en voor de eer der Beschaving.

Leve België, leve zijn vrijheid, leve zijn onafhankelijkheid ! »

De Minister van Rechtswezen
H. CARTON DE WIART
De M. van Binnenl. Zaken
P. BERRYER
De M. van Geldwezen
A. VAN DE VYVERE
De M. van Nijverh. en Arbeid
A. HUBERT
De M. van Coloniën
J. RENKIN

De Minister van Oorlog
CH. de BROQUEVILLE
De M. van Buitenl. Zaken
J. DAVIGNON
De M. van Kun. en Weten.
P. POULLET
De M. van Landb. en Openb. Werk.
G. HELLEPUTTE
De M. van Spoorw. Zeew. Posterijen en telegraaf
P. SEGERS

In den namiddag kwamen de jagers-verkenners en de burgerwachten van Brussel af. Ze waren ontbonden en trachtten overal aan burgerkleederen te geraken om aldus, 't zij naar hunne haardsteden terug te keeren, 't zij naar het buitenland te vluchten. Dat vermeerderde niet weinig den reeds bestaanden depot in de vijvers en dokken. De twee loodsbooten, die in de haven lagen, alsook de derde loodsboot, die in zee was en door de overheid van het Zeewezen werd binnengeroepen, wierden door de sleepbooten van de Staat weggetuid. Zij hadden aan boord de nuisgezinnen der loodsen, hulploodsen, loodsmatrozen enz. De groote loodsboot was volgeladen met de geweren der ontwapende burgerwachten.

Ondertusschen was de algemeene legerstaf in onze stad terruggekeerd en vertrok met de maalboot *Princesse Clementine*.

Een paar uren later verliet de aviso *Ville d'Anvers* onze haven, hebbende aan boord de heeren Moulin, dienstbestuurder van het Zeewezen, Vervack, ingenieur, Dubois, dienstbestuurder der maalbooten en hunne huisgezinnen, benevens enkele bedienden van het Zeewezen, insgelijks vergezeld van hunne gezinnen.

Tegen den avond gingen het poeder, het toniet en de vuurpijlen van het Zeewezen de pakjes en geweren der burgerwachten vervoegen in den zilten kabeljauwskelder.

Den 14n Oktober vertrok ook de plaatsbevelhebber, evenals de laatste maalboot, met gekwetsten en vluchtelingen aan boord. In den vroegen morgen waren de laatste kompanies soldaten vertrokken, terwijl de officieren, in auto voorbijsnorrend, aan enkele benden ronddwalende soldaten, toeriepen : Trekt uw plan, een geliefkoosde uitdrukking in het leger.

Het bijzonder korps der burgerwacht was aangeduid geweest door de militaire overheid om in de stapelhuizen groote hoeveelheden wapens en munitie te bergen. Wanneer ze bijna gevuld waren kwam tegenbevel uit Antwerpen, tengevolge van den val der vesting en de voorraad moest wederom overgeladen worden en op spoorwagens en naar Frankrijk gezonden worden. Al wat niet meer bijtijds weg kon ging insgelijks het voorgaande vervoegen in het dok.

Het laatste vaartuig vertrokken uit Oostende was een Duitsch schip, *Minna* genaamd, dat, bij het uitbreken van den oorlog, in de achterhaven aan de ketting gelegd was en nu de Belgische vlag voerde. Het stond onder bevel van kapitein Blondé en zijn tweede officier Dewymmer en voerde naar den Haver een gedeelte onzer pontonniers.

Statie en middenpost werden gesloten en de klerken, bedienden en briefdragers werden afgedankt.

Gansch het openbaar leven dat gedurende enkele dagen te Oostende samengetrokken was en er eene ongemeene koortsige bedrijvigheid had doen heerschen was nu opeens uitgedoofd en gevolgd door eene droeve neerslagtigheid.

HOOFDSTUK XI

Vertrek naar het Buitenland

Reeds van in de maand September waren er niet alleen vluchtelingen uit de overrompelde steden en dorpen van het binnenland naar Engeland vertrokken maar zelfs een aantal Oostendenaars waren, met gansch hun huisgezin en wat ze konden meedragen, den grooten plas overgestoken.

Den 10n September had het Engelsch staatsbestuur verzocht geen kosteloos vervoer te verleenen op de maalbooten. Dit was waarschijnlijk om den noodigen tijd te hebben voor het inrichten van eenen dienst voor behoeftige vluchtelingen, want, zooals we hooger gezien hebben, waren reeds eenige dagen te voren de heeren Wintjes en Reyntges naar Oostende gezonden om den kosteloozen overtocht te regelen der vluchtelingen.

Dit voorbeeld scheen aanstekelijk te werken op de Oostendenaars die weldra ook in groot getal de wijk namen naar Engeland.

Ook de zeilsloepen of steamtrawlers vertrokken einde September naar Engeland en bekwamen er de toelating om te visschen, zoodat een gedeelte der visschersbevolking uit Oostende verdween. Bij den aanvang van Oktober begon een echte paniek te ontstaan onder de bevolking. Ze was het gevolg van al de gruwelijkheden verhaald door de vluchtelingen maar vooral van al de onzinnige praatjes welke weldra de ronde deden bij gebrek aan stellig nieuws.

De laatste dagen 't is te zeggen den 12n, 13n 14n wierd de toeloop aan de zeestatie verschrikkelijk. Duizenden menschen stonden, zaten, wachtten er hunne beurt af om te vertrekken. De reeks koffers stonden tot aan de sluizen buiten de statie. Het gedrang was er zoo groot dat er lieden in het water vielen en verdronken. Gansche huisgezinnen bleven daar wachten gedurende 48 uren

zonder te kunnen vertrekken. Wanneer de laatste maalboot wegvoer waren er mannen van hunne vrouwen, kinderen van hunne ouders gescheiden. Het is onbeschrijflijk wat er dien laatsten dag aan de zeestatie gebeurd is. Velen keerden naar huis terug, onverschillig aan alles, gedachteloos en uitgeput door het lange wachten. Een kind van 7 weken stierf in de zeestatie in de armen zijner moeder. Een groot aantal lieden met pak en zak beladen, gevolgd van weenende kinderen raapten al hunnen moed bijeen en besloten op te trekken naar Duinkerke. Twee treinen waren 's morgens vertrokken met de wagens vol geperst als haringen in eene ton. Maar toen de dutsen er 4 uur in gezeten hadden wierden ze er wederom uitgezet omdat de treinen opgeeischt werden door de militaire overheid voor het vervoer van troepen. En toch verloren ze den moed niet want de meestendeel trokken te voet op zoodat het een bonte stoet werd langs den Nieuwpoortschen Steenweg, van vluchtende landverhuizers.

De laatste trams die in die richting vertrokken waren stormenderhand ingenomen geweest, zoodat letterlijk gansche trossen menschen er aanhingen terwijl er zelfs boven op het dak zaten. Nooit of nooit had men zich een dergelijke vlucht kunnen voorstellen.

Al de zeilschepen, uitgenomen drie, hadden insgelijks de haven verlaten met de huisgezinnen der visschers en al wat maar kon meegepakt worden van beddegoed, huisgerief, tot meubels toe. Een Fransche sloep had er zelfs een stieltjen van gemaakt en had gedurende 3 dagen met lieden uit alle standen weg en weer gevaren waarmede zij een schoon sommetjen verdiend had.

De visssherskaai, eertijds zoo levendig, was nu als uitgestorven, het grootste deel der huizen waren gesloten, « als lag in elke woon een lijk ».

Men verhaalt ongeloofelijke feiten van panischen schrik. Ziehier enkele staaltjes ervan :

Eene vrouw, sedert enkel 5 dagen bevallen, deed in allerhaast haar kind doopen en vertrok nog denzelfden avond met eene zeilsloep, alhoewel het koud en regenachtig was. Men vraagt zich met angst af in welken staat moeder en kind te Lowestoft mogen aangekomen zijn.

Op de wijk Conterdam had eene begrafenis plaats. Op het oogenblik dat de pastoor de *Libera* begon te zingen, stormde eene vrouw de kapel binnen de aankomst meldend der Duitschers. Al de aanwezigen verdrongen zich aan de deur om het eerst buiten te geraken en ware het om prijs geweest de bloedverwanten van den overledene zouden hem gehaald hebben. Zelfs de kleine misdienaars stropten hunne kerkkleederen af en repten hunne beenen, zoodat de pastor met zijnen kerkbaljuw alleen achterbleef bij het lijk. Nadien bleek het een valsch alarm te zijn geweest.

In de Schippersstraat was den Maandag eene vrouw, de Wwe Lusyne, overleden en den Woensdag gekist. Toen de lijkdragers den Donderdag kwamen om het lijk te halen, vonden zij de kist op het trapportaal van het tweede verdiep staan, alleen en verlaten. Het huis was gesloten en de familie gevlucht.

Maar niet alleen dooden werden aldus achtergelaten maar zelfs levenden. Zoo vond men in de Hertstraat een kind dat, doodelijk ziek, door de ontaarde

ouders was achtergelaten en korten tijd nadien stierf.

De burgemeester achtte het dan ook noodig een laatste oproep tot kalmte te richten tot de bevolking om alle voorvallen te voorkomen bij de intrede der Duitschers. Die oproep luidde als volgt :

« MEDEBURGERS,

Ik acht het noodig mijne vorige raadgevingen te herinneren en nogmaals de aandacht mijner Medeburgers te vestigen op het uiterste gevaar, waarin een enkele vijandige daad, gepleegd door eenen burger, de stad Oostende zou brengen, den dag waarop een Duitsche troep deze zou komen bezetten.

Het beste dat de inwoners doen kunnen, als Duitsche troepen onze stad zouden binnen komen, is uit hunne huizen niet te treden.

Samenscholingen kunnen gevaarlijke voorvallen verwekken, zelfs zonder de minste slechte inzichten van wege de toeschouwers.

Het wachtwoord moet dus zijn : alle Duitsche troepen, die onze *open stad* zouden doorrekken of die er zich zouden komen vestigen, laten voorbijgaan zonder er eenige aandacht op te vestigen.

MEDEBURGERS,

Wat er ook gebeure, aanhoort de stem van uwen Burgemeester en behoudt eene onverstoorbare kalmte.

Oostende, den 14 Oktober 1914.

De Burgemeester.

(g) A. LIEBAERT „

De uiterst laatste redding was deze van 14 zusters van het klooster van Doreseele te Gent. Gedurende 48 uren hadden zij, op hunne pakken gezeten, tusschen de duizende menschen die in de zeestatie waren, gewacht naar het middel om op een maalboot te geraken. Toen de laatste vertrok, verlieten zij met hun gepak de statie en namen hun intrek in het huis van M. Carbon, St-Jorisstraat. Zij lieten er M. Elleboudt ontbieden, die eerst zorgde om hun eten te bezorgen en daarna naar het middel zocht om ze den grooten plas te laten oversteken.

Het laatste middel dat daartoe overbleef was een groot transportschip, dat op eenige mijlen van de haven zichtbaar was. Hoe daar geraken ? In zijne opzoeking kwam M. Elleboudt een Engelsche soldaat tegen en vroeg hem hoe hij zou vertrekken ? Ik zal trachten op dit schip te geraken, zegde hij, en als gekwetste soldaat zal ik daarin gelukken ; mijne wapens zijn in het *Hotel de la Providence*, ik zal ze dezen nacht halen en toen vertrekken.

Ehwel, zei M. Elleboudt, daar zijn 14 ziekezusters die naar Engeland moeten vertrekken, ge zult ze meenemen en gij zult vier pond krijgen voor uwe moeite, ga om uwe wapens, kom naar het huis van M. Carbon en vandaar zult gij samen vertrekken. Toen hij zijn equipement had, kwam hij naar de St Jorisstraat, waar op dit oogenblik M. P. De Ryckere toekwam.

Deze laatste zorgde voor de noodige bootjes, en 's avonds om 10 1/2 uur begon de overvaart. De jonge en oude zusters werden schier als pakkage in den hoogen transportboot opgenomen, en op weg naar Engeland.

Het schip gebruikte 90 uren voor de overvaart naar ? waar de zusters uitgehongerd — maar toch gered toekwamen.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL

TWEEDE DEEL

DE DUITSCHE BEZETTING

HOOFDSTUK I

De Inneming van Oostende

Loodzwaar woog den 15n Oktober een bange verwachting over de oude stad, nog zwanger was het gewoel en de koortstige bedrijvigheid der aftrekkende Belgische troepen. Vele winkels en zelfs bijzondere huizen waren gesloten; het was als de rouw voor 't stervende vaderland. In de buitenwijken langs den westkant, de richting naar Nieuwpoort, zag men nog wegtrekkende vluchtelingen, met pak en zak geladen, waartusschen nog hier en daar een uniform schemerde van een Belgischen soldaat.

In de Kapellestraat gingen eenige Oostendenaars heen en weer, schijnbaar kalm maar een scherpe opmerker zou aan het zenuwachtig trillen der hoekmonden wel gezien hebben dat ze met moeite hunne onrust en inwendige ontroering onderdrukten.

Ongeveer rond half tien ontstond plots een geweldig geschreeuw op de Vanderzweepplaats voor het middenstatiegebouw. Eene menigte mannen maar vooral vrouwen, stormde met groot misbaar de kapelbrug over, roepend : « ze zijn daar, ze zijn daar ». Daarachter, hoog te paard, een dragonder, die gedurig met de beide handen tot kalmte maande.

Een drietal burgers, voorname ingezetenen der stad, die daar toevallig aankwamen, volgden zijn voorbeeld en trachtten insgelijks de opgewonden menigte te bedaren. Bij hen aangekomen hield de ruiter zijn paard stil, sloeg zeer beleefd aan en vroeg : « la mairie ». Ze wezen hem den weg, het uiteinde der Kapellestraat. De ruiter zette zijn paard aan en de drie burgers voelden als een steen van het hart vallen. De kogel was door de kerk, de folterende onrust was verdwenen en de werkelijkheid was daar. Eene doffe wanhopige gelatenheid maakte zich van hen meester, nog verhoogd door de grijze, mistige lucht, welk als een eindeloos rouwfloers boven de doodsche stad hing.

Na een kort onderhoud met den burgemeester verliet de ruiter weer de stad.

Een voorposten patroelie, bestaande uit vijf huzaren en 3 wielrijders, volgde kort daarop. Op de Vanderzweepplaats vroegen ze aan den heer Jan De Kersmaeker, brigadier der rijruigkuischers, den weg naar het stadhuis. Daar gekomen stegen zij af vóór het politiebureel en vroegen water voor hunne paarden. De heer burgemeester Liebaert was ondertusschen buitengekomen, vergezeld van den adjunktkommissaris De Maesschalck en twee agenten.

De Duitschers op weg naar..... Parijs !

De Duitschers op de Wapenplaats

Na eenige woorden met hen gewisseld te hebben, ging hij het stadhuis wederom binnen. Ondertusschen waren 5 andere ruiters overde de Smet de Nayerbrug gereden en vonden er een Belgischen soldaat die bezig was zijn rijwiel te herstellen. Hij werd dadelijk gevat en tusschen twee uhlanen, die een revolver naar zijn hoofd gericht hielden, naar het politiebureel gebracht. Vandaar trokken ze, voorafgegaan van een agent, naar de kaserne. Daarna kwam nogmaals een troepje afgereden, bestaande uit zes huzaren en een officier; op de markt stapten ze af en de officier vroeg naar den heer burgemeester. Men leidde hem naar het stadhuis waar de heer burgemeester hem ontving in de aanwezigheid van zijn beide schepenen Moreaux en Verhaeghe en de waarnemende schepenen Verdeyen en Willem, die de heeren Devriese en Dujardin vervingen.

De officier vroeg aan den heer Liebaert of de Duitsche troepen vrij in Oostende mochten komen en kondigde de komst aan van zijne Excellentie den algemeenen gouverneur maarschalk Pacha von der Goltz.

Een kwart uurs later kwam deze laatste inderdaad aan in automobiel. Het was een welgedane heer met een gouden bril op den stompneus, gladgeschoren en uiterst wel bewaard voor een zeventiger. Twee vinnige oogen glinsterden achter de fijne glazen en een glimlach van verwaande zelfvoldaanheid plooide de hoekmonden. Hij werd in de zaal van het schepencollege ontvangen door hoogergemelde heeren, en na de gebruikelijke voorstellingen ving hij in vlot fransch, een gesprek aan met den heer Liebaert. « Volgens de dagbladen en ingewonnen inlichtingen, zegde zijne Excellentie maarschalk pacha von der Goltz, algemeen gouverneur van België, is er te Oostende geen garnizoen, zijn er geene soldaten meer maar er is nog een fort. »

— « Tot zoover ik op de hoogte gebracht werd, antwoordde de burgemeester, zijn er geene soldaten, noch is er geen garnizoen meer, en wat het fort betreft, dat is een puinhoop. Op de halve maan, aan den ingang der haven, staan zes kanonnen die wel veel gerucht kunnen maken maar geen kwaad doen. Ze hebben, onder andere, in 1901 uw meester begroet wanneer hij een bezoek gebracht heeft aan Oostende. »

— « Men zegt dat er kanonnen in de duinen staan, wedervoer zijne Excellentie. »

— « De Staf heeft mij niet verwittigd, 't kan zijn dat er staan. »

— « Ik heb geen opdracht om u over andere zaken te spreken, dat is de taak van generaal von Beseler die te Brugge is en ge zoudt me verplichten mij naar hem te vergezellen. Ik druk mijn spijt uit te zien dat er zoovele huizen gesloten en zoovele lieden gevlucht zijn. Wij zullen, — en hier richt zich de dikke Exellentie als een *would be* wereldhervormer op — wij zullen, zegt hij, van Oostende de schoonste badstad der wereld maken. »

Burgemeester Liebaert, een eerste spotvogel, en schepen Verhaeghe, een bekenden droogscheerder, hadden al de moeite van de wereld om hun ingeboren spotlust te bedwingen bij de potsierlijke houding en de blufferigen toon van Zijne Excellentie Maarschalk Pacha von der Goltz, algemeen gouverneur

van België.

Echt jammer dat hij het niet beleefd heeft hoe, dag op dag vier jaar nadien, zijn handlangers er als een bende kwâjongens zijn vandoor getrokken en de prachtige badstad als een vuilnishoop hebben achtergelaten.

Van eene oorlogschatting werd er niet gesproken maar er werd overeengekomen dat al het verteer dat de Duitsche officieren zouden maken in het *Majestic Hotel* door de stadskas zou afgedragen worden.

Burgemeester Liebaert en de gemeentesekretaris Thoné stapten daarna met zijne dikke Excellentie in de auto en op weg naar Brugge. Een tweede auto, waarin de heer Johnson, konsul van Amerika, had plaats genomen volgde. De Duitsche Excellentie was zeer gespraakzaam, was heel en al bewondering voor het rijke Vlaanderen, met zijn prachtig vee en vergeleek het met Turkije waar hij zoolang verbleven had, maar waar de landbouwbevolking zoo lui en onverschillig was

Te Brugge aangekomen stapte men af in het *Hotel Memlynck* waar onze reizigers aan generaal von Beseler, ook al eene Excellentie, voorgesteld werden. Men dronk er een fijn glaasje, de Excellente generaal gewaardigde zich te verklaren dat er geen haast was voor de oorlogschatting en dat men dat wel zou regelen te Oostende over twee drie dagen, onze joviale burgemeester gaf ook een rondetje maar toen hij wilde betalen zegde men hem dat alles betaald was. Zijne Excellentie von Beseler beloofde Oostende 's anderdaags met een bezoek te vereeren. De burgemeester dacht dat hij die eer wel liefst zou missen maar voorzichtigheidshalve wachtte hij zich wel het luidop te zeggen, want dat hij erg op zijn gemak was zal wel niemand gelooven.

Rond 3 uur keerden de heeren Liebaert en Thoné terug. Aan de wijk Vosseslag sprongen een vijftigtal soldaten op den weg en deden de auto stilhouden. Gelukkig was hij gevolgd door een auto met officieren zoodat, na enkele woorden uitleg, de baan wederom vrijgelaten werd.

Om 5 uur nieuw bezoek. Een kapitein kwam inlichtingen vragen nopens de beweging der Engelsche en Belgische troepen. De burgemeester antwoordde leukweg dat hij van 's morgens 8 uur tot 's avonds 9 uur in zijn kabinet is en dus niet in staat is zich op de hoogte te stellen van zaken die buiten zijne bevoegdheid vallen. De kapitein beloofde daarop 's anderdaags terug te komen. « Heel vereerd ! » antwoordde de burgemeester met eene buiging en de kapitein sloeg zijne hakken tegen elkaar, bracht de hand aan de muts, draaide op zijne hielen en was de deur uit. Geen uur nadien of men hoorde geweerkolven slaan en sporengerinkel en een kapitein kwam binnen en vroeg naar... de gemeentekas. De gemeentesekretaris wilde gaan zien naar den gemeenteontvanger maar werd afgesnauwd met een « Bleiben » en de kapitein ging ze fzien met den heer hoofdkommissaris Danneel. De gemeenteontvanger, in allerhaast bijgehaald, overhandigde aan den roovershoofdman, verschooning aan den officier, de som van 7256 fr. met het bordereel van de bewerkingen van den dag.

Daarvan werd het volgend proces verbaal opgemaakt :

(1) QUITTUNG

Unterzeichnete bescheinigt aus der Stadskasse von Ostende 7256.52 frank (sieben Tausend zwei Hundert sechs und fuenfzig frank 52 centiemen) beschlagnehmtes Geld erhalten zu haben.

Die Uebergabe hat in der Weise stattgefunden dass der Kassier das Geld und der Wertpapiere zu den auf anliegender Bescheinigung (etat de caisse du 14-10-14) aufgeführten Posten summarisch übergab.

Eine Nachziehung der einzelnen Beträge eruberigt sich mit Rücksicht auf die Kassenführung, die an der Hand des Journals von mir geprüft und für in Ordung gefunden würde.

Am 15-10-14 war die kasse nach Aussage der Kassiers nicht geöffnet.

A. B.
Claussen Lt der Landwehr I
2/1 4 Ers, Batt. 4 Ers. Div.

Ondertusschen waren er een aantal Duitschers aangekomen te voet, in auto of te paard. Om half twee trok eene kompanie van het 76e regiment al zingen van *Gloria, Victoria* door de Kapellestraat naar de Wapenplaats waarvan het midden vrijgemaakt was. Op de 4 hoeken werd een soldaat als schildwacht geplaatst.

In het *Hotel Majestic* dineerden de officieren en lieten de kurken der champagneflesschen lustig knallen.

Aan de Middenpost, aan de twee stations, aan het justitiepaleis (krocht ware echter eene juister benaming), op den dijk, aan het hoofd, op de brug der Kapellestraat werden schildwachten geplaatst met de bajonet op het geweer.

Rond 3 uur kwam een motorboot, een steamlaunch, een Engelsch of Fransch, naar de havengeul gevaren. De Duitsche schildwachten schoten er dadelijk naar zoodat het in volle vaart terugkeerde.

Kort nadien nieuw geweervuur. Een Oostendsche sloep wilde de zee kiezen met nog enkele vluchtelingen aan boord. Een schot verwittigde dat ze moesten terugkeeren en toen ze aan dat bevel niet gehoorzaamden losten de schildwachten nog verscheidene geweerschoten, gelukkig zonder iemand te treffen. Toen draaide de sloep bij.

Vier binnelanders met koers die in de haven lagen werden in beslag genomen en naar Gent gezonden. Het schoolschip *Ville de Bruges*, de kustwachter *Ville d'Ostende*, en twee in herstelling of afgekeurde maa booten, die achtergelaten waren, dat was natuurlijk alles maal oorlog buit waarover de Duitsche bladen met veel opheffing waag en zelfs afbeeldingen gaven, evenals van de

(1) KWIJTSCHRIFT

De ondergeteekende bekent uit de Stadskas van Oostende 7256.52 fr. (zevenduizend tweehonderd zes en vijftig frank 52 centiemen) in beslag genomen geld ontvangen te hebben.

De overgaaf heeft op zulke manier plaatsgevonden dat de kassier het geld en de waardepapieren beknopt vermeldde op de opgetrokken posten van den voorliggenden staat (état de caisse du 14-10-14)

Een narekenen der afzonderlijke bedragen is overbodig met het oog op het beheeren der kas, welke, bij middel van het Journal door mij onderzocht en in orde bevonden geweest is.

Den 15-10-14 is de kas, volgens verklaring van den kassier, niet geopend geweest.

A. B.
enz.

veroverde kanonnen, de lange klakkebussen der Halve Maan. Te Berlijn werd de zoogezegde inneming van Oostende met grooten tralala en salvoschoten gevierd zoodat de onttroonde koningin der badsteden bij slot van rekening in Duitschland met militaire eer begraven werd.

Bij hunne aankomst in onze stad trokken de meeste Duitsche soldaten al dadelijk naar den zeedijk. Noch mannen, noch paarden zagen er afgemat uit. Vele soldaten hadden een kistje sigaren en een brood bij. Op den dijk was hun eerste werk te kijken in de richting van Engeland, het zoo gehate Albion. Dat hunne aardrijkskundige kennissen niet ver strekten wat Oostende,de Noordzee en Engeland betreft, bewezen de naieve of z lfs onzinnige vragen welke ze aan de nieuwsgierigen stelden. Sommigen, was het bluf of domheid, beweerden dat de militaire overheid ging kanonnen zetten op den dijk om vandaar Engeland te beschieten. De Oostendenaars, alhoewel zeer terneergeslagen door de gebeurtenissen, hadden niet weinig plezier met de snuggere Duitschers, vooral dat ze nog altijd de zoete illusie koesterden dat Franschen en Engelschen ze over korten tijd terug naar hun land zouden jagen. Als de soldaten zegden dat ze al meester waren van Duinkerke en Kales, lachtten de Oostendenaars ze vierkant uit. We hoorden in het voorbijgaan en zelfs een met het ernstigste gelaat van de wereld boutweg verklaren « en van *Petit Paris* ook » en hij wees in de richting van het rondpunt aan het uiteinde van de Koninginnelaan en den Thouroutschen Steenweg, dat door de Oostendenaars *Petit Paris* geheeten werd. En de « biedere Deutscher » grinnikte van pret.

Op den Thouroutschen Steenweg was een automobiel achtergebleven, waarvoor geen benzine meer was of een defekt waar de tijd tot herstellen voor ontbrak en waarvan de Duitschers zich meester maakten evenals van een kamion, geladen met geweren, die in de Stockholmstraat verlaten was.

De soldaten, die in de kazerne gelegerd waren, deelden, als blijde inkomstgifte, al de meubelen uit van den mess aan de straatjongens en vernielden er de bibliotheek van het garnizoen.

Rond 9 uur concert van fluitjes en trommels. We hoorden toen voor de eerste maal die fijfers die gedurende vier jaar onze zenuwen op zulke harde proef zouden stellen want niets is zenuwstorender dan dat eentoonig geschuifel. Hoe ze in het muziekale Duitschland dat verwijfd gefijfer hebben kunnen doen voorafgaan aan hunne troepen in de plaats van het opwekkend klaroengeschal is mij steeds een raadsel gebleven.

Dat was dus de zegenpralende intrede der Duitsche troepen. De bekende « *Wacht am Rhein* » zingend trokken ze door de Kapellestraat naar de Groote Markt. De troep bestond uit een 600 voetgangers en een 50tal ruiters. Dikke logge kerels, blazend en zweetend onder den zwaren last van hun oorlogsgepak, met zware hooge laarzen. Ze waren gevolgd door een ganschen trein wagens van allerlei aard en vorm, beladen met zakken, emmers, kruiken ,keukengerief, meubelen, al wat men zich maar verdenken kan van eigen en gestolen goed.

De wagens werden geplaatst op de Groote Markt, de Groenselmarkt, onder de Koninklijke Gaanderijen, in de Koninklijke Stallingen, enz. Het leek een echt bohemerskampement. De soldaten verspreidden zich in de stad, op zoek naar inkwartiering. Ze werden ondergebracht op het stadhuis, in enkele stadsscholen en in de kazerne.

De zware stap dier zevenmijlslaarzen uit de duimpjesgeschiedenis onzer kinderjaren had een pijnlijken weerklank in het gemoed der Oostendenaars. De eenen sloten woedend de tanden op elkaar, anderen kregen als een krop in de keel, voor allen rees het beeld op van het verdrukte vaderland.

In die gemoedsstemming trok ieder naar bed ongerust wat den volgenden dag brengen zou. En zoo viel de nacht op den eersten dag der duitsche bezetting.

HOOFDSTUK II

Plundering der Zeestatie

Bij het vertrek der laatste maalbooten aan de zeestatie was het een vreeselijke warboel geweest. Eene ongehoorde paniek had zich van de vluchtelingen en ook van het personeel meester gemaakt zoodat, wanneer de laatste maalboot de haven verliet, honderden koffers, kisten, manden en valiezen in een bonte mengeling opeengestapeld lagen in de verlaten zeestatie.

Wanneer de Duitschers binnenkwamen wierd het statiegebouw als door eene bende hongerige raven bestormd en weldra stonden de plunderaars tot over de enkels in een mengelmoes van zijden en fluweelen kleederen, kostbare fourrures, fijn lijnwaad, papieren van allerlei aard, waarden, spaarboekjes, trouwboekjes, testamenten, al wat men zich maar verbeelden kan. Gekromde vingeren grepen de zilveren en gouden juweelen uit de foedralen, die als waardeloos karton langs alle kanten rondlagen. Met dommen, zelfvoldanen lach smukten de lompe barbaren zich op met rijkgetooide dameshoeden, allerfijnste kanten, met de meesterstukken der grootste dameskleermakers. Het vuil grijs der uniformen verdween onder al wat de meest verfijnde weelde heeft uitgevonden. Nooit had de verniel- en plunderzucht van een bende uitgebroken baanstroopers, vermeerderd door het uitschot der bevolking, zoo 'n weelde beleefd.

En nog was het niet genoeg. Gansche wagons levensmiddelen, achtergelaten door den bevoorradingsdienst der Engelschen, werden opengebroken en leeggeplunderd, uitgegoten, in het slijk vertrappeld, in een waanzinnig gewroetel van een oververzadigde bende.

Wie zal ooit bij benadering kunnen schatten wat er daar in de zeestatie in enkele uren is verloren gegaan ? Welke pen zal ooit kunnen beschrijven wat er daar bedreven werd en wie zal ooit de gevoelens kunnen weergeven van hen wier have en goed daar zoo jammer te loor ging ?

Als op een ordewoord was de bevolking der buitenwijken naar de statie en naar de stapelhuizen der Tilburybooten getrokken, waar zich nog groote voorraden bevonden.

Mannen en vrouwen klommen op de wagons der bevoorradingstreinen en wierpen gansche kisten daar beneden met beschuit, suiker, zakken bloem en haver, harnassen van peerden, schoenen, sabels, bakken vol zeep, terwijl beneden anderen gereed stonden om ze weg te slepen en in verzekerde bewaring te brengen.

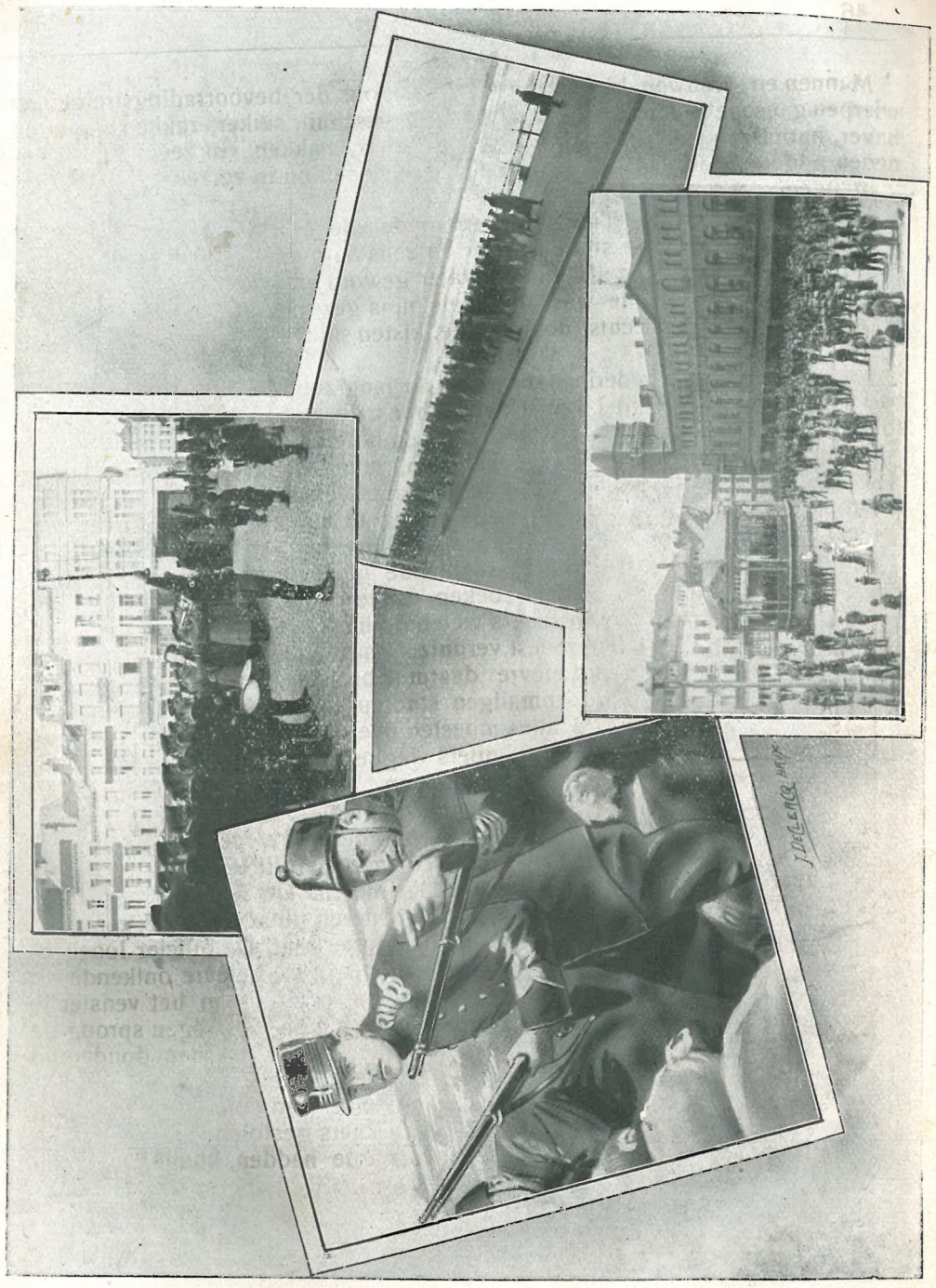
In de stapelhuizen der Tilburybooten vonden de plunderaars velos, stukken zijde en andere kostbare stoffen, leder en zelfs automobiels. Alles werd opgeborgen, stuk gemaakt, zelfs in het water geworpen. Wanneer om 1 uur de politie eindelijk opdaagde was de plaats bijna gezuiverd en vonden 's anderdaags de Duitschers slechts nog eenige kisten suiker en een vijftigtal zakken haver.

Zoo begon eene plundering die vier jaar lang zou duren, de eene openlijk en systematisch bij middel van requisitiebons, de andere bedektelijk, door de soldaten ingekwartierd in de verlaten villas en hotels.

Ondertusschen waren de ledige valiezen, manden, koffers, enz. benevens eenen ontzaglijken hoop papieren in de zeestatie blijven liggen. De burgemeester vroeg en bekwam de toelating ze daar weg te halen en deed ze overbrengen naar het Atheneum waar ook de bureelen ingericht werden van het Komiteit voor *Hulp en Voeding*. De waarnemende huisbewaarder, de heer Minne, werd gelast al de papieren uit te zoeken en te rangschikken. Dat werk was nauwelijks ten einde of de Duitschers vielen op het onverwachts het Atheneum binnen zoodat het komiteit moest verhuizen naar het koninklijk paleis in de Langestraat. Terwijl de heer Lefèvre daarmee bezig was, kreeg hij een bericht van den heer Gilleman, den toenmaligen studieprefekt van het Atheneum, dat men de wagens plunderde die alles moesten overbrengen en dat de Duitsche soldaten met de leeren valiezen en koffers wegliepen. In den stormpas kwam de heer Lefèvre naar het Atheneum geloopen, deed een paar politieagenten ontbieden uit het kommissariaat der Gemeenteplaats om de wagens te bewaken en trok dan zijn stoute schoenen aan om den bevelvoerenden officier te gaan vinden. Deze zat, met eenige officieren en onderofficieren, in de zaal der leeraars aan eene groote tafel bedekt met papieren. De heer Lefèvre zegde hem dat zijne soldaten de overgebleven reisgoederen plunderden der zeestatie, welke hij gelast was over te brengen naar de Langestraat, De officier loochende het en zegde dat het « Zivilisten » waren. De heer Lefèvre ontkende dit krachtdadig en vroeg aan den officier eens met hem tot aan het venster te gaan om er zich van te overtuigen. Als door eene veer bewogen sprong de duitsche bullebak op, trad op den heer Lefèvre toe en met een donderend « Was ? Was ? Heraus » lag de heer Lefèvre buiten.

Zoo werden nog de laatste overblijfselen, welke aan de eerste plundering ontsnapt waren, door de nooit verzadigde Duitschers gestolen.

Enkel de papieren, welke voor hen geene waarde hadden, konden aan hunne roofzucht ontrokken worden.

HOOFDSTUK III

De eerste dagen der Bezetting

Gedurende gansch den nacht en den volgenden dag kwamen er duitsche soldaten toe, meest voetgangers en wielrijders.

De Z. E. H. Deken had aan al de pastors der parochie bevel gegeven de klokken niet meer te luiden daar hij vernomen had dat zulks in het binnenland aanleiding gegeven had tot moeilijkheden, de Duitschers beweerend dat het signalen waren voor de aftrekkende troepen.

De vlaggen der bondgenooten werden van het balkon van het stadhuis ingerokken terwijl het Belgisch vaandel fier en uitdagend bleef wapperen, evenals aan het *Hotel de l'Empereur*, de *Cercle Littéraire* en de *Falstaff*.

Twee Belgische soldaten, die in het lazaret Stracké achtergelaten en gestorven waren, werden begraven vergezeld naar hunne laatste rustplaats door een aantal voorname ingezetenen.

Rond den middag liep eene blijde mare door de stad die eene zeer groote menigte op de been bracht. Tweeduizend Duitschers, die 's morgens vertrokken waren keerden in allerhaast terug. Al de bruggen en sassen van Nieuwpoort waren, zoo het scheen, gedraaid, en daarachter hadden onze troepen post gevat en de Duitschers goed ontvangen.

Dat begon den moed der bevolking wat op te beuren. Langs den dijk was de weg nog heelemaal vrij. Zoo konden we nog ongestoord een wandelingsken doen tot over Middelkerke en vandaar de bewegingen waarnemen der Duitsche troepen in de richting van Westende en Lombartzijde. We volgden dat zoo gemakkelijk als in den tijd de spiegelgevechten van ons leger, alhoewel niet van zoo dichtbij, want dat ware wat al te gevaarlijk geweest. Maar den volgenden dag was de weg al versperd en wierden we teruggejaagd tot Mariakerke-dorp. We kropen dan op de duinen, aan het muzeum Stracké. legden ons daar neder in het hooge duingras en volgden er het schieten der Engelsche schepen die Westende bestookten. Vol illusie nog en weinig bekend met krijgsbewegingen meenden we aan de verplaatsing van den kabelballon, later door de Oostendenaars het « Zwijn » of « De zak van den keizer » gedoopt, en aan het heen en weer rijden der proviand- en munitiewagens, dat de Duitschers gedwongen waren achteruit te trekken. Dat belet niet dat er hevig gevochten werd en wel namelijk, zooals we later vernamen, in de omstreken van Slype, Zevecote, St-Pieterscapelle en Mannekensvere. De Duitschers vischten al de peerden, wagens en rijtuigen op voor hun vervoer en al de onbewoonde villas om logement te geven voor de soldaten.

We hadden eenigen tijd nadien de gelegenheid een groot aantal van die villas te zien, nadat ze wederom verlaten waren door de troepen, om er vluchtelingen in te plaatsen. We hebben er moeten aan verzaken zoo vreeselijk hadden de Duitschers er huis gehouden. In de Parijsschestraar, door hen in Him-

melstrasse herdoopt, vonden we op eene tafel glazen, halfgevuld met wijn of in scherven op den grond, die voortkwamen uit het Koninklijk chalet, want ze waren versierd met eene kroon. Ook op de bedden vonden we matrassen die toebehoorden tot de meubileering van het koninklijk verblijf dat daar tegenover ligt. In al de vertrekken heerschte eene ongehoorde wanorde, overal vond men sporen van woeste uitspatting en barbaarsche vernielzucht en in al de villas trof u dadelijk, bij het binnentreden, een verpeste lucht. We zullen het uiteenzetten van de oorzaken ervan aan onze lezers maar liever onthouden want de bedreven vuiligheden waren ontzettend.

In het plunderen schijnen ze in Europa huns gelijken niet te hebben en hunne naam van Hunnen waardig te willen blijven. Zoo braken ze in op de Groenselmarkt bij den heer Coulier, waar ze voor 2.500 fr. wijn, groenten, olie, enz. stolen. Op de Square Stefanie plunderden ze den wijnkelder van den heer Collin, luitenant der maalbooten. Stomdronken waggelden ze naar het huis van zijnen gebuur, den heer Sanders, aannemer, die evenals de luitenant, in Engeland verbleef. Andere kameraden waren hen reeds vóór geweest zoodat het panneel der middendeur uitgeslagen was en vrijen toegang bood. Ze vonden er nog goed voorziene kleerkassen en kwamen daardoor op den inval karnaval te spelen. Ze vermomden zich in meisjes en zoo kwam heel de zalte processie op de Alfons Pieterslaan tot groot plezier der straatbengels en ontstichting der voorbijgangers. In eene straat, droevig vermaard in de kronijk der ontucht, braken ze insgelijks in den kelder van een ontuchthuis, zwommen er letterlijk in den wijn, wegens de gebroken flesschen, en riepen de wachten van den zeedijk om aan het festijn te komen deelnemen.

Hetzelfde gebeurde in het *Hotel Bristol*, dat, schoonst van al, toebehoorde aan eenen Duitscher, die, zooals we in het eerste deel gezien hebben, met al zijne alhier verblijvende landgenooten over de grenzen gezet geweest was. Toen hij later terugkeerde diende hij daarvoor een aanklacht in en werd natuurlijk vergoed, waarschijnlijk wel op onze kosten.

In het daartegenover gelegen koffiehuis Six, waarvan de bewoners gebleven waren, maakten de dronken soldaten het wat al te bont. Ze zwaaiden hunne bajonnetten wild in het rond en doorstaken tafels en stoelen zoodat de beide dochters vol schrik het huis uitvluchtten en hun beklag maakten aan eenen officier. Deze deed op de vensters een bericht uitplakken waarbij het aan de Duitschers aanbevolen werd het huis en de bewoners met rust te laten.

Ook de winkels, die gesloten waren, moesten het ontgelden. Ze openbreken en ze ontlasten van hunnen inhoud was voor die geoefende kunstenaars maar een kinderspel. Zoo konden ze dan ook gemakkelijk cadeautjes uitdeelen aan de Oostendsche deernen, want dergelijk gespuis slacht van de haaien, ze zijn overal te vinden waar er iets te happen is. Wat iedereen dadelijk opviel is dat de soldaten zwommen in den overvloed wat betreft de proviandeering. Waar is de gazetschrijver die ons wijsmaakte dat men ze kon krijgsgevangen nemen met eenen boterham ?

Die lompe papzakken, met hunne opgeblazen tronie en hunne breede schoenen zagen er waarachtig geene hongerlijders uit, maar wel lieden die al gerumen tijd zich te goed hadden gedaan aan alles waarvan het « land van belofte » zoo ruimschoots voorzien was. Daarbij waren ze goed betaald. Een gewoon soldaat trok alle tien dagen 5 mark 30 pfennig, 't is te zeggen ongeveer 7 fr. Gedurende gansch den tijd der bezetting zal onze stad overstroomd worden met dat duitsch papierengeld, dat bovendien door de handelaars zeer gezocht was, omdat bijna al het belgisch geld verdwenen was en de stadsbons maar alleen geldig waren in de plaats van uitgifte. Zoo was het duitsch geld het eenig middel om koopwaren te halen buiten Oostende.

In de koffiehuizen en winkels betaalden de duitsche soldaten over het algemeen regelmatig. Hetzelfde mag gezegd worden van de officieren, ten minste van de hooge oomes want ze deden den vrijdag een balthazartjen van belang in het *Hotel du Phare* en lieten er de rekening als blijde inkomstgeschenk aan de stad. Nu dat alleen nog zeepbarons en woekeraars zich dergerlijke lekkernijen mogen veroorlooven zal het misschien menigen lezer genoegen doen er het lijstjen van te zien.

25	dozijnen oesters aan	3.00 fr.	te zamen	75.00 fr.
55	koeverten »	4.00 »	»	220.00 »
30	kreeften »	5.00 »	»	150.00 »
18	flesschen Pommery	20.00 »	»	360.00 »
3	» extra dry	20.00 »	»	60.00 »
17	» Irroy, carte orange	18.00 »	»	306.00 »
1	flesch Heidsiek dry	20.00 »	»	20.00 »
3	flesschen Feist Trocken	12.00 »	»	36.00 »
6	» Pisporten	4.50 »	»	27.00 »
10	» St-Estèphe	4.00 »	»	40.00 »
2	» fine champagne	14.00 »	»	28.00 »
5	glaasjes chartreuse	1.50 »	»	7.50 »
50	filters koffie extra	0.50 »	»	25.00 »
70	prentkaarten			8.00 »
	cigaren en cigaretten			91.00 »
			Te samen	1424.25 »

De koeverten bestonden uit soep, tongen, roastbeef, aardappelen en groenten, pudding en nagerecht. Vijf-en-vijftig duitsche magen, waaronder de excellente van generaal von Beseler hadden in enkele uren heel dien voorraad naar binnen geluid. Is hun geweten rekbaar, hunne maag, zooals men ziet, is het niet minder. De groote vasten van 1918 schijnt haar minder bevallen te zijn, want dat is stellig een van de oorzaken geweest van het onverwachte sluiten van den wapenstilstand en van de muiterij onder de duitsche troepen.

De sigarenwinkel der firma Tinchant, gelegen langs de Westramp van de Kursaal genoot ook de eer van hun bezoek. Ze vonden er de sigaren naar hunnen smaak en deden er hunnen voorraad op. Daar ze ook een goed hart bezaten deelden ze het overschot aan de nieuwsgierigen uit. Ook in andere wijken werd er dapper geplunderd, zoo in het *Luna Park*, dat ze in paardenstal veranderden, en in het *Palace Hotel*.

Uit de kursaal werden al de matrassen, lijnwaad, dekens, enz. toebehoorend aan het Rood Kruis, gestolen. Later moesten de duitsche soldaten op bevel van

eenen opperofficier ons feestpaleis wederom ontruimen.

In het *Hotel des Arcades*, achter de kursaal, vond men, na het vertrek der plunderaars, in den kelder een aantal halfgevulde flesschen wijn en champagne van de fijnste merken te midden hoopen ingemaakte groentendoozen en daartusschen hadden de dronken soldaten welriekende staal'jes achtergelaten van hunne Kultuur !!! Voor de groote hotels van Mariakerke, in de koersenlaan, in de Sport- en Wellingtonstraten lagen er honderden ledige flesschen.

In de Zustersschool der Steenbakkersstraat hadden ze om 2 uur 's morgens de deur ingestampt om er in te kwartieren. Ze waren met een driehonderd. Al hunne karren en bohemerstuig kampeerden in de straat. Vòòr de school stonden 10 mitraljeuzen.

Den 23n Oktober werden de Oostendenaars te midden den nacht gewekt door het voorbijrijden der pompiers die naar Mariakerke oprukten. 's Anderdaags vernamen ze dat er brand ontstaan was in het *Hotel des Bains*, gelegen langs den zeedijk van Mariakerke, en gehouden door den heer Timmermans.

De Duitschers, die er ingekwartierd waren, hadden er, zooals overal in de hotels, lustig geeten en nog beestiger gedronken en zoo, door eene onvoorzichtigheid met pijp of sigaar, het hotel in brand gestoken. De aangerichte schade moet nog al aanzienlijk geweest zijn maar het was onmogelijk er naar te gaan kijken want de weg naar Mariakerke langs den zeedijk was door schildwachten afgezet.

Benevens die plundering voor eigen rekening door de soldaten, begon ook de officieele plundering door de duitsche overheden.

We hebben reeds hooger gezien dat de peerden en rijtuigen opgeeischt werden en men begon eerst en vooral met de peerden en omnibussen der hotels.

Den 18n moest de stad 20 000 kilogr. brood leveren voor de 800 landsturmmannen en de duitsche officieren uit het *Majestic Hotel*.

Den 21n opeisching van visch en vleesch en nieuwe opeisching van peerden.

Den 19n Oktober verschenen op de muren der stad de eerste verordeningen der Duitschers.

Nummer één betrof de spionneering ; zij was gesteld in het fransch en het vlaamsch en luidde als volgt :

BELANGRIJK BERICHT

Mijnheer de Oberstleutnant von Stutterheim, plaatscommandant van Oostende, zendt mij de volgende mededeeling :

« Er bestaat gegronde onderstelling dat, van wege de bevolking van Oostende, betrekkingen met de vijandelijke troepen onderhouden worden. Wij roepen uwe aandacht erop dat ieder soortgelijke verstandhouding, van welken aard zij ook zij volgens de krijgswetten zal gestraft worden.

Oostende, den 19 Oktober 1914.

De Burgemeester,
A. LIEBAERT

De tweede was gericht tot de Engelschen die nog te Oostende verbleven ; ze was daarom gesteld in het fransch en het engelsch.

(1) NOTICE TO BRITISHERS IN OSTEND

M. Oberstleutnant von Stutterheim, military Commander of Ostend, writes me as follows :

Kindly advice the persons of English nationality, residing at Ostend, that they have to make themelves known at my office, Hotel Splendid, rue Royale. Every Englisman, wo will be found residing at Ostend after the 21th instand, without having answered to my invitation, will be prosecuted according to the laws of war.

Ostend, October 19th 1914

The Burgomaster.
A. LIEBAERT.

Vier dagen later verscheen hierover een nieuw bevel, ditmaal veel uitvoeriger en uitgaande rechtstreeks van de Kommandantuur. Dit is de reden waarom het gesteld was in het duitsch alleen.

(2) « KOMMANDANTUR

Sämtlichen in den Bezirk der Kommandantur Ostende befindlichen britischen Staatsangehörigen werden hierdurch mit der Massgabe aus Ostende ausgewiesen, dass ihnen der weiteren Aufenthalt auch in den anderen Teile Belgiens verboten ist.

Die britischen Staatsangehörigen haben das belgische Staatsgebiet bis zum 24 oktober nachmittags 1 Uhr deutscher zeit zu verlassen.

Zum Abtransport der britischen Staatsangehörigen nach Holland wird ein Zug der Société Anonyme Ostende Blankenberghe zur Verfügung gestelt. Sämtliche britische Staatsangehörigen haben sich um 1 Uhr nachmittags deutscher zeit auf dem Place Vander Sweep einzufinden.

Britische Staatsangehörigen, die diesen Ausweisungsbefehl keine Folge leisten, verfallen dem Kriegsrecht. Kranken und schwächlichen Personen kann ein verläliges verbleiben in Ostend auf Antrag gestattet werden. Es bedarf hierzu einer schiftlichen Genehmigung der Kommandantur.

Ostende den 23 oktober 1914.

Der Kommandant
TAGERT
Kapitän zur See -

Het moest zijn dat, ondanks dat verbod, er toch nog Engelschen te Oostende achtergebleven waren want den 24 November verscheen hierover een nieuw bericht, in vier talen, duitsch, vlaamsch, fransch en engelsch op de muren der stad. Het was zeer kort en gericht terzelfdertijd tot de fransche onderdanen.

(1) BERICHT AAN DE ENGELSCHEN TE OOSTENDE

« De Heer Oberstleutnant von Stutterheim, plaatsbevelhebber te Oostende, zendt mij de volgende mededeeling :

Gelief de personen van engelsche nationaliteit, te Oostende verblijvend, te verwittigen dat zij zich moeten bekend maken in mijn bureel, Hotel Splendid, Koninklijke straat. Ieder Engelschman, die nog zal gevonden worden te Oostende, na den 21 dezer, zonder mijne uitnoodiging beantwoord te hebben zal vervolgd worden volgens de wetten van den oorlog.

Oostende, enz.

(2) KOMMANDANTUUR

Aan al de britsche onderdanen, die zich in het gebied der Kommandantuur Oostende bevinden, wordt hierdoor, met den maatregel voor Oostende, medegedeeld dat hun ook het verder verblijf in de andere gedeelten van België verboden is.

De britsche onderdanen moeten het belgisch grondgebied vóór 24 Oktober 's namiddags om 1 u. duitsche tijd verlaten.

Voor de afreis der britsche onderdanen naar Holland zal een tram der Société Anonyme Ostende Blankenberghe ter beschikking gesteld worden. Al de britsche onderdanen moeten zich om 1 uur 's namiddags duitsche tijd op de Vander Zweepplaats bevinden.

Britsche onderdanen die aan dit uitdrijvingsbevel geen gevolg geven vallen onder toepassing der krijgswet.

Aan zieke en zwakke personen kan een voorloopig verblijf op aanvraag toegestaan worden, Daartoe is eene schriftelijke toelating der kommandantuur noodig.

Oostende, enz. »

« Laatste waarschuwing aan de Engelsche en Fransche inwoners

Aan de Fransche en Engelsche inwoners wordt uitdrukkelijk herinnerd dat zij zich persoonlijk, in den loop der week, moeten aangeven bij de Keizerlijke duitsche Kommandantuur, Bureel van den Militairen Polizeimeister.

Wie ziel. in persoon niet aangegeven heeft voor den 28 dezer maand, zal aangehouden worden.

Oostende den 24 November 1914.

De Keizerlijke Duitsche Commandantuur
(g) von BERNUTH
Oberstleutnant en Plaatscommandant. »

Dit belet niet dat er toch nog achterbleven want als lid van het plaatselijk komiteit voor *Hulp en Voeding* hebben we in het geheim onderstand verleend aan eene fransche familie welke zich hier schuil hield en waarvan de man gedood werd in de Langestraat, rechtover de kursaal, tijdens eenen vliegeraanval.

De derde verordening, was gesteld in drie talen : duitsch, vlaamsch en fransch. Ze had betrekking op het verkeer op straat en het sluiten der openbare inrichtingen. Ze luidde als volgt :

Zeer belangrijk bericht aan de inwoners van Oostende.

Wij maken U-Ed. bekend dat in 't belang van de openbare rust. het verboden is. van 9 's avonds tot 5 's morgens de straten te doorkruisen. Bij dezelfde gelegenheid laat ik U weten al de openbare en private gebouwen moeten gesloten zijn gedurende dezelfde tijdruimte.

De verkoop van alcoolische dranken is verboden.

Oostende, 19 Oktober 1914.

De Plaatscommandant,
von STUTTERHEIM,
Oberstleutnant.

Plunderen is altijd aanstekelijk en bij alle opstootjes, omwentelingen of andere rampen vindt men altijd gespuis dat het spelletje in gang steekt waarbij zich later ook lieden voegen wier begrip over mijn en dijn zeer rekbaar is. Dit was hier ook het geval en zoo waren er ook Oostendenaars die zich vergrepen aan andermans goed. Diefstal blijft immer diefstal gelijk in welke omstandigheden hij gepleegd wordt en is de dader steeds tot teruggave verplicht. Daarom deed de burgemeester den 20 Oktober volgend bericht aanplakken :

STAD OOSTENDE
Belangrijk bericht

Er is bestatigd geworden dat, in deze laatste dagen, talrijke eigendommen, afsluitingen, hangars, wagons, enz., door geweld zijn geopend geworden.

Er wordt mij aangebracht dat een gedeelte der burgerlijke bevolking van Oostende de gelegenheid waargenomen heeft om zich verschillige mobilaire voorwerpen, kleederen, eetbare waren enz., toe te eigenen.

Deze doenwijze is hoogst laakbaar en moet onmiddelijk ophouden. Daarom is besloten geworden dat al deze voorwerpen moeten teruggebracht en gelegd worden in de vischmijn voor den 25 Oktober, loopende maand.

Voorbij dezen datum zal ieder persoon, die in 't bezit zal gevonden worden van welkdanige voorwerpen, waarvan hij de afkomst of de tegenwoordigheid in zijne woning niet zal kunnen bewijzen, vervolgd worden met de grootste strengheid en zonder eenigen uitstel.

Oostende, den 20 Oktober 1914.

De Burgemeester,
A. LIEBAERT.

's Anderendaags nieuw verbod van wege de Duitschers. Het trof zwaar de Oostendenaars die zoo gewoon waren aan hun « zeetjen » en die nu hunne meestgeliefkoosde wandeling moesten derven.

Oostende, den 21 Oktober 1914.

BEKENDMAKING

1) De toegang van den Zeedijk en van het strand is verboden op het grondgebied der stad Oostende. De personen die op den Zeedijk wonen moeten voorzien zijn van een toelatingsbewijs.
2) Samenscholingen van meer dan 5 personen zijn verboden.
3) Alle belgische vanen en vlaggen moeten weggedaan worden.
4) Voor alle tijdrekeningen moet het duitsche uur gebruikt worden.

De Commandant,
TAGERT.
Kapitein ter zee.

De belgische vlag, welke nog altijd aan het stadhuis wapperde, als een laatste zinnebeeld van het belgisch vaderland, werd nu voor goed neergehaald, evenals aan den *Falstaff*, *Grand Hotel de l'Empereur*, en aan de stadsbibliotheek. Op enkele plaatsen in de stad, waar de belgische driekleur nog wapperde, werd ze insgelijk ingetrokken.

Wat het verbod betreft nog op den Zeedijk te komen dat was vooral te danken aan het voortdurend beschieten van Westende en Lombardzijde door engelsche en fransche schepen. Die duivelsche *Schiffe* zijn steeds het spookbeeld geweest der Duitschers gedurende gansch den tijd der bezetting. Die kreet klonk hun van den beginne af in de ooren als de trompetten van Jericho. Dit is, overigens, later ook geval geweest voor de burgerbevolking, die, zooals we zullen zien, hun een vreeselijken tol betaald heeft.

Reeds van af den derden dag der bezetting werd er « alarm » gemaakt en werden al de soldaten geconsigneerd terwijl de officieren per velo of in auto voorbijsnorden naar de kazerne toe, na van op den dijk de engelsche schepen te hebben waargenomen. Ze meenden dat een bombardement in regel ging volgen en brachten alles in gereedheid om zich bijtijds uit de voeten te maken.

Een paar dagen later braken ze den zeedijk open tegenover het *Hotel du Littoral*, gelegen op den hoek der Hertramp, en plaatsten er kanonnen om de vijandelijke schepen te bestoken. Dit was dus eene openlijke uitdaging welke voor de stad de vreeselijkste gevolgen kon hebben. De Consul van Amerika, van het feit onderricht, kwam dadelijk ter plaats en verzette zich hevig tegen dien maatregel. De twee kanonnen, die gereed stonden, werden alsdan van den zeedijk weggenomen maar bleven toch in de Hertramp staan.

Twee officieren van Brugge gekomen, brachten het bevel aan den burgemeester het licht van de boei der visschers te doen uitdooven. De burgemeester bracht ze bij den plaatsbevelhebber. Vier zuigbooten van den heer Smis werden genomen om naar de boei te varen doch de eerste boot geraakte buiten de haven niet, daar zij hapering kreeg aan hare schroef.

Wederom kwam de konsul der Vereenigde Staten tusschen en de boei bleef branden maar de vischvangst werd den 22n verboden. Hij bekwam ook dat het verbod tot bewandelen van den zeedijk ingetrokken wierd. Enkel het

licht van de lichttorens van Oostende en Raversyde werd uitgedoofd.

Van al de Oostendsche sloepen lagen nog in de haven : 0.100, reeder den heer Hamman, die tegengehouden geweest was ; 0.15, welke teruggehouden werd op het oogenblik dat zij met vluchtelingen de haven wilde uitvaren en 0.45, beiden van denzelfden reeder, welke den 16n niets kwaads vermoedend, van de vischvangst terugkeerden en 0.192, stuurman Aug. Peere in dezelfde voorwaarden binnengeloopen.

In *Old Engeland* hadden de Duitschers koopwaren opgeeischt bij middel van valsche bons. Dit werd ter kennis gebracht van den burgemeester die dadelijk bij den stadscommandant ging protesteeren. Tengevolge daarvan vaardigde deze, in het duitsch alleen volgende *Bekantmachung* uit :

(1) Im Stadtgebiet Ostende sind Requisitionen nur gultig gegen abgabe einer Requisitionsscheines, welcher die Unterschrift eines offiziers und ein Dienststiegel trägt. Dar empfangende Truppen oder Marine-Teil musz auf dem Schein deutlich bezeichnet sein.
Requisitionen von Wein und Zigaren bedurfen der Genehmigung der Ortskommandantur.
Ostende 23 oktober 1914.

Der Ortskommandant,
TAGERT,
Kapitän zur See.

Terwijl dit alles te Oostende gebeurde grepen er aan het front geweldige gevechten plaats ten minste indien men oordeelde naar de hevigheid van het geschut. De vloot vooral moest er een werkzaam aandeel in gehad hebben, want men hoorde voortdurende geweldige losbrandingen langs den zeekant gevolgd van hevige ontploffingen. Men beweerde dat er 21 fransche schepen lagen, dat Westende en Lombardzijde platgeschoten waren en de kerk van St-Pieterskapelle was afgebrand.

De eerste duitsche officier, die met 8 uhlanen Oostende had *ingenomen*, is te Lombardzijde met zijne mannen gesneuveld.

Wat vooral een teeken was van de hevigheid van den strijd en van de geweldige verliezen der Duitschers was het aanhoudend afbrengen van gekwetsten. Gedurende den nacht hoorde men gedurig treinen fluiten, die met gekwetsten naar Brugge vertrokken. Gedurende den dag was het langs de Alfons Pieterslaan een aanhoudende stoet van wagens, met zeilen overdekt en waaruit soms bloed druppelde. De gekwetsten lagen er op stroo en wierden naar de statie gevoerd om daar op de hospitaaltreinen overgeladen te worden. Ze waren verplicht ze verder door te zenden daar er geene plaats meer was te Oostende. Het *Hotel des Thermes* was proppensvol. Er lagen ook 8 gekwetste Belgen, waaronder de jongste soldaat van het belgisch leger. Hij was de zoon van eenen politiekommissaris en sergeant. Zijne zeven kameraden hadden hem niet willen verlaten en zoo werden ze samen gekwetst opgeraapt door de Duitschers.

(1) In het gebied der stad Oostende zijn de rekwisities slechts geldig op vertoon van eenen rekwisitiebon, welke het handteeken van een officier en een dienstzegel draagt. De betrokken troepen of Marinealdeeling moet op den bon duidelijk vermeld zijn.
Rekwisities van wijn en sigaren behoeven de toelating van de Plaatskommandantuur.
Oostende, enz.

Den 18n Oktober waren er ook twee burgerlijke gekwetsten ingebracht geweest, moeder en dochter Sloove, van Mannekensvere. Ze waren er in eene gracht gevonden geweest, gekwetst door eene granaat der bondgenooten. Nevens hen lag een werkman dood.

Den 24n Oktober overleed in hetzelfde lazaret Robert Heyvaert, onderofficier der artillerie, die te Antwerpen gekwetst geweest was, naar Oostende overgebracht werd en er moest achtergelaten worden wegens zijnen gevaarvollen toestand.

Hij werd begraven op het stadskerkhof.

De afgestorvene was een oud-leerling van het koninklijk atheneum en zoon van kapitein-bevelhebber Heyvaert, die hier lange jaren verbleef als officier bij het 3de linie. Bij het uitbreken van den oorlog was hij sekretaris bij den krijgsbevelhebber der provincie en gelast, onder ander, met de censuur der drukpers. Bij het vertrek naar den Yzer had hij, men kan denken met welk hartzeer, zijnen zoon te Oostende moeten achterlaten.

De moeder van den gesneuvelde was de dochter van den heer Frans Maurus, gewezen bediende der bank Duclos-Assandri en later verzender.

De Duitschers beschikten ook over zwaar geschut, kanonnen van 120 en 150mm, waarop ze schenen bijzonder fier te zijn en ons meenden schrik aan te jagen. Maar de stoet der gekwetsten en hunne bekentenissen waren daar om in tegendeel den moed op te beuren.

De duitsche mededeelingen lieten het veld open voor allerlei veronderstellingen. Zoo bijv. die van den 20n Oktober : « De duitsche troepen die van uit Oostende de kust gevolgd hebben zijn gebotst op vijandelijke troepen bij het IJzerkanaal, in de omstreken van Nieuwpoort. De strijd is aan den gang sedert eergisteren. »

De fransche mededeelingen, vermeld in hollandsche bladen, waren nie veel duidelijker. Die van denzelfden datum luidde : « De verloopen dag is gekenmerkt geweest door eene krachtontwikkeling der Duitschers op gansch de lijn. Op het meest noordelijk gedeelte heeft het belgisch leger zijne stellingen op de merkwaardigste wijze gehandhaafd. »

Onnoodig te zeggen dat de praatjes hunnen gang gingen en allerlei overdreven geruchten uitgestrooid werden.

De soldaten die in betrekking kwamen met de bevolking toonden eene bijzondere belangstelling in Engeland. Daarover waren ze nooit uitgevraagd maar men kon er uit opmaken dat ze er eene heilige vrees voor koesterden, welke ze verdoken onder allerlei grootspraak. God straffe Engeland ! hoorde men hen herhaaldelijk mompelen in de koffiehuizen bij het aanstooten der glazen in vervanging van het traditionneele prosit.

Er waren te Oostende nog een groot aantal lieden uit het binnenland die naar Oostende gekomen waren met het doel vandaar uit naar het buitenland, vooral naar Engeland te vertrekken. Zij trachtten nu naar huis terug te keeren maar dat ging niet gemakkelijk want daartoe was een pas noodig.

Een pasburo was ingericht in het Hotel de la Régence, op den hoek der

Keizerskaai, thans herdoopt in Vindictive kaai, en de Christinastraat, Daar verdrongen zich honderden lieden om een paspoort te bekomen. Men gaf er voor Oost-Vlaanderen, Brabant en Antwerpen, alsook voor het noordelijk gedeelte van West-Vlaanderen. Voor het gebied tusschen Oostende en het IJzergebied werden er geene paspoorten gegeven.

Ze konden weg langsheen de kust met den elektrischen tram want van af den tweeden dag der bezetting hadden de Duitschers zelfde uitbating der tramlijnen in handen genomen. Eenige dagen nadien werden er ook treinen ingericht voor Brussel, Terwijl aldus velen onzer landgenooten uit het binnenland ons verlieten kwamen er anderen terug wier gezelschap ons minder aangenaam was, namelijk de over de grenzen gezette Duitschers.

Oostendenaars, die naar Holland gevlucht waren, kwamen ook allengskens naar huis terug want alles was er peperduur. Ze meenden dat de Engelschen Oostende zouden gebombardeerd hebben bij de intrede der Duitschers en toen ze vernamen dat alles er rustig was kwamen ze terug : Oost West thuis best.

Vooraleer dit hoofdstuk over de eerste dagen der bezetting te sluiten moeten we nog eene laatste verordening vermelden van den ouden Tägert, « papa » Tägert, zooals er velen zegden, omdat het nog al een bejaard officier was, met grijzen baard en die er heelemaal niet kwaad uitzag.

We gelooven niet dat, den drukkenden last der vreemde dwingelandij natuurlijk daargelaten, er iemand te klagen heeft opzettelijk door dien stadscommandant verdrukt te zijn geweest. Uit de gansche reeks die hem zullen opvolgen, alhoewel hij voort te Oostende verbleef, is hij stellig nog de beste geweest.

Den 22n dus, werden ons de volgende beperkingen onzer vrijheid bekend gemaakt :

BERICHT

1) Het is de inwoners van Oostende verboden lichten op de zee uitgevend te laten branden. De op zee uitgevende vensters moeten des nachts gedekt worden met stoors of gordijnen.

2) Alle wapens moeten vóór 25 Oktober om 10 uur voormiddag, uit de huizen naar het stadhuis (politiebureel) gebracht worden.

3) Het rondrijden met rijwielen is verboden. In bijzondere gevallen kunnen toelatingskaarten bij den Plaatscommandant verkregen worden.

4) Indien nog ergens wapens, kleedingstukken, enz., van militairen bewaard worden, moeten dezelfde bekend gemaakt worden.

5) De personen die levensmiddelen, kleedingstukken, bewapeningen, door de Belgische, Fransche of Engelsche troepen achtergelaten, bezitten of ontmoonen hebben, moeten dezelve op het stadhuis (politiebureel) afgeven.

Oostende, 22 Oktober 1914.

De Plaatscommandant,
TAGERT.
Kapitein ter zee.

De eerste beschieting van Oostende

Den 23n Oktober was het een heldere prachtige dag, zoodat vele nieuwsgierigen op den dijk stonden om in de verte, op een tiental kilometers in noordwestelijke richting, het schieten gade te slaan van het engelsch eskader dat geweldig op de duitsche stellingen beukte. Daags te voren was de beschieting zoo hevig geweest dat de ruiten der vensters rinkelden en de muren der huizen daverden. Tegen den avond echter had het schieten opgehouden en waren de schepen uit het zicht verdwenen, te meer daar het een zeer nevelachtige dag was.

Nu integendeel was de lucht opgeklaard en kon men op zeer verren afstand zien.

Rond 12 uur kwam opeens een torpedoboot met vollen stoom recht op de haven af tot binnen de visschersboei, weldra gevolgd door een tweede, die den eersten in zijn kielwater volgde. Officieren en soldaten vluchtten hals over kop van den dijk, terwijl enkele burgers, minder met het gevaar vertrouwd, bleven toekijken. Aan den hoek der Hertstraat kwamen admiraal von Schröder en kapitein ter zee Tägert aangeloopen terwijl de mannen der matrozenbrigade met hunne 6cm scheepskanonnen aanrukten. In een oogwenk stonden de vuurmonden en hunne bediening klaar en dreunde het eerste schot dat ontplofte in het vaarwater van de torpedoboot. Op het tweede schot, dat in zee ontplofte, keerden de beide schepen om en antwoordden op de begroeting. Zoo vuurde men enkele minuten heen en weer zonder het minste gevolg,de eenen ontploften in zee,de anderen in de nabijheid van den zeedijk, rechtover het Hotel du Littoral.

Toen klonk opeens een vreeselijke knal en een granaat ontplofte midden in de spijszaal van het Majestic Hotel. Het doel was gevonden,want nog vijf anderen kwamen de vorigen in hun vernielingswerk een handjen toesteken. Nog eenige schoten, welke de Majestic voorbijsloegen, en de schepen trokken wederom af in westelijke richting.

Niet zoodra had het schieten opgehouden of langs alle kanten kwamen nieuwsgierigen toegeloopen om de gevolgen te zien van die eerste beschieting.

Maar de Duitschers waren er vlug bij en meer dan een paar meters ver mocht niemand op den zeedijk. Schildwachten werden geplaatst ter noordzijde der Van Iseghemlaan, tusschen de Vlaanderen en Louisarampen, anderen stonden aan het *Hotel de Lyon* terwijl er een aantal bezig waren met den boel op te ruimen in het *Majestic Hotel*, waaruit ze matrassen en beddegoed verhuisden naar de stadsscholen, waar ze ingekwartierd waren.

De *Majestic* was deerlijk toegetakeld. In den voorgevel zag men een aantal groote gapingen langswaar de kogels binnengedrongen waren. Op het voorland lagen hoopen steen, plakwerk en stof en een decoratieven engel met opengesperde vleugelen lag verbrijzeld op de straat.

In de groote vestibuul was het een geharrewar van gebroken stoelen, tafels en schragen. De prachtige eetzaal, een der grootste en schoonste van Oostende

met hare weelderige tapijten, heerlijke spiegels, fonkelende kroonluchters en kunstvolle wandversieringen, was onherstelbaar vernield. Alles lag stuk, was gesprongen of uiteengereten, hing aan flarden of was doorkorven. In het midden der zaal lagen champagne en wijnflesschen, glazen en tellooren in scherven terwijl in eenen hoek de tafels nog gedekt stonden. Een militaire geneesheer Dr Lippe was vlak in den rug door eene granaat getroffen geweest en vreeselijk verhakkeld : hier lag zijn hoofd, daar een arm, ginds een been, stukken van zijn uniform lagen door de zaal verspreid en overal breede plassen bloed. Langsheen de brokkelige muren plakten stukken hersenen en vleesch terwijl het roode bloed als tranen er van leekte. De adjudant van Dr Lippe zwaar aan het hoofd verwond werd als een witte schim van tusschen de puinen gehaald en naar een lazaret gedragen. Een aantal anderen lagen overeind geslagen door den vreeselijken luchtdruk en waren gewond door granaatsplinters. Allen geleken, evenals de adjudant, witte schimmen van den afgevallen plaaster die als een lichte wolk uit het gebouw tijdens de beschieting ontsnapte. In de zaal waren op dat oogenblik een vijftigtal officieren aanwezig, waarvan enkelen reeds begonnen waren te eten, anderen gereed stonden om aan tafel te gaan.Daar het meerendeel van henaan den uitkant stonden der zaal waren ze er aldus met den schrik en een luchtsprongske van af gekomen, uitgenomen een geneesheer die van schrik ineengezakt was.

Een stuk bebloed tapijt werd uitgesneden en met de stukken bijeengeraapt vleesch erin 's anderdaags in de duinen begraven. De waard van het hotel, de heer Fernand De Clerck, die op dat oogenblik juist in de eetzaal stond, werd door een granaatscherf een deel van den kleinen vinger der rechterhand afgerukt. Dat belette niet dat hij met zijnen vennoot, den heer Gilissen, zoon, aangehouden werd onder de betichting dat hij den vijand verwittigd had. Ze konden echter hunne onschuld bewijzen en werden kort daarna in vrijheid gesteld.

Op den hoek der Vlaanderenramp was een sigarenwinkel der gekende firma Tinchant insgelijks door een granaat getroffen en zag er al even mastikachtig uit als zijnen naamgenoot. Op den hoek der Van Iseghemlaan en Capucienenstraat was heel de verdieping weggeschoten van het *Hotel de Lyon*, van buiten kon men de half ingevallen planchers en de verbrijzelde meubelen zien.

In het *Rochester Hotel*, in de Louisastraat, waar veel duitsche officieren ingekwartierd waren,was eene granaat door een venster van het hoogste verdiep gedrongen en langs het dak wederom uitgekomen. In de Cirkelstraat werd het huis van den heer Sanders nog al erg beschadigd, vooral de achterkamers van het 1e en 2e verdiep. Alhoewel het huis bewoond was bepaalde alles er zich bij stoffelijke schade. Ook in het koffiehuis « De Lekkerbek », gehouden door den heer Pollet, in de Hofstraat, richtte eene granaat groote schade aan zonder iemand te treffen. Eene oude vrouw, wier kamerken deerlijk gehavend was, was juist op dat oogenblik beneden gegaan.

Eene granaat, te hoog geschoten, was al over de huizen vlak in den visscherskom terecht gekomen en deed er eene zuil water en slijk ontstaan, welke langs alle kanten uiteenspatte.

Op de Groote Markt, vloog een van die speeldingen vlak tegen den gevel van het stadhuis. Ze kaatste terug en viel op het gaanpad van het koffiehuis « 't Zwart Leeuwtje », gelukkig zonder te ontploffen. De duitsche schildwachten, di op de Groote Markt stonden, lieten van schrik hunne wapens vallen, en stormden langs alle kanten weg, gevolgd door de enkele burgers, die insgelijks de granaat hadden zien tegen den muur botsten. Een marineofficier, die den ongenooden gast eenigen tijd nadien vond liggen, pakte hem bij den kraag, droeg hem naar het strand en wierp hem in de richting vanwaar hij gekomen was.

In een der hovingen van de Leopoldlaan lag ook zoo'n rakker te blinken maar werd eerst tegen den avond weggehaald. Op het vliegplein van den Vuurtoren kwam er ook een terecht, ontplofte er en een zwaar stuk vloog door het dak van het huis der gezusters Vereecke, op den Vuurtorenweg.

Bij dat alles was er ook een kluchtige zijde en dat was de vlucht der Duitschers op de Groote Markt. Het meerendeel was in het Hotel Excelsia aan tafel gezeten of maakte daartoe toebereidselen. Zoo komt het dat men officieren zag wegloopen op de meest potsierlijke manier. De een met zijn servet nog om den hals, de andere in zijn hemdsmouwen, een derde met een valies in de hand terwijl meer dan een over zijnen sleepsabel klabetterde en dekking zocht op de kasseisteenen tot groot vermaak der burgers waarvan velen niet dadelijk snapten wat er eigenlijk aan de hand was bij al dat lawaai.

Maar de Duitschers wisten het maar al te goed want allen vluchtten in de richting der statie, meenende dat het bombardement der stad begonnen was. 's Namiddags kwamen er zelfs een honderdtal wielrijders, terdege uitgerust, post vatten op de Groote Markt, gereed om reepen te snijden op het eerste signaal. Ze schenen geen beetjen op hun gemak want rond 4 uur begon wederom een bombardement dat de huizen daverden, zoo het scheen op zeer korten afstand der stad. Later vernam men dat het inderdaad niet al te ver af geweest was want dat de vloot den Nieuwpoortschen Steenweg bestookt had tusschen Mariakerke en Middelkerke. En met goed gevolg scheen het, want men zag voortdurend wagens met gewonden vandaar afkomen. Men vertelde dat er een driehonderdtal Duitschers dood of gekwetst geweest waren.

's Avonds was het onweer wederom gestild en herademden de Duitschers. Dit had voor gevolg dat 's anderdaags op de muren der stad het volgende bericht aangeplakt wierd :

« Het beschieten van Engelsche Hotels en Engelsche onderdanen op de Belgische kust, legt me de menschelijke plicht op, tot bescherming van de hier verblijvende Britsche onderdanen de noodige veiligheidsmaatregelen te nemen. Ik beveel dus, dat alle Engelsche onderdanen in Oostende en in de aanpalende kustplaatsen ten spoedigste deze plaatsen te verlaten : zij moeten zich plaatsgewijze verzamelen en zullen onder zeker geleide naar de Hollandsche grens overgebracht worden. Ik moet er van afzien, gelijk welke verantwoording te nemen voor de ellende welke de nutteloze Engelsche beschieting op die wijze over de tot nu toe onder Duitsche bescherming staande vrouwen en kinderen brengt. De-afdeelingscommandanten moeten daarvoor zorg dragen, dat de uitwijkende personen met alle zorg uit het door de Engelsche schepen gevaarvol bereik verwijderd worden.

Oostende, den 23 Oktober 1914. von SCHRODER
Admiraal. »

Die plakbrief verwekte niet weinig den lachlust der Oostendsche bevolking. Vooreerst die menschelijke plicht de Britsche onderdanen te beschermen tegen de beschieting was een sterk stuk, daar de Duitschers bij het binnenkomen, zooals we gezien hebben, hoegenaamd geen geheim gemaakt hadden van hunnen haat tegen de Engelschen. Gansch het plakkaat is een meesterstuk van duitsche huichelarij.

Dit vertrek was overigens reeds besloten van af den 19n, zooals blijkt uit den plakbrief welke we in de *Eerste Dagen der Bezetting* hebben afgedrukt. Op het oogenblik der beschieting waren al de maatregelen reeds genomen om de Engelschen per tram naar Holland te voeren en de plakbrief van den 23n, uitgaande van Kapitein Tägert, (zie hooger) de bijzonderheden regelend voor de afreis van 's anderdaags was stellig reeds klaar vóór de beschieting. Daarbij de Duitschers hadden dat voorwendsel niet noodig om onderdanen eener vijandelijke Mogendheid het land uit te zetten, zooals wij zelf gedaan hebben met de Duitschers en Oostenrijkers bij het uitbreken van den oorlog. Die huichelachtige plakbrief was dus volstrekt overbodig.

Maar wat er vooral aanleiding gaf tot spotten is dat beschieten van *engelsche* hotels en *engelsche* onderdanen. De Duitschers beweerden immers dat al die *Majestics*, *Splendids*, *Alexandras* en andere *Palaces* toebehoorden aan Engelschen, terwijl ze integendeel toebehoorden, zooniet aan Oostendenaars, zooals de eersten, dan toch aan Belgen, zooals het laatste, dat de eigendom was van eenen brusselschen aannemer.Er was daar geen enkel britsch onderdaan van ver nog van bij mede gemoeid.

Gedurende gansch den oorlog hebben we nochtans dat liedjen gehoord der engelsche hotels en engelsche kapitalen bij zoover zelfs dat we in 1918 hoorden beweeren dat het daarvoor was dat de Engelschen Oostende niet in puin geschoten hadden en de hotels van den dijk spaarden.

Als gevolg van het bevel van den duitschen admiraal vertrokken er den 25n Oktober 151 Engelschen per bijzonderen tram naar Sluis. Onder hen bevonden zich 10 zusterkens der armen, 2 zusters van St-Jozef, en een oude zuster van 70 jaar van de orde der Arme Klaren. Ze werden begeleid door den Z. E. H. Deken, die ze op hunne reis mocht vergezellen.

Bij die gelegenheid verscheen van de hand van Heinrich Binder, militaire briefwisselaar van het *Berliner Tageblatt*, een belangwekkend verslag over de Matrozen in de Kursaal en de beschieting van Oostende, onder den titel :

« IM KURSAAL VON OSTENDE

Der Kursaal als Matrosenquartier. — Von der Feldküche zur Konzerthalle. — Die Beschiessung Ostendes. — Rouge ou bleu.

Over de Avenue Leopold dreunen de stappen van duitsche matrozen. De lichtgebouwde, geplaasterde paleizen, die zich het uitzicht op de zee met eenen dagelijkschen opslag van 5 fr. laten betalen, sidderen onder dezen ijzeren stap, die een nieuwen rytmus in die modebaden der belgisehe kusten gebracht heeft.

De inwoners kijken vol mistrouwen en vol haat op die blauwe massas. Zij haten den oorlog ook daarom dat hij hun het seizoen van 1914 bedorven heeft. Dat schoon Oostendsch seizoen, waarvan men geschreven had : « Tout annonce que la *Reine des Plages* déjà si heureusement favorisée l'année dernière, connaîtra cette année *une saison plus brillante encore* pour le plus grand plaisir des innombrables étrangers, ses hôtels, et le bon renom de l'hospitalière Belgique ». Dat had het bestuur van den kursaal in bevallige circulairen, aan gansch de groote wereld medegedeeld, en heden heeft de duitsche paradestap al die schitterende vooruitzichten doodgetrapt. Hij heeft alle ontwerpen, spelen en plannen, alle geluk en alle maanheldere nachten aan het strand beëindigd.

Het is middag.

De duitsche matrozen komen van den steenweg die naar Thourout loopt. Zij keeren om aan het Park Leopold en trekken met gelijken, hamerenden stap naar de Kursaal. Naar de Kursaal van Oostende, die in marmer en brons gehuld, aan schoone vrouwen en geluksridders, aan den roes en het ruischen van eenen tijd herinnert van denwelken we heden geen denkbeeld meer hebben.

De duitsche matrozen verdringen zich voor het wijdgeopende hekken, in gesmeed ijzer, en ik laat me meeslepen in die blauwe golven. De jongens uit Hamburg, Bremen en Dantzig hebben op de zachte tapijten der zalen hun kwartier opgeslagen. Ze hebben, zonder in het bezit te zijn van eene « carte de circulation dans les salons » zich hier toegang verschaft en bewegen zich met eene ongegeneerdheid in die bonte grooteheerenpracht, dat men verstomd het aanpassingsvermogen van den zeeman bewonderen moet. Hunne veldkeukens hebben zij in den rechten zijvleugel van het plaasterpaleis opgeslagen. Het zou hun veel te veel last gekost hebben ze in het marmeren trappenhuis omhoog te sleuren.

Uit die veldkeuken stijgt een geur, die met ongekende prikkeling de zinnen boeit. Men moet bedenken dat de *zeeman gansch anders kookt als de landsoldaat.* Deze laatste kookt met kennis van de warmteeenheden en de voorgeschreven noodwendigheden aan vet en hydraten. De zeeman echter kookt met liefde. Hij is een leerling van Brillat-Savarin en gebruikt kruiden waaraan geen ander sterveling denkt. Hij dicht aan den kookketel zijne soep van gepelde gerst en komponeert uit een stuk rundvleesch symphoniën van vier bewegingen. En wanneer de overvloed van materiaal zijne klare kunst verstikt, en wanneer zijn drang naar afwisseling al te teugelloos wordt dan noemt hij die gebeurtenis : « Gemischten Labskaus ». (1)

Was deze geur welke door de Kursaal trok, op zich zelf reeds boeiend, zoo was het *Beeld van het noenmaal* zoo eigenaardig en zonderling, als het slechts de oorlog, als geweldige Regisseur, in staat is te doen.

Op de breede tapijten zaten de duitsche matrozen. Blauwe punten op eene eenige, reuzachtige roode vlakte. Zij hielden hun kookgerief in de hand en

(1) Ratatoelje.

lepelden in het ondoorgrondelijk gekooksel einer keizerlijke marinekeuken. Dat was in de groote konzerthalle die aan 6000 menschen plaats kan bieden. In de Halle, waarin den 4n Aug. nog Madame A. Galli-Cursi « du théâtre Colon de Buenos-Ayres », de perelen harer liefelijke kunst rondstrooide. In groote roode plakkaten stond het nog overal vermeld.

Maar op dien warmen Augustusdag had Engeland aan het Duitsche Rijk den oorlog verklaard. De schoone vrouwen van Oostende hadden in panische vlucht hunne zijden kleederen en hunne kostbaarheden ordeloos en haastig in de koffers geworpen en waren gevlucht, gelijk voor een onweder. Het seizoen, nauwelijks in glans en pracht geboren, was dood. Gelijk opgeschrikte vogelen waren de badgasten heengevlogen.

De dagen vlogen in kamp en angst voorbij en een ander koncert klonk met bronzen stem van over de zee. *De* Engelschen schoten in de stad. In een der meest vertroetelde en meest geliefde steden van hunne bondgenooten. Maar ze schoten met plan en doel. Ze moeten geweten hebben dat 's middags om 12 uur de staf eener duitsche troepenmacht in het *Majestic Palace Hotel* aan tafel ging. De dienst weerhield ze echter nog van het eten en dit toeval redde menigen bekwamen officier het leven. Stipt, op het etensuur, vlogen met verbluffende juistheid, de *engelsche granaten in de eetzaal.* Enkel een stafofficier verloor het leven bij dezen aanval.

En dan was het rust.

Dat is alles wat de Engelschen te Oostende verricht hebben. Ze hebben slechts dat één hotel als doel genomen en in zijne witte muren gapen heden nog de wonden. Geen enkel ander gebouw der badstad werd beschadigd, tenzij een paar vensters, welke door den ongehoorden luchtdruk kletterend stuk sprongen.

De matrozen hadden hun noenmaal geeindigd.

Eenigen legde zich tot eene korte rust lang uit op den grond, andere groepen zetten zich neer in de eetzaal, juist zooals in de schitterende zomerdagen.

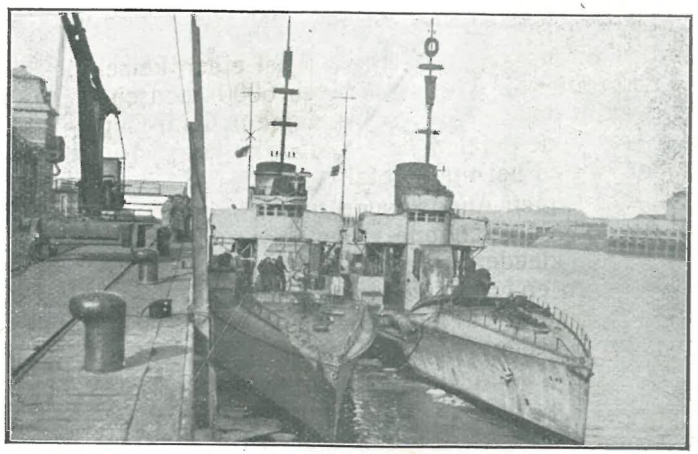
Wel is waar ontbraken de tassen Mokka en de zware ingevoerde sigaren ; al die aangename kenteekens van een goed eetmaal in de kursaal. Maar er wierd koffie rondgedragen. En hij bood in zijne vloeiende slapheid volle ersatz en de korte pijp, dikwijls met zonderlingen liefdestabak gevuld, werd vol vertrouwen gerookt.

Maar het *Spel* begon.

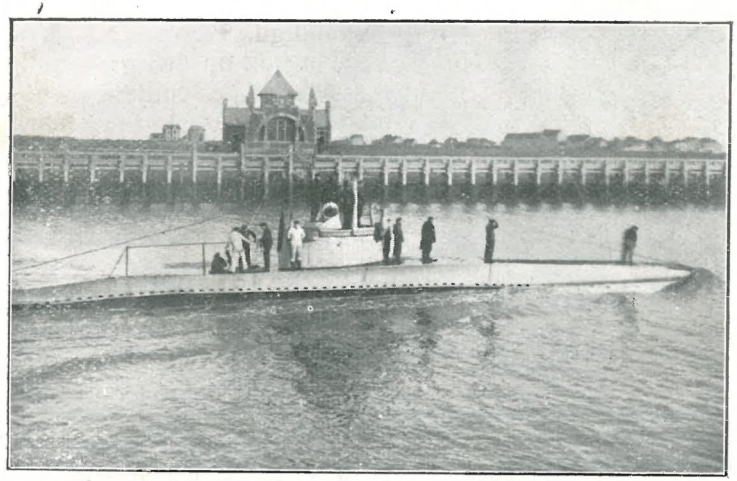
Geen zenuwachtig rollen van fonkelend goud. Geen trillend Rouge ou Noir. Geen gloeiende naijver en geen reuk van modeparfum. Er werd écarté gespeeld. Met al zijn gekijf. « Worü n sünd wir deun hier in 'n speelsool, wen man nich mol speelen sall ! »

Zoo zaten de duitsche matrozen in groepen op den grond der bruingouden speelzaal en verkortten de middagpoos met Treffsolo en « Null-offen » gelijk het van heden af wel heet. Het « ouvert » (1) had men zich laten welgevallen

(1: Dat zijn allemaal uitdrukkingen van het kaartspel (ecarte) ; ouvert is eigenlijk met de kaarten bloot spelen.

Duitsche onderzeër in de haven

Duitsche Torpilleurs in de haven

maar zoo een echte matrozenouvert met zen vieren is toch moeilijk weer tegeven.

In *voorbeeldige orde* hebben onze soldaten den Kursaal achtergelaten. De groene speeltafels, waarover fortuinen rolden, en waaraan koortsig geluk en wanhoop zaten, zijn tegen de wanden opeengestapeld. De kandelabers, de marmeren trapleuningen, de beelden en bronzen figuren zijn met stofzekere overtrekken voorzien. Op de tapijten der zaal nergens eene vuile plek, nergens een stuk papier te bespeuren, Na ieder maaltijd werd er opruiming gehouden, werd « klarschiff » gemaakt, want de zeeman wil het niet enkel gemoedelijk, hij wil het ook zuiver hebben.

De vloed der badgasten kon elk oogenblik weder in de zalen terugvloeien. Men zou niets veranderd, niets vernield, niets bevuild vinden. Madame Galli kon zich op de tribuun plaatsen en haar zoo ruw afgezegd koncert beginnen.

Maar die tijd is nog niet gekomen.

Op den dijk, diep ingemetst, in den schoonen breeden dijk, staan duitsche batterijen. Waar eenmaal de groote wereld zich ongestoord in overgelijkelijk schoone zomeravonden verlustigde, waar, in op en nederblikken bedrogen huwelijken verbroken werden, waar vreedzaam gekeuvel en voorpostengevechten van heimelijke minnarijen plaats hadden, zijn heden loopgraven aangelegd.

Duitsche matrozen staan op ijzeren wacht en zien uit naar het Noorden. Zij zien uit naar het Westen, waar de in de zon blinkende roode broeken der Franschen over het gele zand sluipen.

De strijd om rouge ou noir zwijgt.

Onze blauwe jongens hebben een nieuwen toon in het kleurenspel gebracht. Een andere strijd is ontbrand. Het gaat om andere kleuren. En, wie de sterke, degelijke wacht daarginder gezien heeft, zet in dat wilde spel « Rouge ou bleu » slechts op het blauw der duitsche matrozen. »

Zoo schreven de Duitschers de geschiedenis reeds bij den aanvang van den oorlog. We willen dit verslag door geen kommentaar ontsieren ; het is welsprekend genoeg op zichzelf.

Tengevolge van het bombardement van de *Majestic* zond de stadscommandant von Bernuth volgend schrijven aan den burgemeester Liebaert :

Ostende 29 Oktober 1914

An Hern Bürgermeister

OSTENDE

Est is nach dem bedauerlichen Vorkommissen vom 23 dieses Monat nicht ausgeschlossen dass eindlichen Streitkräfte ihre Stadt wiederholt beschiessen.

Für diesen Fall, dessen Eintritt der Einwohnerschaft, wird ich hoffe, erspärt bleiben wird, übersende ich ihnen vorsorglich folgende Anweisungen :

1. Mit den augenblich des Beginns einer Beschiessung, haben sich der Bürgermeister, die Schöffen und Räte der Stadt sowie der Stadtsekretar auf dem kürzesten Weg nach dem Stadthause zu begeben und daselbst im Sitzungsaal zu versammeln.

2. Sämtliche Kriminal-und Polizeibeamte, gleichviel ob sie an dem Tagedienst haben oder nicht, müszen schleunigst ihre Bureaus, Wachen und Posten besetzen, die Befolgung dieser Anordung wird kontrolliert werden.

3. Diese Feuerwehrkasernen und Quartiere, ebenso die Gebäude, in welchen sich Löschgeräte befinden, sind mit der Brandwehr sofort zu besetzen ; der Feuerwehrkommandant, die Brigadiers und Unter-Brigadiers haben ihre Posten einzunehmen ; die Löschgeräte, wagen und Bespannung sind auf ihre Bereitschaft nachzusehen.

4. Die Fenster und Türen der Häuser sind zu schliessen ; in den einzelnen Stockwerken ist Wasser und Zand zu Löschzwekken aufzustellen ; eine nach Aussen sichtbare Beleuchtung der Häuser darf nich stattfinden.

5. Die Bewohner haben sich in ihren eigenen Interesse am besten in den Kellerräumen aufzuhalten ; des Betreten der Strasse ist verboten.

Es wird sich empfehlen, entsprechende Anordnungen an die untergebene Beamtenschaft alsbald zu erteilen ; ob die einwohnerschaft jetz schon verständigt werden soll, möchte ich in Ihren Ermessen überlassen.

von BERNUTH.
Oberstleutnant und Ortskommandant.

Die brief werd aan de gemeenteraadsleden medegedeeld in geheime zitting van den gemeenteraad den 17n December 1917, waarbij de burgemeester zijne medeleden aanzette er zich naar te gedragen. Aan de bevolking echter waren reeds in eenen plakbrief, in datum van 31 Oktober, de noodige inlichtingen gegeven, zooals we verder zullen zien.

Van dat oogenblik af begon ook voor Oostende en zijne bevolking de grootst mogelijke inkrimping der vrijheid, krachtens een nieuw bevel van admiraal von Schröder :

BEVEL

Voor het verkeer van de inwoners op het Belgisch Kustgebied.

1° De volle vrijheid van verkeer wordt afgeschaft.

Het vertrek van de eene plaats naar de andere of het overgaan op onzijdig gebied moet eerst toegestaan worden door den aangestelden afdeelingscommandant. Het plaatselijk bestuur is voor den afdeelingscommandant verantwoordelijk, dat geen inbreuk op dit bevel gemaakt worde.

2° Het plaatselijk verkeer in de straten wordt aan de volgende schikkingen onderworpen :

a/ Het betreden van het strand en van de strandstraten wordt verboden.

b/ De huizen van de strandstraten en de aanpalende huizen van de nevenstraten moeten ontruimd worden.

c/ Het stratenverkeer eindigt 's avonds om 8 uur, ook moeten alle winkels, drankhuizen, enz. gesloten worden.

d/ Iedere samenscholing in de straten ter gelegenheid van troepenmarschen, gevangenen overbrengingen en dergelijke wordt verboden. Men moet aanstonds gehoorzamen aan het bevel van uiteen te gaan.

e/ Men moet alle huizen ontruimen, welke tot militaire doeleinden zouden kunnen dienen.

3° Het wordt aan iederen burger verboden militaire veldarbeiden, batteries, enz. te naderen.

4° Ieder teeken van licht naar den zeekant heen wordt verboden.

5° Het postverkeer is gesloten ; er wordt aan iederen burger verboden op velo of in automobiel te rijden.

6° Iedere handeling die bijdraagt om aan den vijand bericht te geven over gelijk welke militaire maatregelen en iedere poging van dien aard zijn strafbaar.

7° Vuurwapens van alle soort moeten aanstonds op de Kommandantur afgegeven worden, indien dit nog niet gedaan is geworden.

De afdeelingskommandanten zullen zicht welhaast door de huiszoekingen van het uitvoeren van dit bevel overtuigen.

8° Alle personen die inbreuk maken op de hierboven gegeven verordeningen, zullen aan het krijgsgerecht onderworpen worden.

Brugge, den 28 Oktober 1914.

VON SCHRODER,
Admiraal.

Gelukkig werden al de bepalingen welke erin voorkomen niet naar de letter uitgevoerd want het zou er voor velen lief uitgezien hebben. Zoo bijv. wat betreft het ontruimen van woningen en het verbieden van samenscholingen.

Den volgenden dag achtte de Plaatskommandant het noodig die bepalingen nog te verscherpen en er andere bij te voegen. Ditmaal betroffen ze natuurlijk Oostende alleen en werden uitgevaardigd onder den titel :

DRINGENDE WAARSCHUWING

Van Oostende uit worden inlichtingen verschaft aan de vijanden van het Duitsche Rijk. Degene die plichtig zal bevonden worden verraderlijke onderhandelingen tot nadeel onzer troepen onderhouden te hebben, deel genomen te hebben aan soortgelijke onderhandelingen of die er enkel kennis van zou gekregen hebben en die mij daarvan niet seffens zou verwittigd hebben, zal volgens het krijgsrecht veroordeeld worden met inbeslagneming zijner goederen. Daarenboven zal de stad verantwoordelijk gemaakt worden voor elke dusdanige gebeurtenis, en zal er haar eene zware oorlogsbelasting opgelegd worden.

Zooals dit reeds ruchtbaar gemaakt werd zijn de samenscholingen van meer dan *Vijf Personen* verboden. Wapens en geschutvoorraad moeten ingeleverd worden. Degene die er heden nog in bezit hebben, mogen die seffens afgeven in het bureel van den Plaats-Commandant.

Zoodoende zullen zij strenge straffen ontgaan die al degenen zullen treffen die aan dit bevel niet zullen gehoorzaamd hebben. De huizen in dewelke er vijandelijke daden tegen de Duitsche troepen gepleegd worden, zullen door het vuur vernietigd worden. *Na Acht Uur* (Duitsche tijd) mag geen venster meer verlicht worden.

Inwoners van Oostende, opgepast. Iedereen zal wel doen, in den huidigen tijd, stil in huis te blijven, het oponthoud op straat zooveel mogelijk te vermijden en zich streng te onthouden van alle verdachte handeling.

Oostende, den 29 Oktober 1914.

VON BERNUTH,
Oberstleutnant en Plaatscommandant.

(1) Vertaling.

Oostende 29 Oktober 1914.

Aan den Heer Burgemeester

OOSTENDE

Het is na de betreurenswaardige gebeurtenissen van 23n dezer niet uitgesloten dat vijandelijke strijdkrachten uwe stad weder zullen beschieten.

Voor dat geval, waarvan, naar ik hoop, de bevolking gespaard zal blijven, zend ik u uit voorzorg de volgende onderrichtingen :

1. Bij den aanvang eener beschieting moeten de burgemeester de schepenen en gemeenteraadsleden evenals de gemeentesekretaris zich langs den kortsten weg naar het stadhuis begeven en daar in de vergaderzaal bijeenkomen.

2. Al de rechterlijke en politiebeambten, om het even of zij dien dag dienst hebben of niet, moeten ten spoedigste hunne bureelen, wachten of posten bezetten ; het nakomen dezer verordening zal nagegaan worden.

3. De Pompierskazerne en wijken, evenals de gebouwen waarin zich bluschgerief bevindt moeten met de pompiers onmiddelijk bezet worden ; de kommandanten der pompiers, de brigadiers en onderbrigadiers moeten hunnen post innemen ; het bluschgerief, de wagens en de bespanning moeten in gereedheid gebracht worden.

4. De vensters en deuren der huizen moeten gesloten worden ; de verschillende verdiepen moeten met water en zand tot blusschen voorzien worden ; eene naar buiten zichtbare verlichting mag geen plaats hebben.

5. De bewoners doen best, in hun eigen belang, zich in hunne kelders op te houden ; het verkeer op straat is verboden.

Het is aan te bevelen de noodige verordeningen spoedig aan de onderhoorige beambten mede te deelen ; of de bevolking nu reeds ermede moet in kennis gesteld worden wil ik aan uw goeddunken overlaten.

von BERNUTH
Oberstleutnant en Plaatskommandant.

Zooals men ziet was ditmaal de toon veel dreigender. Maar er werd niet meer gevolg aan gegeven dan aan de vroegere verordeningen wat betreft het verkeer op straat. Vooreerst was men veel te veel aan de onbeperkte vrijheid gewoon en vooral te veel gewoon zich weinig aan politieverordeningen te storen. Men vatte nog het verschil niet tusschen vrede- en oorlogstijd. Daarenboven had men veel te weinig te doen daar handel en nijverheid grootendeels stil lagen. En eindelijk er was toch zooveel op straat te zien die de nieuwsgierigheid prikkelde. Zoo hebben politie en duitsche gendarmen dan ook heel wat te doen gehad telkens er gevangenen ingebracht werden of bombardementen plaats hadden of iets dergelijks. Werd er een nieuwsgierigen aangehouden, wat hem dan gewoonlijk eenige marken kostte, dan was het eene algemeene vlucht om enkele oogenblikken daarna weer terug te keeren, als het ijzervijlsel naar de magneet, en dat zoo gedurende gansch den tijd der bezetting, tot groote ergenis der Plaatsbevelhebbers die elkander opvolgden. Soms werd er gedreigd te schieten maar tot eene uitvoering is het gelukkig nooit gekomen.

Reeds den 6n November kreeg de burgemeester bevel het verbod nopens de samenscholingen opnieuw te herinneren en de bevolking te waarschuwen dat er met alle strengheid zou opgetreden worden zooals blijkt uit zijn

ZEER BELANGRIJK BERICHT

Op verzoek der militaire overheid heb ik verscheidene keeren reeds aan het publiek het verbod kenbaar gemaakt samenscholingen te vormen op den openbaren weg.

De militaire overheid bevestigt dat dit verbod geenzins nageleefd wordt. Zij laat mij weten dat zij vast besloten is de strengste maatregelen te nemen, zoo tegenover de bevolking als tegenover de leden van den Gemeenteraad, die deze vertegenwoordigen.

Desnoods, en zonder voorafgaande waarschuwing, zal er gebruik gemaakt worden der wapens om de samenscholingen uiteen te drijven.

Ik bezweer dus de bevolking alle reden van strenge beteugeling te vermijden, met nauwgezet de gegeven bevelen na te leven.

MEDEBURGERS,

Wat er ook gebeure, welke ook het voorwerp of het voorval weze dat uwe aandacht wekken zou, blijft niet stil staan.

Vervolgt uwen weg, vermijdt alle weldanige betooging, weest vreedzaam en kalm.

Ons aller zekerheid, ons aller leven zijn op het spel.

Gedaan te Oostende, den 6 November 1914.

De Burgemeester,
A. LIEBAERT.

Men las den plakbrief, monkelde of trok de schouders op, en ging zijnen gewonen gang. Deze oproep, evenals zooveel anderen die zouden volgen, was de vox clamantis in deserto.

In het vooruitzicht eener mogelijke beschieting, vooruitzicht dat zich helaas maar al te veel heeft verwezentlijkt, achtte de burgervader het noodig eenige voorzorgsmaatregelen te doen kennen en deed daarom volgend *Bericht aan de Bevolking* uitplakken :

Deze laatste dagen hebben artilleriegevechten plaats gehad op het gedeelte der kust ten west ten van Oostende.

Tot nu toe heeft zich de gevaarlijke strook nog niet tot het grondgebied onzer stad uitgestrekt, en ofschoon zulks in het vervolg zich waarschijnlijk niet zal voordoen, is het nochtans mogelijk dat dit gebeure.

Z. E. KANUNNIK CAMERLYNCK
Pastor-Deken van Oostende.

Om die reden meen ik dat het mijn plicht is aan het pukliek de maatrelegen te doen kennen die het geraadzaam is desnoods te nemen, om het gevaar voor personen en de schade aan de eigendommen te voorkomen. Hier volgen deze maatregelen :

De vensters en deuren der huizen moeten gesloten worden.

Op elk verdiep moet water en zand gereed gehouden worden om elk begin van brand te blusschen.

Geene verlichting der huizen, van straat zichtbaar mag gedaan worden.

De inwendige verlichtingsinrichtingen moeten afgesloten worden door het sluiten der gaz- en elektriciteitsmeters.

De inwoners zullen wel doen zich in den kelder op te houden.

Het is streng verboden op straat te gaan.

Oostende, den 31 Oktober 1914.

De Burgemeester,
A. LIEBAERT.

Alhoewel er zooveel bombardementen geweest zijn,is er ook van die verordeningen niets terecht gekomen, eensdeels omdat ze niet praktisch waren zooals het zand en water op elke verdieping, anderzijds omdat, zooals we hooger zegden, de nieuwsgierigheid te sterk was. Nochtans van af 1917 begon de schrik er meer in te komen en zag men de lieden naar huis vluchten of eene nabijzijnde vriendenwoning binnenvliegen.

VOORNAAMSTE GEBEURTENISSEN TOT EINDE 1914

I. De Bevoorrading

Zooals we vroeger gezien hebben, is, van af den aanvang van den oorlog, de zaak der bevoorrading eene oorzaak van onrust geweest voor de openbare besturen. Ze werd bijzonder netelig den dag dat het gemeentebestuur aan zichzelven werd overgelaten en alle betrekkingen met het binnenland afgesneden waren.

Eene overwegende rol werd hierin gespeeld door den Zeer Eerw. Heer Camerlynck, pastor-deken der Oostendsche christenheid. Zooals wij hooger gemeld hebben, was hij naar Engeland geweest waar hij eene belangrijke zending vervuld had bij het Staatsbestuur en was den 31n Oktober teruggekeerd, na in zijne zending ten bate onzer stad, volkomen te zijn gelukt. Hij bracht meer dan 100.000 fr. voor de ondersteunden.

Als ondervoorzitter van het Komiteit voor *Hulp en Voeding*, werd hij gelast met het voorzitterschap waar te nemen in vervanging van den schepen van geldwezen, den heer Devriese, die sedert den 9 Oktober in Engeland verbleef en eerst einde Januari 1915 terugkeerde.

Wat het werk van den Zeer Eerweerden Heer Deken geweest is is onzeggelijk. Spijts de guurheid van het weder, spijts gebrek aan verkeermiddelen, trok hij van 's morgens vroeg naar den buiten, om, 's avonds laat, doodmoê, doornat en beslijkt, maar inwendig welgemoed, tehuis te komen, want overal waar hij geweest was had hij graan en andere levensmiddelen weten te bekomen voor zijne geliefde stad.

In de gemeenteraadszitting van 17 December 1914 werd zijnen lof gemaakt eerst door den heer Verdeyen, waarnemend schepen en daarna door den heer Burgemeester Liebaert in de volgende bewoordingen :

(1) « Moi je rends un solennel hommage à M. Camerlynck, il a rendu dans les pénibles circonstances que nous traversons, des services signalés à la ville d'Ostende. Il s'est entremis, en maintes circonstances difficiles, il a été un aide puissant à un organisme de secours, il a été chercher notre subsistance et sans lui nous serions peut-être réduits à rien. »

En de heer Verdeyen : « Je me joins également à M. le Bourgmestre pour rendre hommage à l'actif dévouement de M. Camerlynck et je suis heureux de le voir occuper ce poste. En toute circonstance je suis prêt à formuler publiquement cet hommage. »

Later wanneer M. Devriese zijne plaats hernomen had als voorzitter van het Komiteit en op eene vergadering wegens de bevoorrading een pluimjen wilde op zijnen hoed steken onderbrak een liberaal gemeenteraadslid, M. Van Dycke, niet zeer parlementair maar vol overtuiging : « Zonder M. den Deken en M. Van Vlaanderen zouden we te Oostende al lang met onze p.... omhoog liggen. »

De H. H. Leyhausen en Van Vlaanderen hebben ook een belangrijk aandeel in de bevoorrading gehad.

Zoo beslagen in het duitsch als in het engelsch, het fransch en het vlaamsch, trok den Zeer Eerw. Heer Deken den 7 November naar de Kommandantuur en bekwam de toelating voor de H. H. Van Vlaanderen en Leyhausen om de stad te verlaten en naar Brugge te gaan om aldaar eene bestelling te gaan doen van meel.

Den 16n November kwam een binnenlander toe met 500 zakken bloem uit Brugge, alhoewel het daar verboden was nog een pond bloem uit te voeren. Doch dit bevel was uitgevaardigd geweest toen de bloem reeds besteld was. Hetzelfde schip bracht 10 000 kilogr. meel mede voor een drietal bakkers der stad.

De Duitschers verboden het schip te lossen krachtens het uitvoerverbod van Brugge. Dank zij de krachtdadige tusschenkomst van den Z. H. E. Deken, werd de toelating tot lossen toch gegeven, doch de polizeimeister stelde den Z. E. H. Deken verantwoordelijk indien er nog uit Brugge uitgevoerd werd.

Dat was dus eene erge zaak voor de bevoorrading der stad, zoodat twee dagen nadien de Z. E. H. Deken, Schepen Moreaux en de gemeentesekretaris Thoné naar de Kommandantuur trokken om met den polizeimeister Bittinger die levenskwestie voor de bevolking te bespreken.

(1) *Burgemeester Liebaert* : « Ik breng eene plechtige hulde aan den Heer Camerlynck ; hij heeft in de pijnlijke omstandigheden welke wij beleven uitstekende diensten aan de stad Oostende bewezen. Hij is in menige moeilijke omstandigheden tusschengekomen, hij is eene machtige hulp geweest in een organisme voor onderstand, hij heeft onzen nooddruft bijgehaald en zonder hem zouden we in den niet vergaan zijn. »

M. Verdeyen : « Ik voeg mij bij den heer burgemeester om hulde te brengen aan de werkzame toewijding van den Heer Camerlynck en ik ben gelukkig hem dien post te zien bekleeden. In elke omstandigheid ben ik bereid in het openbaar die hulde te brengen. »

Na lang over en weer praten bekwamen ze de volgende toegevingen :

1. Een of twee afgevaardigden zullen mogen naar de omliggende dorpen gaan om graan te koopen en het te laten malen, vergezeld van 2 soldaten.

2. De Z. E. H. Deken zal 500.000 kilogr. cokes mogen bestellen aan de cokefabriek van Zandvoorde voor de armen, op voorwaarde dat het vervoer zou gedaan worden per schip en de naam van schip en schipper zouden aangegeven worden. Die cokes zouden in de mijn geleverd worden aan 25 fr. de 1000 kilogr. en mogen betaald worden in kasbons.

Het werd hoog tijd maatregelen te nemen want er was maar meel meer voor 10 dagen. Men had 50 zakken per dag noodig en de stad was nog altijd gedwongen 300 brooden per dag te leveren aan de Duitschers.

Reeds van af den 25n Oktober was het verboden geweest de stad te verlaten en was de bevoorrading der plaatselijke markt geregeld door den volgenden plakbrief :

Openbare markten. — Militaire verstrekkingen.
Onderhoud der officieren. — Commandantuurbevel.

1. Openbare markten zullen plaats hebben den Maandag en den Donderdag, op de Groote Markt, vóór het Stadhuis. De boeren en kooplieden van 't omliggende, vergezeld van den Burgemeester hunner gemeente of dezes afgevaardigde mogen er hunne waren verkoopen van 7 tot 12 uur. Op één uur namiddag moeten al de kooplieden en boeren de stad verlaten hebben.
2. Alle verstrekkingen die troepenafdeelingen in Oostende wenschen te doen, moeten bij de Commandantuur aangegeven en door haar goedgekeurd worden. Alle verstrekkingsbewijzen, die den stempel der Kommandantuur niet dragen (dienststempel des Matrozen-artillerie-regiment n° 1) zijn ongeldig.
3. Toelatingsbewijzen om de stad te verlaten worden niet meer afgeleverd.
4. Officieren worden met volle onderhouding op kosten van het Gemeentebestuur, in hotels of bij bijzonderen gehuisvest. De officieren die bij bijzonderen gehuisvest zijn moeten den kost in het een of het ander hotel nemen. Zij kunnen er dranken en cigaren op kosten der stad krijgen tegen geschrevene verklaring met aanduiding van naam, dienstgraad en troepenafdeeling tot dewelke zij behooren. Deze vragen naar dranken en cigaren moeten beperkt blijven in matige grenzen zooals zulks het gebruik is in officierencasinos in Duitschland.

Oostende, den 25 Oktober 1914.

Get : von BERNUTH
Oberstleutnant en Ortskommandant.

Als gevolg van het onderhoud tusschen de afgevaardigden der stad en Bittinger maakte Dr Moreaux, waarnemend burgemeester, de nieuwe regeling der bevoorrading van Oostende door de omliggende gemeenten volgenderwijze bekend :

Onderrichtingen nopens het openbaar verkeer.
ONDERRICHT

1. De marktdagen in Oostende zijn vastgesteld op de Maandagen en Donderdagen, van 7 tot 12u. duitschen tijd. De kooplieden, handelaars, groenseliers, beenhouwers, brouwers, enz. van elk dorp moeten zich, met hunne koopwaren en wagens vereenigen op een punt der gemeente, dat door de overheid zal aangeduid worden. Van daar zullen zij zich in groep, en onder vrijgeleide van een Burgemeester of van dezes vertegenwoordiger naar Oostende begeven. De terugkeer naar het dorp zal op dezelfde manier geregeld worden, derwijze dat het vertrek uit Oostende plaats hebbe ten laatste om 1 uur namiddag.

Een bewijs van vrijgeleide zal door de Keizerlijke Commandantuur te Oostende afgeleverd worden aan den Burgemeester van iedere gemeente. Deze zal, in geval van hindering, zich moe-

ten doen vertegenwoordigen door eenen plaatsvervanger, die een officieel karakter heeft, zoo bijvoorbeeld : eenen schepen, den Gemeentesekretaris, den veldwachter, eenen onderwijzer, enz

2. Het is aan iederen inwoner toegelaten vrij te gaan en handel te drijven binnen het grondgebied der gemeente die hij bewoont. Onder geen voorwendsel mag hij het grondgebied zijner gemeente verlaten, tenzij op de vastgestelde marktdagen van Oostende, en alleen onder de voorwaarden onder nummer 1° aangewezen.

Nochtans, om de handelsverrichtingen en de betrekkingen tusschen de verschillende gemeenten mogelijk te maken in de grenzen door de huidige omstandigheden toegelaten zal er, in elke gemeente, een persoon of voerman aangeduid worden, die zich, mits redematige vergelding, gelasten moet met het vervoer, de bestelling en het afhalen in andere gemeenten van alle koopwaren, voedingsmiddelen, pakken, enz.

De Gemeentebesturen worden verzocht den naam en andere inlichtingen over dien persoon op te geven aan het Gemeentebestuur van Oostende, dat zich gelasten zal de noodige voetstappen aan te wenden tot het bekomen der gewenschte brieven van vrijgeleide.

Oostende, den 19 November 1914.

Op bevel der Keizerlijke Commandantuur
De d. d. Burgemeester,
Dr MOREAUX

Het spreekt vanzelf dat de omliggende gemeenten de stad niet op voldoende wijze konden voorzien van brood. Daarom besloot de duitsche overheid al degenen die niet tot de Oostendsche bevolking behoorden, namelijk al de vluchtelingen uit het binnenland, naar hunne haardsteden terug te zenden.

Verwijdering van alle Personen niet te Oostende gehuisvest. Bericht. — Bevel der Commandantuur.

Ten einde de bevoorrading der regelmatige bevolking te vergemakkelijken, wordt er bevel gegeven aan alle personen, te Oostende niet woonachtig, de stad te verlaten in den loop der toekomende week.

De belanghebbenden moeten zich ten stadhuize, bureel der bevolking, laten inschrijven. De reis zal in gemeenschap tot Brussel plaats hebben ; dezen, die verder dan Brussel willen reizen, zullen zich tot de overheden moeten wenden.

De andere personen, die begeeren Oostende te verlaten, zullen zich mogen bij deze verzending voegen, op voorwaarde zich ook ten dien einde, te laten inschrijven. ten bureele der bevolking.

Oostende, den 22 November 1914.

De Keizerlijke Duitsche Commandantuur
(g.) von BERNUTH
Oberstleutnant en Plaatscommandant

Degenen die uit het binnenland afkomstig waren en op de vluchtelingenlijsten ingeschreven waren mochten de reis kosteloos maken. Er waren ook Oostendenaars die, van de gelegenheid gebruik maakten, om de stad te verlaten want het vooruitzicht van een mogelijken hongersnood en eene nog waarschijnlijker bombardeering had eigenlijk niets verlokkends. We vernamen later van vrienden hoe die reis, die nu juist geene speelreis geweest is, is afgeloopen.

De Duitschers vervoerden ze maar juist tot aan Brugge. Daar moesten ze dan maar zelf hun plan trekken. Ze namen er den eenen buurtspoorweg na den anderen tot dat ze ten slotte tot aan Assche geraakt waren. Daar vonden ze een rijtuig dat hen naar Berchem-Sint Agatha bracht vanwaar ze ten slotte per elektrischen tram tot Brussel geraakten. De reis had twee dagen geduurd.

Het moet zijn dat niet alle vreemdelingen gehoor gegeven hadden aan het bevel der Duitschers en zelfs moeten er zich van de opgeschrevenen later bedacht hebben want den 11n December verscheen hierover eenen nieuwen oproep, ditmaal vergezeld van bedreigingen :

Aan de personen die hunne wettige woning in Oostende niet hebben. — WAARSCHUWING.

Vele personen, in Oostende niet woonachtig, hebben verwaarloosd zich te gedragen naar de herhaalde uitnoodigingen, die hun gedaan werden, zich in het bevolkingsbureel ten Stadhuize te doen inschrijven, voor hun vertrek van Oostende. Veel soortgelijke personen zijn voorts in Oostende blijven wonen, ofschoon zij reeds ingeschreven waren op de lijsten der afreizenden.

Al die personen krijgen een laatsten uitstel, tot 16 December, om zich te doen inschrijven en te vertrekken. Degenen die, in tegenstrijdigheid met dit bevel, zich na voormelden datum in Oostende nog zullen bevinden, zullen, mits gebeurlijke beslagneming hunner goederen, met het naaste gevangenentransport verwijderd worden.

Oostende, den 11 December 1914.

De Keizerlijke Duitsche Commandantuur
BITTINGER
Kapitein-luitnant en Ortskommandant

Het vertrek der vreemdelingen was natuurlijk maar een lapmiddel. Het bleek meer en meer dat we in dezen aangewezen waren op het buitenland ; dààr en dààr alleen was de redding. Er werd door het Schepencollege besloten daarover te onderhandelen met de bezettende macht. Eenmaal dat de onderhandelingen op goeden voet waren, moest men uitzien naar geld, want de stadskas bezat alleen stadsbons (daarover verder) en voor het buitenland was er gangbare munt noodig. Het Schepencollege zond den volgenden oproep tot de bevolking :

Aankoop van levensmiddelen. — Verwisseling van Belgisch geld tegen kasbons. — Belangerijke oproep tot de bevolking.

Als gevolg aan de voetstappen door het Schepencollege gedaan om den noodigen voorraad van voedingsmiddelen aan te schaffen, heeft de Duitsche Krijgsoverheid te Zeebrugge, op Zaterdag 21 dezer, eene vergadering belegd, van de afgeveerdigden der verschillige gemeenten der Kust, om de middelen eener spoedige en praktische uitvoering te onderzoeken.

Er is, in princiep, beslist geworden, dat de levensmiddelen en andere benoodigheden in Holland zullen gekocht worden door de afgevaardigden der verschillige belanghebbende gemeenten.

Ten dien einde zal het Schepencollege over de gelden noodig tot den aankoop moeten kunnen beschikken. De kasbons, door Oostende uitgegeven, zullen natuurlijk in een vreemd land niet kunnen dienen, en om die rede zal de afgevaardigde moeten kunnen beschikken over geld dat in Holland wettige koers heeft.

Ik doe dus eenen dringenden oproep tot het gevoel van solidariteit mijner Medeburgers en noodig ze uitdrukkelijk uit, zich zonder eenigen uitstel naar de Gemeentekas te willen begeven, om het Belgisch geld, waarover zij beschikken, te willen wisselen tegen kasbons der stad. Zoodoende zullen zij zich geen de minste opoffering moeten getroosten, aangezien zij later, bij middel dezer bons, de noodige levensmiddelen zullen kunnen aankoopen.

Het welgelukken der pogingen van het Schepencollegie hangt van den goeden wil en van het vaderlandsch gevoel af, waarvan mijne medeburgers vrij, in deze omstandigheden, het bewijs zullen geven.

Oostende, den 19 November 1914,

De d. d. Burgemeester
Dr MOREAUX.

Drie dagen nadien was de stad reeds in het bezit van 70.000 fr. gangbare munt. De samenwerkende maatschappij der staatsbedienden had voor haar deel daarvan den helft gestort, 't zij 35.000 fr.

Den 23n vertrokken de Z. E. Heer Deken, Dr Moreaux en de gemeentese-

kretaris Thoné, met de andere afgevaardigden der kustgemeenten, van Oostende per specialen tram naar Zeebrugge. Ondertusschen donderde en kraakte het zoo geweldig te Zeebrugge, dat door het Engelsch eskader beschoten werd, dat te Oostende deuren en vensters rammelden en rinkelden. Een deel der afgevaardigden dierf niet verder meer doorrijden en stapte af te Blankenberghe. Alleen de Oostendsche afgevaardigden, benevens die van Blankenberghe en Wenduyne reden naar Zeebrugge. Daar werden ze opgewacht in het *Palace Hotel* door een duitschen officier, die alles behalve hoffelijk was. Er werd ten slotte beslist dat Dr Moreaux, een afgevaardigde van Heyst, een van Blankenberghe en een van Wenduyne naar Holland zouden mogen gaan om levensmiddelen aan te koopen. Er zou echter aangedrongen worden opdat de Eerw. Heer Deken zou mogen meegaan.

Bij den terugkeer der Oostendsche afvaardiging was de som gangbare munt gestegen tot 81 duizend frank. Eindelijk den 25n vertrok Dr Moreaux naar Holland vergezeld door de H. H. Dumon, burgemeester van Wenduyne, Hoste, schepen van Blankenberghe en een afgevaardigde van Heyst. Ze vertrokken met den automobiel der stad. Twee dagen nadien kwam het nieuws toe te Oostende dat ze aangehouden waren te Brugge. De polizeimeister verklaarde aan burgemeester Liebaert dat de afgevaardigden misbruik gemaakt hadden van het vertrouwen dat de Kommandantuur in hen gesteld had door het medenemen van briev n. Hij voegde erbij dat ze de brieven hadden mogen medenemen indien ze zulks gevraagd hadden. De automobiel was dus aangeslagen, de chauffeur aangehouden en de leden der afvaardiging ter beschikking der krijgsoverheid gesteld. Dr Moreaux had 132.000 fr. gangbare munt op zak.

Gelukkiglijk vernam men 's avonds dat Dr Moreaux in vrijheid gesteld en naar Holland vertrokken was, daar men niets ten zijnen laste had kunnen vinden. De drie andere afgevaardigden bleven echter aangehouden. De afgevaardigde van Blankenberghe had eenen brief bij van eenen notaris waarin veel kwaad gezegd werd van de Duitschers. De onvoorzichtige schrijver werd dadelijk met vrouw en kind aangehouden.

Dr Moreaux gelukte erin voor 116 000 fr. levensmiddelen in Holland te koopen en die naar Oostende te verzenden ; hij gaf het overige aan schepen Devriese daar hij zelf genoeg had van het duitsch regiem en naar vrijer oorden wilde uitzeilen. Gedurende den oorlog in Duitsch-Oost-Afrika maakte hij deel uit van het belgisch expeditiekorps en bewees er belangrijke diensten.

In afwachting dat de waren uit Holland zouden aankomen was er groote schaarschheid aan levensmiddelen te Oostende, vooral aan brood. Den 29n en 30n November konden verscheidene bakkers niet bakken bij gebrek aan meel en was het eene ommegang van den eenen bakker naar den anderen, op zoek naar brood.

De vluchtelingen die in het *Hotel Fontaine* en in de *Nieuwe zaal* waren ondergebracht zaten zonder eten zoodat de H. H. Elleboudt en Lefèvre van de Duitschers 30 brooden bekwamen om die ongelukkigen te spijzen.

Aan de ondersteunden werden op dat oogenblik uitgedeeld per week :

Kath. Volksbond	981 huisgezinnen	10,806	brooden
Help U Zelf	650 „	7.150	„
Noordstar	300 „	3,300	„
Armbureel	213 „	2,343	„
Werkloozen	1026 „	11,286	„
Vluchtelingen	300 „	3,300	„
Mariakerke	100 „	1,100	„
Te samen	3570	39,285	

De overb ijvende leden van de Vereeniging der handelaars kwamen bijeen en besloten, door bemiddeling van het Gemeentebestuur, aan de Kommandantuur te vragen eene afvaardiging te mogen zenden van drie leden naar Brussel, Antwerpen en Gent, om de winkels van de stad te kunnen bevoorraden.

Dit voorstel werd door de Kommandantuur geweigerd.

Den eersten en tweeden December kreeg ieder bakker 3 zakken en de Cooperatief der Staatsbedienden 5 zakken meel.

Men begon in te zien dat het aldus niet kon voortgaan en er werd ernstig gesproken van het dagelijksch rantsoen brood te bepalen, te meer, zooals we verder zullen zien, dat de bevolking nog voortdurend aangroeide door de aankomende vluchtelingen uit de schietlijn. Men kan best begrijpen dat de prijzen der waren dan ook voortdurend stegen en, zooals het altijd gebeurt in dergelijke omstandigheden, gewetenlooze handelaars maakten er van gebruik om op den honger hunner medeburgers te spekuleeren. De burgemeester achtte zich weldra verplicht de aandacht erop te vestigen.

Bericht betreffende den prijs der levensmiddelen.

Daar de stijgende schaarschheid der levensmiddelen en koopwaren, zekere personen zonder geweten kan aanzetten om de verhooging der prijzen te verwekken, brengt de Burgemeester ter kennis van de bevolking dat het artikel 34 van het Srafwetboek strengelijk zal toegepast worden op de uithongeraars der bevolking.

Dit artikel luidt als volgt :

Artikel 34. De personen, die door eenige welkdanige bedriegelijke middelen de verhooging der prijzen der eet- en koopwaren zullen veroorzaakt hebben, zullen gestraft worden met eene gevangzitting van een maand tot twee jaar en eene boete van 300 tot 10.000 fr.

Gedaan ten Stadhuize van Oostende, den 5 December 1914.

De Burgemeester

A. LIEBAERT.

Den 11n December was de nood het hoogst, want de bakkerijen werden letterlijk bestormd en er waren er een aantal die er geen kruimel bezaten, ja zelfs waar de bakker en zijn gezin er zelf geen te eten hadden.

Daarom had het Gemeentebestuur in zijne zitting van 8 December besloten over te gaan tot het laatste redmiddel : de rantsoeneering. In het laatste gemeentebulletijn van 1914 vinden we het verslag voorgedragen door den Burgemeester uit naam van het Schepencollege. Het bulletijn in het fransch zijnde geven we er de vertaling van :

Mijne Heeren,

Het is te vreezen dat weldra de bevoorrading van bloem groote moeilijkheden zal opleveren. Daarom acht het Gemeentebestuur zich ten plicht de strengste maatregelen te nemen om alle verkwisting of nutteloos gebruik van bloem te vermijden. Men zal moeten zorgen dat de voorraad bloem, in het omliggende voorhanden, en de hoeveelheden welke men zich in het vervolg zal

kunnen aanschaffen, zoolang mogelijk de voeding der bevolking kunnen verzekeren.

Een der afdoendste maatregelen om dit doel te bereiken, is de hoeveelheid brood te beperken welke elke inwoner zich dagelijks kan aanschaffen. Die hoeveelheid zou voorloopig en tot nader bevel kunnen vastgesteld worden op een maximum van 400 gr. per inwoner van meer dan 18 maanden.

De uitvoering van een dergelijken maatregel moet al de noodige waarborgen opleveren ; hij moet met de inrichting van een ernstig en streng toezicht gepaard gaan, evenals met de onontbeerlijke politiemaatregelen.

Daarom heeft het Kollege volgend ontwerp van reglement opgesteld dat hij aan de goedkeuring van den Raad onderwerpt :

Volgt het ontwerp.

Het werd met algemeene stemmen aangenomen en aan de bevolking volgenderwijze bekend gemaakt.

STAD OOSTENDE

Verordening betrekkelijk het bakken en verkoopen van Brood.

DE GEMEENTERAAD, gezien artikel 78 der Gemeentewet ;

BESLUIT :

Artikel 1. — Het is verboden meel of koorn tot een ander doeleinde te gebruiken dan tot het maken van brood.

Artikel 2. — De bakkers, die begeeren hunnen handel voort uit te oefenen, moeten eene verklaring teekenen waarbij zij zich verbinden stipt de bepalingen van het tegenwoordig reglement te volgen, dat aan den voorgevel van elke bakkerij zal aangeplakt worden.

Artikel 3. — Elke bakkerij zal werken onder het toezicht van eenen afgevaardigde der Stad. Deze zal regelmatig eenen staat houden van de koopwaar die dagelijks binnenkomt en van degene die verwerkt wordt.

Artikel 4. — Binnen de palen van den beschikbaren voorraad, zullen de bakkers, tegen betaling, het meel kunnen bekomen noodig tot hunne voortbrenging. Het Gemeentebestuur zal het gewicht en den prijs van het brood vaststellen, alsook de verhouding volgens dewelke de mengeling van bloem met tarwe- of roggemeel mag geschieden.

Artikel 5. Het is verboden alle ander brood of bakkerij-produkten dan gewoon brood te maken of te koop te stellen. Dit brood moet gemaakt worden met meel, zooals dit door de Stad geleverd of zooals het bekomen wordt door de mengelingen in de verhoudingen door haar opgelegd.

Artikel 6. — Het rondvoeren of de tehuisbestelling van brood zijn strengelijk verboden. De verkoop van brood zal in de bakkerijen zelf geschieden, in de tegenwoordigheid van eenen afgevaardigde van het Gemeentebestuur tusschen 10 en 1 of 1 en 4 uur (duitsch uur). Buiten deze uren is alle verkoop verboden en zullen de winkels en bakkerijen stiptelijk moeten gesloten blijven.

Artikel 7. — De overste van elke familie zal op het politie-bureel, van zijnen wijk, vóór een te bepalen datum, moeten doen kennen : de samenstelling van zijne familie met aanduiding der personen die bij hem onderhouden worden, tot welkdanigen titel (dienstmeid, knecht, werkvrouw, enz.) Te dien einde zal een gedrukte formuul moeten ingevuld worden door de aanduiding van alle inlichtingen die erin gevraagd worden.

Artikel 8. — De overste van elke familie zal vervolgens, in hetzelfde politie-bureel, de persoonlijke kaart moeten afhalen, bij middel van dewelke hij dagelijks, in eene bakkerij van zijne keus, de hoeveelheid brood, waarop zijne familie recht heeft, zal kunnen bekomen. Bij elke levering zal de afgevaardigde van de Stad, in de bakkerij vertegenwoordigd, den datum vernietigen.

Artikel 9. — De Gemeenteraad bemachtigt het Schepencollege alle maatregels te nemen tot de uitvoeringen van deze verordeningen, namelijk : de benoeming van de leden van het toezichts-Comiteit ; de aanwijzing van de leden van het personeel der Kontrool ; de dagelijksche maximumhoeveelheid brood dat elken persoon van meer dan 18 maanden oud zal kunnen koopen : de prijs van het brood ; de verhouding van mengeling der meelsoorten ; enz.

Artikel 10. — Alle inbreuk op de bepalingen van het tegenwoordig reglement zal gestraft worden met de straffen van enkele politie onder voorbehoud van alle andere maatregelen die tegen de plichtigen zullen kunnen genomen worden.

Goedgekeurd door den Gemeenteraad in zitting van 8 December 1914.

DOOR DEN RAAD :

De Sekretaris, Fr. THONÉ. *De Burgemeester,* Aug. LIEBAERT.

Ingevolge art. 9 der verordening moest een toezicht-komiteit aangesteld worden. In zitting van 10 December werd het door het Schepencollege samengesteld als volgt :

Verhaeghe G. Schepen : afgevaardigde van het College.
Beke, voorzitter der Vereenigde Bakkers.
Camerlynck, ondervoorzitter van het Onderstandskomiteit.
Dubois, onderkommissaris van politie.
Elleboudt, Gemeenteraadslid.
Lams. id.
Leyhausen, Afgevaardigde der Cooperatief S. E. O.
Van Steenkiste, voorzitter van den Bakkersbond.
Van Vlaenderen, Afgevaardigde der Cooperatief *De Noordstar*.

De eerste zitting had plaats den 12n December, op het stadhuis. Al de leden waren aanwezig, uitgenomen Deken Camerlynck, die naar Clemskerke en Vlisseghem was, op zoek naar tarwe.

Het reglement, dat we hooger geven, werd besproken en goedgekeurd, uitgenomen wat betreft het uur van uitdeelen dat gesteld werd van 10 tot 2 uur.

De Eerw. Heer Deken had eerst al de burgemeesters der omliggende gemeenten Leffinghe, Clemskerke, Vlisseghem, Stalhille, Oudenburg, enz. bijeengeroepen om hun aan te zetten zooveel graan mogelijk af te staan ten voordeele van Oostende. Aan die belofte werd voldaan zoodat men aldus voor eenigen tijd gered was. Vervolgens trok hij zelf van dorp tot dorp, deed de boeren bijeenroepen, legde hun den dringenden nood zijner stad voor oogen, en ging dan van hofstede tot hofstede met de wagens der stad, bekwam overal iets en voerde zoo dagelijks eene zekere hoeveelheid graan en aardappelen in.

De heer L. Valkenborg was gelast met het afhalen der gekochte waren.

Den 14n had eene nieuwe vergadering plaats van het Bevoorradingskomiteit waarop ditmaal al de leden aanwezig waren.

Er werd besloten :

1. Dat de bakkerijen zouden open zijn ofwel van 9 tot 1 uur ofwel van 1 tot 4 uur, volgens keus der bakkers.

2. Het rantsoen vast te stellen op 280 grammen per persoon.

3. Dat het toezicht van af Donderdag zal beginnen.

Er werd medegedeeld :

1. Dat er in de stad 71 bakkerijen waren, waarvan er nog 32 werkten.

2. Dat daags te voren de vitrienen van de bakkers Devisschere en De Brauwere door het volk ingedrukt werden ; dat bij bakker Morlion de ruiten niet alleen werden ingedrukt maar dat zelfs de bakkerin den arm gebroken werd in het gedrang.

De Eerw. Heer Deken deelt mede dat hem de volgende hoeveelheden tarwe

beloofd werden :

Te Westkerke-Roxem	20.000 Kgr.
» Oudenburg	20.000 Kgr.
» Leffinghe	19.000 Kgr.
» Vlisseghem.	20 000 Kgr.
» Clemskerke	12 000 Kgr.
Te samen	91.000 Kgr.

Zijn vooruitzicht was dat men op eenen invoer van graan zou kunnen rekenen van maximum 1300 zakken.

Hij beloofde ook nog 12.000 kgr. gerst te koopen om als het noodig was, ze te mengelen met de tarwe. Dit werd dan ook onmiddelijk gedaan.

Het Komiteit deed vervolgens volgende verordening aanplakken :

STAD OOSTENDE

Rantsoeneering van Brood.

Overeenkomstig de beslissing genomen in Zitting van den Gemeenteraad van 8 December l. l. :
De bakkerijen der stad zijn geplaatst onder toezicht der Stedelijke overheid.
Het hoofd van elk huisgezin is gehouden te rekenen van 15 December in het politiebureel van zijnen wijk te doen kennen, de samenstelling van zijn gezin met aanduiding der personen die bij hem onderhouden worden tot welkdanigen titel (dienstmeid, knecht, werkvrouw, enz.,) en eene daartoe bestemde formuul in te vullen.
Terzelvertijd zal hem een persoonlijke kaart afgeleverd worden bij middel derwelke te rekenen van Donderdag 17 December hij dagelijks in eene bakkerij volgens zijne keus, de hoeveelheid brood zal kunnen bekomen, waarop zijne familie recht heeft.
Niemand zal in eene bakkerij der stad brood mogen ontvangen anders dan op vertoon zijner persoonlijke broodkaart.
De maximum hoeveelheid brood die dagelijks voor elken persoon mag afgeleverd worden wordt door het Schepencollege vastgesteld in verhouding van de bestaande voorraad meel.
Kinderen die op 1ste December den ouderdom niet bereikt hebben van achttien maanden komen voor de verdeeling van het brood niet in aanmerking.
De persoonlijke broodkaarten worden afgeleverd in de hiernavermelde bureelen alle dagen van 9 tot 12 en van 2 tot 5 ure (Duitsche tijd).

1e POLITIE AFDEELING

1e bureel middenstad Kerkstraat, nr 42, (oud huis Elleboudt).
2e » Hazegras
3e » Vuurtoren

2e POLITIE AFDEELING

1e bureel Leopoldplaats
» Hospitaal
» Mariakerke

Het Komiteit van Bevoorrading :

De Schrijver, F. DUBOIS. — De Schepen-Voorzitter, G. VERHAEGHE.

Aan de inschrijvingsbureelen voor de rantsoenkaarten was het een vreeselijk gedrang. Er werd algemeen geklaagd dat men veel te lang moest blijven wachten en inderdaad moest men er soms uren zijne beurt afwachten, zoodat, in het vervolg, een grooter aantal bureelen ingericht werden met de beschikbare Staatsbedienden.

Den 24n December werd de verordening goedgekeurd door de Kommandantuur, die ook den prijs van het brood vaststelde.

KEIZERLIJKE KOMMANDANTUUR VAN OOSTENDE

Verordening over den Verkoop van Brood.

1) Meel mag alleen tot het bakken van brood gebruikt worden.
2) De verkoop van brood mag alleen geschieden in de bemachtigde bakkerijen en in tegenwoordigheid van eenen gemeentebediende, 's morgens van 7 tot 11 uur. (Duitsch uur).
3) Ieder familieoverste bekomt dagelijks de hoeveelheid brood, waarop hij recht heeft, op de basis aangeduid op eene broodkaart door de gemeenteoverheid afgeleverd.
4. De prijs van het brood is bepaald op 26 pfenningen (32 centiemen) per kilo. Een minder gewicht van 5 per cent zal toegelaten worden.
5) De andere uitvoeringsmaatregelen, door den Gemeenteraad in zitting van 8 December vastgesteld, worden goedgekeurd.
Oostende, den 24 December 1914.

De Stadskommandant
BITTINGER
Kapitein-Luitenant

Ondertusschen had de Z. E.H. Deken eene nieuwe rondreis gedaan voor het leveren van tarwe waarvan de uitslag was :

Clemskerke, zond aanstonds	3.400 kgr.
tarwe en beloofde gedurende 4 tot 5 weken wekelijks 4000 kgr. te leveren aan 27 fr. de 100 kgr.	20.000 kgr.
Vlisseghem, beloofde dezelfde hoeveelheid in denzelfden tijd aan 26 fr. de 100 kgr.	20.000 kgr.
Leffinghe, leverde dadelijk aan 26 fr. de 100 kgr. en 12.000 kgr. gerst aan 22 fr. de 100 kgr.	7.000 kgr.
Westkerke-Roxem, leverde tarwe en rogge	30.000 kgr.
Ettelghem, » » » »	20.000 kgr.
Oudenburg, wekelijks 4000 kgr. gedurende 4 tot 5 weken en bracht er later nog	20.000 kgr.
	12.500 kgr.
	132.900 kgr.

Zijne vooruitzichten waren dat men door verder aandringen het getal zakken zou kunnen brengen tot 16 à 1700, maar dat alsdan de voorraad in de omgeving van Oostende zou uitgeput zijn.

Daarbij had hij zich, moeten verbinden aan de boeren van Vlisseghem, Clemskerke en Oudenburg briketten te leveren voor het dorschen van het graan aan 42 fr. de 1000 kgr. Deze kocht hij grootendeels aan de *Pêcheries du Nord*.

Het Bevoorradingskomiteit besliste het gemalen meel te verkoopen aan de bakkers aan 30 fr. de 100 kgr. op den molen gehaald. Er moest 0,25 fr. per zak betaald worden aan den voerman om het meel tchuis te brengen.

Volgens de voorloopige berekening der rantsoeneering zou men 40 tot 45 zakken daags noodig hebben.

Volgens de hierbovenvermelde vooruitzichten zou men dus voorraad hebben voor minstens een 40tal dagen.

Gelukkig werd den 23n aan het Bevoorradingskomiteit medegedeeld dat er bloem of meel in aantocht was uit Holland. Er werd dan besloten 5 per honderd gerst (te Oostende noemt men het sukrioen) onder de tarwe te mengelen in de plaats van 10 per honderd. Volgens de laatste berekening werd het getal zakken dat er dagelijks noodig was geschat op 53 in de plaats van op 45.

Er zou ook later vastgesteld worden dat er zeer veel misbruiken bestonden want, in vele huisgezinnen, had men meer rantsoenen dan er personen waren, omdat men de afwezigen ook had laten opschrijven. Dit was ook het geval

met de ondersteunden. Zelfs werd er, bij het nazien der lijsten ondervonden, dat er waren die zich,in verschillende maatschappijen,hadden laten opschrijven. Zoo is er een geweest die zich in alle vier de onderstandsbureelen had laten opschrijven en aldus 64 brooden per dag kreeg, waarmede hij de wraakroepende misdaad bedreef van er zwijnen mede te kweeken.

Den 26n December kwam de eerste zending toe van het Amerikaansch Komiteit. Ze bestond uit 40 zakken meel aan 39 fr. de 100 kgr. Het Komiteit voor bevoorrading kreeg daarenboven een schrijven van baron Ruzette, voorzitter van het Provinciaal Komiteit, meldende dat er nog 633 zakken voor ons te Brugge aangekomen waren.

De HH. Leyhausen en Van Vlaanderen namen het op zich met kapitein Bittinger ze naar Brugge te gaan afhalen.

De Z. E. H. Deken deelde op die zitting ook mede dat hij nog 23000 kgr. tarwe had kunnen aankoopen te Vlisseghem.

Dank zij het den weergaloozen iever en de ongeevenaarde werkzaamheid van dengene die men, alle verhoudingen in acht genomen, den levensmiddelen-diktator van Oostende zou kunnen noemen konden wij met een heel wat lichter gemoed het nieuwe jaar ingaan.

Dit was niet alleen het geval voor het brood, het gold ook voor de aardappelen. Hier was de schaarschheid niet groot voor de burgers, het kwam er vooral op aan aardappelen te bezorgen voor rekening van het Onderstandskomiteit. Daar zulks uitsluitend dit laatste betreft zullen we het onder die benaming verder uitvoeriger uiteenzetten.

Om te beletten dat de melkboeren gansch den dag door de stad zouden rijden gaf de Kommandantuur bevel al de melk naar het stadhuis te brengen en ze daar te verkoopen. Gelukkig zag men in dat dit praktisch onuitvoerbaar was en werd het bevel ingetrokken.

Het verkoopen op de markt, volgens de duitsche verordening, was ook een deerlijk misbaksel. Er waren eerst geen boeren of kooplieden te zien op de markt. Er waren er wel naar de stad gekomen maar ze verkochtten alles wat ze mede hadden aan de voorverkoopers en enkel deze brachten de waren naar de markt. Die toestand verbeterde echter in den loop der maand November. Boter was er maar weinig meer te krijgen en nochtans werd ze op dat oogenblik maar 2.80 fr. de kgr. verkocht. Den 5n Nov. steeg de prijs echter reeds tot 3.20 fr. de kgr. De prijs der groenten steeg int gendeel van eerst af. Zoo bijvoorbeeld vroeg men reeds 25 cm. voor eenen bondel selderij, 5 cm. voor eenen bondel wortels, 10 cm.voor 3 rapen, 10 cm. voor een kooltjen, enz,

Het duurde niet lang of er kwam ook schaarschheid aan vleesch, en als natuurlijk gevolg begonnen de prijzen zeer snel te rijzen.

De 21n November ontvingen de brouwers vanwege het Gemeentebestuur den volgenden brief. Hij was gesteld in het fransch alleen zooals meest alles wat van het stadhuis uitging. Wij vertalen dus :

MIJNHEER,

Ons bestuur heeft van de duitsche krijgsoverheid de toelating bekomen zich in Holland te voorzien van de noodige artikelen voor de voortzetting uwer nijverheid van brouwer.

Te dien einde zal onze afgevaardigde zich naar dit land begeven in de eerste dagen der volgende week en zal er de stoffen koopen welke u zouden kunnen ontbreken en welke wij u verzoeken aan te duiden vòòr maandag middag.

Wij verzoeken u bij die lijst te voegen, in belgisch geld, het benaderend bedrag van het kosten der waren welke gij begeert te zien aankoopen, het belang der te koopen hoeveelheden mogende geschat worden voor eenen duur van 4 maanden.

Het blijft verstaan dat eene omstandige afrekening u zal ter hand gesteld worden door onzen afgevaardigde.

Aanvaard, Mijnheer, de verzekering onzer hoogachting.

Voor het College :

De Sekretaris, Fr. THONÉ

De Burgemeester, A. LIEBAERT.

Er moesten niet alleen maatregelen genomen worden voor de voeding, maar ook voor de brandstof. Al de kolen die aankwamen werden aangeslagen door de Duitschers. De binnenlanders die aan de kaai lagen met kolen voor rekening van een der aanzienlijkste kolenhandelaars der stad mochten niet gelost worden. Dit had natuurlijk weldra een groot gebrek aan brandstof voor gevolg, daar de koude nogal vroeg inviel. Daarop vaardigde dan de nieuwe plaatscommandant den volgenden plakbrief uit :

STAD OOSTENDE

Bericht betrekkelijk de aanschaffing van Kolen

Alle kolenhandelaars en bijzonderen moeten hunnen voorraad van kolen bestellen (ten minste eenen wagon, en zoo noodig met verschillige in gemeen) bij denzelfden leverancier, rechtstreeks van de koolmijnen of aan de handelaars in 't groot.

De noodige briefwisseling geeft de volgende richting :

De kooper geeft zijnen brief open aan den Plaatskommandant.

Het adres luidt :

An den Armee-Postdirektor 4.

Een tweede briefomslag met het adres van den leverancier moet terzelfder tijd besteld worden. De Legerpost-Direkteur laat dan die brieven aan den leverancier geworden. Het antwoord volgt denzelfden weg. De leverancier bestelt zijnen brief open (vergezeld met een briefomslag met het adres van den kooper) aan den Heer Direkteur van de Legerpost 4 ; deze overhandigt den brief weder aan den kooper.

Oostende, den 30 November 1914.

O. WINS

Majoor en Plaatskommandant

Dat was natuurlijk zeer omslachtig en zoo duurde het zeer lang vooraleer er kolen toekwamen, te meer daar het verkeer zeer belemmerd was op den ijzeren weg en op de vaarten door de troepenbewegingen. Zoo ontstond er weldra een groot gebrek aan kolen.

Tot overmaat van ramp werd weldra de verwarming bij middel van gas ook stop gezet, want, in het gasgesticht, verminderde de kolenvoorraad ook zeer snel.

Op het einde van Oktober reeds gingen de bedienden van het gasgesticht rond om in al de huizen, waar geen duitsche soldaten ingekwartierd waren, de gasmeters bij middel van een loodjen af te sluiten. Dat onze burgemeester een ironist was wist eenieder maar het was de spotlust toch al wat te ver drijven

met, gedurende die bewerkingen, het volgend bericht te laten aanplakken:

STAD OOSTENDE

Belangrijk Bericht

Een zeker aantal abonnenten aan de Regie van de Gaz- en Electriciteitsleidingen hebben de betaling geweigerd van hunne rekeningen van verbruik binst de maanden Oogst en September.

Dergelijke weigering is niet aanneembaar en 't is de daad van een slechten burger van niet mede te werken om den gang van eenen openbaren dienst van eerste noodzakelijkheid te verzekeren. In de tegenwoordige omstandigheden is de medewerking van het publiek, in dit domein volstrekt onmisbaar.

't Is om deze reden dat het Gemeentebestuur beslist heeft de Gaz- en Electriciteitsleidingen af te snijden, bij elken abonnent die zijne rekeningen niet zal betaald hebben voor den 5 Nov. aanstaande.

Gedaan te Oostende, den 29 Oktober 1914.

De Burgemeester,
A. LIEBAERT.

Degenen die betaald hadden, en dat was de overgroote meerderheid, keken dus maar nuchter op dat ook hun gas werd afgesneden. We bleven aldus zonder gas tot den eersten December. Toen kwam er bericht dat al degenen die het vroegen wederom zouden mogen gebruik maken van gas. Helaas, de vreugde was van korten duur, want den 9n December kwam er reeds tegenbericht, op bevel van de duitsche overheid.

Verbruik van Gaz. — Bericht.

Te rekenen van Woensdag 9 December 1914 tot later bericht zullen alle gasmeters der bijzondere abonnenten gesloten blijven.

Het verbruik van gas voor de verlichting, de verwarming en de keuken wordt dus verboden tot op het oogenblik dat de exploitatie van het gasgesticht zal hernomen worden. Uitnemingen aan dit verbod mogen maar geduld worden voor de officieele gebouwen bezet door de keizerlijke troepen of door de stadsdiensten,en voor de woningen of appartementen bewoond door duitsche officieren.

Oostende, den 9 December 1914.

De Kommandant,
BITTINGER.

Het Schepencollege onderhandelde daarop met den Stadskommandant voor het openlaten der gasmeters voor de verwarming daar, wegens het gebrek aan kolen, vele lieden in de onmogelijkheid waren hun eten te koken. Gelukkig gaf de Kommandantuur op dat punt toe en wierden dus alleen de gasmeters der verlichting afgesloten. Voor deze moest men zijnen toevlucht nemen tot de voorvaderlijke petrollamp. De petrol, die ook in zeer geringe hoeveelheid voorhanden was, werd spoedig uitverkocht en ging tot 40 cm. den liter, wat toen aangezien werd als een zeer hoogen prijs. Dan moest men zijnen toevlucht nemen tot kaarsen, maar bij dat schaarsch licht was alle werk onmogelijk en kroop iedereen 's avonds zoo spoedig mogelijk in de veeren. Dat spaarde verlichting en verwarming uit.

De carbuurlamp is eerst de volgende jaren in gebruik gekomen.

B) Het Onderstandskomiteit

De geschiedenis van dit organisme staat in zeer nauw verband met die der bevoorrading. Doch indien we ons voor deze laatste kunnen vergenoegen met een algemeen overzicht van Oktober 1914 tot den 31n December van hetzelfde jaar, zoo is het bepaald onmogelijk de geschiedenis van het Onderstandskomiteit te splitsen. Daarom zullen we er de geschiedenis van schetsen gedurende gansch den duur der bezetting.

We zullen er eerst de samenstelling van nagaan en de verschillende wijzigingen geven welke deze in den loop der jaren heeft ondergaan. Vervolgens zullen we nagaan hoe het van een gemeentelijk een zelfstandig organisme geworden is onder den naam *Komiteit voor Hulp en Voeding*, onder toezicht van het Provinciaal en Nationaal Komiteit, eindelijk zullen we een overzicht geven van zijne bewerkingen en van de verschillende andere organismen van liefdadigen aard die, 't zij rechtstreeks 't zij onrechtstreeks, met het plaatselijk Komiteit in verband stonden.

We hebben in het eerste deel gezien hoe het Komiteit officieel samengesteld werd door het Schepencollege in zijne zitting van 7n Oogst en hoe het al de voornaamste vertegenwoordigers bevatte der groote staatkundige partijen, evenals den vertegenwoordiger der geestelijkheid en der magistratuur. Ondanks die gansch onpartijdige en officieele samenstelling kwam den 10n Oogst een zuiver liberaal organisme tot stand, dat insgelijks onder de hooge bescherming stond van het gemeentebestuur en bestond uit de volgende heeren:

Eere-Voorzitters: Verbeke, gewezen senator, en Serruys Jean, lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

Voorzitter-schatbewaarder: Marguelis, bankier.

Onder-Voorzitters: de Neuter, grondeigenaar, en Pleyn, dokter in de geneeskunde.

Schrijver: H. Goddyn, dagbladschrijver.

Leden: Dehouck, ontvanger der Domeinen; Deswaef, brouwer; De Rycker brouwer; Devriese, Schepen van Geldwezen (Voorzitter van het onpartijdig komiteit); Fierens, Gielen, grondeigenaars; Meseure, aannemer; Van Biesbroeck, veearts; Verbeek, dagbladschrijver; Vroome, bediende.

Dat was dus van meet af aan de politiek mengelen in een werk van zuiver liefdadigen aard tot groote ergenis, zelfs van de liberale leden, van het eerste komiteit.

Op eene vergadering van de afgevaardigden van al de maatschappijen der stad werd de vorming van dat komiteit zeer hevig over den hekel gehaald en werd er ten slotte beslist dat alleen het eerstbenoemde zou erkend worden door het Gemeentebestuur als het officieel komiteit.

Bij den aanvang der bezetting bleef er echter van dit oorspronkelijk komiteit maar weinig meer over. De Voorzitter, Schepen Devriese vervulde eene zending in Engeland en kwam eerst in Februari 1915 terug. De twee Ondervoorzitters, Z. E. H. Deken Camerlynck, en ingenieur De Cuypere waren insgelijks

in het buitenland. De eerste echter kwam reeds einde Oktober terug, na, zooals we gezien hebben, eene belangrijke zending in Engeland vervuld te hebben. De heer Lescrauwaet,gemeenteraadslid en hoofdman van den *Volksbond*, was zijn huisgezin in England in veiligheid gaan brengen, doch keerde insgelijks in Januari 1915 in onze bezette stad terug. De heer Van Graefschepe, voorzitter van *Help U Zelf*, en Mevr. A. Pieters hadden voor goed de wijk naar het buitenland genomen, zoodat enkel nog overbleven : Mevr. Aug. Hamman, en de HH. Kesteloot, Vermeire, A. Van Glabbeke, Thoné en Van Vlaenderen. De heer Thoné, gemeentesekretaris, kreeg het al te druk op het stadhuis met de bezettende overheid zoodat hij zich met de zaken van het komiteit niet meer kon inlaten. Ondertusschen groeide de nood steeds aan wegens het stilvallen van de voornaamste bedrijven. Daarom besloten de HH. Kesteloot, Vermeire en Van Vlaenderen het komiteit erin te richten en de werkzaamheden te hernemen. Zij hielden eene vergadering in het Centraal bureel voor vluchtelingen, het is te zeggen het onbewoond huis van den heer Eileboudt, in de Kerkstraat, door dezen bereidwillig ter hunner beschikking gesteld. Voornoemde heeren noodigden tot die vergadering uit den heer Demaecker, sekretaris van *Help U Zelf*, in vervanging van den heer Van Graefschepe, en den heer Lefèvre sekretaris van het Centraal bureel voor vluchtelingen. De heer Demaecker werd voorloopig gelast, in de afwezigheid van den heer Thoné, de notteelen te houden der zittingen. Er werd besloten van het bureel der Kerkstraat een neutraal bureel te maken voor verkloozen, 't is te zeggen voor al degenen die bij geen der bestaande maatschappijen aangesloten waren, als daar zijn de Kath. Volksbond, *Help U Zelf* (lib.) en de *Noordstar* (soc.). Dat neutraal bureel zou ook dienen voor de vluchtelingen. De heer Lefèvre werd aan het hoofd geplaatst van dat bureel. Aan de stad werd gevraagd een beroep te doen op de onderwijzers om zich ter beschikking te komen stellen van dat bureel, hetgeen dan ook met veel bereidwilligheid gedaan werd. De heer Vercruyce, schoolbestuurder, werd aan hun hoofd gesteld, maar hij was na eenige maanden gedwongen, om gezondheidsreden, ontslag te nemen. Er werden broodbons gedrukt, dragende den naam van den Z. E. H. *Camerlynck* voor den *K. Volksbond*. *Demaecker* voor *Help U Zelf*, *Van Isacker* voor de *Noordstar* en *Lefèvre* voor het neutraal bureel. Al degenen die werkloos waren en in nood verkeerden mochten daar om broodbons komen, want daarbeperkte zich aanvankelijk de ondersteuning. In November werd ook door den Z. E. H. Deken, op last van het komiteit, een aankoop gedaan van 500.000 kgr. cokes. Later werden er nog meer uitdeelingen gedaan van brandstof zoodat voor den winter van 1914-15 er voor 44.628,62 fr. cokes en kolen uitgedeeld werden. Daar het getal werkloozen die zich in het neutraal bureel deden opschrijven steeds aangroeide werd het komiteit gedwongen naar een ruimer lokaal uit te zien. Den 9n November werden de diensten overgebracht naar het koninklijk Atheneum, waar gedurende enkele dagen de bureelen der ministeries gevestigd geweest waren. Men had er alles in den toestand gelaten zooals het was bij het vertrek van het Staatsbestuur, in de zoete hoop van een spoedigen terugkeer.

De splitsing van het neutraal bureel in drie afdeelingen kon daar doorgevoerd worden. De heer Lefèvre bleef aan het hoofd van het eerste bureel en behield de algemeene leiding, de heer Bruynooghe werd aan het hoofd geplaatst van het 2de bureel en de heer Vanden Abeele aan het hoofd van het 3de. Wegens den grooten afstand werd er ook een bureel ingericht te Mariakerke onder de leiding der HH. Van Dycke en Staelens. Terzelfdertijd werd een afzonderlijk bureel ingericht voor de vluchtelingen onder de leiding van den heer De Keyser en een bureel voor den onderstand aan de huisgezinnen der opgeroepen soldaten (onderstand B) bestuurd door de HH. Tabary en Ryckeman.

Toen werd vastgesteld dat werkloozen zich in meer dan een organisme mochten opschrijven en werden er regelmatig namiddagzittingen gehouden door de vertegenwoordigers van den *Katholieken Volkskond*, van *Help U Zelf*, van *Noordstar*, van het Bureel van Weldadigheid en van het neutraal bureel. Doch niemand van die vertegenwoordigers was lid van het komiteit ; al de beslissingen van dit laatste werden hun overgemaakt door de HH. Vercruyce en Lefèvre, die de algemeene leiding hadden der drie bureelen.

De Z. E. H. Deken teruggekeerd zijnde uit Engeland en de heer A. Van Glabbeke, afgevaardigde van het Bureel van Weldadigheid, woonden nu ook geregeld de zittingen bij, zoodat gedurende de maand November het komiteit bestond uit den Z. E. H. Deken, ondervoorzitter, die in afwezigheid van den voorzitter de zittingen voorzat, den heer Demaecker, waarnemend sekretaris (de heer Thoné was nog altijd verhinderd de zittingen bij te wonen) den heer Vermeire, schatbewaarder,en de HH. Kesteloot, Van Vlaenderen, A. Van Glabbeke en Lefèvre, leden.

Het Schepencollege deed zich weldra ook vertegenwoordigen door Dr Verbeghe, schepen van onderwijs, die de vergaderingen voorzat tot aan den terugkeer van zijnen collega M. Devriese. In de betrekkingen met de Kommandatuur was het echter altijd de Z. E. H. Deken die door het komiteit afgevaardigd werd als waarnemend voorzitter. Daar de zittingen van het Onderstandskomiteit plaats hadden na afloop van het nazien van de lijsten der ondersteuningen werden ze, als het ware, de voortzetting der zitting. De aanwezige burgemeesters, de HH. Bruynooghe. V. D. Abeele, De Keyser, Tabary, Ryckeman en Van Dycke werden verzocht te blijven, evenals later hunne plaatsvervangers de HH. De Cock, Travers, en Staelens en zoo werden ze lid van het Komiteit. Die nieuwe samenstelling werd medegedeeld aan den gemeenteraad die ze goedkeurde en aldus de benoeming bekrachtigde.

Den 16n Januari 1915 werd de lijst ervan naar Brugge gezonden.

Den 21n Juli 1915 ontbond den heer Devriese het bevoorradingskomiteit en traden de HH. Leyhausen, bestuurder van de Cooperatief der Staatsbedienden, en Dubois, onderkommissaris van politie in het Onderstandskomiteit. Omtrent denzelfden tijd verving de heer Pede, bestuurder van het Bureel van Weldadigheid, den heer A. Van Glabbeke en de heer Devogelaere kwam in de plaats van den heer Maene door ziekte verhinderd. Toen later de heer V.D.Abelee

ontslag nam werd hij vervangen door den heer E. V.d.Berghe.

In dat uitgestrekt lokaal ging alles op wielkens. De cokes werden opgestapeld op de ruime koer en de studiezaal werd herschapen in bergplaats voor aardappelen.

Alle dagen van af negen uur 's morgens vulde eene groote menigte de breede gangen om brood, aardappelen en cokes te ontvangen. Bij die gelegenheid had er op zekeren dag een opstootjen plaats dat zeer erge gevolgen had kunnen hebben.

Op de Groenselmarkt was de middelbare meisjesschool herschapen in eene verzamelplaats van levensmiddelen voor de opeischingen der duitsche lazaretten, onder de leiding van den heer adjunkt-kommissaris Pauwels. Eens dat er geene aardappelen meer waren liet een der bedienden zich ontvallen dat er waren in de bureelen van het Onderstandskomiteit in het koninklijk Atheneum zoodat de twee rekwireerende matrozen met hunne kar daar eenige zakken aardappelen gingen opeischen. Juist op het oogenblik kwam de heer Lefèvre de poort uit. Hij vroeg hun wat ze kwamen doen en ze legden hun geval uit. Maar de heer Lefévre verstond het zoo niet en verwees ze naar het bureel der Groentenmarkt hun uitleggend dat de aardappelen van het Onderstandskomiteit partikulier eigendom was waarover hij was aangesteld en dat ze dus geen recht hadden dat te rekwireeren. De koppige duivels van matrozen wilden echter naar geen gezonde rede luisteren en begonnen te dreigen en te schelden. De heer Lefèvre vatte nu ook vuur, plaatste zich met gekruiste armen in de poort en zwoer dat er geen matroos den voet zou over den drempel zetten. Ondertusschen waren er een groot aantal ondersteunden bijgekomen zoodat de matrozen het voorzichtiger achtten den aftocht te blazen. Al vloeken en razen wierpen zij hunne zakken terug in de kar en koelden hunne woede op den armen vierpooter, die er al snuiven en stampen vandaan stoof.

Dat was nog het best voor de beide partijen want hadden de matrozen eene rammeling opgeloopen, hetgeen onvermijdelijk het geval zou geweest zijn, hadden ze tot handtastelijkheden tegenover den heer Lefèvre moeten overgaan, deze zou het ook leelijk moeten bezuren hebben vanwege de duitsche overheid.

De heer Gilleman, studieprefekt van het koninklijk Atheneum, die gansch het tooneel van op het balkon van zijn huis had bijgewoond, wenschte 's anderdaags den heer Lefèvre geluk met zijne kranige houding.

Den 3n December stelde de Z. E. H. Camerlynck voor het werk der soep in te richten. In zitting van 17n December werden op voorstel van de HH. Elleboudt en Verdeyen door den gemeenteraad de noodige kredieten gestemd voor het bereiden en uitdeelen van soep aan de ondersteunden. Het onderstandskomiteit werd gelast met de uitvoering ervan.

Dadelijk werd de hand aan het werk geslagen, maar toen men bijna klaar was met het metselwerk voor de fornuizen, viel, op onverwachts, in den namiddag van den 23n December, zonder de minste voorafgaande verwittiging, eene duitsche afdeeling soldaten het atheneum binnen.

In eenen oogwenk was het herschapen in eene kazerne en kon de heer Lefèvre, in allerhaast bijgeroepen, met moeite de boeken en de papieren redden van het komiteit. Hij verwittigde onmiddelijk den Z. E. H. Deken die naar de Kommandantuur trok om de cokes en aardappelen te mogen uithalen welke er opgestapeld lagen, hetgeen hem gereedelijk werd toegestaan. Door eene overeenkomst met den Beheerraad van het atheneum werden de cokes in het atheneum gelaten terwijl 12.000 kgr. aardappelen na veel gekibbel en haarklievijen vanwege de Duitschers door de zorgen van den heer Lefèvre werden weggehaald.

Daardoor was de dienst nu heelemaal ontredderd en kwam het er op aan hem ten spoedigste herin te richten in een ander lokaal. Het eerste bureel der werkloozen onder de leiding van den heer Lefèvre en het bureel der vluchtelingen onder die van M. De Keyser werden ingericht in het koninklijk paleis in de Langestraat ; het tweede bureel bestuurd door den heer Bruynooghe, werd overgebracht naar het *Hotel Fontaine*, en het derde bureel, met als bureeloverste den heer Vanden Abeele, ging terug naar het ledigstaande huis van den heer Elleboudt, in de Kerkstraat. De zittingen van het Komiteit werden gehouden in de schepenzaal of in de vergaderzaal van den gemeenteraad op het stadhuis.

In den loop van 1915 werden al de bureelen overgebracht naar het paleis der Langestraat waar van dan af ook de bestuurzittingen plaats hadden. Daar men er over een tamelijk groote koer beschikte, met eenen uitgang langs de Capucienenstraat, kwam daar dan ook eindelijk de soepinrichting tot stand die onder de leiding geplaatst werd van den heer Demaecker. Genoten ervan : de ondersteunden van de drie afdeelingen van het neutraal bureel ; de vluchtelingen ; de ondersteunden van het Bureel van Weldadigheid en die van *Help U Zelf*. Deze laatsten omdat hun lokaal bezet was door de duitsche soldaten, terwijl voor de overigen, soep gemaakt werd in hunne respektieve lokalen. Te Mariakerke werd de soep bereid in het huis van den heer Van Dycke, gemeenteraadslid.

In de Langestraat was een magazijn waar de verschillende soepinrichtingen zich moesten komen voorzien van vleesch, dat door M. Demaecker verdeeld werd.

In Januari 1915 keerde de heer Lescrauwaet uit Engeland terug en hernam zijne plaats in het komiteit, eene maand nadien gevolgd door den heer Devriese, die wederom zijn ambt van voorzitter waarnam. In 1915 bestond het komiteit dus uit de volgende heeren :

Devriese, voorzitter,
Z. E. H. Camerlynck, ondervoorzitter,
Demaecker, sekretaris,
Vermeire, schatbewaarder.

Kesteloot, Lescrauwaet, Lefèvre, Bruynooghe, Vanden Abeele, De Cock, De Keyser, Tabary, Ryckeman, Van Vlaanderen. De Vogelaere, Leyhausen, Van Dycke, Travers, Staelens, Vanden Berghe en Pede, leden.

Den 14n Nov. 1915 werd die samenstelling door het Prov. Komiteit goedgoedgekeurd.

In Januari 1917 nam de heer Lescrauwaet ontslag en traden de HH. Elleboudt, Adriaen, Felix, Boydens, Fermon en generaal Depière in het Komiteit. Na eenige maanden namen de heeren Adriaen en Felix ontslag en werden vervangen door de heeren Maurus en Claeys. Ook de voorzitter trad af (de gebeurtenissen welke tot die ontslagen en dat aftreden aanleiding gaven, zetten we verder uiteen) en werd vervangen als voorzitter door den heer E. Van Glabbeke, zijnen voorganger als schepen van geldwezen.

Gedurende het ondervoorzitterschap van den Z. E. H. Deken en het voorzitterschap van Dr Verhaeghe, liep alles zeer vreedzaam van stapel, doch toen de heer Devriese de leiding der zittingen op zich nam ontstonden er weldra moeilijkheden tusschen voorzitter en schatbewaarder van den eenen kant en tusschen den voorzitter gesteund door de liberale meerderheid, en de katholieke minderheid van den anderen kant, De wrijvingen verergerden voordurend tot den 22n December 1915 de katholieken weigerden nog langer deel uit te maken van het Komiteit. De voornaamste reden was dat ze alle verantwoordelijkheid wilden afschudden wegens den geldelijken toestand. Ondanks al hun aandringen gelukten ze er niet in een geldelijk verslag te bekomen. Hunne zoo redelijke vraag: een centraal magazijn voor de soep in te richten, voorstel reeds vroeger gedaan door den heer Van Vlaanderen, die het ook ditmaal steunde, werd op eene zoodanige wijze behandeld dat hunne waardigheid hun verbood nog langer aan dergelijke besprekingen deel te nemen.

In den loop van het jaar waren het 2e en 3e bureel werkloozen overgebracht naar het paleis der Langestraat, waar ook geregeld de zittingen plaats hadden van het komiteit. Daar de scholen hernomen hadden, werden al de onderwijzers en onderwijzeressen, die zich bereidwillig en belangloos ten dienste gesteld hadden der bureelen, vervangen door bezoldigde bedienden.

Bij den aanvang der maand Maart werd er onderhandeld om de katholieken te doen terugkeeren maar men geraakte het enkel eens om het geval te onderwerpen aan eenen scheidsrechtersraad. Deze werd samengesteld uit de HH, Christiaens, konsul van Nederland, voorzitter, Hamman en Serruys, volksvertegenwoordigers en den heer Maene.

Zooals het meestal gebeurt, bevredigde de uitspraak van den scheidsrechtersraad geen van beide partijen. De groote reden was dat hij geene oplossing had gegeven aan de hangende moeilijkheden en bewezen had niet voldoende op de hoogte te zijn van de bestaande toestanden.

Dit belette echter niet dat de minderheid toch terugkeerde naar het Komiteit, meenende dat de les niet onvruchtbaar zou gebleven zijn, dat er meer verdraagzaamheid zou heerschen en vooral dat er spoedig eene volledige uiteenzetting zou plaats hebben van den geldelijken toestand, de groote twistappel tot heden.

Alhoewel er zeer belangrijke vraagstukken hangende waren als: schoolmaaltijden, geneeskundigen dienst, aankoop van suiker, werd na de vergadering van den eersten Oogst het Komiteit niet bijeengeroepen, zoodat ten slotte de ondervoorzitter zelf, na herhaald aandringen der leden eindelijk toch eene vergadering bijeenriep voor den 17n September. Zoo begonnen opnieuw de moeilijkheden, welke den 7n Oktober, wanneer eerst de tweede vergadering gehouden werd, nog vergroot werden door eene langdurige betwisting nopens den rekendienst. Daarop volgde eene uiteenzetting van den toestand door den schatbewaarder; de voorzitter beloofde erop te antwoorden.... maar riep het Komiteit eenvoudig niet meer bijeen, zoodat den 12n December, van hetzelfde jaar, de leden der minderheid hun ontslag zonden.

Gedurende hunne afwezigheid werd door het Komiteit, wegens de uitbreiding zijner diensten, een lokaal bijgenomen, het magazijn van Van Duyfhuis in de Capucienenstraat. Daar werden de bureelen gevestigd van het *Werk der Kinderbescherming* en was de vergaderzaal voor de bestuurzittingen.

Het Provinciaal Komiteit, op de hoogte gebracht van de nieuwe moeilijkheden, eischte van het plaatselijk Komiteit dat er opnieuw onderhandelingen zouden aangeknoopt worden voor den spoedigen terugkeer der katholieke minderheid. Deze stelde als voorwaarde het aanstellen van een college van deskundigen voor het nazien van den rekendienst en de vermeerdering van het getal katholieke leden.

Wat het eerste punt betreft werd onmiddelijk, op voorstel van het Provinciaal Komiteit, een dergelijk college aangesteld bestaande uit de HH. Dupont, kontroleur der belastingen, vertegenwoordiger van het Provinciaal Komiteit, Guffens, leeraar van handelswetenschappen aan het koninklijk atheneum, aangesteld door den heer Devriese en Van Tuykom, bestuurder van de *Crédit Liégeois*, aangesteld door de minderheid.

Die heeren stelden zich aan het werk den 30n Juli 1917 en legden een zeer lijvig verslag neer den 25n April 1918. Het liep over het tijdperk van Oktober 1914 tot 31 Maart 1917, datum waarop eene nieuwe boekhouding ingevoerd was.

Het verslag stelde vooreerst vast dat het onmogelijk was te bepalen wanneer het Onderstandskomiteit van gemeentelijk organisme eene afdeeling geworden was van het Nat. Komiteit voor *Hulp en Voeding*.

Daardoor was het onmogelijk juist te bepalen wat er voor rekening was van de stad en wat voor het Komiteit, en stelde het voor daarover eene overeenkomst te sluiten tusschen de beide belanghebbende partijen. Het wees de gebreken aan die voortgesproten waren uit den voorloopigen toestand waaraan men zich zoolang had bevonden en gaf nuttige wenken voor de toekomst.

Den 10n Jan. 1918 waren, na langdurige onderhandelingen, en vooral op aandringen van het Provinciaal Komiteit, de leden der katholieke minderheid naar het Plaatselijk Komiteit teruggekeerd, drie maanden dus vóór het nederleggen van het verslag. Ze hadden echter bekomen, dat, behalve het aanstellen van de benoeming van 3 deskundigen voor den rekendienst, er ook drie nieuwe leden, behoorende tot de katholieke partij, zouden benoemd worden. Zoo traden de heeren Elleboudt, Adriaen, Felix en Boydens ook in het Komiteit.

Binst de afwezigheid der minderheid werden er 2 voorstellen verwezentlijkt, welke men voortdurend geweigerd had : inrichting van een Centraal magazijn van de soep (voorstel van den heer Lescrauwaet), aanstelling van een dameskomiteit voor het werk der Kinderbescherming, (voorstel van den heer Lefèvre. Op dit werk komen we verder terug.)

Het werk was ook verdeeld geworden onder de leden, die afzonderlijke Commissies vormden, waarin nu ook katholieke leden opgenomen werden. Ze werden samengesteld als volgt :

Schamele Armen, ook geheeten *Bescheiden Hulp* : Z. E. H. Deken, HH. Kesteloot, Tabary, Van Vlaanderen en Ryckeman.

Betwistbare Zaken : HH. Ryckeman, De Vogelaere, Van Dycke en Elleboudt.

Geneeskundige Dienst : HH. Demaecker, Tabary, Van Vlaanderen, Adriaen.

Soepinrichtingen en Schoolmaaltijden : HH. Demaecker, Van Vlaanderen, Van Dycke en Felix.

Voedingsonderstand : HH. Bruynooghe, Van den Berghe, Van Vlaanderen, Tabary, Demaecker, Cornelis, Leyhausen en Lefèvre.

Winkelkommissie : HH. Dubois, Leyhausen, Van Vlaanderen en Adriaen.

Broodkommissie : HH. Generaal Depière, Dubois, Fermon, Devogelaere en Boydens.

Loonkommissie : HH. Van Vlaanderen, Tabary, Leyhausen, Vanden Berghe, Cornelis en Lefèvre.

In den loop der maand Februari rees een nieuw geschil op in den schoot van het Komiteit nopens een voorstel van den heer Devriese, namelijk de aanstelling van een uitvoerend Komiteit. Hij stelde voor als leden : de HH. Devriese, Depière, Fermon, Van Vlaanderen en Kesteloot.

Het princiep van het Uitvoerend Komiteit werd aangenomen bij meerderheid van stemmen, maar bij de stemming over de samenstelling werd het voorstel van den voorzitter verworpen en vervangen door een nieuw voorstel : het Uitvoerend Komiteit zal bestaan uit 1 liberaal, 1 katholiek, 1 socialist, 1 onafhankelijke en den schatbewaarder.

Op een volgende zitting wilden eenige leden der liberale meerderheid echter op die stemming terug komen onder voorwendsel dat op het oogenblik der stemming er kelen onder hen reeds de zaal verlaten hadden en de voorzitter afwezig was. Daar het voorstel echter doorgegaan was bij meerderheid van stemmen bleef het toch behouden ondanks het verzet van den voorzitter en zijne aanhangers. Ten slotte zagen ze in dat het nog maar best was er zich bij neer te leggen en werd het Uitvoerend Komiteit samengesteld uit : de HH. Devriese, Elleboudt, Van Vlaanderen, Leyhausen en Vermeire. Deze laatste enkel met raadgevende stem. De heer Fermon werd er aan toegevoegd met raadgevende stem als afgevaardigde bij het Provinciaal Komiteit.

Tengevolge der herhaalde beschietingen (een bom had reeds de bureelen der Onderstandskommissie vernield) werd er uitgezien naar een minder gevaarlijke wijk.

Toen stelde de Samenwerkende Maatschappij der Staatsbedienden S. E .O. een deel harer lokalen ter beschikking van het Komiteit, dat er den 30 Mei 1918 zijne eerste zitting hield.

De overeenkomst nopens het Uitvoerend Komiteit was nog niet geheel gesloten, ja zelfs was er een oogenblik spraak het Komiteit te ontbinden, of er ontstond een nog veel heviger geschil tengevolge van de uitsluiting van den heer Dubois. Den 5n Juni was de heer Devriese waarnemend burgemeester geworden, en, als hoofd der politie, verbood hij aan den heer Dubois, adjunktkommissaris, zijn bureel nog te verlaten om de zittingen bij te wonen van het Komiteit, dit krachtens een zoogezegd bevel der duitsche overheid.

Er was, inderdaad, den 20n April 1916 een rondschrijven geweest der *Zivilverwaltung* van Brugge waarbij het aan de leden van het politiekorps verboden was deel uit te maken van het Komiteit voor H. en V. Die eisch was toenmaals door de vergadering met eenparigheid van stemmen, dus ook die van den Schepen-Voorzitter, verworpen en dat om twee redenen : De eerste was dat de duitsche overheid niets te zien had in de zaken van het Komiteit (vroeger had ze immers ook de lijsten gevraagd der werkloozen en had men ze eenvoudig wandelen gezonden) ; de tweede reden was dat men vond dat het rondschrijven niet toepasselijk was op den heer Dubois en dat was toenmaals ook de meening van den voorzitter, te meer dat te Brugge, onder het oog dus van den President der *Zivilverwaltung*, de hoofdkommissaris van politie zetelde in het Provinciaal Komiteit.

Op de vergadering van den 6n Juni werd zeer hevig tegen de beslissing van den waarnemenden burgemeester geprotesteerd. Den 20n Juni werd er aan den heer Dubois eenen brief gezonden om hem te verzoeken de vergaderingen bij te wonen daar geen enkel van de leden daar eenig bezwaar in zag. Op die zitting was de voorzitter afwezig en weigerde hij later den brief als voorzitter te onderteekenen ; hij werd later dan toch gezonden maar onderteekend door den ondervoorzitter.

De voorzitter verklaarde daarenboven de zittingen niet meer te mogen bijwonen van wege de duitsche overheid, zoolang hij waarnemend burgemeester was, en stelde voor een zijner vrienden, den heer Deweerdt, liberaal gemeenteraadslid, de zittingen te laten voorzitten. Dit voorstel werd verworpen daar het natuurlijk de ondervoorzitter was, die, in afwezigheid van den voorzitter, tot dan toe al de vergaderingen, en dat tot ieders voldoening, had voorgezeten.

Een brief van protest tegen het verbod gedaan aan den heer Dubois door den waarnemenden burgemeester werd naar den gemeenteraad gezonden, onderteekend door den Z. E. H. Camerlynck, ondervoorzitter, de HH. Vermeire, schatbewaarder, Elleboudt, Van Vlaanderen en Leyhausen, leden van het Uitvoerend Komiteit, Kesteloot, Adriaen, Felix, Boydens, Cornelis, Devogelaere en Lefèvre, leden van het Middenkomiteit.

De heer Devriese in plaats van hem voor te leggen aan den gemeenteraad, waarvan hij tijdelijk voorzitter was, zond hem integendeel aan den heer Kus-

ter, President der *Zivilverwaltung* te Brugge, om te bewijzen dat het hem onmogelijk was zijne bevelen uit te voeren vermits de meerderheid van het Komiteit voor *Hulp en Voeding* hem zulks belette. Die brief was vooral gevaarlijk daar onder de onderteekenaars er verscheidene ambtenaars waren van den Staat. Dat was ze dus openlijk blootstellen aan een strenge straf. Gelukkig deed de President der *Zivilverwaltung* een enkwest en zond eenvoudig den brief aan het Provinciaal Komiteit. Dit kwam aan de ooren der leden van het Plaatselijk Komiteit waar het een standjen van belang verwekte. De heeren Adriaen en Felix namen ontslag en werden vervangen door de heeren Claeys en Maurus.

De heeren Van Vlaanderen, Leyhausen en Fermon werden naar het Provinciaal Komiteit gezonden om dit incident voor te leggen, daar een langer samenwerken in die omstandigheden onmogelijk werd. De heeren baron Ruzette, Thooris en Van Eegen, afgevaardigden van het Provinciaal Komiteit, onderhandelden met de drie Oostendsche afgevaardigden en het gevolg was dat de heer Devriese vervangen werd als voorzitter door den heer E. Van Glabbeke.

Door eenen brief van den 16n Augustus 1918 werd die beslissing medegedeeld aan het Plaatselijk Komiteit dat ze goedkeurde met 20 stemmen en 2 onthoudingen. Daarmede was nu ook het tijdperk der moeilijkheden, alsook der wijzigingen, gesloten.

Bij het verhuizen naar de *Cooperatief* was de soepinrichting in de Langestraat gebleven, daar men daarvoor elders geen geschikte plaats vond. Ook het bureel der Onderstandskommissie kon in de *Cooperatief* geen plaats vinden en vestigde zich ernevens in het huis van den heer Debeuf, waar ook het bureel van den voorzitter ingericht werd. Het bureel van den Onderstand B. werd overgebracht naar het huis van den heer Russchaert, gelegen een weinig voorbij de *Cooperatief*, in dezelfde straat.

Na den wapenstilstand in 1920 werden de bureelen wederom terug ingericht in het paleis der Langestraat, daarna in het *Hotel de Gand et d'Albion* op de Groenselmarkt en eindelijk in het *Hotel des Thermes* op den hoek der Hendrik Serruyslaan.

Gedurende dat langdurig tijdperk van Augustus 1914 tot het einde der duitsche bezetting in 1918 verichte het Komiteit een ontzaggelijk werk. Om dit doelmatig uiteen te zetten moet men het splitsen in twee deelen zooals de verandering van zijn naam van Onderstandskomiteit in dien van Komitet voor Hulp en Voeding het zeer juist uitdrukt. Er was eene afdeeling hulp en eene afdeeling voeding. Het is de geschiedenis van de eerste welke we tot hiertoe hebben uiteengezet. De volstrekte scheiding dagteekent echter maar sedert het verslag der deskundigen, 't is te zeggen sedert 1917. De afdeeling hulp werd voornamelijk beheerd door de Voedingsonderstandskommissie bestaande uit de HH. Bruynooghe, voorzitter ; Vanden Berghe, sekretaris ; Van Vlaanderen, Leyhausen, Demaecker, Tabary, Claeys en Lefèvre. Deze laatste was bestuurder van den Controoldienst. Deze kommissie zetelde den Dinsdag, Woensdag en Vrijdag van iedere week. Wat de uitgaven betreft kunnen we, voor het

oogenblik moeilijk er een volledig overzicht van geven daar de afrekening met de stad nog niet gedaan is. We kunnen enkel de cijfers geven van af September 1915, wanneer het komiteit een zelfstandig organisme geworden is, tot den 28n Juni 1919, datum waarop het een staatsorganisme werd.

Hulp aan de Noodlijdenden

Eerste tijdperk : van September 1915 tot begin November 1917

Gewone onderstand :	in 1915		31,935,00
	1916		402,783,20
	1917	tot einde Maart	412,417,92
	van 1 April	tot November	286.594,85
Hierbijgevoegd voor uitgedeelde kolen, winter 1914-15			44,628.62
			Frs. 1,178,359,59
Verwarmingsonderstand in 1917			Frs. 46,044,20
Werkloozen :	in 1916	88,583,66	
	in 1917	1,220,025.84	
			1,308,609,50

Tweede (overgangs) tijdperk : 5 November tot 2 December 1917
Voedingsonderstand : Frs. 60,439,50

Derde tijdperk : van 2 December 1917 tot 28 Juni 1919

Voedingsonderstand :	1917	70,003,16	
	1918	1.436,030,67	
	1919	1,097,276,67	
			2,603,310,50
Voedingsonderstand, toeslag :	1917	26,441,75	
	1918	462,408,50	
	1919	365,838,48	
			854,688,73
			3,457,999,23

SAMENVATTING

1· Tijdperk :	1,178,359,59		
	46,044,20		
	1,308,609.50		2,533,013,29
2· Tijdperk :			60,439,50
3· Tijdperk :	2,603,310.50		
	854,688,73		3,457,999,23
			6,051,452,02

Daarbij zijn ook nog de uitgaven te voegen gedaan door het

Werk der Vluchtelingen.

Zooals we gezien hebben stond het eerst onder de leiding van het Centraal Bureel voor vluchtelingen, daarna onder het bestuur der militaire overheid, vervolgens onder het bureel van den heer Chenot, om ten slotte weer terug te komen naar het Centraal Bureel. Bij de hervorming van het Komiteit werd het onder de leiding geplaatst eerst van den heer Lefèvre,daarna onder die van den heer De Keyser, die ze bleef behouden.

In Januari 1918 werd er eene bijzondere kommissie voor aangesteld bestaande uit de HH. De Keyser, Devogelaere, De Cock, Devriese, Elleboudt en Lefèvre.

Deze kommissie zetelde echter niet lang maar werd vervangen door een afzonderlijk komiteit samengesteld door het Provinciaal Komiteit. Het bestond uit de burgemeesters der betrokken gemeenten en uit de heeren Kesteloot, De Keyser en Fermon, leden van het Plaatselijk Komiteit. De heer De Keyser was er de sekretaris van. Dit komiteit is aldus in voege gebleven tot na den wapenstilstand.

Het grootste deel der vluchtelingen waren, vóór de aankomst der Duitschers naar Engeland vertrokken, anderen waren, zooals we hooger gezien hebben, bij den den aanvang der bezetting naar hunne woningen teruggekeerd.

Tengevolge van den verwoeden strijd op de boorden van den Yzer kwamen er nu uit de gemeenten, gelegen binnen de vuurzone, naar Oostende afgezakt.

De eersten waren die van Westende die den 5n November toekwamen. Ze hadden eerst te Middelkerke eenigen tijd verbleven maar moesten daar weg bij gebrek aan levensmiddelen.

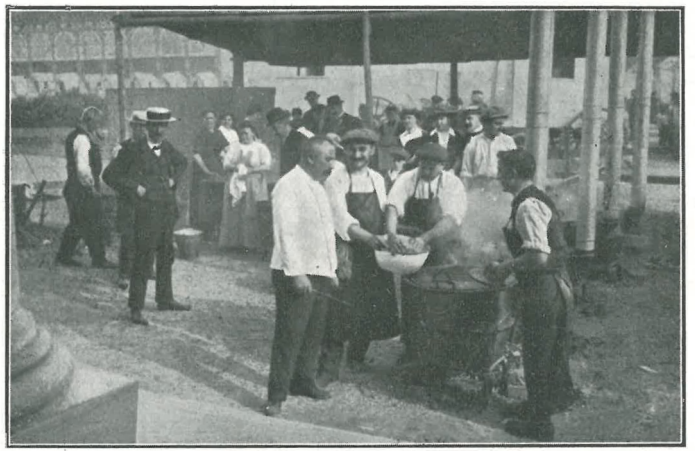
Den 22n kwamen er 84 toe uit Lombartzijde. Ze hadden 5 weken in de kelders gezeten van den heer Delahaye. Daar de Duitschers de kelders noodig hadden, brachtten zij ze naar Oostende waar ze in 't *Hotel Britannique* geherbergd werden.

Den 29n kwamen er nog 23 Lombartzijdenaars toe, die insgelijks 5 weken in kelders gewoond hadden en nu door de Duitschers uitgedreven waren. Ze werden opgenomen in het *Hotel Flandria*. Honderd negen en twintig welstellenden en 176 onbegoeden van Lombartzijde en Westende, die reeds vroeger gevlucht waren en vandaar naar Oostende door de Duitschers overgevoerd werden, werden door de zorgen van het Onderstandskomiteit ondergebracht in verlaten hotels en bijzondere woningen.

Den 1n December nieuw bevel van de Kommandantuur, plaatsmajoor Kruckenberg, dat we 30 vluchtelingen moesten komen afhalen, afkomstig uit Klein Westende. We voldeden onmiddelijk aan dat bevel en plaatsten ze in het *Hotel Fontaine*, in *Het Konijntje*, en in de *Nieuwe Zaal*. Ongelukkiglijk was er daar geen vuur en stierf er een kindjen van koude en gebrek. Op zoek dus naar stoven welke ons spoedig door liefdadige personen werden afgestaan.

Het meel der bevoorrading in den hangar.

Bereiding van de eetmalen der vluchtelingen.

Den volgenden dag nieuw bericht van de Kommandantuur : heden middag zullen er 30 en heden avond 80 vluchtelingen aankomen uit Middelkerke. Ook voor deze ongelukkigen werd er dadelijk voor onderkomen gezorgd, daar er gelukkig nog plaats beschikbaar was in de hoogergenoemde lokalen.

Men moest daarbij zeer voorzichtig zijn want den 7n December werd de stad veroordeeld tot 150 fr. boet omdat er vluchtelingen ondergebracht geweest waren in de *Villa Valerie* gelegen in de Chaletstraat en toebehoorend aan een Oostenrijker. Uit het gedane onderzoek bleek echter dat dit op eigen initiatief gedaan geweest was door eenen bijzonderen en de Stad of het onderstandskomiteit er voor niets tusschen was.

Den 11n December kwam het bevel tot afreizen, waarvan we reeds hooger den tekst gaven en dat insgelijks de vluchtelingen van Westende, Lombardzijde en Middelkerke betrof.

Een duitsche veldprediker bracht bij den Z. E. H. Deken de gewijde vaten en de remonstransie der kerk van Westende. Bij het voorbijrijden zag hij deze voorwerpen in de erg toegetakelde kerk op het altaar staan, gereed om weggenomen te worden. De Z. E. H. Deken vroeg hem hetzelfde te willen doen voor de kapel van den dijk van Westende en de kerk van Lombardzijde, doch hij vreesde in deze laatste niet meer te kunnen geraken wegens de verwoede gevechten welke er rond geleverd werden, en, inderdaad, al zijne pogingen zijn te vergeefs geweest.

Den 16n vertrok een trein met vluchtelingen. Het vertrek was aangekondigd om elf uur maar het was eerst 5 uur van den namiddag eer hij aanzette en gedurende al dien tijd hebben de ongelukkige dompelaars in dien onverwarmden trein mogen zitten. De slimsten waren degenen die te Oostende gebleven waren want ondanks al de bedreigingen van den plakbrief werden ze hoegenaamd niet verontrust.

Den 22n kwamen de inwoners toe van St-Pieterskapelle, Slype en Mannekensveere, vervoerd met hunne eigen wagens waarop al hun huisgerief geladen was. Zelfs was er eene familie die eene koe en eene geit medevoerden. Het zwijn hadden ze geslacht en dat lag gezouten in eene kuip welke op den wagen stond. Ze vertelden dat ze uitgedreven waren en naar Brugge moesten omdat men in eene herberg te St-Pieterskapelle onder eene ton een toestel gevonden had van telegraaf zonder draad.

Denzelfden dag moesten ook al de mannen Middelkerke verlaten. Enkel het gemeentebestuur, een dokter en een apotheker mochten blijven benevens al de vrouwen en kinderen.

Het kinderhospitaal Roger de Grimberghe werd naar Gent overgebracht. Een obus uit zee, afkomstig van een der engelsche schepen, ontplofte in het gesticht ; een der scherven kwetste doodelijk eene liefdezuster en vernielde volkomen de keuken. Op bevel der duitsche overheid werd het hospitaal ontruimd en 67 kinderen vertrokken met de zusters naar Gent waar ze in de kostschool der zusters van Dooreseele opgenomen werden.

De E. H. Velghe, pastor van Middelkerke, was naar Brugge gevlucht maar

zijn konfrater uit Westende, de E. H. Bilo was nog te Middelkerke gebleven. Hij had eenen armband bekomen van het Rood Kruis, met den stempel der Kommandantuur, en kon aldus vrij verkeeren om zijne zorgen toe te dienen aan zieken en gekwetsten. De armband vuil geworden zijnde deed hij hem wasschen doch de stempel der Kommandantuur bleef ook in de wasch. De pastor sloeg er geen acht op maar een duitsche soldaat wel, en deze hield hem aan ondanks al zijn tegenstribbelen. Hij werd eerst naar Oostende gebracht en vandaar naar Brugge, waar hij eenen dag verbleef. Daar werd zijn geval onderzocht, er werd om inlichtingen getelefoneerd naar Middelkerke en daar deze heelemaal ten zijnen voordeele luidden werd hij in vrijheid gesteld. Per auto naar Middelkerke teruggevoerd kreeg de auto echter eene panne te Westkerke en mocht hij te voet naar Ghistel gaan vanwaar een andere auto hem naar Oostende bracht. Hij las er mis en keerde dan terug naar Middelkerke. Hij verbleef er bij den koster den heer Huyghebaert. Daar viel 's anderdaags eene bom dichtbij het huis en een groot stuk ervan kwam terecht tusschen den pastor en de dochter van de koster, die in den winkel stonden. Daarop verhuisde hij naar veiliger oorden en nam voor goed zijnen intrek te Oostende bij den eerweerden heer pastor van de wijk Conterdam.

Den 1n Maart 1915 werden al de vluchtelingen, bekwaam tot landbouwarbeid, vereenigd in eene maatschappij : *De Vereenigde Hofbouwers der Kust.* Het doel ervan was onderstand te verleenen door arbeid.

De maatschappij kreeg toelagen van het Schepencollege, het *Werk der Vluchtelingen*, afdeeling van het Provinciaal Komiteit en, na 1916, van de Landbouwafdeeling van het Nationaal Komiteit. Eindelijk moest de opbrengst van de verkoop van groenten ook aan de deelnemers ten goede komen maar daar schijnt niet veel van te zijn terechtgekomen. De heer Devriese was voorzitter der maatschappij en, evenals in het Komiteit voor Hulp en Voeding, heeft de beste verstandhouding niet altijd onder de leden geheerscht, integendeel, zoodat er daar ook ontslagnemers geweest zijn.

Nopens de betrekkingen der maatschappij met het Plaatselijk Komiteit zijn er ook nooit voldoende opheldering te verkrijgen geweest zoodat dit ook eene oorzaak geweest is van veel nutteloos geharrewar.

Ziehier nu den volledigen staat der uitgaven voor de vluchtelingen:

	1914	frs. 109,673,82	
	1915	1.828,95	
	1916	84,949.04	
tot einde Maart	1917	323.000,72	
Hiervan werd op 31-3-1917 overgebracht op eene bijzondere rekening *Vluchtelingen 1914*		251,823,22	
Bleef			267,629,31
Vervolg der uitgaven : van 1-4 tot einde	1917		66,702,64
	1918		88,350,00
	1919		293.271,50
dus netto uitgaven voor *vluchtelingen*			715,953,45

en voor *vluchtelingen 1914* frs. 251,823,22

Als eigenlijk vervolg van de rekening *Vluchtelingen*, mag nog aanzien worden de rekening

Uitgedrevenen, wiens uitgaven beloopen in 1919 tot 386,069,30

SAMENVATTING : Vluchtelingen 1914 . . .	frs.	251,823.22
Vluchtelingen (uitgedrevenen)		715,953,45
id.		386,069,30
	frs.	1,353,845,97

Daarbij zou moeten gevoegd worden de waarde der uitgedeelde kleederen welke hun gratis geschonken werden, eerst door vrijwillige giften uit het buitenland, later door het Nationaal Komiteit. Het is eerst in 1918 dat de kleederen getarifeerd werden om verkocht te worden, maar dan nog kregen ze bijzondere toelagen om die aankoopen te doen. Na den wapenstilstand werd er voor hen een bijzonderen dienst ingericht onder den naam van « *Service de rapatriement* ».

Over het Werk der Vluchtelingen ware nog menige bijzonderheid bij te voegen. Ongelukkiglijk zijn al de dossiers ervan in handen gebleven van den gewezen voorzitter, die, ondanks al de voetstappen, ondanks zelfs het opeischen per deurwaarder en de bedreiging van vervolging, steeds halstarrig geweigerd heeft ze aan het Plaatselijk Komiteit af te staan. Dit betrof niet alleen de dossiers der vluchtelingen maar zelfs al de stukken uitgaande van het Provinciaal en Nationaal Komiteit. De afgedankte voorzitter beschouwde ze eenvoudig als zijn persoonlijken eigendom !!

Onderstand B.

Zoo noemde men den onderstand verleend aan de huisgezinnen zonder steun, 't is te zeggen aan de gezinnen dergenen die de wapens hadden opgenomen voor de verdediging van het vaderland.

Van Augustus tot Oktober 1914 en later van Januari tot April 1915 werd die dienst verzekerd door de gemeentekas onder de leiding van den gemeenteontvanger Vermeire. Bij den aanvang der bezetting tot Januari 1915 en later van April 1915 tot den 29n Maart 1919 ging hij over naar het Komiteit voor Hulp en Voeding onder den naam van Onderstand B. Dit bureel stond onder de leiding van de heeren Ryckeman en Tabary.

Den 29 Maart 1919 ging de dienst terug over naar het gemeentebestuur.

Volgende sommen werden daaraan besteed.

Jaar	Ondersteunde huisgezinnen	Betaalde sommen
1915	506	107,286.00 fr.
1916	631	229 989.25
1917	750	573.141.50
1918	1059	697.607.90
1919	2135	325.552.55
Te samen	5281	1.933.577.20

In den schoot van het Plaatselijk Komiteit werd ook nog ingericht eenen

Kosteloozen Genees-, Heel- Vroed en Artsenijkundigen Dienst,

ten behoeve van *Noodlijdende* en *Steunlooze* Huisgezinnen.

De dienst ten behoeve van Familiën van *Gepensioneerde Officieren* en *Weduwen* van gepensioneerde officieren werd ook door den Centralen Geneesdienst verzekerd.

In zitting van 1 Juni 1916 werd de dienst ten behoeve van steunlooze huisgezinnen en familiën van gepensioneerde officieren toevertrouwd aan M. doktor Goffin en trad van dan af in werking. In zitting van 9 December 1916, besloot de Commissie van den Geneesdienst van steunloozen en gepensioneerde officieren te doen overgaan naar den centralen geneesdienst ingericht in het lokaal Langestraat, 59.

Huisgezinnen van gewone noodlijdenden : in zitting van 17 September 1916 werd eene commissie samengesteld die gelast werd met het inrichten van den Geneeskundigen dienst. Ze bestond uit : MM.Lescrauwaet, VanVlaenderen,Demaeker en N. Pede. M. Demaeker nam het ambt waar van schrijver. Deze dienstnam definitief aanvang den 1 November 1916.

Ereloonen

Geneesheeren. Gewone gevallen.

A) NOODLIJDENDE- en STEUNLOOZE Huisgezinnen

van 1 Oogst 1916 tot en met Januari 1918, 50 cent. per maand en gezin,
» Februari » » Septemb. » 75 » » » »
» October » » Decemb, 1919 1 fr.» » » »

N. B. Voor de maand Novemb. 1918 werd eene dubbele vergoeding toegekend voor overlast van verzorging veroorzaakt door de griep.

B) GEPENSIONEERDE OFFICIEREN

1,50 per bezoek en 1 fr. per raadpleging.

C) DIENST DER VERLOSSINGEN

Dystoxie (moeilijke verlossing) 15 fr. per geval.
Vroedvrouwen. Gewone verlossing, tot Feb. 1917, 6 fr. per geval
van Maart tot 31 Dec. 1919, 10 fr. »

Heelmeesters D) HEELKUNDIGE BEWERKINGEN ten behoeve der Steunlooze Familiën.

Het eereloon werd bepaald door de provinciale Gen. Toezichtscommissie,

E) GENEESMIDDELEN en ORTH. TOESTELLEN.

Toepassing van het tarief van de *Nationale Pharmaceutique.* Orthopedieke toestellen volgens bepaling van de Prov. Gen. Toezichtcommissie.

Deelnemers

A, Noodlijdenden. Geneesk. zorgen van Nov. 1916 tot Dec. 1817 — 31380 familien
» » 1918 — 31028 »
» » 1919 — 31677 »

Tusschenkomst van de Nationale en Provinciale Comiteiten frs. 74,897,50 — 94085

B. Steunlooxen (Geneesk. zorgen) van Oogst 1916 tot Dec. 1917 — 7586 familien
» » 1918 — 6210 »
» » 1919 — 6748 »

Totaal familien 20,544

Tusschenkomst van de Nationale en Provinciale Comiteiten frs. frs. 15,996,25

C. Verlossingen. Noodlijdenden. Gewone 1916-17 : 56 gevallen. Dystoxie 4 gevallen
1918 118 » » 8 »
1919 158 » » 9 »

Tusschenkomst van het Provinciaal Comiteit frs. 3,155.

Vrouwen van gereformeerde soldaten. Gewone 1917 2 » » 2 »
1918 2 » » 1 »
1919 12 » » 3 »

16 — 6

Tusschenkomst van het Provinciaal Comiteit frs. 250.

D. Goedgekeurde heelkundige bewerkingen : 1917 10 gevallen. Vastgestelde loonen fr. 755,00
1918 18 » » 1622,50
1919 17 » » 1656,25

Tusschenkomst van het Provinciaal Comiteit frs. 4033,75

E. Gep. Officieren, geneesk. zorgen : 1916-17 frs. 830,50
1918 287,50
1919 121.50

Ten laste van de *Société Gén. des Officiers retraités* 1239,50

GENEESMIDDELEN : *F. Noodlijdenden* 1916-17 frs. 22,904.86
1918 27,509,50
1919 30.545,63

Totaal 80,959,49

G. Steunlooxen 1916-17 frs. 5,215,95
1918 5,460,30
1919 5,188,67

Totaal 15,864,92

H. Gep. Officieren 1918 frs. 243,75
1919 166,80

Ten laste van de Société Gén. des Off. retraités te Brussel 410,56

I. Orthopedieke toestellen :

Voor steunlooze familiën : Beentoestellen, breukbanden, ringen, enz. 635 frs.

Hulp aan Middenstand

Den 20n December 1914 had in den Ouden Volksbond in de Christinastraat eene vergadering plaats van het bestuur van den Middenstandsbond. waarop aanwezig waren, de E. H. Bottelier, onderpastor, de HH. Elleboudt, Montangie en Cornelis, gemeenteraadsleden, Smissaert, Alexis De Grave, G. Claeys, Du-

chateau enz.

Er werd besloten aan het Gemeentebestuur te schrijven om te vragen dat er een organisme zou tot stand gebracht worden in den aard van de Banque de Secours van Gent om ter hulpe te komen aan de kleine burgerij. Deze zou kunnen geld leenen tegen waarborg van weerden, zooals spaarboekjes, obligaties, levensverzekeringen, enz. Doch men kon niet 't akkoord geraken, daar het Gemeentebestuur enkel wilde kasbons geven op de persoonlijke en solidaire verantwoordelijkheid der bestuurders.

Bij die poging is het echter gebleven. Later heeft men zulke leeningen kunnen bekomen in het Komiteit van de Bescheiden Hulp, maar voor hoogstens honderd frank in de maand.

Dat was alles wat de kleine burgerij als hulp kon bekomen tot de afdeeling Hulp aan den Middenstand gesticht werd.

Dat werk had voor doel op bescheidene wijze ter hulp te komen aan de gezinnen toebehoorende aan den Middenstand. Het kwam tot stand door eenen omzendbrief in datum van 24 Mei 1918 uitgaande van het Provinciaal Komiteit voor Hulp en Voeding te Brugge en gericht tot de Plaatselijke Komiteiten van het Noorden van West-Vlaanderen.

Het Provinciaal Komiteit verzocht de volgende heeren het Komiteit dezer nieuwe afdeeling te willen uitmaken :

P. Cornelis, gemeenteraadslid en lid van het Plaatselijk Komiteit voor Hulp en Voeding.

A. Maene, afgevaardigde der Samenwerkende Maatschappij *De Noordstar.*

G. Perier, handelaar en voorzitter der Koophandelsrechtbank.

A. Kesteloot, vrederechter en lid van het Plaatselijk Komiteit voor H. en V.

J. Vanden Kerckhove, afgevaardigde der Samenwerkende Maatschappij *Spaarzaamheid.*

Den 26n Juni 1918 hielden zij hunne eerste vergadering. Daar werd overeengekomen dat, ten einde hunne werking zoo bescheiden mogelijk te maken, de ondersteunden zouden ten huize bezocht en uitbetaald worden en zij dit werk onderling zouden verdeelen. Zij stelden daarop ook hun bureelen samen als volgt :

Voorzitter : M. A. Kesteloot.

Schrijver : M. J. Vanden Kerckhove.

Schatbewaarder : M. P. Cornelis.

Sedertdien vergaderden zij elken Woensdag om de ingekomen stukken en aanvragen om hulp te onderzoeken en te bespreken. Tot het einde toe heeft steeds de beste verstandhouding onder allen geheerscht en allen hebben, zonder onderscheid, met de grootste onpartijdigheid alle vragen onderzocht en beslist.

Van af Juni 1918 tot 1 September 1919 werden 125 gezinnen ondersteund hetgeen eene gezamenlijke uitgaaf van 45 858,50 fr. gevergd heeft, waarvan 23.452,18 fr. als voedingsonderstand en 22.406,32fr. als bijkomende hulp voor den Middenstand. Dit geschiedde bij middel der toelagen van het Provinciaal

en Plaatselijk Komiteit.

Er was nog ook eene Kommissie voor de soepinrichting en voor de schoolmaaltijden. Ze bestond uit de heeren Demaecker, Tabary, Van Dycke, Van Vlaanderen en Felix. Deze laatste werd later vervangen door den heer Maurus.

Van deze instelling is het ons niet mogelijk geweest een verslag te bekomen.

Over de soepinrichting hebben we reeds vroeger gesproken.

Ze was eerst verplichtend,'t is te zeggen dat onder de uitgedeelde bons,voor brood, aardappelen, brandstof en winkelwaren er ook een voorkwam voor soep.

Wanneer de voedingsonderstand ingevoerd werd, 't is te zeggen wanneer de bons eene zekere waarde vertegenwoordigden waarmede men kon koopen wat men wilde, verminderde voortdurend het aantal deelnemers. Na den wapenstilstand, door het vrijkomen van den handel in aardappelen en de vermeerdering der levensmiddelen werd eindelijk den 14n November 1918 de soep afgeschaft. Wat de schoolmaaltijden betreft, die bestonden vooral in het uitdeelen van broodjes met of zonder soep, soms vervangen door cacao,of torréaline ook wel door rijsttaarten, welke naar de verschillende scholen gezonden werden want ze moesten ter plaats verbruikt worden, krachtens de verordeningen van het Nationaal Komiteit. Enkel voor zieke kinderen mocht eene uitzondering gemaakt worden.

Eens zelfs is er eene bijzondere uitdeeling geweest van broodjes en chocolade, gezonden door den heer Solvay.

Gedurende dat tijdperk van ondervoeding hebben de schoolmaaltijden dan ook groote diensten bewezen aan de jeugd, welke ze zeer op prijs stelde. In April 1919 werden de schoolmaaltijden insgelijks afgeschaft.

Evenmin als van de kommissie der soepinrichtingen is er geen middel geweest een verslag over hare werkzaamheden te bekomen. Het ware nochtans nog al belangwekkend geweest het aantal deelnemers en het cijfer der uitgaven te kennen, te meer daar het gemeentebestuur het met ruime toelagen begiftigd heeft.

Werk der Kinderbescherming

Als gevolg aan de onderrichtingen gegeven door het Nationaal Komiteit werd er, na lange besprekingen, beslist melk uit te deelen aan de kinderen. Aldus vatte men eerst de taak op van kinderbescherming. De heer Lefèvre had voorgesteld een dameskomiteit te stichten om zich met dat werk te gelasten vooral daar er op dat oogenblik reeds kinderen waren waarvan de vader in den oorlog en de moeder naar Brugge gezonden was wegens wangedrag, zoodat de kinderen aldus overgelaten werden aan oudere zusters of geburen. Het was een dergelijk geval dat hij medegedeeld had aan het komiteit en dat hem op het denkbeeld had doen komen van een dameskomiteit voor kinderbescherming. Maar omdat hij voorgesteld had het samen te stellen uit Mevr. Hamman, die lid was van het Plaatselijk Komiteit, en de dames der gemeenteraadsleden werd het door het Komiteit verworpen en bepaalde men zich met het uitdeelen

van melkbons, waarmede de moeders aan de melkboeren hunne melk konden betalen. Die melkbons werden gevoegd bij den gewonen onderstand en uitgedeeld in de verschillende bureelen. De bons werden afgeleverd door den heer Jéroom De Cock, die er het toezicht over had en die ze ook uitbetaalde aan de melkboeren. Zoo werden er van den 22 Augustus 1915 tot den 30 Juli 1916, datum der herinrichting. 85.000 liters versche melk uitgedeeld voor eene waarde van 20 301,24 fr. Het getal ingeschreven kinderen bedroeg gemiddeld 268 per maand.

Den 18n Juli 1916, op herhaald aandringen van het Provinciaal Komiteit en de bedreiging alle verdere toelagen te weigeren, werdeindelijk eene afdeeling van Kinderbescherming ingericht met aan het hoofd een Dameskomiteit. Dr Verhaeghe, schepen van onderwijs, werd gelast met den geneeskundigen dienst. De heer Kesteloot, reeds belast met de oorlogsweezen, werd door het Provinciaal Komiteit aangesteld als afgevaardigde voor de werken van Kinderbescherming. De heeren De Cock en Lefèvre vertegenwoordigden het Plaatselijk Komiteit.

Bij het uittreden der minderheid uit het Plaatselijk Komiteit trad de heer Lefèvre ook uit het werk der Kinderbescherming.

De dames die er deel van uitmaakten waren de dames der kinderkrib : Mev. Guillaume, voorzitster, overleden den 24n December 1916 en vervangen door Mevr. De Knuyt de Vosmaer, Mevrouwen Arthur Borgers, Hektor Goffin, Louis Janssens, Victor Lauwers, Georges Perier, Henri Van Graefschepe, waarbij op voorstel van het Plaatselijk Komiteit gevoegd werden, Mevr. Prosper Bouckaert, Eugène Van Outryve d'Ydewalle en Pierre Dedeyster.

Er was een groot gebrek aan dat Komiteit, het is dat verscheidene dames, zooals de twee voorzitsters, geen gebenedijd woord Vlaamsch kenden, hetgeen de betrekkingen met de moeders en de kinderen, die geen woord Fransch kenden, zeer bemoeilijkte.

Het wegen en nazien der kinderen heeft dan ook niet lang geduurd zoodat het werk bijna uitsluitend bestaan heeft in de kindervoeding, wat natuurlijk van zeer groot belang was in een tijd dat er aan alles gebrek was wat versterkende middelen betrof.

Zoo werd er besloten :

1. Suiker en phosphatine in poeder uit te deelen en te verkoopen aan de kinderen ; 2. Phosphatine in poeder te verkoopen aan zieken en ouderlingen.

In 1917 stichtte het Komiteit 3 kantienen : eene voor de toekomende moeders en voor de moeders-voedsters, eene voor de kinderen van minder dan 3 jaar en eene voor de zwakke kinderen van boven de 3 jaar. In elk dezer kantienen waren er twee afdeelingen, eene kostelooze en eene betalende. De kontrool ervan werd onvergeld gedaan door de heeren Felix en Louis, leeraars aan het koninklijk atheneum. Ze werden terzijde gestaan door de heeren Parmentier, Versyp, en Vande Walle, hoofdtreinwachters. Mejuffers Van Duyfhuis en de Samenwerkende Maatschappij S. E. O. stelden kosteloos een lokaal ter beschikking van het Werk.

In December 1917, om een denkbeeld te geven der werking, waren er in de kostelooze afdeeling : 15 toekomende moeders, 25 moeders-voedsters, 45 kinderen van 0 tot 6 maanden, van 6 maanden tot 3 jaar ; 155, zwakke kinderen van 3 tot 14 jaar : 1581.

In de betalende afdeeling waren er 13 toekomende moeders, 27 moeders-voedsters en 684 kinderen van 0 tot 14 jaar. Bij dit getal moet men voegen de 1200 kinderen der scholen, die elk een half rantsoen phosphatinepap kregen per dag.

Er werden 24.235 rantsoenen phosphatine bereid, 585 ouderlingen kregen versterkende middelen, 8729 liters versche melk werden kosteloos uitgedeeld. Er werden 1708 dozen melk, 1928 kgr. phosphatine en 238 kgr. suiker verbruikt. De onkosten beliepen tot 10.759,20 fr.

Gedurende 1918 werd er voor 39.636.34 fr. phosphatine kosteloos nitgedeeld, voor 27.440.20 fr. dozen melk en gedurende het tijdperk van den 22n Aug. 1915 tot 31 Oktober 1919 227.336 liters melk voor een bedrag van 58.437,47 fr.

De inkomsten van het Werk bestonden in toelagen, vrijwillige giften en de winsten verwezenlijkt door den verkoop der waren.

Ziehier dus een volledig overzicht van het Werk:

A.) UITGAVEN.

Versche melk	58,437,47
Dozen melk	49,631,29
Phosphatine	105,119,46
Suiker	6,721,21
Kleedingstukken	1.839,25
Personneel	23,720,77
Bureelkosten	1,265,25
Verlichting en verwarming	4,312,84
Huren van lokalen	1,546,00
Vervoerkosten	1,234,06
Onderhoud	1,126,90
Verscheidene	8,730,70
Te samen	263,685,18

B. INKOMSTEN

Toelagen van het Nationaal Komiteit	72,787,00
» » » Provinciaal Komiteit	51,116,60
Vrijwillige giften	3,914,40
Verkoop der waren	130,302,95
Achterstallige toelagen	6,524,84
Waarde der waren in magazijn	1,616,06
Waarde der kleederen in magazijn	1,104,86
In kas	433,08
Te samen frs.	267,799,79

Inkomsten	267,799,79
Uitgaven	263,685,18
Batig slot frs.	4,114,61

Hetgeen het duidelijkst den toestand schetst, gedurende den oorlog, zijn de cijfers van den burgerlijken stand. Men ziet er uit dat het aantal geboorten voortdurend verminderde, terwijl integendeel het aantal sterfgevallen onder de kinderen van minder dan één jaar sterk vermeerderde.

In	1913	waren er 1235	geboorten en stierven 212 kinderen per duizend
	1914	1192	197
	1915	588	248
	1916	453	220
	1917	369	386
	1918	317	220

Er was ook nog een komiteit voor de Bescheiden Hulp of de Schamelen Armen, zooals men het noemde, en een voor de vrouwen der officieren. Daar geen enkel der twee organismen een officieel verslag heeft neergelegd is het ons natuurlijk onmogelijk zijne werking uiteen te zetten.

Afdeeling Voeding

Na die verschillende afdeelingen van Hulp kunnen we overgaan tot die van Voeding.

In den beginne werden de aankoopen gedaan deels in den vrijen handel, deels aan de molens van Brugge, Deinze en Antwerpen met de machtiging van het belgisch Staatsbestuur.

De koopwaren werden gestadeld en afgeleverd eerst door de zorgen van den adjunkt-kommissaris Pauwels,later door deze van den adjunkt-kommissaris Dubois.

Den 23n Oktober ld,werd, zooals we hooger gezien hebben, de schepen van geldwezen, de heer Devriese, in missie naar het buitenland gezonden om er over eene leening te onderhandelen en om meel te koopen. Eerst op het einde der maand Februari 1915 kwam hij terug. Hij werd in dien tijd vervangen door den Zeer Eerw. Heer Deken Camerlynck, ondervoorzitter van het gemeentelijk onderstandskomiteit voor den aankoop van levensmiddelen.

Den 29n April 1915 werd een winkel geopend op de Groenselmarkt voor den verkoop in 't klein van de waren gezonden uit Holland door de delegatie Moreaux, alsook degene die ons toekwamen van het Nationaal Komiteit of van den vrijen handel. Die winkel diende den heer Coulier als « Criée » of verkoopzaal van levensmiddelen bij opbod, zoodat hij bij de bevolking dien naam bleef behouden, alhoewel hij, door sommigen, het kleinste getal echter, ook geheeten werd Amerikaansche Winkel. De heer Coulier bleef gelast met de uitbating ervan mits eene vergoeding van 1 per °/oo. Ondanks de opmerkingen van bevoegde personen als de heeren Van Vlaanderen en Leyhausen, dat dit eene veel te slechte voorwaarde was voor de heer Coulier, dat hij daarmeê onmogelijk zijne algemeene onkosten zou dekken volhardde de voorzitter in zijn besluit doch verwaarloosde eene schriftelijke overeenkomst met den heer Coulier op te stellen. Een maand nadien, den 11 Juni, kreeg het Komiteit dan ook bericht dat de heer Coulier weigerde den verkoop voort te zetten der waren voor rekening van het Onderstandskomiteit en de mondelingsche overeenkomst tegen den 16 Augustus opzegde.

De heeren Leyhausen, Van Vlaanderen en Dubois werden alsdan gelast met de herinrichting van den winkel van het Komiteit. De huishuur van den heer Coulier werd door hen overgenomen op voorwaarde nochtans dat de heer Devriese zou pogingen aanwenden bij de eigenares, die te Brussel woonde, om er, zoo niet het kosteloos gebruik, dan toch eene groote vermindering van pacht van te bekomen. Immers door de inbezitneming van den winkel door het Komiteit werd hij onttrokken aan de vernielzucht der duitsche soldaten en kon hij na den oorlog, onmiddelijk wederom in gebruik genomen worden als winkel.

Ondanks het herhaald aandringen der heeren Leyhausen, Van Vlaanderen en Dubois, gesteund door het Komiteit, bleef het altijd bij beloften vanwege den voorzitter, alhoewel hij verscheidene malen naar Brussel geweest is. Zoo moest het Komiteit na den oorlog 20.000 fr. huishuur betalen maar, om een proces te vermijden, en, vermits haar eigendom daardoor in goeden staat gebleven was, vergenoegde de eigenares zich met de onmiddelijke betaling van de twee derden der som, vermeerderd met de onkosten en de wettelijke intresten, 't zij 8.263.73 fr.

Den 23n Aug. 1915 werd de winkel wederom geopend en ditmaal uitsluitend uitgebaat door het Komiteit onder toezicht der heeren Van Vlaanderen, Leyhausen en Dubois. De gemeenteraad stemde eene toelage van 10.000 fr. om den winkel te krediteeren. In December van hetzelfde jaar machtigde het Schepencollege, door tusschenkomst van zijnen afgevaardigde, den heer Devriese, de bank « Crédit Communal » eene som van 100.000 fr. ter beschikking te stellen van den heer Zamman voor den aankoop van koopwaren in Holland. Hetzelfde geschiedde den 24n Februari 1916 tot beloop van eene som van 125.000 fr.

Ondertusschen waren het de heeren Leyhausen en Van Vlaanderen, nu en dan vergezeld door den Z. E. H Deken Camerlynck, die naar Brugge gingen voor den aankoop van waren en het verzenden der waren van het Nationaal Komiteit.

Zeer dikwijls gebeurde het zelfs daarbij nog dat ze gedwongen waren de aankoopen te betalen met het geld der Cooperatieven daar het Onderstandskomiteit niet altijd over de noodige geldmiddelen beschikte.

Om de waren des te beter te beschermen werden ze gekocht en verzonden uit naam van het Plaatselijk Komiteit.

In den loop der maanden Maart tot Juni 1916, machtigde de schepen van

geldwezen, voorzitter van het Komiteit, terwijl hij zich te Brussel bevond ambtshalve en bij dringendheid de bank « Crédit Communal » nieuwe sommen ter beschikktng te stellen van den heer Zamman.

In Oktober 1916 ontving de voorzitter het bezoek der duitsche en amerikaansche afgevaardigden van het C. R. B. te Gent, die in den winkel van het Komiteit allen verkoop van waren verboden, welke eene andere afkomst hadden dan deze van het Nationaal Komiteit.

Tengevolge van dit verbod besliste de Gemeenteraad de oprichting van gemeentelijke magazijnen voor den verkoop in het klein. Het Onderstandskomiteit weigerde echter de koopwaren, welke zich nog in hangar 3 bevonden en afkomstig waren van den vrijen handel, over te nemen. Vermits zij in den winkel op de Groenselmarkt niet meer mochten verkocht worden werd de verkoop ervan overgelaten aan de maatschappij « De Hofbouwers der Kust ». Deze verkocht ze in het lokaal « La Terrasse » waar ook de groenten en aardappelen aan de bevolking verkocht werden.

De eigenlijk gezegde gemeentemagazijnen werden dus niet opgericht zoodat de kommissie door den gemeenteraad hiervoor benoemd niet eens bijeengeroepen werd. Van toezicht van stadswege was er dus werkelijk geen spraak. De levensmiddelen niet beschermd door het Nationaal Komiteit en voor de stad bestemd werden verkocht 't zij door de beenhouwers, zooals vleesch, visch, enz.'t zij door de Hofbouwers der Kust. De beenhouwers stonden onder het bestuur der heeren Vander Heyde, advokaat, en Van Biesbrouck, veearts.

Een omstandig verslag hunner werkzaamheden is tot heden toe niet verschenen.

Het eerste jaar, 't is te zeggen van den 23n Aug. tot den 31 December 1915 bedroegen de ontvangsten 148.612.98 fr. waarvan 108.300 fr. in geld en 31.554 fr. in kaarten van onderstand ; het overige kwam voort van leveringen aan de soepinrichtingen, enz.

De voornaamste waren welke in dees winkel verkocht werden waren : gerookt en gezouten spek, ossenvleesch, smout, rijst, bloem, maïsmeel, cercaline, linzen, linzenmeel, bruine boonen, witte boonen, erwten, erwtenmeel, macaroni, margarine, koffie, zeep, zout, verduurzaamde melk alsook andere verduurzaamde levensmiddelen en brood.

Dit alles, uitgenomen het brood dat uit Holland kwam, was afkomstig van het Na ionaal Komitelt. Maar zooals we gezien hebben, werden er in dit tijdperk ook andere waren verkocht, afkomstig uit Holland of uit den vrijen handel. Daaronder vinden we, drooge en geweekte stokvisch, pekelharing, droge haring, moluwe, kaas, sardienen, broodsuiker, cacao en chocolade en allerlei koopwaren welke ook reeds voorkomen in de opsomming der waren geleverd door het Nationaal Komiteit.

De ledige bloemzakjes, herkomstig van het Spaansch-Amerikaansch-Komiteit, werden aanvankelijk in het Voedingsmagazijn verkocht aan 0,15 fr. het stuk.

Door het verslag van de zitting der provinciale afgevaardigden van 16 Maart werd de aandacht op die inkomsten gevestigd en tevens medegedeeld dat de opbrengst ervan moest voorbehouden worden aan het Werk der Oorlogsweezen.Zoo werd de prijs gebracht op 0,25 fr. In bewust verslag werd het denkbeeld vooruitgezet, dat in 't vooruitzicht eener rijkere opbrengst, het wenschelijk kon wezen de verkoop tot later uit te stellen. Maar de zakjes kwamen in vele huisgezinnen goed van pas voor het maken van kinderhemden en ander klein ondergoed waarvoor anders maar weinig stof meer te vinden was of nog slechts voor onzinnige prijzen. Daarom werd de verkoop voortgezet. Zoo werden er 2694 zakjes verkocht aan 0,15, 2571 aan 0,25 fr. en 2667 grootere zakjes aan 0,50 fr. voor een gezamenlijk bedrag van 2380,35 fr,

De besturende kommissie van den winkel bestond uit de heeren Leyhausen, Van Vlaanderen en Dubois, leden van het Plaatselijk Komiteit. Het dagelijksch bestuur werd waargenomen door den heer Putman, bestuurder, die geheel belang- en kosteloos, met onvermoeide toewijding zich van die zoo zware en tevens zoo ondankbare taak wist te kwijten. Hij werd geholpen voor de boekhouding door den heer Dhondt en door de heeren J. Vanden Bussche en Ch. Van Hooren. Het magazijn was open 's morgens van 8 tot 1 en 's namiddags van 3 tot 6 1/2 uur.

De kontrool der gezinkaarten aan den ingang werd gedaan door den heer Tulpin.

Voor het vrouwelijk personeel was er insgelijks eene bestuurster, die vooral gelast was met het toezicht en het ontvangen en bezorgen der waren maar die tevens ook hielp in het bedienen der kalanten. Maar daar er door het publiek hevig geklaagd werd over het lang wachten en men van eenen anderen kant om verschillende reden moest afzien van het oprichten van hulphuizen, werd er besloten al de klanten te verdeelen over twee weken en rantsoenen uit te deelen voor twee weken. Die laatste maatregel werd nog uitgebreid door het verdeelen der kalanten over al de uren van elken dag, zoodat de toeloop voor al de dagen en nagenoeg voor al de uren gelijkelijk verdeeld was.

Die schikkingen leverden de beste uitslagen op en de klachten vielen om zoo te zeggen totaal weg.

In 1916 werd, op eene vergadering van het Plaatselijk Komiteit, beslist een Kollege van Kommissarissen aan te stellen voor het nazien van den rekendienst van het Voedingsmagazijn.

Het bestond uit den heer Vrederechter Kesteloot, voorzitter en uit de heeren De Brauwere, hoofdkassier der Nationale Bank en Dehouck, ontvanger der Domeinen. Dat Kollege heeft echter zijne taak niet voleindigd. Ze werd dan voortgezet door het Kollege der deskundigen, waarover we hooger gesproken hebben in de afdeeling hulp, en dat een zeer waardeerend verslag uitbracht over het beheer van het voedingsmagazijn.

In 1917 werd de Besturende Kommissie uitgebreid door toevoeging van de heeren Ryckeman en Adriaen (later vervangen door den heer Cornelis) en van den heer V. Fermon, afgevaardigde bij het Provinciaal Komiteit.

Eindelijk den 26n Maart 1918 werd de Winkel, die veel te klein geworden was en te gevaarlijk gelegen terug overgegeven aan den heer Coulier, en een nieuwe ingericht in een veel ruimer lokaal « La Terrasse », vroeger in gebruik genomen door de Hofbouwers, waar hij eene modelinrichting werd. Ongelukkig eischte na den wapenstilstand de eigenaar zijn gebouw terug zoodat in Maart 1919 de winkel verhuisde naar de huishoudschool der St-Petersburgstraat waar hij, eenige maanden nadien, met al het materieel volkomen uitverkocht werd, evenals al de waren en kleederen welke zich nog in den hangar bevonden.

Eenige cijfers zullen beter dan woorden, de overwegende rol bewijzen welke de Amerikaansche Winkel in de volksvoeding gedurende die kommervolle jaren bewezen heeft:

23 Aug. tot 31 Dec. 1915	148.612,98	fr.
1 Jan. tot 31 Dec. 1916	1.309.628,08	fr.
1 Jan. tot 31 Dec. 1717	2.878 946,75	fr.
1 Jan. tot 31 Dec. 1918	4.011.823,14	fr.
1 Jan. tot 5 Juli 1919	17.017,15	fr.
Te samen	10.792.891,86	fr.

Van den 23n Aug. 1915 tot den 5n Juli 1919 is er dus voor bijna elf millioen frank waren verkocht geweest.

Vooraleer te sluiten moeten we hulde brengen aan de besturende kommissie die met zooveel kunde en opoffering dit ontzaggelijk werk heeft volbracht.

Goedkoope Spijshuizen

In de Gemeenteraadzitting van 17 December las burgemeester Liebaert den volgenden brief, gezonden door de Vereeniging der Hoteliers en Restauratiehouders:

Oostende 12 December 1914

Den Heer A. Liebaert,
Burgemeester der stad Oostende.
Mijnheer,

Als gevolg aan het onderhoud dat wij de eer hadden met u te hebben dezen morgen op het Stadhuis heeft het Komiteit van de Vereeniging der Hoteliers u het ontwerp voorgelegd van de inrichting van een Volksspijshuis, bestemd om, in de voordeeligste voorwaarden, te voorzien in de noodwendigheden der behoeftige burgerij. Ten einde de maaltijden aan den laagst mogelijken prijs te kunnen geven vragen wij u ons kosteloos de elektriciteit en de brandstof te willen verleenen. Wij hebben reeds het lokaal, dat ons bereidwillig ten dienste gesteld werd door een onzer leden, vele leden onzer vereeniging hebben zich ter onzer beschikking gesteld ons aldus toelatend besparingen te doen op den handenarbeid.

Uwe groote bekommernis om den nood te lenigen uwer ongelukkige medeburgers kennend alsook uw groot gezag op de heeren van den Gemeenteraad, twijfelen we er niet aan dat ge aan onze vraag een gunstig gevolg zult geven.

Aanvaard, enz.

De Schrijver, De Voorzitter,
FERNAND DE CLERCK. HUB. GILISSEN.

Na bespreking stemde de gemeenteraad, met eenparigheid van stemmen, de gevraagde tusschenkomst.

Uit de bespreking bleek dat de maaltijden zouden gegeven worden aan de kleine burgers en schamele armen aan 0,35 fr. per maaltijd.

Op 21 December werd door den volgenden plakbrief de opening aangekondigd van dit goedkoop spijshuis.

STAD OOSTENDE

Restaurant du Helder

Maandag 21 December opening van het goedkoop Restaurant onder toezicht van het Gemeentebestuur en van den Bond der Hotelhouders.

MAALTIJDEN AAN 0,35 fr.

Van Middag tot 2 uur (Duitsche Tijd).

Gezien en goedgekeurd door het Schepencollege in zitting van 16 December 1914.

De Sekretaris, De Burgemeester,
F. THONÉ. AUG. LIEBAERT.

Deze eerste poging is echter zonder gevolg gebleven omdat al de benoodigheden voor het bereiden en opdienen der spijzen door de Duitschers opgeeischt werden.

Den eersten Augustus 1916 werd een nieuw voorstel ingediend bij het Onderstandskomiteit door een groep hoteliers, voor het inrichten van een goedkoop spijshuis. Er zou een komiteit gevormd worden van dames en heeren en de uitbating zou gedaan worden door de groep hoteliers in het Hotel du Sablon waarvan het Onderstandskomiteit de huishuur zou betalen, 't zij 15 fr. per dag. Het eetmaal zou 0,40 fr. kosten waarvoor men soep en een gerecht zou bekomen met een glas bier of eene tas koffie. Het Komiteit zou gratis of aan verminderden prijs kaarten uitdeelen aan hulpbehoevenden.

Den 26n Augustus werd het « Restaurant Economique » bepaald geopend onder het bestuur van de heeren Depiere, rustend intendant generaal en M. De Coster.

Het is blijven bestaan tot einde Januari 1918.

Van 26 Aug. tot 31 Dec. bedroeg het aantal noenmalen	56 847	
Van 1 Jan. tot 31 Dec. 1917 » » » »	196.442	
In Jan. 1918 » » » »	11.605	
Te samen	264.894	noenmalen.

De uitgaven beliepen 173.063,98 fr.

De gemiddelde onkost per maaltijd bedroeg dus 0,65 fr.

Er werden maaltijden gegeven aan verschillende prijzen, gaande van een minimum van 0,25 tot een maximum van 0,90 fr. Dat spijshuis heeft vooral diensten bewezen aan de burgerij, waaronder er vele personen waren wier vrouw en kinderen in Engeland waren en voor wien het dus zeer voordeelig was zelf geen middagmaal te moeten bereiden.

In Augustus 1917 werd er ook nog eene burgerskeuken geopend in het Hotel du Phare onder den naam van « Croix Verte » of Groen Kruis, in den aard als er bestonden te Brugge en dat uitsluitend voor de burgerij was. De

prijs der maaltijd bedroeg 1,25 fr. Het stond ook onder de bescherming van het Provinciaal en Nationaal Komiteit.

Hoelang het bestaan heeft en hoeveel deelnemers er waren kunnen we ntet met juistheid bepalen daar er geene officieele stukken in de archieven van het Plaatselijk Komiteit daarover bestaan. Doch de deelneming is niet groot geweest en de onderneming was van korten duur.

Het belangrijkste werk in dien aard en waar we dan ook wat langer zullen over uitweiden is ontegensprekelijk de Volkskeuken geweest, welke insgelijks onder de bescherming stond van het Provinciaal en Nationaal Komiteit en opgericht werd in de lokalen van den Katholieken Volksbond, het eenig gebouw in de stad dat groot genoeg was voor eene dergelijke onderneming.

DE VOLKSKEUKEN

Onder al de werken van liefdadigen aard is er geen enkel dat zulke groote diensten bewezen heeft, in die benarde tijden, als de *Volkskeuken*, ingericht in den *Katholieken Volksbond* door den Zeer Eerweerden Heer Deken Camerlynck. Van af het eerste oogenblik van haar bestaan, 22 Dec. 1914, muntte ze uit door hare degelijke organisatie en bewees ze te voldoen aan eene dringende behoefte. Van af den 22 tot den 31 werden er 1100 noenmalen gegeven. In den beginne werd de Volkskeuken uitsluitend bestuurd door haren stichrer den Z. E. H. Deken, bijgestaan door den heer G. Claeys en eenige meisjes en mannen van den Katholieken Volksbond die zich bereidwillig ten dienste gesteld hadden van het werk.

Later echter wierd hun eene kleine vergoeding toegekend om ten slotte, tengevolge van de geweldige stijging der levensvoorwaarden, betaald te worden volgens een vasten loonrooster.

Oorspronkelijk bepaalde zich de Volkskeuken bijna uitsluitend ook tot het geven van maaltijden ter plaats, in de groote feestzaal van den Volksbond. Later werd het werk op zeer groote schaal uitgebreid tot het laten uithalen van eetmalen om tehuis te verbruiken. Daardoor en tengevolge van de immer grooter wordende schaarschheid der levensmiddelen, kreeg de Volkskeuken zulk een ontzaggelijke uitbreiding dat een volledige herinrichting noodzakelijk werd. Er werd dan een komiteit of beter eenen beheerraad ingericht bestaande uit den Z. E. H. Deken als voorzitter, den heer Lescrauwaet, als schrijver, den heer G. Claeys, als schatbewaarder-rekenplichtige en de heeren A. Elleboudt en G. Lefèvre, als leden.

Er werd ook eene afzonderlijke zaal ingericht voor den uithaal met een vrijwillig personeel. Als dames noemen wij Mevr. Adriaen, Servaes en Félix, Mejuffers Montangie, De Brauwere, Elleboudt, Ph. Spilliaert, Lagae, Dupont, A. en M. Van Outryve, Van Thournout, Senden, Janssens, Cornelis, en de heeren De Brauwere, Felix, Cornelis, Adriaen en Dechaene. Voor den Controoldienst de heeren Bonnel en Bultiau.

Vrijwillige bediening der Volkskeuken.

We mogen ook nog vermelden Jufvrouw Verschoore, in 1918 naar Brugge vertrokken.

Van 's morgens 9, en zelfs 7 ure om 't spek te snijden, tot 's middags half twee, en later, bleven ze allen aan het werk om zeer dikwijls 's namiddags om 3 uur nog terug te keeren voor den verkoop van groenten of fruit, gedurende de zomermaanden, of kloefen, brooden, enz. De maaltijden waren zeer dikwijls moeilijk samen te stellen bij gebrek aan de noodige grondstoffen, zoodat het een reuzenwerk geweest is alles bijeen te krijgen. Wel kwamen er waren van het Provinciaal Komiteit, maar die waren zeer ontoereikend en men moest dan het ontbrekende aanvullen door het doen van aankoopen in den vrijen handel. In den beginne werden er aardappelen gegeven, maar wanneer er beslag op den aardappeloogst gelegd werd van af 1915 konden alleen nog aardappelen als smokkelwaar ingevoerd en in 't geheim verkocht worden.

Men weet genoeg hoe de Duitschers misbruiken maakt van de inbeslagneming der aardappelen en andere voortbrengsels om ze op te koopen voor 't leger en op te sturen naar de *heimat*. Ook heeft de Z. E. H. Deken een onschatbaren dienst bewezen aan de Oostendsche bevolking met, gedurende gansch den oorlogstijd alles op te koopen en te doen opkoopen in den buiten en elders wat hij maar eenigzins kon, om die waren dan, meestal heimelijk ingevoerd, ter beschikking te stellen der duizenden verbruikers van de *Volkskeuken*.

Hetzelfde geldt voor het graan, alhoewel er brood mocht verkocht worden, zoodat er honderd duizenden brooden uit Holland, aan verminderden prijs verkocht werden. Het zou ons te ver leiden op te sommen de honderdduizende kilogrammen visch en fruit welke *altijd* aan verminderden, somtijds zeer lagen, prijs verkocht werden om de verbruikers toe te laten hun noenmaal op goedkoope wijze aan te vullen. Immers het was niet altijd mogelijk de maaltijden samen te stellen heel en al volgens de letter der voorschriften uitgaande van het Nationaal Komiteit dat de inrichting geldelijk steunde. Die voorschriften werden gemaakt te Brussel, voor het Generaal Gouvernement, maar hielden hoegenaamd geen rekening met onhoudbare toestanden in het operatiegebied, dicht bij het front. Het bestuur der Volkskeuken moest de eetmalen dan inrichten volgens den geest van die voorschriften en, door aankoopen ten allen prijze in den vrijen handel, de voedingswaarde van het geleverde vermeerderen. Die werkwijze heeft het Provinciaal Komiteit, dat insgelijks de Volkskeuken beschermde, verstaan en zooveel mogelijk goedgekeurd.

Nooit werd het minste onderscheid gemaakt tusschen de deelnemers ; alwie behoorde tot den werkmansstand of tot de kleine burgerij, zonder het minste onderscheid van politieke denkwijze, werd aangenomen. Wel zijn er maanden geweest dat er honderden aanvragen geweigerd geweest zijn maar dat was enkel omdat het stoffelijk onmogelijk was de deelneming nog meer uit te breiden. Men zal dit best begrijpen bij de cijfers welke we verder in hun geheel en jaar per jaar zullen geven. We nemen hier enkel die van de grootste drukte

wanneer het maximum bereikt was van wat er kon verwezenlijkt worden, rekening houdende van de bestaande voorraden en de ruimte der lokalen, eetzaal, uithaalzaal, keuken, fornuizen enz. Het was in het jaar 1917 dat de nood het hoogst gestegen was en zoo komen we tot de volgende steeds klimmende cijfers :

In Maart	100.191	noenmalen
In April	195.204	»
In Mei	234.841	»
In Juni	251.926	»
In Juli	137.165	»

Dan schommelen de cijfers tusschen 110 tot 117 duizend in December, om dan weder op te gaan in Jan. 1918 van 123.520 tot in Aug. met 134.510. Van dit oogenblik af dalen ze voortdurend tot den dag der sluiting den 15 Feb.1919.

Men had dus dagen van 8 tot 10.000 maaltijden en daarboven en dat alles moest besteld worden in eene zeer korte spanne tijds, namelijk van half 10 tot 1 uur of ten laatste half twee, dat maakt gemiddeld 2000 maaltijden per uur.

Dat het daarbij niet altijd naar den zin ging der deelnemers wat samenstelling betrof der maaltijden of vlugheid bij het bedienen of het verkoopen of andere kleinigheden kan men best begrijpen. Maar het publiek hield niet altijd rekening met den geweldigen aangroei der deelnemers welke het bestuur voor immer stijgende moeilijkheden stelde.

Verbeeldt men zich wel wat het geweest is 95 hektoliters, zegge 9500 liters soep per dag te bereiden en uit te deelen, bij die 2000 maaltijden en dat die soep om half tien 's morgens reeds moest klaar zijn. Dat men daarvoor 2 ketels, benevens veel kleinere ketels, had van 2000 en één van 1600, één van 1200, één van 1000 en één van 600 liters inhoud en dat men daaronder het vuur moest aanleggen van af 2 of 3 uur 's morgens. Dat er in die soep 4 tot 500 kgr. spek gekookt werden, die daarna moesten in gewone schellen worden gesneden om opgediend te worden bij de maaltijden, om niet te spreken van het koken van de honderden kilogr. rijst en aardappelen, en van de honderden kilogr. visch wanneer het vleesch door visch vervangen werd. Meer nog, *dagelijks* moest er gezorgd worden om 80 tonnen drinkbaar water te halen, een duizend kilos kolen en hout om de vuren aan te steken en in gang te houden, voeg daarbij de noodige tellooren, vorken, stoelen, tafels, enz.

Wanneer men weet in welke moeilijke omstandigheden dat alles bijeengebracht, toebereid en uitgedeeld werd, soms te midden de bombardementen vraagt men zich af hoe dit alles mogelijk geweest is en men mag gerust zeggen dat Oostende mag fier zijn over zijne Volkskeuken want dat er geen tweede dergelijke instelling in gansch het land zal aan te wijzen zijn.

De totale uitgaven van December 1914 tot Feb. 1919 bedroegen meer dan TWEE MILLIOEN FRANK, gedekt eensdeels door de kleine bijdrage der verbruikers van 0,25 tot 0,40 fr. per maaltijd en de toelagen van het Provinciaal en Nationaal Komitee.

De cijfers van het aantal deelnemers per jaar zullen een nog duidelijker

denkbeeld geven van de overgroote diensten welke de Volkskeuken aan de bevolking van Oostende bewezen heett.

In 1915	107.107	deelnemers
In 1916	243.073	»
In 1917	1.562.429	»
In 1918	1.254.124	»
In 1919	13.093	»
	3.180.826	»

In die cijfers is ook begrepen het getal deelnemers van het hulplokaal van den Vuurtoren. Daar de afstand te groot en de verkeersmiddelen met die afgelegen wijk zeer gering waren besloot het Komiteit in 1917 een hulplokaal te stichten op den Vuurtoren dat zou onder de leiding staan van den Eerw. Heer Ghesquière, onderpastoor, bijgestaan door den heer Ollieux.

Daar werden gemiddeld 1000 noenmalen per dag uitgedeeld of ter plaats verbruikt beneven 1200 liters soep,

Evenals in de Volkskeuken werden daar ook groenten, fruit, visch en brood verkocht.

We mogen dus zeggen dat in opzicht van de voeding de Volkskeuken eene eereplaats bekleedt in de geschiedenis der Oostendsche werken van liefdadigheid tijdens het duitsch schrikbewind. Hoe pijnlijk en hard de toestand soms was, wat zou er gebeurd zijn en hoeveel meer zou onze bevolking niet geleden hebben, was dit **REUSACHTIG MENSCHLIEVEND WERK** niet tot stand gekomen, en was het niet ononderbroken blijven bestaan, spijts de moeilijkheden van allen aard die langs verschillende zijden zijn opgerezen.

Militaire Opeischingen

De militaire opeischingen zijn de groote plaag geweest gedurende gansch den duur der bezetting.Het woord « onmogelijk » scheen in dat opzicht uit het woordenboek der Duitschers te zijn geschrapt geweest. Het Gemeentebestuur had schoon zijn *non possumus* te doen gelden en zich te beroepen op de Conventie van den Haag, niets kon baten, daar zij beweerden dat die Conventie alleen geldig was voor het Generaal Gouvernement en niet voor het Operatiegebied. Om meerder kwaad te vermijden was het Schepencollege veelal gedwongen toe te geven.

Van af den 18n Oktober eischten ze van de stad 60.000 kgr. brood. Wanneer men zich herinnert wat we hooger geschreven hebben over den toestand der bevoorrading kan men begrijpen met al wat moeilijkheden het voldoen van die opeisching moest gepaard gaan.

Eenige dagen later, den 23en, eischte kapitein Tägert, 220.000 sigaren en evenzooveel sigaretten, 36,000 flesschen wijn, en 40.000 brooden of een half millioen in geld.

Dadelijk werden een aantal stadsbedienden rondgezonden in alle richtingen om te trachten zoo spoedig mogelijk dat alles bijeen te krijgen. De sigaren en sigaretten werden geleverd door de firmas Sluyters, Janssens enz. Het huis Pede leverde 20.000 flesschen wijn, Christiaens 5000 en de Samenwerkende Maatschappij der Staatsbedienden S. E. O. 11.000. Wat de brooden betreft dat was eene andere geschiedenis. Spijts al hunne opzoekingen gelukten de stadsbedienden er slechts in 18.000 brooden bijeen te krijgen. Den 24n Oktober nieuwe opeisching welke aan de bevolking bekend gemaakt werd bij middel van den volgenden plakbrief :

Belangrijk Bericht

Op rekwisitie van de Duitsche militaire overheid wordt aan de inwoners van Oostende bevolen in het politiebureel der Wapenplaats op vandaag Zaterdag 24 Oktober voor 1 1/2 uur namiddag (Duitsche uur) neer te leggen alle jumelles (verrekijkers) uitgezonderd de jumellen voor den schouwburg.

500 jumelles moeten voor 2 uur aan gezegde Duitsche overheid geleverd worden. bij gebrek aan dewelke gezegde overheid tot een bezoek der woningen zal overgaan.

Oostende, den 24 Oktober 1914.

De Burgemeester,
A. LIEBAERT.

Daar het onmogelijk was aan al die rekwisities te blijven voldoen verzocht de burgemeester den heer Battony, zaakgelastigde van het Amerikaansch Konsulaat, in afwezigheid van den konsul, zulks te gaan voor oogen leggen aan de duitsche militaire overheid. Terzelfdertijd riep hij den gemeenteraad bijeen. Het was de eerste bijeenkomst sedert de bezetting.

Waren aanwezig: de heeren Liebaert, burgemeester, Moreaux, Devriese en Verhaeghe, schepenen, Verdeyen, Deweerdt, Van Dycke, De Cock, Lams, Rau, Willems, Hamman, Cornelis Ellebouдt en Montangie.

De heer Verdeyen werd aangeduid om tijdelijk de plaats in te nemen van den heer Dujardin, schepen van Openbare Werken, terwijl de heer Ellebouдt het ambt waarnam van Sekretaris in vervanging van den heer Thoné, weerhouden te Sluis.

De burgemeester deelde mede dat de rekwisities een grooten omvang begonnen te krijgen vermits men van de stad op dit oogenblik eischte : 40.000 drieponders brood, en er was geen bloem in de stad, 220.000 sigaren en evenveel sigaretten, 36 000 flesschen wijn, 12.000 flesschen champagne, 5000 flesschen cognac en 500 verrekijkers. Tegen 's anderdaags 11 uur moest het brood geleverd zijn zooniet kreeg de stad eene oorlogsschatting van een half milliоen. Hij verklaarde dat er tot nog toe slechts 77 verrekijkers bijeengebracht waren en hij den heer Battony verzocht had de Kommandantuur over de opeischingen te gaan spreken. Hij zelf had aan den plaatskommandant verklaard dat hij naar Brussel zou gaan om maarschalk Von der Goltz te gaan spreken en hem voor oogen te leggen dat hetgeen gevraagd werd onmogelijk kon volbracht worden daar de stad uitgeput was door de opofferingen gedaan voor de vluchtelingen en de noodlijdenden. Al grijnzen had hij geantwoord : « Gaat maar naar Von der Goltz maar op tijd en stond moeten de rekwisities voldaan worden ».

Hij stelde dus voor den heer Battony uit te noodigen aan de vergadering deel te willen nemen en verslag te geven van zijne samenkomst met den plaatskommandant.

De heer Battony werd alsdan binnengebracht en verklaarde dat zijne eerste aanvraag om een onderhoud te hebben met kapitein Tägert door dezen geweigerd werd onder voorwendsel dat hij geenen tijd had. Doch op zijn aandringen gelukte hij er toch in den plaatskommandant te spreken. Hij legde hem alsdan voor oogen dat het aan de stad volstrekt onmogelijk was op tijd en uur al het gevraagde te leveren en dat men toch niet kon eischen te leveren wat men niet bezat. Hij voegde erbij dat 20 fr. onderhoudskosten per dag en per officier stellig overdreven was en dat de overeenkomst met Maarschalk Von der Goltz, die zeer tevreden geweest was over de ontvangst gedaan aan het duitsch leger, eene zachtere behandeling had voorzien. Tägert antwoordde dat zijn interim van plaatskommandant 's anderdaags ten einde was, dat hij dus zou vervangen worden en het best zou geweest zijn dat het Schepenkollege nog eerst met hem eene bijeenkomst had. De heer Battony beloofde die bijeenkomst voor den volgenden dag, zijnde den Zondag, om 9 uur in het *Hotel De Kroon*. Na een woord van dank vanwege den burgemeester verliet de heer Battony de zaal en beslistte de gemeenteraad dat het Schepencollege met toevoeging van den heer Verdeyen naar de gevraagde samenkomst zou gaan.

Tengevolge van dit onderhoud vergenoegden de Duitschers zich met de 18.000 brooden maar behielden hunne opeischingen van wijnen en likeuren en voegden er nog 50.000 pakjes tabak, 400 kgr. thé, 200 kgr. koffie, 100 peerden 100 rijtuigen en 5000 flesschen cognac. Alles moest geleverd worden tegen den volgenden Dinsdag.

Den 1n November eischten de Duitschers 100 kgr. leverworst bij den heer Bogaerts, spekslager, op de Wapenplaats. Het was onmogelijk eene dergelijke hoeveelheid ineens te leveren maar tegen den avond konden ze toch reeds 40 kgr. verorberen van hunnen geliefkoosden kost.

De heer Libert, pasteibakker, moest voor 1000 fr. gebak leveren.

Den 4n November werd al de nitraat welke zich in de stapelhuizen bevond opgeeischt. Er was er voor 4 millioen frank.

Vóór de aankomst der Duitschers had de heer Fermon aan den Staf van het leger gevraagd de nitraat naar het buitenland te zenden of eenvoudig weg te verzinken. Hij kreeg voor antwoord dat hij zich moest vergenoegen met handelaar te zijn en zich met geen militaire zaken te bemoeien had. Zoo viel de kostbare nitraat in de handen der Duitschers.

Den 7n November eischte een officier 10 paar vrouwenkousen op om..... naar Duitschland te zenden.

Den 11n eischte de plaatsmajoor Von Rode echte *Upman* havana sigaren aan 6 fr. stuk en hij rookte er zoo maar 26 per dag. *Quand on prend du galon....* vertaalt men in 't duitsch *Wenn man Sigaren nimmt....*

Den 18n eischten ze 20.000 draineerbuizen op, wat niet weinig werk opleverde om eene dergelijke hoeveelheid bijeen te krijgen.

Om aan de rekwisities gemakkelijker te voldoen werd aan al de kruideniers eene lijst gevraagd van de koopwaren welke zij nog in magazijn hadden.

De stad kreeg insgelijks bevel 7 geheime politieagenten te betalen aan 20 fr. per dag.

Den 30n werden er 1100 meters dik lijnwaad of matrasgoed opgeeischt.

Den 2n December werd de stad verwittigd dat er 800 aardewerkers zouden aankomen en dat ze zullen moeten geherbergd en onderhouden worden op de kosten der stad. Er werd beslist er 200 te herbergen in het oud militair hospitaal en 600 in het *Palace Hotel.*

Al de kreeften die zich nog bij de vischhandelaars bevonden, een groote 100 kgr, werden insgelijks opgeeischt en een schildwacht werd gelast die kostelijke beestjes te bewaken.

Den 3n December was het een slechte dag voor de stad in opzicht der rekwisities. De Duitsche militaire overheid beslistte in de kazerne eene bakkerij op te richten van 40° m. breedte op 40° m. lengte, waarin dagelijks 16.000 brooden zouden kunnen gebakken worden. (Alle twee dagen kreeg ieder soldaat een brood van 3 pond).

De stad moest al het materiaal leveren voor het bouwen van die bakkerij, 't is te zeggen al het noodige hout, 30.000 baksteenen en de zinken daken alsook 40 kubieke meters hout per dag voor het verwarmen der ovens.

Dienzelfden dag kreeg ze ook bericht dat ze te zorgen had voor een aantal huizen met centrale verwarming en eene prachtige woning voor 8 opperofficieren.

Daarenboven moest ze nog 80 bedden leveren voor éénslapers, 800 matrassen en 1600 wollen dekens.

Men schatte op dat oogenblik reeds, 't is te zeggen den 3n December, na een maand en half bezetting, het totaal der opeischingen op 3 millioen frank.

Den 5n December eischten ze 40.000 sigaren op voor de soldaten en 3000 voor de officieren. Daarbij moeste, er vóór den Maandag (den 7 Dec.) 100 kubieke meters brandhout geleverd worden op straf van 100 000 fr. boet. Het nieuw hout kostte 60 fr. den kubieke meter en het oud van 15 tot 25 fr.

Den volgenden dag nieuwe opeisching van 800 matrassen en 1600 wollen dekens.

De Duitschers verwachtten zich den 7n op de viering van aanstaande overwinningen want ze eischten 11 meters wit, 11 meters roode en 11 meters zwarte stof om vlaggen te vervaardigen. Denzelfden dag eischten ze ook al de beschikbare stroozakken op.

Den 8n December kwam de meesterknecht van de duitsche bakkerij op het stadhuis klagen dat er geen volk genoeg was om het brandhout te klieven dat men dagelijks noodig had. De stad had eenige pompiers aan dat werk gezet zoodat ze nu gedwongen was er ook andere mannen voor beschikbaar te stellen. Het brandhout kwam nu reeds op 30 fr. den kub. met.

Den 30n werd de bakkerij wederom afgebroken en vervangen door 10 ovens op wagens, wat men noemt eene vliegende bakkerij.

Den 8n werden er ook nog 400 loopende meters latten opgeeischt om barakken op te richten voor de kanonniers. De heer Verdeyen teekende protest aan bij den burgemeester tegen die opeisching als zijnde in strijd met het Volkenrecht, zoodat de burgemeester weigerde die rekwisitie te teekenen. Door den heer Verdeyen weigerde hij ook toe te geven aan het bevel der Duitschers die de bestrating vroegen van de Napoleonstraat naar het fort van dien naam op de Vuurtorenwijk. Er waren daarvoor 4000 m² plaveien noodig, welke moesten uit andere straten genomen worden, om hun aldus toe te laten kanonnen en schietvoorraad naar het fort te voeren.

Den 9n moesten er 300 prikkeldraad en 100 Km³ hout voor een gebouw geleverd worden.

Tengevolge van die opeischingen die eene onrechtstreeksche deelneming waren aan den oorlog besloot het schepenkollege hierover te schrijven aan de kommandantuur zoodat in de gemeenteraadszitting van den 17n December, namens het Schepenkollege, den volgenden brief ter goedkeuring werd voorgelezen:

« *Den Heer Bittinger, Kapitein-luitenant & Plaatsbevelhebber*

Wij moeten uwe aandacht vestigen op het overwegend belang der opeischingen welke ten laste gelegd worden der stad Oostende door tusschenkomst van uwe kommandantuur en waarvan het totaal tot op heden een zeer hoog cijfer bedraagt. Het is stellig dat de onkosten aldus ten laste gelegd van ons bestuur ver de wegen en middelen overschrijden waarover het beschikt en waarover we zullen kunnen beschikken in het vervolg. De opeischingen bevatten vele voorwerpen en koopwaren welke in onze stad niet voorhanden zijn. Dat is het geval voor al onze voortbrengselen van den landbouw, van den veekweek, waarbij ons bestuur al de winsten verliest welke de tusschengeplaatste personen opstrijken die ons in staat stellen ze te leveren.

Acht ge niet, Heer Plaatsbevelhebber, dat het niet aannemelijk is dat onze stad koopwaren moet leveren waarover ze niet beschikt door den normalen weg van zijn eigen voortbrengst en van zijne plaatselijke nijverheid en dat het redelijker zou zijn die voorwerpen op te eischen ten laste der gemeenten welke ze op eene natuurlijke wijze voortbrengen ? Dat is, dunkt ons, den geest der beschikkingen welke het opeischingsrecht regelen.

Wij moeten ook nog gansch uwe aandacht vestigen op den aard van zekere dier opeischingen, welke de levering bevatten van eene groote hoeveelheid zeer duur timmerhout en het betalen van dagloonen voor kasseiing, het graven van loopgrachten enz.

Daar die opeischingen niet dienen voor het bezettingsleger stellen ze ons bloot ernstig de stellige bepalingen van de overeenkomst van Den Haag te schenden. Art. 52 ervan zegt inderdaad dat de opeischingen voor de bevolkingen de verplichting niet mogen bevatten aan de krijgsbedrijven tegen het vaderland deel te nemen.

Welnu, door de betaling der dagloonen voor kasseiingswerken, voor het graven van loopgraven enz. en door de betaling van groote hoeveelheden timmerhout leenen wij de hand tot het rechtstreeksch deelnemen onzer werklieden aan de krijgsbedrijven alsook tot het deelnemen onzer bevolking door den grooten last welke zij aan de stad opleggen, last welke moet gedragen worden door de algemeenheid der belastingschuldigen.

Wij hebben geacht dat het noodig was die twee punten aan uwe welwillende aandacht te onderwerpen, hopende dat gij het gegronde onzer bezwaren zult inzien en maatregelen zult nemen om die opeischingen in overeenstemming te brengen met de internationale overeenkomsten en de rechtvaardige verdeeling tusschen al de gemeenten.

Aanvaard, Heer Plaatsbevelhebber, de uitdrukking onzer bijzondere hoogachting.

VOOR HET KOLLEGE

De Sekretaris. *De Burgemeester,*

(g.) F. THONÉ. (g.) A. LIMBAERT

Op het oogenblik dat die tekst vastgesteld werd door het Schepenkollege kreeg het eene dringende en belangrijke opeisching van timmerhout.

Hopende eerst een gevolg te zien geven aan zijn schrijven meende de burgemeester ondanks de herhaalde bezoeken en het sterk aandringen der dragers van de opeischingen het antwoord te mogen afwachten. Maar het bekwam hem slecht want luitenant Dickel, vergezeld van 4 soldaten, bajonnet op het geweer, kwam om half een naar het kabinet van den burgemeester om dezen, *manu militari*, naar de kommandantuur te brengen. De burgemeester gelastte den heer Thoné, gemeentesekreraris, hem te vergezellen.

In de tegenwoordigheid gebracht van den plaatsbevelhebber Bittinger, eischte deze de onmiddelijke en dringende uitvoering der opeischingen, met bedreiging van onmiddelijke toepassing der dwangmiddelen welke hem het doelmatigst schenen. In die omstandigheden, terwijl hij hem echter den brief van het Schepencollege overhandigde, meende de burgemeester, in het belang der stad, aan de uitvoering der nieuwe opeisching te moeten toegeven. Kapitein Bittinger verklaarde dat hij dadelijk zou kennis nemen van den inhoud van den brief en hem verder zou doorzenden naar de bevoegde overheid.

Daarna, om half twee, werden de heeren Liebaert en Thoné terug in vrijheid gesteld.

Een nieuw bezoek van het Schepencollege aan de kommandantuur wegens eenen eisch tot leveren van 1800 matrassen en 20.000 wollen dekens bleef insgelijks zonder gevolg. De plaatsbevelhebber verklaarde dat de laatste der grenadiers nog eerder op eene matras moest slapen dan de keizer. Om aan dien eisch te kunnen voldoen was het Schepenkollege gedwongen de matrassen en wollen dekens uit de hotels en uit de verlaten woningen der bijzonderen te halen, voor zoover de Duitschers zelf reeds niet alles hadden weggehaald.

Het *Hotel Splendid* alleen leverde voor 136.000 fr. matrassen.

Met veel moeite kreeg men 1000 matrassen bijeen maar de bediende welke ermede belast geweest was had nog niet geheel gedaan met zijn verslag in het kabinet van den burgemeester of er kwam een nieuw bevel, ditmaal van Admiraal von Schröder, dat er voor 's anderdaags 12 uur 2000 matrassen moesten ter zijner beschikking zijn.

In den namiddag kwam nog een tweede bevel : 50 werklieden moesten dadelijk met piek en spade naar de kommandantuur komen. Dit bevel werd opgevolgd. Maar toen de werklieden vernamen dat ze naar Middelkerke moesten optrekken weigerden ze te gaan en keerden terug. Slechts 9 vertrokken naar Middelkerke. Daarop werd de stad verwittigd dat zij er nieuwe te leveren had voor 's anderdaags 's morgens 9 uur op straf van 300 fr. boet per uur vertraging.

Daar er aan dit verzoek niet werd voldaan werd de stad veroordeeld tot 1800 fr. boet en kwam een soldaat naar het stadhuis om de schepenen Devriese en Verhaeghe in hechtenis te nemen. Daar zij er niet waren moest de soldaat onverrichterzake terugkeeren.

De heeren Liebaert, Verdeyen en Thoné trokken alsdan naar de kommandantuur om de zaak te bespreken. Kapitein Bittinger bepaalde er zich bij de rechten uiteen te zetten der Duitschers in zake opeischingen en daarmee was het afgeloopen.

Overigens het was niet pluis naar Middelkerke gaan werken want eenige dagen later, den 30 December, ging de heer Demartelaere, stadskondikteur, naar Middelkerke met een twaalftal werklieden om den weg te herstellen. Wanneer hij aan de kerk gekomen was viel er opeens een obus vlak op de tramriggels op een tiental meters van hen en ontplofte met een vreeselijken slag. Gelukkig kwamen ze met den schrik van af, uitgenomen een werkman, die tamelijk erg gekwetst werd. De tramriggels integendeel geleken een echte montagne russe.

Denzelfden dag kreeg de stad bevel 3 hangars te bouwen voor vliegmachienen in de nabijheid der hoeve van Passchijn. Elke hangar moest 2 vliegmachienen kunnen bevatten. Eindelijk nog werd de stad verzocht aan den lokaalhouder van het *Excelsia Hotel* te melden dat zijne 4 badkamers moesten ter beschikking gesteld worden der duitsche officieren van af 9 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds aan 1 fr. per bad.

Benevens de officieele opeischingen hebben we reeds vroeger gezien dat van den eersten dag af de duitsche soldaten voor eigen rekening werkten bij middel van valsche bons. De stempel was vervangen door een namaaksel bij middel van een stuk van 2 mark. Zoo kreeg eene vrouw van eene buitenwijk een bon voor een zwijn terwijl er op vermeld stond dat zij de leelijkste vrouw was der streek. Op een bon voor 2 geleverde koeien stonden 2 kiekens vermeld en zoo waren er vele dergelijke waardelooze papieren. Zoo verhaalt men dat een boer van Clemskerke een bon of *Schein*, zooals zij het noemden, gekregen had voor 3000 fr. geleverde waren en dat de stempel ervan valsch was.

Zoo voelden de Oostendenaars van in den beginne aan den lijve de weldaden der hooggeschatte duitsche Kultur.

Militaire Maatregelen

In aansluiting met de opeischingen moeten we de maatregelen vermelden genomen door de Duitschers voor de inrichting der bezetting. De eerste maatregel was de aanstelling van eenen Oberpolizeikommissär. Deze kwam naar het stadhuis en vroeg er : 1° de naam van al de buitengezette Duitschers, 2° de naam van al de ingezetenen van vreemde nationaliteit, 3° de naam van al de kommissarissen en politieagenten, 4° de verdeeling der kommissariaten.

Op den gelijkvloers van het stadhuis, in een deel der lokalen van de *Société Littéraire* werd de hoofdwacht *(hauptwache)* ingericht. Alle dagen, eenige minuten voor den twaalven, kwam eene afdeeling matrozen, met het muziek aan het hoofd, de wacht aflossen.

De kommandantuur werd definitief ingericht in de betalende stadsjongens-

school in de Ooststraat, terwijl de plaatsbevelhebbers hunnen intrek namen in het huis daar rechtover gelegen, vroeger bewoond door den heer Jean, provinciaal raadslid en referendaris der koophandelsrechtbank, die naar het buitenland gevlucht was.

Den 25n Oktober werd Oberstleutenant von Bernuth aangesteld als plaatsbevelhebber en kwam het huis bewonen van den heer Jean, waar het duitsch vaandel, evenals aan de kommandantuur werd uitgehangen.

Hij verliet zijn ambt den 4 November doch hernam het wederom den 16 om den 24 voor goed over te gaan naar Brugge. Dien avond was er een groot feest in het huis van den heer Jean om het definitief vertrek van den plaatsbevelhebber te vieren, terwijl het militair muziek hem eene serenade bracht welke een paar uren duurde.

Zijn plaatsbevelhebberschap is door niets bijzonders gekenmerkt geweest zoodat hij dan ook geen de minste onaangename herinnering heeft nagelaten. Zijn verblijf is heelemaal onopgemerkt voorbijgegaan.

Heel anders is het gesteld geweest met zijnen opvolger Fregatkapitein Soffner. Van af den eersten dag wilde hij laten zien wie hij was en met wien men te doen had, door het doen uitplakken door den burgemeester van de volgende mededeeling:

STAD OOSTENDE

Oostende, den 3 November 1920.

BEKENDMAKING

1. Heden heb ik het ambt van plaatskommandant van Oostende overgenomen.
2. Diegene die huizen, plaatsen, straten, gedeelten van straten, gronden, enz. betreedt of zoekt te betreden, wier toegang bij middel van schildwachten, of door opschriften, of vlaggen, draad, en door andere middelen verboden is, zonder voorzien te zijn van een toegangsbewijs der kommandantuur, zal aangehouden en als spioen behandeld worden.
3. Drankhuizen in dewelke na acht uur 's avonds (Duitsche tijd) soldaten gevonden worden, zullen onwederroepelijk en voor goed gesloten worden. De eigenaars zijn verplicht, van voormeld uur af, allen drank te weigeren.
4. Handelaars die den opgelegde geldkoers (1 mark=frank 1.25) niet aannemen, zullen, als eerste maatregel, gestraft worden door het verbod nog handel te drijven.
5. Het is aan alle burgers, zoowel handelaars als bijzonderen, streng verboden op straten, plaatsen, onbebouwde gronden, alsook van uit de huizen, zonder toelating der kommandantuur, lichtteekeningen te nemen.

(get.) SOFFNER,

Fregatten-Kapitein en Plaatskommandat.

Voor gelijkvormig afschrift. — Oostende, 4 November 1914.

De Burgemeester,
A. LIEBAERT.

Die kerel scheen er met vuile voeten te willen doorgaan want den 8n December las de burgemeester in de zitting van den gemeenteraad, bij hoogdringendheid daarvoor bijeengeroepen, eenen brief welke hij den 5n van den plaatsbevelhebber ontvangen had.

Oostende, 5 November 1914

Aan den Heer Burgemeester

OOSTENDE

1° Er is vastgesteld dat in een huis der Koninklijke straat een geheime telefoon opgesteld was in denwelken tot heden de militaire telefoongesprekken opgevangen werden.

2° Uit de Zeevaartschool zijn pakken met fotografische opnamen weggehaald nadat de bestuurder eene toelating bekomen had om het laboratorium te betreden.

3° Als gisteren namiddag een deel der tegenwoordige bezettingstroepen opgerukt was, om den belgischen uitval uit Nieuwpoort zegerijk af te slagen en 370 gevangenen te maken, schoolde een deel der bevolking op opvallende wijze in de straten te samen, namelijk in de nabijheid der kommandantuur, en liet hooren dat indien de Duitschers eene nederlaag leden de bevolking zou in opstand komen.

4° Verdachte lieden staan dikwijls in groote troepen aan de hoeken der straten, bijzonderlijk aan het *Hotel De Kroon*, in de nabijheid der kommandantuur, der statie, van bruggen, enz., zonder dat de politie er zich om bekommert of zelfs ter plaatse is.

Wegens deze en andere redenen eischt de veiligheid der bezetting dat vanwege de stad Oostende uit de rij harer schepenen of raadsleden twee gijzelaars gekozen worden, die met hunnen persoon voor de rust der bevolking borg zouden blijven. Ik verzoek u, Heer Burgemeester, mij vóór morgen namiddag 6 November den naam en het adres te geven van twee voornaamste ingezetenen, die van uwentwege hiermede opdracht ontvangen hunne huizen niet te verlaten en noch bezoeken noch brieven te ontvangen. Gelief dit van ambtswege aan de bevolking mede te deelen.

De Plaatsbevelhebber
(G.) SOFFNER
Fregatkapitein

Dat was nu eens een echt militaire brief, kort, bondig, recht op den man af, zonder de minste beleefdheidsformuul. De burgemeester deelde daarenboven mede dat 's avonds te voren er 4 burgers door de patroelje werden opgepikt omdat ze 10 minuten na 8 uur nog op straat waren en dat ze dadelijk veroordeeld werden tot 21 dagen gevang met water en brood.

Na eene korte bespreking over de te nemen maatregelen om de samenscholingen te beteugelen werd er beslist op dien brief het volgend antwoord te zenden:

Oostende 7 November 1914

Aan den Heer Soffner, Fregatkapitein & Plaatsbevelhebber

OOSTENDE

Heer Plaatsbevelhebber,

Uw brief van den 5n dezer is gisteren medegedeeld geweest aan den gemeenteraad, bijeengeroepen om te beraadslagen over de vraag welke erin bevat was.

De raad heeft ons belast eerst de 4 feiten te weerleggen waarop gij onze aandacht getrokken hebt.

1° De heer Levy, bestuurder van het verhuringagentschap, belast met de bewaking van het huis der Koninklijke straat nr 8 heeft de gelegenheid gehad u al de gewenschte inlichtingen te geven, nopens de aanwezigheid van een telefoonapparaat in die woning. Er schijnt ons te blijken uit dien uitleg dat elk denkbeeld om militaire gesprekken te onderscheppen mag verwijderd worden.

2° Door onzen bijzonderen brief van den 5n dezer hebben wij u de uitleggingen doen geworden van den heer Remy, bestuurder der Zeevaartschool van den Staat, nopens het apparaat en de opnamen welke zich in dat gesticht zoogezegd zouden bevonden hebben. Wij durven verhopen dat gij op dat punt volkomen voldoening bekomen hebt.

3° De troepenbeweging welke plaats gehad heeft den 4n dezer heeft de aandacht kunnen trekken van een zeker deel der bevolking. Wij meenen dat het ten onrechte is dat ge het aan dit feit

het karakter hecht eener vijandige houding. Men moet er, volgens ons, niets anders inzien dan een eenvoudig kenmerk van nieuwsgierigheid vanwege het publiek. De staat van afzondering waarin het zich bevindt evenals de berooving van berichten van buiten, zijn van aard, zooniet om dergelijke nieuwsgierigheid te verrechtveerdigen dan ten minste om ze te verontschuldigen.

Gij zijt niet zonder te weten dat een groot deel der bevolking, de helft misschien, de stad verlaten heeft vóór de bezetting door de duitsche troepen. Deze hebben, door een verblijf van meer dan drie weken, den goeden geest, de kalmte, de rust kunnen vaststellen van het gedeelte dat gebleven is en dat dus natuurlijk bestaat uit de genoorzaamste en minst prikkelbare bestanddeelen, uit degenen waarvan het minst eene onbezonnen daad of laakbare houding te vreezen is. Wij hebben de diepste overtuiging dat de ter plaats gebleven bevolking zich nooit zal laten beinvloeden door de zeldzame personen die buitensporige woorden zouden laten hooren hebben en wier gezag op de openbare meening van geenen tel is.

4° Herhaalde malen, zoo door plakbrieven als door mondelinge aanbevelingen door leden van het Schepenkollege en van den Gemeenteraad, door de politie, door onze onderwijzers, hebben wij het verbod herinnerd samenscholingen te houden of te blijven staan op den openbaren weg. Wij hebben die onderrichtingen herhaald door plakbrieven, gedrukt met roode letters, en die, van vandaag af in groot getal zullen aangeplakt worden. Wij hebben zorg gedragen er u, alsook aan den heer Bittinger, eenige exemplaren van te doen geworden.

Van eenen anderen kant hebben wij de politiedienst versterkt en wij hebben hem stellige en dringende onderrichtingen gegeven streng het verbod te doen onderhouden nopens de samenscholingen, voornamelijk op de punten door u aangestipt.

Wij gelooven dat dit verbod de samenscholingen niet betreft welke plaats hebben op de Wapenplaats gedurende den duur der concerten, noch deze veroorzaakt door het bezoek der kerkhoven geduren de oktaaf na den 2n November, zijnde Allerzielendag.

Wij koesteren de vaste hoop dat de genomen maatregelen den besten uitslag zullen opleveren en wij zullen er de hand aan houden dat ze hunne volledige uitvoering zouden krijgen.

Wij hopen, Heer Plaatsbevelhebber, dat ons openhertig en eerlijk antwoord u alle voldoening zal geven en u zal bewijzen dat ons bestuur zich volkomen rekenschap geeft van de verantwoordelijkheid welke hen ten deel valt.

In die voorwaarden ons heden 2 gijzelaars vragen, te kiezen tusschen de leden van het Schepenkollege of van den Gemeenteraad, om de vreedzame bezetting van het stadsgebied te verzekeren voor uwe troepen, schijnt ons niet alleen ongepast maar vooral strijdig met het doel dat we allen beoogen : de kalmte en de gerustheid te Oostende.

Wij veroorloven ons u te doen opmerken dat van af den dag uwer intrede in onze stad gij geen enkele werkelijke laakbare daad kunt aanhalen ten laste der bevolking. Deze heeft eene voorbeeldige kalmte en rustigheid bewaard, waardoor ons bestuur met de duitsche militaire overheid de meest onberispelijke betrekkingen heeft kunnen onderhouden. Wij willen er geen ander bewijs dan de daad van uwen voorganger, den heer von Bernuth, die, voor zijn vertrek, er aan gehouden heeft naar het stadhuis te komen om afscheid te nemen van den heer Burgemeester en hem zijne erkentelijkheid uit te drukken voor de goede betrekkingen welke hij heeft kunnen onderhouden met het Gemeentebestuur.

Van een anderen kant zult ge wel willen erkennen dat tot op heden en ten koste van de grootste moeilijkheden ons bestuur voldaan heeft aan al uwe opeischingen.

Meent ge niet dat het werkelijk staatkundiger is aan de leden van den gemeenteraad al hun zedelijk gezag te laten en hun toe te laten in al de burgerlijke middens waarin zij kunnen doordringen en hen te prediken der verplichtingen welke de oorlogswetten opleggen aan de bewoners eener ingezette stad ?

Wij verzoeken u eindelijk in te zien dat *metterdaad* al de leden van den Gemeenteraad gijzelaars zijn.

Al de uitgangen der stad worden door u op militaire wijze bewaakt ; al de gemeenteraadsleden die hun ambt niet verlaten hebben vóór uwe bezetting zijn te Oostende gevestigd, en wat het Kollege van Burgemeester en Schepenen betreft het zetelt bijna bestendig op het stadhuis.

Op dit oogenblik officieel gemeentelijke mandatarissen nemen als gijzelaars, ze afzonderen, schijnen hun eene straf op te leggen voor misdrijven welke ze niet begaan hebben, ware verwarring zaaien in de geesten en eenen staat van ongemak en onveiligheid scheppen welke gij stellig niet wenscht.

Aanvaard, Heer Plaatsbevelhebber, de verzekering onzer hoogachting.

De Sekretaris, (G.) Fr. THONÉ. — Voor het Kollege — De Burgemeester, A. LIEBAERT.

Die gezapige brief schijnt den ijver van den vurigen plaatsbevelhebber wat verkoeld te hebben want hij gaf volkomen toe. Gelukkig had hij den tijd niet om nieuwe moeilijkheden te zoeken want den 11n November ging hij luitenant-kolonel von Bernuth vervoegen op het front en den 13n werden beiden gekwetst terug naar Oostende gebracht ; de eerste werd naar het huis van den heer Alf. Van Iseghem de andere naar dat van advokaat Baels gedragen.

Ondertusschen liet de overste van de Militärpolizei Bittinger, die later insgelijks plaatsbevelhebber zou worden, hooren dat hij ook reeds een woordjen wilde meespreken want den 9n Nov. verscheen van hem den volgenden plakbrief :

STAD OOSTENDE

BERICHT

Den 8 November heeft men twee belgische soldaten in burgerkleedij aangehouden.

Soldaten in burgerkleedij worden volgens het krijgsgerecht als spioen aanzien.

Alle belgische soldaten, die zich bevinden op het grondgebied door onze troepen bezet, worden zeer dringend bij dezen aangemaand dat zij zich moeten aangeven bij den krijgspolitieoverste (Keizerlijke Kommandantuur) te Oostende. Ieder belgische soldaat, die, na den 20 November 1914 zal bevonden worden in burgerkleedij in West-Vlaanderen, valt onder de toepassing van het wederlandsch krijgsrecht. Hij zal als spioen doodgeschoten worden.

Oostende 1 November 1914.

De Krijgspolitieoverste
(g.) Bittinger
Luitenant-Kapitein

Denzelfden dag vernamen we door eenen plakbrief dat we eenen nieuwen plaatsbevelhebber hadden want hij was niet meer geteekend door Soffner maar door korvettenkapitein Waldeyer, die al even ongemakkelijk scheen als zijnen voorganger.

STAD OOSTENDE

Bekendmaking aan eigenaars van Duivenhokken

1. Wie een duivenhok bezit (reisduiven of andere) moet er, voor 15 November, mondelings of schriftelijke verklaring vandoen aan de keizerlijke kommandantuur, met opgave van naam en adres van den eigenaar, getal en soort dier duiven, reisduiven of andere.

2. Van af 11 November moeten al de duivenhokken gesloten blijven.

3. Alle soorten van duiven moeten van af den 15 November met genummerde ringen voorzien worden.

4. Wie zijn hok niet verklaart, zijn duiven niet aangeeft, duiven nog vliegen laat, ze van geene ringen voorziet, zal met eene geldboete van 100 mark — 125 frank — en in geval van uitdrukkelijke overtreding met gevang gestraft worden.

De duiven zullen ter dood gebracht worden.

Oostende, den 9 November 19 .4.

De keizerlijke kommandantuur,
(get.) WALDEYER
Corvetten kapitein.

Hij was nog gevolgd door een tweeden maar daarin was luitenant kapitein Bittinger hem voor geweest want hij bevatte dezelfde bepalingen als den zijnen nopens de soldaten die zullen aangetroffen worden in burgerkleedij.

Die Herr Waldeyer heeft den tijd niet gehad veel plakbrieven te maken want

reeds den 16 was hij vervangen door Von Bernuth, die van zijne verwonding hersteld was en bevorderd tot regiments kommandeur want we kregen eenige berichten nopens de aangiften van vreemdelingen, het blijven staan bij het beschieten van vliegtuigen en de regeling der bevoorrading, de eenen van weinig belang, de andere waarover we hooger gesproken hebben.

Zooals we hooger gezien hebben, werd hij overgeplaatst naar Brugge. Den 28n om 8 uur 's morgens was er reeds eene serenade aan het huis van den heer Jean ter eere van den nieuwbenoemden plaatsbevelhebber Fregatkapitein Fischer. Deze was nog maar pas 24 uur en dacht er misschien op na door welken plakbrief hij zijne benoeming zou bekend maken, wanneer hij bevel kreeg op te rukken naar het front van waar hij den 6n December als gekwetst teruggebracht werd. Weinig vermoedde hij toen dat hij later den laatsten plaatsbevelhebber zou geweest zijn die zich door eene schandelijke vlucht zou moeten redden.

Den 30en vernemen we door den plakbrief, nopens de aanschaffing van kolen, welke we in het hoofdstuk der bevoorrading afgedrukt hebben, dat we wederom eenen nieuwbakken plaatsbevelhebber hebben majoor O. Wins. Den 9n December vernemen we dat de overste der Militärpolizei, kapitein luitenant Bittinger bevorderd is tot plaatsbevelhebber. Voor het ongeluk der Oostendsche bevolking, heeft deze het langer uitgehouden want hij is onafgebroken gebleven tot in Maart 1916 wanneer hij voor goed vervangen werd door kapitein Fischer. Naar het front opgetrokken zijnde werd hij zwaar gewond en naar Duitschland teruggezonden.

Den 27en Oktober waren er kanonnen opgesteld geweest te Mariakerke, hetgeen eene groote opschudding verwekte in de stad, te meer daar niemand de stad mocht verlaten. Al degenen die langs den dijk van Mariakerke woonden werden verwittigd dat ze hunne huizen moesten ontruimen. Daaronder was ook begrepen het zoo bekende kindersanatorium van Dr Delcroix. De jongens werden opgenomen bij de Grijze Zusters in de Langestraat en de meisjes bij de Zusters van St-Joseph in de St-Petersburgstraat. Dit was echter maar voorloopig, want den 10en November werd het Sanatorium opnieuw ingericht in het O. L. V. Kollegie op de Vindictivekaai, toen Keizerskaai genoemd. Hun verblijf was er echter niet van langen duur, want bij den aanvang van December kreeg Dr Delcroix bevel met zijne patienten de stad te verlaten, zoodat hij den 22 December met zijne 123 kinderen met den trein naar Brussel vertrok, waar hij, gedurende gansch den oorlog gebleven is. Het sanatorium van Mariakerke, alhoewel van binnen erg beschadigd, was echter van de bommen gespaard gebleven, terwijl al de villas in den omtrek integendeel deerlijk gehavend zijn uit den strijd gekomen.

De villas, tusschen de Villa Osterieth en het Hotel Quittmann, die in de schietlijn stonden van de duitsche kanonnen werden eerst in brand gestoken en daarna opgeblazen. De heer Stracké kreeg de toelating om al de voorwerpen uit zijn merkwaardig museum te halen. Het gebouw werd insgelijks opgeblazen en eene versterking met kanonnen van zwaar kaliber kwam in de plaats.

Den 5n November kwam een officier, in groot uniform, vergezeld van twee soldaten, naar het stadhuis en hijschte de duitsche vlag aan den vlaggestok van het balcon.

Het werd ook verboden nog private clubs te hebben zooals de Société Littéraire, Cercle Cecilia, Kath. Kring, enz. zonder de toelating der Kommandantuur. Aan de Société Littéraire was een plakkaat dat den toegang verbood aan niet leden. De burgemeester kreeg bevel aan de maatschappij mede te deelen dat dit plakkaat aanstonds moest verwijderd worden en de toegang vrijgelaten, zooniet zou het lokaal aanstonds gesloten worden. Later werden de leden er toch buitengezet en werd er een Casino van gemaakt voor officieren.

Den 21n December ontstond opeens brand in het Luna Park, een houten gebouw, aan het uiteinde van de Koninginnelaan. Daar er munitie lag, hoorde men ook lichte ontploffingen.

Gansch het gebouw werd in asch gelegd doch de aanpalende villas werden gevrijwaard. De Justitiemeister Gläsmer opende een onderzoek nopens de oorzaak van den brand.

Weldra verspreidde zich het gerucht in de stad dat het duitsche matrozen waren die het gebouw in brand gestoken hadden. Dit werd gelogenstraft door den plaatsbevelhebber in den volgenden plakbrief :

BEKENDMAKING

Ter gelegenheid van den grooten brand van de Sporttentoonstelling, op 21 December, verspreidde zich onder het publiek het gerucht dat de brand ontstaan is door het moedwillig ontsteken van poeder. De dader legde er vrijwillig de bekentenis van af in de kommandantuur in tegenwoordigheid van den Hoofdpolitiekommissaris. Hij is desvolgens wegens onvrijwillige brandstichting en lichamelijke verwonding aangehouden.

Oostende, den 22 December 1914.

De Stadskommandant
get. BITTINGER
Kapitänleutnant.

Uit het onderzoek, ingesteld door den heer Danneels, hoofdkommissaris van politie, bleek het, inderdaad, dat de brand te wijten was aan eene onvoorzichtigheid van den huisbewaker. Hij had 6 of 7 bokalen buskruit, voortkomende van de tentoonstelling en had ze getoond aan duitsche soldaten die gekomen waren om schikkingen te nemen voor het stallen van paarden in het gebouw. Een der soldaten stak een brandend lucifer tegen het buskruit maar de vlam doofde uit. De huisbewaarder deed het na met het gevolg dat het ontplofte, het aangezicht van den duitschen soldaat verbrandde en het vuur meedeelde aan het gebouw.

Den zelfden dag verscheen ook een plakbrief van den kreis-chef van Brugge, graaf von Schwerin, nopens de burgerwacht.

BERICHT

In betrekking met de afkondiging van Zijne Excellencie den Krijgsgouverneur von Kramsta, van 19 November ll. beveel ik dat al de leden van de burgerwacht, Oostende bewonende, zelfs deze die aan den oorlog geen deel genomen hebben, zich zullen aanbieden ten stadhuize (Militiezaal) Kerkstraat, te weten, diegenen wier naam begint met eene der letters A tot en met M op

Maandag 28 December 1914, en diegenen wier naam begint met eene der letters N tot Z op Dinsdag 29 December 1914. De uren waarop men zich moet aanbieden zijn van 10 's morgens tot 1 u. namiddag. en van 3 tot 5 uur namiddag (Duitsche tijd)

Brugge den 22 December 1914.

De kreis chef van Brugge
Graaf von SCHWERIN, luitenant-kolonel.

Dat bericht veroorzaakte eene groote ontroering onder de gewezen burgerwachten, want men wist niet tot wat dien maatregel moest dienen. Allerlei tegenstrijdige geruchten deden de ronde, velen vreesden naar Duitschland te worden gezonden, zooals dat met burgerwachten van het binnenland gebeurd was. Gelukkig bleef het bij een eenvoudig opschrijven.

Men was daarmêe nog ten volle bezig wanneer het gerucht verspreid werd dat gansch de Alfons Pieterslaan moest ontruimd worden. Dat was omstreeks vier uur van den namiddag en om 6 uur moesten alle huizen betrokken worden door duitsche soldaten. Men kan denken hoe iedereen in de weer was om zooveel mogelijk in verzekerde bewaring te brengen. Vrienden en kennissen staken een handjen toe en al wat niet te heet of te zwaar was werd in de omliggende straten, bij bloedverwanten en vrienden, binnengedragen.

Er waren er ook die den kluts volkomen kwijtgerocht waren en beteuterd rondliepen als een kieken dat niet weet waar met haar ei gevaren. Zoo was er eene vrouw die met een oud vuil beeld van ik weet niet meer welken afgod of celebriteit in de armen rondliep. Toen men haar vroeg of ze eigenlijk niets kostbaarders weg te dragen had keek ze verdwaald op en antwoordde dom lachend : « Oh ja, ik heb den kop verloren ! 't Is toen nog waar ook » en ze liep terug naar huis.

Toen het bijna zes uur was kwam het bevel dat iedereen naar zijn huis mocht terugkeeren. Toen ging een algemeene schaterlach op, uitgenomen bij de verhuizers natuurlijk, die alles onderste boven gezet hadden en nu wederom op zoek mochten om alles weer terug op zijn plaats te krijgen, maar in den grond toch blij waren dat ze in hun huis mochten blijven.

De oorzaak van dit avontuur was dat verscheidene burgers inkwartiering geweigerd hadden aan de duitsche soldaten onder voorwendsel dat er geene plaats was. De kwartiermeister was zich gaan beklagen in de Kommandantuur, de kitteloorige Bittinger had een zijner gewone aanvallen van woede gekregen en aanstonds bevel gegeven gansch de Alf. Pieterslaan te doen ontruimen. Toen de hoofdkommissaris hem kwam melden dat de huizen ledig waren was zijne woede gestild en verklaarde hij droogweg dat hij ze niet noodig had.

Den 28n December werd de naald afgenomen van den toren der kerk van Mariakerke. De Eerweerde Heer onderpastor werd daarvan, zeer beleefd, verwittigd door het volgend briefjen dat we letterlijk afschrijven.

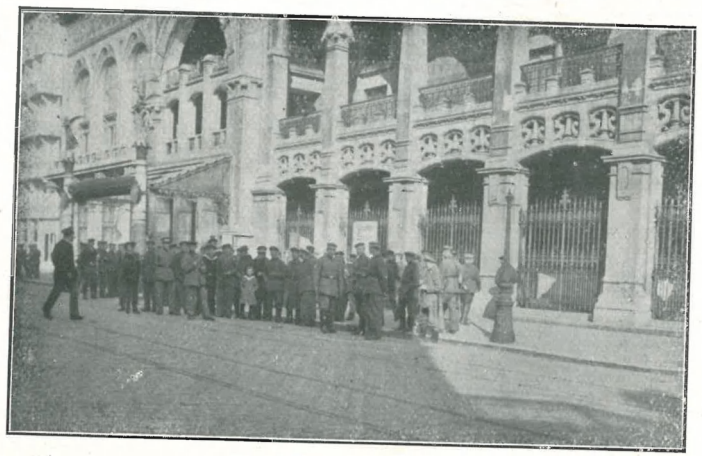
Monsieur le Pastor,

Par ordre du capitaine le tour de votre église doit être cassé. Il est le meilleur aujourd'hui de venir avec le clef vers un ou deux heures derrière le Musée Stracké. Mon lieutenant vous attendra.

Oberl. et batt. Kom.
Franatski

Een concert op den Zeedijk.

Bezetting van den Schouwburg door duitsche soldaten.

Militair Nieuws

Daar het vooral marinesoldaten geweest zijn die Oostende bezet hebben is het wellicht niet onaardig volgende beoordeeling over hen mede te deelen. Ze werd gegeven door een duitsche deserteur aan een oorlogskorrespondent te Vlissingen en opgenomen in de *Vlissingsche Courant* van 9 Nov. 1914:

« Hij verklaarde in Mejico te zijn geweest en daar te hebben mêegevochten, in den Balkan te hebben gestreden en het vechten dus gewoon te zijn. Hij verklaarde zelfs « vechten als een soort sport te beschouwen. » Met zeer veel genoegen was hij dan ook dadelijk na het uitvaardigen van het mobilisatiebevel scheep gegaan om voor zijn vaderland te vechten. Maar de strijd en de wijze van strijdvoeren was hem zoo tegengevallen, dat hij ten slotte niet meer kon uithouden.

Ingedeeld bij de marinereserve meende hij als marinesoldaat te zullen dienst doen. Hij werd met zijne kameraden over Aken en Luik naar Antwerpen gedirigeerd. Van Antwerpen werd hij verder naar den strijd aan den IJzer gezonden. De marinesoldaten hadden, zoo verklaarde de man, geen flauw begrip van het maken van loopgraven. De menschen wisten niet hoe zij zich zouden dekken tegen geweer en granaatvuur.

Toen dan ook de eerste granaten kwamen gingen zij te hoop op den grond liggen met het resultaat dat er honderden werden gedood. De officieren, die de marinesoldaten aanvoerden, waren ook niet op de hoogte van het vechten te lande. Tengevolge hiervan was van het begin af de geest onder de marinetroepen welke in den veldtocht werden gebruikt al veel minder gunstig dan de uitstekende geest welke bij de landtroepen heerschte. Dit werd er niet beter op tengevolge van het optreden der officieren. Terwijl de officieren van het landleger in den oorlog kameraadschappelijk met hunne soldaten omgaan en het van de duitsche officieren van het landleger gezegd moet worden, dat zij met hunne manschappen deelen wat zij kunnen krijgen, treden de marinereserveofficieren op een wijze op, welk hun troepen van hen volkomen vervreemden. Zelf zorgen zij dat zij alles in overvloed krijgen, wat zij noodig hebben, maar wanneer een mindere zich een flesch wijn of een goed stuk brood weet te verschaffen, dan wordt dit als diefstal gestraft.

Het is gebeurd, vertelde mijn zegsman, dat de soldaten drie dagen moesten leven van beschimmeld brood en een klein stuk spek en water uit de slooten langs den weg — het was hun verboden vuur te maken om koffie te zetten — terwijl de officieren zich te goed deden aan kip en wijn. Het ergste was echter, dat vele officieren van de marine niet voorgingen in het gevecht. Een officier, die geregeld zorgde eenige honderden meters achter het front te blijven, had het IJzeren Kruis gekregen, terwijl zijn soldaten bij hoopen gevallen waren. Dit alles bedierf den geest onder de soldaten volmaakt en er waren er heel wat die als ze daartoe kans zagen maakten dat zij wegkwamen ofschoon zij daardoor groot gevaar liepen. Met nadruk vertelde de man dat dit alles evenwel uitsluitend geldt voor de marinereserve. Bij het landleger en de vaste marinetroepen is

de geest uitstekend ; daar gaan de officieren steeds voor in het gevecht. De reden, waarom ten slotte de duitscher de plaat had gepoetst, was omdat hij streng gestraft geweest was wijl hij een Belgischen krijgsgevangene eene sigaret had gegeven. »

De tucht onder de matrozen was inderdaad zeer slecht. Gedurig zag men er wegens allerhande vergrijpen naar de kazerne brengen. Den 16n Nov. werden er ineens 150 in de zeestatie opgesloten omdat ze eenvoudig weg geweigerd hadden naar het front op te trekken en daags nadien werden er nog 14 bijgebracht. Allen werden per trein weggevoerd. Waarheen, weten we natuurlijk niet. De zeesoldaten heetten de matrozen *koulies.* Dat moet dan ook niet verwonderen want het waren de eersten die altijd in het vuur moesten en de grootste verliezen leden.

Een ander bewijs van de slechte betrekkingen welke bestonden tusschen officieren vinden we in de volgende gebeurtenis :

Den 15n November zaten verscheidene officieren en een soldaat in eene kamer van het *Hotel Central* op den hoek der Brabantstraat. Er trad een officier binnen die den soldaat gebood buiten te gaan. De soldaat weigerde en er ontstond een gevecht. Daarop trokken de andere officieren hunnen revolver en schoten den soldaat dood.

Een bewoner van Lombardzijde vertelde dat den 21n der zelfde maand 1100 duitsche marinesoldaten te Lombartzijde vooruit gezonden waren. Toen zij dicht bij de fransche lijn gekomen waren en het teeken tot den aanval gegeven werd weigerden zij uit te rukken en toen de officieren hunne revolvers trokken werden ze allen tot den laatsten man neergeschoten. De kleine helft der manschappen vluchtten naar de Franschen en gelukte erin de fransche lijnen te bereiken, de anderen werden omsingeld door de zeesoldaten en gevankelijk naar Oostende gebracht.

Dat de verliezen der Duitschers geweldig waren kon men afleiden uit de talrijke karren gekwetsten welke voortdurend van het front afkwamen en de lazaretten te Oostende onophoudend vulden. Wanneer er geen plaats meer was werden de gekwetsten per trein doorgezonden. De voornaamste lazaretten waren, benevens het militair- en burgerlijk hospitaal, het *Hotel des Thermes*, het *Hotel Fontaine*, het *Hotel Stracké* en het pensionnaat van het Atheneum.

Velen waren zoo erg gekwetst dat ze stierven onmiddelijk na hunne aankomst in het lazaret. Zoo zag men dagelijks uit al de lazaretten een aantal doodkisten brengen en met den doodenwagen naar de duiveschieting voeren vanwaar ze met muziek uitgehaald werden om plechtig begraven te worden. Dit gebeurde gewoonlijk den Dinsdag en den Vrijdag van iedere week.

Den 15n November werden er op een en denzelfden dag 13 officieren, waaronder een generaal begraven, een bewijs dat de verliezen die week moeten verschrikkelijk geweest zijn.

Twee dagen daarna vertrok 's morgens een automobiel met officieren uit het huis van den heer Valcke in de Kapellestraat naar Middelkerke. 's Namiddags werd de automobiel in deerlijken staat teruggebracht zonder de officieren. Hij was getroffen geweest door een granaat en al de inzittenden waren gedood.

Den 23n Nov. kwamen er te Breedene 93 ruiters aan, nat van kop tot teen. Zij vertelden dat zij het overschot waren van een eskadron van 260 man dat in 't vuur geweest was te Slype.

Verscheidene wagens die denzelfden dag door de stad trokken beladen met wapens, ransels, zadels, helmen, broeken, enz., enz., opgeraapt op het slagveld getuigden insgelijks van de geleden verliezen.

Den 27n werd een fotograaf der stad verzocht het portret te komen maken van 17 hooge officieren gesneuveld te Westende en waarvan men de lijken naar de duiveschieting van Mariakerke had gebracht.

De timmerlieden, belast met de levering der doodkisten, waren overlast van werk. Zij konden ze niet bijtijds in voldoende hoeveelheid leveren.

In den beginne werden de lijken der duitsche soldaten begraven op het stadskerkhof op de perken voor de Oostendenaars, evenals de belgische en fransche soldaten, die ze opgeraapt hadden op het slagveld en in hunne lazaretten stierven. Den 15n Oktober waren er aldus reeds 31 begraven waaronder 15 Belgen en 2 Franschen. Van dien dag af echter hadden de begravingen der Duitschers plaats op het gedeelte van het kerkhof, genaamd Engelsch kerkhof, rechts van den ingang. Al de kruisen en grafsteenen der Engelschen werden er weggenomen en vervangen door duitsche kruisen en gedenksteenen zoodat het herdoopt werd en den naam kreeg van duitsch kerkhof.

Degenen echter die stierven in het militair hospitaal dat in de duinen gelegen was werden begraven op een daartoe opzettelijk aangelegd kerkhof op het grondgebied van Breedene. In November lagen er reeds een dertigtal. Onder de kruisen was er een met het opschrift : *Graf von Schwerin.*

Den 15n liep ook het gerucht dat een nieuwe generaal aangekomen was die gezworen had in 48 uren door te breken en Nieuwpoort stormenderhand in te nemen. Hij waagde, inderdaad, eenen geweldigen aanval maar werd teruggebracht met de twee beenen afgeschoten en bezweek korts na zijne aankomst in het lazaret. Hij had reeds 4 zonen verloren op het slagveld. Zijn stoffelijk overschot werd terug naar Duitschland gevoerd. Van de duizend man die hij aanvoerde kwamen er maar 15 ongedeerd naar Oostende terug.

Soms werden de gevallen officieren voorloopig ter plaats begraven tot er gelegenheid bestond ze te kisten of over te brengen. Zoo kreeg op eenen Zondag Felix De Gheselle, de bekende doodkistenmaker der St-Sebastiaanstraat, bevel met eene eiken kist mede te rijden naar Schoore om er eenen gesneuvelden officier te kisten. Een loodgieter, Georges Dossaer, moest insgelijks mêe met eene zinken kist. Om half twaalf werden ze afgehaald door een duitschen soldaat met eene kar. De kisten werden opgeladen, de twee mannen stegen in en op weg naar Schoore, begeleid door het gebulder der kanonnen die in de verte vreeselijk huis schenen te houden.

Onderweg reden ze voorbij de kerk van St-Pieterskapelle, die bijna geheel in puin lag. De duitsche bevelhebber, die hen van af dit dorp in auto vergezelde,

deed zijn voertuig stil houden op de wijk Spermalie, en trok dan te voet, nevens de kar, tot aan de plaats van Schoore. Daar gekomen zagen zij den erbarmelijken toestand van het dorp : de huizen waren langs alle kanten doorschoten, de meubelen overal verdwenen, de kerk met haar schoone torenspits bijna totaal vernield, alleen het tabernakel was nog ongeschonden. De gesneuvelde officier was begraven geworden tegen den kerkmuur. Soldaten gingen onmiddelijk over tot de ontgraving, terwijl van twee kanten tegelijk de kanonnen der bondgenooten onophoudelijk over de puinhoopen van Schoore hunne granaten deden schuifelen. Het gevaar was zoodanig groot dat de duitsche bevelhebber onze stadsgenooten aanspoorde eene schuilplaats te zoeken tegen den kerkmuur. Ondertusschen graafden de duitsche soldaten dapper voort, zich van tijd tot tijd instinktmatig bukkend wanneer eene granaat boven hunne hoofden schuivelde. Gelukkig lag het lijk niet diep. Het was in een laken gewikkeld en had weinig geleden. In koortsachtige haast werd het, eens blootgelegd, in de twee kisten gedaan, en, terwijl de duitsche soldaten de kist wederom in den grafkuil deden zakken en den kuil toedekten betaalde de duitsche bevelhebber de rekening van de heeren De Gheselle en Dossaer. Toen vroeg de heer De Gheselle aarzelend hoe en op welke wijze zij beiden terug naar Oostende zouden geraken. Het werd immers volkomen avond, het was toen half vijf en in November, en, om terug te keeren met die hotsende en botsende kar die de darmen uit het lijf schokte, dat was geen plezierig vooruitzicht. Daarbij wie weet hoe laat men daarmêe te Oostende zou geraken en geen van beiden had een paspoort.

De bevelhebber raadde hen aan naar Zevekote te rijden alwaar hij hun een paard en een rijtuig zou bezorgd hebben.

Zoo gezegd, zoo gedaan. Met hunne kar trokken ze naar Zevekote alwaar zij om half zes aankwamen, op de hielen gevolgd door de auto van den duitschen bevelhebber. Rond 6 uur kwam een auto voorbij die hen opnam en in 20 min. te Oostende terugbracht. Die zullen stellig het geheugen aan dat Zondaguitstapje lang bewaren.

Soms waren de dooden zoo talrijk dat ze met gansche wagons naar het binnenland gevoerd werden.

Zoo verhaalde ons een Oostendsch geneesheer dat hij op zekeren dag naar Zandvoorde, eene gemeente uit het omliggende, door eenen zieke geroepen werd. Terwijl hij op den terugkeer gansch alleen in de statie van Zandvoorde op den trein stond te wachten naderde hem een der belgische beambten en vroeg hem geheimzinnig of hij eens iets wilde zien. De geneesheer antwoordde natuurlijk bevestigend en daarop leidde hij hem naar 3 wagons, welke op een zijlijn stonden, schoof ze open en de dokter zag met ontzetting dat ze vol lagen met duitsche soldaten, waarschijnlijk afkomstig van het slagveld uit het IJzergebied.

Onder de voorname bevelvoerders die in den loop van 1914 Oostende bezochten kunnen we enkel den groothertog van Meklemburg vermelden, alhoewel in de maand Nov. het gerucht liep dat de kroonprins in stad was.

De eerste Kerstmisviering

Door geen volk wordt Kerstmis, *Weihnacht*, de gewijde nacht, meer gevierd dan door het duitsche volk. Ook in oorlogstijd zou dit feest, dat zoo zeer aan vrede en huis doet denken, met den meest mogelijken luister gevierd worden.

Daags te voren kwamen er 47 wagons toe uit Duitschland met *liebesgaben* om aan de troepen uitgedeeld te worden. Ieder soldaat ontving een pak waarin staken : eene doos boter, eene doos met cacao, gereedgemaakt met melk, eene doos Camenbert, een pakje suiker, een doosje mentebollen, een zakje pralinen, eene blikken doos met ingemaakte groenten en 10 sigaren.

Eene duitsche keel, en vooral eene soldatenkeel, is eene dorstige keel bij uitstek. Daarom gaf de kommandantuur eene flesch wijn per 3 man en kwamen er 10 wagons toe met tonnentjes bier.

In de bakkerij Pierloot werden er zooveel eieren gebruikt voor het bakken der koekebrooden dat ze van de tafels leekten.

Wat er dien dag aan spijs en drank is verorberd is onzeggelijk want de Duitschers zwommen toen letterlijk in den overvloed.

In vele huizen was een kerstboom opgericht die met veelkleurige lichtjes en allerhande klatergoud versierd was want op sommige plaatsen kon men hem zien door de vensters zooals in het huis van den heer Jean en in het *Hotel des Thermes*. Een fotograaf der stad kreeg bevel kapitein Bittinger met zijne officieren, rond den kerstboom geschaard in de salons van den heer Jean, te komen trekken.

Om 4 uur had een protestantsche dienst plaats in de kerk van S. S. Pieter en Pauwel ; de kerk was opgepropt met soldaten en er mocht niemand anders binnen.

Om 5 uur had de dienst plaats voor de katholieke soldaten en wederom was de kerk stampvol; er waren ook een zeer groot aantal officieren aanwezig.

Vele lokalen die tot dan toe nog vrij gebleven waren, zooals de feestzaal van den Kath. Volksbond, die tot eetzaal diende der Volkskeuken, werden dien avond opgeeischt voor de feestviering der duitsche soldaten.

Enkele dagen nadien trokken de soldaten, die in het atheneum ingekwartierd waren naar het front zoodat we de gelegenheid waarnamen om er een blik te gaan werpen. We vonden er nog den versierden kerstboom en eenen berg, maar een echten berg, ledige wijn-, champagne- en likeurflesschen van alle merken, benevens eene opeenstapeling van doozen van alle groote en vorm.

Volgens de getuigenis van den huisbewaker is het een ongehoorde zwijneboel geweest.

Op kerstdag zelf had om 10 uur 's morgens een protestantsche dienst plaats in de groote kerk op bevel van admiraal von Schröder zoodat de hoogmis voor de parochianen eerst om elf uur kon plaats hebben. (1)

(1) In ons 3de deel zullen we een overzicht geven van den toestand van den eeredienst gedurende de bezetting.

Ondanks het *pax hominibus* werd er den nacht van den 25 zoo hevig gevochten te Westende dat men het geknetter van het geweervuur hoorde tot in Oostende. 's Anderendaags lagen er 24 lijken in het lazaret van het atheneum waaronder 2 fransche.

Eenige dagen nadien vernamen we dat de Duitschers in het geheel 4700 dooden gehad hadden bij dien aanval.

Zoo eindigde het eerste duitsch kerstfeest te Oostende,

EINDE VAN HET TWEEDE DEEL

Dit schijnt echter maar een los gerucht te zijn geweest.

De groothertog was aangekomen den 27n November met een gevolg van 23 personen en had zijnen intrek genomen bij den heer Smis, Hendrik Serruyslaan. Hij is de schoonbroeder van de kroonprinses, 39 jaar oud, groot en slank van gestalte. Hij schijnt ook een liefhebber geweest te zijn van een lekker beetjen ondanks de ruwheid van den oorlog want het eerste maal dat te 1 uur opgediend werd zou reeds menigen lekkerbek voldaan hebben. Alhoewel we natuurlijk niet onder het dezijn aanzittenden waren weet we nochtans haarfijn wat er daar al verorberd geweest is door de hooge oomes.

De spijskaart was in het fransch en we laten ze hier volgen voor het plezier van de fijnproevers.

Huîtres
Consommé à la moëlle
Œufs Perigord
Chateaubriand Jardinière
Fruits – Fromages.

Daarbij eene fijne havanna aan 5 fr. 't stuk.

Daarmêe kon men stilletjes voort tot 5 uur wanneer het 2de maal opgediend werd en waaraan' naar men ons verzekerde, nog meer eer aangedaan werd dan aan het eerste. De spijskaart vermeldde :

Homards en Belle vue
Consommé à l'oxtail
Poulets fourrés aux truffes
Gâteau aux œufs
(Een gebakje van 40 eieren als 't u belieft)
Corbeille de fruits.

Daarbij werden geledigd 6 flesschen Château-Lafitte, 6 Braunberger, 6 Hochheimer en 6 Hermitage.

Nu, die liet het oorlogswee zijn koude kleeren niet raken, hoor !

En al bulderde het kanon dien dag nog zoo hard, het knallen der stopsels en en het rinkelen van vorken en glazen overstemde die leelijke feeststoorder. De geur der havannas rook heel wat beter dan de stank van het buskruit.

Eene vroolijke serenade van het muziek van het garnizoen deed dan ook aan heel wnt anders denken dan aan strijden en sterven, en moorden en branden.

Dat er daarnevens een lazaret was (het huis van den heer Smis paalt aan het *Hotel des Thermes*) dat opgepropt was met gekwetsten, ineenkrimpend van de pijn en ijlend van koorts, voor wie die serenade en het feestrumoer eene bitter spotternij moest zijn, daar schenen die groote heeren zich geen sikkepit om te bekreunen.

Dat herinnert aan het bekende vers van Jan van Beers:

Daar draaide en daar zwaaide de vroolijke drom
Daar joelde en krioelde het alles dooreen
Maar lijden en sterven daaraan dacht niet een.

De Duitschers en de Bevolking

Van in den beginne zijn er moeilijkheden ontstaan tusschen de militaire overheid en de burgerbevolking. Het was operatiegebied en daarom traden de militaire bevelhebbers dan ook bijzonder streng op voor het minste vergrijp.

Buiten één enkele uitzondering, dte van den ongelukkigen Bauwens, liep alles echter af met boet of eenige dagen gevang. De oorzaak der aanhoudingen was gewoonlijk het overgroot wantrouwen vanwege de duitschers en de onvoorzichtigheid vanwege de Oostendenaars.

Den 29n Oktober kwam de heer Storck, handelaar in schoenen, terug van Knocke. Hij had de toelating bekomen van de kommandantuur van Oostende zijne vrouw en kinderen naar Holland in veiligheid te gaan brengen en ze te vergezellen tot aan Knocke. Hij keerde dus met het rijtuig 's anderdaags terug en ontmoette langs de baan een anderen Oostendenaar, den heer Schramme, prokureur des konings te Dendermonde. Hij nam hem op in zijn rijtuig daar hij verklaarde van Sluis te komen en niet meer voort te kunnen van pijn aan de voeten. Hij kwam naar Oostende om er zijne ouders te bezoeken.

Op de hoogte van Den Haan was een admiraal bezig met 2 duitsche regimenten, die naar Heyst trokken, in oogenschouw te nemen. De admiraal, het rijtuig der heeren Storck en Schramme ziende aankomen, zond er een officier op af en bevool hem het rijtuig tegen te houden. Beide heeren moesten afstappen en werden gevankelijk, onder militair geleide, naar Oostende gebracht. Het rijtuig, bestuurd door een duitschen soldaat, volgde hen op de hielen.

Langs den weg, de koninklijke baan Blankenberghe-Oostende, werd opeens een verdacht gerucht gehoord in een struikboschje. Soldaten gingen zien en vonden er een pensjager bezig met eenen haas te stroopen. De pensjager en zijnen haas werden insgelijks ingerekend.

Op de hoogte van het militair hospitaal ontmoette de troep eene bende duitsche soldaten, die naar Blankenberghe trokken. Zij riepen tot hunne kameraden, op de gevangenen wijzend : « Zijn uwe bajonetten niet scherp genoeg meer om die zwijnhonden af te maken ? »

Gelukkig voor de gevangenen trokken hunne begeleiders de schouders op en vervorderen hunnen weg.

Aan het *Hotel de Kroon* hield de troep stil en moesten de gevangenen 2 uren wachten tot de bevelhebber, die over hun lot moest beslissen, gedaan had met eten.

De pensjager werd de eerste ondervraagd. Tot teeken der waarheid haalde hij den haas te voorschijn en zei dat hij toch moest eten. De bevelhebber, die waarschijnlijk door een lekker maal goed geluimd was, proestte het uit van lachen en zond den man weg met een gul *guten appetit !*

De heer Storck werd insgelijks dadelijk in vrijheid gesteld bij het vertoonen van zijn vrijgeleide.

De heer Schramme, gewoon misdadigers te ondervragen, zat nu zelf op de pijnbank en moest al zijne geslepenheid en welsprekendheid te pas brengen.

Een concert op de Groote Markt.

Een schaatsenfeest in het Maria-Hendrikapark.

om den bevelhebber van de onschuld zijner bedoelingen te overtuigen. Ten slotte bekwam hij ook, als een gewoon betichte, zijne vrijspraak en werd hij onmiddelijk in vrijheid gesteld.

Wie er minder goed van af kwam was Dr Reynaerts, die bij 't koopen eener gazet, verklaarde dat het leugens waren die in de gazetten stonden goed om de soldaten te bedriegen. De gazetverkooper deed zijn beklag aan twee officieren die daar voorbij kwamen en Dr Reynaerts werd onmiddelijk aangehouden en naar het gevang geleid. Den 31n Oktober aangehouden werd hij eerst den 7n November losgelaten. Met hem werd ook weer vrij gelaten de heer R. Bourgoignie die daags te voren aangehouden geweest was omdat hij een oud telefoontoestel in huis had.

Ondertusschen was, den 5n Nov. de veldwachter van Slype, Van Houtte, aangehouden onder voorwendsel een telegraaf zonder draad of een kabel onder den grond te hebben gebruikt om aan de Belgen achter het front inlichtingen te bezorgen. Het onderzoek leidde tot niets en hij werd 16 dagen nadien losgelaten.

Denzelfden dag werd ook de heer Raick, drukker, aangehouden en in het gevang der Babylonestraat opgesloten, beschuldigd een apparaat van telegraaf zonder draad te bezitten. Wat voor hem erger was 't is dat men in zijne portefeuille eenen brief vond uit Antwerpen waarin de positie der Duitschers vóór die stad, tijdens de belegering, beschreven was. Hij kon echter zijn onschuld bewijzen en werd den 11n Nov. wederom in vrijheid gesteld.

Den 8n November liep het voor den genaamden Bauwens, een jongeling van 26 jaar, werkman aan den ijzerenweg en wonende op de Vuurtorenwijk, slechter af. Hij trok, met eenen zak op den rug, de Congolaan over om konijnenéten te gaan halen. Een auto, waarin duitsche soldaten zaten, kwam juist aangereden en een der inzittenden riep halt. Daar hij het niet gehoord had en voortging werd op hem geschoten ; de ongelukkige kreeg een kogel in den bil en een ander in den buik. Hij werd overgebracht naar het militair hospitaal waar hij aan de bekomen wonden bezweek. Het was een neerstige en brave jongen die op trouwen stond. Het toeval wilde dat de soldaat die op hem geschoten had ingekwartierd was bij de toekomende schoonmoeder van den vermoorden jongeling. Hij beweerde dat hij gedwongen geweest was te schieten !

Haastige spoed is zelden goed. Dat dacht zeker ook de duitsche officier die advokaat Vander Elst deed aanhouden. Beiden zaten in den *Fallstaff* op de Wapenplaats. De discipel van Cujas hoestte wat luid naar het oordeel van den volgeling van Mars, die zulks voor een affront nam, aanstonds twee soldaten bijriep en hem deed naar de kommandantuur leiden. Langs den weg werd zeker zijne woede verkoeld door het ferm briesje dat toen waaide want toen ze aan de kommandantuur kwamen verklaarde de oploopende Pruis dat hij wat haastig geweest was en liet de onthutste advokaat terugkeeren om door een versch pintjen zijnen schrik te gaan doorspoelen.

De heer Hillebrand, eigenaar van het *Hotel du Littoral* kwam er zoo spoedig niet van af. Hij werd den 22n Nov. aangehouden onder betichting van

spioneering alsook omdat hij in den zomer van eene duitsche zangeres die hare hotelkosten niet kon betalen eenen kostbaren ring in pand gehouden had. De spioneering bestond hierin dat men beweerde dat hij wel twintig maal op het dak van zijn hotel geweest was om de duitsche telefoondraden na te zien en dat men, bij eene huiszoeking, de plannen gevonden had voor artilleriegevechten in de duinen. Gelukkig kon hij het onzinnige der beschuldigingen bewijzen. Als kapitein-bevelhebber der burgerwacht had hij die oefeningen moeten leiden in de duinen en het was vandaar dat die plannen afkomstig waren. Na 3 dagen van doodelijken angst werd hij losgelaten.

Er was zooveel belangwekkends te zien en de nieuwsgierigheid is nu eenmaal, wat men ook beweere, geene uitsluitende eigenschap der vrouwen. Maar die verduivelde Duitschers wilden dat maar niet verstaan en hielden den 23n de heeren Van Outryve, Boydens en Haecke aan, omdat ze naar het kerkhof van het militair hospitaal kwamen kijken. Zij gaven hun vier-en-twintig uren overdenkingstijd in een huis dat hun voor eene geestelijke afzondering bijzonder geschikt scheen, alhoewel dergelijke methoden hoegenaamd niet in den smaak vielen van degenen op wie ze werden toegepast.

Dat vond ook de herbergier Verschelde die 4 dagen kreeg omdat de patroelie na 8 uur nog 4 soldaten in zijne herberg vond. Gelukkig dat er maar 4 waren want hij kreeg één dag per soldaat.

Niets zeggen is zwijgen ! Dat dacht zeker ook de man, een onbekende, die we den 3n December tegen de karwats van eenen officier zagen loopen en ervan tot belooning, eenen hevigen slag tegen het hoofd kreeg. Hij trok er snel van door zonder boe of ba te zeggen maar of hij te huis de weldaden der duitsche kultur zal bezongen hebben hoeft geen betoog.

Den 5n Dec. werd de heer De Borger, toenmaals bureeloverste bij het zeewezen, thans overleden, aangehouden onder beschuldiging een man naar Holland te hebben gezonden om geld te halen voor het betalen der onderhoorigen van van het Zeewezen. Den 8n werd hij losgelaten maar verwezen tot 100 mark boet.

Terzelfdertijd werd de heer Dewulf veroordeeld tot 200 mark boet, om een burgerplunje aan een duitschen soldaat te hebben gegeven en de heer Putman tot 50 mark om brieven naar Holland te hebben verzonden.

Den 19n Dec. stootte Dr Merchier in het voorbijgaan, in de Kapellestraat, onbedacht tegen den arm van den stadsbevelhebber Bittinger. Dadelijk werd hij aangehouden en naar de kommandantuur geleid waar hij 10 mark moest betalen, blij er nog zoo goedkoop te zijn van af gekomen.

Het moet zijn dat het bekijken van een automobiel nog een grooter misdrijf was want denzelfden dag werd advokaat Van der Heyde veroordeeld tot 25 mark om een automobiel wat al te nauwkeurig, naar het oordeel van eenen officier, te hebben bekeken.

Hoe gevaarlijk het was in oorlogstijd niet te kunnen zwijgen bewijst het avontuur overkomen aan den heer Vanden Broucke, overste van den telefoondienst, sedertdien overleden.

Hij had aan zijne geburen verteld dat hij nieuws ontvangen had van zijne dochter, die naar Holland gevlucht was.

Den 23n December werd hij naar huis geroepen onder voorwendsel dat er een heer was die wederom nieuws bracht over zijne dochter. Toen hij tehuis kwam vond hij er een agent der geheime politie, die gebood hem te volgen naar de Kommandantuur. Daar wilde men hem dwingen te zeggen wie den brief uit Holland had medegebracht. Hij werd ook ondervraagd nopens den telefoondienst.

Na een paar uren leelijk in het zweet gezeten te hebben werd hij toch eindelijk zonder gevang of boet in vrijheid gesteld

Er waren duitsche officieren die met de rapheid gediend waren want de heer O. Meseure kreeg 10 mark omdat hij niet vlug genoeg plaats maakte op het voorland voor een gegaloneerden sabelsleper zijner keizerlijke majesteit.

Luidop denken moet in dien tijd ook al verboden geweest zijn, want de huisbewaker van de villa Adhemar kreeg 200 mark boete, om, terwijl hij naar een pas wachtte, luidop te hebben gedacht : « Mon Dieu, 't is wel een affaire voor een passierschein ! ». Hij zal wel gedacht hebben dat dat nog al gepeperd was voor eene onschuldige opmerking maar ditmaal wachtte hij zich wel het luidop te denken.

Het blijft eeuwig waar dat zelfs in de meest tragische oogenblikken er nog altijd komische bijkomen. Dit was hier ook het geval. Onder al dat bestraffen en beboeten is er toch ook een geval geweest dat gansch de stad hartelijk heeft doen lachen.

Een Harpagon, was een gewoon bezoeker van een gekende herberg waar een der talrijke etat-majors van Oostende, zijne dagelijksche vergaderingen hield. Het moet zijn dat er onder hen vele maaglijders waren want er werd veel *Eau de Janos* gedronken. Maar wat zonderling was 't is dat men in een groot pintglas maar eene kleine hoeveelheid deed want het vocht kwam maar een weinig boven den bodem van het glas. Wel waren er Tempelridders die beweerden dat het al boerenbedrog was en er aldus alkool gedronken werd onder de oogen der duitsche soldaten maar we zouden het sterk betwijfelen of men zoo iets zou aangedurfd hebben !

Of onze Harpagon daar ook aan meedeed weten we niet doch zeker is het dat hij, om 15 centiemen te betalen, twee half markstukken gaf. Om daar al het fijne van te snappen moet men weten dat het een algemeen gebruik geworden was een half markstuk aan te nemen voor 60 centiemen belgische munt.

Feitelijk verloor men daar dus een cent en half op. Om dat verlies te ontgaan betaalde Harpagon met 2 half markstukken wat te samen 1.25 fr. uitmaakte. De waard, die zijn luidjes kende, weigerde de 2 stukken te aanvaarden en wilde teruggeven op één stuk, 't is te zeggen 60-15 of 45 centiemen. Harpagon moest toegeven doch ging zijn beklag maken aan.... de kommandantuur dat de baas weigerde de marken in betaling aan te nemen aan den koers van 1.25 fr. krachtens de verordening van den 4n November.

Daarop werden beiden den volgenden dag naar de kommandantuur geroe-

pen maar toen de plaatsbevelhebber vernam hoe de zaak zich had voorgedaan was hij woedend dat men met zulke prullen zijnen tijd kwam stelen, schold Harpagon de haren van zijn hoofd (of liever wat er nog op zijnen gledder van overbleef) en veroordeelde hem op staanden voet tot eene boete van 30 mark.

Sederdien gaf men hem den bijnaam van het *half markche !*

Hoe hij op dat vermoeden gekomen is weten we niet; doch 't scheen toch dat den Auerbek in de meeninge was dat wij — hoe zou een gazetschrijver het kunnen gelaten hebben — een oorlogsjournal opstelden. Ook kwam hij op zekeren dag thuis binnengestoven met Meyer. Zij vroegen ons naar eenige bijzonderheden over wat het volk al meende nopens de duitsche bezetting en daar wij maar rechtuit zegden dat de Oostendenaars er liever de misse dan de rake van hadden, verklaarde den Bek opeens dat wij een oorlogsjournal hielden. Zonder monkelen antwoordden wij dat de Volkskeuken en de oorlogsinrichtingen ons daartoe den tijd niet overlieten, toch wilden zij er het fijne van weten. Ze doorzochten en doorsnuffelden ons bureel, de kamer, enz. en we zochten en we snuffelden mêe, en de journal deed in 't sport mêe, want wij droegen altijd het boekje dat wij aan 't opstellen waren in een zak van den giliet die in de voeringe van onzen rug ingelegd was. Effen aan dat er eentje vol was kwam onze vriend Lescrauwaet het bij de anderen stoppen in een oude s'oof met dubbel gat, die, onnoozel weg, in den kelder stond te pronken,

Ze vonden niets, tenzij eene duitsche verordening door de komandantuur uitgegeven, die zij in stukken scheurden. Ze vertrokken al groeten en wij groetten ook, en 't boekje dat zorgvuldig in den diepen giletzak gestopt zat, groette mêe.

Dat het best was in alles de kommandantuur er buiten te laten ondervonden ook de zonen van den heer Pierre, gepensionneerd inspekteur van het Zeewezen. Ze begingen de onvoorzichtigheid te vragen of ze nog wat te Oostende mochten verblijven en kregen 300 mark boet omdat ze nog niet weg waren.

Zoo vaarde ook de heer Mestdagh, die belast was met het bewaken van het Hotel Fontaine, en zijn beklag ging maken dat de duitsche soldaten, die er ingekwartierd waren, de meubelen stuk sloegen en verbrandden. Hij kreeg 150 mark boet voor zijne boodschap.

Dat er verboden gazetten de ronde deden hoeft geen betoog. Te Oostende hadden al de toenbestaande nieuwsbladen geweigerd te versc ijnen onder de censuur. Reeds van af den 7n November werden er een aantal bladen die nog verschenen, uit binnen- of buitenland, insgelijks verboden, zooals *La Guerre, Het Volk, Vooruit, Nieuwe Rotterdamsche Courant* en *Vlissingsche Courant.* Alleen de *Bien Public,* die later ook zal verboden worden, mocht nog verschijnen.

Zoo moest men dan wel zijnen toevlucht nemen tot binnengesmokkelde gazetten wilde men iets te weet komen van wat er werkelijk op het oorlogsterrein voorviel want de duitsche nieuwsbladen waren natuurlijk ook zeer streng gecensureerd. Dat oppassen, bij het lezen van de verboden kranten, de boodschap was spreekt van zelf. Voor een herbergier was het dan ook onvoorzichtig de gelezen engelsche bladen te gebruiken in de W. C. Dat ondervond hij spoedig tot zijn schade want een duitsch soldaat die er een stuk van vond ging ermede naar de kommandantuur en baas Farazijn mocht zijne engelsche nieuwsgierigheid betalen met 100 duitsche marken. Dat was voor zijn nieuwjaar want het was den 31n December.

Tot slot eene aanhouding in 't groot. In de eerste vergadering der burgemeesters ten stadhuize, was er door den duitschen Militär Polizeimeister verklaard geworden dat de paspoorten, aan de burgemeesters of hunne afgeveerdigden te verleenen, geldig zouden zijn voor gansch den duur der bezetting. Nu, heden liep het gerucht op de markt dat de paspoorten in kwestie niet meer geldig waren. Enkele burgemeesters gelukten erin, in de Kommandantuur, nieuwe paspoorten te bekomen, doch andere, die ietwat later in den voormiddag het in omloop zijnde gerucht hadden vernomen, konden niet meer bediend geraken en er werd hun gezegd dat zij om 3 uur (duitsche tijd) mochten terugkeeren. Alhoewel het uitdrukkelijk bevolen was aan de landbouwers en kooplieden, die naar de markt komen, de stad voor 1 uur (duitsche tijd) te verlaten, dachten twee der nog in regel niet zijnde burgemeesters (Moere en Zande) wel te doen te wachten tot 3 uur en zich dan naar de Kommandantuur te begeven. Zoo gezeid, zoo gedaan. Om 3 uur terug naar de Kommandantuur waar hun gezegd werd dat de Militär Polizeimeister slechts om 5 uur (duitsche tijd) zou sprekelijk zijn. Men hield raad en oordeelende dat, moest er gewacht worden, men slechts zeer laat in den avond thuis zou geraken, besloot men van den nood eene deugd te maken en de kans te wagen met de oude paspoorten. Drie beenhouwers van Moere, evenwel, waren reeds van 's middags vertrokken met eenen voerman dezer gemeente die een bijzonder paspoort had.

Moerenaars en Zandenaars reden dus den Thouroutschen Steenweg op. Een weinig voorbij de Hooge Barriere ontmoetten zij de kar met de 3 beenhouwers en deze deden een teeken met de hand, hen dus aanwijzende dat zij verplicht waren geworden terug te keeren.

Men stoorde zich daar niet aan, denkende dat de makkers aldus hadden gevaren omdat zij, in strijd met de duitsche bevelen, den burgemeester hunner gemeente hadden verlaten. Jamaar een weinig verder op den steenweg, aan de herberg *Het Rozeken* stond een officier, en rechts van de kalsijde, Oostendewaarts gedraaid, eenige karren... en eene velte koe, opgeleid door M. Hendrik Tratsaert, de welbekende Oostendsche beenhouwer, die het dier naar Leffinghe was gaan halen, zoo later vernomen werd. De officier vroeg de paspoorten die allen den datum van 23 November droegen. « Nicht gültig » (niet geldig), zei hij, en onze Moerenaars en Zandenaars kregen bevel eveneens op de rechterzijde der kalsijde plaats te nemen. De officier geweerdigde zich te verklaren dat men hen zou doorgelaten hebben hadden de paspoorten de dagteekening van den 26n November gedragen.

Korte oogenblikken daarna kreeg alleman bevel naar Oostende terug te keeren — en zoo kwam rond 6 uur van den avond (duitsche tijd) de volgende...

triomfantelijke stoet langs den Thouroutschen Steenweg, de stad ingereden : vooraf, de officier en zijn ordonnans, beiden te paard ; daarna M.Tratsaert met zijne vette koe, gevolgd door 2 karren van Zande, twee karren van Moere, eene driewielkar, 1 boerewagen, 3 andere voertuigen en eene hondenkar voor het slot ! Zoo trok men langs de A. Pieterslaan, de Keizerskaai en de Kapellestraat naar de Kommandantuur. Aan de brug der Kapellestraat kruiste de stoet eenen anderen triomfantelijken stoet, die van den oostkant der stad (Breedene, Clemskerke enz) kwam.

De Kommandantuur stond vol buitenmenschen toen onze Moerenaars en Zandenaars daar aankwamen — 't waren menschen van andere gemeenten die evenzeus aangehouden waren ; ook de 3 beenhouwers van Moere waren daar. Al die menschen wachtten naar een nieuw paspoort. De beenhouwers wisten te vertellen dat men hen eerst eene boete van 15 frank elk had opgelegd, doch dat, met schoon te spreken, de boet verminderd was geworden op 5 fr. per hoofd.

Wij laten thans het woord aan een der aangehouden personen :

« Ik mocht de eerste binnen. De Militär Pollzeimeister bezag mijn paspoort, en « Wat, klonk het in 't duitsch, buitenlieden die nog om 6 uur 's avonds in stad zijn — twee dagen gevang ! » Ik wilde tegenspreken, doch vruchteloos : twee dagen gevang ! » tierde hij opnieuw. De matroos, die bij mij stond, verstond fransch en ik verklaarde hem de reden waarom wij zoo laat de stad hadden verlaten. De Polizeimeister zegde daarop : « 5 fr. en gij verdient er 10 ! » Met eene peerdoog was ik verlost... maar nu moest het paspoort nog in regel gebracht worden !

Om 6 1/2 uur stonden nog meer dan 100 menschen naar een paspoort te wachten, toen de burgemeesters geroepen werden. Op hunne paspoorten werd geschreven « Gültig für Monat Dezember » (geldig voor de maand December). Die 4 woorden hadden aan ieder van ons 5 fr. gekost — want allen moesten een peerdoog lossen en beenhouwer Depuydt van Zande moest er zelfs twee leggen !

Wij waren algelijk blijde er nog zoo goedkoop van af gekomen te zijn en we haastten ons om den weg « naar huis toe » in te slaan 't Was vrij laat in den avond toen wij te Moere aankwamen want, op den weg, moesten wij alle oogenblikken uit den weg gaan voor de autos. Wij ontmoetten er op zijn minst 200, waaronder vele met gekwetsten ! »

M. Liebaert, burgemeester van Oostende, kreeg 's avonds het volgend bericht van de Kommandantuur :

« De burgemeesters van het omliggende hebben heden eene menigte privatpersonen mede naar Oostende gebracht. Zulks is volstrekt niet toegelaten. Zulke personen krijgen hooge geldstraffen en er wordt hun verboden terug naar huis te keeren. In het vervolg zullen de plichtige burgemeesters aangehouden worden. Dit is hun mede te deelen. » M. Liebaert voldeed aan dit bevel.

DEEL III.

Voornaamste Gebeurtenissen van 1915 tot 1918.

I. Toestand van Oostende bij den aanvang van 1915

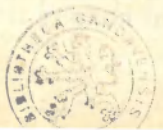
Het is stellig niet onaardig, bij den aanvang van het nieuwe jaar, den toestand te zien afschilderen door een duitsche journalist.

Op het einde van Januari, hing Wolf Poerts, oorlogscorrespondent van het *Berliner Tageblatt* volgend tafereel op van Oostende:

« Het roode boekje, dat voor mij in de kleine leeszaal van ons hotel ligt, betitelt Oostende in gouden letters als *De Koningin der Badsteden.* Nu ja, het kan wel zijn en ik geloof volgens het vreemdelingenbureel alles wat er daarin staat nopens de geliefkoosde stad van Leopold. Uitgenomen, dat het Oostende van eertijds tot het verleden behoort en die tooverij, die er over verspreid lag, met het schitterend bijwerk van weelde en verspilling, van toilettenpracht en flirt, van cosmopolitisme en grootdoenerij, door het harde krijgshandwerk is weggevaagd. Wel staan al de weeldehotels er nog, die aan de honderdduizenden badgasten, die hier jaarlijks den zomer doorbrachten, onderkomen boden, maar over hunne tapijten en loopers zweeft niet meer den kleinen, vonnigen voet eener Dollarprinses of parijsche kokotte, heden trappen zware, met nagelsbeslagene soldatenlaarzen over de vloeren, worden zorgvol en behoedzaam draagberries neergezet, die gekwetsten van het front aanbrengen en die hier de eerste verzorging ontvangen. Zoo ook in de Kursaal die het beroemde symfonieorkest bezat en de primadansen der meeste theaters, de vermaardste kunstenaars der wereld binnen zijne muren zag. Heden heeft de oorlog zich hier ingesnesteld; van Middelkerke dat slechts 20 kilometers verwijderd ligt, van Westende en Lombartzijde, van het Yzerkanaal en Nieuwpoort donderen de kanonnen dag en nacht.

Operatiegebied! Dat heeft natuurlijk ook zijne sporen nagelaten op de bevolking. Ze is over het algemeen genomen niet onwillig, heeft zich aan die «Barbaren» spoediger dan men zou gedacht hebben, gewoon gemaakt.

Als onze troepen hier binnentrokken waren de lieden grootendeels gevlucht. Gansche huizen staan heden nog altijd verlaten, maar stilaan, langzaam en

aarzelend keert een deel van het oude leven weder in zijne banen terug. Men opent de winkels en tracht los te maken wat er los te maken is. Op de markt komen de grijze, gerimpelde marktvrouwen weder met bokking en rolmops, met groenten en appelen en op de vleeschmarkt wordt een levendigen handel gedreven in peerdenvleesch. Tempora mutantur... ! Het dichtbijzijnde front doet zijn invloed gelden.

Nu dat ik het toch over Oostendsche indrukken heb, is het het oogenblik, om van onzen *middagvlieger* te gewagen. Zoo heet hij kortheidshalve onder ons, daar hij juist als een uurwerk, ieder helderen dag van over de Noordzee over Oostende gevlogen komt. Het is te zeggen het is niet altijd dezelfde. De meesten slapen reeds daar van waar er geen terugkeeren meer is. Ze hebben, zooals Ikarus, hunne vleugels verbrand. Op slag van middag vangt het aan.

Men ziet, hoe ginder ver over de Domkerk kleine witte wolkskens zweven en dadelijk heeft men de richting beet. Van daar komt hij dus. Men ziet nog niets met het bloot oog, slechts onze waakposten hebben hem ontdekt. En, nog eer de vlieger de grens der stad bereikt, heeft reeds de telefoon zijn alarm geroep in wijde kringen verspreid: « Een vijandelijke vlieger in 't zicht ». Reeds knettert het lustig in de lucht. Van de werf en van de strandbatterijen gaat het boem, boem, boem, boem, boem, in korte, scherpe knallen, kort over de huizen weg. Gansch Oostende loopt te samen als vroeger, wanneer men bij gebrek aan kanonnen met karabijnen en geweren op de luchtmenschen jacht maakte, en blikt met spanning dit opwindend schouwspel na, dat de zenuwen in stuipachtige trekken brengt. Kleine witte wolkskens toonen het losbranden der kanonnen, die telkens met vreeselijke woede en nauwkeurigheid het zwevende vogellijf naderen. En dien daarboven vergaat dan ook spoedig den lust te verkennen en te fotografeeren. Hij kronkelt als een aardworm, wentelt zich in spiralen of stijgt omhoog, in zigzag, zijne baan uitwisschend, terug naar de Noordzee. We hebben ook eene echte garnizoensmuziek te Oostende. Te midden in den oorlog hoort men hier den bruiloftsmarch uit « Lohengrin » of de ouverture van «Tannhäuser» benevens den gewonen soldatenkost «Wer weiss, ob wir uns wie-der-sch—n » enz. Het geheel is het rendez-vous van vreemden en inboorlingen. Tot de vreemden behooren in eerste linie de officieren. In bont dooreengemengde uniformen, zoodat men ze dikwijls niet meer uit elkaar herkent, konfereert men hier op den hoek in groepen, rookt zijne sigaret of discht krijgsgebeurtenissen op. Ook de heeren « kollegas » uit Oostenrijk, die van de Mörserbatterie, zijn dikwijls daar. In regenmantel en käppi, den austro-Daimler- of Benzauto niet ver af. En dan deint het wandelen op en af, weldra zooals vroeger, als de verfijnde wereld zich hier nog vermeide en flirteerde, of als het beroemd tweespan der blonde miss P. voorkwam voor het five o'clock...

Want een eigenlijke winter kent men hier niet. Slechts een winter van regen en storm, die van de kust hier aangestormd komt. Van een-en-dertig dagen in de maand verdrinken er vijf-en-twintig in regenval en slijk. En zoo zou men de overige zes dagen rustig zijn bad kunnen nemen in de golven, indien, ja indien het betreden van het strand niet ten strengste verboden ware.

Daar ook dus de hatelijke verwittigingstafel : Verboden ! zal menigeen mijner lezers uitroepen : Juist zooals bij ons ! Inderdaad ! Slechts met dit verschil dat ze hier werkelijk aangebracht is. Want de gansche kust van Oostende langs Knocke tot aan de Hollandsche grens is in eene verdedigingslinie herschapen tegen een mogelijken aanval onzer engelsche broeders. Zonder uit de school te klappen kan ik wel verraden dat onze vrienden in dit geval met al den noodigen smaak zullen ontvangen worden. Een schitterend wonder kunnen ze hier beleven. Het ziet er anders hier in de duinen gansch lustig uit. Huiselijk ingerichte officiersstanden met echte vensters en deuren, duchtig in het zand ingebouwd, met een klein hofje ervoor, badkarren in heldere kleuren geschilderd dienend als wachthuisjes, draadversperringen nevens draadversperringen en tot aan den loop ingebouwde kanonnen.

Haast had ik vergeten het kwetsbaarste punt van Oostende te beroeren : *het gebrek aan keuken.* Het is echt treurig meende gisteren een oude, joviaal door het levende blikkende hauptman, een professor, die expres in auto met begeleiding van twee roode kruiszusters uit Thourout gekomen was, dat er hier niet een enkele goede keuken aan te treffen is. Ik was er zoo op gesteld. Ja, dat is erg treurig, dat ! Wij soldaten bemerken het aan het eeuwig soldatenbrood het eerst. Van den eenen hoek tot den anderen hebben wij Oostende doorkruist, van de eene pasteibakkerij tot de andere zijn wij geloopen, alles te vergeefs. « Niks meel, niks koeken » altijd en overal hetzelfde berustende antwoord der bakkerinnen die zich met echte heldenpoze in hun noodlot schikken. En zoo eten wij nog heden kommiesbrood met ruwe suiker bij den dagelijkschen koffie, sluiten daarbij de oogen en droomen van kaaskoeken en Dresdener kerstbroodjes tot dat de Oostendsche bakkers wederom meel zullen hebben. Maar dat kan, eer we ginder in Middelkerke, aan het IJzerkanaal, doorkomen, nog *lang* duren.

In de loopgraven ginder hebben ze juist aan dit dilemna eenen uitweg gevonden. Ik zat onlangs te Brugge in eene pasteibakkerij en deed mij te goed aan eene heerlijke schotel gebak, welke er nog in overvloed is, als een stoere landsturmman met eene kist den winkel binnenkomt en een deel der lekkernijen opkoopt. En wat hoorde ik daar ? Diezelfde man komt met dezelfde kist alle drie dagen om voor zijne kameraden in de loopgraven lekkernijen te halen Sedert dien dag heb ik achter op mijnen motocykel eene groote kist vastgemaakt om, wanneer ik naar Brugge rijd..... »

Zooals we hooger gezien hebben speelt de maag altijd eene voorname rol bij de Duitschers, zelfs in oorlogstijd.

Nu we een duitsch soldaat aan het woord gelaten hebben willen we het ook verleenen aan een Oostendsch burger want eenige dagen later lazen we in de *Vlaamsche Post*, (een der gecensureerde bladen welke toen verscheen) een artikel dat nog duidelijker den toestand van Oostende afschilderde.

« OOSTENDE

Van onzen H. correspondent

De bewoner van Oostende is gewoon in zijne kelders te overwinteren. Laag

van verdieping zijn zij spoedig verwarmd. En wij leeren zuinig zijn, immers de kolen zijn duur en petrol is bijna niet meer te koopen. Iederen morgen duiken wij uit onzen kelder op, en loopen met onze broodkaart naar den bakker. Het bruine brood is wel eens wat droog, maar voedzaam genoeg, althans voor velen, wier bezigheden stilstaan en wier spijsvertering trager werkt. De versterkende zeelucht ademen wij wel in, maar de zee zelf is voor ons een sprookje geworden, wij hooren alleen haar bruischen in de verte. Dit is wel één der ergste grieven tegen het Duitsch bestuur. Ontneem den Oostendenaar zijn strand en zijn zee, en gij hebt hem een deel zijner levensblijheid ontroofd. Nu loopt hij bij de straat en leest de plakbrieven der Kommandantuur (in den volksmond afgekort tot *Artuur*), waarbij stilstaan in een groep bijeen niet te vermijden is. Overigens gebruikt hij zijn bewegingsvrijheid binnen de gestelde grenzen. Een wandeling geeft voldoende afwisseling van militair verkeer en beweging. Wie de grens zijner nieuwsgierigheid overschrijdt ontvangt boete en straf.

De dagen volgen elkander in eenvormigheid. Soms dreunt het geschut zoo sterk, dat onze deuren en vensters rinkelen, vooral als van uit zee geschoten wordt. Maar dan verflauwt het ook weldra of zwijgt geheel. 's Middags speelt een matrozenkapel en is er eene vreedzame wandelparade daarom heen. Maar dan worden wij weer eensklaps opgeschrikt door vliegmachienes en het schieten daarop door verschillende batterijen en vuurmonden.

Hoe gevaarlijk ook, vallen er nog betrekkelijk weinig slachtoffers, te droever als het weerlooze burgers treft. Zondag ll. (7 Maart) werd een meisje van 11 jaar het hoofd bijna afgerukt. En toch zien de menschen het gevaar niet. Een moeder zond hare kinderen uit om sinaasappelen, het oudste had over de gewonden moeten stappen en was daardoor zeer ontsteld, maar moeder vond dit een onuitwisbare oorlogsherinnering : later zou het kind immers kunnen verhalen, hoe het over de lijken was heenen gestapt.

Zorgeloosheid is een vrij algemeene trek van dezen tijd. De stad zorgt voor de armen, aan wie brood, patatten en cokes uitgedeeld worden. Die uitdeeling vordert veel tijd, maar daaraan ontbreekt het den menschen niet.

Gehuwde menschen worden aan werk geholpen. De R.Katholieke Volksbond geeft goedkoope middagmalen aan 25 centiemen.

's Avonds brengen *Vlaamsche Post*, *Bien Public* en *Het Volk* ons oorlogsnieuws. Van de Duitsche bezetting zijn twee winkels geopend, waarin Duitsche gazetten, illustratiën en boeken druk verkocht worden. En om 8 uur (D. U.) — wij hopen, als de lente komt op een uurtje verlenging ! — moet alles van de straat en alle woningen gesloten zijn. Overigens leven wij geheel afgesloten van de wereld. De vervoermiddelen zijn uitsluitend voor militair gebruik. Maar wat buiten het bereik ligt vullen wij aan in onze verbeelding. En deze heeft ten minste nog vrij spel. Vage geruchten, aan bepaalden datum verbonden, doen hier de ronde. Zoo mompelde men reeds de vorige week, dat de Dardanellen gevallen waren. Nog sterker hoorden wij van een leger van 1 millioen Engelschen bij Kortrijk met 2500 autos en 250.000 man cavallerie, die

dan ook maar dadelijk 50.000 Duitschers gevangen namen ! Deze ziekte der verbeelding is aanstekelijk ook voor de vreemden. Men hoorde een Duitscher verhalen, dat er 1 millioen Belgen krijgsgevangen waren !

Jammer dat dergelijke berichten weder onrust en opwinding veroorzaken. Maar zij houden er ook den moed in, zij openbaren het taaie optimisme der volksziel. Overigens weet men zich hier in de Duitsche heerschappij te schikken. Men is gewoon met vreemdelingen om te gaan.

Velen lijden door die oorlogschade, maar er zijn ook die nu beter zaken doen dan in wintertijd, waarin alles gesloten is. Persoonlijke vrijheid en eigendom worden doorgaans geëerbiedigd, zijn de bewoners gevlucht, dan is er wel niet altijd iemand, die voor hun goed opkomt.

En helaas ! zijn de begrippen van « mijn en dijn » bij velen der burgers sterk verflauwd. Of « zij, die gingen » later wel in allen deele zullen volhouden « gelijk te hebben » valt te betwijfelen.

Onze straatnamen zijn nu herdoopt, alleen het Vlaamsche woord « Laan » bleef onvertaalbaar. Tenzij een enkele maal door het Fransch-klinkend « Allée ». Alleen bleven onveranderd Vlaamsch en Fransch de borden der Dierenbescherming : Behandel de dieren met zachtheid. Merkwaardig in deze dagen van strijden en bloedvergieten is ook het nieuwste gebod, dat onze trekhonden in bescherming neemt, al moet de vrije weelde hond tegelijk een deel zijner vrijheid door een touwtje zien ingekort. Elk rechtgeaarde dierenvriend zal zich ten minste hierin met het Duitsch bestuur kunnen verwennen. »

Toestand van het Onderwijs

Toen de Duitschers hunne intrede deden waren al de scholen en onderwijsgestichten gesloten. Bijna al de gebouwen werden onmiddelijk door de Duitschers ingenomen, uitgenomen het Atheneum, waar de laatste zetel geweest was van het belgisch Staatsbestuur en alles nog gebleven was zooals bij het verlaten der ministerieele bureelen. Geduren de eenigen tijdbleef het ongebruikt tot het Komiteit voor Hulp en Voeding er zijne bureelen vestigde.

We hebben hooger gezien hoe het er brutaal uitgezet werd door de duitsche soldaten die er eene kazerne van maakten tot eindelijk tengevolge van het bombardeeren der kommandantuur in de Ooststraat deze er overgebracht werd en er bleef tot het einde der duitsche bezetting.

De kostschool was herschapen in een lazaret waarbij een gedeelte van den linkervleugel van het Atheneum insgelijks ingenomen werd.

Den 26n Februari 1915 kondigde het besturend bureel de aanstaande opening aan van het Atheneum in de lokalen der kinderkrib Maria-Lousa in de Londenstraat en begon de inschrijving der leerlingen en den 2n Maart daaropvolgende hernamen daar de onderbroken leergangen. Het lokaal was echter veel

te klein en daarbij te dicht bij de zeestatie en de haven, zoodat men het volgend jaar verhuisde naar het *Hotel Beerblok*, in de Weenenstraat, thans herdoopt in Kemmelbergstraat.

Tengevolge echter van het gebrek aan brandstof en van de herhaalde bombardeeringen moesten de lessen zeer dikwijls geschorst worden. Daar verscheidene leeraars gevlucht waren was er ook gebrek aan personeel dat zoo goed of zoo kwaad het ging vervangen werd door hulpkrachten.

Bijna al het didaktisch materieel was in het Atheneum gebleven, wat natuurlijk ook de lessen zeer schaadde. Bij het vertrek der Duitschers vond men dat een groot deel van dit materieel vernield of gestolen was. De verschillende bibliotheken van leeraars en leerlingen hadden deerlijk te lijden gehad van de verdedigers der kultur.

Weldra ontstond er ook oneenigheid onder de leeraars tengevolge van het aktivisme. De heer Gilleman, de ouderdomsgrens bereikt hebbende werd brutaal afgezet en vervangen door den heer Van den Bogaerde, leeraar van rekenkunde, thans overleden. We zullen dus maar liever niet spreken over zijn beheer. Wat dit geweest is zal men gemakkelijk kunnen raden uit het verslag dat door ons opgemaakt werd na de eerste botsing tusschen den nieuwbenoemden prefekt en zijn personeel. Bij dit eenvoudig « kiekje » is alle verdere kommentaar over den toestand overbodig. Het is het verslag der professorale vergadering waarop de heer Van den Bogaerde mededeeling deed van zijne aanstelling als prefekt van het Atheneum. Reeds als leeraar waren er botsingen geweest op het Atheneum die uitliepen op eene aanklacht tegen kollegas aan de kommandantuur maar die gelukkig geene gevolgen hadden voor de betrokken leeraars.

Dit verbitterde echter de gemoederen tegen de aanklagers : de heeren Van den Bogaerde en zijnen handlanger Frans Vanden Weghe. Dit om de heviglheid van het debat en de volgende gebeurtenissen beter te begrijpen. Daarbij was de duitsche overheid buitengewoon ongelukkig geweest in haar keus want de bandeloosheid en het grappenmaken der leerlingen bij beide leeraars waren legendarisch geworden.

Ziehier dus den tekst van bedoeld verslag.

Om 3 uur komen de heeren professoren in kleine groepen afgestooten. De eenen gaan rechtstreeks naar de vergaderzaal, de anderen gaan eerst eenen oogslag werpen op den nieuwen uurrooster die ter inzage ligt der belanghebbenden in de benedenzaal. Eindelijk trekt iedereen naar boven en tracht een plaats te vinden in de ruimte opengelaten tusschen de opeengestapelde banken. Het lijkt eer eene studentenvergadering dan eene professorale bijeenkomst waar het altijd zoo stijf en deftig toeging. Eenigen zitten met een pet op het hoofd en den oliekop in den mond moppen te verkoopen rond de stoof, anderen maken allerlei ondeugende bemerkingen over de zonderlinge bijeenkomstzaal, terwijl enkelen gewichtig doen als trouwe slippendragers van den nieuwen patroon. Deze zit achter den lessenaar van den professor der klas en rangschikt zenuwachtig en zonder op te kijken eenige papieren.

Nevens hem staat eene withouten keukentafel waaraan de lustige Frans zit met voor hem een groot blad ministerpapier en een versch geslepen potlood. Hij grinnikt zoo heel genoeglijk in zijn eigen want de profs hebben geen oogen dan voor Frans en vereeren hem zelfs met er nu en dan een aardigheid uit te slaan op zijn nieuwe waardigheid.

Wanneer eindelijk iedereen gezeten is en er een betrekkelijke stilte heerscht staat de nieuwe prefekt recht.

Met zijn grooten bril ten halven zijnen neus en zijn lomp gezicht doet hij onwillekeurig denken aan den schoolmeester ten tijde van Maria-Theresia, van Hendrik Conscience.

Hij opent de vergadering door lezing te geven van zijnen aanstellingsbrief. Hij schijnt hierbij geen beetjen op zijn gemak te zijn want zijn mondhoeken trillen zenuwachtig. Die lezing loopt nogal kalm af. Maar nu neemt hij een schrijfboek ter hand en leest, met eentonige stem en in « bestuurlijk vlomske » zooals een spotvogel roept, eene redevoering af.

Spijtig dat men er niet aan gedacht had om eenen graphophone mede te brengen om dat meesterstuk van welsprekendheid.... en platbroekerij te vereeuwigen.

Na hulde gebracht te hebben aan den ijver, aan de geleerdheid, aan de werkzaamheid, de welsprekendheid, enz. enz. der leeraars waagt hij zich op gladder ijs door te spreken over de oorzaken der verdeeldheid. Doch hier maakt hij eenen tuimelaar van belang want nauwelijks heeft hij het woord « politieke oorzaken » uitgesproken of eenen storm breekt los. Er wordt geen politiek gemaakt, de politiek heeft daar niets in te zien, het is ongehoord en andere uitroepingen vliegen door de zaal.

Onthust kijkt de prefekt van zijn papier op als eene koe die eenen automobiel ziet voorbij puffen.

De h. Lefèvre. — Wilt ge ons eens zeggen wat ge verstaat door politieke oorzaken ?

De prefekt. — Indien ge me wildet laten voortgaan zal het vervolg het u duidelijk maken.

De h. Lefèvre. — Neen, neen, geen uitvluchten. Eerst uitleggen.

De prefekt, (hakkelend). — Politieke oorzaken, ja dat zijn... hoe zou ik zeggen... dat zijn... enfin de rest zal het klaar maken.

Gebruik makend van de ingevallen stilte haast hij zich voort te lezen maar nauwelijks is hij een paar regels verder of 't is er weer bovenarms op.

De h. Felix. — Ge beweert als verzoener op te treden en ge begint met onbeleefd te zijn tegenover uw personeel. De heer Gilleman waarvan ge zooveel kwaad gezegd hebt raadpleegde altijd de professors als hij eene verandering wilde doen en gaf toe als er redenen bestonden om niet aan te nemen. Gij maakt eenen nieuwen uurrooster, verandert de bevoegdheden der leeraars en raadpleegt niemand.

De prefekt. — Ik heb nog de gelegenheid niet gehad er over te spreken.

De heer Felix. — Hoe ! En ge legt in de zaal eenen uurrooster neer die moet

gevolgd worden bij het hernemen der lessen. Gij hebt dat recht niet.

De heer Louis. — Het is een machtsmisbruik.

De prefekt. — Het is hier geene meeting.

De heer Louis (op Vande Weghe wijzend die notas neemt). — Neen, maar er is toch een gazetschrijver.

De prefekt. — Ik, als prefekt.

De heer Haesaerts (van uit eenen hoek der zaal). — Dienstdoende prefekt,

De heer Felix. — Ik ben benoemd als leeraar van fransch. Dus moet ik geen nederlandsch geven in de 4de. Ik weiger. We kennen onze rechten.

De prefekt. — M. Vande Weghe neemt er notas van dat de heer Felix weigert nederlandsch te geven in de 4de.

De heer Lefèvre. — Ik zou wel eens willen weten wat dit beteekent. Er is nog nooit een gazetschrijver op onze vergaderingen aanwezig geweest.

De prefekt. — Er is hier geen kwestie van gazetschrijver. Ik heb eenvoudig aan M. Vande Weghe gevraagd eenige notas te willen nemen.

De heer Lefèvre. — Waarvoor moet dat dienen ?

De prefekt. — Om een proces-verbaal te maken der zitting en te zenden aan het Hoofdbestuur van Brussel.

Verscheidene stemmen. — Dat werd nooit gedaan. We protesteeren. (Geweldig rumoer)

De prefekt werpt wanhopig de armen omhoog en brabbelt eenige onverstaanbare woorden.

De heer Guffens. — Al goed en wel, maar ik zou wel eens willen weten wat ge verstaat door Hoofdbestuur.

De prefekt bekijkt hem zoo schaapachtig mogelijk.

De heer Louis. — Ik vraag dat men zou vertalen wat de heer Vande Weghe schrijft. Ik heb geen woord verstaan van hetgeen de heer Vanden Bogaerde gezegd heeft.

De prefekt. — De officieele taal is het Vlaamsch.

De heer Stappers. — Dat is nooit het geval geweest voor de bijeenkomst van het leeraarkorps.

De heer Louis. — Ik heb het recht te weten wat hier gezegd wordt.

De prefekt. — Ge verstaat Vlaamsch genoeg.

De heer Louis. — Hoegenaamd niet. Ik versta een weinig letterkundig Vlaamsch. Ik vraag dus opnieuw de vertaling.

De prefekt. — Ik vertaal niemendal.

De heer Louis. — Ge moest me dan niet uitnoodigen. Ge doet me naar eene verplichtende zitting komen en ge leest er dingen af die ik niet versta.

De prefekt. — In het vervolg zal alles in het Vlaamsch zijn, verstaat ge het niet, dat is uwe zaak.

De heer Louis. — Ge zijt een onbeschofte kerel en daarbij loop naar den duivel. (Alg. gelach).

De prefekt doet zijnen bril af, scharrelt zijn papieren bijeen, keert zich om, om weg te gaan, zet zich echter terug neer terwijl hij voortdurend in zijnen baard bromt.

De lustige Frans, die ook op het plaatske loerde, is niet weinig in zijne nopjes en verduikt zijn leedvermaak niet terwijl zijn potlood over het papier vliegt.

Wanneer het spottend lachen wat verminderd is staat de prefekt wederom recht en tracht zijne redevoering voort te zetten.

De prefekt. — Als prefekt, heb ik het recht...

De heer Haesaerts (op denzelfden toon). — Dienstdoende prefekt.

De prefekt. — Ik heb het recht dat men mij groet.

De heer Felix. — Ik nooit. Als dienstdoende prefekt hebt ge dat recht niet, als de heeren Louis of Brocka waarnemende prefekt waren hebben wij ze nooit gegroet.

De prefekt. — Maar ge hadt ten minste vriendschappelijke betrekkingen met hen.

De heer Felix. — Dat is klaar. We stonden op goeden voet met hen, met u niet. Ze hebben ook nooit hunne collegas naar de kommandantuur gesleept, zooals gij.

De prefekt. — Als ik in eene klas kom om een enkwest te doen.

Verscheidene stemmen. — Dat recht hebt ge niet.

De heer Rabau. — De enkwesten moeten gedaan worden buiten de klas en zooveel mogelijk gedurende den speeltijd.

De heer Stappers. — We zullen moeten Desan raadplegen om te zien welke onze rechten zijn met een prefekt als gij.

De prefekt (altijd voortlezend.) — Wanneer ik in eene klas zal komen om te inspekteeren...

Eene onbedaarbare lachbui barst los. Ge vliegt buiten, roept er een. 't Is om u dood te lachen, roept een ander. Waar haalt hij het ? roept een derde. Ge moet maar durven, roept een vierde, enz.

De heer Louis. — Wat zoudt ge bij mij komen inspekteeren. Ge kent geen gebenedijd woord latijn.

De heer Lefèvre. — Toch wel. Hij is immers dokter in de wijsbegeerte en de letteren.

(Spottende zinspeling op een titel welke hem ten onrechte gegeven was in de *Gazet van Brussel*. Hij was leeraar van rekenkunde en had geen titel.)

Niet meer wetend wat aangevangen bij dien onverwachten stortvloed werpt hij voor de tiende maal wanhopig de armen in de lucht en roept klagend uit : « Maar dan is mijn toestand onhoudbaar en nochtans is het tegen wil en dank dat ik de plaats heb aangenomen. »

De heer Lefèvre (de prefekt nabootsend). — Sekretaris, houd er nota van dat de prefekt verklaart dat zijn toestand onhoudbaar is en hij prefekt is tegen wil en dank.

De heer Felix. — Tegen mijnen wil ook.

De heer Lefèvre. — Voeg er bij tegen den mijnen ook.

Een aantal stemmen. — Tegen den mijnen ook.

De heer Lefèvre. — Dat is zeker een feit dat eenig is in de annalen van het onderwijs : een prefekt die prefekt is tegen wil en dank en tegen den wil der leeraars. Weet ge wat? Willen we er over stemmen ?

Geroep : Ja, ja. Men steekt de handen omhoog.

De heer Lefèvre. — Sekretaris neem er nota van dat de prefekt afgestemd is met bijna algemeene stemmen.

Nu is het voor goed uit met de redevoering van den prefekt. Het wordt eene zwansparij zonder weerga. Ten slotte wordt er nog beslist dat de sekretaris de notas zal opstellen en het proces-verbaal op eene nieuwe vergadering zal goedgekeurd worden. Zoo eindigde de blijde inkomst van den nieuwen prefekt.

Ondanks de genomen beslissing werd het proces-verbaal nog denzelfden namiddag naar de kommandantuur gedragen.

Het gevolg ervan was een enkwest vanwege de Zivilverwaltung van Brugge die daartoe zijnen sekretaris baron von Effra afvaardigde. Twee leeraars, de heeren Felix en Louis werden voor een jaar geschorst en twee anderen, de heeren Lefèvre en Haesaerts, kregen eenen blaam met bedreiging van afzetting indien er nog over hen te klagen viel.

Na de dood van prefekt Vanden Bogaerde in 1917 deed een der leeraars, de heer Frans Vande Weghe, zich tijdelijk benoemen als prefekt, *manu militari*, want hij werd aan het Besturend Bureel opgedrongen door eenen officier terwijl de President der Zivilverwaltung met verlof was.

Tijdens dat kort prefektoraalbestuur greep een voorval plaats dat wel waard is hier vermeld te worden want het werpt een eigenaardig licht op den toestand van het onderwijs in het Atheneum.

Op zekeren morgen werd den prefekt vóór de deur van het atheneum eene ovatie gebracht dat al de Moffen van gansch de straat onrustig kwamen buitengesprongen of het eene landing der Engelschen gold. Zelfs de dikke majoor van rechtover de deur kwam hijgend en blazend in zijne hemdsmouwen en in weinig krijgsachtige houding aangeslofd. De lustige Frans was verdwenen en de dikke majoor, die ondertusschen meer op adem gekomen was, ging aan het schelden of hij gansch zijne jeugd op de visscherskaai had doorgebracht. Terwijl hij al donnerwetteren attrok werd er op het atheneum gebeld maar noch leerlingen noch leeraars trokken naar boven, allen wachtten nieuwsgierig de terugkomst af van den verdwenen prefekt. Ze moesten niet lang wachten want ze hoorden opeens sporengerinkel in den gang en wie daar afkwam, achter onze Frans, was hauptman Escher, chef van de Militärpolizei. Ziet ge zegde Frans, op een groep leeraars wijzend, hoe het onderwijs en mijn gezag gesaboteerd worden. Men heeft reeds lang gebeld en er is nog geen enkel leeraar op zijn post. En de heer Lefèvre hier is de opstoker van gansch die oproerige beweging.

Daarop volgde natuurlijk een keiengeknabbel van baas Escher dat naar den rook niet smaakte en bedreigingen met de vleet. De heer Lefèvre genoot daarenboven de eer van eene uitnoodiging op de kommandantuur.

In den tijd heette men dat te Leuven onder de studenten : een potje koffie te gaan drinken bij den vice. Maar dat was koffie van een bijzonder soort zooals nu hier bij baas Escher ook het geval was. Het was een stortvloed in de plaats van maar een potjen. Als hij moe en tendn was verklaarde de heer Lefèvre hem heel kalm dat hij in heel het zaakje geen de minste schuld had, dat er van ondermijning van gezag geen spraak kon zijn vermits de prefekt er nooit geen gehad had, dat alles de schuld was van de duitsche overheid zelf dat zoo een prefekt had aangesteld.

« Was? » stoof de Hauptman woedend op en trad dreigend op den heer Lefèvre toe. — Zoo is het, antwoordde deze doodbedaard terug. De heer V. D. Weghe is een dronkaard die al zijn gezag verzopen heeft en daarbij, zegde hij, met een veelbeteekend gebaar op zijn voorhoofd wijzend, er ist etwas verrückt, vrij vertaald, hij is zot.

— Dat gaat me niet aan, dat is de zaak van den President der Zivilverwaltung, bromde Escher, maar toch had de verklaring blijkbaar indruk op hem gemaakt want hij bromde reeds een heel toontje lager.

— Ik moet echter instaan voor de orde. Ik ga dus doen patroeljeeren en de eerste waarover geklaagd wordt, 't zij leerling zij leeraar, eingesperd. Heraus.

En inderdaad toen de heer Lefèvre het volgend uur naar het Atheneum terugkeerde wandelden matrozen, bajonet op het geweer, langs de beide uiteinden der Weenenstraat. In de plaats van naar het Atheneum te gaan ging hij eenen geneesheer vinden, zond een medikaal getuigschrift en bleef te huis tot de patroelje eenige dagen later verdwenen was. Gelukkig keerde de President der Zivilverwaltung naar Brugge terug. Deze vernietigde de benoeming van zijnen voorganger en de lustige Frans moest, tot verlichting der leeraars en dolle vreugde der leerlingen, het prefektoraal kabinet wederom ontruimen. Sic transit gloria mundi, zuchtte Frans, en ging er, met zijn duitsche vrienden, eenen pot op zetten.

Op zekeren dag kreeg de waarnemende prefekt, de heer Steyns, bericht dat de leerlingen der twee hoogste klassen het zand moesten gaan wegdoen van den dijk, tot straf.

Gedurende verscheidene dagen dus bestond het onderwijs voor de eerste en de tweede, oudere en moderne afdeeling, in met eene spade het zand van den dijk terug op het strand te werpen. Of het er lustig toeging hoeft geen betoog. Al de liedjes werden er bij gehaald en het zandwerpen ging op maat en.... met muziek want een der leerlingen was met eene harmonika afgekomen en speelde de lustigste deuntjes, tot groot vermaak der wandelaars. Dat was nu eens onderwijs in open lucht onder het waakzaam oog der studiemeesters en van brombeer Escher, die nu en dan eens kwam kijken of zijne bevelen werden uitgevoerd. Spijtig dat hij zijne meening over de belgische jeugd bij dat vermakelijk schouwspel heeft voor zich gehouden want die moet stellig nog al belangwekkend geweest zijn.

In het bisschoppelijk kollege was het met het onderwijs al niet beter gesteld.

In den beginne werd het Kollege, evenals het Atheneum, gebruikt voor kazerne. In de studiezaal en in de klassen gelijkvloers werden de paarden gestald terwijl de eetzaal der leeraars en der kostscholieren veranderd werden in slaapplaatsen voor soldaten.

Lessenaars, banken, didaktisch materieel werden moedwillig vernield.

Toen het door de soldaten ontruimd werd wierd het ingericht tot kinderhospitaal voor Dr Delcroix en toen deze met de kinderen naar Brussel moest vertrekken werd het voor goed herschapen in burgerlijk hospitaal voor typhuslijders.

Het gebouw zelf, in tegenstelling met het Atheneum, heeft tamelijk veel te lijden gehad van de herhaalde bombardeeringen uit zee of uit de lucht, waarbij gansch het kabinet van physika, met zooveel zorg door den E. H. Principaal De Smet ingericht en bewaard, vernield werd.

Den 27n Februari 1915 werd de heropening der leergangen aangekondigd en den 5n Maart werden ze voor goed hernomen maar insgslijks met een beperkt aantal leeraars, de anderen dienden als almoezeniers in het leger, en in partikuliere woningen, zoodat het onderwijs ook tamelijk gebrekkig was. Van kostscholieren was natuurlijk geen spraak.

Ook met het lager onderwijs was het zeer slecht gesteld. Al de scholen waren herschapen in kazernen en een groot aantal onderwijzers waren gevlucht. Gedurende geruimen tijd bleef aldus de jeugd van alle onderwijs verstoken tot allengerhand de lagere scholen heringericht werden in alle mogelijke lokalen, gewezen danszalen, de galerijen des konings (welke men echter spoedig moest ontruimen wegens de guurheid van het weder) en vooral ledigstaande partikuliere woningen.

Daar ook hadden er zeer dikwijls onderbrekingen plaats wegens het gebrek aan brandstof.

Daarbij kon er van leeren tehuis niet veel spraak zijn, vooral in de talrijke gezinnen, vooreerst wegens de schaarschheid aan brandstof die al de leden van het huisgezin dwong in dezelfde plaats, gewoonlijk de keuken, te verblijven en ook veeltijds bij gebrek aan licht wegens de afsluiting der gasmeters terwijl petrol en karbuur zeer zeldzaam en diensvolgens zeer duur waren.

Spijts de ongehoorde moeilijkheden, spijts de tegenwerking van de mannen der kultuur, is het onderwijs toch zoo goed mogelijk gegeven geweest dank zij den organisatiegeest en de zelfopoffering van het onderwijzend personeel zoo van het vrij als van het officieel onderwijs.

Spijts het gevaar dat hen bedreigde hebben leeraars, onderwijzers en onderwijzeressen steeds de vurigste vaderlandsliefde aangepredikt en door hun voorbeeld de hoop en den moed weten levendig te houden.

De Eeredienst tijdens het Duitsch schrikbewind

Iets wat de bevolking, waarvan de meerderheid diep geloovig is, zeer verontwaardigde, was de stoornis gebracht in het godsdienstig leven. Het optreden der Duitschers, dat in alles brutaal was, was het ook tegenover den katholieken eeredienst. Het werd, ondanks alle verzet, een gewoon verschijnsel, protestantsche diensten te zien plaats grijpen in de katholieke kerken, alhoewel zulks door de kerkelijke wetten streng verboden was. Het bekende : « nood kent geen gebod », dat al de ondernemingen der militaristen moest goedmaken, vond hier ook zijne toepassing. Het eerste geschil had plaats op Allerzielen.

Om 4 uur moest in de kerk van SS. Pieters en Paulus het gebruikelijk lof van Allerzielen gezongen worden. Ook was er zeer veel volk in de kerk. Tot eenieders verwondering waren veel soldaten en het muziek van het garnizoen achteraan in de kerk. Vooraleer te beginnen beklom de Z. E. H. Deken den predikstoel en berichtte, dat, naar den eisch der duitsche overheid, de Duitsche katholieken eerst hunnen dienst van Allerzielen wilden doen.

Zoo speelde eerst het duitsch muziek, daarna had er eene uitvoering van duitsche kerkliederen plaats met begeleiding van het orgel en eindelijk een sermoen over de acht zaligheden.

De plechtigheid sloot met den zegen van het heilig Sakrament. Toen verlieten de Duitschers de kerk en kon het lof voor de parochianen doorgaan.

Het tweede incident had plaats op den vooravond van kerstmis.

Om 4 uur had in de kerk van SS. Pieter en Pauwel een dienst plaats voor de protestanten, ondanks het verzet van den Z. E. Heer Deken, en om 5 uur een dienst voor de katholieke soldaten.

Daar wilde de Z. E. H. Deken hoegenaamd niet van weten, te meer daar zulks den parochialen dienst heel en al stoorde. Hij schreef eene protestatie aan kapitein Bittinger. Deze verklaarde echter dat het bevel van den admiraal von Schröder te laat gekomen was om nog te kunnen ingetrokken worden en de dienst dus moest doorgaan. Hij beloofde dat het nochtans de laatste maal zou zijn dat de St-Pieterskerk aldus zou gebruikt worden voor de twee eerediensten. Doch dit woord werd gebroken. Acht dagen nadien, op Sylvesteravond (Nieuwjaaravond), zonder verwittiging kwamen beurtelings de duitsche katholieken en protestanten het nieuw jaar vieren. De Z. E. H. Deken zond eenen brief van protest aan den admiraal, met verzoek in het vervolg geene katholieke kerken meer op te eischen voor de diensten van den protestantschen eeredienst, en te doen gelijk elders, een burgerlijk gebouw te betrekken.

Eenige dagen later antwoordde de admiraal dat hij het voorstel van den Z. E. H. Deken, de kursaal of de zaal van het stadhuis te gebruiken voor de protestantsche godsdienstoefeningen, beleedigend achtte voor den protestantschen eeredienst en dat hij de militaire bevelen aldus tegenwerkte. De Z. E. H. Deken verklaarde aan kapitein Bittinger, die hem die strafpredikatie voorlas, dat

het hoegenaamd zijne bedoeling niet geweest was den protestantschen eeredienst te beleedigen, maar dat hij enkel de rechten der katholieke Kerk had willen vrijwaren. De plaatsbevelhebber beloofde zulks aan den admiraal mede te deelen. Dit werd gedaan. Doch zouden, zoo dreigde de admiraal bij herhaalde beleediging, de strengste maatregels tegen den Heer Deken genomen worden ! Maar nu moest de Heer pastoor der St-Jozefskerke het ontgelden want, ondanks al zijn tegenstribbelen, werd er beslist dat de protestantsche diensten zouden gehouden worden in zijne kerk en die beslissing bleef in voege gedurende gansch den duur der bezetting.

Ook tegenover de bedienaars van den eeredienst gedroegen de duitsche soldaten zich dikwijls zeer onbeschoft.

Zoo kwam den 6n December 1915 de Z. E. H. Deken voor de Hoofdwacht op de Wapenplaats gegaan en eenige soldaten die daar stonden begonnen met hem te spotten. De Z. E. H. Deken ging er naartoe en vroeg hun wat ze hem te zeggen hadden daar hij altijd zoo hoffelijk was bij de menschen te gaan die hem aanspraken. Zij antwoordden brutaal weg dat ze met hem niets te maken hadden.

— Ik wel, zegde hij, want ik dacht dat de duitsche soldaten ons nu eens een staaltjen zouden geven van hunne kultuur.

— Wij lachen u uit ! klonk het barsch.

— Nochtans hebt gij mij aangesproken, luidde kalm het wederwoord, ik dacht dat ook de soldaten nu eens blijken zouden geven van goede opvoeding, zooals sommige uwer officieren, die ik ontmoet heb, gedaan hebben.

— Wat zoudt gij officieren kennen, spotlachten ze.

Het toeval wilde nu dat dien voormiddag een officier, Becker, voor dienstzaken op de dekenij gekomen was en zijn kaartjen had afgegeven. Korts nadien was deze, in het voorbijgaan eens even binnengewipt en had het op zak gestoken. Hij toonde het dus aan de verblufte soldaten en deze boden hem dadelijk hun verontschuldigingen aan, want de Z. E. H. Deken stelde hun voor gezamenlijk naar de Kommandantuur te gaan. Zoo uitdagend als ze een oogenblik te voren waren, zoo kruipend nederig waren ze nu. Echt duitsche mentaliteit waarvan verschillende burgers getuigen waren.

De E. H. Bonte, gewezen pastoor van Westende en nu waarnemend pastoor van Middelkerke, vaarde nog slechter. De soldaten jouwden hem uit en wierpen met aardappelen naar hem, wanneer hij voorbij kwam zoodat hij verplicht was te Oostende te verblijven en enkel den Zondag naar Middelkerke te gaan waar nog een honderd tot honderdvijftig bewoners waren achtergebleven. Daar de kerk echter in beslag genomen was door de Duitschers werden de goddelijke diensten gedaan in de kapel van het hospitaal.

De SS. Pieters en Pauluskerk werd ook tegen wil en dank van de geestelijkheid gebruikt voor het geven van koncerten. Het eerste koncert had plaats den 11n April 1915 waarbij de organist der kerk, de heer Vilain, leeraar aan het koninklijk konservatorium van Gent en organist van de kursaal, zijne medewerking moest verleenen.

De orgelfabrikant, de heer Scheyven, was opzettelijk, onder begeleiding van een soldaat, uit Geeraardsbergen moeten komen om het orgel te stemmen. Het werd bijgewoond door een driehonderd militairen en een.... viertal burgers, en niet van de minsten !

Een der stukken gekozen door den heer Vilain droeg voor titel : *Tristis est anima mea* (mijn ziel is droevig) door hem zelf gekomponeerd. Dat gaf juist de gemoedstoestand weer van onzen grooten kunstenaar, gedwongen zijne kunst ten dienste te stellen van de vijanden van zijn vaderland.

Een koncert dat allen bijwoonden en dat aan de Oostendenaars eene zoete ontroering deed smaken was het klokkenkoncert van den 3n en 4n April.

Zooals we hooger gezien hebben, had de Z. E. H. Deken van af den eersten dag der bezetting aan al de pastoors der parochiën bevel gegeven het luiden der klokken te staken daar hij vernomen had dat zulks in het binnenland aanleiding gegeven had tot valsche betichtingen en allerhande moeilijkheden, de Duitschers beweerend dat het signalen waren voor de aftrekkende troepen. Zoo waren de bronzen monden voor goed stom gebleven, ongeduldig snakkend naar het oogenblik dat ze de zegepraal en den vrede zouden mogen verkondigen tot opeens, tot ieders verstomming, ze den 3n April 1915, om 7 uur 's avonds, zijnde Paaschavond en de 212de dag der bezetting, losbraken in een stormachtig alleluia. De klokken waren van Rome teruggekeerd, jubelden de kleinen terwijl ze in de handjes klapten en de groote menschen kwamen buiten of bleven stilstaan in de straten en luisterden met vochtige oogen naar het gezang der Paaschklokken.

Dat was werkelijk eene heerlijke verassing.

Het zonderlingste van al het is dat het ditmaal op bevel was der duitsche overheid dat ze geluid werden.

's Anderendaags, zijnde Paschen, mochten ze wederom luiden van 9 uur tot 9 1/2 om den hoogdag aan te kondigen, maar dan moesten ze weer stilgelegd worden voor onbepaalden tijd.

Helaas wanneer ze eene tweede maal hunne blijde tonen over de stad zouden galmen zouden het rouwtonen zijn voor de bevolking want het was om de zoogezegde zegepraal aan te kondigen der duitsche vloot op de engelschen bij het Skagerack.

Het was de gewoonte, den eersten Zondag na den feestdag van S. S. Pieter en Pauwel, in plechtigen optocht naar de zee te gaan en ze te wijden. De duitsche plaatsbevelhebber had, van af 1915, aan den Z. E. H. Deken voorgesteld de processie der Zeewijding te laten uitgaan en ze op te luisteren met duitsche soldaten en de muziekkapel van het garnizoen. Maar het viel hem niet mee want de Z. E. H. Deken weigerde vlakaf op dat voorstel in te gaan en heeft zijne weigering staande gehouden gedurende gansch den duur der bezetting. Enkel werd eene kleine processie gedaan binnen den omtrek der kerk.

Dit belette niet dat de duitsche bladen het uitgaan der processie en de zeewijding toch vermeldden, ja zelfs er eene uitvoerige beschrijving van gaven, zooals onder ander de *Kölnische Volkszeitung*, volgens een verslag natuurlijk

van 1914.

Wanneer het duitsch uur ingevoerd werd moesten de goddelijke diensten ook dit uur volgen. De geestelijkheid regelde ze echter op het zomeruur en begon ze eenvoudig, volgens dit uur, een uur later. Zoo bijv. werd den Zondag de laatste mis om halféén gedaan in de plaats van om half twaalf. Den 18n September kwam op het stadhuis een brief toe der duitsche overheid bevel gevend maatregelen te nemen om de gewijde voorwerpen, klokken enz. in veiligheid te brengen. De heer burgemeester deelde dien brief mede aan den Z. E. H. Deken die de leden der kerkfabriek, de H.H. Hamman, Bouckaert, Kesteloot, Vander Stichelen en Elleboudt bijeenriep. Hij legde hun volgend schrijven voor, dat, na goedkeuring, aan den heer burgemeester gezonden werd.

« Aan den heer Liebaert, Burgemeester der stad Oostende.

Oostende, den 19 September 1917,

Mijnheer de Burgemeester.

Ik heb de eer U goede ontvangst te melden van uwen brief in datum van 18 dezer bij denwelken gij mij een afschrift liet geworden van een schrijven der duitsche overheid. Zoo gij bestatigt, wordt in dit schrijven bevel gegeven « maatregelen te nemen om de gewijde voorwerpen, enz. in veiligheid te brengen ».

Daar deze voorwerpen toebehooren aan de kerkfabrieken die, volgens ons belgisch recht, zelfstandige openbare besturen zijn, heb ik een afschrift van uwen brief en van bedoeld bevel aan de verschillende kerkfabrieken der stad laten geworden. Wat de gewijde voorwerpen betreft die zich in de kapellen bevinden, deze zijn bijzondere, persoonlijke eigendom : aan deze betroffene eigenaars zal het bevel zoo spoedig mogelijk insgelijks worden medegedeeld.

Gij vraagt mij « de voorafgaande inlichtingen te willen verzamelen voor wat de kerken en kapellen betreft die op het grondgebied van Oostende gelegen zijn en namelijk de lijsten te willen opmaken van al de voorwerpen die onder de toepassing van voormeld bevel vallen zullen ».

In beginsel kan ik niet weigeren mij hiertoe te leenen, daar het, naar uwe meening ook, goed verstaan is dat de Keizerlijke Duitsche overheid begeert kerkvoorwerpen — en bedoeld zijn zeker wel de echte kunstvoorwerpen — in veiligheid te brengen. Echter, daar het hier eigendommen betreft van zelfstandige openbare besturen, (aansprakelijk bij hoogere kerkelijke en burgerlijke overheden) ofwel bijzondere eigendommen, ben ik overtuigd, Mijnheer de Burgemeester, dat gebeurlijk aan de afleveraars door uwe welwillende tusschenkomst, omstandige afleveringsbewijzen zullen overhandigd worden.

Er valt op te merken dat er reeds vroeger door het persoonlijk initiatief veel kerkvoorwerpen (die door de duitsche overheid van alle inbeslagname steeds zijn gevrijwaard geweest.) naar veilige plaatsen werden overgebracht. Overigens, is het U niet onbekend, Mijnheer de Burgemeester, dat er geene stad is in Vlaanderen, waar min oude kerkelijke kunstvoorwerpen te vinden zijn dan te Oostende, waar tot in 1857 een enkele parochiekerk bestond. Wat meer is, de stad werd in de laatste eeuwen herhaaldelijk door beleg hevig geteisterd en de oude parochiekerk van SS. Petrus en Paulus in 1895 door het vuur gansch vernield.

De kostelijke voorwerpen die nog overblijven of deze die wij voor de behoorlijke oefening van den godsdienst volstrekt noodig hebben, zouden dan, zoo hooger gezegd, in veiligheid kunnen gebracht worden. De noodige voorafgaande aanduidingen met de lijsten in drijdubbel opgemaakt zal ik u zoo spoedig mogelijk laten geworden. Op die wijze zouden alle kerkvoorwerpen die hier thans niet volstrekt noodig zijn, in veilige plaatsen kunnen bewaard worden, en de beoefening van den godsdienst en dezes plechtigheden niet worden gestoord, wat buiten twijfel strookt met de inzichten van de Keizerlijke Duitsche overheid.

Het weze mij toegelaten beleefd een dubbele opmerking te maken: 1) Wat de kerkgewaden betreft, schijnt het mij niet goed mogelijk fluweelen-, zijdenstoffen, borduursels, enz. langen tijd onbeschadigd in gesloten kisten te bewaren. 2) Wat de klokken aangaat, die namelijk zeker aan kerken toebehooren, ik besluit met U, uit de mij toegezonden stukken dat er ook kwestie is van ze naar veilige plaatsen te verwijderen. Ware het anders, ik zou in geweten en van ambtswege verplicht zijn aan de Keizerlijke Duitsche overheid eerbiedig oorlof te vragen om te schrijven naar Zijne Excellencie den Pauselijken Nuntius te Brussel, ten einde de noodige toelating tot ontvreemding te bekomen. Het Roomsch kerkelijk recht stelt immers vast dat de Heilige Stoel alleen

over kerkelijke gewijde zaken (en dat is bepaald het geval voor bedoelde klokken) mag beschikken.

Aanvaard, bid ik U, Mijnheer de Burgemeester, de verzekering van mijne gevoelens van hoogachting.

(Get.) Kan. A. Camerlynck. »

De Z. E. H. Deken deelde aan de leden der kerkfabriek ook nog mede dat hij daags te voren bij den Bisschop geweest was te Brugge en dat deze zijne zienswijze goedkeurde ; dat hij ook bij den President der Zivilverwaltung geweest was om te protesteeren tegen het feit dat te Breedene de pastor gedwongen geweest was de heilige hostiën uit den kelk te nemen om ze in een glas te leggen. De President verklaarde dat hij zulke daad ongelooflijk achtte en hij dadelijk om inlichtingen daarover zou telefoneeren. Hij was ook van meening dat het bevel maar zou behouden blijven voor de klokken, zooals het inderdaad het geval geweest is.

Eenige dagen nadien, den 22n September, werd de St-Pieterskerk van uit zee beschoten en erg beschadigd (1). Daarop kwamen de Z. E. H. Deken, de E. H. Vander Stichelen, onderpastor, en de HH. Hamman, Bouckaert, Schramme, Kesteloot en Elleboudt, leden der kerkfabriek, bijeen met den heer burgemeester Liebaert en ingenieur Verstraeten om maatregelen te nemen voor het herstellen der kerk. Er werd besloten eenen brief te schrijven aan het Gemeentebestuur om de uitgerukte glasramen zoo spoedig mogelijk te vervangen. Men zou ook den heer Vincent, glasschilder te Brugge, ontbieden om te zien wat er te doen stond met de gebroken ramen, bijzonderlijk met die der koninklijke kapel. Al het koperwerk zal naar de kelders worden overgebracht en buiten de wete der Duitschers, met de kostelijke gewaden, registers, enz. naar Brugge gezonden worden van zoodra men daar eene veilige bergplaats zal gevonden hebben.

Den Maandag 15 Oktober kwam de heer Tulpinck, kunstkenner van Brugge, met de toelating van Z. H. den Bisschop, om al de kunstvoorwerpen in te pakken en eenige dagen later werden ze naar Brugge verzonden.

Hij nam ook lichtprenten van de St-Pieterskerk, als voorzorg voor eventueele herstellingen bij latere beschadigingen.

Den 31n Oktober werden door de zorgen van den heer Coucke, glasschilder te Brugge, de gebroken ramen uit de vensters der St-Pieterskerk genomen en naar Brugge gezonden.

Ondertusschen was de uitoefening van den eeredienst volledig geschorst in de St-Pieterskerk en verdeeld over de kerk der Paters Predikheeren in de Christinastraat en de kapel in de Weststraat. Dat was echter niet zonder moeilijkheden gegaan want de duitsche militaire overheid weigerde de kerk der Dominikanen te laten gebruiken en eischte ze op voor de godsdienstoefeningen der katholieke soldaten. Tengevolge van het krachtdadig optreden van den Z. E. H. Deken, ondersteund door eenen duitschen almoezenier (E. Pater Ladenburger O. S. B.), werd het verbod ingetrokken. Enkel de kapel der Weststraat zou voorbehouden blijven voor de duitsche soldaten.

Op de vergadering der Kerkfabriek van 13 October deelde de Z. E. H. Deken mede dat die zaak dus geregeld was maar dat de plaatsbevelhebber Fische

(1) Voor de beschrijving der beschieting en der aangerichte schade zie verder.

eischte dat de St-Pieterskerk zou in orde gebracht worden. Hij had zelfs voorgesteld zelf de ramen met dubbel glas te doen bekleeden voor rekening der Duitschers. De Z. E. H. Deken had echter geweigerd van dit aanbod gebruik te maken, zeggende dat de Kerkfabriek met de hulp van het Sladsbestuur daar wel zelf zou voor zorgen. Hij gaf ook lezing van eenen brief waarbij de plaatsbevelhebber eischte dat de klokken van de in gevaar zijnde kerken *in veiligheid (?)* zouden gebracht worden in de zeestatie. Die kerken waren : SS. Pieter en Pauwel, O. L. Vrouwenkerk (Hazegras) en St-Antonius (Vuurtoren).

Het stadsbestuur had een afschrift gezonden van dezen brief erbij voegende dat de klokken, eigendom zijnde der Kerkfabrieken, het aan deze laatste was ze te doen uitnemen en wegvoeren.

De Kerkfabriek der St Pieterskerk antwoordde dat zij, zonder oorlof van de hoogere geestelijke overheid, hare klokken aan niemand mocht afstaan ; dat zij er in kon toestemmen dat de klokken werkelijk *in veiligheid* zouden gebracht worden en bewaard, maar ze geenszins zelf zou of kon afhalen.

Den 11 November begon men met de klokken van de kerk van O. L. Vrouw van het Hazegras. Deze bezat drie klokken, ten jare 1897 door het Gemeentebestuur aan de Kerkfakriek geschonken.

De afmeting der klokken was :

1. de grootste, *Alfons*, 1m03 hoog (inbegrepen 23 ctm. voor den ring), doorsnede, 92ctm, en woog 530 kgr.

2. de middelste, die uur en half uur sloeg, *Michael*, (dragende voor opschrift : St. Michiel, O. L. V. kerk, Oostende, 1897. Fonderies F. A. Gaussard, Tellin, Belgique, Colmar, Alsace). Groot, 94 ctm., inbegrepen 18 ctm. voor den ring. Doorsnede, 89 ctm. en woog 520 kgr.

3. de kleinste, *Maria*, (dragende voor opschrift : O. L. V. kerk, Oostende, Mariaklok, 1897). Groot, 83 ctm., inbegrepen 18 ctm. voor den ring. Doorsnede 79 ctm. en woog 350 kgr.

Den 11 November kwam op het stadhuis een schrijven toe vanwege het Kriegsministerium te Gent waarbij de stad verwittigd werd dat het tijd was al de klokken af te doen en ze ten laatste tegen den 17n der maand te bestellen in de zeestatie op het adres van den afgevaardigde van het Kriegsministerium te Gent. Krachtens dat bevel werden de klokken uitgehaald der St Jozefskerk.

Het neerlaten begon den 14 November en was den 23n geeindigd. De klokken bleven tot den 29n in den gang der kerk staan en werden dan naar de statie gedaan.

Er waren er 3 :

1. *Joseph*, 1m 34 hoog, 1m 65 doorsnede, wegende 3.110 kilos ;
2. *Emilius*, 1m 20 hoog, 1m 46 doorsnede, wegende 2.200 kilos ;
3. *Petrus*, 1m 10 hoog, 1m 30 doorsnede, wegende 1.400 kilos.

Ze droegen ieder hetzelfde opschrift :

« Gegoten door A. Gaussard te Tellin 1900 voor St-Josephskerk, voltrokken 1901, wiens Parochie te Oostende ingericht 1887, E. P. G. Verhaeghe, pastor : *Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango.*

(Ik roep de levenden, ik beween de dooden, ik verwijder den bliksem).

Daarna werden de klokjes weggehaald uit de Capucienenkerk en de voorloopige kerk der Vuurtorenwijk en naar de Zeestatie gevoerd.

Het eerste, het klokje der Capucienekerk, was 40 ctm. hoog, had eene doorsnede van 42 ctm. en woog 42 kilos en half.

Het tweede hing in het toreken der voorloopige kerk van den H. Antonius, op de Vuurtorenwijk. Het was 42 ctm. hoog, inbegrepen 12 ctm. voor den ring, had eene doorsnede van 42 ctm. en woog, evenals het ander klokje, 42kilos en half. Dit klokje droeg voor opschrift, op de eene zijde : *Venite et adorate Dominum.* (Komt en aanbidt den Heer), en op de andere zijde : *Me fudit Lovanii Alph. Beullens in honorem B. M. V. immaculatæ.* (Mij goot te Leuven Alfons Beullens ter eere der Heilige Maagd Maria Onbevlekt).

Den 13den November had het gemeentebestuur eenen brief ontvangen van de Kerkfabriek van Mariakerke waarbij zij liet weten dat zij van de klokken niemendal afwist daar zij sedert twee jaar geen toegang meer had tot de kerk. Zij had echter vernomen dat, toen de Duitschers de torenspits hadden afgedaan, de drie klokken op het oksaal zouden geplaatst en de vierde naar de batterij Cecil zouden overgebracht hebben.

Deze brief werd overgemaakt aan de militaire overheid en deze haalde er den 27sten November de drie volgende klokken weg :

1. Eene klok van 250 kilos, hoogte 73 ctm. doorsnede 56 ctm, dragende als opschrift :

« Ik noem *Petrus*

Mijn Peter G. Demonie, Meter Joanna Brackx, ik ben gegoten ten koste van de Kerkfabriek van Mariakerke bij Oostende Anno Dni 1860 A. L. J. »

2. Eene klok van 450 kilos, hoogte 65 ctm. doorsnede 80, hebbende als opschrift :

« Ik noem *Joseph*

Mijn Peter Leopold Passchyn Burgemeester, Meter M. Verkarre. Ik ben gegoten ten koste der Kerkfabriek van Mariakerke bij Oostende Anno Dni 1860.

A. L. J. Vanaerschodt Major Successor.

A. L. J. Vandeugheim Lovanii me fudit.

(A. L. J. Vanaerschodt oudste, opvolger van A. L. J. Vandeugheim goot mij te Leuven) ».

3. Eene klok van 620 kilos, hoogte 75 ctm, doorsnede 93, hebbende als opschrift :

« Ik noem *Maria*

Mijn Peter D'heer P. Soenen Pastor, mijne Meter Madame M. Danneel Huisvrouw van D'heer L. Passchyn, Burgemeester, in ben gegoten ten koste der Kerkfabriek van Mariakerke bij Oostende Anno 1872. Leden der Kerkfabriek den heer Leopold Passchyn H. Kesteloot F. Malfait, S. Peellaerdt en C. De Beuckelaere.

A. L. J. Van Aerschodt oudste, opvolger van A. L. J. Vandeugheim heeft mij gegoten te Loven in 1872 ».

De vierde, die der batterij Cecilie mocht er blijven.

Den 18den November kreeg de Kerkfabriek van St-Pieters eenen brief van kapitein Escher, overgemaakt door het Gemeentebestuur, waarin gemeld werd dat de klokken der kerk onmiddelijk moesten afgeleverd worden, zooniet dat de strengste straffen aan de leden te wachten stonden. Indien er redenen bestonden om de klokken te behouden moesten die aan luitenant Flesche te Brugge bekend gemaakt worden. De Kerkfabriek bleef weigeren en wilde het werk zelf niet bevelen. Er werd dan ook dadelijk geschreven naar Brugge in den zin reeds in een vroeger schrijven vermeld en dat wij, om zijne geschiedkundige waarde, hier laten volgen :

Aan den Heer Luitnant Flesche bij het generaal Kommando
van het Marinekorps in Brugge.

Oostende, den 8 December 1917.

Hooggeachte Heer

Wij, ondergeteekende leden van de Kerkfabriek der hoofdkerk van de HH. Petrus en Paulus in Oostende, nemen de eerbiedige vrijheid U het volgende te vertoonen.

In de briefwisseling die tusschen ons Kerkbestuur en de Duitsche overheid wegens het wegnemen onzer klokken heeft plaats gegrepen, schreef de Keizerlijke Duitsche Ortskommandantuur in Oostende in datum van 17 November 1917 : « Wenn der Kirchenvorstand wegens des Kunstwertes und Altertumswertes der Glocken Schritte unternehmen will, so kann er sich an Herrn Leutnant Flesche beim Genenalkommando des Marinekorps in Brügge wenden ». (Get. A. B. Escher Hauptman.)

Daar ons langs verschillende zijden verzekering werd gegeven dat de Keizerlijke Duitsche regeering de oude geschiedkundige klokken van den ondergang wil bewaren, rekenen wij het voor ons, verantwoordelijke bestuurders der kerkgoederen en kerkvoorwerpen, als eenen gewetensplicht uwe welwillende aandacht op gansch bijzondere wijze te roepen op het geheel eigenaardig oudheidkundig karakter der vier klokken onzer hoofdkerk.

Immers, de oude archieven der stad en der kerk bewijzen dat de drie groote klokken uit stukken kanon gegoten en hergoten in 1606, 1614, 1656 en 1687, in hun *huidigen* vorm nogmaals hergoten werden in het jaar 1723.

De opschriften der voornoemde klokken : « Me fudit Antverpiae anno 1723 Guilielmus Wittlokx, » bewijzen hunne oude herkomst. Tevens dragen zij benevens de namen der patroonheiligen onzer kerk « Petrus en Paulus » de doopnamen van « CHARLES », « ELISABETH », « ANNA, ter eere van « Charles III, par la grâce de Dieu, empereur des Romains, toujours auguste Roy d'Allemagne de Castille, etc., etc. », zoo de oude oorkonden het vermelden, en ter intentie van andere leden dan de keizerlijke familie. (1)

De vierde klok werd gegoten in 1789 en gedoopt « Franciscus », « ter intentie van syne koninklijke hoogheit den AartsHertog Franciscus van Oostenryk », luidens onze oude archieven. (2)

Het geschiedkundig karakter onzer klokken blijkt dus ten overvloede. De oudheidkundige waarde staat niet minder vast. Zij komt nog meer uit wanneer men nadenkt dat geene stad in Vlaanderen minder oudheidkundige gedenkstukken bezit dan Oostende. Onze stad immers werd vernield of grootelijks beschadigd, in 1489 door de fransche legers, in 1601 en 1604 door de spaansche troepen en in 1706 door de « gefedereerde » troepen die krijg voerden voor Karel III « Keizer der Romeinen en Koning van Duitschland ». Na dit beleg der stad werden de klokken gespaard « ter intentie van den Heer Baron Spamet d'officieren van d'artillerie ». Eindelijk werd de stad nogmaals belegerd door een fransch leger in 1745.

De klokken zijn steeds bewaard gebleven in deze belegeringen en zijn bijna de eenige gedenkenissen uit de vervlogen tijden.

Wij durven dan de hoop koesteren dat het Generaal Kommando van het Keizerlijk Duitsch Marinekorps ze ook ditmaal zal in veiligheid brengen, opdat ze bij het sluiten van den vrede, ons zouden terug geschonken worden.

Daar de Kommandantuur in Oostende vraagt dat wij ons tot U zouden wenden, besluiten wij dat uwe welwillende tusschenkomst ons in deze zaak zeer dienstig zal zijn. Wij zijn dan ook zoo vrij U beleefd te verzoeken, Hooggeachte Heer Leutnant, onze zaak te willen behartigen en ons,

(1) Resolutieboeken der stad Oostende, 3 Oktober 1729
(2) Kerkarchief, in datum van 1 April 1789

desgevallend, te laten weten indien wij verdere voetstappen moeten aanwenden om tot het gewenschte doel te geraken.

Wij bieden u intusschen met onzen voorbarigen dank de uitdrukking onzer hoogachting.

De kerkraad der HH. Petrus en Paulus-kerk van Oostende.

ACH. CAMERLYNCK
AUG. HAMMAN
PROSPER BOUCKAERT
G. VANDER STICHELEN
AUG. KESTELOOT
ALPH. ELLEBOUDT »

Deze brief werd gunstig onthaald : eene *freigabe* of vrijgaaf werd voor de 4 klokken der St-Pieterskerk, in dubbel afgeleverd en voorzien van de noodige stempels. Later echter werd deze vrijgaaf ingetrokken !

Intusschen werden de klokken, tegen den wil der Kerkfabriek, en zonder hare hulp of tusschenkomst, afgenomen en weggevoerd.

In de brandkas der kerk werd een officieel stuk neergelegd opgemaakt door den deurwaarder Piers vaststellende den datum op denwelken de klokken zich nog in den toren bevonden met de opgaaf van namen, afmetingen en gewicht

Den 1sten December werden de klokken van de kerk der EE. Paters Predikheeren neergehaald. Eene der klokken woog 380 kilos, was 87 ctm. hoog en had eene doorsnede van 84 ctm. De ander woog 90 kilos, was 38 ctm. hoog en had eene doorsnede van 47 ctm.

Eindelijk den 8sten December moesten ook de klokken der St-Pieters en Pauluskerk hunne toebereidselen maken om de reis naar Duitschland te ondernemen, doch gelukkig wenschten ze ons geen vaarwel maar tot weerziens.

Er waren 4 klokken :

1. *Petrus en Paulus*, wegende 2,400 kilos, 1m25 hoog, doorsnede, 1m 47.
2. *Carolus en Elisabeth*, wegende 1,620 kilos, hoogte, 1m05, doorsn., 1m 33.
3. *Sinte Anna*, wegende 1.100, 1m. hoog, doorsnede, 1m30.

Deze drie klokken dragen hetzelfde opschrift : *Me fudit Antverpiae anno 1723 Guillelmus Wittlockx* (ik werd te Antwerpen gegoten ten jare 1723 door Willem Wittlockx).

4. *Sint Franciscus*, wegende 930 kilos, hoogte 95 ctm. doorsnede 1m12. Opschrift : *G. Dumery me fecit Brugis 1788* (G. Dumery maakte mij te Brugge in 1788.

Om in de klokkenkamer te geraken moest men 156 trappen op. Van daar tot in d'horlogekamer zijn er nog 15 treden.

Om de klokken te luiden (dit ging met den voet) waren er 9 man noodig : 4 voor *Petrus*, 3 voor *Carolus* en 2 voor *Sinte Anna*. Voor *Sint Franciscus* moest men ook 2 man hebben. Nu de klokken *getrokken* worden is een man per klok voldoende.

Voor den oorlog luidde *Sint Franciscus* voor de 9 ure diensten en de gezongene missen. *Sint Franciscus* en *Sinte Anna* luidden voor de 10 ure diensten ; voor de diensten van tweede klas waren het *Carolus*, *Sinte Anna* en *Sint Franciscus*. Eindelijk voor de eerste klas diensten, de processies, de *Te Deum's*, enz. luidden *Petrus*, *Carolus* en *Sinte Anna*.

Uur en kwart vóór uur sloegen op *Petrus*, half uur en kwart na uur sloegen op *Carolus*, maar tengevolge eener breuk aan het mecanism sloegen, einde 1917 sedert ruim een jaar, het half uur en het kwart na uur niet meer.

Op O. L. Vrouw-dag, 8 December 1917, om 10u.22 (belgische tijd) werd op den Sint-Pieterstoren het uurwerk stilgelegd — voorloopig tot na het wegnemen der klokken. Om 10 uur, dien dag, had het, voor de laatste maal, op onzen ouden grijzen toren geslagen !!

Dezelfde dag begon het afhalen der klokken. Op 10 December 1917 werden ze weggedaan. Op 29 December 1917 kwam het nieuws toe dat de duitsche overheid, gevolg gevend aan den brief der Kerkfabriek, waarvan we hooger spraken, bevel gegeven had de klokken voorloopig te Gent te laten.

Later moeten ze toch naar Duitschland gezonden geweest zijn want na den wapenstilstand werden de klokken der SS. Pieter en Pauluskerk te Hamburg teruggevonden. Na herstelling der St Annaklok, die door de schuld der Duitschers geborsten was, werden de klokken ditmaal in de torens gehangen der nieuwe kerk : Petrus en Carolus in den noordelijken en St Anna en St Franciscus in den zuidelijken toren.

In Juli 1917 deden de Engelschen een offensief tegen den sektor van Vlaanderen. Als gevolg daarvan moest Oostende ontruimd worden. Een Oostendenaar heeft het document gezien dat de onderrichtingen bevatte voor de ontruiming. Het was in cijferschrift maar er stond in gewoonschrift eene nota : « Er moet zorgvuldig gezorgd worden dat eerst en vooral de geestelijken — priesters en kloosterlingen — zouden verwijderd worden. » Na de geestelijkheid moesten de huisvaders en weerbare mannen, ten getalle van 5000 weggedreven worden. De Duitschers meenden dat zij dan met het overige der bevolking — weerlooze massa zonder leiders en zonder mannen — zouden gedaan hebben wat zij wilden, zonder gevaar voor hun eigen zelven.

De Z. E. H. Deken Camerlynck werd 's nachts naar de Kommandantuur geroepen. Slechts 6 priesters mochten te Oostende blijven, één voor ieder parochie. Z.E.H. Deken deed uitschijnen hoe deze maatregel feitelijk de bevolking zoude zonder godsdienstige hulp gesteld hebben. De plaatsbevelhebber von der Brüggen, een brutaal heerschap, antwoordde dat bij de protestanten, één geestelijke volstond voor eene bevolking van 30.000 inwoners, waarop de Deken deed opmerken dat er een aanzienlijk verschil bestaat tusschen het werk van een protestantschen geestelijke, die enkele sermoenen predikt, en dat van een katholieken priester die de H. Sacramenten moet toedienen en in- en buiten de scholen het geestelijk onderwijs moet geven.

Er begonnen alsdan lange onderhandelingen. Dagelijks kon de Z. E. H. Deken Zijne Hoogw. den Bisschop van Brugge inlichten, dank zij de toewijding van een Brugschen schilder die te Oostende werkzaam was en dagelijks mocht huiswaarts keeren. Er werd dus gepoogd om die hatelijke uitdrijving van geestelijken te vermijden en naderhand (daar de Duitschers niet wilden loslaten), om het kwaad zooveel mogelijk te beperken.

Het bevel kwam uit het Hooger Legercommando van 't Marinekorps, hardvochtig protestansch. Had de militaire toestand niet moeten veranderen, zeker zou dit bevel ten volle uitgevoerd geweest zijn, maar intusschen had de slag van Carporetto de Italiaansche legers erg bedreigd en de Engelschen moesten aan hun offensief verzaken. Nochtans werd het bevel van ontruiming niet ingetrokken, maar de Hoogere Staf hield eindelijk rekening met de bemerkingen door den Z. E. H. Deken van Oostende gedaan, en door katholieke legeraalmoezeniers en Z. Ex. den Nuntius ondersteund.

Ten slotte moesten er maar 12 priesters weggezonden worden. Deze waren : E. P. Rutten, overste der Predikheeren, E. P. Leo der Diskalzen, E. H. Colens en Z. H. Van Tomm, onderpastors van de parochie van SS. Pieters en Paulus. E. H. Bottelier onderpastor van O. L. Vrouw, EE. HH. Delmaet en De Rycker, van St-Jozef, E. H. Van Besien, van het H. Hert, E. H. Ghesquiere, van St-Antonius, EE. HH. Daisomont, Despot en Beeuwsaert, leeraars aan het O. L. V. College.

Den 12^den^ Juli 1917 om 10 ure 's avonds werd de Z. E. H. Deken ter Kommandantuur geroepen en verzocht bovengemelde Heeren te verwittigen dat ze 's anderendaags vóór 9 ure 's morgens moesten tijdig in de statie zijn. Hij weigerde natuurlijk, spijts bedreigingen, dit bevel uit te voeren.

's Nachts moest dan de politie de verbannenen verwittigen dat zij 's anderdaags kwart voor 9 uur moesten in de statie zijn. Zij hadden geen verdere inlichtingen nopens het doel van hunne reis. Eenieder had zijne reiszak zoowel mogelijk voorzien. Niemand wist wat er hun te wachten stond, en waar zij zouden gevoerd worden. Deze onzekerheid was het pijnlijkste van hunne gewaarwordingen. De trein stond bereid : beestewagens met eenige banken. Zij kregen nochtans de vrijheid zelf hunnen sleeping car uit te zoeken. De koeien hadden den salon wagen nog niet lang verlaten, en de Duitschers hadden het niet noodig gevonden vloer en wanden zuiver te maken. De parochianen kwamen met allerhande mondvoorraad afgeloopen : boter, wit brood, conserve doozen, wijn, fruit enz., eten genoeg voor 8 dagen. Er kwam er zelfs een — sancta simplicitas — met een pojen met twee geroerde eieren afgeloopen. De trein bleef in de statie van 9 uur tot half twee. Daarna vertrok hij in de richting van Brugge. We laten het woord aan een van hen om het verder verloop hunner avonturen te verhalen.

« Langs de baan ontmoetten wij andere treinen met uitgedrevenen van Blankenberghe, Heyst, enz. Te Brugge konden wij een paar woorden spreken met Bruggelingen die ons erkend hadden. Buiten Brugge werden wij langs de baan door duitsche soldaten uitgescholden, zij hadden onze priesterk eederen gezien. Toen we eindelijk om 4 uur te Aeltre aankwamen snauwde men ons brutaal toe : « Absteigen mit gepäck ! ». Daar was het een echte warboel. Honderden uitgedrevenen uit alle hoeken en kanten, boerewagens, weg en weer loopen van gemeentebedienden, brommende duitsche soldaten, vloekende duitsche officieren, die orders uitbruilden. Wij stonden bij onze pakken in de brandende zon, benieuwd wat er met ons ging gebeuren.

Opeens komt de gemeenteontvanger van Ruysselede bij ons : « Heeren, zijt gij de priesters uit Oostende ? — Ja. — Gij moet naar Ruyselede, alles is bereid om u te ontvangen ; gij kunt uwe pakken op dezen wagen laden, hij zal u naar het dorp voeren als gij wilt, of indien gij het verkiest kunt ge te voet gaan. »

Wij werden eerst met de meeste gastvrijheid door den heer Lamirey van Aeltre ontvangen. Daar konden wij ons wasschen, en werden we door dien minzamen heer eten en drinken voorgezet alsof wij uitgehongerd waren... wij hebben hem doen verstaan dat de menschen van Oostende alreeds zoo wel voor ons gezorgd hadden. En dan, rond vijf uur, op weg naar Ruyselede.

Gelukkig was het de schoonste zomerdag die men zich kan verbeelden. 't Was een waar genot velden, boomen en vruchten te zien. Geen soldaten, geen ingestorte huizen, geen bulderen van kanonnen. Spijts het schrikbeeld van den oorlog de rijke pracht van ons weelderig Vlaanderen. En hoe de menschen ons minzaam toespraken, welke nieuwsgierigheid om te weten wat aan de Noordzeekust gebeurde ? Was Oostende platgeschoten ? Waren er honderde engelsche schepen in zee ? Kwamen de Belgen vooruit ?...

Wat hartelijk onthaal genoten wij te Ruyselede. Honderden uitgedrevenen kwamen op dien avond toe : Priesters, burgelijke overheid en inwoners wedijverden om eten, slaping en hulpe te geven. Het hart van ons volk is goed en liefdevol, al is de schors soms wat ruw. Wij hebben het ondervonden.

De priesters werden door de geestelijkheid van Ruyselede als broeders ontvangen. Hoe indrukwekkend 's avonds in de stilte van den zomeravond, in den rustigen hof van de onderpastorij te zitten, de gebeurtenissen te bespreken. In de verte hoorden wij al met eens een dof, aanhoudend gebrom... een weergalm van hetgeen wij sedert maanden te Oostende gehoord hadden : 't was de verschrikking van den oorlog.

Gedurende 10 dagen hebben wij uit den grond des harten, de arme menschen beklaagd die te Oostende woonden... 10 dagen rust, geen bommen, geen geschot, geen angstvolle nachten. Men zag er op de aangezichten die vrees niet, die geslotenheid die te Oostende op alle wezens te lezen lag. De goedheid van de inwoners van Ruyselede en het omliggende staat boven allen lof. Wij waren van den eersten dag bij vrienden. Wij hadden reeds maatregelen genomen om overal hulp te verleenen voor zooveel het in onze macht was. Wij zouden een missie preken, in het dorp en in 't omliggende biecht hooren, enz. Toen opeens het nieuws kwam dat we terug naar Oostende moesten. De duitsche overheid was gemist, wij hadden, volgens het schijnt, moeten te Oostende blijven ! De onderhandelingen hadden reeds weken en weken geduurd en meestal schriftelijk gevoerd geweest en dan durft men nog schaamteloos beweren dat de maatregel bij misslag werd genomen ! Duitsche huichelarij alleen is tot zoo iets bekwaam ! Wij mogen het gerust bekennen, het was met een benepen hart dat we onze vrienden van Ruyselede verlieten. Het was goed weder ons volk van Oostende te gaan bijstaan maar het was pijnlijk de schoone velden en bosschen en die hartelijke gastvrijheid te verlaten. Ditmaal mochten

wij in derde klas reizen. De beestewagens waren zeker ook een misgreep van de Duitschers geweest. Te Oostende aangekomen werden wij naar de Kommandantuur geleid om daar door kapitein Escher met een zuurzoeten glimlach verwelkomt te worden.

En zoo eindigde ons ballingschap. Het had kunnen een treurspel zijn, en wij hadden moeten den rol van martelaar spelen.

't Was maar een kluchtspel.

De 12 « martelaren van Ruyselede » zijn er innig van overtuigd dat zij geen oorlogskruis verdiend hebben !

Verdienen zij geen oorlogskruis voor hunne verbanning, die door de gulle gastvrijheid der bevolking van Ruyselede veranderd geweest is in een aangenaam verlof, dat belet niet dat iedereen volmondig bekent dat de houding der geestelijkheid tijdens de bezetting bewonderenswaardig geweest is.

Fier hare onafhankelijkheid bewarend tegenover den verdrukker, steeds op de bres zoowel voor de stoffelijke als voor de zedelijke belangen van eenieder, zonder onderscheid van denkwijze (zie onder andere de rol van den Z. E. H. Deken in het hoofdstuk der bevoorrading) alle gevaren trotseerend om tijdens de bombardementen hulp te bieden, de gekwetsten bij te staan en, waar het noodig was, de laatste troostmiddelen der kerk toe te dienen.

Toen den eersten April 1915 de kinderen van den politieagent Hamers door het bombardement van Middelkerke hunne moeder verloren hadden werden de 4 meisjes liefderijk opgenomen in het klooster der Zusters van St-Vincentius à Paulo in de Langestraat, bestuurd door Zuster Louise, bekend als « de engel van Oostende ».

Dit deed de Z. E. H. Deken op het denkbeeld komen er een weezenhuis te stichten voor meisjes en kleine kinderen, die hunne ouders zouden verliezen door bombardeering of die, helaas, aan hunne moeder zouden moeten ontnomen worden wegens wangedrag, terwijl de vader voor zijn land in de modderpoelen streed van den IJzer. Het getal der opgenomene kinderen steeg voortdurend zoodat het op het oogenblik van den wapenstilstand 53 bedroeg.

Dit werk is een der heerlijkste perels geweest der christene liefdadigheid, want, in dergelijke omstandigheden 53 arme weesjes onderhouden en opvoeden is voorwaar geen geringe taak geweest waarvoor Deken en Zusters stellig eene openbare hulde en de dankbaarheid van eenieder verdienen.

Rond eene Vertaling

Dat de Kommandantuur flaters mocht begaan bij het vertalen waarbij gansch de stad zich eenen bult lachte, zooals bij het vertalen van de Frère-Orbanstraat in Brüder Orbansstrasse, dat was niets. Maar dat de vertalers van het stadhuis zich een slechte vertaling durfden « permitteeren » zie, dat ging over zijn hout.

Zoo zond den 20sten Februari 1915 de plaatsbevelhebber Bittinger de kopij voor eenen plakbrief naar het stadhuis waarin de volgende zinsnede voorkwam : ....die Zollschuppen und Gutermagazine am Banhof *mit Erlaubnis*.... De heer De Puydt, bureeloverste van het sekretariaat, met den vertaaldienst gelast, vertaalde beide laatste woorden in den franschen tekst : *avec la permission*, en in den vlaamschen : *met toelating*. Het Schepenkollege, aan wien de tekst voorgelegd wierd, veranderde die woorden in *sans protestation, zonder verzet*.

s' Anderendaags werd het Kollege uitgenoodigd, samen met den heer De Puydt, naar de Kommandantuur te komen. De plaatsbevelhebber vroeg aan den heer Liebaert wat *mit* en *Erlaubnis* wilde zeggen, dat de vertaling opzettelijk verminkt geweest was en vroeg wie den plakbrief vertaald had. De heer Liebaert verklaarde dat het de heer De Puydt was. De plaatsbevelhebber, die zich bevond in het bureel van den Gerichtsoffizier, Glaesmer, verklaarde daarop dat de vertaler veroordeeld was tot 8 dagen gevang voor vervalsching van een openbaar stuk.

De heer De Puydt, die er niets van begreep, en beweerde letterlijk vertaald te hebben, vroeg daarop de toelating naar het stadhuis te mogen gaan om de minuut te halen zijner vertaling Dit werd hem toegestaan en, vergezeld van Glaesmer, ging hij het bewuste stuk halen. Hij overhandigde het aan den plaatsbevelhebber die dadelijk zag dat in den oorspronkelijken tekst *avec permission*, en *met toelating*, doorgehaald waren en vervangen door *sans protestation*, *zonder verzet*. Hij vroeg dus wie die verandering aan den tekst gedaan had.

De burgemeester antwoordde dat het Schepenkollege de wijziging aan den tekst van den heer De Puydt gedaan had maar dat eene drukproef aan de Kommandantuur gezonden geweest was en deze geen de minste opmerking gemaakt had.

Bittinger wedervoer dat hij zich bepaalde bij het overzien van den duitschen tekst zich betrouwend op de juistheid der fransche en vlaamsche vertaling. Hij voegde erbij dat er in den plakbrief van den 5den Januari met opzet eene vergissing gebeurd was in de vertaling van het woord *Faulenzer* (luiaard, leeglooper). Men had gezet *werklooze*, *sans-travail* wat niet heelemaal hetzelfde is.

De heer Thoné bekende dat het geschrift der wijziging op de minuut van den heer De Puydt van zijne hand was maar dat zulks gebeurd was na eene bespreking van het Schepenkollege dat de wijziging aldus had voorgesteld. Dit werd bevestigd door den heer burgemeester die er tevens bijvoegde dat het Schepenkollege de verantwoordelijkheid nam van den gewijzigden tekst. Diensvolgens werd de heer De Puydt buiten de zaak gesteld en de heer Thoné veroordeeld tot 3 dagen gevang met onmiddelijke aanhouding. Een onderofficier bracht den heer Thoné naar de hoofdwacht op de Wapenplaats vanwaar hij, begeleid door twee soldaten en eenen onderofficier,naar het gevang geleid werd alwaar hij opgesloten werd in eene cel van het eerste verdiep. Ondertusschen vertrokken Glaesmer en de heer De Puydt naar het stadhuis waar de minuten aangeslagen werden van de vertaling van den plakbrief van den 5den Januari.

Het Schepencollege inderhaast bijeengeroepen besloot, na eene lange beraadslaging, geene pogingen te doen bij de militaire overheid om den heer Thoné te doen in vrijheid stellen in 't belang van den gevangene.

's Anderendaags om 9 uur kwam het Schepencollege opnieuw bijeen en gelukte erin den plaatsmajoor Krükenberg op de hoogte te stellen van het gebeurde. Het stelde hem den gemaakten tekst ter hand en beloofde al de plakbrieven dadelijk door nieuwe te doen overplakken.

De plaatsmajoor raadde hun aan niets ten voordeele van den heer Thoné te ondernemen maar de zaak aan hem over te laten. Hij liet overigens korts nadien weten dat 't onvoorzichtig zou geweest zijn naar de Kommandantuur voor die zaak te komen. 's Namiddags ging de heer De Puydt naar de Kommandantuur om verzachting te vragen aan het streng cellulair regiem van den heer Thoné maar zijn verzoek werd barsch afgewezen. Daarop zond het Schepencollege, om alle misverstand op te klaren, volgend schrijven aan de Kommandantuur :

Oostende, 28 Januari 1915

Heer Plaatsbevelhebber, (1)

Als gevolg aan de onderrichtingen welke gij gegeven hebt door uwen brief van 27sten dezer, nr 1972, hebben wij bij hoogdringendheid de noodige maatregelen genomen om over de plakbrieven aangeplakt den 26sten de teksten te plakken door u gisteren avond gewijzigd.

Wij hopen dat die maatregelen u volledige voldoening zullen geven en u ten duidelijkste zullen bewezen hebben dat in dit ongelukkig misverstand onze goede trouw onverminderd is. Indien het waar is dat in onze eerste vertaling de duitsche termen niet *letterlijk* zijn overgezet geweest in de vlaamsche en fransche taal meenen wij nochtans u te moeten verklaren dat, zoowel in onze meening als in onze bedoeling de zin er van getrouw was weergegeven. Maar we hebben ons bedrogen, schijnt het, en we zijn de eersten om onzen misslag te erkennen.

Maar die misslag was vooral die van het Schepenkollege en onze gemeentesekretaris, de heer Thoné, mag er niet alleen de verantwoordelijkheid van dragen.

De gebeurtenissen, welke we op dit oogenblik beleven, zijn voor het gemeentemagistraat zoo moeilijk als kiesch. Van den eenen kant moet het eerlijk en nauwgezet al de verplichtingen nakomen welke de oorlogswetten het opleggen tegenover het bezettingsleger, terwijl het van eenen anderen kant, door zijn zedelijk gezag, zijne kalmte en zijne koelbloedigheid de orde en de waardigheid moet behouden der bevolking. Al de bestuurlijke elementen die nog te Oostende gebleven zijn zijn dus niet te veel om tot dien dubbelen uitslag mede te werken.

In die voorwaarden koesteren wij de vaste hoop,heer Plaatsbevelhebber, dat, door eenen maatregel van grootmoedigheid, welke zeer nuttig zou zijn voor den regelmatigen gang onzer zittingen, gij de strengheid van uw eerste vonnis zult willen verzachten.

Aanvaard, enz.

Door het Kollege

Voor den Sekretaris, de bureeloverste
P. DE PUYDT

De Burgemeester
A. LIEBAERT.

Aan dien brief werd echter geen gevolg gegeven. Den 30sten Januari om 5.30 werd de gemeentesekretaris in vrijheid gesteld in de Kommandantuur waar het Schepenkollege hem afwachtte.

Den 13den Februari werden de heeren Liebaert, burgemeester, en Verdeyen, schepen, ontboden bij den onderzoeksrechter der 1ste legerafdeeling, Herr Dr von Leeuwen, waar hun lezing gegeven werd van een vonnis hun beiden veroordeelend tot betaling van elk 500 mark boet voor onjuiste vertaling van eenen plakbrief.

(1) Vertaling. — De brief was in het fransch gesteld.

In aans'uiting met deze vertaalkwestie kunnen we hier ook deze behandelen der ééntalige opschriften en straatnamen.

Den 23sten April verscheen hierover de volgende

BEKENDMAKING

Het is niet te verrechtvaardigen dat in de Vlaamsche stad Oostende zeer vele woonhuizen en handelsgebouwen met fransche opschriften van allen aard bedekt zijn. Tot dezer verdwijning wordt tijd gegeven tot 8 Mei. Engelsche opschriften zijn evenmin gerechtigd en moeten binnen hetzelfde tijdstip verdwijnen.

Verzuim aan naleving dezer verordening, wier uitvoering nauwkeurig zal nagezien worden, zou voor de verantwoordelijke huisbezitters en handelslieden hoogst onaangename gevolgen hebben.

De Stadskommandant,
BITTINGER
Kapitein-luitenant

Die verordening liet de bewoners vrij onverschillig en slechts een klein getal verhaastten zich van af de eerste dagen alle fransche opschriften te doen verdwijnen. Daar waar het gedaan werd waren er dan nog weinigen die een vlaamsch opschrift in de plaats zetten. Niet dat men daarom lucht wilde geven aan vlaamschhatende gevoelens maar omdat de verordening van den gehaten Duitsch kwam. Indien er ooit aan de Vlamingen een slechten dienst bewezen werd dan zijn het wel de maatregelen geweest der duitsche overheid. Die inmenging in onze inwendige twisten is zeer onbehendig geweest want men voelde te wel dat de Duitscher wilde tweedracht zaaien volgens het bekende beginsel: divide et impera, verdeel en ge zult heerschen. Het getal hunner aanhangers was te Oostende dan ook bitter klein. Dat ze daarover woedend waren blijkt uit den plakbrief die eenige dagen later verscheen.

BEKENDMAKING

nopens Fransche en Engelsche opschriften op gebouwen

De bevolking heeft zich tot nu toe waarlijk weinig bekreund om de uitvoering der bekendmaking van 23 April. Wel nochtans is, intusschentijd, een bijzonder zwaar geval van spionneering in de stad op touw gezet en uitgevoerd geworden.

Ik beveel daarom:

1. Alle fransche en engelsche opschriften moeten in plaats van op 8 Mei, reeds op 5 Mei 's avonds 8 uur verdwenen zijn, zonder spoor na te laten.
2. Voor elke nalatige handelwijze worden vrijheids- of geldstraffen of beide straffen te gelijkertijd toegepast.
3. Voor gebouwen die gansch onbewoond of enkel van duitsche militiairen bezet zijn, moet de stad handelend optreden.
4. Voor andere gebouwen, wier bezitters gevlucht zijn, worden de daarin wonende burgers verantwoordelijk gemaakt.

Oostende, den 2 Mei 1915.

De Stadskommandant
BITTINGER
Kapitein-luitenant

's Anderendaags na die verordening zou men gemeend hebben dat het seizoen weldra ging beginnen want het was in al de straten eene « façadeklacherij » dat het een aard had. Dat het echter met hetzelfde genoegen niet gedaan werd als bij de voorbereiding van het seizoen hoeft geen betoog en dat sommige gevels er vuiler uitzagen dan te voren zal ook niemand verwonderen. Er waren

er velen die over de opschriften eenvoudig eene laag witsel lieten leggen zoodat men het vroeger opschrift er zag dooreen schemeren. Op vele koperen platen werd eene laag plaaster gestreken en voor de boite aux lettres een eenvoudig withouten plankje gestopt. Door deze en andere lapmiddelen zou de oude toestand dadelijk hersteld zijn, meenden de lieden, als de Duitschers hunne matten oprollen. Ook de alhier verblijvende Duitschers mochten hunne fransche opschriften uitwischen. Zoo was er een hotelhouder die in 1914 zijn duitsch opschrift veranderd had in *Aux Alliés* en bij de bezetting was het aldus gebleven. Bij de verordening veranderde hij het eenvoudig in *Restauration*, een vrij algemeen gebruikt woord in Duitschland maar dat op dit oogenblik, wegens de bedoeling van den maatregel er nogal leuk uitzag. Dat moet stellig een droogscheerder geweest zijn.

Er waren er ook die hunne Estaminet gewoonweg herdoopten in Staminet, alhoewel estaminet en Café niet te wraken zijn vermits ze in Nederland en het laatste zelfs in Duitschland voorkomen. De vrees was in dit geval het begin der wijsheid juist niet, maar men was bevreesd voor haarklieverijen, wat men terecht genoemd heeft *une querelle d'allemand*. Men wist daarenboven door ondervinding, dat men bij kommandant Arthuur de duitsche spreuk *nicht raisonniren* wat al te letterlijk toepaste.

Twee Terdoodveroordeelingen

Den 9den Januari om 12 uur kwam men den Z. E. H. Deken verwittigen dat de genaamde Jules Bauwens, 32 jaar oud, van Leffinghe en wonende te Steene, terdoodveroordeeld was eerst door het Kriegsgericht, (samengesteld uit militairen) en daarna door het Feldgericht (samengesteld uit militairen en 2 burgers) en dat het vonnis goedgekeurd geweest was en de strafuitvoering bevolen door admiraal von Schröder.

De Z. E. H. Deken werd aanzocht zulks mede te deelen aan den veroordeelden, tesamen mer den Justizmeister en den taalman. Alle drie trokken dus in automobiel naar de kazerne. In de cel van den veroordeelde gekomen zegde de Justizmeister dat Jules Bauwens ter dood veroordeeld was omdat men in zijn bezit een geweer gevonden had met 150 patronen en zulks niettegenstaande hij kennis genomen had van den plakbrief die overal aangeplakt geweest was. Het vonnis was zonder beroep en moest nog denzelfden dag uitgevoerd worden.

Bauwens vroeg of er niet meer aan te doen was, dat hij hoegenaamd het inzicht niet gehad had met dat geweer iemand eenig leed te doen. De Justizmeister antwoordde dat er niets meer aan te doen was en vroeg of hij nog een verlangen had uit te drukken.

Ja, zegde Bauwens, ik zou willen met mijnen kameraad Rosseel spreken.

— Dat zal gebeuren, wedervoer de Justizmeister en hij vertrok, den veroordeelde met den Z. E. H. Deken alleen latend. Deze overtuigde den ongelukkigen dat er niets anders meer overbleef dan zich te bereiden om als christen te sterven. Hij raadde hem aan dit in allen ernst te doen en zegde dat hij later zou terug komen. Daarop verliet hij het gevang, Bauwens aan zijn eigen overwegingen overlatend.

Na een uur kwam de Z. E. H Deken terug. Hij vond Bauwens zeer gelaten in zijn lot en bereid om zijne biecht te spreken.

Toen dit gedaan was ontving hij ook de heilige Communnie en bleven beiden eenigen tijd bidden. Daarna vroeg de Z. E. H. Deken of hij nog iets verlangde.

« Zeg vaarwel, antwoordde hij, aan mijne moeder die te Leffinghe woont en aan mijne zuster van Mariakerke. En nu, voegde hij er ten slotte bij, zou ik nog willen mijnen kameraad zien. »

Z. E. H. Deken ging dan uit de cel en vroeg het aan den schildwacht maar deze weigerde zulks toe te laten zonder een schriftelijke toelating der Kommandantuur. Het was toen reeds kwart vóór negen en om 9 uur zou de terechtstelling plaats grijpen. De Z. E. H. Deken deelde dit aan Bauwens mede die hem zijnen tabakzak, zijnen geldbeugel en zijn mes overhandigde met verzoek die voorwerpen aan Rosseel te geven. Hij smeekte den Z. E. H. Deken hem niet te verlaten maar hem te vergezellen tot de plaats der strafuitvoering. Deze moest tot zijn groot spijt verklaren dat dit hem niet toegelaten was maar dat hij zou vergezeld worden door den duitschen almoezenier P. Seiler, die fransch sprak, taal die Bauwens ook machtig was. Eindelijk sprak de Z. E. H. Deken hem nog een laatste troostwoord toe en zette hem aan de lekkere sigaar te rooken welke hij voor hem had medegebracht, gaf hem een kruisbeeld en nam met benepen hart afscheid van den man die binnen eenige stonden de reis naar de eeuwigheid zou ondernemen.

Om 9 uur stipt vertrokken uit de kazerne drie automobiels met den terdoodveroordeelde, den plaatsbevelhebber, den Justizmeister, den taalman, Pater Seiler, een krijgsgeneesheer, de HH. Vande Weghe, burgemeester van Steene, en Dr Verhaeghe, schepen van Oostende.

Gekomen aan Den Haan stapten allen uit de automobiels. De veroordeelde werd geleid op een hoopje opgeworpen aarde. De rechter las het vonnis af dat door den taalman vertaald werd terwijl het peloton marinesoldaten de wapens presenteerden en de aanwezigen toeluisterden met ontdekten hoofde.

Daarna werd aan Bauwens eenen blinddoek aangedaan die recht op stond met den paternoster in de hand. Al de aanwezigen gingen aan den kant staan terwijl 6 matrozen knielden en 6 anderen erachter bleven rechtstaan. Toen weerklonk het bevel « vuur » en 12 geweren gingen af in één knal. De ongelukkige zakte ineen en de twee dokters naderden om te zien of hij dood was. Hij was getroffen door 12 kogels in het gelaat en was op den slag dood. Hij werd onmiddelijk begraven op de plaats der strafuitvoering. Stilzwijgend stapten allen wederom in de automobiels.

Denzelfden dag werd op de muren der stad volgende plakbrief aangeplakt :

BERICHT

De arbeider, Julius Bauwens, van Steene, heeft, ondanks veelvuldige uitnoodigingen, een krijgsgeweer en 100 kardoezen niet afgegeven. Hij is om die reden door het Oorlogsgerecht terdood veroordeeld en vandaag doodgeschoten geworden.

Oostende, den 9 Januari 1915.

JACOBSEN.
Vice-admiraal.

Den 7den Juni daaropvolgend kreeg de burgemeester van Oostende vanwege den plaatsbevelhebber volgend briefjen :

(1) Heden namiddag om 4 uur wordt het doodvonnis voltrokken, uitgesproken door het Gerecht der 1 Marine Divisie van 5 Januarie 1915, wegens niet afleveren van munitie, aan den handlaar Bruno Waeghe van Wenduyne.

Volgens de verordening van den Rechtsheer en kommandeur der I Marine Divisie moet onder ander aanwezig zijn een vertegenwoordiger der stad Oostende. Ingeval van belet vanwege den heer burgemeester van Oostende moet hij vervangen worden door den schepen Dr Verhaeghe, die zich om 3.30 uur in de kommandantuur moet bevinden.

Bittinger

Om 4 uur vertrokken de HH. Liebaert, Bittinger, en enkele officieren in automobiel naar Breedene waar de strafuitvoering zou plaats hebben in de duinen.

De beschuldigde kwam er aan met den burgemeester van Wenduyne. Lezing werd hem gedaan van het vonnis, met vertaling in het vlaamsch. Daarna kwam de duitsche almoezenier, de E. H. Lauer, om hem aan te moedigen. De Z. E. H. Deken Camerlynck had insgelijks zijne diensten aangeboden, onder andere om de biecht te hooren maar ze werden ditmaal geweigerd. Een blinddoek werd voor de oogen gebonden van den terdoodveroordeelde die vervolgens op een heuveltjen geplaatst werd. Daar hij ging nedervallen werd hij door 4 zeesoldaten vastgehouden. Toen ze hem loslieten weerklonk een salvo en hij zakte ineen. Men loste nog een tweede schot op hem en toen de overheden in hunne automobiels gestapt waren groef men eenen put en Waeghe werd ter plaats begraven. Vooraleer naar de plaats der strafuitvoering te gaan zegde Waeghe aan den burgemeester van Wenduyne : « Zeg aan mijne vrouw dat zij geen geluk zal hebben met hetgeen ze gedaan heeft. »

Waeghe was echter een gemeene kerel die zijne vrouw mishandelde en reeds verscheidene veroordeelingen had ondergaan.

Het zijn gelukkig de twee eenigste terdoodveroordeelingen geweest van gansch den duur der bezetting.

Een Millioen Mark voor eene Duif

In ons tweede deel hebben we den plakbrief weergegeven van korvetten-kapitein Waldeyer nopens de duiven en het sluiten der duivenhokken, welke ten laatste den 11den November 1914 moesten afgesloten worden.

Den 2den Februari 1915 schreef de plaatsbevelhebber Bittinger eenen brief

(1) Vertaling.

aan de stad waarin hij de lijst vroeg der huizen waar duiven werden opgehouden, het getal reisduiven van ieder kot, de beschrijving van iedere duif en de naam van iederen bezitter.

De brief sloot met de melding dat de bezitter van niet aangegeven duiven streng zal gestraft worden alsook de stad en het stadsbestuur.

Den 5den Februari zond het Schepencollege al de gevraagde inlichtingen. Toen het daarbij bleef zond het Schepencollege den 15den Februari een nieuwen brief aan den plaatsbevelhebber waarin het hem voorstelde al de duiven der stad in de duivenschieting van het poloplein op te sluiten ter beschikking van de Kommandantuur.

Aan dit voorstel werd insgelijks geen gevolg gegeven, zoodat het gemeentebestuur, meenend zijnen plicht te hebben volbracht, nu volkomen gerust was.

Den 2den Mei ontving echter de burgemeester eene uitnoodiging van Dr Meissmer om, met den gemeentesekretaris, om 10 1/2 uur naar de intendantuur, op de Marie-Joséplaats te komen.

Op het gestelde uur bevonden zich de beide heeren op de aangeduide plaats en werden er in tegenwoordigheid gebracht van drie duitsche officieren. Dr Meissmer, de divisie-intendant, gaf hem alsdan lezing van den volgenden brief:

(1) Er is vastgesteld, dat gisteren een poging gedaan geweest is om van uit de stad Oostende een bericht te zenden aan den vijand. Tot bestraffing van die poging tot spionneering heeft de heer Opperbevelhebber van het leger aan de stad eene boet opgelegd van een millioen mark. Ik verzoek het stadsbestuur voor de onmiddelijke uitbetaling dier som te zorgen, zooniet zullen de strengste dwangmaatregelen gebruikt worden.

De verdere onderhandelingen moeten met de divisie-intendantuur gevoerd worden.

Vice-admiraal en Divisiekommandeur
JACOBSEN

Dr Meissmer legde vervolgens uit dat men eene duif had neergeschoten met een bericht aan den vijand en dat, volgens de gegeven onderrichtingen, de stad 's anderendaags om 10 uur hare beslissing moest meedeelen nopens de manier van het uitbetalen der bepaalde som.

De heer Liebaert vroeg of men hem het nummer van den ring der duif en den naam van den eigenaar niet kon geven ten einde de verantwoordelijkheid vast te stellen. Hauptman Meissmer antwoordde dat zulks onnoodig was, de vaststelling van het feit was voldoende. Hij voegde er echter bij dat het hem speet die straf te moeten toepassen op de stad Oostende met dewelke hij tot dan toe de beste betrekkingen gehad had.

De HH. Liebaert en Thoné keerden daarop terug naar het sradhuis, men kan best raden in welke stemming. Daar vonden zij den heer Verdeyen, advokaat, waarnemend schepen, aan wien zij de zaak uiteenzetten. Deze raadde hen aan naar de intendantuur terug te keeren en te vragen of er tegen dat vonnis geen beroep kon ingeslagen worden. Beide heeren keerden dus dadelijk terug en legden hun verzoek bloot aan hauptman Meissmer, die zich bereidwillig aanbood om die vraag over te maken aan het opperkommando dat de straf opgelegd had.

(1) Vertaling.

In afwachting moest echter de straf uitgevoerd worden en hij zou 's anderendaags om 10 uur de voorstellen der stad verwachten nopens de uitbetaling der som.

De heer Liebaert deed opmerken dat alswanneer de verordening op de duivenhokken verschenen was het Schepencollege aan de Kommandantuur schriftelijk voorgesteld had de 1700 reisduiven die aangegeven waren in het duivenhok van den Polo te verzamelen, ze daar ter beschikking te houden van de duitsche overheid en te onderhouden op de kosten der eigenaars. Op dien brief was echter nooit een antwoord gekomen. Daarenboven werd de lijst der 1700 duiven insgelijks aan de kommandantuur overgemaakt, met al de veranderingen sindsdien in de hokken gebeurd, waarover een 35 tal brieven gezonden werden.

Dr Meissmer antwoordde dat zelfs, indien er aan het voorstel van het Schepencollege door de kommandantuur zou gevolg gegeven geweest zijn, dit niet bewijst dat het voorgevallene daardoor zou vermeden geweest zijn. Daarop verliet de burgemeester met zijnen sekretaris de kommandantuur en werd er besloten den gemeenteraad bij hoogdringendheid in geheime zitting bijeen te roepen, zoodat 's namiddags om 4 uur de overgebleven schepenen en gemeenteraadsleden bijeenkwamen. Waren aanwezig: de HH. Liebaert, burgemeester Verhaeghe en Devriese, schepenen, Verdeyen en Willems, waarnemende schepenen, Hamman, Elleboudt, Lescrauwaet, Cornelis, Montangie, de Vrière, Deweerdt, Van Dycke, Lams, De Cock, raadsleden en Thoné, sekretaris.

De heer Liebaert zette in korte woorden het doel uiteen der bijeenroeping: maatregelen beramen voor het betalen der opgelegde boet.

De heer Liebaert meldde ook dat hij tegen vijf uur eenige der voornaamste ingezetenen der stad had uitgenoodigd om met de leden van den gemeenteraad te vergaderen zoodat na eene korte bespreking over het te weinig bijeenkomen van den gemeenteraad de volgende heeren verzocht werden binnen te treden: Z. E. H. Deken Camerlynck, Karel en Leopold Aspeslagh, Castelein, Gustaaf De Clercq, Fermon, Goffin, Jules Helsmoortel, Hillebrand, Louis Janssens, Gabr. Jean, Aug. Kesteloot (vrederechter), Lust, Jacques Montangie, Aug. Pede, Georges Périer, Em. Royon, Arth. en Ernest Van Glabbeke en K. Van Huele.

Na een kort woord van dank vanwege den heer burgemeester onstond eene lange bespreking nopens de manier van betalen. Ten slotte werd er beslist dat iedereen zal verantwoordelijk blijven voor eene bepaalde som, alhoewel de stad de eenige schuldenaar blijft,

Na het vertrek der notabelen stemden de gemeenteraadsleden met eenparigheid van stemmen de toelating voor het Schepenkollege het noodige geld te ontleenen. Het voorstel desaangaande zal 's anderendaags om 10 uur aan de intendantuur mogen voorgelegd worden alsook een brief waarin het gemeentebestuur om nadere inlichtingen verzoekt en eene vermindering der straf. Er werd ook beslist dadelijk beroep in te slagen.

Denzelfden dag nog werd op de muren der stad volgenden plakbrief aange-

plakt vanwege de duitsche overheid.

BERICHT

Er is vastgesteld geworden dat briefduiven werkelijk gebruikt worden voor spionneering in het operatiegebied.

Het Armee-Oberkommando heeft thans het dooden van alle duiven bevolen en aan de stad Oostende, alwaar eene gevangene duif opgelaten werd, eene geldboet van 1 millioen mark opgelegd.

Ik voeg hierbij dat in de toekomst, de tegenwoordigheid van alle slach van duiven zal gelijk gesteld worden met het vinden van wapens.

De Kommandeerende Admiraal
von SCHRODER
Admiraal

Brugge den 2 Mei 1915.

Daarenboven vaardigde de plaatsbevelhebber Bittinger insgelijks eenen plakbrief uit waarin volgende bepaling nopens de duiven voorkwam.

« 4. Nadat, ondanks menigvuldige vermaningen, onlangs een bijzonder zwaar geval van spionneering door reisduiven twijfelloos is vastgesteld geworden, zijn heden alle duiven van de stad gedood geworden. Daarenboven heeft de kommandeerende admiraal de stad Oostende eene krijgsbelasting van een millioen mark opgelegd. Van nu af zal iedereen, die nog in bezit gevonden wordt van eene duif, als spioen behandeld worden en moet de doodstraf verwachten.

5. Sedert de bezetting der stad, zij sedert zeven maanden, werden blijken gegeven van geduld en de straffen werden niet als in een vijandelijk land en als in oorlogstijd toegepast.

Gezien de bovenaangehaalde en menig andere gevallen van vijandelijke handelingen der inwoners, zullen nu strenger maatregels genomen worden. »

Daar bleef het echter niet bij want den 3den Mei verscheen een nieuwe plakbrief, ditmaal van het Opperkommando.

KENNISGEVING

Sedert langeren tijd heeft het vermoeden ontstaan dat reisduiven gebruikt worden om communicatiedienst tusschen Oostende en Nieuwpoort te doen, en nu is het op den 1 Mei, nabij Middelkerke, gelukt eene reisduif neer te schieten, vliegende van Oostende naar Nieupoort en draagster van belangrijke mededeelingen, betreffende de toestanden van het duitsch leger. De melding die zij overbracht kwam uit Oostende.

Tot den 6 Mei van dit jaar, 8 uur 's avonds (Duitsche tijd), moeten alle duiven, van welk soort ook, in het gansche grondgebied van het 4. leger gedood worden.

Alle vervoer van levende duiven is verboden. De gemeenteoverheid is persoonlijk verantwoordelijk voor de allerstrengste waarneming van dezen maatregel.

Het wordt ten strengsten bestraft :

1. Iedereen, bij of op wiens grond, na den vastgestelden datum, nog eene levende duif gevonden wordt.

2. Wie van het bestaan van levende duiven kennis heeft en niet onmiddelijk aan het betrokken gemeentebestuur of aan de dichtstbijgelegene duitsche overheid kennis geeft.

3. Iedere gemeenteoverheid of allen die verplicht zijn zulks te melden en niet onmiddelijk de duitsche overheid waarschuwen, wanneer zij van levende duiven kennis krijgen.

4. Iedereen, die eene bij hem toegekomene duif niet onmiddelijk aan de dichtstbijgelegene duitsche overheid overlevert.

Bovendien zal de gansche gemeente, in welks grondgebied in de toekomst eene levende duif gevonden wordt, rekenschap schuldig zijn en gestraft worden.

Thielt, den 3 Mei 1915.

De Opperbevelhebber

Denzelfden dag om 4 uur 's namiddags had eene nieuwe zitting plaats van den gemeenteraad. Al de leden, uit genomen baron de Vrière, waren aanwezig.

De heer burgemeester deelde mede dat hij, na afloop van de vergadering van den vorigen dag, met den heer Thoné naar de intendantuur gegaan was om aan Dr Meissmer te vragen 's anderendaags om half twaalf te mogen komen in de plaats van om 10 uur. Deze antwoordde dat hij naar Brugge moest en hij de afgevaardigden 's avonds om 7 uur zou ontvangen in de plaats van om 10 zooals eerst overeengekomen was. Dit was de reden waarom de gemeenteraad nogmaals bijeengeroepen was.

Daarna gaf de heer Thoné lezing van den brief, welke aan vice-admiraal Jacobsen moest gezonden worden evenals van de voorstellen te doen aan Dr Meissmer.

We laten hier den tekst der beide brieven volgen :

Oostende 3 Mei 1915.

Intendantuur der I Marine-Divisie

Aan den heer Dr Meissmer, Oostende

Uit de mededeeling vanwege den heer Vice-Admiraal Jacobsen gisteren ontvangen en die ons door uwe tusschenkomst afgeleverd werd blijkt dat wij met uwe intendantuur te onderhandelden hebben nopens de uitvoering der straf die aan de stad opgelegd werd.

De Gemeenteraad, die bij hoogdringendheid vergaderde, heeft ons gelast den heer « Oberkommandierende der Armee » de beweegredenen voor de oogen te leggen wegens dewelke voormelde straf niet billijk schijnt en om er of eene totale kwijtschelding of eene werkelijke vermindering van te bekomen. Wij hebben de zienswijze van den Raad uiteengedaan in eenen brief dien wij de eer hebben u hiermede te overhandigen met verzoek hem en zijne bijlage aan den heer Vice-Admiraal Jacobsen zoohaast mogelijk te doen geworden. Gelief een afschrift van dien brief hierbij te vinden.

Wij hebben het vast vertrouwen dat het goede recht en de onschuld der stad in deze zaak zullen erkend worden en koesteren de stellige hoop dat ons een gunstig gevolg te wachten staat.

Doch, daar uwe intendantuur last gekregen heeft, zonder op dat gevolg te wachten, met de stad in onderhandeling te treden om de middelen te beramen, die de uitvoering der straf mogelijk moeten maken, zoo achten wij het ons ten plicht daarover eene eerste mededeeling te doen.

Het zal u wellicht niet vreemd schijnen indien wij verklaren, dat ons bestuur over de noodige geldmiddelen niet beschikt om, zonder vreemde tusschenkomst, in den korst mo gelijkentijd over eene zoo belangrijke som te beschikken. Ten ware de betaling in kasbons der stad geschieden mocht, zullen wij onzen toevlucht moeten nemen tot eene leening bij eene bank. De bankhuizen van Oostende zijn niet in staat in dit geval op een afdoende wijze ter hulp te komen ; die zijn meestal gesloten, tal hunner beheerders zijn afwezig en de middelen waarover zij beschikken zijn te beperkt opdat zij ons van eenig nut zouden kunnen zijn. Om die reden zal het noodig zijn zich te wenden tot bankhuizen der groote steden, van Brussel bijvoorbeeld. Om tot het einddoel te geraken zullen wij dus, zooniet uwe invloedrijke tusschenkomst dan toch ten minste uwe medewerking noodig hebben of eene toelating moeten bekomen voor 2 of meer afgevaardigden van ons bestuur om naar Brussel te reizen en daar de noodige onderhandelingen aan te knoopen. Deze moeten loopen over de mogelijkheid voor Oostende in leening te bekomen de som die, na een nieuw besluit, noodig zal zijn en daarbij moeten de voorwaarden besproken en vastgesteld worden, namelijk den intrest, het tijdstip van terugbetaling van het kapitaal, het vastgesteld derwaarborg die waarschijnlijk zal geeischt worden.

Wij verzoeken u dus in dien zin eene eerste hulpzame medewerking te verleenen en bieden u in afwachting de uitdrukking onzer hoogachtende gevoelens.

De Sekretaris, — De Burgemeester
Fr. THONÉ — Arg. LIEBAERT

De 2de brief luidde als volgt :

Mijnheer Jacobsen, Vice-Admiraal en Divisie-Commandant

Ingezien den bijzonder gewichtigen aard uwer mededeeling van 2 dezer maand, n° 5442 IVa, heeft ons College van Burgemeester en Schepenen den Gemeenteraad bij hoogdringendheid bijeengeroepen, denzelfden dag om 4 uur namiddag, om te beraadslagen over de maatregelen die dienen genomen te worden.

Zooals gij wel denken kunt heeft de raad eerst en vooral aangedrongen om nadere inlichtingen te bekomen aangaande het feit dat aanleiding gegeven heeft tot uw streng besluit. Wel had M. Dr Meissmer ons willen zeggen dat het zich handelt om eene poging van spioneering bij middel eener reisduif. Maar de Raad zou toch geerne verdere en meer bepaalde inlichtingen bekomen hebben, ten einde in de mogelijkheid gesteld te zijn te onderzoeken in welke mate zijne verantwoordelijkheid kan in aanspraak genomen worden.

Wij weten wel dat, in oorlogstijd, eene gemeente verantwoordelijk kan gemaakt worden voor daden door hare ingezetenen gepleegd. Toch denken wij, is het noodig dat haar eenig verzuim, gemis aan toezicht, toegevendheid enz. kunnen ten laste gelegd worden.

Er dient inderdaad niet uit het oog verloren te worden dat de strafmaatregel al onze medeburgers treffen zal en dat deze dan ook het recht hebben om gezamenlijk beroep in te stellen tegen den waren plichtige. Wij hebben er het hoogste belang bij dat deze plichtigheid opgezocht en vastgesteld worde en uwe bestuur alleen kan ons daartoe de noodige middelen bezorgen.

Deze opmerking schijnt ons te meer gegrond daar sedert lang reeds de noodige maatregelen getroffen werden om het gevaar te weeren, dat uit de tegenwoordigheid der duiven spruiten kon. Op bevel der plaatselijke kommandantuur heeft ons bestuur, in het begin der maand Februari l. j. een enkwest geopend en eene optelling gemaakt van al de reis- en veldduiven die zich, op dat tijdstip, nog in Oostende bevonden. De aldus genomen inlichtingen werden opgenomen in eenen algemeenen staat meldende het adres en den naam der bewoners, de huizen waar duiven gekweekt werden, het getal derzelve, de soort en de beschrijving van elke reisduif. Een dubbel afschrift van dien staat werd den heer Plaats-Commandant den 6 Februari l. l. afgegeven, en sedertdien werd deze overheid regelmatig op de hoogte gehouden van al de veranderingen die elke duivenstoestand kwam te ondergaan door geboorte of sterfte.

Daarenboven hebben wij de voorzorg genomen aan den heer Plaats-Commandant een radikaal voorstel te doen, wiens uitvoering voor gevolg zou gehad hebben alle gevaar te verwijderen en aller verantwoordelijkheid op eene doelmatige wijze te beschutten. Dit voorstel werd gedaan per brief van 15 Februari l. l. Het afschrift ervan, dat wij hierbij voegen, zal u het ontegensprekelijk bewijs leveren dat ons bestuur in dit opzicht met de beste inzichten bezield was om alle gevaren en ook alle noodlottige gevolgen te voorkomen. Daar ons schrijven zonder antwoord gebleven is hebben wij natuurlijkerwijze in de vaste meening verkeerd dat het gevaar der duivenkwestie door ons misschien te hoog geschat werd.

Voorgaande inlichtingen waren den Heer Oberkommandierende der Armee onbekend wanneer hij zijn besluit genomen heeft. Wij verzoeken u de goedheid te willen hebben hem die voor oogen te leggen en durven verhopen dat uwe kennisneming voor gevolg moge hebben hem er toe aan te sporen tot een nieuw onderzoek der zaak te besluiten.

Wij verzoeken u ook zijn bijzondere aandacht te willen vestigen op de zwaarte der straf die ons opgelegd wordt. Zoo goed als wij kent gij den erbarmelijken toestand in denwelken Oostende zich bevindt. Al zijne bronnen van inkomsten zijn drooggelegd sedert het begin van den oorlog; handel en nijverheid zijn vernietigd; de groote meerderheid zijner welstellende inwoners is vertrokken; de krijgsrekwisities en de hulp aan armen en behoeftigen verleend hebben de gemeentelijke geldmiddelen uitgeput. Hoe kunnen wij, onder zulke omstandigheden, den last eener som van 1,250,000 fr. afdragen?

Gevolg gevend aan hetgeen gezegd is in uw vermeld schrijven zijn wij aanstonds in betrekking getreden met M. Dr Meissmer om de middelen te onderzoeken tot de uivoering van den strafmaatregel. Intusschen haasten wij ons nochthans u het tegewoordig schrijven te sturen, met verzoek het ter kennis te willen brengen van den Heer Oberkommandierende der Armee.

Daarenboven meenen wij een beroep te mogen doen op zijne hooge gerechtigheid om, steunende op de inlichtingen en beweegredenen hierboven aangehaald, zooniet eene gansche kwijtschelding, dan toch ten minste eene merkelijke vermindering der opgelegde straf te bekomen.

De Sekretaris,
Fr. THONÉ

De Burgemeester,
Aug. LIEBAERT

Na goedkeuring der brieven werd, op voorstel van het Schepencollege, beslist dat twee gemeenteraadsleden, de HH. Hamman (kath.) en De Cock (lib.) het Schepenkollege 's avonds om 7 uur zouden vergezellen naar de intendantuur.

Daarmede werd de zitting gesloten en begaven zich op het gestelde uur de HH. Liebaert, Verhaeghe, Devriese, Verdeyen, Willems, Hamman, De Cock en Thoné naar de intendantuur.

Dr Meissmer nam de brieven in ontvangst maar verklaarde dat hij opdracht had over niets anders te spreken dan over het betalen der boet. Hij nam echter aan dat hem een brief zou mogen gezonden worden voor de Société Générale te Brussel.

Teruggekeerd naar het stadhuis werden dadelijk volgende brieven klaargemaakt en 's anderendaags naar de intendantuur gedragen.

Aan M. Dr Meissmer te Oostende

Mijnheer,

Gevolg gevende aan de belofte gedaan in het onderhoud dat ons Collegie gisteren met u gehad heeft haasten wij ons Ued. hierbij een brief te doen geworden voor de *Société Générale de Belgique* te Brussel, met bede deze, zooals ge dit voorgesteld hebt, ter spoedige bestemming te bezorgen.

Wij nemen deze gelegenheid te baat om u te laten weten dat het College de HH. Schepenen Devriese en Verdeyen aangeduid heeft als afgevaardigden om de noodige onderhandelingen te leiden. Wij denken dat om de voordeeligste en bepaalde oplossing te komen, deze heeren ten minste over twee volle dagen verblijf te Brussel zullen moeten beschikken.

Aanvaard, Heer Dr Meissmer, de uitdrukking onzer hoogachte gevoelens.

De Sekretaris
Fr. THONÉ

De Burgemeester
Aug. LIEBAERT

Société Générale de Belgique, Brussel (1)

Heeren,

Wij hebben de eer u te melden dat onze stad, door de militaire duitsche overheid, eene boet is opgelegd geworden van een millioen mark, welke, volgens de stellige onderrichtingen, moet uithetaald worden binnen zeer korten tijd.

Daar wij over de noodige fondsen niet beschikken zijn wij in de noodwendigheid tot eene leening onzen toevlucht te nemen voor dewelke wij meenen te mogen een beroep doen op uwe welwillende medewerking. Wij bidden u, dienvolgens, van deze mededeeling het voorwerp te willen maken van een dringend onderzoek in vooruitzicht van het bezoek dat twee afgevaardigen van ons bestuur de eer zullen hebben u binnen eenige dagen te brengen. Wij hopen dat, in den loop van die samenkomst, wij in de voorbereidende onderhandelingen zullen gelukken tot het sluiten van eene formeele overeenkomst.

Aanvaardt, Heeren, de verzekering onzer hoogachtende gevoelens.

De Sekretaris
Fr. THONÉ

De Burgemeester
Aug. LIEBAERT

Den 3den en 4den Mei trokken de soldaten naar al de duivenhokken, en richten eene algemeene slachting aan onder de gevleugelde boden tot groote wanhoop der eigenaars en groote vreugde der duitsche gekwetsten want al de gedoode vogels werden naar de lazaretten gezonden.

Den 6den Mei ontving de burgemeester van den plaatsbevelhebber den volgenden brief:

(1) Vertaling

Buiten de gemeenschappelijk opgezochte briefduiven, die den 2den dezer gedood werden, waren en *zijn er te Oostende* nog talrijke *verborgene* duiven voorhanden. Onloochenbaar werden door de uitgezette posten de volgende vaststellingen gedaan :

3 Mei om 1.30 uur 's namiddags : eene briefduif op de vlucht van Oostende zuidwaarts.
4 Mei om 9.30 uur voormiddags : „ „ „ „ „ „ „ „
4 Mei om 8.15 uur 's namiddags : zes briefduiven in 2 zwermen van Oostende westwaarts.
5 Mei om 7.45 uur voormiddags : vier briefduiven van Oostende westwaarts.
5 Mei om 3.20 uur 's namiddags : „ „ „ „ „

Ik heb dus besloten dat :

1 Schepen Georges Verhaeghe
2 Gemeenteraadslid Auguste Hamman
3 Hoofdkommissaris E. Danneel

als gijzelaars zullen aangehouden worden en gedurende 7 dagen, dat is vanaf 6 Mei om 9 uur stipt in den voormiddag tot 13 Mei in den voormiddag, zullen aangehouden blijven in het huis n° 20 der Capucienenstraat.

Onder den drang dezer maatregelen en ingezien de te verwachten verscherpingen, hoop ik, dat die verraderlijke ondernemingen der bevolking van zelf zullen ophouden, terwijl de stedelijke vertegenwoordigers en de gansche burgerij van hunnen kant om slechter te voorkomen, de noodige hulp zullen verleenen tot het staken der vijandelijke handelingen en tot ontdekking der schuldigen.

Voor het onderhoud der 3 gijzelaars heeft de stad te zorgen. Het eten moet om 8 u. voormiddags, 's middags om 12 uur en 's avonds om 5 uur stipt naar de plaats der vastzetting gebracht worden.

Voor de bediening is een vrouwspersoon aan te stellen.

Schriftelijk verkeer is zonder bijzondere toelating verboden.

BITTINGER
Kapiteinluitenant en Stadskommandant

De burgemeester verhaastte zich dienzelfden avond nog, om half negen 's avonds, hoogergenoemde heeren te verwittigen.

Den Donderdag morgen begaven de 3 gijzelaars zich naar het aangewezen huis waarvoor een schildwacht geplaatst werd.

Denzelfden morgen zag men duiven vliegen rond den kerktoren, den Staatsentrepot, het Palace Hotel en den westhoek van de Kursaal.

In allerhaast werden politieagenten rondgezonden om de menschen te verplichten hunne duivenschachten weg te nemen en werd de volgende mededeeling uitgeplakt.

BEKENDMAKING

De Keizerlijke Duitsche Kommandantuur heeft mij laten weten dat, niettegenstaande de reeds genomen maatregelen, er nog talrijke verboden duiven in Oostende opgehouden worden.

Uit dien hoofde werden de heeren schepen doktoor Verhaeghe, Hamman Auguste, gemeenteraadslid en Danneel Eugene, hoofdpolitiekommissaris, als gijzelaars voor 7 dagen opgesloten.

Het is te hopen dat onder den druk van dezen maatregel en onder de bedreiging van nog veel scherpere dwangmiddels, die ons te wachten staan, alle verraderlijke handelingen binnen het gebied der stad van zelfs wegvallen zullen.

Ik acht het noodig eenen dringenden oproep te doen tot de geheele bevolking, en, op het gevaar wijzende dat uit de tegenwoordigheid der duiven spruiten kan, hoop ik dat iedereen het zijne bijdragen zal om tot de algeheele verdwijning van alle duiven op eene doelmatige wijze mede te werken.

Oostende, den 6 Mei Mei 19115.

De Burgemeester
A. LIEBAERT

Denzelfden dag kreeg het gemeentebestuur eenen brief van vice-admiraal Jacobsen luidende als volgt : (1)

(1) Vertaling.

Ik deel aan het gemeentebestuur op haar verzoek D. N° 1322 van 3 Mei 1915 mede, dat ik zijne brieven aan den heer kommandeerenden admiraal van het Marinekorps heb doen geworden. Tot volledeging van de haar reeds toegezonden mededeeling maak ik het bekend dat de briefduiven melding van Oostende naar Nieuwpoort van den volgenden inhoud was :

« Oostende (F) d. 1 Mei 1915, 5,

Groote troepenbewegingen met den ijzerenweg van Oostende naar Dixmude, Ieperen. Van Nieupoort bij Dixmude zwakke bezetting. Oostende weinig troepen. Oostende onderzeeboot aan de Leeuwenbrug. Van 4 tot 8 uur veel soldaten in Scala-kinema te Oostende ».

Het staat vast dat vanuit Oostende overzending van berichten aan den vijand heeft plaats gehad. Zooals u reeds medegedeeld is moet de uitbetaling der strafsom onverwijld geschieden.

Jacobsen

Het bericht nopens de kinema had voor gevolg dat de plaatsbevelhebber van dan af tot den 16den Mei de gewezen officieren der burgerwacht, die te Oostende verbleven, dwong de voorstellingen in de Scala bij te wonen. De drie eerste gedwongen bezoekers van de Scala waren de heeren De Puydt, majoor, en Sacré en Glorie, kapiteins.

Den 7den vertrokken de heeren Devriese en Verdeyen, schepenen, met Dr Meissmer naar Brussel om de voorwaarden der leening te gaan bespreken met het bestuur der *Société Générale de Belgique*. Daar Dr Verhaeghe gevangen zat en de andere schepenen in het buitenland zijn blijft de burgemeester met den gemeentesekretaris alleen over om schepencollege te houden.

Den 8sten Mei meldde de plaatsbevelhebber aan den burgemeester dat Dr Hoebrechts aangehouden was omdat hij aan soldaten die den weg vroegen naar een huis, waar men vermoede dat er duiven waren, eene verkeerde richting aangeduid had om de gelegenheid te hebben de personen te verwittigen van de komst der soldaten. Den 12den Mei werd hij tot 5000 mark of 6 maanden gevang veroordeeld. Hij ging met eenen soldaat rond bij vrienden en bekenden maar gelukte er niet in die som op te halen en werd daarop naar Duitschland gezonden.

Den Zaterdagavond keerden de heeren Devriese en Verdeyen uit Brussel terug. Zij vertelden dat ze in de *Société Générale* zeer koeltjes ontvangen werden. De sekretaris verklaarde hun dat de leening onmogelijk was omdat de onroerende waarborgen van stad en bijzonderen op dat oogenblik zeer hypothetisch waren. De heer Verdeyen antwoordde daarop dat een beheerder der sukkursaal van Oostende het denkbeeld geopperd had dat deze wellicht zou kunnen behulpzaam zijn. De sekretaris deed opmerken dat het meer dan 8 maanden was dat men geen de minste betrekking meer had met de sukkersaal van Oostende maar dat de heer De Brabander, die thans te Luik was, den Maandag of den Dinsdag naar Oostende zou komen om den toestand te onderzoeken.

In de bank Sano, waarmede kort vóór den oorlog eene leening gesloten was van 5 millioen, werd aan de Oostendsche afgevaardigden verklaard dat zij de leening als ongedaan beschouwden daar zij moest goedgekeurd worden na eene maand en zij het enkel geweest is daags vóór de oorlogsverklaring. Nochtans werd er reeds eene eerste toelage gegeven van 400 000 fr. op die leening. Zoo kwamen de afgevaardigden dus onverrichterzake terug.

Den Woensdag 12den Mei kwam de heer De Brabander te Oostende aan. Hij verklaarde echter dat de *Société Générale* voor niet meer dan 250.000 kon tusschenkomen in de boet van één millioen mark, wat dus een druppel water was in de zee.

Dit werd aan Dr Meissmer door den volgenden brief medegedeeld daar hij afwezig was toen den heer Devriese zich op zijn bureel aanbood.

L' Dr Meissmer Intentandur der I Marine Divisie *Oostende.*

Tijdens zijn bezoek van heden heeft M. De Brabander, afgevaardigde-beheerder der *Société Générale* van Brussel, medegedeeld dat zijne bank volherden moest in de weigering tot rechtstreeksche tusschenkomst die ons Vrijdag ll. in uwe tegenwoordigheid gedaan werd.

M. De Brabander heeft van zijn verblijf in Oostende gebruik gemaakt om te onderzoeken in welke maat de *Banque Générale d'Ostende*, filiaal der Société Générale, in dit geval nuttig zijn kon. Uit dat onderzoek is gebleken dat deze filiaal niet in staat verkeert rechtstreeks en ten persoonlijken titel de stad te helpen. Wel zou zij hare bemiddeling kunnen verleenen om de eskompteering te bewerkstelligen van beloften door welstellende burgers onderteekend en op die wijze zou het ons mogelijk zijn over eene som te beschikken die niet zonder de grootste moeite een gezamenlijk bedrag van 200.000 fr. bereiken zou.

De houding van voormelde banken schijnt geene verwondering te moeten baren, indien men in overweging neemt dat, door zijn gevaarlijke ligging in de nabijheid van het front, onze stad over geen doelmatig Krediet beschikken kan. Deze toestand moet nog verergeren door de onzekerheid die er uit volgt van het persoonlijk fortuin der inwoners. Deze beweegredenen zijn u niet vreemd en M. de Schepen Devriese had reeds tijdens de terugreis van Brussel de gelegenheid er uwe bijzondere aandacht op te vestigen.

Om u het bewijs te geven van onzen goeden wil in deze zaak verklaren wij nog dat het ons mogelijk is bij voormelde som nog die van 50.000 fr. te voegen die door de stadskas vergaderd is en rechtstreeks kan betaald worden.

Zoo blijft ons niets anders over dan het antwoord af te wachten van het ander bankhuis tot hetwelk de afgevaardigden van ons bestuur zich tijdens hun verblijf te Brussel gewend hebben.

Om het antwoord te verhaasten hebben wij heden door de welwillende bemiddeling der keizerlijke duitsche kommandantuur onzer stad een telegram gezonden dat luidt als volgt :

Société belge de crédit industriel et Commercial
Rue Royale, Brussel.
Bitte Unterhaltung Samstag zu bestätigen. (1) Devriese
Schöffen von Finanzen.

Wij durven verhopen dat bovenstaande inlichtingen van aard zijn mogen u voorloopig te bevredigen. Ons bestuur wacht met een vast vertrouwen den uitslag af van het verhaal dat u ter hand gesteld werd. Wij zijn nog altijd van gedacht dat er twijfel kan ontstaan nopens de herkomst der duif, die aanleiding gaf tot de zware bestraffing onzer reeds zoo beproefde en ongelukkige stad en die twijfel zou voorzeker tot eene algeheele of ten minste tot eene gedeeltelijke kwijtschelding aanleiding kunnen geven.

Aanvaard, M. Dr Meissmer, de uitdrukking onzer hoogachtende en dankbare gevoelens.

Den Donderdag morgen, 13 Mei, klokslag 9 uur, oogenblik waarop de zeven dagen verloopen waren, kwam plaatsmajoor Fliegel in het huis der Capucienenstraat aan. Hij zond de wacht weg en opende de deur zeggende aan de heeren gijzelaars dat ze vrij waren. De heeren Liebaert, Thoné, Elleboudt, Vermeire en Simar, die reeds buiten op zijne komst wachtten traden nu insgelijks binnen om de gijzelaars geluk te wenschen. Ze zagen er goed uit en hadden in volle overeenkomst en broederlijkheid zich hun verblijf zoo vroolijk mogelijk trachten te maken. Een programma van den dag hing aan den muur te midden een aantal portretten. Verschillende spelen bewezen dat zij zich goed vermaakt hadden en hun uitzicht toonde aan dat ze de keuken van het

(1) Verzoek het onderhoud van Zaterdag te bevestigen.

Hotel de la Renomnée de noodige eer hadden bewezen.

Toen de heeren buitenkwamen stond er in de straat eene groote schaar vrienden en bekenden die hen warm de hand drukten. Het was een aandoenlijk oogenblik.

Men vernam dan ook een en ander over hun verblijf.

Ze mochten met niemand spreken tenzij met den officier die met hunne bewaking belast was.

Al de boodschappen werden geschreven door Dr Verhaeghe die ze aan den officier moest afgeven die ze dan verder ter uitvoering bezorgde.

Van in den beginne verdeelden ze onder elkander het werk ; de heer Hamman moest zorgen voor den wijn en het licht ; de heer Danneels werd belast met het vagen en stof afdoen ; Dr Verhaeghe met het zetten van de tafel en het wegdragen der schotels. Eene werkvrouw kwam alle dagen, onder toezicht van eenen onderofficier, de bedden maken. De heer Hamman sliep op het eerste, de twee anderen op het tweede.

Alle dagen, kwart voor acht, bracht men het ontbijt bestaande uit koffie, boterhammen en eieren ; kwart voor twaalf het noenmaal bestaande uit soep, drie gerechten, een nagerecht, koffie, waarbij voor elk 3 fijne sigaren gevoegd waren, kwart voor 6 het avondmaal, bestaande uit soep, een gerecht met vleesch, een nagerecht, koffie, waarbij nogmaals voor elk 2 fijne sigaren

Dit belette niet dat ze niet weinig blij waren toen de opsluiting voorbij was en ze weer de vrije lucht konden inademen.

Den 16den Mei werden er 3 duiven neergeschoten van den St-Pieterstoren en beweerde men dat er nog twee in huisden. Gelukkig had de ontdekking ditmaal geene gevolgen voor de stad.

Den 18den Mei om 7 uur 's avonds kreeg de burgemeester een kort briefjen van den plaatskommandant waarbij hem gemeld werd dat de stad ontslagen was van de boet van een millioen mark.

's Anderendnags om 10 uur kwam Dr Meissmer op het stadhuis persoonlijk het goed nieuws bevestigen.

De volgende dag werd de zaak volkomen gesloten verklaard door eenen brief van vice-admiraal Jacobsen. (1)

Als gevolg der onderhandelingen over de betaling der boetsom van een millioen mark, deel ik aan het stadsbestuur mede als bevestiging der reeds mondelings gedane verklaring, dat de heer Opperbevelhebber van het leger de opgelegde straf geheven heeft daar het onderzoek uitgemaakt heeft dat de stad Oostende bij de inkwestie komende oplating der briefduif geen aandeel gehad heeft. *Jacobsen*

Daarmee was de zaak dus voor goed afgeloopen en werd dit aan de bevolking, ter geruststelling, medegedeeld.

Een handelaar der stad, die naar Brugge geweest was dien dag, vertelde 's avonds dat hij aan den Strooien Haan eenen plakbrief gezien had waarop vermeld stond dat het niet bewezen was dat de duif, waarvoor Oostende tot een millioen mark was veroordeeld, uit die stad herkomstig was en dat al de gemeenten der kust moesten gijzelaars aanstellen.

Een jaar nadien, den 26sten Juli 1916 stond de stad wederom in rep en roer engevolge van eene duif. De heer Holvoet had eene duif zien zitten op de vensterbank van het eerste verdiep van het huis eertijds bewoond door den heer L. Simon.

Niet zoodra had hij het beestjen bemerkt of hij zette het op een loopen naar het stadhuis om den burgemeester te verwittigen. Deze verwittigde onmiddelijk den Gerichtsofficier der kommandantuur, die met een feldgendarm het huis binnendrong. Maar de duif was hen te vlug want toen zij de deur der kamer openden vloog ze voor hunnen neus weg, alhoewel men uit haren tragen vleugelslag kon opmaken dat zij erg vermoeid moest zijn. Dit belette niet dat de Duitschers ze weldra uit het oog verloren en woedend aftrokken.

's Anderendaags nieuw alarm en nieuwe jacht. Ditmaal was het in de Wittenonnenstraat te doen maar de uitslag was al even slecht als daags te voren. Tegen den avond zat ze weer op dezelfde versierbank als den vorigen dag maar werd er wederom verjaagd.

Iedereen vroeg zich reeds angstig af: wat zal er nu weer het gevolg van zijn en op het stadhuis verwachtte men elk oogenblik een nieuwen banbliksem van de kommandantuur.

Eindelijk den 29sten Juli om 4 uur 's morgens werd de duif neergeschoten van het huis van den heer Barbier in de Kerkstraat. Gelukkig voor de stad bleek het dat het een der 20 duiven was welke de Duitschers zelf eenige dagen te voren hadden opgelaten.

De eerste Zeppelin.... in de Stad

Maandag 9 Augustus hoorde men opeens rond negen uur 's avonds het dofte gestamp van eenen motor hoog in de lucht en statig naderde een log gevaarte als eene reusachtige sigaar. Geen gedonder van afweerkanonnen kondigde het aan, geen grijswitte spookklauwen trachtten het te grijpen, geen lichtkogels begeleidden zijn vaart. En geheimzinnig verdween het in noordwestelijke richting. Zijn tocht gold niet Oostende maar het ongenaakbare Engeland, het zoo gehate Albion. Rustig sliepen dien nacht de bewoners der badstad terwijl bommen dood en vernieling zaaiden langs den overkant der zee.

's Anderendaags wist ieder te verhalen van den monstervogel die vertrokken was doch niemand had van zijnen terugkeer gehoord. Toch wel!

Op een aantal plaatsen, waar men gewoonlijk de officieele berichten aansloeg, kon men lezen dat een eskader van 4 zeppelins in Engeland bommen geworpen had gedurende den nacht en behouden was teruggekeerd. Dat was de geijkte uitdrukking.

Een paar bewoners van den westhoek der kust wisten het echter anders te vertellen.

Ze hadden bij het aanbreken van den morgen, in de verte hevig kanongedommel gehoord en eene donkere massa zien drijven op de zee. Weldra verspreidde zich dat nieuws als een loopend vuur en trokken een aantal nieuwsgierigen naar den dijk. En inderdaad daar lag het monster te drijven met gebroken vleugelen. Een kanonkogel had het middendoor getroffen.

Aanstonds werden toebereidselen gemaakt om het wrak de haven binnen te slepen en weldra kwamen twee sleepbooten aangestoomd. Twee kabels werden aan het luchtschip vastgemaakt, de sleepbooten spuwden geweldige rookwolken en eindelijk geraakte men vooruit. Traag dreef het voorbij de duizende toeschouwers die zich op den zeedijk verdrongen om dit zonderling defilé bij te wonen. Terwijl de Duitschers maar een pover figuur maakten waren de Oostendenaars erg in hunne nopjes en gingen ze schimpscheuten hunnen gang. Zoo geraakte de weerlooze reus tot aan den havengeul.

Opeens schoot, als een arend op zijne prooi, een vlieger van tusschen de wolken, draaide een paar malen boven den zeppelin rond, en wierp een drietal bommen. Donderend kraakten nu de afweerkanonnen, terwijl de nieuwsgierigen hals over kop van den dijk wegvluchtten en zich verpletterden in de gangen der omliggende huizen of zich dicht tegen den muur drongen in de aanpalende straten.

Een der bommen viel in den kom der visscherskaai en deed eene ontzaggelijke waterzuil omhoogspatten terwijl de twee anderen op de straatsteenen der visscherskaai ontploften en al de ruiten van de huizen der visscherskaai rinkelend deden naar beneden storten. Geen enkele ruit bleef er nog geheel langsheen de eenzame en bijna verlaten visscherskaai.

Een meisje, Pharailde De Keyser, werd, door een granaatsplinter licht gekwetst.

Ondertusschen was de vlieger tusschen de wolken verdwenen, verstomde het gerucht van kanonnen, mitraljeuzen, en geweeren en was iedereen wederom op den dijk.

Nu weer aan het trekken terwijl een duitsche vlieger de wacht kwam houden. Dit belette niet dat kort nadien een nieuwe poging gedaan werd om het wrak volkomen te vernietigen. Weer ontploften de bommen rondom hun doel. weer huilden als razend de schrapnels tot opeens een der vliegers in lichtlaaie vlam stond. Ademloos, als ontzind, zagen de toeschouwers hoe een man naar beneden viel of sprong, hoe het brandend tuig in ontzettende vaart in de zee stortte en daar verkoolde. Bijna al de burgers ontblootten het hoofd; de mannen klemden in stomme razernij de tanden opeen, de vrouwen weenden, terwijl de duitsche soldaten in de handen kletsten en, als de roodhuiden uit het Verre Westen, den skalpdans deden om den gevangen blanke. Eensklaps opende de zee hare moederlijke armen en borg vlieger en ijzerromp in haren killen schoot.

Zonder verdere avonturen geraakte eindelijk in den namiddag het overblijfsel van den trotschen zeppelin in de achterhaven tegen de groote kraan. Den helft ervan lag in het water, den anderen helft op de kaai.

We vernamen later dat een eskader van 4 zeppelins naar Engeland vertrok-

ken was, langs verschillende richtingen. Een daarvan was over Oostende gekomen. Nabij de engelsche kusten waren ze te zamen gekomen en hadden beginnen bommen te werpen. Het eskader werd echter erg geschokt door een wervelwind en hevig bestookt door de afweerkanonnen, zoodat het volkomen uiteengeslagen en, op een zeppelin na, vernield werd.

Een der luchtschepen was in zee gevallen in de nabijheid van Kales, een tweede werd vernield dichtbij de engelsche kusten, een derde viel in zee op de hoogte van Den Haan en dreef voort tot aan het koninklijk chalet vanwaar het weggehaald werd, in den toestand en in de omstandigheden welke we hooger beschreven hebben.

De inzittenden hadden al het materiaal, de 3 kanonnen, enz., gedurende het afdrijven, over boord geworpen. Van de 31 man werden er 13 gered met naar de kust te zwemmen. Een werd er opgepikt nadat hij twee uren in zee had rond gezwalpt, terwijl 5 dooden, die in de schuiten gevonden werden naar het doodenhuis werden overgebracht. De overigen waren in zee gestort tijdens de vreeselijke beschieting, welke het reusachtig luchtschip in het midden had getroffen.

Rond 5 uur in de namiddag nieuw alarm. De zeppelin stond in brand! Opgetrokken met de groote kraan was een der zijden omhulsels gescheurd, het gas gulpte eruit met het gevolg dat een vonk van een voorbijvarend schip het deed vuur vatten en wat er nog overschoot van den monstervogel deed opbranden. De reusachtige vlammen staken weldra ook den linkervleugel in brand van den hangar der Tilburybooten, die vol geperst hooi lag, onlangs uit Duitschland aangekomen en bestemd voor den trekdienst van het leger.

En weer was het een algemeene optocht doch ditmaal in tegenovergestelde richting. Dikke rookwolken wezen den weg en laaiende vlammen likten al wat ontvlambaar was af van de metalen romp die als ineenkromp van de pijn. Doch talrijk waren degenen die een stuk zijde of aluminium hadden weten te bemachtigen en er fier mee uitpakten bij vrienden en kennissen. Een metterhaast ingerichte ordedienst stelde een einde aan den ijver der verzamelaars zooniet zouden de Duitschers in de onmogelijkheid geweest zijn wat er nog overbleef van den metalen karkas naar Duitschland te zenden. Want op de wagons die, twee dagen nadien, het overschot der metalen karkas naar Duitschland vervoerden, lazen de verstomde Oostendenaars en de opgetogen bewoners van Duitschland : « Overschot van een buitgemaakt engelsch luchtschip. »

Duitschland geeft zich nooit gewonnen en een Duitscher verliest nooit den kluts ; de zeppelin was immers naar Duitschland teruggekeerd !

Beschietingen en luchtaanvallen in 1915

Tijdens de eerste beschieting der stad in Oktober 1914 waren er geene burgerlijke slachtoffers te betreuren en was de schade aan de gebouwen niet bijzonder groot. Het was feitelijk ook maar eene toevallige beschieting. Den 7den September 1915 zouden we er ongelukkiglijk niet zoo goedkoop.van afkomen want het gold ditmaal een regelmatig onder vuur nemen der stad

Van in den vroegen morgen kregen we het bezoek van zes vliegers die hevig beschoten werden. Twee duitsche vliegmachienen waren ook opgestegen om de indringers te verjagen. Weldra hoorde men het gekraak van openberstende bommen met het gevolg dat er weldra 3 gekwetsten uit de Vereenigingstraat in het lazaret van het *Hotel de la Marine* werden gebracht. Het waren : Vlasseman Marie, De Mey Victorine en Martha Vendels, echtgenoote van Em. Lingier. (1) Ze waren gelukkig alle 3 maar licht gekwetst en de schade aan de huizen was ook niet erg.

Maar men voelde dat er iets anders moest op gang zijn want er was alarm. Men vernam dat men van in den vroegen morgen de kelders van het lazaret van het Hotel Fontaine en van het Hotel des Thermes had in gereedheid gebracht en de zwaar gewonden er in gedragen werden, terwijl de kelderopeningen langs de straat met zandzakken werden bedekt. Hier en daar in de stad liepen soldaten rond om kelders op te zoeken in de burgershuizen.

Daarenboven werd de toegang tot den zeedijk streng verboden en het verkeer met den tram naar de Vuurtorenwijk stopgezet.

Allerlei praatjes en gissingen deden de ronde en men sprak van 40 schepen welke in het zicht lagen voor Oostende.

Zou de beschieting der stad, waarover men zoo dikwijls gesproken had, nu waarlijk plaats hebben ? Maar de dag kroop traag voorbij ; het werd 4 uur en van bombardeering geen spoor. Menigeen begon zich reeds wat lichter te gevoelen toen om half vijf, duitsche tijd, het eerste schot knalde en een obus in zee viel, tegenover het Majestic Hotel. Een tweede vloog wat verder en viel in zee tegenover het Osborne Hotel. Een derde was beter gemikt en ontplofte met vreeselijk gedruis tegen den dijk van de Halve Maan op de Vuurtorenwijk. Het 4de schot was een meesterstuk want de obus vloog midden in den Vuurtoren, eenige meters boven het arduinen voetstuk. De getroffen reus verhief zich eerst wel twee meters boven zijn basis en sloeg dan, met een oorverdoovend gekraak, naar beneden, langs den kant van het springsas. De grond sidderde en beefde onder den val van dien ontzaggelijke steenhoop. Een groote rook, gemengd met een dichte stofwolk dreef er boven zoodat men gedurende verscheidene minuten niet zien kon wat er gebeurd was. Toen het wederom opgeklaard was zag men dat de vuurtoren verdwenen was en alleen nog het

(1) We zullen op het einde een volledige overzicht geven van al de vliegeraanvallen tijdens de duitsche bezetting.

arduinen voetstuk met een deel metselwerk overbleef. Door den luchtdruk en de rondvliegende stukken en steenbrokken werd een zevental huizen beschadigd.

Vrouw Anna Rotsaert, weduwe van Modest Pauwels, geboren in 1839 werd zoo erg getroffen dat haar de kleederen van het lijf gesleurd werden en zij op den slag dood bleef. Haar kleinzoon, Jan Asseloot, een jongen van 13 jaar, werd insgelijks vreeselijk toegetakeld; zijn rechterarm werd afgerukt en op meer dan 100 meters van zijn lichaam geslingerd. Alexander Vereecke, van St-Kruis, van 't jaar 1845, gepensionneerd douanier, die juist buiten kwam werd het rechter been afgeslagen. Hij werd spoedig opgenomen en op een draagbaar naar het *Hotel de la Marine* gebracht terwijl men het overschot van zijn been met eene koord had toegebonden om het uitbloeden te beletten.

De ongelukkige was van Middelkerke gekomen en woonde nog maar sedert een viertal dagen op de Vuurtorenwijk.

De lijken der twee andere slachtoffers werden naar het doodenhuisje gevoerd.

Het vijfde schot vloog in de statie en trof den grooten boom, gelegen ten zaiden van de zwemkom. De boom werd uit den grond gerukt, een grooten put achterlatend; stukken vlogen tegen eenige kabienen van de zwemkom en sloegen ze uiteen; anderen beschadigden het dak der stadswerkhuizen zoodat pannen en steenen in het Maria-Hendrikapark vlogen terwijl er ook nog stukken terecht kwamen op het dak van de machienenkamer van de Waterdienst zoodat door de neervallende steenbrokken en pannen, de motor stil viel. Een der machinisten had zoodanig verschoten dat hij buiten kennis viel.

Het 6de schot ging ditmaal in gansch andere richting want een obus viel op de batterij Hamilton, aldus door de bevolking geheeten omdat ze opgericht was op het land der hofstede Hamilton. Men beweerde dat er twee kanonnen getroffen geweest waren. Of het waar was hebben we niet kunnen achterhalen.

Het 7de en 8ste schot viel in het water der visscherskaai en veroorzaakte er eene ontzaglijke waterzuil.

Bij het 9de schot werd de brug van het staatswerkhuis stukgeschoten, terwijl het tiende in het werkhuis zelf terechtkwan en er een kleinen brand veroorzaakte.

Het 11de schot trof een groep soldaten op het grondgebied van Slype, doodde er verscheidenen en deed de overblijvende hals over kop tot aan Leffinghe vluchtten.

Eindelijk het twaalfde en laatste schot deed twee wagons van den buurtspoorweg, die in de nabijheid van Hamilton stonden, uit de riggels springen en omkantelen.

De beschieting had drie kwart geduurd en verspreidde in de stad een algemeenen schrik. Ongeluksprofeten voorspelden daarbij dat het maar een begin was en het er gedurende den nacht eens voor goed zou op zijn, zoodat zeer velen den nacht in den kelder overbrachten en er natuurlijk, bij het minste gerucht, verschrikt opsprongen.

Gelukkig bleef het integendeel gansch de nacht rustig.

Het Groot Hoofdkwartier gaf over de beschieting de volgende officieele mededeeling.

Groot Hoofdkwartier 8 September:

« Een aantal vijandelijke schepen verschenen gisteren morgen in de vroegte voor Middelkerke, beschoten in den voormiddag Westende en 's namiddags Oostende.

Voor het vuur van ons kustgeschut trokken de schepen zich terug. In Oostende werden twee vlaamsche burgers gedood en een verwond. »

Nopens het verdwijnen van den vermaarden vuurtoren was de stad verdeeld in twee kampen: de eenen zegden dat hij omvergeschoten was door de Engelschen, de anderen beweerden dat het de Duitschers zelf waren die hem hadden doen springen. De eersten staafden hunne meening op het feit dat men den arm gevonden heeft van den seiner met een roodgeel vlaggetjen in de hand geklemd. De tegenparij steunde zich op de vaststelling dat de puinen allen rond het voetstuk verspreid lagen.

Wij hebben onze aanteekeningen onmiddelijk opgeschreven na het gebeurde en wel volgens de verklaringen van eenen ooggetuige der Vuurtorenwijk en die schijnen ons afdoende te bewijzen dat hij wel degelijk omvergeschoten geweest is door het zwaargeschut der engelsche schepen.

Overigens verscheen eenige dagen nadien eene korte nota over den vuurtoren in de *Bien Public* met als inleiding: « Il se confirme que le phare d'Ostende a disparu. Il dressait ses cinquante-trois mètres à l'est du port d'Ostende. Des obus l'ont abattu presque totalement lors du dernier bombardement de la côte par la flotte anglaise. »

Daar ze doorgelaten werd door de censuur mogen we gerust aannemen dat het wel degelijk zoo geweest is.

De vuurtoren, of juister gezegd de lichttoren, werd gebouwd in 1859 om den ouden te vervangen die zich nog bevindt tegenover het *Hotel du Phare* en waarvan de hoogte en de zichtbaarheid onvoldoende geworden waren wegens de groote uitbreiding der haven.

Te dien tijde verwezenlijkte hij de volmaakiheid op dat gebied. De lichtbron bevond zich op 57 meters boven den hoogsten zeespiegel. Zij werd voor de eerste maal ontstoken den 1sten Januari 1860 en bestond uit 4 wieken, gevoed door petrol. Tengevolge van een kunstig stelsel van lenzen was de lichstraal zichtbaar tot minstens 15 mijlen in zee, welke, bij buitengewoon gunstige luchtgesteltenis, kon gaan tot 20 mijlen. Men heeft sedertdien sterker en beter lichtbronnen gemaakt bij middel der electriciteit, maar toenmaals was onze vuurtoren het voorwerp der algemeene bewondering.

Een trap van 273 treden leidde naar een platform waarvan men een heerlijk zicht had op de zee en op de kust. Men kon er het Belfort zien van Brugge en bij zeer helder weder de hollandsche kust.

Volgens het schijnt zouden de Engelschen beloofd hebben den lichttoren op hunne kosten te herbouwen, zoo vertelde men toch na den wapenstilstand.

De derde beschieting gold niet rechtstreeks Oostende maar wel Middelkerke en de kustverdedigingswerken hetgeen niet belette dat het een helsch bombar-

dement was en er wel vijftig granaten in de nabijheid der stad ontploften. Zoo viel er een in het huis van Edward Mallebranche in de Nieuwlandstraat en richtte er nog veel schade aan, gelukkig alleen van stoffelijken aard. Een andere viel in de Leeuwerikstraat en maakte er eenen put van 2 meters doorsnede. Alles bepaalde zich echter bij het vernielen van al de ruiten der omstaande woningen, tengevolge van den geweldigen luchtdruk. Vele menschen waren zoo verschrikt dat ze inderhaast wat kleederen en huisgerief bijeenpakten en naar het centrum der stad kwamen geloopen. 's Anderendaags verhuisden ze het overige en bleven in de stad wonen.

Als bewijs van de hevigheid der beschieting vermelden we dat in het lazaret van het *Hotel des Thermes* 3 matrozen binnengebracht werden die letterlijk dom en stom geslagen waren. Zij zitten op een stoel, verhaalde een ooggetuige, en kijken maar altijd schuw rond alsof er bommen en granaten rondom hen zouden vallen. Een ervan is zoo doof als een pot.

Melding van het Groot Hoofdkwartier : « Vijandelijke schepen die Westende, en Middelkerke zonder gevolgen beschoten, trokken zich voor ons vuur terug. Een treffer werd vastgesteld. »

Tengevolge van deze laatste beschieting was er nog al veel volk op de been geweest, nieuwsgierig wat er nu weeral mocht aan de hand zijn en nog altijd niet goed van het dreigend gevaar bewust.

De duitsche overheid, die wel wist dat er nog menige harde noot zou te kraken vallen, schreef daarop de volgende veiligheidsmaatregelen voor :

BEKENDMAKING

Daar tijdens de laatste beschieting der stad Oostende de inwoners zich, op onbezonnen wijze in massa bijeenverzamelden op straten en op plaatsen, zoo beveel ik het volgende voor het geval van toekomstige beschieting :

1. De inwoners moeten zich in de huizen begeven en zich daar bij voorkeur in den kelder ophouden.
2. Vensters en deuren moeten toegedaan worden, maar de deuren mogen niet gesloten worden ten einde aan de voorbijgangers de mogelijkheid te geven in de huizen te vluchten.
3. De verlichting in de huizen mag van buiten niet zichtbaar zijn.
4. Op alle verdiepingen is water en zand in gereedheid te houden tot het blusschen van brand.

Bovenstaande bevelen moeten zelfs bij eene waarschijnlijke beschieting stipt nageleefd worden ; overtreders worden gestraft.

Waarschijnlijke beschieting wordt bij middel van eene alarmsirène — ongeveer 10-15 kort na een gegevene huiltonen — aan de bevolking bekend gemaakt.

Oostende, den 20 September 1915.

De Stadskommandant
BITTINGER
Kapiteinluitenant

Het was niet de eerste maal, zooals we gezien hebben, dat dergelijke bevelen gegeven werden en ze hadden, ondanks al het gevaar, al niet meer bijval dan de vorigen.

Het is eerst van af 1917 dat de schrik er voor goed ingekomen is, ten minste wat de straat betreft, want het vluchten in de kelders is voor velen eene doode letter gebleven, zelfs des nachts. Van het gereedhouden van zand en water op de verdiepingen hebben we nooit gehoord en is dan ook, voor zooveel we weten, door niemand gedaan geweest. Overigens gevallen van brand zijn weinig of niet voorgekomen.

Den 27sten December 1915 werd er zoo geweldig naar de batterij van Raversyde geschoten dat de granaten tot op den Nieuwpoortschen Steenweg vlogen, alom dood en vernieling zaaiend. Drie personen vielen dien dag als slachtoffers, namelijk Miedema Virginie, een meisje van 25 jaar, Vander Maet Silvia, vrouw van Leopold de Putter, 50 jaar oud en Dalle Hendrik, een ouderling van 69 jaar, alle drie bewoners van den Nieuwpoortschen Steenweg.

Daar er langs dien kant maar weinig huizen stonden was de schade aan de woningen integendeel zeer klein.

De luchtaanvallen waren natuurlijk veel talrijker dan de beschietingen uit zee. Het zou ons te ver leiden ze hier allen op te sommen, we zullen op het einde eene volledige lijst geven van de plaatsen waar de bommen vielen en de slachtoffers. We zullen ons hier enkel bepalen bij de voornaamste.

De eerste had plaats op 28ste Januari rond 10 uur 's avonds. Een vliegmachien wierp 3 bommen af waarvan een viel op een vierhonderd meters slechts van de school der Stuiversstraat waar 500 soldaten ingekwartierd waren. Deze verhaastten zich 's anderendaags dat gevaarlijk lokaal te verlaten. Maar dat was ook het eenig gevolg van de ontploffing. Nog twee andere bommen ontploften op onbebouwde gronden zonder schade te veroorzaken. Ongelukkiglijk werd de genaamde Louis Derudder, wonenne IJzerenwegstraat 7, door een der rondspattende stukken getroffen en zoo vreeselijk gekwetst dat hij korts nadien bezweek.

Den 2den Februari, rond half twaalf 's nachts werden de bewoners der stad plots uit hunnen slaap opgeschrikt door eene geweldige ontploffing in het centrum der stad. Het was een vlieger die eene bom geworpen had die terecht gekomen was in het keldergat van de *Cornet de Poste*, een koffiehuis gelegen in het gedeelte der Christinastraat tusschen de St-Sebastiaan- en Weststraat (thans Adolf Buylstraat). Het keldergat was gansch uiteengerukt; al de ruiten van het huis waren verbrijzeld alsook al deze van de aanpalende of tegenoverliggende huizen ; behangsels en gordijnen hingen er aan flarden. De grond zag wit van het verbrijzeld en als gemalen vensterglas. 's Anderendaags was het gansch den dag eene echte processie voorbij de koorden welke langs beide kanten de straat versperden, bewaakt door de politie.

Den 12den Februari was het er weer bovenarms op : twee vliegtuigen vlogen rond zeven uur 's morgens over de stad en wierpen een viertal bommen waarvan er twee ontploften in het midden der stad.

De eerste bom was gevallen op de vleeschmarkt en door het glazenplatform op het gaanpad terecht gekomen en ontploft. De ijzeren deuren, welke de in de nabijheid gelegen kramen afsloten werden afgerukt en verwrongen. Al de ruiten van het *Hotel de Gand* in de Capucienenstraat en van al de huizen in den omtrek waren verbrijzeld.

Vandaar vloog de vlieger naar het gehucht Molendorp en liet eene bom vallen die ontplofte bij de herberg eertijds bewoond door Victor Tanghe en

toen betrokken door Ivo Goethals met zijne vrouw en 3 kinderen.

De man had juist met zijn meisje van 3 jaar de vensterblinden geopend. Het kind was met hem terug in huis gekeerd en liep rond het biljart toen het helsch tuig ontplofte. Het kind viel ten gronde en de moeder, die toegeloopen kwam, meende dat het verschoten had en raapte het op. Zij reikte het over aan den vader terwijl ze naar de keuken liep om wat warme melk. De vader zette het kind op eenen stoel maar ziende dat het ineenzakte keek hij nader toe en bemerkte, tot zijn onbeschrijfelijke wanhoop, dat het eene wonde had aan de rechterslaap en de hersenen eruit liepen. Een granaatsplinter was door het venster gevlogen en had de doodelijke wonde toegebracht.

Toen de duitsche officieren, die in de nabijheid woonden, het ongeluk vernamen kwamen ze afgeloopen maar de vader weigerde halstarrig het lijkje te toonen, alhoewel ze aanboden al de onkosten der begrafenis te dragen. Een later bijgekomen opperofficier werd bij het lijkjen toegelaten maar toen hij vroeg naar den granaatsplinter liep hij ook eene weigering op. De rampzalige vader wilde het noodlottig stuk bewaren als eene laatste herinnering aan zijn vermoord kind.

Ondertusschen was de vlieger naar Oostende teruggekeerd en had eene bom afgeworpen op het klein plein voor de zeestatie tegenover het huis van den statieoverste. Duizende ruiten van de groote loods der zeestatie werden verbrijzeld en een stuk van het fronton van de ingangpoort werd afgeslagen. Een veertiental soldaten werden gekwetst door de rondspattende ijzerstukken der bom, waaronder een zeer erg. Ze werden onmiddelijk naar de lazaretten van het *Hotel des Thermes* en het *Hotel Stracké* gevoerd.

De vierde bom viel op de werken die uitgevoerd werden op den Vuurtoren voor het plaatsen van kanonnen. Men beweerde dat er daar wel een dertig soldaten zouden gedood of gekwetst geweest zijn. Zeker is het dat het werk er 's anderendaags is blijven stilliggen.

Eindelijk was er nog een vijfde bom gevallen op het wachthuisjen aan den overzetboot waarbij alleen talrijke ruiten van de huizen der Visschnerskaai het moesten ontgelden.

Tot den 7den Maart bleef het wederom rustig, dat wil zeggen dat er geen geweldige luchtaanvallen plaats hadden want tusschenin was wel eens een vlieger een oefeningsken komen doen in het werpen maar zonder veel gevolg.

Den 7den Maart echter was het een echt luchtbombardement. Het was een zeer bewolkte dag en dan was het gevaarlijk want dan konden de vliegers onopgemerkt de stad naderen en vooraleer men goed wist waar men het had waren de bommen afgeworpen en was hij wederom in de lucht verdwenen.

Bij helder weder integendeel hoorde men in de verte het gebommel der afweerkanonnen en kon men bijtijds ergens binnen vluchten.

Zoo hoorde men opeens rond 2 uur in den namiddag verscheidene ontploffingen, kort na elkander. Geen twijfel er waren bommen gevallen. En inderdaad we vernamen spoedig daarop dat eene bom geworpen geweest was naar den tram die juist in de nabijheid van het O. L. V. College soldaten aanbracht.

De bom was gevallen dicht bij den paal van het troleystelsel. De scherven waren tegen de rijtuigen van den tram gesprongen en in een oogenblik waren twee rijtuigen herschapen in reusachtige zeefden. Vijf der inzittende soldaten waren als doorkerfd en lagen dood in de wagens terwijl 24 anderen erg gekwetst naar het lazaret van het *Hotel des Thermes* werden gedragen, dat slechts eenige huizen verder lag.

De grond was rood van het bloed en ook de tramrijtuigen waren vreeselijk bespat. Dadelijk werden soldaten gezonden om al de bloedsporen zorgvuldig te doen verdwijnen. Al de ruiten bij den deurwaarder Louf, een vijftigtal in het College, een twintigtal in het Hotel Ibis en een tiental in het huis van den heer Desmet werden uitgeslagen.

De andere trams die achteraan gereden kwamen werden tegengehouden op den Nieuwpoortschen Steenweg terwijl eene munitiekolonne, die van Brugge kwam, dadelijk stilhield op den Thouroutschen Steenweg.

De vlieger was ondertusschen al over het lazaret gevlogen en eene bom geworpen op de Hendrik Serruyslaan, te midden de straat, rechtover het huis van Mevr. Genachte. De bewoners achtten zich gelukkig er met eenige gebroken ruiten en een diepe put in de straat van af gekomen te zijn.

Vervolgens trok de vlieger over het park naar de Leopoldlaan en wierp er, tegenover het *Avenue Hotel*, 2 bommen, waarvan de eene eenen put maakte op het gaanpad en de andere op het gaanpad van het bloemenperk.

Ongelukkig waren er op dit gaanpad een drietal personen, een meisjen van 18 jaren, Louisa Velle, woonachtig in de Stuiversstraat, een meisje van 19 jaar, Madeleine Mollet, van den Thouroutschen Steenweg, en een kind van 11 jaar, Sidonie Van den Houweele, dat juist uit zijne woning kwam geloopen.

Het kind en Louisa Velle waren op den slag dood terwijl Madeleine Mollet stervend werd weggedragen naar het burgerlazaret van het *Hotel de la Marine* waar ze korts nadien stierf.

Het waren drie vluchtelingen uit Middelkerke, St-Pieters-Capelle en Slype.

Het officieel engelsch bericht van 8 Maart over dien aanval luidde als volgt:

« Vier watervliegtuigen hebben gisteren middag een tocht gedaan naar Oostende en elf bommen geworpen. Alle vliegtuigen en vliegers zijn teruggekeerd. Waarschijnlijk is schade aangericht. Er zijn geen duikbooten gezien. »

Een politieagent, Lesaffre genaamd, van dienst op de Hendrik Serruyslaan, had zich, tegenover de toegestroomde menigte, laten ontvallen dat het de Duitschers zelf waren die bommen smeten, domme praat, die we ook soms door vele intellektueelen hebben hooren uitkramen. Hij werd kort nadien aangehouden en in het gevang opgesloten. Daarbij zond, denzelfden avond nog, om 8 uur, de gerichtsoffizier Glaesmer eene uitnoodiging aan den hoofdkommissaris Danneel, reeds op weg naar huis, zoodat men hem niet had kunnen verwittigen. Een kwartier later werd hij door 4 soldaten met de bajonet op het geweer, uit zijn huis gehaald en bij den gerichtsoffizier gebracht. Na eenige woorden uitleg mocht hij naar huis terugkeeren maar de agent Casselman, die de wacht had op het politiebureel, kreeg 5 dagen gevang om zijne

chef niet bijtijds te hebben verwittigd.

Eenige dagen later bracht men op het stadhuis eenen brief vanwege den plaatsbevelhebber Bittinger waarin hij meldde dat, terwijl Zondag 7 Maart de bevolking, onder den indruk van het bommenwerpen, de bondgenooten hevig beknibbelde, de agent Lesaffre, op wacht in de Hendrik Serruyslaan, zegde dat de ongelukken niet voortkwamen van bommen maar van duitsche shrapnells. Daarom werd de agent aangehouden en tot 28 dagen gevang veroordeeld. Daarbij verwittigde Bittinger het gemeentebestuur dat het verantwoordelijk was voor dit feit en zette het aan Lesaffre uit zijn ambt te ontslaan.

De ongelukkige werd den 23sten April opnieuw veroordeeld tot 4 jaar opsluiting en naar Duitschland gedeporteerd.

Den 21sten Maart begon men zich bezorgd af te vragen of ze er nu een specialiteit gingen van maken van den Zondag bommen te werpen want den 7den was het een Zondagnamiddag geweest en nu was het Zondagavond en rond half acht werden de naar huis gaande wandelaars opgeschrikt door verscheidene snel achter elkander volgende slagen, waarna door de afweerkanonnen als razend geschoten werd.

Spoedig hoorden wij dat bommen geworpen waren in de St-Franciscusstraat, Kerkstraat, op de Visscherskaai, in de Oststraat en in de St-Jorisstraat.

De grootste schade was aangericht in de Sint-Franciscusstraat. Aan beide kanten der straat waren de ruiten van een twintigtal huizen gesprongen. De bom was ontploft in eene oude danszaal in school herschapen, waar zich juist niemand bevond. Een stuk muur was letterlijk weggeslagen, de schoolbanken waren in onbeschrijfelijken toestand. Een stuk vloog dwars door de kachel heen, de schouw en muren waren erg beschadigd door scherven van de gesprongen bom. Achter in het lokaal was een breede dubbele hooge deur uit hare hengels gerukt. Ook de zoldering zag er miserabel uit. Aan den overkant der straat waren ook stukken terecht gekomen want overal waren gaten in de muren.

Boven de danszaal woonden eenige vrouwen die er met den schrik van afkwamen. Gelukkig waren in die zoo volkrijke straat de menschen meestal in huis zoodat niemand gekwetst werd.

Een andere bom was gevallen op het achterhuis van de modemaaksier Marceline Germonpré, vrouw De Vischer. De zuster der vrouw was pas tehuisgekomen van de wandeling, had zich in het achterhuis ontkleed en was juist in de keuken bij hare zuster en schoonbroeder gekomen toen de bom in de achterkamer viel. Het dak stortte in maar daar de bom in het bed ontploft was was hare werking maar gering. Aan deze gelukkige omstandigheid is het ook te danken geweest dat degenen die zich in de keuken bevonden den dans ontsprongen zijn. Door den geweldigen luchtdruk werden al de meubelen der kamer uiteengeschokt en de muren gespleten zoodat het huis er 's anderendaags heel bouwvallig uitzag en door de bewoners moest ontruimd worden.

In het huis ernevens, eene scheerslijperij, zaten baas Coppens en zijne dochter in de keuken, toen een stuk bom op het glazen dak terechtkwam. Ware het

niet met ijzerdraad beschermd geweest stellig zouden er ongelukken gebeurd zijn. Vader en dochter waren achterover gevallen van verschot, bij het vreeselijk gedruis van al het neerstortend glas. De vader bekwam geen letsel maar de dochter werd aan den linkerarm licht gekwetst door een glasscherf.

Een deel der puinen viel op den koer van het *Bakkershuis*, der kerkstraat, dat langs achter aan de beide huizen paalt. Er liepen daar 8 huzaren rond, want hunne paarden waren er gestald, maar niemand werd gekwetst.

Op de Visscherskaai werd, wat nog overbleef aan ruiten, nu ook verbrijzeld want de bom was op de straatsteenen ontploft.

In de St-Jorisstraat was er eene terecht gekomen in den werkwinkel van den heer Cardoen maar zonder te ontploffen. Ze was door het dak gekomen van het tweede verdiep, was dwars door eene acajoutafel gegaan en daarna heel lawaaierig door het plafond getrokken van het eerste verdiep waar ze een werkbank had stuk geslagen en was dan, als verdoofd van al dat knodsen en bonzen, heel rustig blijven liggen.

Den 10sten Maart had de stad, als gevolg van den luchtaanval van den 7den, eenen brief gekregen vanwege plaatsbevelhebber Bittinger waarin bericht werd dat al de burgerlijke personen, die door bommen doodelijk, zwaar of licht gekwetst zouden worden, onmiddelijk naar het lazaret van het *Hotel de la Marine* moesten worden gevoerd.

Daar dit bevel niet nagekomen geweest was wat betreft juffrouw Coppens kreeg 's anderendaags de stad een nieuwen brief om te verwittigen dat er in het vervolg geen de minste uitzondering meer zou geduld worden en dat het lazaret altijd moest gereed zijn om de gekwetsten te ontvangen.

Denzelfden dag van het ontvangen van dien brief, zijnde den 23sten Maart, had er wederom een vliegeraanval plaats, ditmaal op de Vuurtorenwijk.

De eerste bom ontplofte rond half negen in de Noordsiraat vlak voor de herberg bewoond door de familie Tillon. De stukken van het tuig vlogen door de planken die het keldervenster afsloten. De dochter, die in den voorkelder bezig was haar haar te ontwarren, werd getroffen in den rug. Een ander stuk vloog dwars door de deur, welke de twee kelderkeukens van elkander scheidt, en trof de moeder, die juist gereed stond om te gaan slapen, aan den rechterschouder. Gelukkig waren beiden maar licht gekwetst. Het huis echter was erg toegetakeld door de stukken van de uiteenspattende bom en geen enkele ruit bleef geheel in gansch de straat.

De tweede bom viel op eenen braakliggenden grond in de Liefkemorestraat en maakte er een grooten put.

De derde bom kwam terecht op het huis van de weduwe Maes, gelegen in dezelfde straat. Het was een klein huisje, zonder verdieping. Beneden was de keuken en de eetplaats en daarboven, onder het dak, waren de slaapkamers. Eenige oogenblikken vóór dat het ongeluk voorviel had de zoon de keuken verlaten waarin de bom viel. Deze was op den linkerkant van het huis gebotst en zoo door het dak gedrongen tot in de keuken waar de weduwe Lingier zat, een oud moedertjen van 78 jaar, en ontplofte er. Het vrouwtjen werd getroffen aan

het hoofd dat vermorzeld werd, Zij was op den slag dood. De zoon die in de kamer daarnaast gegaan was kwam er ongedeerd van af, alhoewel de stukken overal rondgevlogen waren.

Men zag 's anderendaags, onder het dak, de bedden uiteengetrokken en stuk geslagen, op den puinhoop liggen, want gansch het huisje was vernield.

Er waren dien morgen twee duitsche geneesheeren gekomen die het lijk der oude vrouw naar het lazaret van *Hotel de la Marine* deden overbrengen terwijl zij moeder en dochter Tillon ter plaats verzorgden. Zij oordeelden dat het overbrengen naar het *Hotel de la Marine* onnoodig was, in strijd dus met de verordening van den plaatsbevelhebber.

Den 9den April bracht men in hetzelfde lazaret twee kinderen van den politieagent Homers van Middelkerke. Deze bewoonde met zijne vrouw, zijnen ouden vader Pieter Homers, en zijne 9 kinderen een huis tusschen Middelkerke en de wijk Crocodile. De politieagent was juist naar Oostende gekomen toen een bom op zijn huis viel.

De moeder was bezig met het jongste kind, de kleine Georges, in de keuken in slaap te wiegen toen de bom dwars door het huis sloeg en nevens haar ontplofte. Zij werd als vaneen gescheurd, terwijl de oude vader van 68 jaar en een jongen van 9 jaar, in hun bloed badend, vreeselijk verminkt ten gronde vielen, doodelijk getroffen. Twee andere kinderen, werden insgelijks erg gekwetst, een ervan werd den voet afgezet in het lazaret van het *Hotel de la Marine.* Alleen het kind in de wieg bleef ongedeerd.

Toen de man tehuis kwam stelde hij daarenboven vast dat men den sleutel van het kistje dat de spaarpenningen inhield van den grijsaard geopend geweest was en dat men er 4000 fr. had uitgehaald evenals het spaarboekjen.

Dit laatste echter hadden de jakhalzen in de vest van het lijk gestoken daar ze zich daarmede zouden verraden hebben. Of die jakhalzen burgers of soldaden geweest zijn heeft de rampzalige man niet kunnen achterhalen. Zijne 4 meisjes werden opgenomen bij de Grijze Zusters in de Langestraat en zijne 3 jongens in het weezengesticht van den H. Vincentius op den Nieuwpoortschen Steenweg.

Een paar dagen later ontstond een nieuwe raid.

Gebruik makend van het heerlijk weder kwamen rond half tien van den voormiddag een drietal vliegers van uit het zeegat en zetten koers naar de Vuurtorenwijk, te midden een oorverdoovend bombardement der afweerkanonnen. Kort daarop viel eene bom in de nabijheid van de kanonnen, geplaatst bij het werkhuis van het zeewezen. Verscheidene soldaten werden gedood en een jongeling van 15 jaar, De Gryse Honoré, werd gekwetst aan den rug en den linkerarm. Eene vrouw en een meisjen werden licht gekwetst.

Een tweede bom viel in het water der achterhaven, tusschen de Vuurtorenwijk en het huis van den havenmeester, waarvan al de ruiten naar beneden rinkelden. Aan de deur van het huis stond het rijtuig van den heer Smis en daarnevens Theofiel Eloy, de koetsier, in gesprek met Polydoor Samyn, sasknecht.

Deze werd vreeselijk gekwetst door een stuk ijzer dat hem dwars door den voet vloog. Hij werd onmiddelijk naar het lazaret van het *Hotel de la Marine* gevoerd waar zijn rechter voet werd afgezet. Theofiel Eloy werd licht gekwetst aan de borst terwijl de heer Smis ongedeerd bleef. Zijn rijtuig was als met kogels doorschoten en het paard was gewond aan den onderbuik en aan een poot.

De muren van het huis waren met bloed bespat.

Het schijnt dat de aanval de opgestapelde munitie, de onderzeëers en het werkhuis van het zeewezen gold, maar daarvan werd niemendal getroffen.

Terzijde latend eenige aanvallen die zonder veel schade afliepen en waarbij enkel eenige duitsche soldaten gedood of gekwetst wierden hadden we weer een groot luchtbombardement op 26 April.

Rond half elf vlogen drie vliegtuigen over de stad en wierpen hunne bommen af in verschillende wijken.

Eene eerste bom viel dwars door de kroonlijst van het *Hotel Royal de Prusse,* op het gaanpad en ontplofte er met een helsch gedruisch. Een geschonden muur en het springen der ruiten van een halfdozijn huizen was het resultaat.

Een andere bom viel op de Louizaramp nabij het Majestic hotel en had er dezelfde uitwerkselen.

Op de Vuurtorenwijk was het ongelukkiglijk slechter gesteld. Daar ontplofte eene bom in het huis van den barbier Hendrik Willaert, in de Edward Hammanstraat. De oude moeder, wier man daags te voren begraven was, werd gekwetst aan het hoofd, neus en kaak en naar het lazaret van het Hotel de la Marine overgevoerd.

Eenige huizen verder viel eene bom in het koffiehuis van Antoon Wouters, een man van 48 jaar, en trof hem doodelijk.

In deLiefkemoresstraat kreeg de steenput op de koer van David Everaerts een kus van eene bom dat de stukken eraf vlogen. Borgoo Eugeen en Botry werden gekwetst aan den arm en vrouw Claeys aan rechterbeen en knoesel.

Door het ontploffen eener bom op den boord van de kaai tegenover de stapelhuizen der Cockerillbooten werd de genaamde Leopold Van Blaere, wonende op den Nieuwpoortschen Steenweg, gedood, benevens 2 duitsche werklieden terwijl 5 soldaten erg gekwetst naar het lazaret van het Hotel de la Marine werden gevoerd.

De stukken van het helsch tuig doorboordden de zware zinken poorten van het stapelhuis en doodden er nog vijftiental paarden, welke daar gestald waren.

De ontroering verwekt door dien geweldigen aanval was in de stad zeer groot maar ze werd nog vermeerderd door een echt bommenzaaien in het centrum der stad. Niet minder dan elf bommen zetten den 29sten, rond 10 uur 's avonds, door hunne geweldige ontploffingen de stad in rep en roer. Vier vliegmachienen, na ongeveer een kwart boven de stad geronkt te hebben, wierpen langs alle kanten hunne bommen in het rond.

De eerste bom viel in het klein bloemenperk voor de Kursaal zonder eenige schade aan te richten dan een put in de mulle aarde. De tweede viel in de goot van het gaanpad vóór het *Hotel Imperial,* Leopoldlaan, en bleef, zonder te

ontploffen, 15 centimeter diep in den grond zitten, met de 4 vlerkjes boven. Een derde bom volgde het voorbeeld der eerste en ging zich verduiken, om te ontploffen, in het bloemenperk der Leopoldlaan, tegenover het huis van D: Kockenpoo. De vierde bom zette grooter toeren uit. Zij drong door het dak van het huis van M. De Buyscher, Witenonnenstraat, toen bewoond door den sasmeester Peuteman, zijne vrouw en 2 kinderen, die op het tweede verdiep sliepen. Na het dak drong de bom door het tweede verdiep en kwam op het eerste, bewoond door den heer Juliaan Piers. Deze was echter afwezig want hij verbleef sedert eenigen tijd bij zijne zuster in de Kapellestraat. Dat was zijne redding want de bom, die terecht gekomen was op de sponde van het bed, sloeg alles in de kamer aan stukken, en deed den trap instorten. De heer Peuteman, die uit zijn bed was gesprongen, was er ondertusschen in gelukt licht aan te steken en trok zijne deur open om te zien wat er gebeurd was toen hij een geweldige waterstraal, van een gesprongen leiding, in het gezicht kreeg die zijn licht uitdoofde. Toch trachtte hij den trap te bereiken om beneden te gaan toen hij door het gat van den weggeslagen trap viel tot op het gelijksvloers. Daar kwam eenige oogenblikken nadien zijne vrouw hem vervoegen maar de schrik was haar zoodanig in het hoofd geslagen dat zij zich nooit heeft kunnen herinneren hoe zij daar geraakt was.

Kort nadien werden de kinderen naar beneden gehaald, langs een platform, door een moedigen redder, den heer Seynaeve uit de afspanning St-Sebastiaan.

De heer Peuteman, die kloeg van inwendige pijnen, werd, met zijne vrouw, ingenomen en verzorgd bij den heer Boydens terwijl de kinderen opgenomen werden bij den apotheker Baert.

Eene vijfde bom viel in het achterhuis van de apotheek De Cock, die erg beschadigd werd. De vitrienen van den voorgevel werden doorgeslagen en op de straat was het een echte chaos van gebroken flesschen en allerlei waren.

Eene zesde bom viel te midden de Kerkstraat tusschen het koffiehuis van den heer Lingier en den ellegoedwinkel van den heer Barbier. Gevolg, geschonden muren en gebroken ruiten bij de vleet. Een ritmeister, Herr Valentine, werd gekwetst aan den linkerarm en de linkerhand.

Op de Groenselmarkt kreeg men ook een ongenooden bezoeker in den vorm van eene zevende bom die echter heel braafjes op de straatsteenen bleef liggen, terwijl de achste bom een duikelingsken deed in de kom der visschersk.ai dat het water tot op de huizen spatte. Voor het keldergat van het huis Bauwens in de Amsterdamstraat was de negende bom bestemd en, zonderling uitwerksel, de straat en de gevel waren 's anderendaags overdekt met een geel kleurstof als van zwavel. Muren en ruiten waren er de eenige gekwetsten.

Nummer 10 ontplofte in het achterhuis der firma Devreese, zelfde straat, en richtte er zeer veel schade aan daar het een magazijn is van bouwstoffen. Niet minder dan 14 marmeren schouwen benevens een aantal majolieksteenen werden er stukgeslagen. De laatste bom volgde het voorbeeld der eerste en ging zich, zonder gerucht te maken van schaamte verduiken in het hofjen der vrije meisjesschool op het Hazegras, waaruit ze 's anderendaags heel voor-

zichtjes door de duitsche soldaten werd uitgehaald, en naar de kommandantuur gevoerd. Aan die van het Hotel Imperial maakte ze een sterk touw vast, verdoken zich achter den hoek van het hotel, voor ingeval van ontploffing, en trokken ze aldus uit den grond. Daarna ging ze de andere bommen, die niet ontploft waren, vervoegen in de kommandantuur.

Nu werd het toch wat al te erg want daags nadien werd het vernielingswerk voortgezet, alles zonder het minste militair nut. Wat men er in vond van zoo maar altijd in het centrum der stad blindelings bommen te werpen is ons tot heden nog altijd niet klaar.

Bij den terugkeer der Oostendsche vluchtelingen uit Engeland en Frankrijk hebben we vernomen dat zij ook, meer dan eens, dat onzinnig bommenwerpen en beschieten hebben afgekeurd.

Rond half tien kwam nogmaals een vlieger over de stad geronkt en vloog gedurende ruim een half uur heen en weer. Meer dan een nieuwsgierige lonkte van achter het dik gordijn het aangrijpend schouwspel na van die talrijke reuzenarmen die langs alle kanten in het donker rondtastten naar dien onzichtbaren ronker. Nu en dan kregen ze den zilveren vogel te pakken en dan spuwden van beneden de bronzen vuurmonden een aantal gloeiende bollen. Met een vluggen zwaai wist hij echter uit de gevaarvolle omarming te ontglippen en kwamen de gloeilampjes te laat, zoodat ze louter van kwaadheid openbarstten. Toen zwegen weer de bullebakken daar beneden, de witte grijptangen sloegen weer hopeloos hunne lange armen door het ruim tot om 10 uur de eerste ontploffing een einde stelde aan het bewonderd nakijken. Op den tijd van ongeveer 25 minuten werden er niet minder dan 6 bommen geworpen, zonder de minste militaire schade.

De eerste bom viel in de St-Jorisstraat, juist vóór het huis van wijlen den heer L. Carbon, en maakte er een put van een meter diep en een meter doorsnede. Een kasseisteen vloog dwars door de ruiten in een bed op het eerste verdiep, waar echter niemand sliep. Het huis was op dit oogenblik bezet door den protestantschen almoezenier Müller en zijne twee ordonnansen.

Een andere kasseisteen vloog dwars door het dak op een glazen koepel in de dekenij, gelegen op den hoek der straat. Deuren en vensters werden letterlijk gebombardeerd door stukken kasseisteenen, begeleid door het gerinkel van vallend vensterglas.

De tweede bom viel in de Kapellestraat, tusschen het huis vau den heer Jean en den ijzerwinkel van den heer Valcke. De groote spiegelruiten van de twee uitstalramen vlogen stuk en al de waren werden naar binnen geslingerd. De vlaggestok boven de deur werd in twee gespleten. De vitrienen bij den taartebakker Muyle, den wisselagent Reynaert en anderen waren al niet beter gesteld dan hoogergenoemde en de ruiten der verdiepingen deelden hun lot.

De derde bom was van beter kompositie want ze bleef doodgewoon liggen op het gelijksvloers van den heer Gooris, wonende op den hoek der Euphrosine Beernaert- en Aartshertoginnestraat. Op den bovenkant stond gegraveerd J. S. 38 en langs onder L. 12. Zij was in khaki geschilderd en had eene lengte

van 27 centimeter. Het moet zijn dat de bommen eene bijzondere voorliefde hadden voor onze bloemenperken en waterkommen want de vierde bom liet zich neer in het bloemenperk vóór het lazaret van het Hotel des Thermes en drong in de aarde zonder te ontploffen terwijl de vijfde bom een waterkuur ging doen in het handelsdok van hetzelfde lazaret.

De zesde bom was al even goed gehumeurd want nadat ze door het dak en den plankenvloer van het 2de verdiep gedrongen was van het lokaal van den Katholieken Volksbond in de Stockholmstraat gaf ze het op nog verder gaten te maken en bleef liggen tusschen het plafond en een ijzeren balk van de schenkzaal. Dat was maar best ook want had ze daar moeten ontploffen dan zou gansch dat gedeelte van het gebouw ingestort zijn en aldus zeer groote schade aangericht hebben.

Denzelfden dag werden er 6 en den volgenden dag 10 personen naar de kommandantuur geleid om te hebben beweerd dat het de duitsche vliegers zelf waren die bommen wierpen, zoodanig was de bevolking overtuigd dat onze bondgenooten zulk onzinnig werk niet zouden verricht hebben.

Maar toen kwam de zaak der gijselaars en men begon wat voorzichtiger te worden in zijne uitdrukkingen. Luidop denken in oorlogstijd is altijd een gevaarlijk iets.

Dit werd nog bevestigd door eene *Waarschuwing* van den plaatsbevelhebber Bittinger waarvan nummer 3 luidde als volgt :

« Om het onverstaanbare streven van Fransche en Engelsche vliegers, die onophoudend op Oostende bommen werpen, en, zonder den geringsten oorlogsuitslag, uitsluitelijk de burgerij aan haven en goed, leven en gezondheid schaden, te verduiken, hebben ophitsende schurken, het voor domkoppen berekend en in ieder geval toch vijandelijk gerucht, uitgevonden, dat Oostende door Duitsche vliegers met bommen beworpen wordt.

De verdere verspreiding van dit gerucht zal bestraft, en domheid als ontschuldigingsmiddel niet aangenomen worden. »

Uit den bitsigen toon kan men opmaken hoezeer de praatjes den duitschen bevelhebber geprikkeld hadden. Vandaar ook de buitengewoon hooge straf voor een onvoorzichtig woord van den agent Lesaffre, anderen ten exempel, zooals onze voorouders zegden.

Een viertal kleine luchtaanvallen hadden plaats in den loop der maand Mei aan de uitkanten der stad tot den 22sten er weer een plaats greep in het centraal gedeelte.

De eerste bom werd afgeworpen rond 4 uur van den nacht te midden een helsch koncert van bulderende afweerkanonnen en tokkende mitraljeuzen. Ze viel op de vischtafel van de mijn, ontplofte er, maar richtte geen verdere schade aan dan het stuk slaan van de ruiten der omliggende huizen door den luchtdruk. De tweede bom viel in het huis van den smid Huybrechtsen in de St-Franciscusstraat. Alhoewel ze door het dak tot op den steenen vloer der keuken viel ontplofte ze toch niet.

Alles bleef in de keuken onaangeroerd en ware het niet geweest van het gat in het plafond en van wat moortel op den vloer men zou aan geen bommenval gedacht hebben.

De derde bom was al zoo weinig onploffingsgezind als de voorgaande. Ze trok het huis binnen der echtgenooten Parein, in de Ooststraat, kwam eerst tot in de slaapkamer waar vader en moeder Parein te bed lagen, sliepen zullen we maar niet zeggen bij zoo'n nach koncert, en deed de deur openspringen van de slaapkamer ernaast. Daarna dook ze door het plafond en ging een bezoek brengen in de slaapkamer van het gelijkvloers waar de twee dochters lagen. Ze vond waarschijnlijk dat er geen plaats voor haar in het bed overbleef want ze vlijde zich heel onzacht neer op het tapijt vóór het bed en bleef er verder rustig liggen tot grooten schrik der hevig geschokken meisjes.

Zelfs aan de duitsche soldaten wilden de bommen dien nacht geen kwaad doen want de vierde kwam terecht in het achterhuis van het koffiehuis Valentino waar een duitsch soldaat sliep. Deze verschoot geweldig bij dien ongewonen bezoeker op dat late uur maar had er toch verder geen last van want 's anderendaags werd zij, benevens de twee andere ruststoorders, door de kommandantuur ingerekend.

Den 25sten, om 11 uur 's nachts, klonk wederom de bommenbel, teeken dat een vlieger in aantocht was, en, 10 minuten nadien, hoorde men het tok, tok tok der mitraljeuzen. Daarna eene rustpoos, de vlieger was verdwenen. Ongeveer 20 minuten nadien nieuw signaal en bijna onmiddelijk daarachter weerklonken 5 zware ontploffingen. Twee of drie bommen vielen rond de zeestatie of in het water der handelsdokken en een viel op den hoek der Amsterdamstraat en het derde handelsdok. Ruiten en geschonden muren waren de eenige slachtoffers, buiten een soldaat die erg in den rug getroffen werd door een der rondvliegende stukken

Tot nu toe had het bommenwerpen altijd plaats gehad in één bedrijf, nu kregen we er een in drie bedrijven, zoodat men gansch den nacht opgeschrikt werd en die ongeluksvogels niet weinig verwenscht werden.

Om 11 uur begon het eerste bedrijf ; om 2 uur het tweede en om 6 uur het derde.

Eene bom, die zeker eene hongerige maag had, ging eens kijken bij bakker De Brauwere, uit de Paulusstraat. Maar zij miste van plaats want in de plaats van in de bakkerij aan te landen viel zij nevens het achterhuis op den kelder die instortte. Al de ruiten vlogen in scherven waarvan er zelfs enkelen terecht kwamen in het bed eener oude tante die daar inwoonde. Het mensch bestierf het bijna van schrik.

Eene tweede bom viel in den hof van de *Banque Générale* in de Christinastraat maar zonder te ontploffen.

Eene andere bom, een drooge keel waarschijnlijk, ging eens snuffelen of er niets te lekken viel in de brouwerij van den heer Ostyn in de Jozef II straat. Ze kroop door het dak, sloeg eenen balk in tweeën, stak den kop door het plafond, brak eenige ledige flesschen, botste op de vout van den kelder waar ze

buiten adem liggen bleef.

Voor het huis van den heer Jan Elleboudt, in de Karel Janssenslaan viel er ook eene bom maar die bepaalde zich tot het maken van eenen put in den grond.

Langs den anderen kant van het park, tegenover den achterkant van het gasgesticht, in de Euphrosine Beernaertstraat, volgde een andere bom het voorbeeld der voorgaande.

Op het Hazegras waren ze slechter van humeur want daar sloegen twee bommen alles stuk; de eene was ontploft voor den kruidenierswinkel van M. Deman in de Fortuinestraat: de andere in de Lijndraaierstraat voor het huis van Mevr. Dubuisson.

Ten slotte was er nog een die een kijkjen kwam nemen op het schietplein van St-Sebastiaan en zich lui ging uitstrekken op het mollige grastapijt.

Den 16den Juni liep het bommenwerpen slechter af. Er werd maar een enkele bom gesmeten in het bewoond gedeelte der stad en een paar in het veld maar de eerste trof juist het huis van den heer Leon Kesteloot in de Leffinghestraat. Kesteloot Armand werd erg gekwetst aan het been en Bertha Saelens aan den hals, den rug, het rechterbeen en den linkervoet terwijl een meisje van 14 jaar, Madeleine Defraeye licht gekwetst werd aan de beide beenen. Ze werden alle drie spoedig naar het lazaret gevoerd van het *Hotel de la Marine*.

De vlieger was ondertusschen tot tweemaal toe over de stad komen vliegen alwaar hij hevig beschoten werd maar vertrok, tot aller verlichting, zonder bommen te hebben afgeworpen.

Maar het schoonste bommenmuziek was dat van den nacht van den 22sten Juni, 318ste dag der bezetting, zooals we dien dag schreven in ons dagboek.

Tusschen 11 en 12 uur werden we opgeschrikt door een helsch gerucht en een geweldig heen en weer schommelen van het huis. Vijf, zes bommen ontploften bijna tegelijkertijd vóór de zeestatie, zoodat het als een uitgieten was van bommen. De eene viel voor den ingang van den koning, een ander wat verder op het voorplein en 4 op den hangar en den grond van de thans afgebroken voorloopige zeestatie. Much ado about nothing, veel geschreeuw en weinig wol!

Ongelukkig kunnen we hetzelfde niet zeggen van den bommenregen van den 12den Augustus. Ditmaal vielen ze niet allen te samen maar werden verdeeld over de stad. Volgens het verslag van den hoofdkommissaris van politie werden er, door 6 vliegers, tusschen 10 en 11 uur 's avonds niet minder dan 12 bommen geworpen.

Eene bom viel op den rechten kant der Kapellebrug nabij den lantaarn en stak tot 2 meters diep in den grond zonder te ontploffen.

Twee bommen vielen op den grond voor de hangars der Cockerillbooten en maakten er 2 ontzaggelijke putten.

De vierde bom viel in de Stokersstraat op het huis bewoond door Marie Van Praat, echtgenoote Maertens. Die vrouw, slechts 34 jaar oud, en waarvan de man als krijgsgevangene gestorven was in Duitschland, stond in de deur te

kijken naar de zoeklichten in gezelschap van een soldaat, die aldaar ingekwartierd was. Opeens hoorden zij het geschuifel eener bom. De soldaat wierp zich op den grond maar de vrouw vluchtte naar binnen. Ze was nog den gang niet door toen de bom in huis viel en ontplofte. De vrouw werd getroffen door een stuk in den rug en stortte dood neer. Zij liet een kind van 6 jaar achter.

Twee bommen vielen in het huis van den heer Chomé, Thouroutsche Steenweg; de eene viel door het balkon tot op het gaanpad, de andere op den koer van het huis.

De zevende bom viel in het huis van den aannemer Rayee, Thouroutsche Steenweg, drong door 3 verdiepingen tot in den kelder waar de ontploffing alles kort en klein sloeg.

De garage van den heer Van de Cayseele werd ook goed bedeeld met 3 bommen maar daar was al niet veel meer stuk te maken dan wat vensterglas.

De elfde bom was in het achterhuis terecht gekomen van Mevr. Hornez in de St-Jorisstraat. Daar sliepen gewoonlijk op een kamer van het eerste verdiep de kinderen van kapitein Guyot. Ze waren nog niet naar bed toen men de vliegers hoorde afkomen zoodat men wachtte tot ze zouden weg zijn. Dat was hun geluk want door de ontploffing stortte gansch het achterhuis in zoodat ze onder de puinen zouden bedolven geweest zijn. Het bed werd teruggevonden in eenen put op het gelijkvloers en de stoof erboven op.

De twaalfde was wel de laatste maar niet de minst geweldige. Ze was neergekomen in het achterhuis van den heer Carbon, in de St-Jorisstraat. Het was de derde maal dat in die straat en bij dat huis eene bom viel. Een vlaamsch spreekwoord zegt: derde keer, goê keer, en dit werd hier ook ditmaal maar al te wel bewaarheid. Na door het dak en de badkamer gedrongen te zijn ontplofte ze in de eetzaal, waar ze een grooten put vormde. Alles werd er in de onbeschrijfelijkste wanorde dooreengevlogen en met aarde besmeurd. Piano, zetels, schilderijen, eikenhouten bufetten lagen uiteengerukt, aan flarden gescheurd, omvergehaald.

Het huis was betrokken door den duitschen almoezenier Müller, die naar Blankenberghe was, en door oberleutnant Salomon, den nieuwen Gerichtsoffizier. In de kamer van die beide heeren, die in het voorhuis gelegen was, was er echter geene schade.

Denzelfden nacht werden er ook 17 bommen geworpen op Middelkerke.

Zooals we hooger zagen werden er den 7den September bommen geworpen 's morgens vroeg, als voorbode van de beschieting van 's avonds. Drie personen werden licht gekwetst. Drie dooden en 3 gekwetsten was de bilan der noodlottige beschieting.

Vier dagen nadien, wanneer de bevolking eenigszins begon te bekomen van den uitgestanen schrik, kreeg ze opnieuw de volle laag.

Rond 4 uur 's morgens werd ze uit den slaap getrokken door het geweldig gebulder der afweerkanonnen. In de tusschenpoozen kon men het geronk waarnemen van een of twee vliegers die boven de stad rondvlogen en nu en dan tusschen de grijparmen geraakten der talrijke zoeklichten. Dat duurde zoo

een half uur en menigeen meende voorzeker reeds dat het zonder bommenwerpen zou afloopen toen opeens een geweldig gekraak de ontploffing aankondigde der eerste bom.

Ze was terechtgekomen op de straatsteenen in de Witte Nonnenstraat, juist vóór het huis genaamd *Den Anker*. De vitrienen van den winkel en van al de omliggende winkels werden uitgeslagen zoodat de waren der uitstallingen erg beschadigd werden, vooral bij den heer Daems, een winkel van eetwaren. De gevels van Den Anker en van het huis van den heer Daems waren insgelijks deerlijk gehavend.

Eene bom die niet was vies gevallen was degene die ging duikelen in den beerput van de betalende meisjesschool op de Groenselmarkt. Maar de geur was zoo sterk dat ze ervan niesde dat hooren en zien erbij verging. De school, die pas heelemaal opgeknapt was voor de aanstaande herneming der lessen, was belast en beladen maar.... de beerput was geruimd. Dat was eene brutale tot de orde roeping want volgens de bestaande reglementen moesten al de beerputten afgeschaft zijn daar waar het riolenstelsel bestond. Zoo kwam het uit dat de stad haar eigen reglementen niet onderhield. O die bescheiden bom !

Eene andere meende dat ze Sinter Klaas was en trok de schouw in, gelegen tusschen de huizen 4 en 6 der St-Franciscusstraat. Nummer 4 was bewoond geweest door den genaamden Ackaert, die naar Engeland gevlucht was, en in nummer 6 woonde de groentenvrouw Bertha Laforce, bijgenaamd Wantje de Brugsche. De bom ontplofte er op het gelijkvloers en vernielde er alles evenals op het eerste verdiep. Daar sliep een meisje van 17 jaar, Madeleine Becu, die erg gewond werd aan den rechter voet. Zij werd onmiddelijk naar het lazaret van het *Hotel de la Marine* gevoerd.

Voor de derde maal werd de koer van het lazaret van het *Hotel des Thermes* door eene bom bezocht. Ze ontplofte er niet maar moest minstens een drietal meters in den grond gedrongen zijn want er werd vruchteloos naar gezocht.

Eene bom die ook niet ontplofte was degene die terecht kwam op de kroonlijst van den heer Verracrt, Serruyslaan.

Eene derde bom die niet ontplofte was degene die op den koer viel bij den heer Gilissen, Leopoldlaan, en rolde tot voor het kiekenkot.

Eindelijk de laatste bom richtte ook geen schade aan daar zij ontplofte in den hof van den heer Serruys in de Berlijnstraat, thans herdoopt in IJzerstraat.

De maand September beslaat de zwaarste bladzijde in de annalen van het jaar 1915, en daartoe heeft den 25sten September niet het minst bijgedragen.

Gansch den nacht van den 24sten tot den 25sten en gansch den dag van den 25sten daverden de huizen van de vreeselijke losbrandingen aan het front. We vernamen dat Westende, Lombartzyde, Dixmude en Zeebrugge door de engelsche vloot geweldig beschoten werden.

Rond 7 uur werd er te Mariakerke alarm geblazen en bevel gegeven aan al soldaten dekking te gaan zoeken in de onderstanden.

Al degenen die op het strand waren moesten zoo spoedig mogelijk de plaats ruimen.

Om 8 uur ging de sirène van het werkhuis van het Zeewezen zoodat het daar een algemeene vlucht was der duitsche en Oostendsche werklieden. Men bereidde zich dus voor eene aanstaande beschieting. Daar kwam wel niets van maar of we er veel bijgewonnen hebben valt te betwijfelen want we kregen in de plaats een luchtbombardement dat nog veel moorddadiger was dan de beschieting van den 7den der zelfde maand.

Inderdaad rond 10 u. kwamen er 4 vliegmachienen, boven de stad draaien en vertrokken eerst nadat ze ons met een half dozijn bommen bedeeld hadden.

De eerste bom vernielde de keuken van den huisbewaker der elektriekfabriek op Mariakerke. Twee ontploften in de nabijheid der batterij Hamilton. Een vierde ging een bad nemen in den derden bassin, een geweldige waterzuil omhoogblazend.

De uitwerking der vijfde was verschrikkelijk. Ontploft op den hoek der Aartshertogin- en Euphr. Beernaertstraat sloeg ze langs alle kanten gaten in de gevels der omliggende huizen, rukte de vensterriggels uit hunne voegen, deed de deuren uit hunne hengels springen en verbrijzelde de ruiten van aan de Jozef II straat tot aan de Keizerskaai en van het Park tot aan de Christinastraat. Verscheidene huizen waren totaal onbewoonbaar geworden.

Mevrouw Wallin, die met haar zoontjen van de statie kwam had zich tegen den gevel van het *Hotel des Thermes* verscholen maar een stuk trof haar aan den voet terwijl een scherpe granaatsplinter den slagader doorsneed van haar zoontje dat voor hare voeten neerplofte. Het werd opgeraapt en in het lazaret van het *Hotel des Thermes* binnen gedragen maar de dood was oogenblikkelijk geweest. Een duitsch soldaat, die in de Aartshertoginstraat tegen eenen wagen stond, werd de tanden uit den mond geslagen en viel morsdood neer.

In het koffiehuis *Titanic* werden twee soldaten gedood en 7 erg gewond. De postbode van de kommandantuur, een duitsch marinesoldaat, die daar juist voorbijkwam met brieven voor de kommandantuur, werd doodelijk getroffen en naar hetzelfde lazaret gedragen waar hij eenige uren later overleed.

De zesde bom richtte groote verwoestingen aan in het achterhuis van den heer Tratsaert, Christinastraat, 114. Alles werd er stuk geslagen tot zelfs de meubelen in het voorhuis. Een ordonnans van een officier, die er ingekwartierd was, werd erg gekwetst alsook de kleine Alice Verhelst, een kind van 10 maanden, van eene familie vluchtelingen die daar ook inwoonde. Het kind is kort nadien gestorven.

Bij Dr Bouckaert, werden al de ruiten uitgeslagen der verandah en der vensters ten getalle van 143, de plafonds beschadigd en de deuren der slaapkamers uit hun verband gerukt. Bij zijnen gebuur, den heer Fermon, was het al even erg gesteld. Gelukkig dat de zoon Victor zijn ouden vader uit zijn bureel gehaald had want een sekonde later werd er alles stuk geslagen. Veertien groote koolmanden werden gevuld met glasscherven.

In de Kapellestraat werden de vitrienen van den fotograaf Bauwens uitgeslagen en twee ouderlingen Jan Vanden Brande en zijne vrouw Julie Helsmoortel licht gekwetst.

De Ooststraat scheen een geliefkoosd mikpunt te zijn der vliegers, alhoewel er daar nergens omtrent iets van belang is, want het achterhuis van den heer Dennekin werd omvergehaald door de zevende bom. De aanpalende achterhuizen van de familiën Vercoullie, Germonpré, Verbiest, enz. deelden ruim mee van de brokken, zonder te spreken natuurlijk van het groot aantal uitgeslagen ruiten van de Oost- en Kaaistraten.

Evenals den 22sten Mei werd in de stalling der afspanning Vercoullie geen enkel der duitsche paarden getroffen alhoewel ze te midden de scherven en steenbrokken stonden. Bij den heer David, tapitsier en in de drukkerij Elleboudt, in de Kerkstraat, werden de vitrienen uitgeslagen. Bij den heer David waren er drie, waarvan ieder 220 fr. gekost had.

Verscheidene personen werden min of meer erg gekwetst, onder andere vrouw Deprez, Marie Coppens, Marie Lauwers, Honorine Meens, alsook een drietal kinderen van een tiental jaar oud, Julie Van Maele, Alice Depuydt en Lefever Julie. Ze werden allen opgenomen en verzorgd in het *Hotel de la Marine.*

Van zoodra de vliegers verdwenen waren sprong de plaatsbevelhebber Bittinger te paard om te zien of de ordedienst goed ingericht was en zich persoonlijk rekenschap te geven van de aangerichte schade.

Onnoodig erbij te voegen dat de paniek zeer groot geweest was. In het klein kollegie, in de Euphr. Beernaertstraat, kropen de jongens onder de banken van schrik en in *De Zon*, waar eene stadsschool gevestigd was, liepen de kinderen al huilen rond. Eenige kinderen werden er door de rondvliegende glasscherven licht gekwetst.

De opmerkingen, niet alleen van de slachtoffers maar zelfs van de eenvoudige toeschouwers, waren lang niet malsch voor dat doelloos bommenwerpen.

De maand Oktober, de eerste verjaring van de invoering van het duitsch schrikbewind, bracht een weinig verpoozing in de lange stonden. Behoudens een paar kleine aanvallen, met zeer geringe schade, verliep alles rustig.

Den 14den November echter werden we er wederom aan herinnerd dat, in het modern oorlogvoeren, het luchtwapen voor de weerlooze burgers het gevaarlijkste was.

Rond 10 uur 's avonds hoorde men eensklaps, midden het gedonder der afweerkanonnen, het onheilspellend gekraak van ontploffende bommen.

Eene bom was gevallen op het achterhuis van den heer Lucas, St-Pieter en Paulus voorplein, dat bewoond was door den haarkapper Voeten. Zijne moeder stak juist den sleuter in de deur om binnen te gaan toen de bom ontplofte. De vrouw viel in onmacht en werd binnengedragen bij den schoenmaker Jacobsen waar zij verzorgd werd door doktor Bouckaert. In het achterhuis was alles kort en klein geslagen.

In de visschersgilde werd een grooten spiegel van den muur gerukt en op den grond verbrijzeld.

In de Congo, eene oude onbewoonde herberg der Schippersstraat, vernielde eene bom alles wat er aan de oude barak nog te vernielen was.

Op den zeedijk werd een schildwacht het hoofd afgeslagen door de scherven eener bom die ontploft was voor de villa Olga. Buiten de ruiten was er aan de gebouwen zelf weinig schade.

Zooals het reeds meermalen gebeurde was er ook eene bom bij die meer van kunsten maken dan van ontploffen hield. Dat was het geval met de bom die in de taartebakkerij Acke viel, in de Kapellestraat.

Ze kroop door het dak in eene slaapkamer van het 2de verdiep, snuffelde eens rond in eene wieg, die ledig was, trok dan naar het 1ste verdiep, vond er waarschijnlijk niets van hare gading, evenmin als in de eetplaats, zoodat ze naar den kelder trok, waar het zoo lekker rook, en liet er zich in eenen zak bloem vallen. Zij moet het er goed gevonden hebben want ze deed als de Rominagrobis van de fabel. Maar de bakker, die zich ook nog zoo iets uit zijnen schooltijd herinnerde, krabde zich s' anderendaags achter het oor en mompelde: « *Ce bloc enfariné ne me dit rien qui vaille* » en hij liet het voorzichtigheidshalve maar liefst weghalen door de mannen der kommandantuur.

Het jaar werd ongelukkig besloten door den moorddadigsten luchtaanval sedert de bezetting der stad.

Den 30sten December zal in vele huisgezinnen met bloedige letters aangeteekend blijven.

Om 8 uur 's morgens kwamen 3 vliegers over de stad gevlogen, weldra gevolgd door 2 anderen. Alhoewel hevig beschoten door al de afweerkanonnen te gelijk bieven ze in groote kringen boven de stad ronddraaien als zochten ze de plaatsen uit voor hun vernielingswerk.

Waarschijnlijk kreeg een van hen eenen tram in de kijk, die juist soldaten aanbracht van het front en aan *Petit Paris* was blijven stilstaan, want eene bom suisde opeens door de lucht maar kwam terecht op de apotheek Toelen, op de Alf. Pieterslaan, in de plaats van op den tram. Ze richtte er een vreeselijke verwoesting aan zoodat gansch het huis onbewoonbaar geworden was. Winkelramen en vensterruiten rinkelden naar beneden bij dozijnen.

Eenige soldaten die van den tram gesprongen waren werden door granaatsplinters getroffen.

Op het oogenblik dat de bom viel stond vrouw Marchand juist gereed om het gaanpad voor hare deur, Thouroutsche Steenweg 51, te vagen. Door den geweldigen luchtdruk werd de glazen deur uit hare hengels gerukt en tegen de vrouw geslingerd. Met een kreet, om hulp stortte zij bloedend neer terwijl in de keuken haar man, versteend van schrik, als aan den grond genageld stond. Het duurde wel 5 minuten eer hij tot bezinning kwam en kon gaan zien wat er gebeurd was. Hij vond zijne vrouw, bloedend uit verscheidene wonden te midden de stukken der gebroken deur liggen. Na de eerste zorgen in huis ontvangen te hebben werd ze naar het lazaret van het *Hotel de la Marine* gevoerd.

Een paar huizen verder, in de herberg *De Aviso* werd de zeventienjarige dochter Estella Luys, door een granaatscherf licht gewond, terwijl aan den hoek der straat een soldaat eenen arm en een been werden afgeslagen. Op den tegenovergestelden hoek werd een grijsaard van 71 jaar, de genaamde Amedée

Declerck, door een stuk getroffen en op den slag gedood.

Eene tweede bom was spoedig op de eerste gevolgd maar ditmaal nog wat verder van haar doel af want ze was terechtgekomen op een huis een weinig schuins over de apotheek Toelen gelegen in dezelfde laan. Het was bewoond door Mevrouw Wwe Baey. De bom ontplofte op het tweede verdiep zoodat ze het dak volkomen wegsloeg, de meubelen verbrijzelde en den trap uiteenrukte.

Zoo breidde zich de rij der vensterlooze huizen nog een eind verder uit in de laan.

In de Peter Benoitstraat werd Lea Corveleyn licht gekwetst door glasscherven.

Een op wien de bommen het waarlijk schenen gemunt te hebben was de ingenieur Coops. Hij was uit de elektriciteitsfabriek verhuisd waar, zooals we hooger gezien hebben, den 25sten September eene bom gevallen was op de keuken van den huisbewaarder, en had eene villa betrokken in de Muskarstraat. Hij was bezig met werken in zijn bureel toen hij opeens den kroonluchter op den rug kreeg, veroorzaakt door het ontploffen eener bom op den zolder. Gansch het dak en den trapgevel werden te midden de straat geslingerd. Het getal gebroken ruiten in de straat was zeer aanzienlijk.

De genaamde Everaert Gustaaf, een man van 38 jaar, uit de Renbaanstraat, werd zeer erg gewond door een stuk der bom.

Toen trokken de vliegers af maar wierpen nog verscheidene bommen in de Gerecht- en in de Onderwijsstraat, In de eerste werd een huis en in de tweede werden drie huizen zeer erg beschadigd. Een jongen van 8 jaar werd op den Nieuwpoortschen Steenweg licht getroffen door een stuk shrapnell. In de Gerechtstraat werd een bediende van het Komiteit van Hulp en Voeding, Georges Vandenberghe, tamelijk erg gewond door eene granaatscherf.

Nog enkele bommen vielen rechts en links zonder veel schade aan te richten zooals op het klooster van het H. Hert, op de Square Stefanie, in de Zwitserlandstraat, enz. Men schat dat er wel een twintigtal bommen moeten afgeworpen geweest zijn.

Dat was eene nieuwjaarsgift waarvan we maar liefst zouden verschoond gebleven zijn zoodat iedereen zich den 1sten Januari met schrik afvroeg wat het jaar 1916 ons wel brengen zou.

Duitsche Badgasten

Vooraleer op die angstwekkende vraag te antwoorden willen we eerst een tafereel ophangen dat ons eenigzins terugbrengt tot Oostende als... badstad.

Uit een artikel *Ostende in Kriegszeiten* van de *Kölnische Volkszeitung* knippen we volgende beschrijving :

« Heden is Oostende eene soldatenstad. Er heerscht een gewoel als in eene groote etappenstatie. Een bont, onophoudelijk afwisselend beeld. Men kan niet gelooven, dat Oostende, het elegantste van al de badsteden der Noordzeekust, verlaten en verweesd is en dat de heerlijk verfrisschende zeebaden door niemand benuttigd worden. Integendeel, er zal wel nooit in Augustus en September een grooteren toeloop geweest zijn aan het zeestrand als in het oorlogsjaar 1915. Natuurlijk is het publiek eenigzins anders samengesteld als in vorige jaren. Waar men ook kijkt ziet men slechts mannen, feldgrauen, gelijk zij uit de loopgraven en onderstanden van het front komen, matrozen, zeesoldaten, voetvolk en kanonnieren in bont gewoel. Dagelijks rolt bijzonderen trein op bijzonderen trein in de groote spoorhal van Oostende. In lange reien stappen de feldgrauen naar het strand, voorafgegaan door het regimentsmuziek, zoodat er voor gezorgd is dat ook, bij het gebruiken der baden, het kursaalmuziek niet onbreekt. Bij duizenden komen de soldaten van het front, tot ver beneden Ieperen, om baden te nemen. Er zijn er velen bij die nog nooit de zee gezien hebben en nu van op den dijk verstomd de oneindige zee beschouwen.

In den wereldberoemden kursaal van Oostende vinden heden duizenden duitsche soldaten voldoende rust en herstelling van de ontbeeringen van den veldtocht. De groote en kleine prachtzalen en vertrekken zijn opgevuld met vertegenwoordigers van al de wapens van ons leger. »

Reeds bij den aanvang van den zomer 1915 werden door de Duitschers maatregelen genomen voor de herinrichting van den badendienst.

Een eerste reglement bestaande uit 9 artikelen werd opgemaakt, dat in Mei van het volgend jaar nog aangevuld werd zoodat het bestond uit 11 artikelen.

Ieder artikel op zichzelf was daarenboven merkelijk gewijzigd en volledigd.

Het is nogal de moeite waard kennis te maken met dat reglement. Daar het uitsluitend in het duitsch gesteld was, laten we de vertaling hier volgen.

Voorschriften voor het baden te Oostende

1. Het zeebad is wegens de sterke strooming levensgevaarlijk. Geen bader mag verder dan tot de borsthoogte in het water gaan.

2. Tijd voor het baden is slechts toegelaten bij doode tij en vloed.

Die tijd zal wekelijks op voorhand (ook als bericht in K. T. B. (1) bekend gemaakt en daarenboven op borden op het strand uitgehangen worden.

3. Het baden buiten dien tijd en op andere plaatsen als degene die voorzien en op de borden aangeduid zijn, is streng verboden.

4. Verdeeling van het badstrand.

(1) Verkorting van Kommandantur Tages Befehl. — Dagorder der Kommandantuur.

Westgrenzen : de groote ramp vóór den toegang tot het Palace Hotel.
Oostgrenzen : de ramp naar de Kursaal.

De plaats van de Kursaal tot aan de verlenging der Weenenstraat is voorbehouden voor de officieren.

Aansluitend naar het westen tot aan de strandtrappen ten oosten van het uiteinde der Koninginnelaan voor de burgers.

Van daar tot aan de ramp vóór de zuilengaanderij voor porte epéeonderofficieren.

Verder de plaats vóór de zuilengaanderij voor de manschappen.

De plaatsen worden door borden aangeduid. De zuilengaanderij dient voor kleedplaats der manschappen. Badkarren staan onvergeld ten dienste der manschappen. Versch linnen en zwembroeken zijn tegen een kleine vergoeding op het strand te bekomen.

5. Het betreden van het badstrand bestemd voor de burgerbevolking is verboden aan de militairen van allen dienstgraad buiten hunnen dienst.

6. Toezicht

De grenzen der badplaatsen worden langs den kant der zee door boeien aangeduid. Het voorbijzwemmen dier grenzen is ook voor koene zwemmers levensgevaarlijk en streng verboden. Overtreders van dit verbod moeten door hoornseinen teruggeroepen worden. Een boot, door de Marine ten dienste gesteld, neemt gedurende den badtijd den reddingsdienst waar op het strand der manschappen een ander, door de stad ten dienste te stellen moet dienst doen voor het overige gedeelte.

Het toezicht bij het baden der manschappen moet steeds door eenen officier gehouden worden, die voor het opvolgen der gegeven bevelen persoonlijk verantwoordelijk is. Hij moet de manschappen vóór den aanvang van het baden over al de voorschriften inlichten, moet zich van den goeden staat der reddingsmiddelen overtuigen en den boot met de reddingsmanschappen doen gereedmaken. De aanduidingen welke gegeven worden door onderofficieren belast met het toezicht en daartoe met een bijzonder kenteeken voorzien moeten onvoorwaardelijk opgevolgd worden.

In een boek dat door de onderofficieren moet voorgelegd worden zullen door den bevelvoerenden officier afdeeling en aantal der onderofficieren en manschappen ingeschreven worden.

7. Het baden zonder zwembroek, het aankleeden op het wandelstrand, en bijzonderlijk aan het strand voor de burgerbevolking is verboden.

Manschappen, die geene zwembroeken medegebracht hebben, kunnen er in de zuilengaanderij onvergeld tegen ontvangstbewijs bekomen.

8. Troepenafdeelingen, die met geweeren afkomen, mogen ze slechts gedurende het baden en slechts in den Hippodroom (in de nabijheid van het strand) in rotten zetten. Gedurende het overige oponthoud te Oostende moeten de manschappen hunne geweeren steeds bij zich dragen, zoodat ze bij alarm aanstonds kunnen oprukken.

9. Bij eenen vliegeraanval moet het strand onmiddelijk geruimd worden.

10. *Alarm* en *dreigende beschieting* zullen door alarmsirenen bekend gemaakt worden.
Alarm een ongeveer 2 minuten lange ononderbroken huiltoon.
Dreigende beschieting een tien tot 15-tal kort na elkander afgegeven huiltonen.

11. Bij alarm volgt bijzondere aanduiding voor de onderofficieren met het toezicht belast.

Oostende in Mei 1916. De Kommandantuur.

Dit reglement werd hoegenaamd niet onderhouden wat de zwembroeken betreft. Meestendeels gebeurde het baden in Adamskostuum, terwijl er kinderen en jonge meisjes waren in het gedeelte voorbehouden aan de burgerbevolking, ofwel wandelden op den dijk. Zeer dikwijls werden daarover klachten gedaan aan hoofdkommissaris of burgmeester, die ze overmaakten aan de kommandantuur, maar zonder gevolg.

Zoo hebben we zelf op zekeren dag eene afdeeling soldaten zien aankomen, zich zien uitkleeden op het strand, daarna parademarsch doen tot aan het water en er zich dan allen tegelijk in werpen zonder dat ze in de verste verte van een zwembroek schenen te denken.

Overigens de afbeeldingen zijn daar om het te bewijzen, want op de fotografische opnamen voor hunne geïllustreerde bladen en tijdschriften zien we ze

allen zonder zwembroek. Daarbij de officieren wandelden uren rond in de zon of speelden onder elkander of lagen uitgestrekt in het zand met een eenvoudig schaamrokjen om de leden, net als de negers of de roodhuiden.

Men is aan veel gewoon in eene badstad als Oostende waar men niet zeer nauwziende is wat de zedelijkheid betreft, maar de verregaande schaamteloosheid der Duitschers werd zeer hevig gehekeld.

Soms had den er ook grappige tooneelen plaats. Zoo hebben we op zekeren dag een aantal officieren als bezetenen zien rondrennen in hun zwembroekjen terwijl een vlieger zich verlustigde met een paar bommen in het water te werpen. Dat was me een Marathon om de olympische loopers te doen groen worden van jaloerschheid.

Ook de verordeningen nopens het zwemmen binnen de grenzen aangeduid door de boeien werden niet nagekomen zoodat er herhaaldelijk soldaten verdronken zijn bijzonder dat zelfs, den 6den September, er niet minder dan elf soldaten ineens medegesleurd werden door de sterke strooming en verdronken. Zij hadden wel een reddingsdienst maar die bestond uit soldaten zonder ondervinding terwijl de oostendsche reddingsdienst, in vredestijd, daarvoor ervaren mannen bezit die voor durend in de weer zijn om de baders in het oog te houden en door getrompet tot de orde te roepen. Zoo zijn de ongevallen uiterst zeldzaam. Natuurlijk kenden de Duitschers, in hun dwazen overmoed, dat alles veel beter maar ze hebben er dan ook de gevolgen van gedragen.

In Maart 1916 verscheen het eerste nummer van *An Flanderns Küste, Kriegszeitung für das Marinekorps*, een nogal wel opgesteld en tamelijk spiritueel tijdschrift dat om de veertien dagen verscheen.

Het doel ervan werd in verzen uiteengezet in het eerste nummer :

Das erste Feldblatt der deutschen Marine,
Geschrieben für euch am Yser und Düne,
Erblicket heute das Licht der Welt !
Wir hoffen dass euch die Zeitung gefällt.
Sie sol euch getreulich und slich berichten
Von Flandern und euren Kriegsgeschichten.

Wir wollen erzählen von flandrischen Sagen,
Von flämischer Kunst und vergangenen Tagen.
Und was die Feder nicht schildern kann
Das zeichnet euch fix unser Malersmann,
Doch lässt sich hier noch so manches sagen
Vor allem : *Wie wir die Feinde schlagen !* (1)

(1) Het eerste Veldblad der duitsche Marine
Geschreven voor u aan IJzer en Duinen,
Ziet heden het levenslicht !
Wij hopen dat u het nieuwsblad bevalt.

Daarin verscheen in 1917 een geïllustreerde parodie van bovenstaande reglement.

Ostender Badergeber

1. Onderofficieren en manschappen moeten bij het baden omgespen (1). De halsdoek moet aangehouden blijven. Voor korporaals en gegradeerden moeten de korporaalsknoppen (2) en respektieve galons eraan blijven. Erkenningsteekens en gasmaskers moet men steeds bij zich houden.

Van het dragen van den staalhelm mag op de hondsdagen afgezien worden.

2. Het is verboden zich bij het baden een periskoop (3) op den buik te binden, daar hierdoor onder de etappenbezoekers onrust veroorzaakt wordt.

3. Verwarring van badkarren met gelijksoortige huisjes is door den noodigen uitleg te voorkomen. Ongeletterden moet men voor dit doel het bezoek van een feldlazaret mogelijk maken.

4. Aan kaalkoppen is het benuttigen van golvenkammen verboden.

5. Het lezen van gazetten bij zeefosforescentie is, als zijnde te gevaarlijk, verboden.

6. Het maaien van zeegras is alleen toegelaten met toelating der kommandantuur.

7. In den tweeden helft van Augustus is het gebruik van oesterbanken, als zijnde versch geschilderd, verboden.

8. Het slikken van zeewater is van af 30 Mei wegens het zoutgehalte nog slechts aan dragers van rantsoenkaarten toegelaten. Van de gepeperde seizoenprijzen is afgezien geweest.

9. Wegens het gevaar voor de kustverdedigingswerken is het op straf verboden te duikelen aan lieden met een waterhoofd.

10. Zwembroeken zijn slechts te verkrijgen tegen aflevering van een schein. Inlichtingen te bekomen bij de badvrouw.

11. Om verder afdrijven te voorkomen wordt opnieuw het bevel van 30 Februari in herinnering gebracht waardoor het buiten de grenzen zwemmen slechts in zwembroek « zonder merkteekens » toegelaten is.

12. Het fotografeeren van onderzeeërs in ondergedoken toestand is verboden.

POE POE.

Het zal u getrouw en buk berichten
Van Vlaanderen en uwe krijgsverhalen.

Wij zullen vertellen van Vlaamsche sagen
Van Vlaamsche kunst en vervlogen dagen,
En wat de pen niet schilderen kan
Dat teekent voor u vlug onze malerman.
Doch al laat zich hier nog zooveel zeggen
Vóór alles : *hoe wij de vijanden verslagen.*

(1) 't Is te zeggen ceinturon en sabel omgorden.
(2) Bij de D. hadden de korporaals aan den kraag een koperen knop als erkenningsteeken.
(3) Bovengedeelte van eenen onderzeeër.

der meest heilbrengende inrichtingen achter ons front geworden is. De soldatenmond heeft het Lausoleum gedoopt, te Oostende heet het minder openhertig maar officieel « Ontsmettingsbad. »

Het prachtigste hotel aan de zee met den hoogmoedigklinkenden engelschen naam, waarin eens koningen en prinsen met welbehagen uitrustten, is uitgekozen als de plaats waarin de Marine zich ontlast van de kwelgeesten der loopgraven. De humor in alle lotgevallen, welke den duitschen soldaat nooit verlaat heeft ook hier een rijk veld gevonden en talrijke, meer of minder gelukkige, dichterlijke ontboezemingen zijn met potlood op de muren gekrabbeld. Wij willen er hier enkelen aan het nakomelingschap overleveren :

Daar er op het front veelpootige vijanden verschenen waren die het den soldaten vrij lastig maakten werden spoedig maatregelen genomen om degenen, die van het front kwamen, er van te ontlasten vooraleer zij hunne kwartieren betrokken. En dat was maar best ook want het zou er anders lief uitgezien hebben bij de Oostendsche burgers. Volgens de verklaring der soldaten waren het goed gekweekte beestjes. Het schijnt dat ze zich niet alleen te goed gedaan hebben aan duitsch bloed maar dat ze het zelfs aandurfden dat van onze jongens en bondgenooten te beproeven.

Het grootste hotel van Oostende, vroeger verblijf van den geld- en geboorteadel, het *Palace Hotel*, werd herschapen in een ontsmettings- en... ontluizingsbad.

Spoedig verscheen daarop, in hoogergenoemd tijdschrift, volgende mededeeling daarover :

Oostende als luizenbad

« Is het ook geen Wereldbad heden, het maakt als luizenbad ons blijde» klinkt het in eene geestige rijmelarij over Oostende. « De oorlog heeft ons met volkeren in betrekking gebracht die rijk zijn aan ongedierten en zoo heeft de vindingrijke geest der Duitschers ook het luizenbad uitgevonden, dat een

Hel, waarin de luizen braden,
Is de hemel voor de soldaten !

*
* *

Franschen, Russen, Engelschen
Niets maakte ons benauwd
Doch nu de luizen aanrukken
Loopt Duitschlands leger weg

*
* *

Heden wordt ik verlost van de bijen
Die mij plaagden dag en nacht,
Doch weldra wordt uit de duinen
Eene nieuwe zending meegebracht.

En brult in 't duinenzand
De chef ons eenmaal toe
En roept : Gij luizenbende !
Zoo heeft hij gelijk, de man.

In 1918 werd, met zeer groote kosten, een gansch volmaakt « Desinfektions-Brausebad » in het *Palace Hotel* ingericht.

Het heeft enkele maanden gediend want, den 15den Oktober, daags voor de vlucht der Duitschers, werd alles door hen opgeblazen en bleef er niets anders meer over dan verwrongen machienen, uiteengerukte huizen en ingestorte zolderingen.

Eene zonderlinge huiszoeking

Op zekeren dag meldden zich twee heeren aan bij een der schrijvers (de heer Lefèvre) om mijnheer te spreken. De eene blond klein van gestalte, zeer vlug in zijne bewegingen, met een slappen vilten hoed, een koffie-met-melkkleurige jas aan en een rieten stokje in de hand, geleek een echte dandy. De andere, zwart, tamelijk lang en zwaargebouwd, gladgeschoren, met scherpe wezenstrekken, ruw van uitzicht, donkergekleed, was op en top een duitsche politiekommissaris.

De meid, die open deed, bracht de heeren in de studiekamer en zegde haren heer, die thuis was, te zullen gaan roepen. Doch nauwelijks was de meid de deur uit en den trap af naar de kelderkeuken of de beide politiemannen stonden achter haar zoodat ze geen woord of geen beweging verloren van het aankondigen van hun bezoek.

De heer Lefèvre, niets kwaads vermoedend, stond dadelijk op en vergezelde de heeren naar zijn studiekamer waar ze hunne identiteitskaart uithaalden en verklaarden gelast te zijn eene huiszoeking te komen doen.

De beschuldiging luidde : ge zijt een agent van het Staatsbestuur van den Hâvre en zijt met dit bestuur in briefwisseling gebleven.

Doodbedaard overhandigde de heer Lefèvre al zijne sleuters en verklaarde natuurlijk nooit van niemand het minste geschrift ontvangen of nimmer, sedert de duitsche bezetting, eenen brief verzonden te hebben. De sbiren geloofden daarvan wat ze wilden en eischten portefeuille en papieren.

Daar de heer Lefèvre eene huisjas droeg had hij niets bij zich en werd het onderzoek ervan tot later uitgesteld. Na eerst een gansche boel uitleg gevraagd te hebben over een portret dat op de piano stond en waarop zijn jongste broeder afgebeeld was in uniform der ruiterijschool van Ieperen, portret dat dagteekende van vóór den oorlog, begon het onderzoek met de bibliotheek.

Schetsen van kaarten, die in atlassen staken, werden nauwkeurig bekeken en overal moest uitleg gegeven worden hoe ze ontstaan waren en tot wat ze dienden. Ontworpen en afgemaakte studiën werden doorloopen en zelfs gedeeltelijk gelezen waarbij de heer Lefèvre spottend deed opmerken dat het toch nogal zonderling was voor een franskiljon dat al de handschriften in het nederlandsch waren gesteld. Want dat was het grappige van de zaak. Bij de korte ondervraging die voorafging verweet de groote zwarte bullebak den voorzitter van het Davidsfonds voortdurend dat hij een franskiljon was. Voor zoo iets haalt men eenvoudig de schouders op en acht het beneden zich erop te antwoorden.

Na vruchteloos de bibliotheek doorsnuffeld te hebben was het de beurt aan de schrijftafel die met allerlei boeken, tijdschriften en papieren bedekt was.

Eenige gedichten — snipperlingen om aangenaam den tijd te dooden — trokken hunne aandacht en een ervan verdween zelfs in de portefeuille van den kleinsten.

In de schuiven lagen vele omslagen met uitknipsels van dagbladen, aanteekeningen, enz. Die werden bijzonder zorgvuldig onderzocht terwijl de snuffelaars, in vloeiend italiaansch, elkander hunne bevindingen meedeelden. Die kwamen in hoofdzaak hierop neer dat alles dagteekende van vóór den oorlog, dat alles met te veel orde gerangschikt was en hun onderzoek niet veel zou opleveren. De jongste vooral scheen er den brui aan te geven en bromde herhaaldelijk *andiamo.*

Maar zijn kameraad gaf het zoo gemakkelijk niet op en moest er eerst het zijne van hebben vooraleer de plaats te verlaten.

In eenen hoek stond eene tafel waarop een groot aantal duitsche dagbladen lagen. Daarop wierpen ze slechts een onverschillige blik zoodat de heer Lefèvre toen ze op het punt stonden de plaats te verlaten hun dien hoek aanwees zeggend : Moet ge dat ook niet doorzoeken ?

Hadden ze den ondeugenden glimlach kunnen zien welke zijne lipgen plooden bij hun ontkennend antwoord ze zouden dadelijk geweten hebben waar het venijn verborgen zat. Niet dat er daar spraak was van geheime briefwisseling met het Staatsbestuur, dat was te veel eer, maar hadden ze de hand kunnen leggen op de aanteekeningen, verboden drukwerken en schriften, ze zouden zich voor hunne moeite ruimschoots beloond geacht hebben. Maar wie gaat er nu geheime papieren verbergen op eene plaats die in het oog springt zoodra men binnenkomt ? De duitsche speurhonden waren wel slimmer dan zich zoo door eenen « franskiljon » te laten beetnemen. En met een gewichtig gezicht trokken ze naar beneden om den inhoud der jas te gaan nazien.

Daar het reeds tamelijk donker was in den gang werd de jas als een vaandel door den heer Lefèvre met uitgestrekten arm, gevolgd door zijne twee bewakers, naar de veranda gedragen terwijl de loerende blikken der vrouwelijke huisgenoten van uit de achterkeuken al die toebereidselen volgden. Die voelden niet weinig hun hart kloppen want wie weet wat er al uit zoo'n zakken kan te voorschijn komen. En inderdaad er kwam van alles uit. Verfrommelde papieren, portretten, naamkaartjes, doodsbeeldekens, stadsbons, de dagorde der jongste zitting van het Comiteit voor *Hulp en Voeding* en ook.... een in dubbel gevouwen papiertjen met, geschreven met het schrijfmachien, *la donna è mobile*, een aria uit *Rigoletto.*

Dat viel in de handen van den dandy, die lachend tot zijnen makker riep : « Ecco ! Rigoletto » en, op zijne hielen draaiend, zong hij, uit volle borst :

La donna è mobile
qual piume al vento
muta d'accento
e di pensiero. (1)

En zoo ging het de vier strofen door, terwijl hij als eene eerste danseres van het ballet, de veranda rondzwierde.

Onmogelijk zich de verbazing voor te stellen van al wie daarbij aanwezig was.

Daarmêe was de kluchl uit, het onderzoek afgeloopen en hebben de lezers een denkbeeld van eene huiszoeking tijdens het duitsch schrikbewind. Die geheime politie was waardig van haren keizerlijken hansworst.

Beschietingen en Vliegeraanvallen in 1916

Vliegeraanvallen zijn de verschrikking van bijna elken dag. 't Is de bedreiging van elk oogenblik. 't Geeft het beeld van een belegerde en beschoten stad ; 't is 't geweld, de dood en de verwoesting van den oorlog steeds aanwezig. De menschen, gewoon bezig en uiterlijk gerust, leven in gedurige spanning, steeds op hunne hoede, luisterend opkijkend bij elk kanonschot dat nabij klinkt.

Van af 1916 werden hier en daar schuilgelegenheden ingericht waarop in groote letters het woord *Unterstand* prijkten. Daarvoor werden sterkgewelfde kelders uitgekozen, waarin men van de straat rechtstreeks kon in nederdalen. Velen waren voorzien van een schuine trap door een gebetonneerden koker beschut. In den beginne uitsluitend voor soldaten bestemd werd het getal later merkelijk vermeerderd en ook voor de burgerlijke bevolking opengesteld.

Het begon bij vele lieden zichtbaar op de zenuwen te werken. Velen hadden hun bed in de keiderkeukens overgebracht. Gedurende den nacht hoorde men, tijdens beschietingen of vliegeraanvallen, in den omtrek der onderstanden het vlug geklabetter van klompen (kloefen zegt men te Oostende) van groot en klein op de straatsteenen. Het zijn meestal vluchtelingen uit de verdwenen dorpen der vuurlinie die Oostende zijn komen bewonen, en bij het eerste schot, half gekleed, met onzinnge haast naar de onderstanden vliegen. Daar zitten ze opeengepakt in het donkere ruim, met kloppend hart te luisteren naar het gebulder der afweerkanonnen, het aanhoudend tok-tok-tok der machinegeweeren dat scherp het aanhoudend kanonrumoer doorhagelt en schrikken telkens schichtig op bij het zware, breede gekraak der ontploffende bommen.

(1) De vrouw draait gelijk de pluim in den wind, ze is veranderlijk van gevoelens en van gedachten.

Met een zucht van verlichting hooren ze het afnemen van het ijzerorkaan en weer klabetteren de klompen, doch heel wat trager, begeleid door de scherpe toonen van door elkaar sprekende stemmen.

Want dat was het vreeselijke van den toestand, het meerendeel van de luchtaanvallen en van de beschietingen greep 's nachts plaats wat natuurlijk den schrik niet weinig vermeerderde en de toestand der geteisterden recht hachelijk maakte.

De eerste beschieting van het nieuwe jaar had plaats op 24 Januari.

Een obus vloog tegen het gaanpad op den Thouroutschen Steenweg, rechtover het huis bewoond door het huisgezin Van Hove. De stukken vlogen in het huis en maakten er verscheidene slachtoffers. Margaretha, een meisje van 2 jaar oud, werd letterlijk het hoofd van de romp gerukt ; Florent, een zoon van 13 jaar, werd de kinnebak afgeslagen en was insgelijks op den slag dood.

De moeder werd gekwetst aan het aangezicht en aan de armen.

De drie slachtoffers werden onmiddelijk naar het *Hotel de la Marine* gevoerd.

Benevens het huis der slachtoffers werden nog een zestal huizen uit den omtrek minder of meer erg beschadigd,

Den 24sten April, zijnde 2de Paaschdag, werd een vliegeraanval met buitengewone stoutmoedigheid uitgevoerd.

De vliegers daalden tot eene hoogte van nauwelijks een paar honderd meters zoodat de soldaten er naar schoten met geweeren. Maar de aanvallers schoten terug met revolvers en wierpen bommen zoowat langs alle kanten.

In de Nieuwlandstraat ontplofte de bom op straat zoodat al de ruiten vergrijzeld werden bij de heeren Jan Van Mullem en Oscar De Coo en er verder nog een groot aantal uitvlogen in gansch de straat.

Op den Thouroutschen Steenweg werd een huis leelijk toegetakeld maar het was gelukkig onbewoond. Voor de liefhebbers van statistieken : in die straat alleen werden 376 gebroken ruiten geteld.

Op de Elisabethlaan werden een pakhuis en serren getroffen en al wat er zich in bevond mocht naar de mestzaat gevoerd worden.

Op het gemeentekerkhof viel eene bom op perk 57 waar de duitsche soldaten begraven werden. Drie lijken werden omhoog geworpen en 6 kisten lagen opengebroken zoodat de half ontbonden lijken zichtbaar waren en een verpestenden reuk verspreidden.

Een steenen zerk van eenen Oostendenaar, in de nabijheid van dit perk, werd stuk geslagen. Daar waar de bom gevallen was werd een put gevormd van 3 meters diep en 6 meters omvang. De aarde was gevlogen tot op het dak van het huis van Ivo den kerkhofbewaker.

Eene bom, die terecht gekomen was op de koer van het burgerlijk hospitaal, veroorzaakte er het breken van niet minder dan 420 ruiten.

In de Engelandstraat sloeg eene bom al de boksen stuk van den heer Bastin maar ze waren natuurlijk ledig. Er werden ook nog bommen geworpen in de Godshuizenstraat, de Leffinghestraat en de Nieuwpoortsche Steenweg maar de vensterruiten waren de eenige slachtoffers.

Den 4den Mei, rond 5 uur 's morgens, kwamen 5 of 6 vliegers over de stad geronkt en het duurde niet lang of midden het gebulder der afweerkanonnen kraakten de ontploffingen der afgeworpen bommen.

Eene bom viel op het terras van het koninklijk Chalet, juist vóór den ingang van het gedeelte gelegen langs de koninklijke gaanderij. Eene tweede bom, die een twintigtal meters verder viel, doodde den schildwacht. Maar er was geen andere schade dan een groot aantal gebroken ruiten.

Een derde bom viel op den puinhoop van het voormalig Lunapark. Al de ruiten van de villas gelegen tusschen de koerslaan en de Velodroomstraat vlogen stuk. Twee groote steenen bollen die als versiering dienden der loggia van eene villa op den hoek van de Velodroomstraat en de Koninginnelaan stortten naar beneden.

Eene vierde bom viel in de Zwaluwstraat maar richtte er geene andere schade aan dan de gewone ruitenbrekerij.

Op de Elisabethlaan liep het slechter af. Eene bom ontplofte er op het oogenblik dat 5 werklieden van den reinigheidsdienst daar voorbijkwamen om naar hun werk te gaan. Een van hen, Herman Meulemeester, wierp zich plat op den grond wat niet belette dat hij eene granaatscherf in den rug kreeg welke tot in zijne rechter long drong. De ongelukkige, slechts 17 jaar oud, werd naar het lazaret van het *Hotel de la Marine* gevoerd waar hij twee dagen nadien overleed. Hij maakte deel uit van een gezin van 24 kinderen. Twee maanden te voren was er een gestorven van verschot wegens het ontploffen eener bom.

In de Stuiverstraat viel eene bom achter het huis der familie Saelens en sloeg een deel van den gevel in. Een jongeling, Georges Dewulf, die in zijn bed lag, kreeg gansch de zoldering en den ingestorten gevel op het lijf. Men was verplicht zijn bed stuk te kappen om hem van onder de puinen te kunnen uithalen, en, zonderling genoeg, hij kwam er met wat schrammen en kneuzingen van af.

Eene gebeurvrouw, Emilie Broucke, echtgenoote Catrysse, kreeg een stuk tegen het hoofd doch werd slechts licht gewond.

Het oud politiebureel in de Hertogstraat, wijk Mariakerke, werd door eene bom leelijk toegetakeld terwijl nog een aantal bommen links en rechts weinig of geen schade veroorzaakten. Volgens het onderzoek der politie zouden er niet minder dan 42 bommen rondgezaaid geweest zijn.

Ondertusschen waren er duitsche vliegers opgestegen zoodat er weldra een luchtgevecht ontstond met het gevolg dat ze spoedig uit het oog verdwenen. Later vernam men dat een duitsch en een fransch vliegmachien te Middelkerke waren neergestort en de vliegers alle vier dood waren.

Den 9den Juli zong de batterij Hamilton en eene batterij van Nieuwpoort eenen tweezang dat de huizen van Oostende erbij dansten. Of het van angst of van pret was, zegden ze ons niet.

Wie het minder prettig vonden waren Alfred De Vos die een hand afgeslagen werd door een stuk obus, en Camiel Roose, die een stuk uit de bil werd gerukt. Een andere granaat ontplofte in het zwijnenpark zoodat gansch de

menagerie zwijnen, kiekens, konijnen en andere diergelijken de lucht invloog. Twee soldaten werden daarbij gedood en 13 gekwetst. Drie kanonnen werden buiten gevecht gesteld.

Vele obusstukken vlogen tot in de stad maar maakten geene slachtoffers. Een scherf vloog door een der geschilderde ramen van de groote kerk, verbeeldende de boodschap van den engel Gabriel. Een stuk glas viel op het altaar waar een priester bezig was de mis te lezen.

Na dat concert dat twee dagen duurde trad eene rustpoos in tot den 9den September.

Rond 7 uur wierp een vlieger verscheidene bommen op het vliegplein van Mariakerke, op de stalling van Serruys op den Nieuwpoortschen Steenweg en op den steenschen dijk. Een man van 44 jaar, Louis Blomme, werd erg gekwetst aan de linker bil en een jongen van 16 jaar Jerôme De Doelder bekwam eene lichte verwonding aan den hals. Was de zomer dus betrekkelijk goed voorbijgegaan we zouden het in de maand November zooveel te erger hebben.

Het openingskoncert begon den 9 November om 9 uur 's avonds. Eene bom viel in het springsas en maakte er eenen put van 5 meters diep en 15 meters omtrek. Al de ruiten der huizen van de Vuurtorenwijk vlogen uit.

Rond half 3 's morgens nieuw concert maar ditmaal vertrokken de vliegers zonder bommen af te werpen.

Om 5 uur begon het spel eigenlijk eerst voor goed.

Het vliegtuig vloog zo laag dat het bijna de huizen raakte. Het wierp eene bom op den trap van de politiewacht der Visscherskaai waar ze met een vreeselijk gekraak ontplofte. Gansch de trap werd vernield en zware steenbrokken vlogen in alle richtingen. Van af de Cirkelstraat tot aan de Londenstraat bleef geen enkele ruit ongeschonden. In het *Hotel du Phare* en in het *Hotel de Londres* werden in de dertig groote spiegelruiten uitgeslagen.

Eene tweede bom viel op den koer van de kazerne der de Smet de Nayerlaan, graafde er een diepen put en doodde twee onderofficieren,

Twee bommen vielen op de zagerij van de *Riga* waarin 143 mannen en een honderdtal paarden onder dak gebracht waren. Gansch het dak stortte in en de granaatscherven zaaiden dood en vernieling. Negen soldaten bleven op den slag dood en 36 werden gekwetst weggevoerd. Daarvan stierven er 's anderdaags nog 4.

Men schat dat er een dertigtal doode paarden van onder de puinen gehaald werden.

Een vijfde bom viel op den ijzerenweg van de *Riga* en vernielde er twee wagens terwijl het vleesch, bestemd voor de duitsche troepen, dat in de slachthuizen Carbon hing, met stukjes ijzer doorspekt was.

's Namiddags van denzelfden dag werden er nog bommen geworpen op de wijk Sas-Slijkens en op Breedene waardoor Aug. Zwaenepoel, meesterknecht bij den heer Smis, met zijne vrouw en een kind van 2 jaar, evenals een jongeling van 21 jaar, Rombaut Frans, licht gekwetst werden.

Een groot aantal menschen van het Sas kwamen van schrik naar Oostende

geloopen.

Bij het luchtgevecht dat tijdens dien aanval plaats had werd een engelsch vliegtuig neergeschoten.

De britsche admiraliteit deelde over dien luchtaanval het volgende bericht mede:

« Heden vroeg ondernam een eskader marinevliegtuigen een aanval op de haven en aanlegplaats voor duikbooten te Oostende en te Zeebrugge. Er werden met bevredigende uitslagen een aantal bommen geworpen. »

De getroffen Oostendenaars die zulks lazen vonden het eigenlijk minder bevredigend. Wat ze vooral nog veel minder bevredigend vonden was de moorddadigen luchtaanval op 's konings naamdag (15 Nov.).

Was het daarom misschien dat het de vreeselijkste was welke we tot dan toe gehad hadden en een der moorddadigste uit gansch den oorlog? Wie er daags te voren plannen gemaakt had om den feestdag op de eene of de andere manier te herdenken, zooals het in 1915 het geval geweest was, had er van s' morgens vroeg allen lust voor verloren, want van af den vroegen morgen was de stad in rouw gedompeld.

Van af 6 uur werden we opgeschrikt door het geweldig gekraak van een aantal snel achter elkander volgende ontploffingen, en dat in verschillige richtingen, aanstonds gevolgd door het gebrul der afweerkanonnen en het getok der mitraljeuzen.

Elk sprong naar zijn venster, de vlugsten liepen op straat want men hoorde langs alle kanten verwilderd geroep en getier. Uit het oud gasgesticht sloegen plots groote vlammen naar buiten terwijl dikke rookwolken opstegen uit de Zeestatie. Weldra was gansch de stad in rep en roer en liepen de menschen als ontzind in alle richtingen rond, terwijl de pompiers in razende vaart en al toeten voorbijsnorden.

In den voormiddag was het eene processie van straatvagers, glazenmakers, timmerlieden, deurwaarders, soldaten der kommandantuur, die met koortsige haast van de eene straat naar de andere trokken om de glasscherven weg te voeren, ruiten in te steken, vitrienen voorloopig door planken te vervangen, eene beschrijving op te maken der geleden schade of verslag te maken voor den plaatsbevelhebber.

Al de straten waren opgepropt met nieuwsgierigen die zich verdrongen rond de afsperringen bewaakt door politie of soldaten. De veldgendarmen hadden de meeste moeite om het verkeer vrij te houden. De stad vertoonde een schouwspel van nog niet geziene verwoesting.

Op den hoek der Capucienenstraat en Groenselmarkt, was eene bom met zulk geweld ontploft dat op de Groenselmarkt al de ruiten uitgeslagen werden van de huizen beginnende met nummer 22 tot en met 2; in de Capucienenstraat nummers 6, 4, 2 en 1 en in de Kaaistraat 1 en 1 bis.

De paarden van een duitsche keuken, welke voor den ingang van het *Hotel de Gand* stond, werden zoo erg door de stukken gekwetst dat ze stervend neerstortten en rondspartelden in groote bloedplassen.

Hun buik was als opengereten en op vele plaatsen puilden de ingewanden eruit.

Nevens het *Hotel de Gand* lag het meubelmagazijn Poupaert. Eene bom was er vlak door het dak gevlogen, had de ijzeren roostering ineengeplooid en eene verschrikkelijke vernieling aangericht onder de tentoongestelde meubelen. Niemand werd gekwetst maar de stoffelijke schade werd beraamd op 25.000 fr.

Eene bom welke in een huis gevallen was der Nieuwstraat richtte er insgelijks groote schade aan en deed de ruiten stuk springen van een tiental huizen in de Nieuwstraat, even zooveel in de St-Franciskusstraat en nog enkele in de Schippers- en Kleinekaaistraat.

In de St Pieterskerk viel een stuk van eene bom dwars door het gewelf, boven het beeld van Onze Lieve Vrouw van Lourdes, terwijl de E. H. Colens, onderpastor, bezig was de H. Communie uit te reiken. Eene wolk van solfergeur verspreidde zich door de kerk en verscheidene stukken koper werden opgeraapt.

In de St-Paulusstraat viel eene bom op den koer van het huis nr 37. De echtgenoote Smessaert, Sidonie Bonheure, beter bekend in de wijk onder den naam van Mille ' Kaaswijf, die juist op dat oogenblik in den gang kwam om hout te halen voor de stoof, kreeg verscheidene scherven in de beenen en in het hoofd en stortte dood neder in eenen vreeselijken bloedplas. Toegesnelde geburen legden ze in eene kist en voerden ze alzoo naar het doodenhuis.

In de Kerkstraat viel eene bom op het gaanpad, juist tusschen het huis Spilliaert en een onbebouwden grond. De heer J. Spilliaert, die in den kelder zat, ongeveer op een meter afstand van de plaats waar de bom ontploft was, werd door den luchtdruk omvergeslagen.

Een patatfritewagentjen van baas Samper, dat op den onbebouwden grond stond, werd heelemaal stuk geslagen.

In het St-Jameshotel dat er rechtover gelegen was werden er 120 ruiten ververbrijzeld.

Aan de drie huizen, de partikuliere woning, de drukkerij en winkel en het ledigstaande huis er rechtover van den heer Elleboudt, bestuurder der *Zeewacht*, werd er veel schade aangericht, voornamelijk door het stuk slaan van vitrienen en vensters in spiegelglas. Een der deuren was heelemaal uiteengerukt.

In de Christinastraat ontplofte eene bom in her achterhuis van den glazenmaker, Samper en sloeg er alles stuk terwijl eene andere bom voór het huis ontplofte en het voorgebouw in deerlijken staat stelde. Man en vrouw werden licht gekwetst.

In den meubelwinkel Vincke werden een aantal meubelen beschadigd. Al de ruiten der omliggende huizen, alsook van de drukkerij Raick en het *Hotel de*

Kloon moesten het natuurlijk ook ontgelden.

Niet minder dan 5 bommen vielen op het gasgesticht, waarvan 2 in den gasketel, welke gevuld was met 3500 kubieke meters zuiver gas. Eene ontzaglijke vuurzuil steeg ten hemel maar was een kwartier nadien reeds uitgedoofd.

Twee bommen vielen tusschen de ijzeren buizen, en een vijfde in de bureelen. De stukken vlogen dwars door de muren tot in de woning van den heer Sacré. Deze werd erg gekwetst aan de beenen, evenals zijne vrouw en dochter, die kort nadien aan de bekomen wonden bezweken zijn.

Eene bom viel op de riggels van den tram rechtover het huis van den heer John Bauwens op de Hendrik Serruyslaan. Al de ruiten vlogen uit bij de heeren Bauwens, Baels, Ghyoot, Goes, Vanden Bussche, enz. Mejuffer Marie Pincket die aan de deur haren broeder afwachtte werd den helft van het aangezicht afgerukt, kreeg een stuk in den buik en een door het hart en stortte dood ten gronde. Steyaert Gustaaf, die juist voorbijkwam viel een paar meters verder met de beide beenen afgerukt. Mej. Rosa Goes werd erg gekwetst aan de beide beenen. De Ghyoot, die juist wilde uitgaan, voelde een stuk langs zijn voorhoofd voorbijvliegen maar werd niet gekwetst.

Verscheidene bommen vielen op de kazerne van het Hazegras : 30 soldaten werden gedood en 36 erg gekwetst..

Eene bom, vallende bij het loodswezen, beschadigde er een achttal huizen terwijl uit de zeestatie eene dichte rookkolom opsteeg. De pompiers, in allerhaast toesnellende, kregen bevel terug te keeren.

Op de stadsbroeikassen, nabij het Maria Hendrikapark, was insgelijks eene bom gevallen. Twee ervan werden totaal vernield en twee zeer erg beschadigd. Een deel van het dak van her stedelijk museum, dat daar dichtbij gelegen is, werd weggeslagen.

Op de Vuurtorenwijk werden ook nog verscheidene bommen afgeworpen, onder ander vier op de werkhuizen der duitsche firma Flenders waarbij een aantal werklieden gekwetst werden.

Defiliaal van het bekende huis Delhaize werd door eene bom vernield.

Vier jongelingen, die zich naar hun werk begaven, werden door eene bom getroffen bij het doortrekken van het Maria-Hendrikapark. Alle vier werden erg gekwetst. Een zeventienjarige jongeling, Van Troost Victor, overleed eenige dagen nadien in het lazaret van het *Hotel de la Marine.*

Ten slotte werd nog eene bom gevonden op den koer van den heer Galeyn, schilder, Ooststraat. Ze was niet ontplott. Zij had den vorm van eenen bol waarin men vischjes steekt en was voorzien van vier vlerken.

Men schat dat er 18 vliegers deelgenomen hebben aan dien aanval en dat ze gezamentlijk 54 bommen hebben afgeworpen. Er werden 157 huizen beschadigd.

Er werden 9 personen gedood, 11 zwaar en 18 licht gekwetst. Ziehier overigens de volledige lijst der dooden en gekwetsten van dien afschuwelijken dag.

1. Vanden Berghe Valeer, 15 1/2 jaar, Zandvoorde.
2. Bonheure Mélanie, 59 j. vrouw Oscar Smissaert, St-Paulusstraat, 55.
3. Pincket Marie, 44 j. Hendrik Serruyslaan, 58.
4. Steyaert Gustaaf, 47 j. Aartshertoginstraat, 31.
5. Bossart Madeleine, 13 j. Statiestraat, 7.
6. Thibaut Theodoor, 54 j. Lijndraaiersstraat, 28.

Deze waren op den slag dood.

Stierven nadien aan de bekomen wonden :

1. Van Troost Viktor, 17 j. Blauwkasteelstr.
2. Sacré Clara, 14 j Stockholmstraat, 6.
3. Vandenhaute Joanna, echtgenoote Frans Sacré, 43 j. id.

Werden zwaar gekwetst :

1. Grison Aloïs, 15 j, Zandvoorde.
2. Van Slembrouck Gustaaf, 20 j. H. Serruyslaan, (gang).
3. Devos Arthur, 38 j. Timmermansstraat, 17.
4. Van Sevenant Camiel, 14 j. Zandvoorde.
5. Sacré Frans, 44 j. Stockholmstr. 6.
6. De Combel Karel, 45 j. Thouroutsche Steenweg, 116.
7. De Kesel Hendrik, 15 j. Zandvoorde.
8. Chenot Emerence, 41 j. vrouw Bossart Louis, Statiestr. 7.
9. Deflou Leonie, 38 j. vrouw Crabeels Edward, Blankenberghestr. 23.
10. Goes Rosa, 31 j. H. Serruyslaan, 60.
11. Vinck Désiré, Sterrestraat, 12.

Werden licht gekwetst :

1. Boedt Karel, 54 j. Timmermanstraat, 53.
2. Dekremer Jan, 17 j. Keizerskaai, 16.
3. Van Massenhove Frans, 47 j. Groenselmarkt, 5.
4. Van » W. 2 j. »
5. Abondy Jeanne, 18 j. Jozef II straat, 14.
6. » Gabrielle 20 j. »
7. » Adriaan 11 j. »
8. Defever Jan, 39 j. Ooststraat, 68.
9. Samper August, 62 j. Christinastraat, 141.

10. Vigne Arthur, 15 1/2 j. Schippersstr. 11.
11. Beaufays Aug. 48 j. Christinastraat, 65.
12. Verminck Celèstine, 58 j. vr. Samper Aug. Chris inastraat, 141.
13. Daghelet Joanna, wed. Goes Aug. 53 j. Hendrik Serruyslaan, 60.
14. Kindt Karel, 50 j. Keizerskaai, 36.
15. Demulder Samuel, 14 j. Renbaanstraat, 39.
16. Maes Alice 27 j. Keizerskaai, 17.
17. Helsmoortel Pieter, 53 j. Nukkersstraat, 12.
18. Declerck Rosalie, 73 j. Christinastraat, 137.

Verscheidene personen die rond het lazaret van het *Hotel de la Marine* bleven rondslenteren ondanks het herhaald verbod hunnen weg voort te zetten werden opgepikt en naar de kommandantuur geleid waar ze tegen een losgeld van enkele marken en een flinke bolwassching werden losgelaten.

De plaatsbevelhebber zond eenen bode naar het stadhuis om te vragen welken indruk die luchtaanval op de bevolking gemaakt had. De gemeentesekretaris, de heer Thoné, antwoordde eenvoudig dat hij de gewoonte niet had de koffiehuizen af te loopen en hij het dus niet wist.

Den volgenden dag brachten de heeren Verdeyen en Elleboudt een bezoek aan het lazaret van het *Hotel de la Marine.*

In de derde zaal lagen drie lijken gereed om gekist te worden.

In de groote zaal waren de zusters bezig het been te verbinden eener vrouw dat ten halven was afgezet.

In de ziekenzaal der mannen vonden ze een drietal verminkten, een vijftal gekwetsten en 2 mannen die, met doorboorde longen, tegen de dood lagen te worstelen.

In de ziekenzaal der vrouwen was de toestand nog hachelijker. Er waren een tiental gekwetsten.

Eene vrouw zat rechtop in haar bed als zinneloos. Men had haar kind van nevens haar weggenomen zoogezegd om geopereerd te worden maar in werkelijkheid omdat het dood was... en de moeder wachtte op zijne terugkomst!

In een ander bed lag eene moeder omwonden van het hoofd tot de voeten wegens de talrijke kwetsuren. Ze wachtte insgelijks op haar kind van 2 maanden dat op de Vuurtorenwijk was achtergebleven en dat men gaan zoeken was want men wist niet wie het kind had opgenomen toen de moeder bewusteloos en badend in haar bloed was neergestort.

Men kan best begrijpen dat die aanval een groote ontroering en bijzonderlijk een geweldigen schrik verwekt had bij de bevolking.

Men kan zich dus verbeelden wat er in de huizen moest omgegaan zijn wanneer twee dagen later, om half drie van den morgen, het gedonder der afweerkanonnen de komst aankondigde van nieuwe aanvallers. De verwijderde ontploffingen stelde echter de stadsbevolking weldra eenigzins gerust. Het meest ergens op den Vuurtoren of het Sas zijn. Wanneer alle gerucht volkomen had opgehouden ging iedereen, met een zucht van verlichting, wederom slapen toen men om half zeven nogmaals opgeschrikt werd door geweldige ontploffingen.

Eene bom viel in de straat achter de vischmijn en maakte er een grooten put. Een andere kwam terecht voor de herberg Nefors op de visscherskaai en verbrijzelde er de groote vitrien. Een derde viel op het achterhuis van den heer Van Graefschepe in de Nieuwstraat en richtte er zeer aanzienlijke schade aan. Een vrouwtjen, dat twee dagen te voren verhuisd was wegens de ontploffing eener bom, en in het achterhuis van den heer Van Graefschepe een onderkomen gevonden had stond nu weer op straat.

Eene bom sloeg een oud geveltjen af van het Uilenpoortjen in de Mariahofstraat. Het klooster der Arme Klaren werd erg beschadigd. Groote bersten van af het dak tot op den grond vertoonden zich in den muur.

In de langestraat, Mariahofstraat, Londenstraat, Platformstraat, Hofstraat, Bucharestraat en Capucienenstraat werden minstens een vijftigtal huizen beschadigd of van hunne ruiten beroofd.

Eene bom viel op den koer van het huis 57 in de Schippersstraat en eene andere op de Keizerskaai met hetzelfde gevolg aan huizen en vensters.

Het dak van het stedelijk slachthuis werd door eene bom bijna geheel weggeslagen ; een aantal huizen der Oesterbankstraat Brandariskaai en Fregatstraat werden beschadigd.

In het nieuw kwartier der stad werden ook nog enkele bommen afgeworpen ;een huis werd er volledig vernield terwijl verscheidene anderen van hun dak beroofd werden. In de Zwaluwstraat, de Nieuwlandstraat, de Gerststraat, de Thouroutsche Steenweg, de Frère Orbanstraat werden een aantal huizen beschadigd en vensterloos gemaakt.

Eene bom viel op het koersplein en doodde er een soldaat en een paard ; al de ruiten van het huis van den toezichter alsook van verscheidene huizen uit de Wellington- en Sportstraat werden uitgeslagen.

De Vuurtorenwijk werd niet vergeten, want verscheidene huizen van den Vuurtorenweg, de Avisostraat en Nukkerstraat werden door ontploffende bommen beschadigd. In het staatswerkhuis werden er 4 duitsche werklieden door eene bom gedood.Een boom sloeg den achtersteven weg van eenen torpedoboot waarbij 7 matrozen omkwamen.

Bij dien aanval werden geene burgers gedood maar verscheidene gekwetst, waaronder twee zwaargekwetst : Triest Karel 16 j. oud, Thouroutsche Steenweg 238 aan 't hoofd, de linkerhand en 't been ; Coolman Leopold 15 j. Oudenburgsche Steenweg 6 aan de linkerbil.

Werden licht gekwetst : Van den Abeele Frans 8 j. Visscherskaai 27 aan 't aangezicht ; Chritiaens Marie 40 j. Thouroutsche Steenweg 157 aan 't hoofd ; Christiaens Irma 2 j. id. aan 't hoofd.

De aanval was nauwelijks een paar ure voorbij wanneer de slachtoffers van den vorigen met groote plechtigheid begraven werden op de kosten der stad. De burgemeester en

verscheidene leden van den gemeenteraad woonden de begrafenis bij. Het Stadsbestuur kreeg bevel 1030 plakbrieven te doen drukken met de namen van de slachtoffers der twee luchtaanvallen.

Den Zondag 19 November had een der indrukwekkendste begrafenissen plaats welke Oostende ooit beleefd heeft. Het was die van Clara Sacré en Viktor Van Troost. Een groot deel van Ootende defileerde voor de lijkbaar en nam deel aan den stoet welke voorafgegaan werd door kinderen die een vijftigtal kroonen droegen.

Toestand der Vischerij

In de eerste veertien dagen van Oktober 1914 vertrok gansch onze visschersvloot naar het buitenland. Enkel een aantal kleine schipjes met een gering aantal visschers bleven in Oostende achter. Bij den aanvang van 1914 hadden wij een totaal van 29 vischstoombooten. Eenmaal den oorlog gedaan hadden wij er nog 24 bij verloren :

MARCELLE O.83, van de « Pècheries à Vapeur » getorpedeerd den 30 Januari 1917 door vijandelijke onderzeeboot. Bemanning gered.

BERNARD O. 88, van de « Pècheries à Vapeur » gezonken den 14 Maart 1914. Bemanning gered.

NEPTUNE O. 126, van de reederij H. Aspeslagh, getorpedeerd den 26 December 1916, door vijandelijke onderzeeboot ; bemanning gered.

NUMITOR O.127, van de reederij Aspeslagh, varende voor de engelsche admiraliteit, gezonken door onderzeeboot in April 1918.

JOHN O. 131, van de « Pécheries à Vapeur »gezonken ten gevolge van aanvaring met een ander visschersstoomboot. Zes man verdronken : August Calcoen, Léonce Allary, Eduard Meyer, André Deman, Arthur Degruyter en Frans Vanhoucke.

NARVAL O.141, van de reederij Aspeslagh, varende voor de Engelsche admiraliteit, verdwenen den 26 November 1916.

DELTA A, O. 171, van de reederij Delta, gezonken door onderzeeboot den 21 April 1918, bemanning gered.

DELTA B, O.172, van de reederij Delta, gezonken door de Duitsche onderzeeboot U. 34, op 2 Juni 1915 ; bemanning gered.

J. BAELS-MAURICKX O. 115, van de « Pècheries d'Islande », verkocht den 5 November 1915 voor de haven van Hull.

NIXE O. 142, van de reederij Aspeslagh, verkocht den 11 Oktober 1915, voor de haven van Aberdeen.

ODETTE O. 162, van de « Pècheries du Nord » verkocht den 11 Maart 1915 voor Grimsby.

PRESIDENT BARBANSON O. 172, van de reederij « Delta », verkocht den 15 April 14, voor de haven van Boulogne.

OUSE O.202, van de (Compagnie Nationale des chalutiers à vapeur), verkocht den 20 Juli 15 voor Plymouth.

Werden er verkocht er werden er ook nieuwe aangekocht, zooals :

NÉRÉE O. 143, varende vroeger uit Milfordhaven onder de naam « Athalia » is aangekocht geweest in Maart 1914 door de reederij H. Aspeslagh.

NADINE O. 151, vroeger « N. S. 143 » van North Shields, is in Januari 1914 aangekocht door de reederij « Pècheries du Nord ».

MARGUERITE O. 154, gebouwd te Aberdeen in 1915 voor de « Pècheries du Nord ».

ERNESTINE O.72, vroeger « Truida 4 » van Cadzand, aangekocht door de reederij Leon Loncke in Juni 1919.

EDOUARD NIERYNCK O. 206, in 1919 te South Shields gebouwd voor de reederij J.H. Nierynck.

EAST COAST O. 125, vroeger « East Coast H.L. 9 » van Harlepool, aangekocht in November 1919 door de reederij « Pècheries des Flandres ».

PIERRE FRANÇOIS DESWARTE O. 207, gebouwd in 1919 te South Shields voor de reederij J.H. Nierinck.

Ook de vloot der zeilsloepen onderging groote verliezen zooals blijkt uit de volgende lijst :

O. 213 ALPHONSE-MARCELLINE, verondersteld verloren tusschen 16 en 18 November 1916. Bemanning verdronken (Jan en Josef Desomer).

O. 79 GODS GENADE, verzonken door onderzeeboot September 1918.

O. 80 MARGUERITE, verzonken door den vijand 31 Januari 1916.

O. 174 ANNA-PROSPER, verzonken door den vijand in 1918.

O. 118 JEUNE PROGRES, gestrand en vernietigd te Loon-Plage den 17 Januari 1915.

O. 215 MARIA-MARCELLE, verloren nabij Shoreham in 1917.

O. 204 ANNA, door mijnontploffing gezonken 6 July 1919 ; vier man verdronken (Ch. en Henri Vercnocke, Gaspard Vyncke en Pierre Vanleke).

O. 48 ELVIRE-MATHILDE, gezonken door mijnontploffing 1 July 1919 ; 4 man verdronken (Eduard Van Turuhout, Josef Van de Walle, Richard Dewaele en Jan Colleman).

O. 225 LYDIE, gezonken in zee door storm.

O. 119 ALBERT VROOME, weggenomen en vernietigd te Oostende door de Duitschers.

FLORIDA O. 145, weggenomen te Oostende door de duitschers.

O. 163 JULIENNE, gezonken 17 Oktober 1919. Bemanning gered.

.181 MAURICE, gestrand en verloren te Brouwershaven (Holland) 1 December 1919. Bemanning gered.

O.50 L'AVENIR, opgeëischt en weggenomen door de duitschers te Oostende den 25 Maart 1917.

Al de visschersbootjes die achtergebleven waren, ten getalle van 33 lagen dus gedurende manden werkloos in den kom van de visscherskaai.

Den 2den Maart 1915 werden ze overgebracht naar de kom der hangars. Van daar werden ze op wagens geladen en in de hangars voorloopig onder dak gebracht. Den vol-

genden dag werd er opeens geweldig geschoten op eenen visscherstoomboot die uit de richting van Zeebrugge gekomen was en die, toen hij aan de havengeul kwam opeens omdraaide en naar de volle zee terugkeerde. Zijne schouw was geschilderd in wit en rood. Van zoodra hij omgedraaid was begonnen de kanonnen der kustverdedigingswerken hem geweldig te beschieten. De stoomboot schuifelde stak de witte vlag omhoog keerde terug naar de haven. Hij scheen geraakt te zijn en begon te zinken en geraakte met moeite aan den kop van het westershoofd waar hij voor goed zonk. Onmiddelijk snelden de Duitschers de bemanning ter hulp. De kapitein erg gekwetst aan het hoofd werd eerst ter plaats verzorgd en daarna naar de kommandantur gebracht, weldra gevolgd door vier zijner makkers, waaronder een lichtgekwetste. Een politieagent die de gevangenen begeleid had naar de kommandantuur verzekerde dat ze zeer goed fransch spraken en afkomstig waren van Kales.

Een turnleeraar, de heer Asseloos die bij het voorbijgaan der gevangenen met den hoed weefde werd dadelijk gevat en naar de kommandantur geleid.

Men verdiepte zich natuurlijk in gissingen nopens de bedoelingen van het schip. De Duitsche soldaten beweerden dat het een fransch schip was dat hier kwam mijnen leggen. Later vernam men dat het de B. 142 was, een trawler van Boulogne. Een adjudant van kapitein Tâgert vertelde dat het geladen was met ciment en voor opdracht had door het zinken de haven te versperren.

De heer Asseloos kreeg 300 mark boet en daar hij beweerde niet te kunnen betalen werd ze veranderd in 14 dagen gevang.

Den 4den Maart kwam den officieelen uitleg over het geval.

Duitsch Hoofdkwartier 4 Maart : Een fransch stoomboot met munitie, die voor Nieupoort was en, ten gevolge van eene vergissing der dronken bemanning, Oostende kwam binnengevaren werd beschoten en tot zinken gebracht. De gewonde bemanning werd gered.

Het was echter eene dure beschieting want ze kostte aan de Duitschers 22,000 franken schietvoorraad. Wanneer dit ter ooren van de overheid kwam werd een doel in zee gebracht en eene proefschieting bevolen. De uitslag ervan was zoo erbarmelijk dat de onbekwame officier afgesteld en onmiddelijk naar Duitschland gezonden werd.

Twee sloepen die niet meer hadden kunnen vluchten toen de Duitschers den 15 Oktober 1914, binnenkwamen werden door hen buiten de haven, geplaatst. Den 15den Maart waren ze beiden uit hunne standplaats verdwenen. De eene O.180, toebehoorend aan reeder Lescrauwaet, was weggeslagen en gestrand op het strand van Blankenberghe, de andere 0,100, reeder Labbeke, was gezonken.

Den 17den Maart spoelden er 2 lijken aan van de B.142. Men beweerde dat er 25.000 fr. gevonden werd in de zakken van een van hen. Ze werden alle twee door de Duitschers opgepikt en begraven op het gemeentekerkhof. Den volgenden dag werden de krijgsgevangenen naar Brugge gevoerd, uitgenomen de kapitein die nog in het lazaret lag en niet kon vervoerd worden.

Den 5den April, zijnde 2de Paaschdag, had de eerste visschersmis plaats sedert de bezetting. Er was veel volk aanwezig maar natuurlijk maar weinig visschers. Zooals naar gewoonte hield de E. H. Pype hoofdalmoezenier van het Zeewezen, het gelegenheidssermoen. Geen gedenkenissen werden uitgedeeld der overleden visschers en er was nog veel minder een stoet en MASSE EN PAAIE, 't is te zeggen de jaarlijksche afrekening met den patroon. Het visscherskwartier, waar het anders op dien dag, zoo rumoerig toeging, bleef doodsch en verlaten. Weldra begonnen er eenige te visschen in de haven van de oude kaai der Cockerillbooten. Er werd nog al veel visch gevangen want de vrouwen liepen weldra met mandjes rond in de stad om den visch uit te venten. Den 30sten Mei 1915 lazen we in een binnengesmokkeld fransch dagblad volgend telegram :

« Het belgisch stoomschip JACQUELINE is gisteren aangekomen te Milfordhaven uit Montreal met de 24 overledenen van den stoomer Norvena, die tot zinken gebracht werd door een duitsche onderzeeboot dicht bij de engelsche kust ».

De Jacqueline is de oostendsche steamtrawler van de Pêcheries à vapeur die naar Congo vertrokken was met een oostendsche bemanning om de vischnijverheid over te brengen in onze kolonie.

Den 24 Oogst werd eene sloep van Heyst binnengebracht begeleid door twee torpedobooten. Op het hoofd werden eene roode vlag en eenen rooden bol geëeschen en een schot gelost, hetgeen beteekende : er is buit gemaakt. Aan boord der sloep waren er 4 mannen die met hunnen plunjezak naar de kommandantuur geleid werden. Toen zij wederom buiten kwamen werden ze naar de hoofdwacht op de groote markt gebracht waar ze opgesloten werden. De sloep, die aan het visschen was op de kust van Holland, was buiten de territoriale wateren geraakt en zoo opgepikt door de duitsche torpedobooten. De bemanning woonde te Zierickzee in Zeeland.

Met toelating mocht men visschen langsheen het hoofd en de Cockerillkaai, zelfs des nachts, voor de liefhebbers van paling.

Den 8ste Mei werd het echter verboden nog 's nachts te visschen daar een schildwacht op een der bootjes geschoten had.

Eenige dagen later werden er door den burgemeester onderhandelingen aangeknoopt met kapitein Helbeck, die den plaatsbevelhebber, die met verlof was, tijdelijk verving. Op de 16 eigenaars van booten van 1 tot 4 ton werden er 15 aangenomen. De zestiende werd geweigerd omdat hij niet minder dan 50 veroordeelingen op zijnen kerfstok had. Al de anderen zouden mogen visschen buiten de haven van zoodra de stad het motorbootjen zou in orde gebracht hebben, dat in den 3den kom lag en toebehoorde aan gevluchte Luikenaars. Met dit bootjen zouden de Duitschers toezicht houden over de visschers tijdens de vangst. Dit was spoedig klaar zoodat de bootjes mochten uitvaren en er nu op de vischmarkt eene tamelijke hoeveelheid plaatjes en paling te koop geboden werd.

Den 21sten Mei had de eerste verkooping plaats in de vischmijn. Het was de opbrengst van 6 bootjes. De visch werd in koopjes gelegd in evenredigheid van de behoeften van een normaal huisgezin, bij voorbeeld 2 groote tongen en twee kleine en werden verkocht van 2 tot 8 fr. Gansch de opbrengst bedroeg 108 fr, zonder den

garnaal.

Voortaan zou het zoo alle dagen verkooping zijn, 's morgens om 11 uur, 's namiddags om 4 uur. De verkoop werd gedaan door den heer Alexis De Graeve onder toezicht van den heer Swaels, bestuurder der Vischmijn, en met de hulp van de heeren Simon en Van de Putte, bedienden,

De prijs slingerde tusschen 100 en 200 fr. volgens het belang der vangst. Deze vermeerderden niet omdat de visschers niet ver genoeg van de kust mochten visschen. De Duitschers vischten ook voor eigen rekening en verkochten hunnen visch, 't zij langs de kaai, 't zij in de vischmijn.

Toen den 30sten Mei de visschers 's morgens wilden uitvaren waren de passen uit Brugge niet toegekomen. Op ieder bootjen werd dan een man van de kommandantuur geplaatst en toen de bootjes terug binnenkwamen, waren verscheidene Duitschers zeeziek, tot groot plezier natuurlijk der visschers.

Er waren nu ook booten welke in den tijd opgevischt geweest waren door de Duitschers. De eigenaars deden nu pogingen, door tusschenkomst van den vroegeren eigenaar van het Hotel d'Allemagne een Duitscher, om terug in het bezit der vaartuigen te komen en aldus aan de vischvangst te kunnen deelnemen. Die pogingen werden later met goeden uitslag bekroond.

Den 19den Juni vaarden de bootjes uit als naar gewoonte toen een zekeren Storme ondanks het verbod langs den kant van het *Palace Hotel* vaarde. Onmiddelijk werd hij te Nieupoort bemerkt en beschoten zoodat hij in zeven haasten de haven wederom binnenvluchtte. Als straf gebood de plaatsbevelhebber aan al de bootjes twee dagen lang te blijven stilliggen.

'S anderendaags werd de heer Swaels naar de kommandantuur geroepen bij kapitein Helbeck, die hem vroeg visch te koopen. De bestuurder der vischmijn verklaarde dat zulks onmogelijk was ingezien het verbod van uit te varen. Hij voegde er bij dat Storme niet op zijnen boot vaarde maar op dien der Duitschers. Daarop werd het verbod ingetrokken voor al de visschers, uitgenomen voor Storme en de bemanning van den duitschen boot. De opbrengst begon allengs te stijgen want men had dagen van 300, 400 en zelfs tot 600 fr. Den 26sten Juni werd de verkoop in de vischmijn heringericht. Dit werd aan de bevolking medegedeeld door den volgenden plakbrief.

VERKOOP VAN VISCH.

De Burgemeester van Oostende.

Overwegende dat de tijdsomstandigheden de noodzakelijkheid opdringen wijzigingen toe te brengen in de manier van verkoop van de ter vischmijn te koop aangeboden visch.

Overwegende dat de goedkoope voeding der bevolking het hoofddoel is dat de verantwoordelijke bestuurders moeten betrachten en dat het er bijgevolg op aankomt doeltreffende maatregelen te nemen tegen de opkooping uit winstbejag of woekerhandel.

Gezien art. 94 der Gemeentewet

Besluit :

Art 1. Ieder persoon, die zich in de stedelijke Vischmijn aanbiedt om visch te koopen, moet drager zijn van zijne broodkaart en mag enkel een lot per dag aankoopen. De loten worden gevormd onder voorbehoud van goedkeuring door den bestuurder der

Verkoop van visch in de Mijn.

Vischmijn.

Art. 2. Het afstaan van gezinsbroodkaarten is verboden alsook de aankoop voor vischhandelaars.

Art. 3. De overtredingen van de schikkingen van het tegenwoordig besluit worden gestraft met eene geldboet van 1 tot 25 fr. en een gevangzitting van 1 tot 7 dagen, 't zij gezamentlijk 't zij afzonderlijk.

Gedaan te Oostende, den 26 Juni 1916

DE BURGEMEESTER
A. LIEBAERT.

Den 4den Juli waren de bootjes in zee toen opeens de groote torpedoboot op hen afkwam en het bevel gaf onmiddelijk naar den schuitlhaven terug te varen. Den volgenden dag kwam een officier bij den burgemeester en zegde hem dat al de groote tongen moesten afgekocht worden voor het *Hotel de L'Océan*. De burgemeester antwoordde dat de visch uitsluitend bestemd was voor de voeding der burgerlijke bevolking met de uitdrukkelijke toestemming der kommandantuur. De officier trok er heel wat minder aanmatigend vandoor en het bleef zooals het was.

Den 17den Augustus vaarden de bootjes uit op sleeptouw genomen door eenen duitschen tuiboot. Het was een lange stoet van 38 bootjes. Bij het uitvaren der haven kantelde het bootjen van den genaamden Majoor om. De twee inzittenden, Majoor en Zwaenepoel vielen in zee maar konden nog bijtijds gered worden. Gansch de stoet keerde daarop terug naar de haven en er werd dien dag niet gevischt.

Den 4den September sloeg voor Knocke boot 38 om tengevolge van het plots opkomen van een ontstuimige zee. De inzittenden, Galeyn, Maertens en een jongen van 17 jaar Alfred Nassel, trachtten zich al zwemmen te redden. De mannen gelukten erin maar de jonge knaap verdronk. Hij was de zoon van Nassel, een man van den uitligger, die reeds een zoon verloren had aan het front en wiens derden zoon 4 maanden te voren gestorven was. De boot was daags te voren verkocht door Verhouillie en Titterick aan Florent Galeyn. Hij strandde te Wenduyne waar hij aangeslagen werd maar de eigenaar bekwam de toelating hem naar Oostende terug te halen.

Een boot, bemand met 3 Duitschers was omtrent denzelfden tijd omgeslagen maar de drie inzittenden hadden zich, na lang zwemmen, kunnen redden.

Eenige dagen later deed een der bootjes een zonderlinge vangst. Hij haalde in zijn net een ganschen rol telefoondraad op welke hij, bij zijne aankomst, aan de duitsche overheid moest afgeven.

Den 13den September werd een groote sloep, gebouwd door J. Verkouillie, op rollen door de straten naar de kaai gerold. Het was eene heele gebeurtenis aan de anders zoo verlaten visscherskaai.

Den 26sten Oktober werd een tweede sloep op dezelfde manier van het huis van Verkoullie in de kerkstraat naar de visscherskaai gerold.

Den 27sten September om 7 uur 's morgens vaarden de bootjes weg als naar gewoonte. Het was zeer schoon weder en ze waren vergezeld van de duitsche stoomboot *Martha*, die door de duitsche overheid aangesteld was om hen te bewaken en als het noodig was binnen te slepen. Rond elf uur veranderde opeens het weder en eene he-

vige bries stak op uit het Zuiden. de Oostendsche boot 29, bemand door Luyens en Dewulf, werd door een hevigen rukwind als opgelicht en kantelde om. De genaamde Medard Van den Berghe en zijne twee jongens van 13 en 14 jaar, Lodewijk en Theodoor, visschende met boot 21, zagen het ongeluk gebeuren op anderhalve mijl van hen. Zij hadden hevig tegen den wind te kampen maar spanden al hunne krachten in om zoo spoedig mogelijk op de plaats der ramp te geraken. Een uur nadien haalden ze Dewulf op die zich al zwemmen had weten vooruit te werken en een weinig later konden ze ook Luyens verlossen die zich aan den omgekantelden boot had vastgeklampt en er mee rond zwalkte. Maar hij was zoo uitgeput dat hij bewusteloos nederviel in den boot van Van den Berghe. Deze verzorgde hem zoo goed mogelijk terwijl men hem naar de *Martha* voerde die onmiddelijk koers zette naar de haven en den geredde naar zijne familie deed voeren zoodat hij, na eenige dagen rust, volkomen hersteld was.

Den 27sten. Oktober stelde men, bij het terugkeeren, vast dat er 3 bootjes ontbraken. De tuiboot vond er een No 1, van Grunenwald, maar het zonk bij het binnenvaren der haven. De bemanning werd gelukkig gered. De twee anderen een oostendsch en een duitsch waren door de tij meegesleept Blankenberghe binnengevaren.

Om zulks in het toekomende te vermijden, besloot de plaatsbevelhebber dat er op de 61 alle dagen maar 25 zouden mogen uitvaren.

Den 9den November botste een duitsche trawler bij den ingang der haven op boot 42 die in twee gesneden werd. De twee inzittenden werden in zee geslingerd doch werden spoedig daarna door de Duitschers behouden aan boord van den trawler gebracht.

De vangsten vermeerderden voortdurend maar ook het getal liefhebbers zoodat de opbrengst reeds een duizendtal frank bedroeg. Maar er ontstonden ook misbruiken want de voortverkoopers joegen de prijzen op zoodat een rog 5,25 en 12 pladijsjes 6,80 fr. verkocht werden. Bij den aanvang van December kwam er ook veel sprot in de vischmijn en de prijs der opbrengst steeg tot boven de 3700 fr.

Vele lieden begonnen den brui te geven aan het decorum want men zag heeren uit de hooge burgrij, onder andere een zeer bekend groothandelaar, heel flegmatiek de vischmijn verlaten met een mandjen sprot aan den arm.

Het gedrang in de mijn werd zoo groot dat veel koopers er gebruik van maakten om de plaat te poetsen, zonder betalen. De sprot ging van 2.80 fr. tot 5.00 fr. de mand van 12 kgr. Ongelukkig werd hij meestendeels opgekocht door voortverkoopers die de rantsoenkaarten hadden opgekocht van een aantal arme dutsen uit de buitenwijken der stad. Eenige dagen later verkochten ze de grootste sprot aan 3 fr. de kgr.

Men zag overigens dat het de visschers begon goed te gaan want ze aarzelden niet met klinkende munt een net 500 fr. te betalen dat voor den oorlog slechts 125 fr. kostte. Het touwwerk dat eenige maanden te voren verkocht werd aan 3 fr. de kilo gold, einde December 1916, 10 mark de kilo (men begon reeds vrij algemeen in duitsche munt te rekenen).

Tengevolge van de vermeerdering van de hoeveelheid ingebrachten visch in de vischmijn werden 6 bedienden van *Hulp en Voeding* ten dienste gesteld van den bestuurder, den heer Swaels.

Om de woekerprijs te keer te gaan werd in den hangar van Hulp en Voeding door den heer Dubois eene rookerij voor sprot ingericht welke in den Amerikaanschen winkel verkocht werden aan 1 fr. de kilo. Om te beginnen gaf men eerst maar 120 gr. per persoon.

De heer Devriese, voorzitter van Hulp en Voeding deed er ook rooken in de fabriek EXCELSIOR welke aan 1,25 verkocht werd aan Hulp en voeding. Weldra werden de prijzen door de Duitschers zelf vastgesteld en verscheen de volgende

VERORDENING

Op bevel van het Generaalkommando worden de volgende hoogste prijzen vastgesteld voor de sardijnen gevangen in het gebied van het Marinekorps : Sardijnen (versche visch) fr. 0.25 per kilogram. Sardijnen (ingelegd of gerookt,sprotten) 1.25 fr. per kilogr. De prijs voor versche visch geldt voor aankoopen rechtstreeks gedaan bij visschers of bij groothandelaars ; de prijs voor ingelegde of gerookte visch is kleinverkoopprijs. Overtredingen worden bestraft volgens de verordening op de hoogste prijzen van 5 Mei 1915.

Er wordt herinnerd dat, in Oostende de verkoop der door de bemanning der vischbooten gevangen visch alleen in de vischmijn mag plaats grijpen.

Oostende den 21 December 1916.

Fischer, kapitan zur see.

De groote winsten veroozaakt door de sprotvangst, (den 22sten December bedroeg den verkoop in de vischmijn 3917 fr.), deed de visschers alle voorzichtigheid verliezen. Immers den volgenden dag was de zee, 's morgens vroeg, tamelijk ontstuimig en alles deed een tempeest voorzien. Dit belette niet dat de visschers toch besloten uit te varen. Eenige bootjes geraakten uit de haven niet, anderen keerden vrijwillig terug maar 27 onder hen gelukten er toch in zee te kiezen. De overigen mochten niet wegvaren daar de sleepboot bij de ankervaste booten wilde blijven.

Ondertusschen werd het weder steeds onstuimiger zoodat rond 11 uur een geweldige storm losbrak. De sleepboot nam in allerhaast de noodige maatregelen om de vischsloepen binnen te sleepen, toen opeens de tros brak. De boot No 20 (Petrus Hoste) kon de haven binnenloopen met 64 manden visch aan boord. Enkele anderen, 52, 18, 22 en 13 geraakten ook ongedeerd de haven binnen maar zonder visch. Veertien zetten koers naar Blankenberghe maar 4 ervan werden stukgeslagen tegen den pier, waarbij 6 visschers in de schuimende golven omkwamen. Drie booten kapsijsden ter hoogte van Breedene. Daar men echter niet wist wat er geworden was van de bemanning bleven de vrouwen, vrienden en kennissen, heel den namiddag in den grootsten angst langs de kaai op den uitkijk. Naarmate er een of ander nieuws toekwam werd het hun medegedeeld door den duitschen havenmeester. Zoo vernam men onder andere dat de tuiboot te Blankenberghe was binnengeloopen.

Ten slotte deelde hij mede dat er 7 booten vergaan en 9 visschers verdronken waren.

Het waren — 1. Louis Frans David, boot 4, echtgenoot van Hortense Everaert, liet 5 minderjarige kinderen na. — 2. Isidoor Frans Desaever, boot 4, echtgenoot van Léonie Sabbe, 4 minderjarige kinderen. — 3. Josef Gustaaf Kroothoep, boot 28, zoon

der Wwe Kroothoep, ongehuwd. — 4. Josef Frans Kabo, boot 28 zoon der Wwe Kabo. ongehuwd. — 5. Lodewijk Frans Van Wulpen, boot 44, echtgenoot van Léonie De Coster, 1 minderjarig kind. — 6. Frans Camiel Goetgebeur, boot 44, echtgenoot van Hendrika Cœlus, 2 minderjarige kinderen. ... 7. Frans Josef Major, boot 51, echtgenoot van Coralie Demeere, kinderloos. — 8. Kamiel Stefaan Everaert, boot 51, ongehuwd. — 9. Ernest Karel Grunewald, boot 51, echtgenoot van Alice Remaut, 1 minderjarig kind.

Totaal 6 weduwen en 13 weezen.

Drie visschers werden gered nadat hun boot stuk geslagen was : Oscar Helsmoortel van boot 15, Alexander Peere, van boot 17, Karel Jonckheere van boot 58. De toestand der uitgevaren visschersvloot was dus de volgende : Booten vergaan met hunne bemanning : 4, 28, 51 en53. Booten gestrand maar bemanning gered : 8, 15, 17, 54, 58, 59, 60 alsook de *Hindenburg*, toebehoorend aan de Duitschers. Booten in Blankenberghe binnengeloopen : 3, 11, 14, 19, 22, 24, 27, 29 34, 36, 38, 41, 50 en 55.

Een der visschers, Van Wulpen genaamd, had er genoeg van en verkocht zijn boot, 44 te Blankenberghe voor 550 fr. Den 4den Januari had in de St Pieterskerk van wege de vrije visschersgilde *'t Zal Wel Gaan* een plechtige lijkdienst plaats voor de slachtoffers van den storm van 23sten December. Hij werd bijgewoond door de H. H. Hamman en Serruys, volksvertegenwoordigers, Liebaert burgemeester, Devriese en Willems, schepenen, Elleboudt, Lescrauwaet, Cornélis, Deweert en De Cock, gemeenteraadsleden, Kesteloot, vrederechter, Périer, voorzitter der Koophandelsrechtbank, Christiaens, Borgers, Valcke en Janssens, consuls, E. H. Pype, hoofdaalmoezenier van het Zeewezen, en een aantal voorname ingezetenen der stad.

Na het evangelie werd eene roerende lijkrede gehouden door den Z. E. H. Deken Camerlynck, die de aanwezigen uit naam der geestelijke en burgerlijke overheden bedankte en hulp en troost bood aan de achtergebleven gezinnen der slachtoffers.

Den 1sten Januari 1917 werd den volgenden brief naar de kommandantuur gezonden :

De ondergeteekende, Jules De Houck, visscher te Oostende Langestraat 24, houdt het voor een aangenamen plicht, de heeren admiralen Von Schroder en Jacobsen en bijzonderlijk den heer plaatsbevelhebber Fischer en den havenkapitein van Oostende uit naam der zich te Oostende bevindende visschers te bedanken voor al wat zij gedaan hebben sedert veel maanden, voor hen, en bijzonderlijk voor de toelating hun beroep op zee te mogen uitoefenen onder de beschutting en het bevel der duitsche wachtschepen.

Naar aanleiding van den storm van 23 December 1916, welke aan zooveel van zijne gezellen het leven kostte, moest ondergeteekende uit naam van al zijne beroepsgenooten nog bijzonderlijke zijne erkentenis en bewondering uitdrukken voor de hulp bewezen door den duitschen sleepbot zoowel als voor de herhaalde pogingen tot redding door zijne bemanning ondernomen als voor den bewonderenswaardigen heldenmoed van zijnen kapitein. Een woord van lof en dank verdient ook een obermaat van Blankenberghe, die van zijnen kant al het mogelijk gedaan heeft om de Oostendsche visschers

gedurende den storm van 23 December 1916 te redden.

Oostende de 1 Januari 1917.

Jules De Houck

Volgden ongeveer 60 handteekens van visschers.

Van den 23sten December 1916 tot 9 Januari 1917 greep er geen verkoop van visch meer plaats in de stedelijke vischmijn. Het was alsof er eene algemeene verlamming gekomen was in het visschersbedrijf.

Vooraleer voort te gaan met de geschiedenis der visscherij, zullen we terloops een tusschengeval vermelden dat wel niet in verband staat met het visschersbedrijf maar dat naar ons oordeel in dit hoofdstuk best zijne plaats vindt.

Den 29 December zag men 's morgens ter hoogte van Raversyde een nog al tamelijk groot schip. Dadelijk werd er op geschoten en bij het eerste schot sprong een der matrozen over boord en verdronk. Een obus trof het bovendek met het gevolg dat al de manden met visch die er op stonden in zee geslingerd werden. Toen hijschte hij de witte vlag en een sleepboot, begeleid door een torpedoboot, trokken er op af. De bemanning werd op den torpedoboot overgebracht en het schip naar de haven van Oostende gesleept. Het was een hollandsch stoomschip *De Oldam*, geladen met levensmiddelen voor Engeland.Twee uren later vertrok het, met eigen krachten, naar Zeebrugge bemand door de bemanning van eenen onderzeeboot. Van de 14 mannen der *Oldam*, werden er 5 die gekwetst waren naar het burgerlijk hospitaal overgebracht en 9 naar het lazaret van het Hotel des Thermes waar ze op de 3de verdieping werden geplaatst onder de bewaking van een duitsch soldaat. De lading bestond grootendeels uit kiekens en kalkoenen voor den engelschen Xmas en diende nu voor het nieuwjaar der duitsche lazaretten en Casinos. De bemanning werd, na opklaring der zaak en protest der nederlandsche regeering naar Nederland teruggezonden.

Den 20ste Februari verscheen daarover in de hollandsche bladen volgend bericht : Ambtlijk wordt gemeld, dat de duitsche regeering wegens het incident bij het opbrengen van het nederlandsch schip *Oldam* naar Zeebrugge, waarbij het schip bij vergissing door de kustbatterijen beschoten werd,de tweede stuurman, doodelijk verongelukte en verscheidene zeelieden schade opliepen, haar leedwezen heeft uitgedrukt en aangeboden heeft de naastbestaanden van den stuurman en van de andere zeelieden die gewond werden en tengevolge van het incident ziek zijn, schadevergoeding te betalen. ingeval de nederlandsche regeering daarop staat.

Den 9den Januari 1917 werd er voor de eerste maal, sedert de ramp van 23 December, wederom uitgevaren maar er werd maar voor 211.50 fr. visch binnengebracht. Er ontstonden nog al moeilijkheden daar er veel liefhebbers waren voor den sprot en hij boven de gestelde hoogste prijs niet mocht verkocht worden. Maar de moeilijkheden hielden van zelf op want het begon geweldig te vriezen en van naar zee gaan was er voorloopig geen spraak meer.

Den 20sten Februari werden daarbij nog de leiders der booten naar de kommandantuur geroepen waar ze hunne passen moesten afgeven want er was verbod gekomen gedurende 3 weken nog naar zee te gaan.

Den 17den Maart werden al de visschers, op bevel der duitsche overheid, naar het stadhuis geroepen om te zien of ze zouden bereid zijn eene borgsom te storten om te mogen in zee gaan. Negen en twintig verklaarden het aan te nemen, negen waren er tegen en de overigen waren niet opgekomen.

Den 6den April kregen ze bericht dat al de visschers boven de 40 jaar, die eene borgsom wilden storten, om een paspoort mochten komen naar de Kommandantur. Twee en dertig verhaastten zich het af te halen en vaarden den tienden voor de eerste maal wederom uit. Hun voorbeeld werd later gevolgd door de anderen. Ze brachten dien dag slechts garnaal mede die aan 2,50 de kgr. verkocht werd. Onder de visschers bevonden er zich twee die het diploma hadden van stuurman ter lange omvaart. Den 9de Mei werden er van uit Nieupoort 12 schoten gelost op de Duitsche sleepboot welke de visschersbooten in zee begeleidde.

Den 15den was het eene heele herrie met de visschers. Tengevolge van de hooge prijzen der garnalen besloot het schepencollege de garnalen, evenals de visch, te doen verkoopen in de vischmijn. Rond half elf kwamen 42 bootjes geladen met garnaal binnen. Toen ze vernamen dat ze ermede naar de mijn moesten weigerden de visschers vlakaf en verkochten hun garnaal, ondanks de tusschenkomst van verscheidene politieagenten, zooals naar gewoonte aan de rondventsters, dat aan zeer hooge prijzen. Slechts twee stemden er in toe in de vischmijn te verkoopen. De visschers protesteerden vooral tegen dien maatregel omdat een paar groote firmas de toelating hadden bekomen van de Duitschers de opbrengst hunner booten rechtstreeks naar huis te sturen en in hare winkels te verkoopen.

Daarop had eene vergadering plaats der HH. Liebaert, burgemeester, Verdeyen, schepen, Elleboudt, gemeenteraadslid, Danneels, hoofdkomissaris en Swaels, bestuurder der stedelijke vischmijn. Na eene grondige bespreking, werd de volgende regeling vastgesteld :

1. — De plaats van aanlanding zal afgesloten worden voor het publiek totdat al de bootjes zouden binnen zijn.

2. — Al de garnaal zal opgekocht worden aan 0.90 fr. de kgr. door de stad welke ze onder de rondleursters zal uitverkoopen.

3. — Die vrouwen zullen de garnaal koken en hem dan mogen verkoopen aan 1.40 fr. de kgr. Die hoogste prijs zal op hunne manden moeten aangeduid zijn in goed zichtbare cijfers.

4. — De ventsters moeten de verbintenis aangaan geen garnaal te verzenden.

5. — Vervolgingen zullen ingespannen worden tegen de visschers die weerstand geboden hadden aan de politie en vooral tegen een van hen die gedreigd had den heer Swaels in het water te werpen.

Den volgenden dag werden die maatregelen toegepast en, op een paar uitzonderingen na, liep alles zeer goed van stapel. Ook de booten der groote firmas moesten hun garnaal in de mijne verkoopen. De garnaal werd verkocht aan de voortverkoopsters per 10 kgr. aan 0.90 fr. de kgr. De visschers kregen een bon waarmede ze hun geld konden gaan ontvangen aan de stadskas. De voortverkoopsters, ten getalle van 90, kloegen echter dat ze er met 1.40 fr. de kgr. niet aan uit konden.

De garnaal was zeer overvloedig, er werd er tot voor 1000 fr. verkocht. De isch was echter zooveel te schaarscher.

De Duitschers vonden er ook smaak in want ze trachtten de bootjes af te oopen. Een dat gansch opgetakeld was werd verkocht voor 3000 mark.

De visschers wisten ook nog andere voordeelige zaakjes te doen. Zoo verochten ze het hout van het stukgeschoten staketsel voor eigen rekening.

Maar er was ook eene keerzijde aan de medalie. Den 4den Juni werden 7 isschers veroordeeld tot 40 mark boet, te betalen in 3 maanden, omdat ze te er afgeweken waren van den tuiboot. Het waren de genaamden J. Verkouille, oot 39, A. Hessens, boot 52, Frans De Groote, boot 8, M. Ocket, boot 40, . Bourgeois, boot 36, P. Gooris, boot 57, J. Houcks, boot 44.

Ze mochten voortaan nog slechts visschen dicht bij de kust waar ze wel veel arnaal vingen maar geenen visch.

We laten hier de volledige lijst volgen der visschers zooals ze opgemaakt erd door het bestuur der vischmijn den 12n Juni 1917.

Boot.	
1.	Beernaert Arthur en Peere Henri.
3.	Majoor Gustaaf en Majoor Victor.
4.	Pauwels Albert en Remaut Auguste
5.	Saliau Ernest en Saliau Jan.
6.	Hubrouck Karel en Bonte Pieter.
7.	Lauwereins Jan en Dieusart Emiel.
8.	De Groote Frans en Van Nieuwenhuize Felix.
10.	Durand Joseph en Tabary Albert.
11.	Carbon Guttave en Aspeslagh Karel.
12.	Van Wetteren Pieter en Salens Henri.
13.	Vanloo Oscar en Pincket Isidoor.
14.	Kroothoep Joseph en Peere Jan.
15.	Helsmoortel Oscar en Helsmoortel Louis.
16.	Maseman Jerome en Hessens Alexander.
18.	Ghysel François en Steenkiste Louis.
19.	Deboyser Edouard en Devaux Auguste.
20.	Hosten Pieter en Hosten Jan.
21.	Zwaenepoel Pius en Zwaenepoel Frans.
22.	Jonckheere Karel en Jonckheere René.
23.	Hintje Karel en Donse Oscar.
24.	Rollander Karel en Luyens Frans.
25.	Pieters Edouard en Evermaete Alphonse.
26.	Vercruysse Henri en zoon.
27.	Arnoudt Florimond en zoon.
29.	Pauwels Alphonse en Germonpré Henri.
30.	Pottier Pieter en Hoornaert Edouard.
32.	Van Besien Pieter en Eereboudt Amédée.
33.	Danze Karel en Coopman.
36.	Maekelberghe Aug. en Declercq Karel.
38.	Storm Jan en Deleye Leon.
39.	Van Coillie Jules en Steenkiste Pieter.
40.	Ocket Michel en Roose Julien.
42.	Tiedewijt Gustaaf en Thys Karel.
44.	Dehouck Jules en Bruneel Pieter.
49.	Coene Loufs en Thys Karel.

50. Zwaenepoel Pius en Zwaenepoel Henri.
51. Van Slembrouck Gustaaf en Lecluyse Richard.
52. Hessens Alexander en Dieusart Emiel.
53. Dasseville Edouard en Vanden Berghe Medard.
54. Devriendt Jan en Depicke Camille.
55. Van Turnhout Richard en Hallemeersch Frans.
56. Loncke Leon en Hubrechtsen Laurent.
57. Gooris Pieter en Luyens Frans.
58. Jonckheere Karel en Anthierens Karel.
60. Zwaenepoel Karel en Gooris Edouard.
61. Deswelgh Léon en Verleye Theophiel.
65. Vanden Berghe Isidoor en Vanhove Louis.

Daaronder waren er 27 die aan de kontrool der weerbare mannen onderworpen waren en voor wie de stad 100 mark borgstelling per kop had moeten stellen.

De verkoop in de mijn verbeterde zeer veel in den loop der maand Juni want den 25n werd er 1062 kgr. garnaal en visch ingebracht welke voor 1329 fr. verkocht werden, den volgenden dag 1579 kgr. welke 1688.20 fr. opbrachten. Het totaal der maand Juni bedroeg 3.458.25 fr. visch en 10.329.10 fr. garnaal wat te samen 13.617.35 fr. uitmaakten.

Toen kwam de kommandantuur tusschen en verplichtte de stad de garnalen te koken vooraleer ze te verkoopen. Zij moest de garnaal inkoopen aan 50 pf. en de gekookten verkoopen aan 80 pf. de kgr.

Den 7n Juli hoorden de visschers opeens het onregelmatig gestamp van den motor van een vliegmachien. Toen ze opkeken zagen ze het in zee vallen. Boot 51 van De Witte vaarde er naartoe en redde 2 duitsche officieren, die op het punt stonden te verdrinken. Ondertusschen was de tuiboot ter plaats gekomen en haalde het ontredderd machien uit het water. Aan de kaai gekomen werd het op eenen lastwagen geheschen en door de stad gevoerd.

Dien dag was er ook voor de eerste maal wederom veel visch zoodat de verkoop 5025 fr. bedroeg.

Den 12n Juli werd in het Bakkershuis eene maatschappij gesticht onder de benaming : *De Vereenigde Bootjessjouwers van Oostende :* Het bureel ervan werd samengesteld als volgt :

Voorzitter : Juliaan Verkoullie	boot	39
Ondervoorzitter : K. Anthierens	»	58
Kommissaris : M. Zwaenepoel	»	60
Onderkommissaris : P. Alschwander	»	1
Schrijver : J. Houck	»	44
Kasbewaarder : V. Majoor	»	3

Tengevolge van eenen brief door die vereeniging aan den havenmeester gezonden mochten de visschers wat verder van de kust visschen. Het gevolg ervan bleef niet uit want er kwam eene zoo groote hoeveelheid garnaal in de vischmijn dat hij aan 30 en 40 cm. de kgr. verkocht werd.. Ook de visch was zeer overvloedig en men was gedwongen te verkoopen tot omtrent half tien 's avonds.

Het totaal der maand Juli bedroeg daardoor 25.685.20 fr.

Den 30n Oogst vertrokken de duitsche bootjes naar Blankenberghe waar ze verder van de kust en langer mochten visschen.

Den 15n September waren de visschers rond half vier aan het visschen met

een vijftigtal booten toen 19 ententevliegers van eenen raid op Zeebrugge terugkeerden. Boven de bootjes gekomen wierpen zij een groot aantal bommen af die gelukkig allen in het water vielen zonder een enkel bootjen ernstig te treffen. Nochtans hadden zij nog al schade veroorzaakt aan zeilen, boomen en visscherstuig. De visschers waren zeer opgewonden tegen de vliegers toen ze de haven kwamen binnengevlucht.

Tot de maand November herbegon wederom het sprotseizoen ; Den 17n werd er voor 3169.50 fr. en den 18n voor 4.286.50 fr. verkocht.

Den 22n November vluchtten 3 visschers van Blankenberghe met 2 soldaten naar Holland. Dit had voor gevolg dat de kommandantuur onmiddelijk de identiteitskaarten vroeg van al de visschers. Gedurende een veertiental dagen mochten ze niet meer naar zee.

Den 5n December kregen ze bericht dat ze weer mochten uitvaren maar de Duitschers moesten den helft van de sprotopbrengst hebben. Daartoe hadden zij de rookerij Rau wederom gansch in orde gebracht en van de stad het noodige personeel ervoor opgeeischt.

Het totaal van den verkoop voor 1917 bedroeg : garnaal 49.439.85 fr., visch 73.459.75 fr. en sprot 24.434.45 fr. te samen 147.334.05 fr.

Den 19 Januari 1918 vatte de heer Willy Valcke het plan op naar Holland te vluchten en stelde zich in betrekking met 2 bootjessjouwers De Groote en Pauwels. De wacht werd uitgekocht voor 200 mark maar deze hield zijn woord niet en verklikte hen aan de kommandantuur. Toen het bootje wilde uitvaren werd er op geschoten zoodat het moest terugkeeren. De drie inzittenden werden aangehouden alsook de heer Max Valcke, die 's anderendaags in zijn huis werd aangehouden maar 's avonds wederom losgelaten.

Den 9n Februari werden de vluchtelingen veroordeeld en den 18n werd die veroordeeling door den volgenden plakbrief aan de bevolking meegedeeld :

BEKENDMAKING

Door oordeel van het Veldgereebt der 1e Marine Division van 9 Februari 1918, zijn veroordeeld ;

1. Visscher Frans DE GROOTE uit Oostende,
2. Willem VALCKE uit Oostende,

wegens poging naar Holland te vluchten en wegens omkooping van een duitschen soldaat, ieder tot twee jaar en vijf maanden gevang,

3. Arbeider Edouard RASSAERT, uit Oostende,
4. Visscher Alfons PAUWELS, uit Oostende,

wegens poging naar Holland te vluchten, ieder tot een jaar gevang.

Div. St. den 18 Februari 1918
De Gerichtsheer
(G.) SCHULTZ,
Viceadmiraal en Kommandeur der 1e Marine Division

De Stad kreeg bevel 2,000 exemplaren daarvan te laten drukken in 3 talen en ze aan de Kommandaatuur te zenden.

Die veroordeeling had ook voor gevolg dat de kustvisscherij streng bewaakt werd. Den zelfden dag werden er 5 bootjes opgeeischt voor den dienst der pionniers.

Den 25n Maart verscheen ook een plakbrief waardoor al de visschersbootjes opgeeischt werden. Ten gevolge van die opeisching bleven er nog enkel 15 bootjes over om naar zee te gaan. Tot overmaat van ramp moesten deze dan

nog hunnen visch leveren aan de zeestatie waar hij door de Duitschers weggezonden werd.

Ze vergaten daarbij de visschers te betalen.

Dit duurde slechts eenige dagen waarna ze zich wederom vergenoegden met de levering van een gedeelte der vangst. Zoo vinden we in de rekeningen der vischmijn : geleverd aan de Duitschers van 22 April tot 9 mei 2472.72 fr. en van 1 tot 7 Juni 800,66 fr.

Den 31n Mei werd een bericht aangeplakt om aan te kondigen dat er dien dag 12 bootjes in zee gestoken waren en de garnaal zou verkocht worden in de brouwerij De Ryckere waar hij gekookt werd aan 1,60 fr. de kgr.

Een deel der opgeeischte bootjes werden wederom teruggegeven zoodat er den 27n Juni wederom 32 bootjes konden naar zee vertrekken. Twee ervan waren slechts opgeeischt geweest voor 3 dagen om eene brug te leggen over den vijver van het Leopoldpark. Dat was eene noodbrug welke enkel moest dienen om aan de bezoekers van het park toe te laten in geval van bombardeering naar den onderstand te vluchten welke onder de trinkhall gemaakt was. Daar het muziek dikwijls in dat park speelde mag men veronderstellen dat de veiligheid der soldaten er niet vreemd aan was want de brug lag niet ver van de kiosk.

Den 25n Juli kwam de duitsche waakboot erg beschadigd in de haven terug. Hij was aangevallen geweest door ententevliegers die hem met bommen bestookt hadden. Daar er geen andere voorhanden was moesten de visschersbootjes wachten tot er eenen van Zeebrugge kwam vooraleer wederom te mogen uitvaren. Dit duurde een achttal dagen.

Den 2n September werd het komiteit der Vereeniging van Visschers en Bootjessjouwers gewijzigd als volgt :

Voorzitter : J. Verkoullie ; ondervoorzitter : Anthierens : schrijvers ; Tabary en Durand ; kommissarissen : Carbon en Kroothoep ; schatbewaarder : Major : Deken : Zwaenepoel.

Er waren toen wederom 33 bootjes die mochten varen.

Tengevolge van voetstappen gedaan door de Vereeniging bij de kommandantuur mochten ze voortaan in zee steken zonder de waakboot.

Een aantal visschers hielden echter een gedeelte van den visch achter, welke ze in 't geheim verkochten in de plaats van hem in de stedelijke vischmijn te brengen zooals het reglement voorschreef.

Den 16n September hielden duitsche gendarmen de wacht tot de 29 booten die uitgevaren waren aankwamen. Ze stelden onmiddelijk een onderzoek in en al degenen die visch weggestoken hadden aan boord werden verplicht hem af te geven en moesten hunne toelating tot varen inleveren.

Den 29n deden ze eene echte wonderbare vischvangst want ze brachten 2700 kgr. visch in. Maar de Duitschers eischten er 1800 kgr. van op ; het overige mocht dienen voor de bevoorrading der bevolking.

Het toeval wilde dat het juist de laatste maal was want we waren de verlossing nabij. Die laatste maand werd er in de vischmijn voor 1473,30 fr. garnaal en 19.421,85 fr. visch verkocht.

Den 6n Oktober werd de haven door de Duitschers versperd. Tusschen het wrak van de Vindictive en het westerstaketsel deden ze twee baggerbooten en eenen ouden maalboot verzinken. In de visscherskaai lagen visschersbootjes in het slijk gezonken. Daags te voren waren er nog 5 door de Duitschers opgeeischt geworden.

We mogen dit hoofdstuk niet sluiten zonder een woord te wijten aan degenen die bij den aanvang van den oorlog vertrokken waren.

Toen de zee onveilig gemaakt werd door de duitsche onderzeëers werd onze visschersvloot bij de engelsche marine ingelijfd. Kanonnen werden aan boord geplaatst en onze koene visschers trokken een militair pak aan. Drie stoombooten der firma Aspeslagh werden verzonken. Onder de 5 kapiteins die zich in den harden kamp tegen den onverbiddelijken vijand onderscheidden waren de kapiteins Brouckxon en Klausing die door koning Jooris gedekoreerd werden.

Bij hunnen terugkeer in het vaderland werden de daden onzer dappere helden door het Staatsbestuur officieel gehuldigd en wij laten er hier de eerelijst van volgen als eene blijvende herinnering van hunnen onverschrokken heldenmoed en een voorbeeld voor de nakomelingschap. De 75 eerste namen zijn deze van kapiteins en visschers die hun leven geofferd hebben voor het vaderland.

Kruis van 1e klas : — Christiaen C., Corneau H., Vantournhout E., Vercnocke C., Desomer J., Nyville B., Severy J., Smissaert H., allen stuurmansvisschers.

Medalie van 1e klas :— Deman A., machinist ; Allary L., Allemeersch J., Blommaert E., Boels H., Burcke L., Calcoen A., Calcoen A., Calcoen A., Calcoen J., Carbon F., Conwijzer P., David L., De Cock C., Desaever L., Desomer J., Devey E., Dewaele R., Dewaey D., Dobbelaere J., Droogenbrood A., Everaert C., Goedgebeur F., Grunewald E., Gunst E., Hemeleers F., Janssoone G., Kabo J., Kroothoep J., Lusyne A., Lusyne J., Laforce E., Lenaers N., Maertens J., Maertens J., Major F., Makelberge A., Nassel G., Nyville H., Pieters F., Ponjaert J., Provoost H., Pyson Ch., Saelens J., Ungenaert T., Usterwelghe A., Usterwelghe L., Vandewalle J., Vanwalle P., Vandierendonck C., Vanhove D., Vanhoucke A., Vanleke P., Vanwulpen L., Vyncke G., visschers ; Degruyter J., stoker ; Meyer E., Simons H., Smissaert A., Vanhouck F., Vercnocke H., visschers.

De volgende namen zijn deze die nog in leven, het genot zullen smaken de schoone herinnering te dragen van hun edelmoedig gedrag.

Kruis van 1e klas : — Blondé A., Brouckxon R., Dedrie L., Defer P., en Klausing L., stuurman-visschers z

Kruis van 2e klas : — Declercq A., Pincket P., Ponjaert L., Van Wetter A., en Wittrock A., stuurman-visschers.

Medalie van 1e klas : — Azaert P., Beuren H., Brijs A., Calcoen L., Coene L., Coewijzer L., Coopman F., Decrop P., Desmedt H., Eerebout C., Gezelle A., Coderis H., Gonsalès P., Guilleman F., Lefever P., Lenaers L., Lus E., Titeljon P., Torreele P., Utterwulghe P., Vantorre P., Vercouter A., Verduyn F., Vyaene L., Zanders E., Zonnekeyn L., en zonnekeyn P., stuurman-visschers ; Coene F., Labbeke A., Pierre E., tweede ; Engelbrechts J., Gorrebeek L., Vanmuysen A., machinist ; Beauprez E., Brackx F., Deley P., Deroo L., Desmet L., Dewitte F., Gillegot H., Hallemeersch P., Huys C., Ponjaert J., Vanacker C., visschers ; Coeneye A., Dedrie J., Gezelle J., Gillegot T., Lust A., Pierre E., Pollet A., Viane P., stoker Degruyter A., Dewitte A., Neuts G., visschers.

Medalie van 2e klas : — Barbaix F., Declerck A., Dedrie L., Deplanter E., Junqué A., Klausing A., Laforce E., Legein R., Vanheucke J., Verstraete F., tweede ; Ansquer A., Borgoo E., Devos A., Hoste C., Jolyt G., Messing C., Terpoorter L., Vandenbussche G., Wallays I., machinist ; Acken E., Aspeslagh J., Braem C., Corvelein V., Declercq P., Defer E., Degruyter R., Dely E., Desitter E., Falen M., Hagers C., Heinderson P., Hubrechtsen E., Labbeke E., Laneres H., Leyne A., Martinsen O., Missuwe A., Ocket A., Penjaert R., Rouzée G., Smissaert A., Steenkiste E., Vanacker L., Vandewalle C., Vanleke G., Willaert H., visschers ; Baert P., Boussemaere H., Brackx R., Coosemans J., De Keizer H., Deman J., Depuydt R., Henry J., Reilzen E., Seuriynck A., Vandenameele J., Verburg C., Waegebaert E., stoker ; Defer P., Everaert G., Gallé A., Labbeke J., Seys F., Tourniemain A., visschers.

Medalie van 3e klas. — Deprée C., Goetsebeur A., Klausing L., Labbeke E., Majoor R., Mollemans E., Rouzée P., Titeljon C., Vermeersch M., Wittrock C., tweede ; Klaeys E., Devriend C., Lauwers L., Poppe L., Tack D., Vansieleghem L., Weise A., machinisten.

Ackx L., Ackein M., Ameye N., Arents F., Azaert E., Bisschop P., Blondé A., Bogaert P., Brackx P., Braem P., Brysse A., Buitinck A., Cottriau C., Crekillie F., Caveele C., Decrop N., Deley J., Dely E., Demesmaeker A., Dewynter H., Depuydt A., Depuydt L., Desmet A., Devos A., Devriend H., Dewaele L., Dewaele P., Dewitte L., Falleyn A., Dewitte A., Falleyn L., Geril F., Gonsalès A., Gonsalès M., Haeck A., Hennaert F., Henry L., Herborn A., Janssoone L., Jooris P., Koten D., Lambrecht H., Legein T., Lochuee V., Makelberge L., Martony L., Nassel F., Nuynck C., Pauwels C., Popelier A., Rassaert E., Remaut L., Saelens C., Smissaert C., Smissaert E., Smit J., Tahon T., Therry F., Ureel A., Vandeputte C., Vanhoecke A., Vanhoecke P., Vanloocke P., Vanmaele J., Van Maele J., Van Roose J., Van Torre J., Vantorre J., Vantorre M., Van Wulpen C., Verhelst P., Verkouillie C., Vermeire F., Vernieuwe C., Vernieuwe C., Vyane E., Vynck P., Willem P., Wouters E., Zonnekeyn L., Zonnekeyn P., visschers.

Alkert P., Bauwens C., Boussemaere G., Carbon G., Coopman G., Cornu G., Corveleyn O., Crekillie J., Daen H., Declerck A., Degraeve J B., Degroote F., Depaep C., Devriendt F., Dewitte E., Goderis L., Gorrebeek P., Gyssens A., Havermaet E., Hennebel R., Heylen V., Hoccke J., Mesidagh C., Monteny J., Provost A., Reyngouds J., Rouzée E., Rouzée M., Rouzée O., Soete A., Steenhuyzen E., Terpoorter A., Torreborre V., Van Daele P., Vandenberghe J., Vandenbussche G., Vanhecke J., Van Houcke I.P., Verbrugghe J., Vincke J., Weise C., Wery P., Willem L., stokers.

Brackx M., Declercq A., Desitter L., Dewitte A., Dobbelaere R., Driesmans G., Fontaine H., Goderis A., Severy F., Seys., F., Vandenberghe E., Willeput H., Wouters G., visschers.

Voorname Bezoekers

Gedurende die langdurige bezetting werd Oostende door een aantal aanzienlijke personen bezocht. Sommige bezoeken gingen gepaard met feestelijkheden, anderen gingen onopgemerkt voorbij, anderen gebeurden zelfs in het geheim.

Den 17den April tuften drie prachtige automobielen rond half één door de Kapellestraat en stopten op den hoek van die straat en de wapenplaats voor het Casino der officieren. Uit den eersten stapte uit Prins Hendrik, broeder des keizers en Grootadmiraal der vloot. De wacht bood de wapens en het muziek speelde het duitsch nationaal lied. De prins kwam van Antwerpen en was in kleine tenue van Admiraal.

Nauwelijks was de prins eenige oogenblikken in het Casino of een andere automobiel kwam aangesnord en hield insgelijks aan het Casino stil. Daaruit stapten twee fransche vliegers met hunne duitsche begeleiders. Ze kwamen van Wenduine. Beschoten van uit Zeebrugge had het vliegmachien avarij bekomen aan de motor en was gedwongen geweest te landen te Wenduine. Ze staken hun tuig in brand zoodat de toegesnelde Duitschers er zich moesten bij bepalen de twee officieren krijgsgevangen te nemen. Ze werden, na een kort verhoor, in eenen automobiel gestopt en naar Oostende gevoerd. De kommandantuur zond ze naar Prins Hendrik, die zooals we gezien hebben pas toegekomen was te Oostende.

Bij den prins gekomen ontspon zich het volgende kort gesprek :

— Kent gij mij ?

—Neen.

—Ik ben prins Hendrik, broeder van den keizer, wat kan ik voor u doen ?

—Laten weten aan onze vrouwen dat we nog in leven zijn.

—Schrijf den brief, ik zal mij gelasten hem te bestellen.

—Met wat kan ik u nog aangenaam zijn, alhoewel de gazetten beweeren dat wij barbaren zijn.

—Met een eetmaal klonk lachend het antwoord.

De prins liet daarom dadelijk een lekker eetmaal voor de beide vliegers opdienen, waarna ze naar Duitschland gezonden werden als krijgsgevangenen.

Toen de prins om 3 uur vertrok, werd er driemaal Hoch geroepen door een drichonderdtal soldaten die voor het Casino bijeengetroept stonden. De automobielen deden den toer van de Wapenplaats en vertrokken langs de Weststraat terwijl de soldaten nogmaals driemaal Hoch riepen.

Den 3den September was het de beurt aan eenen groothertog, wiens naam we echter niet hebben kunnen achterhalen. Ter zijner eer had eene groote wapenschouwing plaats op de Wapenplaats.

Den 20sten Oktober daaropvolgende was het groote wapenschouwing op het strand. Ditmaal gold het de keizer in hoogsteigen persoon. Hij was 's morgens heel vroeg van Thielt gekomen met zijn gevolg in 8 automobielen. Na de wapenschouwing, die voor de burgers zorgvuldig geheim gehouden geweest was, vertrok hij onmiddelijk, het was nog maar pas 8 uur. naar Zeebrugge en vandaar naar Brugge.

Den 21 Oktober van het volgende jaar genoot Oostende de twijfelachtige eer van een tweede bezoek van zijne keizerlijke Majesteit. Er had eene groote vergadering plaats op het gehucht Den Haan. Toevallig kwam een vlieger er juist boven gevlogen die hevig beschoten werd maar vertrok zonder zich te gewaardigen een paar bommen af te werpen als welkomgroet. 's Avonds vertrok de keizer met den trein langs de lijn van Brugge.

Den 17den Januari 1917, nieuw bezoek van den keizer en nog al wel vergezeld door de twee grootste koppen van het duitsche leger : Hindenburg en Ludendorf. Ze gingen de stellingen bezoeken van het westerfront. Hindenburg kwam nog eene tweede maal naar Oostende, den 28sten Mei van hetzelfde jaar. De soldaten waren opgesteld langs den Zeedijk van af de Kursaal tot aan het Palace Hotel waar ze door Hindenburg in oogenschouw genomen werden. Vergezeld van admiraal Von Schroder bezocht hij de kustversterkingen en vertrok dan naar Leffinghe.

Den 5 November 1915, kwam Prins Sigismond van Pruisen, de zeventienjarige zoon van den keizer van Duitschland zijnen intrek nemen voor gansch den winter in de villa van den heer Daniels, op de Clementine Square. Daarvoor was die villa, door bijzondere opeisching, voorzien geweest van meubelen, glas en zilverwerk enz. Den 17den echter had de prins genoeg van zijn verblijf te Oostende en vertrok. De burgemeester deed al wat in de villa ingebracht geweest was naar het stadhuis brengen om het vandaar wederom aan de leeners terug te bezorgen.

Kort daarna, den 16den Januari 1916, was het grand branle-bas voor het Marinekorps. De koning van Beieren gewaardigde zich een bezoek te brengen aan de troepen.

Deze, op hun beste uitgedoscht, trokken op naar de Wapenplaats waar ze tegen elf uur post vatten op het vierkant plein. Van af het koffiehuis *Excelsia* tot aan *De Zwarte Leeuw* het Zeebataljon met pak en zak en geweer ; van af *De Zwarte Leeuw* tot aan den hoek der Kapellestraat het overige van het Zeebataljon en de blauwjakken zonder wapens. Voor de bank Lacour stond het muziek en voor de bank Van Wynendaele de officieren en manschappen die het yzeren kruis dien dag zouden ontvangen.

Al de straten, toegang verleenend tot de Wapenplaats waren voor het publiek afgesloten.

Om 12 uur kwam de koning aan in automobiel langs de Weststraat. Hij droeg den puthelm en was gehuld in een wijden grijzen mantel met rood afgezet.

Het muziek hief het nationaal lied aan en de oude vorst nam de troepen in oogenschouw. Hij is klein van gestalte maar zwaar gebouwd. Hij draagt een gouden bril en een verstreuvelden grijzen baard. In de hand hield hij den stok van veldmaarschalk. Hij was vergezeld van admiraal Jaspers.

De afdeelingen die hij in oogenschouw nam, bestonden uitsluitend uit Beieren. Telkenmale voorbij een bataljon stapte, hoorde men driemaal Hoch weergalmen terwijl de koning de hand drukte van den bevelvoerenden officier. Gekomen aan de groep dergenen die moesten het eerekruis ontvangen, drukte hij hen een voor een de hand terwijl een officier hun het eerekruis overhandigde.

Toen trokken de troepen af en de koning stapte met zijn gevolg het casino der officieren binnen om er het noenmaal te gebruiken. Gedurende de maaltijd gaf het muziek, dat voor de deur had post gevat een concert.

Rond 2 uur vertrok hij in auto in de richting van Zeebrugge. Volgens men ons verzekerde heeft hij daar gevraagd, tijdens zijn bezoek aan het Groot Seminarie, of het bisdom Brugge in Belgie was ! Waarschijnlijk moest papa veel goeds verteld hebben over zijn bezoek te Oostende want een vijftal dagen later kwam de kroonprins van Beieren ook naar de koninklijke badstad. Hij vergenoegde zich met een wandelingske langs den dijk en een fijn dineetje in het *Hotel de la Renommée* in de Langestraat. Met de drie officieren die hem vergezelden trok hij in eene bijzondere zaal waarvoor soldaten geplaatst werden met de bajonet op het geweer want de koninklijke eter wilde niet gestoord worden gedurende die gewichtige bezigheid. En inderdaad als we de spijskaart nagaan moeten de hooge Oomes er heel wat zwaarder uitgekomen zijn dan toen zij er binnenkwamen, want in 5 kwart tijds sloegen ze er het volgende binnen :

Huitres de Zélande

—

Consommé Moëlle

—

Côte de mouton pré salé
Haricots verts
Pommes frites

—

Poularde de Bruxelles
Compote pommes
Salade

—

Fromages —Fruits
Café extra Cognac

—

Cigares Havane

Dit natuurlijk begoten met de noodige wijnen : 3 flesschen Rijnwijn, 1 flesch Lansons, en 8 flesschen Champagne (Mumm Cordon Rouge). Dat maakte 3 flesschen per persoon. Nu, dat was eigenlijk een bezoek aan Oostende wel waard !

Bij dat bezoek kwam de stad Oostende er met de eer (?) van af. Met de keizerlijke prinsen liep het niet zoo glad van stapel.

We hebben daar hooger het bezoek gezien van prins Sigismond, maar met prins Adalbert derde zoon van den Keizer en kapitein-luitenant ter zee, was het nog een anderen toer.

De stad kreeg bevel van de *Villa des Tourelles* op de Van Iseghemlaan in gereed te brengen en van al het noodige te voorzien. Men was er nog pas mee begonnen toen de prins reeds daar was. Hij kwam toe om half vijf en, na eenen blik geworpen te hebben in de eetzaal trok hij naar zijne slaapkamer.

's Anderendaags moest een der grootste meubelmakers der stad de villa voorzien van tapijten, meubels enz., want ze was onbewoond.

Bij den aanvang van Mei, toen het heerlijk werd aan den Zeedijk kwam de lust bij hem op langs den Zeedijk te gaan wonen en kreeg de stad bevel de villa *Roselinda*, niet ver van het koninglijk chalet, in gereedheid te brengen. De admiraal nam zijnen intrek in het *Hotel de la Plage* en het *Hotel Continental* werd ingericht als dagverblijf voor de herstellende en lichtgewonde soldaten.

Den eersten October schaarden zich de troepen voor de Kursaal om er door prins Adalbert in oogenschouw genomen te worden.

Den 9den November rond half negen trok hij met een tiental personen de St. Pieterskerk binnen. Hij begaf zich tot tegen de koor terwijl 3 geheime politieagenten de wacht hielden achter de pilaren. Er werd op het orgel gespeeld met begeleiding van eene viool en ook gezongen. Na eenige tijd geluisterd te hebben trok de prins ook naar het oksaal en ging er zelf zingen. Na dit geimproviseerd concert in de halfduistere kerk trok hij met zijn gevolg weder naar huis.

Hij verliet Oostende gedurende den winter van hetzelfde jaar. Gedurende zijn verblijf ontving hij ook bezoek. Den 5den Oogst kwam Groot-Admiraal von Scheer, de opperbevelhebber der vloot in den slag van het Skagerrak. Er werd hem een groot feestmaal aangeboden in de *Villa des Tritons*. De zaal was prachtig versierd ; de stad had er al hare schoonste palmboomen moeten naartoe zenden.

Den 4den September was het de beurt aan den Groot-Hertog van Baden Frederik II. Voor dezen werd er wat meer tam-tam gemaakt.

Er had eene groote wapenschouwing plaats op de Wapenplaats, zooals voor den koning van Beieren, gevolgd van uitdeeling van eerekruisen en défilé. Hij hield ook eene toespraak tot de soldaten na den wapenschouw.

In den namiddag bezocht hij de verdedigingswerken der kust te Mariakerke.

Niet alleen Duitsche vorsten kwamen naar Oostende maar den 6den Sept. 1917 genoten we zelfs de hooge eer eenen echten afgezant te zien van den Grooten Turk, Djemal Pacha, Minister van Zeewezen. Een dozijn zeer prachtige automobielen reden door de stad, waarin de Turksche minister met zijn gevolg, admiraal von Schroder en de plaatsbevelhebber Fischer zich bevonden. ze stapten af aan het Casino voor officieren en gansch de groep liet zich voor de deur van het Casino fotografeeren !

Er hadden echter geene feestelijkheden plaats want de Minister was slechts op doorreis naar het Westerfront.

Eindelijk werd den 11den September de reeks bezoeken der hooge Oomes gesloten door dat van Aartshertog van Oostenrijk. Die kwam incognito. We kregen enkel kennis van zijn bezoek door een bevel aan het gemeentebestuur dat de kapel met het grafmonument van de eerste koningin der Belgen moest gekuischt worden daar zijne keizerlijke hoogheid het wenschte te bezoeken.

Bezoek van den Groothertog van Baden.

Bezoek van Djemal-Pacha.

Duitsche Maatregelen.

We hebben hooger gezien hoe de Duitschers in het Palace Hotel eene badinrichting hadden gemaakt tot ontsmetting van de kleederen en tot bestrijding van het ongedierte.

Zij trachtten ook allerlei voorzorgen te nemen ter bestrijding van de burgerbevolking bij wien de soldaten ingekwartierd waren.

Zoo werd het O.L.V. College herschapen in een hospitaal voor typhuslijders. Maar het is niet voldoende de typhuslijders af te zonderen het komt er vooral op aan maatregels te nemen om de ziekte te voorkomen. Daarom verscheen den 28sten September 1915 op de muren der stad de volgende

BEKENDMAKING
AANGAANDE DE
INENTING DER INWONERS TEGEN TYPHUS

In Oostende hebben zich de laatste twee maanden, zoo talrijke gevallen van typhusziekte voorgedaan, dat de Kommandantur zich gedwongen ziet maatregelen te nemen tot bescherming der hier verblijvende troepen, maatregelen die nochtans ook te gelijk nuttig zullen zijn voor de bevolking. In het begin van Oktober zal daarom met de inenting tegen typhus der inwoners van Oostende aangevangen worden. Zij zal door duitsche Marine geneesheeren, onder medehulp van belgische geneesheeren en helpsters in ieder huis gedaan, en is kosteloos. Zuigelingen, zieken en personen van meer dan 60 jaar zijn er vrij van. De geneesheer van het garnizoen beslist in twijfelachtige gevallen.

Mits bevoegde toepassing is de inenting geheel onschadelijk, en zij belooft te oordeelen na de goede uitslagen die men in het Duitsche leger en in de Duitsche vloot daarmee bekomen heeft een waardevol middel te zijn tot bestrijding van de typhus onder de inwoners van Oostende. Men verwacht van den goeden wil der bevolking, dat zij alles zal doen wat in hare macht is, om de in haar eigen belang genomen maatregels te helpen uitvoeren, ten einde hare stad van de dreigende typhus-epidemie te vrijwaren. Bijzonderlijk wordt er gehoopt dat het niet noodig zal zijn straffen of dwangmaatregelen te gebruiken tegen zulke personen, die misschien zouden trachten zich of hunne aanhoorigen aan de inenting te ontrekken.

De dag der inenting zal voor ieder straat en ten behoorigen tijde door den politiedienst aangekondigd worden. Alle bewoners moeten dan zoolang in hunne woning blijven tot de inenting gedaan is.

Inentingen door den geneesheer der familie kunnen in bijzondere gevallen, in tegenwoordigheid van den garnizoengeneesheer toegestaan worden, tegen betaling der ereloonen aan den burgerlijken geneesheer.

Onmiddelijk na deze bekendmaking en vóór het aanvangen der algemeene inenting, moeten de aanvragen aan den burgerlijken geneesheer gedaan worden die dan voor de verdere uitvoering zorgen zal.

Oostende den 28 September 1915.

De Stadskommandant
Bittinger.

Dat was alles behalve welgekomen bij de bevolking die het groot belang niet begreep van dien maatregel die achteraf gebleken is zeer heilzaam te wezen. Maar hij kwam van den verdrukker en dat was genoeg. Daarenboven gevoelden velen eene instinktmatige vrees voor die nieuwigheid.

De inenting begon den 2den Oktober in de koninklijke straat. Men zocht er een geschikt huis uit en men verzamelde er een veertigtal dergenen die gratis wilden ingeent worden. Een marinedokter, een burgerlijk geneesheer, een helpster van het plaatselijk roodkruis en een politieagent waren aanwezig. De politieagent nam nota der afwezigen uit de straat waarna de lijst dan vergeleken werd met die der burgerlijke geneesheeren.

Men kon er alzoo alle namiddagen een 40tal inenten. Ieder mocht 3 maal, dat drie opvolgende weken ingeent worden. Men werkte dagelijks met 4 ploegen in de verschillende gedeelten der stad.

Degenen die wenschten behandeld te worden door hunnen familiedokter werden verwittigd op eenen gestelden datum en op een gesteld uur zich ten zijnen huize te bevinden.

Daar was alleen eene helpster aanwezig. Het volgend jaar echter werden allen op het stadhuis bijeengeroepen waar ieder burgerlijk geneesheer zijne zitdagen had en ditmaal was het onder toezicht der Duitsche geneesheeren die, bij het inenten tamelijk hardhandig waren, want er hebben zich gevallen voorgedaan waarin de naald afbrak tijdens het inenten en het zeer veel moeite gekost heeft om ze er uit te halen, zelfs bij vrouwen en kinderen.

Een groot deel der bevolking verkoos echter door den familiedokter behandeld te worden.

Bij velen onstonden zonderlinge gewaarwordingen van duizeling, ongesteldheid, zwaarte in de ledematen en gedurende een drietal dagen een pijnlijk gevoel en een verlamming van den rechter of linkerarm, volgens men rechts of links ingeent was. Men ente overhands rechts en links op de borst en de derde maal op den rug.

Op enkele weken tijds was aldus iedereen ingeent of « gestekt », zooals men in de volkstaal zegde. De gevolgen van dezen maatregel zijn niet uitgebleven want den 31 Oktober was het getal typhuslijders in het O. L. V. College gedaald van 70 tot 54. Den 21 Nov. was het gedaald tot 31 en in 19 dagen was er geen enkel nieuwe typhuslijder meer binnengebracht.

Het volgend jaar, werd eene nieuwe inenting aangekondigd alsook de reeds bekomen uitslagen medegedeeld door de hiernavolgende

BEKENDMAKING

De typhusinenting, die in Oktober-November 1915 in Oostende, Steene en Breedene gedaan werd, heeft eenen uitstekenden uitslag opgeleverd.

Het getal der vastgestelde typhusgevallen bedroeg :

Voor de inenting December 1914 tot Mei 1915	69
Voor de inenting Juni 1915 tot November 1915	145
Na de inenting December 1915 tot Mei 1916	5

Evenals in het Duitsche leger, moet de inenting thans herbegonnen worden, om de werking der eerste inenting te volledigen. Met deze tweede inenting zal aanvang Juli

begonnen worden. Al de in de jaren 1856-1912 geborenen zijn er aan onderworpen. Wie wegens ziekte, zwangerschap, enz.. ervan wil ontslagen worden, moet dit tot den 20 Juni, met neerlegging van een geneeskundig bewijsstuk, bij den Garnizoengeneesheer, Koninklijkestraat 1, melden.

Privaat inentingen door den geneesheer der familie kunnen, bij uitzondering, toegelaten worden, en zij moeten dan ook tot den 18 Juni aangegeven worden.

De inwoners hebben bij de eerste inenting de noodige tegemoetkoming en de juiste verstandhouding niet getoond voor dezen, in hun eigen belang, genomen maatregel, en hebben hem daardoor ten zeerste bemoeilijkt. Daarbij werd in de ruimste mate rekening gehouden daarvan. dat zulke maatregel nieuw was voor de bevolking. Nadat nu de onschadelijkheid en de nuttigheid der inenting voor eenieder bewezen zijn, wordt verwacht dat thans de inwoners alles zullen doen om de 2de inenting te vergemakkelijken. Te laat komen, ongewettigd wegblijven en andere nalatigheden worden streng bestraft. Bijzonderlijk moet zich ieder daar laten inenten waar hij ingeschreven staat.

De dagen, waarop de inenting in elke straat zal plaats grijpen, zullen door de stedelijke politie ter kennis gebracht worden.

Oostende den 10 Juni 1916

FISCHER
Kapitein ter Zee

Evenals de eerste maal was de uitzondering zeer groot en volstond het zich op den gestelden dag en het gestelde uur op het stadhuis te komen bij zijnen familiedoktor, zonder zich eerst aan te melden bij den garnizoendoktor,

Een derde inenting is niet meer noodig geoordeeld geweest daar de gevallen van typhus van weinig belang waren.

In 1917 deden zich ook zeer veel gevallen voor van baardziekte, niet alleen onder de soldaten maar zelfs onder de burgerbevolking. De burgers die maar eenigzins een scheermes konden hanteeren hadden hunnen barbier verlaten en schoren zichzelf te huis om niet voortdurend gedwongen te zijn met de gehate bezetters om te gaan. Dat was eigenlijk de beste maatregel, maar niet ieder bezit de bekwaamheid van een figaro.

Den 14den December werden, bij middel van eenen plakbrief, de noodige maatregelen voorgeschreven om de voortzetting der besmetting te keer te gaan. Dat bericht moest ook, op eene zeer zichtbare plaats, bij al de barbiers uitgehangen worden.

BEKENDMAKING
BEKAMPING DER BAARDVLECHT

Het gebruik van scheermes en handdoek wordt bij alle barbiers verboden. Het scheerschuim moet met de hand aangebracht en ingewreven worden. Het aangezicht moet na het scheeren, met eenen na het gebruik weg te werpen papieren zakdoek, afgedroogd worden. De barbier moet, na ieder scheeren, de handen afdroogen.

Oostende, den 14 December 1917.

A. B.
ESCHER
Hauptman.

Er werd niet alleen gezorgd voor de lichamelijke gezondheid maar er kwamen ook inrichtingen tot stand voor ontspanning of ontwikkeling van den geest.

Reeds bij den aanvang van 1915 werd een officieren casino ingericht in de lokalen der Société Littéraire op de Wapenplaats. Een gedeelte van het tapijt van de Kursaal werd gebruikt om den grond te beleggen en de vleugelpiano van de Kursaal diende er voor het inrichten van concerten. Verscheidene lusters werden uit het Palace Hotel gehaald alsook een aantal schilderijen uit het stedelijk museum.

In Maart werd het Hotel St. Denis in de Kapellestraat in een militairen kring, *Marineheim*, herschapen. In de benedenverdieping werd de schenkzaal, de keuken en de leeszaal voor de onderofficieren ingericht. Op het eerste verdiep was eene groote vergaderzaal voor de soldaten en eene kleinere om te lezen en te schrijven.

Den 20sten Maart werd den kring officieel geopend door admiraal von Schroder die, bij deze gelegenheid eene voordracht hield over : Belgie en zijne bewoners. Die maand werd ook de Scala ingericht als kinema. De lantaarn van de kinema St. Sebastiaan werd ervoor opgeeischt.

Den eersten April had de opening plaats. 's Namiddags gedurende 2 uren was hij toegankelijk voor de burgers en 's avonds uitsluitend voor de soldaten. De aalmoezenier Frins opende ook eene boekerij voor soldaten in de villa Achiel Legrand op den westramp van de Kursaal.

Gedurende de zomermaanden werd de Kursaal ingericht tot Marineheim. Den 28ste April 1917, stichtte de Aalmoezenier Frins een *Marineheim Flandern* in het Hotel de l'Empereur op de groote markt.

In Maart 1918 werden een reeks voordrachten ingericht door verscheidene geleerden in militairen dienst. Den Donderdag 14 Maart, om 6 uur, door Prof. Brandenburg, hoogleeraar in de geschiedenis, te Leipzig over *Engelsch Imperialismus* en om 7 ½ uur door Prof. Bethe, hoogleeraar in de klassieke oudheid te Leipzig, over *De hedendaagsche Grieken* (met lichtbeelden). Den Vrijdag 15 Maart, om 6 uur, door Prof. Neubecker, hoogleeraar in duitsch recht te Berlijn, over *Noodrecht in het openbaar- en Privaatrecht*, en om 7 ½ uur door Prof. Foerster, hoogleeraar in het engelsch en de engelsche letterkunde te Leipzig, over *Shakespeare* (met lichtbeelden).

Den Zaterdag 16 Maart om 6 uur, door Prof. Bethe over de *Blijspelen van Aristophanes* en om 7 ½ uur door Prof. Brandenburg over *Het denkbeeld van Revanchen in de wereldspolitiek der laatste tien jaren.*

Den Zondag 17 Maart, om 6 uur, door Prof. Brandenburg over *De beteekenis van Bismarck voor den tegenwoordigen tijd* en om 7 ½ uur door Prof. Foerster over *Het Engelsch Nationaal karakter* (met lichtbeelden).

Den Maandag 18e Maart, om 6 uur, door Prof. Neubecker over het *Huwelijksgoederenrecht.* Eindelijk den Dinsdag 19 Maart werd de reeks gesloten door eene voordracht van Prof. Neubecker over *Erfenisrecht* en eene van prof. Bethe over *De Burght van Athene* (met lichtbeelden) op dezelfde uren als hooger.

Al die voordrachten werden gehouden in den stadsschouwburg.

Onderaan op den plakbrief las men de volgende bemerking : De voordrachten hebben

voor doel de stemming en het denkvermogen op te wekken. Ze worden zoo algemeen verstaanbaar gehouden dat het ook aan de groote massa der manschappen zal mogelijk zijn ze met belangstelling te volgen.

Diezelfde voordrachten werden ook gehouden te Middelkerke en te Oudenburg in de kinema en te Ghistel in het Marineheim.

In den stedelijken schouwburg werden ook van af den aanvang van 1915 vertooningen en concerten ingericht. Soms hadden er ook voorstellingen plaats door het Deutsches Theater in Belgien, waarvan de zetel te Brussel was en vertooningen gaf in het Parktheater.

Zooals we reeds hooger gezien hebben werden er ook nu en dan concerten gegeven van gewijde muziek in de SS. Pieter en Paulus kerk ten voordeele van liefdadige werken.

Twee duitsche geleerden, Dr Georges Goyert en Dr Konrad Wolter, hielden zich onledig met eene verzameling aan te leggen van vlaamsche sagen legenden en volksprookjes welke in 1917 verscheen. ze werden hierin geholpen door twee aktivistische leiders. De grijze poeta maximus, Dr Eug. Van Oye (zoo heet hij in het boek) en den stadsbibliothekaris, Eug, Everaert. Deze laatste schreef zelfs een voorwoord voor het welke een exmplaar ervan werd geshonken aan de stadsbibliotheek. Het is versierd met een zestiental afbeeldingen onzer oude steden tijdens de 16de en de 17de eeuw, onder andere een zicht van Oostende in 1638.

In juli 1916 verscheen ook een reglement tot regeling der paardenloopstrijden.
Het komitiet was samengesteld als volgt :
Eerevoorzitter : Zijne koninklijke hoogheid Hertog Albrecht van Wurtemberg.
Eerescheidsrechter : Zijne Excellentie Admiraal von Schröder.
Rechter : Majoor von Schwind.
Starter : Ritmeister von Schmettow.
Scheidsgerecht :

Generaal der kavallrie von Werder.
Konteradmiraal Jaspar.
Kapitein ter zee Fischer.
Majoor von Schwind.
Majoor von Armin
Ritmeister von Schmettow.

Algemeene Bepalingen.

1. Rijden en springen zijn toegankelijk voor al de officieren der 4 Armee en van het Marinekorps.

2. Inleg voor alle loopstrijden 10 Mk. - Springloopstrijden 5 Mk. - Dit geld dient als waarborg.

3. Inschrijvingen tot 13 Juli bij het Eskadron von Schwind, 2 Marinedivisie, Oostende. Inschrijvingen waarbij den inleg niet gevoegd is zijn ongeldig. Latere inschrijvingen bij het wegen worden toegelaten mits vijfdubbelen inleg.

4. Bij de inschrijving moeten vermeld worden : naam, ouderdom, kleur, geslacht en

naar vermogen afstamming der paarden.

5. De baan zal een uur voor den aanvang der loopstrijden getoond worden door luitenant Lerbs. Bijeenkomst aan de loge der scheidsrechters.

6. Elke ruiter moet zich met het gewicht dat zijn paard te dragen krijgt aan de paddock tevreden stellen en zich na den loopstrijd terug laten wegen als hij aanspraak wil maken op eenen prijs.

7. Protesten worden afdoende door de scheidsrechters beslist. Protesten wegens betiteling der paarden moeten voor de loopstrijden ingediend worden.

8. Ruiters die nog geenen loopstrijd gewonnen hebben ontvangen in al de loopstrijden 3 kgr afslag.

9. Stalling en inkwartiering moeten bij het Eskadron von Schwind aangevraagd worden Het voedsel moet medegebracht worden. Paarden, welke met gunstig spoorwegverkeer vervoerd kunnen worden, zullen, zoo mogelijk, wegens gebrek aan voedsel en stalling, nog denzelfden dag van den loopstrijd teruggezonden worden.

10. Eereprijzen volgens het aantal ruiters.

Begin der paardenloopstrijden om L *uur 's namiddags.*

1. Oostendsche plattekoersen, afstand 1600 m, toegankelijk voor paarden van alle landen, gewicht 80 kgr.

2. Werder jachtkoersen, afstand 2500 m, voor dienstpaarden, welke uit Duitschland medegebracht en niet volbloed zijn, gewicht 80 kgr.

3. Hohenzollern jachtkoersen, afstand 3000 m, voor paarden uit alle landen. Gewicht 80 kgr.

4. Schroder jachtkoersen, afstand 2000 m, voor officieren van alle niet bereden wapens van het Marinekorps. Volbloed uitgesloten, zonder gewichtsvereffening.

5. Hertog Albrecht jachtspringkoers, voor paarden uit alle landen. Sprongen : haag dubbele pers - steenenmuur - driessprong - sloot 2.50 m. met dubbele pers 60 cm. Wedstrijd over dubbele pers en driessprong. De eerste maal geen sprong boven 1 meter. zijde springen of blijven staan scheidt uit. Vallen van ruiter of paard scheidt uit.

Bemerking : afwerpen van de bovenste pers met de voorpooten 5 fouten - idem met de achterpooten, 3 fouten - Blijven staan of terzijde springen 5 fouten - Tweemaal terzijde springen of blijven staan scheide uit - Vallen van ruiter of paard scheide uit.

6. Koers voor hoogstspringen.

Haag met dubbele pers. Aanvangsprong 1.20 m.

Indien niet meer dan 4 paarden van verschillende eigenaars ingeschreven zijn valt de koers weg.

Maar de Duitcher mikte en.....Nieupoort beschikte. Nieupoort wilde er een polo van maken en zond daartoe de noodige ballen.

De Duitschers heetten het fair play en rolden hunne matten op.

Van eenen anderen kant wilde men in andere garnizoensteden ook koersen inrichten, wat de legeroverheid weigerde toe te staan. Ten slotte was het wedden op de koersen ook van eerst af een doorn in het oog der hoogere legereiding en zoo zijn de koersen van zeer korten duur geweest.

Beschietingen en Vliegeraanvallen in 1917

Gedurende gansch den loop der maand januari werden we niet gerust gelaten door vliegers en schepen.

De eerste vliegeraanval had plaats op 7 februari alhoewel er bommen geworpen werden door vijf vliegers was de schade gering want ze vielen allen op de wijk Mariakerke waar er maar weinig huizen staan. Eene bom viel op de riggels van den tram voor de groote hal der tramrijtuigen tegenover de Duivenhokstraat. De omliggende huizen werden in eenen oogwenk van hunne ruiten beroofd.

Een van de vliegtuigen werd neergeschoten bij Oudenburg en de twee inzittenden, Engelschen, waren dood

Den volgenden avond werd de aanval vernieuwd en met evenveel gevolg. In de Raversydestraat werd echter vrouw Anna Schlemper 56 jaar oud licht gekwetst aan het hoofd.

Den nacht daaropvolgende, zijnde 9 februari, kregen de bewoners van Mariakerke eene derde maal de laag. Bommen vielen in de Engeland en Aartshertogstraat waarbij de vrouw van bakker Bisshof en de dochter van Poublon licht gekwetst werden. Verscheidene daken werden door den luchtdruk als het ware weggeblazen.

Den 16den werden er ook bommen geworpen in den omtrek der stapelhuizen maar zonder schade te veroorzaken.

Den 27sten maart was het erger. Rond 11 uur werden vijf bommen geworpen op de wijk Blauw Kasteel. In de Rietstraat werd de hoek weggeslagen van het huis Pieck, in de Gerststraat was het de zeepziederij Deswaef die het ergst was toegetakeld en in de Leffinghestraat de atelier Smis.

Een man werd gedood, 8 werden gekwetst, allen Duitschers, 6 hunner paarden werden insgelijks gedood en 7 erg gekwetst.

Den 9den april was het te doen op de vuurtorenwijk. Van de vijf bommen kwam en eene terecht in een magazijn van het gasgesticht. Ze viel dwars door het huis tot in den kelder waar ze eenen put sloeg van 2 meters diepte. Door den geweldigen luchtdruk der ontploffing werden de gasmeters en ander materiaal zoo door elkaar geslagen dat de stukken tot op de Viktorialaan vlogen.

Den 26sten april en den eersten mei hadden nog een paar aanvallen plaats zonder gevolg langs de buitenkanten der stad.

Dat alles was maar de voorbereiding tot de vreeselijke gebeurtenis van den 2den mei.

Rond half acht werd de bevolking opgeschrikt door verscheidene snel achterelkander volgende ontploffingen. Op een oogmezien waren er een twintigtal bommen ontploft.

Bij het buitenspringen zag men op verscheidene punten zwarte rookwolken opstijgen en hoorde men langs alle kanten gehuil en geroep.

In de kleine Kadistraat, waar de eerste bom neerviel, waren al de vensterramen uitgeslagen, hingen gordijnen en rolgordijnen aan flarden en hoorde men hier en daar in de huizen gekerm en gejammer. In verscheidene huizen lagen menschen bloedend tusschen hunne stukgeslagen meubelen.

De tweede bom viel op de Sint Pietersplaats. De heer Schreiber, die voor zijn venster zat te lezen, werd de ingewanden uit het lijf geslagen en viel dood neer te midden de steenbrokken en glasscherven van zijn geteisterd huis.

Eene derde bom viel in de Kappellestraat tusschen het huis van den heer Navez, kruidenier en dat van juffrouw Pavot. Het winkelraam van den heer Navez vloog te midden den winkel, gansch de uitstalling het onderste boven gooiend. De heer Kies, apotheker, die er rechtover woont was bezig het voorschrift van eenen geneesheer gereed te maken toen eensklaps de mortier uit zijne handen gerukt werd, potten en flesschen door den winkel vlogen, de glasscherven rond zijn hoofd dwarrelden, zoodat er kleine stukjes in zijn haar bleven vastzitten, zijn uurwerk stukgeslagen werd in zijnen ondervestzak en hij zelf ongedeerd bleef. Of hij op dat oogenblik aan het vers dacht van Virgilius dat hij op het College geleerd had « *Si fractus illabatur orbis impavidum ferient ruinæ* » (Indien geheel de wereld stukgeslagen wordt blijft hij pal te midden de vallende puinen.) zouden wij sterk betwijfelen.

Een soldaat, die juist den winkel verliet werd gansch bebloed terug binnengebracht maar stierf oogenblikkelijk, twee andere soldaten die voorbij het huis Deridder stapten werden tegen den grond geslagen en waren op den slag dood. Ten slotte werd een soldaat de beide beenen afgeslagen op den dorpel van de drukkerij Raick.

Eene vierde bom viel in het huis Degraeve, Christinastraat,zij viel er op de W. C. waar juist de Weduwe Fontaine Fol was ingegaan. De arme vrouw werd doodelijk getroffen en stervend naar het lazaret van het Hotel de la Marine gevoerd. Het huis en het huis er nevens werden zoo erg beschadigd dat ze onbewoonbaar geworden waren en door de bewoners ontruimd moesten worden. Dat er in al de omliggenden huizen geen ruitjen geheel bleef hoeft geen betoog.

Een vijfde bom viel op het achtergebouw van het Hotel St Georges in de Jozef II straat en veroorzaakte er zeer groote schade.

Eene zesde bom doodde een zeer groot aantal soldaten op de koer van de kazerne. Het juiste getal is ons niet bekend maar men sprak van een honderdtal dooden en gekwetsten.

Eene zevende bom viel op het Mosselhuis in de St Franciscusstraat maar bepaalde zich bij groote stoffelijke schade.

Eene achtste bom was gevallen op het O. L. V.College en had er buitengewoon erg huisgehouden. Verscheidene lokalen, zooals de eetzaal en het kabinet van natuurkunde, waren volkomen vernield. De verzamelingen, met zooveel vlijt en taaie volharding door den E. H. Principaal aangelegd, en die zijne vreugde en zijne fierheid uitmaakten waren verstrooid en stukgeslagen. De E. H. Principaal zelf werd licht aan de hand gekwetst ; een jongenling, die met de kroep te bed lag, was opgesprongen en liep in nachtgewaad de straat op.

Wat opmerkenswaardig was 't is dat geen enkel der talrijke O. L. Vrouwenbeelden welke zich in en rond de vernielde gebouwen bevonden geraakt werd.

Er waren daarenboven nog hier en daar bommen gevallen, zooals op het strand zonder schade te veroorzaken.

De indruk op de bevolking was verschrikkelijk te meer dat de vliegers onopgemerkt tot over de stad gekomen waren en dus niemand verwittigd was door het geschot der afweerkanonnen.

We laten hier volledig de lijst volgen der talrijke slachtoffers zooals ze onmiddelijk na den aanval door het politiekommissariaat werd opgemaakt :

Gedood : 1. Fol Jeannette, 70 j., weduwe Fontaine Michel, Christinastraat, 124 ; 2. Depagie Ferdinand, 9 j., Kleine Kaaistraat, 9 ; 3. Schreiber Alfons, 51 j., HH. Petrus en Paulusplaats, 15 ; 4. Willems Camiel, 19 j., Steene. Erg gewond, later bezweken : Clipet Willem, 64 j., Heristraat, 10, aan den linker voet. Erg gewond : 1. Cornellie Camiel, 16 j., Steene, aan het linker been ; 2. Derudder Emma, 30 j., 226, Thouroutschesteenweg, aan linker arm en been ; 3. Dupont Bertha, 15 j., 7 Fortuinestraat, aan de linker bil ; 4. Balliere Pauline, 19 j., Nukkerstraat, Sas, aan den rechter voet ; 5. Verbrugghe Adronie, 24 j., vr. Vantyghem Désiré, Thouroutschesteenweg, 450, aan den rechter arm ; 6. Gillis Hortense, 62 j., wed. Houwen Désiré, Stationstraat, 6, aan het linker been ; 7. Taskin Alice, 16 j., Conterdam, aan den linker schouder, rug, gezicht en vinger af van linker hand. Licht gewond : 1. Vanmaase Jan, 43 j., Calfortstraat, 54, aan rechter been ; 2. Daele Achiel, 39 j., Sint Paulusstraat 77 aan linkerzijde ; 3. Allemeersch Caroline, 60 j., vr. Sanctorum Jan, Kleine Kaaistraat, 5, aan 't aangezicht ; 4. Vandendriesche Euphrasie, vr. Derycke Ernest, 28 j., 8, Kleine Kaaistraat, aan den rechter arm ; 5. Depoorter Bertha, Ghistelstraat, aan rug en linker been ; 6. Demesmaeker Philip, 71 j., Kleine Kaaistraat, 2, aan 't aangezicht ; 7. Derycke Oscar, 5 j., Kleine Kaaistraat, 8, aan 't hoofd ; 8. Maschaele Frans, 54j., Wittenonnenstraat, 47, kneuzingen aan 't schouderblad ; 9. Voylsteke Marie, 65 j., Christinastraat, 126, aan 't aangezicht ; 10. Vancraeynest August, 29 j., Sint Franciscusstraat, 54, aan den onderbuik ; 11. Vanmassenhove Alice, 32 j., Kapellestraat, 107, aan de rechter hand ; 12. Masin Julia, vr. Calemeyn, Kleine Kaaistraat, 11, aan den rechter arm ; 13. Durand Delphine, wed. Marlier Ferdinand, 58, Christinastraat, 126, aan hoofd en linker hand ; 14. Claeys Irena, 9 j., Sint Franciscusstraat, aan het hoofd ; 15. Vantournhout Charlotte, vr. Ameloot Jeroom Steene, kneuzingen ; 16. Decraemer Zenobie Kapellestraat, 89, aan de rechter kaak ; 17. Elleboudt Robert, 56 j., Kapellestraat, 97, boven het rechter oog ; 18. Logghe Eugenie, 25 j., Kleine Kaaistraat, 3, aan den rechter voet ; 19. Demeyer Marie, 12 j., Sint Petrus en Paulusstraat, 20 ; 20. Devriese Marguerite, 20 j., A. Pietersiaan, 23, aan den linker voet ; 21. Maes Pauline, Steene ; 22. Noterdaeme Maurice, 14 j., Van Iseghemlaan 149, aan de rechter hand ; 23. Vereecke André, 13 j., Thouroutschesteerweg, 17, aan het hoofd ; 24 Fontaine Marie, 87 j., Christinastraat, 124, aan het aangezicht ; 25. Fontaine Marie,35 j., id., aan het rechter oor.

Beschadigde huizen : In de Christinastraat 11, in de Sint Franciscusstraat 21, in de Kleine Kaaistraat 13, in de Kaaistraat 9, op het Sint Petrus en Paulus Plein 4, in de Sint Paulusstraat 12, in de Kapellestraat 18, in de JozefII straat 5, op de Visschers-kaai 2, in de Euphrosina Beernaertstraat 7, op den Ghistelschen Steenweg 3.

Volgens de opgave van den kommandantur werden er 114 huizen beschadigd waar-

onder 50 zeer zwaar en onbewoonbaar.

In den nacht van den 2den 3den en 4den mei werden er insgelijks bommen geworpen, wel een 25 beweerde men, maar allen op de buitenwijken zooals het Sas en de Nukker. Er was echter weinig schade, alleen de hangars van de firma Snauwaert werden gedeeltelijk vernield.

Den 10den mei werden wederom een twaalftal bommen geworpen, meest allen op de wijk De Nukker en de vuurtoren. Slechts een enkele werd afgeworpen boven de stad en viel op de Hydrotherapie op de Oostramp, op eenige meters slechts van de speelzaal van de Kursaal. Twee soldaten die er inwoonden, bekwamen geen letsel maar het gebouw zelf werd leelijk toegetakeld.

Den eersten juni had er wederom eene bestoking plaats welke bijna zoo erg was als die van 2den mei.

Rond elf uur 's nachts hoorde men het geronk van twee vliegers vlak boven de stad. De zoeklichten kregen ze te pakken en nu brak een oorverdovend afweervuur los. De vliegers weken af en gekomen boven de vuurtorenwijk lieten ze er 7 bommen vallen en verdwenen.

De uitwerking was verschrikkelijk. Zeven huizen werden er plat gelegd. In de Stokersstraat werden twee jonge meisjes Maertens Cesarine 20 j. en Maertens Madeleine 18 j. onder de puinen hunner woning begraven. Men zocht verscheidene uren naar het lijk der moeder tot het eindelijk gevonden werd op den zolder van het nevensliggend bewoond door de familie Van Hecke, en dat insgelijks deerlijk gehavend was. Door den luchtdruk was het lijk opgenomen geweest en dwars door de pannen op den zolder neergekomen en daar tusschen gekraakte balken en de uiteenhangende zoldering blijven liggen.

Het moet een akelig schouwspel geweest zijn die donkere schaduwen tusschen de puinen te zien rondkruipen, enkel verlicht door dansend en spookachtig kaarslicht.

Na een half uur zoekens werd de familie Van Hove van tusschen de puinen gehaald.

Daarna vond men de vermorzelde lijken der familie Maertens. De man van vrouw Maertens, die stoker was op de ZWARTE TRIENE van den heer Eilson was met het schip in oktober 1914 naar Engeland gevlucht.

De Aviso-en Stokersstraat zijn het ergst geteisterd geweest. Er werden in het geheel 7 huizen totaal vernield en 120 beschadigd.

Eene bom, die in den regenput gevallen was van het huis Pollet deed het ijzeren deksel ervan zes meters hoog vliegen en neerkomen op het dak van het huis waar het teruggevonden werd .

De slachtoffers van dien aanval waren :

Gedood : 1. Watthy Eugenie, vr. Maertens Bernard, 53 j., Stokersstraat, 31 ; 2 en 3. hare dochters, Maertens Madeleine, 18 j., en Cesarine, 20 j. Licht gewond : 1. Vanhove August, 14 j., Stokersstraat, 39 ; 2. Vincke Louis, 43 j., Stokersstraat 37, aan 't hoofd ; 3. Becu Romain, 52 j., Avisostraat, 38, aan 't hoofd ; 4. Becu René, 17 j., id., id. ; 5. Vanhove Marie 17 j., Stokersstraat, 39, aan de knie ; 6. Pollet Julien, 7 j., Stokersstraat, 41, aan 't hoofd.

Den 5den juni werden eenige bommen geworpen tusschen de elektriekfabrick en den blok gevormd door de Wellington-Sport en Frans Musin straten.

Alles bepaalde zich tot het breken van een groot getal ruiten.

Dien zelfden dag hadden we de eerste beschieting van het jaar.

Rond half vijf 's morgens verschenen aan den verren gezichteinder een twintigtal schepen. Een zestal ervan scheidden zich af van de anderen en stoomden opeens vooruit. Op een lichtsignaal, dat een der schepen met een schitterenden stralenkrans omringde, kwamen twee monitoren vooruit en schoten. De eerste obus ontplofte met een vreeselijk gedruisch vlak voor de havengeul, een tweede viel tusschen de twee staketsels, de derde trof het werkhuis van het zeewezen en zoo ging het al maar door met vreeselijk gekraak van de openbarstende granaten. Bij het eerste schot liepen een aantal nieuwsgierigen naar de zee, anderen op straat, de voorzichtigsten naar de gewelfde kolders van geburen of vrienden. Een groot aantal soldaten, gevolgd van enkele burgers, vluchtten naar het Leopoldpark, waar ze zich schuil hielden tusschen de boomen.

Op de Vuurtorenwijk liepen vrouwen en kinderen naar de duinen van Breedene.

De huizen daverden op hunne grondvesten en de muren wiegden heen en weer.

Een obus ontplofte met donderend gekraak in de Zeestatie. Het gedeelte van het gebouw gelegen in de as der Jozef II straat, bestaande uit 3 verdiepen stortte in. In de zoo weelderig ingerichte schenkzaal werd alles dooreengeslagen. Toen we er, nadat de beschieting geeindigd was, bijkwamen lagen er een aantal plaveien in, welke uit de bestrating rond de stedelijke vischmijn daarin geslingerd waren.

Onder de puinen lag een man begraven. Het was de sasknecht Emiel Moerman, die, bij het eerste schot, uit zijn houten kabien gevlucht was om zich in veiligheid te stellen in den onderstand der zeestatie. Nauwelijks was hij erin of hij werd er onder de puinen van het instortend gebouw bedolven. Eerst om 4 uur 's namiddags werd zijn lijk teruggevonden en naar het doodenhuis gevoerd.

Aan den noordkant der vischmijn, bij de aanlandingskaai der Tilburybooten, had een obus eenen put geslagen van 18 m. omvang en 5 m. diepte. In het klein gebouw, bewoond door den bewaker Pito De Turck, werd alles dooreen geslagen; een panneel werd uit de deur gerukt van het bureel van den bestuurder en een stuk riggel van den yzerenweg was tegen zijne schrijftafel gevlogen.

Langs den oostkant der vischmijn was er ook een put geslagen van ongeveer dezelfde afmetingen.

Niet minder dan vijf obussen waren terechtgekomen in het visschersdok en hadden er ontzaggelijke kolonnen slijk en water in de hoogte geslingerd want het was lage tij.

Een ervan was tegen den kaaimuur gevlogen, op de plaats waar eene sloep van den heer Hamman gezonken lag, dicht bij de vischmijn, en had den kaaimuur erg beschadigd.

Een obus was gevallen op de tramriggels, rechtover het Hotel du Port en had er de water en gasbuizen doorbroken. De riggels waren verwrongen als stroohalmen en een stuk ervan was al over de huizen gevlogen tot voor het huis van den heer Germonpré in de Hofstraat. In dezelfde straat waren 7 groote kassiesteenen terechtgekomen, op den zolder van den heer V. Fermon, terwijl in een paar huizen der Bukarest en Lon-

denstraat zware granaatscherven gevallen waren. Op de visscherskaai, die reeds zooveel geleden had, was nu geen enkel ruit meer geheel, en geen enkel dak nog ongeschonden gebleven.

De werkhuizen van het zeewezen, bijzonderlijk degene waar men het koper bewerkte en de ketellaperij waren ditmaal bijzonder goed getroffen want ze waren totaal vernield. De stukken der verbrijzelde machienen werden in alle richtingen verspreid en men vond tangen en staven tot voorbij het lokaal van den Yachtclub. De houten afschutsels waren geheel weggeslagen en van zoodra de beschieting gedaan was beijverden zich de bootjesjongens de houten planken en balken op te visschen om ze in de stad waar groot gebrek aan brandhout was, duur te verkoopen.

De werkhuizen der firma Flender waren er al niet veel beter aan toe. Een der vlottende dokken was volkomen onbruikbaar gemaakt. Een torpedoboot, een onderzeëer en een trawler werden ook getroffen en zouden half vernield.

Men schatte de schade der firma Flender op een millioen.

Een oostendsche werkman der firma Edmond De Corte, werd erg gekwetst aan bil en rechter zijde.

Tegen het stukketsel der bank lag een zuiger der firma Smits alsook twee slijkbooten. Een obus maakte er korte metten mede en zond ze naar den kobeljauwvisschers.

De sluis van het Marinedok werd zoo erg toegetakeld dat ze voor langen tijd buiten dienst gesteld werd.

De kasseisteenen, granaatscherven enz. die op de stad neerkwamen waren niet te tellen. Bij den heer Lievens in de Kogellestraat vloog er een binnen van 4½ kgr.

Gansch de stad was van af den aanvang der beschieting tot 9 uur in een dichte rookwolk gehuld veroorzaakt door een groot aantal teerpotten. Het was een onaangename geur, die de keel pijnlijk aandeed, maar het zicht van de stad was door de rook aan de waarneming der schepen onttrokken.

Men heeft berekend dat er 70 obussen op Oostende werden afgeschoten.

Volgens het scheen zouden de duitsche schepen in eene hinderlaag gelokt geweest zijn tusschen Oostende en Zeebrugge ter hoogte van Den Haan en zou zich eerst een klein zeegevecht afgespeeld hebben. Dit gerucht werd bewaarheid bij het verschijnen der duitsche en engelsche legerberichten.

Engelsch bericht van 6 juni verschenen in de *Frankfurter Zeitung* : De britsche admiraliteit meldt : De Vice-Admiraal van Dover meldt dat zijne oorlogschepen gisteren morgen de vlootbasis en de haveninrichtingen van Oostende met kanonsvuur gevolgrijk beschoten hebben. De kustbatteijen beantwoordden het vuur.

Onze schepen leden geene schade. De vlootoverste meldt dat de kruisers en destroyers onder zijn bevel staande, gisteren morgen zes destroyers zagen en met hen op grooten afstand een levendig gevecht voerden. Door geschutvuur werd de S. 20 in den grond geboord en een ander beschadigd. Van de S. 20 zijn 7 overlevenden gered. Wij hadden geene verliezen.

Het officieel duitsch bericht uit Berlijn luidde als volgt : Eenige monitors beschoten den 5 juni's morgens Oostende. Een groot aantal belgische inwoners werden gedood

en gekwetst en stoffelijke schade werd aan huizen aangericht. Overmachtige verkenningskrachten welke de monitors vergezelden, stietten op 2 onzer wachttorpedobooten ; een dezer schepen, de S. 20 werd na een hevig gevecht tot op het laatste oogenblik schietende, tot zinken gebracht. Een deel der bemanning kon door ons gered worden. De vijandelijke strijdkrachten werden verscheidene malen getroffen en trokken onder het vuur der kustbatterijen terug.

Gelukkig waren de slachtoffers niet zoo talrijk als bij de vliegeraanval der 2 mei.

Werden gedood :

1. Emiel Moerman, sluisknecht. 44 j.
2. Knockaert Emiel, 56 j., doodgeslagen op de brug van zijnen binnenlander, gemeerd aan de Brandariskaai.
3. De Corte Edmond, 50 j., Thouroutsche Steenweg 142, eerst zwaar gekwetst, later bezweken.

Werden gekwetst :

1. Maes Frans, 31 j., Oesterbankstraat 36, den rechterarm afgeslagen.
2. Belpaeme Leo, 39 j., Blankenberghestraat 75, gekwetst aan beenen en linker schouder.
3. Van Loo Aug. 59 j., Avisostraat, gekwetst aan het rechter been.

Ten gevolge van die beschieting verliet nu 's avonds een groot deel der bevolking van den Vuurtoren die gevaarlijke wijk en ging naar het Sas slapen. Zelfs waren er die ze voor goed verlieten en verhuisden naar het Sas.

Een paar dagen na de beschieting, brachten we ook een bezoek aan het kerkhof waar 2 obussen ontploft waren. De perken 2 en 5 hadden nog al te lijden gehad, vele kruisen waren afgerukt en vele gedenksteenen erg beschadigd. Gelukkig dat de springtuigen in de mollige aarde ontploft waren anders zou het er heel wat erger zijn toegegaan.

In het huis van den bewaker, Ivo Wittevrongel, waren al de ruiten uitgeslagen.

Nu konden we weerom adem nemen want er hadden geene aanvallen meer plaats voor het einde der maand. Neerstig werd er gehamerd en getimmerd, en, wie het met geen ruit meer kon of wilde doen, nagelde een plank of een stuk teerpapier voor zijn venster.

Die betrekkelijke rust duurde zeker te lang naar de meening der Duitschers want op 28 juni begonnen, bij het krieken van den dag, de duitsche batterijen van Oostende en omstreken te schieten dat de huizen, als bezeten, schudden en rammelden en jokten.

Dat gedonder duurde tot kwart voor 3 uur 's morgens. Toen maakte men zich zeker te Nieupoort gereed om het wederwoord te geven want om half twaalf huilde de eerste obus over de stad en ontplofte met een scheurend gekraak ten zuiden der stedelijke vischmijn, waar juist de beenhouwers hunne dieren aan het slachten waren. De obus was op de riggels van den tram terechtgekomen, die, als stroohalmen verwrongen in het rond vlogen.

De tweede obus viel op de vuurtorenwijk en vernielde er het pakhuis van den heer August Staesens, juist nevens een beton onderstand waar een honderdtal menschen in

gevlucht waren. Niemand bekwam een letsel, uitgenomen eene vrouw ,Borghys Marie. echtgenoote Frans Huyghe, die door eene scherf licht gekwetst werd aan voorhoofd en handen.

Eenige andere obussen, er waren er 7 in het geheel, vielen insgelijks op de Vuurtorenwijk, in de Loodswezen- en Fortstraat. De schade was niet groot doch een kind van negen jaren, Verduyn Isidoor werd licht gekwetst aan het hoofd door eene voorbijvliegende scherf.

Van af het eerste schot werden onmiddellijk de teerpotten , die altijd in gereedheid gehouden werden, op verscheidene plaatsen der stad, in brand gestoken en was de stad in eenen dichten nevel gehuld, terwijl de sirène hare huiltoonen met het gekraak der ontploffingen vermengden.

De politie en een duitsche patroelje doorliepen de straten en geboden de menschen in de huizen te gaan of te blijven. Wie aan dit verbod niet onmiddelijk gehoorzaamde werd zijne eenzelvigheidskaart afgenomen.

In al de huizen waar groote kelders waren, waarvan de sleutel langs buiten in een rood kasjen hing, waren soldaten, geburen en voorbijgangers, binnengevlucht.

Na een half uur was het gevaar wederom voorbij en mocht iedereen terug op straat.

Den 12den en 13den juli herbegon wederom eene nieuwe reeks vliegeraanvallen.

Om 2 uur's morgens werden er een elftal bommen afgeworpen op Sas-Slykens. Vier ervan vielen rond den gasmeter, een aan een overzet daar dicht bij, een in de Kerkhofstraat, twee voor het huis van Maria Lams. Eene bom kwam terecht in de vaart en eene andere in een aardappelland. Bij dien eersten aanval was veel schade aan de huizen maar daar bleef het bij, terwijl integendeel bij den aanval van den volgenden dag er ook gekwetsten waren. Dimaal gold het wederom dié ongelukkige Vuurtorenwijk. Op de Viktorialaan werden 8 huizen erg beschadigd en in de Blankenbergsestraat 4. Marie Borghys, die reeds den 28sten juni gewond geweest was, bekwam eenige kneuzingen. Degroote Désiré, 41 j., Viktorialaan 23 werd gewond aan den rechterarm, en zijne vrouw, Devos Melanie, 37 j., aan aangezicht en handen.

Tengevolge van de talrijke verhuizingen uit de gevaarlijke zonen, zooals Vuurtorenwijk en omstreken der Zeestatie, verscheen de volgende

BEKENDMAKING.

Door bevel, in datum 5den dezer, moeten de verhuizingen van uit het grondgebied van Oostende naar dit van omliggende gemeenten en ook deze die de pasgrens niet overschrijden, goed gekeurd worden, door de Keizerlijke Duitsche Kommandantuur.

Het Gemeentebestuur.

Den 16den juli, rond 2 uur van den morgen (de drie aanvallen van 12, 13 en 14den juli hadden alle 3 plaats op hetzelfde uur) werden negmaals 8 bommen geworpen op de vuurtorenwijk. Verscheidene vielen nabij de kustbatterij der Halve Maan. Een ervan viel op een huis der Willem II laan, bewoond door de familie Maekelberghe. Gansch het huis werd met zijnen inhoud uiteen geslagen en vernield. Serafien Maekelberghe 51 j. en zijne vrouw Sylvie Dewulf 50 j. werden gekwetst en een feldwebel- betaalmeester, die met hen in den kelder zat, gedood. Zijn geld werd met hem onder de puinen begraven en niet teruggevonden.

Het huis nevens dat der familie Mackelberghe werd op eene zonderlinge manier toegetakeld. Gansch de voorgevel werd van onder tot boven, van het overige gedeelte van het huis afgesneden. Rond de Willem II laan waren er 7 putten van 3 meters diep op 8 meters omvang.

Behoudens een paar bommen welke in den nacht van den 4den augustus werden afgeworpen en geene schade aanrichtten hadden er tot den 16den der zelfde maand geen aanval of beschieting meer plaats.

Den 16den werd het Sas bestookt met 27 bommen. Een ervan viel op de sakristij der kerk van de wijk Molendorp en ontplofte op den grond met het gevolg dat al wat zich in de sakristij bevond in den regenput geslingerd werd welke eronder gelegen was. De kassen, de kerkelijke gewaden en voorwerpen verdwenen onder het water. Al de ruiten der kerk werden uitgeslagen en het hoogaltaar erg beschadigd.

In verscheidene hovingen ontstonden groote putten door de ontplofte bommen. De duitsche inrichtingen, tusschen den gasmeter en de vaart, kregen insgelijks hun deel.

Eene bom viel in het water op slechts 50 meters van eenen torpedoboot, een tweede was reeds beter gemikt tot de derde vlak in den machienekamer terecht kwam. De boot zonk onmiddelijk zoodat nog enkel de schouwen ervan zichtbaar bleven. Een matroos werd daarbij den arm afgeslagen en een andere de ribben ingedrukt.

Eene bom vernielde volkomen het huis der familie Havermaete in de Jacobsenstraat op den Vuurtoren en eene andere twee huizen, welke dienden als filiaal van de Cooperatief der staatsbedienden. De twee huizen moesten later afgebroken worden wegens het gevaar dat ze opleverden.

Den 21sten kregen we, op slag van twaalf uur, wat blauwe boonen uit Nieupoort om de maag te scherpen. Een zevental schoten werden gelost op de baden der officieren. De enkelen, die op dat oogenblik aanwezig waren, maakten zich snel uit de voeten. Ondertusschen gaf de sirene het alarm en verscheen de duitsche patroelje in de straten. Iedereen werd naar huis of naar de onderstanden gejaagd en die te huis was liet de soep in den brand en vluchtte naar een veiliger plaats.

Na het zevende schot was het liedjen uit maar bij velen was de appetijt ook weggeschoten.

Den 3den september hadden er twee kortachtereen volgende vliegeraavallen plaats op de Vuurtorenwijk. Om half drie werden er 8 bommen geworpen die zich met wat ruitenbrekerij en gebrokken tramriggels vergenoegden.

Bij den tweeden aanval om 3uur30, richtten de 4 bommen heel wat meer schade aan. Het nieuw gebouw van de Coperatief der staatsbedienden kreeg twee bommen waarvan de eene door het dak en de andere op den koer viel en erge schade aanrichtten. Eene bom, die op de tramriggels viel op de Viktorialaan, deed al de ruiten uitvliegen van een tiental huizen langs die laan gelegen.

Eene derde bom kwam terecht op de bouwwerft en de vierde op de zeestatie, waar eigenlijk niet veel meer te beschadigen was sedert de laatste beschieting.

Niemand voorzag op dat oogenblik dat dit slechts het voorspel was van de verschrikkelijke gebeurtenissen welke deze maand als eene der bloedigste in de annalen der

bezetting zouden kenmerken. Immers den volgenden dag begon het reeds met eene dubbele beschieting van uit Nieupoort. Kwart na 8 werd er geschoten op den steenoven van den heer Sanders, op Raversyde en op den Nieupoortschen steenweg. Er was weinig stoffelijke schade maar er waren verscheidene slachtoffers, werklieden, die zich vrijwillig aangeboden hadden om voor de Duitschers op die gevaarlijke plaats te werken Alle 4 werden gedood. Het waren :

1. Edmond Vermeulen, 16j. van Assebrouck.
2. Désiré De Plancke, 53j. van Coolkerke.
3. Frederik van Loo, van Assebrouck
4. Lambert Richard id.

Men liet ons wat van den schrik bekomen en om half twee begon men opnieuw en met veel meer hevigheid dan 's morgens.

In de Frère-Orbanstraat werd een afsluitingsmuur weggeslagen ; in de Zwaluwstraat werd eenen paardenstal vernield ; in de Nieuwlandstraat stortte het midden gedeelte in van de broederschool ; in de Stuiversstraat werden verscheidene achterhuizen stuk geschoten en op de Koninginnelaan werd den trap beschadigd der statieburg. De soldaat die er op wacht stond werd gedood. De gebroken ruiten in de Stuiverstraat, IJzerenweg- Schapen- Leeuwerik- en Gerststraten waren niet te tellen.

Op den Groenendijk werden 17 en in de broederschool 13 paarden gedood.

Waren er ditmaal minder dooden dan 's morgens er waren integendeel verscheidene gekwetsten.

Hendrik Decraemer, 54j., Thouroutsche Steenweg. 422, werd dood geslagen op zijn land.

Werden gekwetst :

1. Camiel Deschacht, 30j. Leeuwerikstraat 50, aan de rechterbil.
2. Clementina van Thuyne,42j, Molenaarsstraat 22, aan het hoofd en de linkerzijde.
3. Bertha Maes, 9j., Schapenstraat 3, aan den rug.
4. Louis Tratsaert, 44j,. Peter Benoitstraat 27, aan het rechterbeen.
5. Romanie Jonckheere 51j., Stuiversstraat 243 aan het linkerbeen.
6. Georges Lemmens, 9j., IJzerenwegstr. 51, aan het hoofd.

Vele lieden gingen met beklemd gemoed ter rust want wie weet wat den nacht, dien geheimzinnige nacht, brengen zou. Maar de nacht bleef rustig, als om de geschokte zenuwen wat tot bedaren te laten komen tegen de verschrikkingen van den volgenden dag.

Rond half zeven 's avonds (5 september) viel het eerste schot uit de richting van Nieupoort en trof een huis in de Steenbakkersstraat dat gedeeltelijk vernield werd.

Toen volgde het eene schot op het andere, altijd in dezelfde richting, maar steeds verder en verder naar de beide staties toe. Op een uur tijds waren er aldus 28 zware obussen op de stad neergekomen en ontploft, wel was de stad in een dichten mist gehuld, waarin de menschen zich als schimmen voortbewogen en het tafereel nog huiveringwekkender maakten, dit belette niet dat de beschieting steeds bleef voortduren. De meeste menschen waren naar veilige schuilplaatsen of terug naar huis gevlucht maar

patroeljen, mannen van den reddingsdienst, pompiers en politieagenten waren in de getroffen straten in de weer.

Op de Brandariskaai werd het stapelhuis der stad grootendeels vernield en was een begin van brand ontstaan. Deze werd gelukkig door de pompiers dadelijk geblusch zooniet zouden de benzinnetanks, welke er dichtbij stonden ook vuur gevat en een vreeselijke ramp veroorzaakt hebben. Veertien paarden uit de duitsche stallen werden gedood. De smis van de Pêcheries du Nord, welke daar dichtbij gelegen was, werd ook grootendeels vernield.

Op de werfkaai trof een obus het houten pakhuis der scheepstimmerwerf van de weduwe Panesi en sloeg het gansch uiteen, terwijl een andere obus het water uit den 3den kom torenhoog deed opspatten. In de Constantinopelstraat ging het er vreeselijk toe. Een obus was vlak in eene huizenreeks terecht gekomen en had er 3 huizen, dragende de nummers 74, 76, en 78 doen instorten, de bewoners onder de puinen begravend.

Twee soldaten, die op dat oogenblik juist in de straat waren, werden zoo vreeselijk getroffen dat hunne hersens en lappen vleesch in het ronde vlogen.

Terwijl de obussen nog over de ingestorte huizen gierden werd dadelijk de hand aan het werk geslagen om de slachtoffers van onder de puinen te halen en te redden wat er mogelijks nog te redden was. Doch eerst om half elf werd het eerste slachtoffer gevonden. Het was eene vrouw, Helene Lievens genaamd. Ze droeg verscheidene dodelijke wonden en moet verpletterd geweest zijn onder het instortende huis.

Een half uur daarna werd het lijk boven gehaald van een twaalfjarigen knaap, Victor Duyck.

Om 4 uur werd door de redders een onverwachten vreugde kreet geslaakt : ze vonden onder de puinen van het huis 74, een kind van 3½ jaar dat nog springlevend was en heel verwonderd zijn blauwe kijkers opentrok voor al die vreemde gezichten. Het had slechts eenige schrammen op het lieve snoetjen.

De andere slachtoffers, die nu kort na elkander te voorschijn gehaald werden, waren allen dood, meest vermorzeld door de balken en stukken muur, van waar ze onderuit gehaald werden. De lijst ervan volgt verder. Jacob Van Billemont werd echter eerst den 7den om 4 uur 's morgens gevonden. Hij zat op eenen stoel en het lijk had reeds een begin van ontbinding ondergaan. Anderen waren er met min of meer erge verwondingen van af gekomen. Terwijl de heer Quartier bij zijne doode vrouw, Elisa Verhelst, was, werd een kistje met 250 fr. uit zijne woning gestolen.

In al de omliggende huizen, een vijftiental, waren de plafonds ingestort, de deuren en de vensters uit hun verband gerukt, de meubels beschadigd en al de ruiten verbrijzeld.

Op den Thouroutschen Steenweg werd het dak van een achterhuis heelemaal weggeslagen.

Vier obussen kwamen terecht in het werkhuis van het zeewezen, dood en vernieling zaaiend en talrijke slachtoffers makend onder de duitsche werklieden.

Wederom werd de zeestatie getroffen zoodat de linkervleugel nog wat meer stuk geslagen werd. Een obus, die in de restauratiezaal ontplofte, doodde er de aanwezige sol-

daten en kwetste de twee oostendsche meisjes die daar dienden.

Verscheidene soldaten werden insgelijks gedood door eenen obus die op het maneuverplein viel van dn ijzerenweg.

In de stallingen van de Stuiversstraat bonsde een obus neer vah 1,27m. lengte maar bleef er vreedzaam liggen zonder te ontploffen.

In de achterhaven werden twee onderzeebooten naar den kabeljauwskelder gezonden.

Ziehier de volledige lijst der slachtoffers van dien bloedigen avond.

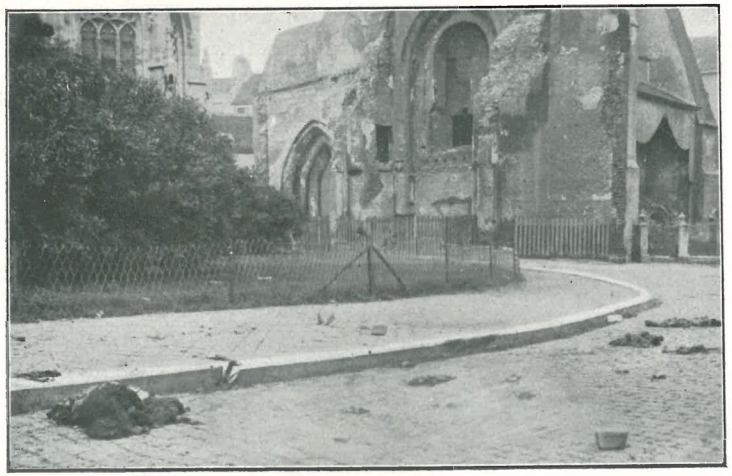
Gedood : 1. Verhelst Elisa, 41j., echtg. René Quartier, Constantinopelstraat 43 ; 2. Dewulf Marie, 8j., id. 78; 3. Delanghe Louise, 32j., echtg. Dewulf Frans, id. 78 ; 4. Daghelet Julien, 3j., zoon van Leopold en Magerman Graziella id. 78 ; 5. Lievens Helene, 31j., echtg. Ledant Emiel, id. 76 ; 6. Duyk Victor, 12j., id. 74 : 7. Vanbillemont Frans, 52j., id. 76.

Erg gewond later bezweken : Anthierens Jacobus, 76j., Peter Benoitstraat 59.

Erg gewond : 1. Dutrieue Clotilde, 58j., echtg. Steenbrugge Willem, Constantinopelstraat 51, aan 't hoofd ; 2. Naert Fréderic, 68j., id. 74, id. ; 3. Dewulf Jozef, 12j., id. 78, aan buik en rechter voet ; 4. Hubrouck Malvina, 55j., Vr Vanbillemont Frans, id. 76, aan't hoofd ; 5.Van Harcke Pelagie, 28 jaar, Maria Theresiastraat, 7 ; 6. Duyck Alfred, 5 j. id. 74 ;7. Ledant Joseph, 7 j. id. 76, aan 't hoofd ; 8. Debouver Gaston, 11j. id. 55. aan gezicht en linker hand. Licht gewond : 1. Dubois Espérance. wed. Lepeut Jules, 67 j. id. 51, aan 'thoofd ; 2. Lepeut Edmond, 27 j. id., id. ; 3. Lepeut Marguerite, 31 j. id., id. ; 4. Duyck Marcel, 11 j. id. 74, aan 't linker been ; 5. Magerman Graziella, 25 j., echtg. Leopold Daghelet, id. 78, aan hals en linker arm ; 6. Schoofs Marie, 40 j., echtg. Debouver Cyriel, id 55. aan hoofd en rechter arm ; 7. Steenbrugge Willem, 60 j., id. 51, aan linker been ; 8. Joris Marie, 33 j., echtg. Duyck Alfons. id. 74, aan 't hoofd ; 9. Coolman Marie, 35 j., echtg. Vierstraete Camiel, id. 74, aan de rechter hand ; 10. Wallaeys Angèle, 15 j., id. 70, aan 't gezicht ; 11. Carton Celine, 25 j., id. echtg. Verhulst Jan, id. 49, aan 't hoofd ; 12. Verhulst Jeanne, 3 j., id. aan de beenen ; 13. Vanbillemont Gérard, 20 j., id. 76, aan hoofd en rechter arm ; 14. Van Oye Christine, 10 j., id. aan de rechter bil ; 15. Decoster Louis, 47 j., Cairostraat 34. aan 't linker been ; 16. Vannevel Valentine, 20 j., Breedenesteenweg 30, aan de beenen ; 17. Hoornaert Rosalie, 64 j., echtg. Focke Karel, Steenbakkerstraat 127, aan 't linker been ; 18. Vermeersch Maria, 39 j., echtg. De Geeter Camiel, id. 98, aan 't hoofd ; 19. Maes August, 22 j., Godshuizenstr. 78, aan de linker hand ; 20. Therry Helena, 21 j., Constantinopelstraat 78, aan de linker bil ; 21. Van Triel Marie, 55 j., wed. Deman Pieter, id. 45, aan hoofd en rechter been ; 22. Meerschaert Elza, 15 j., id. 47 in 't gezicht en aan den rechter arm ; 23. Carton Bertha, 39 j., echtg. Bordes Henri, id. 49, aan 't hoofd ; 24. Desitter Irma, 17 j., id. id. ; 25. Lepeut Helena, 35 j., id. 51 aan de voeten ; 26. Claeys Jules, 25 j., IJzerwegstraat 15, linker hand ; 27. Dalle Jules, 17j., Constantinopelstraat 53, rug en linker arm ; 28. Vierstraete Yvonne, 3j., id. 76, hoofd en rechter been.

Westerportaal waarvoor de obus ontplofte

Het lijk der dienstmeid van den heer Elleboudt-Desmet

Ditmaal zou men ons niet meer tot bedaren laten komen en werden de zenuwen aan eene krachtproef onderworpen zooals men er nooit een gehad had gedurende gansch den duur van den oorlog maar die zich voor het overige van het jaar gelukkig niet meer zou hernieuwen.

Den 22sten september om half zeven begon een nieuwe beschieting, welke, van uit de lucht, door 4 vliegers bestuurd werd. Deze werden hierin sterk gehinderd door den kunstmatigen nevel der teerpotten, hetgeen het schijnbaar doeloos schieten uitlegt.

Men schat dat er op de stad een veertigtal schoten werden afgevuurd door schepen van de belgische kusten patroelje, zooals de britsche admiraliteit daags nadien meldde.

Het is natuurlijk niet mogelijk, bij een dergelijke beschieting, de ontploffingen te volgen naarmate ze plaats hadden. We zullen trachten het zooveel te doen mogelijk.

Het eerst getroffen huis was *Het Molentjen* in de Kapellestraat, bewoond door den heer Cornu- Debets. Een obus ontplofte op de achterplaats en vernielde het achtergebouw. Daar de schepen met obussen schoten van het zwaarste kaliber, 380 mm. was de davering zoo groot dat er ruiten uitsprongen in de SS. Pieter en Pauluskerk en verscheidene menschen de kerk verlieten.

Ook in het Hotel *Het Lammetje*, een weinig verder dan het eerste getroffen huis, maar gelegen in de St Paulusstraat, werd het achtergebouw vernield evenals dat van het koffiehuis Dufour dat er aan paalde.

Een paar huizen verder ligt het huis van den heer Alfons Elleboudt-Moulaert en de drukkerij der *Zeemacht* waar men, als in eene wieg, heen en weer geschud werd. Daar kwam men echter met een deel gebroken ruiten ervan af.

Tot nu toe bepaalde zich alles bij stoffelijke schade. Toen kwam de derde obus. Deze ontplofte vlak nevens het portaal langs den westkant der SS. Pieter en Pauluskerk. Gansch het portaal stortte in terwijl eene put van 12 meters doorsnede gevormd werd.

De dienstmeid van den heer Elleboudt-Desmet, die uit de kerk gekomen was om huiswaarts te keeren, was nog maar een dertigtal meters voorbij het portaal. Zij werd door den ontploffenden obus letterlijk in stukken gereten. Het hoofd was van de romp gerukt evenals de twee beenen die wel honderd meters verder teruggevonden werden. Hare kleederen hingen aan flarden aan de boompjes langs den gevel der kerk. In de kerk was de toestand afgrijselijk. Aan het Altaar, waar de E.H. Soenen aan het einde zijner mis gekomen was, vlogen de kandelaren naar beneden en sprongen de glasramen aan stukken.

Een echte wervelwind, vermengd met steenbrokken en granaatscherven, roefde door de kerk, alles op zijn weg dooreengooiend en neersmakkend.

Mevr. Albert Dispersyn-Corveleyn, die juist van de communiebank kwam, stortte doodelijk gewond ten gronde terwijl een jong meisje, Paula Dufour, door eene scherf aan het hoofd getroffen dood nevens haar nederviel. Een kind van 5 jaar, Adrienne Deleereq, onderging een paar passen verder hetzelfde lot.

Dr Bouckaert en zijnen zoon Jan werden van hunne stoelen gerukt maar kwamen er met eenige lichte verwondingen aan hoofd en beenen van af. Een weinig verder

bleef Marie Fontaine liggen met gebroken bil en eene wonde aan het hoofd.

Nevens den communiebank stortte Gaston van Billemont, wiens vader den 5den onder de puinen van zijn huis begraven werd, badend in zijn bloed neer terwijl rond den predikstoel de wed. Elisa Roose gekwetst werd aan hoofd en beenen evenals Adriana Kindt, Philomena De Boyser en Stephanie Neut.

Er waren op dat oogenblik een 150 tot 200 menschen in de kerk. Bij het eerste schot was de Z.E.H. Deken, die biecht hoorde, op den predikstoel geklommen en had de aanwezigen aangezet eene veiliger schuilplaats te zoeken in den grooten kelder onder het kerkgebouw, maar zij hadden den tijd niet meer gehad om zijnen raad te volgen daar de ontploffing er te snel op gevolgd was.

Een vierde obus viel in het grasperk voor den hoofdingang der kerk. In de mulle aarde ontstond een put van 20 meters diameter. Vier soldaten die langs den kant waren van het Franckfurt Hotel, werden de ledematen van het lijf gerukt, terwijl de baas, die in zijn deurgat stond, geen letsel bekwam. Op de visschersplaats werden twee vischers, Jan De Turck en Frans Hemeleers, met vreeselijk geweld tegen den grond geslagen zoodat ze op den slag doodbleven, nevens den Obermaat, gekend onder de bijnaam Moustache, die het bestuur had over de visscherij.

De nieuwegebouwde huizen tegen over de kerk, bewoond door koster Liefooghe, bakker Lissnyder, en het Franckfurter Hotel waren in deerniswekkenden staat.

Een obus doorboorde het gewelf van den kom tegenover het Atlantic Hotel alsof het een gewoon muurtjen ware geweest en nochtans heeft het gewelf eene dikte van 14 meters.

De vischers, die in hunne bootjes zaten, gereed om naar zee te gaan, vluchtten hals over kop naar de onderstanden der statie. Dit gelukte echter niet aan August Makelberghe die op zijn bootjen door eene scherf gedood werd.

Een obus was insgelijks terechtgekomen op de visschersgilde *'t Zal wel gaan* waar het tooneel, de schoolbanken en gansch den inboedel stukgeslagen en in het koffiehuis geslingerd werden. Vijf soldaten vonden er de dood. Een uur later en de ramp ware niet te overzien geweest want dan zou het lokaal gevuld geweest zijn met leerlingen en onderwijzers.

Aan het uiteinde der St Paulusstraat stortte een deel van het ijsmagazijn van den heer Desforges in, den put vullend van den ontploften obus.

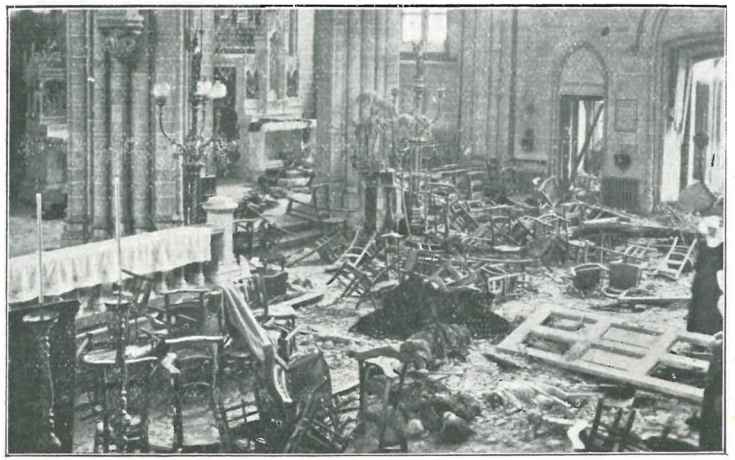
Op de visscherskaai werd een reusachtige put gevormd die weldra veranderde in eenen kleinen vijver tengevolge van het springen eener buis van de waterleiding.

Op den dijk, dichtbij het *Hotel du Phare*, werden 3 villas bijna volkomen vernield.

In de Kaaistraat, viel een soldaat met opengereten buik, als een bom in het huis van den heer H. Willems, van waar hij kwam wist niemand.

Een groot aantal obussen vielen op de Vuurtorenwijk waar de werf, de twee droge dokken en een groote torpedoboot met 3 schouwen getroffen werden.

Toen het gevaar voorbij was, trokken we naar de kerk waar ons een akelig schouwspel trof. De drie lijken van Mevr. Dispersyn, Mej. Dufour en de kleine Declercq lagen in groote bloedplassen op den vloer.

Binnenzicht der kerk na het bombardement van 22 Sept.

Het huis V. D. Berghe en de Predikheerenkerk (Bombardement van 25 Sept.)

Gaston van Billemont Elisa Roose en Adrienne Kindt waren naar den kelder gedragen en lagen er hartverscheurend te kermen.

In de kerk was het een waarboel van gebroken stoelen, stukken arduin, glasscherven, gebroken kandelabers, plaaster en steenbrokken. Het beeld van O. L. Vrouw van Lourdes lag aan stukken op den grond. Looden banden, waarin de vensterramen gevat geweest waren, hingen aan den predikstoel te slingeren. In het gewelf van de westerzij beuk was een groot gat geslagen maar de groote rosace, boven het hoogzaal, was ongeschonden gebleven.

Vandaar gingen we een kijkjen nemen in de stad waarvan we den uitslag laten volgen :

Het zijportaal der SS. Pieter en Pauluskerk was ingestort. Op de SS. Pieter en Paulusplaats was het achterhuis vernield van het huis 10.

In de Kerkstraat de achterhuizen van 39, 47, en 49 en in de St Paulusstraat deze van 42, 40 en 38. In de kleine Kaaistraat waren de huizen 9, 11 en 13 grootendeels vernield evenals de villas 25, 26 en 27 op den zeedijk, en een achterhuis in de St Franciscusstraat 53 en een in de Kapellestraat 56. Daarbij waren een groot aantal huizen beschadigd die paalden aan degenen die rechtstreeks getroffen waren terwijl het getal gebroken ruiten en vitrienen op geen honderd na kon geschat worden.

Bij dien bilan der stoffelijke was er ook een overgroote van menschelijke schade, de grootste welke we, tot nog toe opgesomd hebben, maar die ongelukkig drie dagen later nog zou overtroffen worden.

Werden gedood :

1. Deturck Jan, 60 j., Stockholmstraat 2 ; 2. Makelberge August 49 j., St Franciscusstraat 18 ; 3. Verfaillie Marie, 21 j., Kerkstraat 37 ; 4. Hemeleers Frans 16 j., Velodroomstraat 11 ; 5. Corveleyn Augusta, 31 j., echtg. Dispersyn Albert, Breydelstraat 8 ; 6. Dufour Paula, 18 j., Kerkstraat 47 ; 7. Declerck Adrienne, 5 j., Lijnbaanstraat 11. ERG GEWOND : 1. Roose Elise, 58 j., wed. Vandewalle Alexis, Coststraat 58, aan hoofd, linker arm en been ; 2. Kindt Adrienne, 32 j., echtg. Declerck Jerome, Lijnbaanstraat 11, aan 't hoofd ; 3. De Boyser Philomene, 54 j., wed. Lesage, Oststraat 36, id. ; 4. Fontaine Marie, 35 j., Jozef II straat 8, in 't gezicht, bil gebroken ; 5. Neut Stephanie, 64 j., wed. Vanhaverbeke Pieter, Cirkelstraat 10, aan 't hoofd ; 6. Vanbillemont August, 34 j., St Paulusstraat 34, aan hoofd en schouder. LICHT GEWOND : 1. Geselle Alida, 27 j., St Paulusstraat 86, aan 't gezich ; 2. Geselle Simonne 6 j., id., aan de beenen ; 3. Kimpe Paula, 21 j., id., aan armen en gezicht ; 4. Depoorter Germaine, 27 j., id. voet verstuikt ; 5. Monteyne Henri, 6 j., St Paulusstraat 49, aan gezicht en rechter been ; 6. Demesmacker Amandine, 29 j., echtg. Monteyne Adolf, id., aan gezicht en rechter arm ; 7. Lagrou Henri, 24 j., Prins Boudewijnstraat 2, aan den schouder ; 8. Verbrugghe Rachel, 24 j., echg. Lagrou Henri, id., aan gezicht en linker arm ; 9. Pick Désiré, 65 j., id., aan 't hoofd ; 10. Hubrechsen Hortense, 50 j., echtg. Vigne Frans, St Paulusstraat 49, aan rechter arm en borst ; 11. Louwagie Charles, 69 j., id., 53, aan de linker hand ; 12. Lanoye Charles, 78 j., Romestraat 47, aan de bil ; 13. Crepez Clemen-

ce, 34 j., echtg. Vandenbussche Cyriel, Langestraat 103, aan de beenen.

Daarbij moeten we nog voegen eene vrouw, wonende visschersplaats, wiens zenuwen door de beschieting zoo erg geschokt werden dat ze plots zinneloos werd en moest weggehaald worden.

Den 23sten om half tien in den voormiddag wierp een vlieger enkele bommen in de stad. Een ervan viel in de Koninklijkestraat dichtbij den achterkant van het Splendid Hotel en een tweede voor het huis van den heer Roman in dezelfde straat en doodde er een duitschen soldaat en twee paarden. Een scherf kwetste Helena Vandenbosch 23 j. aan den rechter bil en den linker arm.

Tengevolge van de beschieting der hoofdkerk werden er de kerkelijke diensten geschorst.

Den ganschen voormiddag van den 25sten hadden er in de verschillende kerken der stad lijkdiensten plaats voor de slachtoffers der beschieting, die onder eenen ontzaglijke toeloop van volk begraven werden.

Nauwelijks waren de graven toegedekt of eene nieuwe beschieting begon. Kwart na vier viel het eerste schot waarop aanstonds alarm geblazen en de stad in rook gehuld werd. In de straten was het eene vlucht. Het Leopoldspark genoot de eer als een veilige schuilplaats aangezien te worden want veel burgers en zelfs soldaten hielden er zich schuil.

Het schieten scheen ditmaal bijzonder gericht naar het Sas en het werkhuis van den heer Smis dat twee dagen te voren met al het materieel door de Duitschers opgeeischt geweest was.

Men schat dat er 28 schoten gelost werden, meestal rond de duitsche bouwerft, stapelhuis 7, het werkhuis van den heer Smis en de havengeul.

De stoffelijke schade was niet zeer groot. Een gedeelte der riggels van den buurtspoorlijn werd uitgeschoten evenals een gedeelte van het havenhoofd.

Een duitsch burger werd nevens den heer Cornelis, gemeenteraadslid, op de aanlegplaats der Tilburybooten, de ingewanden uit het lichaam geslagen door de zware granaatscherven die overal rondvlogen terwijl de heer Cornelis ongedeerd bleef. Een jong meisje uit de Leeuwerikkenstraat Josephina Claeys 16 j. werd erg gekwetst aan den arm en een kind van 9 jaar, Vermeulen Germaine, uit de ijzerenwegstraat, aan de knie.

Men kan best begrijpen dat de bevolking met vrees en schrik den nacht zag naderen maar niemand had een flauw besef van de ontzettende gebeurtenissen welke op til waren.

Om half twaalf dreunde eensklaps in het Centrum der stad een bons welke eindigde in een oorverdoovend gekraak, spoedig gevolgd door acht andere even geweldige ontploffingen.

De eerste obus viel in het huis van den heer Vanden Berghe, beenhouwer in de Christinastraat. Gansch het huis stortte in en begroef onder zijne puinen al wie er zich op dat oogenblik bevond : de vader, de moeder, een kind van 2 jaar, een oom en moei, die uit Leffinghe gevlucht waren, en vier duitsche soldaten die er waren ingekwartierd.

De oom alleen kon gered worden.

De tweede obus viel in het huis van den kleermaker Declercq, dat er rechtover gegen was. Wederom stortte gansch het huis in maar de 9 personen die het bewoonden evonden zich in een sterk overwelfden kelder en bekwamen geen letsel.

De derde obus vloog door en door het huis van den heer Demulder-Driessen in de aaistraat en deed gansch het binnenhuis instorten. Twee dochters werden er op den ag gedood alsook de duitsche burger die er op kwartier was.

De vierde bom viel op de *Villa Jeanne d'Arc*, in de Kerkstraat, dwars door het huis n ontplofte in het salon met zulk ontzettend geweld dat de slaapkamer die er bovengegen was totaal omgekeerd werd.

De heer Elleboudt en zijne vrouw die er zich bevonden, werden 's anderendaags sschen de plancher en het tapijt hunner slaapkamer gevonden in het salon. Hun zoon ozef, die in de voorkamer gezeten was, waarschijnlijk bezig met lezen, werd, door den chtdruk, met het hoofd voorover tegen den plancher geslagen en was op den slag ood. Hij werd 's anderendaags op dezelfde plaats teruggevonden, het hoofd buitenewoon gezwollen en purper, met eene kleine wond aan de rechterslaap, welke de hernen bloot liet.

De eetplaats, de badkamer en de kelder, waar zich niemand bevond, bleven ongehonden. Het waren toevallig juist de plaatsen waar zich op dat oogenblik de peronen van het huis zich bevonden die getroffen werden.

Op het tweede verdiep was een feldwebel ingekwartierd. Die kwam met zijn bed erecht op het eerste maar door een bijzonder gelukkig toeval bleef zijn hoofd vrij zoodat hij kon om hulp roepen. In het St James hotel, daar schuins tegenover, was de Duitsche hoofdwacht zoodat hij door zijne kameraden spoedig uit zijnen neteligen toestand kon gered worden.

De vijfde obus viel in het *Ibis hotel* waar de bureelen der duitsche bouwfirma Sluer gevestigd waren. Alles werd er stukgeslagen en de muur die het hotel scheidde van et aanpalend Onze Lieve Vrouw College viel in. Het College, zooals we reeds hooger ezien hebben, was herschapen in een hospitaal voor typhuslijders en de muur viel juist n de ziekenzaal, vijf zieken onder zijne puinen begravend. Twee konden er nog levend an onderuit gehaald worden, maar de drie anderen waren verpletterd.

De zesde obus viel in het Leopoldpark en verwekte er een verschrikkelijk paniek onder de talrijke personen die erin gevlucht waren. Twee soldaten werden gedood en verscheidene burgers gekwetst.

De zevende obus viel in het huis van den heer Karel van Iseghem in de Kapellestraat. Het zeer groot heerenhuis werd geheel bouwvallig gemaakt en de meid, die in den kelder zat, werd doodgeslagen. De voorvallige bewoners verbleven in het buitenland. De apotheker Kies die reeds ruim zijn aandeel gehad had, bij eenen vorigen vliegeraanval, mocht zijn huis nu heelemal verlaten want het was totaal onbewoonbaar geworden.

De achtste bom viel op een achterhuis op de Nieuwpoortsche Steenweg en sloeg er alles tot gruis.

De negende obus viel in de gendarmerie op de Alf. Pieterslaan maar zonder te ontploffen. Er werd met de zwaarste kaliber geschoten want de huizen beefden onder de ontploffingen en in de stadsgedeelten die ver van de plaatsen gelegen waren, waar de bommen ontploften, vielen, door den luchtdruk, de vensters op het gaanpad aan scherven. Sommige scherven vlogen honderden meter ver en hadden alsdan nog kracht genoeg om muren te doorboren en daken weg te slagen.

Op den heer Elleboudt, een der schrijvers van dit boek, is op dit oogenblik wel het vers toepasselijk van Virgilius « *infandum regina me jubes renovare dolorem* ». Ge dwingt er me toe (de koningin is hier den lezer) eene onuitsprekelijke smart te hernieuwen. Immers de heer Elleboudt verloor, in dien rampsaligen nacht, zijnen vader, zijn moeder, die reeds hunne gouden bruiloft gevierd hadden, en zijnen broeder, den bekwamen bestuurder der drukkerij.

Als ooggetuige kan hij ons best den indruk weergeven van dien vreeselijken nacht door zijn eigen wedervaren te vertellen.

« Mijne twee oudste zonen waren aan het front en mijne andere kinderen waren in Engeland. Ik was alleen met mijne vrouw en mijne oudste dochter en we sliepen in den kelder. Van zoodra ik het ongeluk vermoedde door den rook, welke ik op de straat zag van uit het keldervenster, vloog ik naar de eerste verdieping, roepend « Papa, Mama, Joseph ». Ik zag den puinhoop en begreep : alle 3 waren er onder begraven. Als waanzinnig stormde ik naar buiten en herhaalde, rond het ingestorte huis, steeds de zelfde namen maar alles bleef stom. Mijne vrouw en dochter kwamen insgelijks buitengevlogen, jammerend over het vreeselijk ongeluk. En terwijl ik daar rond dwaalde hoorde ik het gekerm : Hilfe ! Hilfe ! Een feldwebel, die op het tweede verdiep ingekwartierd was, was uit zijn bedde geworpen geweest en lag op eene balk van het eerste verdiep ; hij schreeuwde totdat duitsche hulp opdaagde maar, hij kwam toch levend uit deze ontzaggelijke ramp.

Schepen Devriese en de heer Decombel, die ondertusschen ook waren toegekomen, hielpen me eerst nog wat zoeken maar ingezien het voortduren van de beschieting, trokken ze ons vandaar weg, en met vrouw en dochter als zinneloos, naar den Volksbond. We lieten ons voortslepen langs de Paulusstraat, de Kapellestraat, de Ooststraat, de Middenpost, toen eensklaps een donderend gekraak ontstond in het Leopoldspark.

Eene bom was er ontploft en door den geweldigen luchtdruk werden wij arhteruitgeslagen. Langs een ommeweg, nu en dan uit onze halve bewusteloosheid opgeschrikt door eene ontploffing, bereikten we eindelijk de Volksbond waar reeds een aantal soldaten en burgers in de kelders gevlucht waren. De voorzitter, mijn collega en vriend Lescrauwaet, bezorgde ons dadelijk eene afgezonderde plaats om ons wat tot bedaren te laten komen want we waren de krankzinnigheid nabij. Gansch gekleed bleef ik op een bed liggen, onbewust en ongevoelig aan al wat er rond me voorviel. Dié korte rust stelde me echter in staat om 4 uur, wanneer het eerste daglicht begon door te schemeren, mij op weg te stellen met mijne vrienden Lescrauwaet en Pater Leo naar de plaats der ramp. Juist als we er aankwamen daalde een soldaat van den puinhoop met een valiesje dat ik onmiddelijk erkende als toebehoorende aan mijnen broeder. Hij beweerde dat het van

Uithalen van het lijk van Moeder Elleboudt

Uitdragen van het lijk van Vader Elleboudt. Daarboven het bevrijden van het lijk van zijnen zoon Jozef.

den geredden feldwebel was maar ik dwong hem het af te geven en den inhoud te laten nazien. Er zat een kistjen in met belgisch bankpapier ten bedrage van 1625 fr. Nog andere soldaten deden zich te goed aan den wijn, welke ze in den kelder gevonden hadden of hadden hunne zakken gevuld met zeep, tabak, en al wat ze meenden van hunne gading te zijn.

Een kort heraus van den kloekgespierden voorzitter der turners van den Volksbond en de schurkenboel sloeg op de vlucht, al het gestolene achterlatend.

We stonden echter machteloos tegenover den ontzaglijken puinhoop. Maar weldra daagden langs alle kanten vrienden op, de H.H. Lefèvre, Decombel, Tanghe, R. Elleboudt en die sloegen hand aan het werk. Ondertusschen werd de straat afgespannen en om 9 uur begonnen de opruimingswerken onder de leiding van ingenieur Verstraete en de stadsconducteurs De Martelaere en Binamé. Men moest daarbij zeer voorzichtig te werk gaan want de gevel van het aanpalend huis was zeer bouwvallig en de werklieden wilden niet beginnnen vooraleer hij omvergehaald was. Na dit voorbereidend werk kon men eindelijk de opzoeking beginnen der slachtoffers. Drie zinken kisten werden door den heer Poupaert in gereedheid gebracht en in mijne woning geplaatst terwijl twee zwarte zusters al de noodige toebereidselen troffen om de lijken dadelijk te kunnen afleggen en kisten.

Om half twaalf werd het lijk binnengebracht van mijnen vader. Hij was nog half gekleed, met broek en kousen en overhemd. Het hoofd was nog ongeschonden maar de borstkas was totaal ingedrukt. Onmiddelijk werd hij afgelegd door de zusters en in de kist nedergelegd.

Een half uur nadien werd het lijk van moeder binnengebracht. Ondanks al mijn bijeengeraapten moed kon ik het niet aanzien en moest als een hulpeloos kind door den heer Lefèvre weggeleid worden. Ook de droefheid van mijne vrouw en dochter waren hartverscheurend.

Het lichaam mijner oude moeder was gansch gebroken. Het aangezicht was ongeschonden zoodat ze scheen te slapen. In de handen hield ze nog den paternoster geklemd waaraan ze bezig was met bidden toen de dood haar verraste maar de beieren waren stuk gesprongen.

Beide lijken waren ontdekt in het salon van het gelijkvloers ; de plancher en het tapijt lagen boven het bed waaronder de slachtoffers gevonden werden.

Om 4 uur werd ook het lijk gevonden van mijnen broeder op de voorkamer der eerste verdieping. Het was nog gansch gekleed, zelfs de lijnwaden manchetten waren nog niet afgedaan. Alleen aan de voeten waren de schoenen vervangen door vilten pantoffels.

De drie lijken werden gekist en op het biljart geplaatst waar we 's avonds te voren nog zoo opgewekt met de vrienden een partijtjen gespeeld hadden.

De biljartkamer werd in rouwkapel herschapen.

Diezelfde vrienden hielpen nu de puinen doorzoeken en moesten vaststellen dat veel reeds moest gestolen zijn, onder andere het geld van den winkel en van de drukkerij, dat mijn broeder alle dagen meenam naar huis. Ook tal van andere voorwerpen zooals

de juweelen mijner ouders waren door de duitsche jakhalzen gestolen.

Drie dagen daarna om 11 uur had de begrafenis plaats der slachtoffers onder eenen ontzaglijken toeloop van volk. Rijtuigen waren er niet te krijgen daar al hetgeen er nog overbleef van paarden voor de vuilnisdienst opgeeischt was en er enkel nog voor de lijkwagens verleend werden. De familieleden en vrienden moesten te voet

Ook de andere slachtoffers werden plechtig en onder een grooten toeloop van volk dien dag begraven. "

Ziehier den bilan van dien verschrikkelijken nacht.

STOFFELIJKE SCHADE

Huizen ingestort : Kerkstraat 33, Christinastraat 96, 98, 100, 97, 99, 101, en 103, Keizerskaai 10.

Achterhuizen vernield : Kaaistraat 23, Keizerskaai 11, Nieupoortsche steenweg 179.

Huizen zwaar beschadigd : Kaaistraat 21, 25, Ooststraat 53, Christinastraat 102, 104, en 105, Kerkstraat 35.

Daken, plafonds, ruiten vernield : Kerkstraat 21, 23, 25, 27 37, 39, 41, 32, 34, 36, 38, 24, 28, 17, 19. Kapellestraat 26, 30, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 39, 41, 43 en 45. Christinastraat 106, 108, 112, 107, 109, 111, 113, 115, 117 en 119. St. Paulusstraat 8, 10, 12, 14, 16, 20, 22, 24, 19, 21, 23 en 25. Lijnbaanstraat 37, 39, 41, 43, 45, 53, 55, 57, 27, 29, 31, 33, 25 en 14. Ooststraat 28, 30, 32. Duivenhokstraat 2, 4, 6, 8 en 10. Nieupoortsche steenweg 179.

Slachtoffers gedood : 1. Pyra Camiel, 32 j., Keizerskaai 11 ; 2. Boterman Arthur, 15 j., id. ; 3. Martens Camiel, 16 j., Avisostraat 12 ; Elleboudt Jozef, 38 j., Kerkstraat 37 ; 5. Elleboudt Alfons, 79 j., id. ; 6. Desmet Louise, 79 j., echtg Elleboudt Alfons, id. ; 7. Debaecke Romanie, 51 j., Kapellestraat 84 ; 8. Cornelis Elise, 52 j., Kristinastraat 96 ; 9. Tournoye Marguerite, 4 j., id. ; 10. Tournoye Marie, 2 ½ j., id. ; 11. Vandenberghe Georges, 33 j., id. 97 ; 12. Versluys Irene, 29 j., echtg. Vandenberghe Georges, id. ; 13. Vandenberghe Louise, 2 j., id. ; 14. Zwaenepoel Elise, 62 j., echtg. Versluys Eduard, id. ; 15. Demulder Emilie, 32 j., Kaaistraat 23 ; 16. Demulder Anna, 30 j., id. *Erg gewond, later bezweken :* Demulder Clementine, 27 j., Kaaistraat 23. *Erg gewond :* Speeckaert Casimir, 56 j., Stuiversstraat 307. *Licht gewond :* 1. Tournoye Josephine, 17 j., Christinastraat 96, aan 't hoofd ; 2. De Gryse Regina, 31 j., echtg. Tournoye Constant, id., id. ; 3. Asseloos Marie, 37 j., echtg. Declerck Louis, id. 98, aan hoofd en voet ; 4. Declerck Rachel, 17 j., id., hoofd, armen en bil ; 5. Weyne Robert, 14 j., id., aan 't hoofd ; 6. Kimpe Désiré, 60 j., id. 101, aan de beenen ; 7. Deleu Gustave, 42 j., id. 108, aan de linker knie ; 8. Nicaise Marie, 47., echtg. Deleu Gustave, id., aan linker knie en onderrug ; 9. Lauwers Louise, 37 j., Ooststraat 53, aan den rechtervoet ; 10. Nassel Charlotte, 49 j., wed. Vanhee Pierre, Visscherskaai 11, aan rechter been en neus.

Na die ontzettende ramp was de schrik onder de bevolking zeer groot geworden. De meeste bewoners van rond de groote kerk verhuisden of gingen 's nachts in eene andere stadswijk slapen.

Een aantal anderen gingen naar de kommandantur een paspoort vragen om naar het binnenland te mogen vertrekken doch slechts enkele uitverkozenen konden het bekomen.

Er werden ook nog een aantal onderstanden bijgemaakt. In het vooruitzicht van mogelijke verdere beschadiging der hoofdkerk kwam de heer Tulpinck kunstkenner te Brugge in opdracht van het provinciaal bestuur, naar Oostende om fotographische opnamen te doen der kerk en om de kunstvoorwerpen in te pakken en naar Brugge te zenden.

Ook de boeken van den burgerlijken stand tot aan het jaar 1850 werden in eenen omnibus, begeleid door den burgemeester, en twee duitsche matrozen, naar Brugge in veiligheid gebracht.

Den 20sten Oktober ontstond opeens een geweldige paniek in de straten der oude stad. Enkele schoten waren gelost en eenige obussen vielen in het water rond de zeestatie.

Onmiddelijk ging iedereen op de vlucht naar de nieuwe stad ; de soldaten met peerden en wagens en al wat ze maar konden meesleuren.

Na 5 minuten echter viel alles stil en na een half uur wachtens keerde iedereen wederom naar zijne woning of zijn kwartier terug.

's Anderendaags rond half twaalf van den voormiddag herbegon het opnieuw maar ditmaal was het geen valsch alarm.

De engelsche monitoren beschoten de batterie Hamilton welke hun duchtig te woord stond.

Op den Thouroutschen steenweg werden er drie huizen glad tot puin geschoten. Een gansch huisgezin de familie Strubbe werd er wederom door uitgemoord ; de moeder en een der kinderen werden op den slag gedood, de vader en twee andere kinderen werden gekwetst naar het *Hotel de la Marine* gevoerd waar de vader 's nachts gestorven is.

Op de wijk Conterdam vielen ook eenige obussen op het land maar deden er slechts wat ruiten in den omtrek uitvliegen.

Den volgenden dag werd het nog bonter gemaakt alhoewel het maar een vliegeraanval was.

Kwart voor drie kwamen eenige vliegers over de stad gevlogen die een aantal bommen afwierpen.

Eene bom viel op den hoek der Gasthofstraat en van het Conscienceplein ; eene tweede viel dichtbij het Palace Hotel en doodde er verscheidene soldaten. De draden der elektrische leiding van den tram werden doorgebroken en een groot aantal ruiten vlogen stuk in Palace en Terminus Hotel. Een viertal bommen vielen op het koersplein zonder schade te veroorzaken en twee andere vielen in de smis van den elektrischen tram waar veel burgers en soldaten werkten maar geen enkel soldaat werd getroffen terwijl integendeel 9 burgers zwaar of licht gekwetst werden.

Eene bom viel op de koer in den waterput van het huis 183 op den Nieupoort-

schen steenweg.

De stoffelijke schade was niet zeer groot maar er waren, zooals blijkt uit de hiernavolgende lijst nog al eenige slachtoffers.

Erg gewond, later bezweken : Hoornaert Petrus, 37 j., Nieupoortsche steenweg. *Erg gewond :* Debuyzer Désiré, 40 j., Stockholmstraat, 21, in den rug. *Licht gewond :* 1. Blondeel Isidoor, 45 j., Nieupoortsche steenweg, 445, aan linker arm en rechter been ; 2. Vandamme Camiel, 17 j., Thouroutsche steenweg, 258, aan beenen en rug ; 3. Dekeukelaere Maurice, 18 j., Timmermansstraat, 50, aan het been ; 4. Mongaré Frans, 21 j., Sportgang, aan de beenen ; 5. Van Loo Leopold, 47 j., Timmermansstraat, 50, aan hoofd en rechter arm ; 6. Huwel Oscar, 64 j., Duivenhokstraat, 21, aan 't hoofd ; 7. Reynaert Maurice, 17 j., Veldstraat, 6, aan 't hoofd.

Wanneer beschieting en vliegeraanval staakten was het de ontploffing van een munitiedepot die wederom een aantal slachtoffers maakte. Dit gebeurde den 3den November rond half twaalf van den voormiddag.

De ontploffing had plaats op den Nieupoortschen steenweg in een kot waar de blindgangers, de hulsels der afgeschoten granaten en het oud zink bewaard werden.

Een wagon, waarop blindgangers geladen waren, ontplofte insgelijks en werd half in den grond gedolven. Al de omliggende huizen werden onbewoonbaar gemaakt door den geweldigen schok. De telefoon- en telegraafdraden werden in alle richtingen geslingerd.

Onmiddelijk werden politie en pompiers ter plaats geroepen om de plaats der ramp af te sluiten want de eene ontploffing volgde op de andere.

De pompiers gelukten er echter spoedig in de stapelplaats onder water te zetten en het gevaar te doen verdwijnen.

Een klein meisje van 3 maanden werd door eene granaatscherf gedood terwijl het op den arm zat zijner moeder, deze bekwam geen letsel .

Duitsche soldaten die eenen gekwetsten jongen van 7 jaar in veiligheid brachten vielen zelf doodelijk gewond neer.

Om 2 uur had men reeds 8 lijken van duitsche soldaten uit de stapelplaats gehaald en 's avonds vond men nog verscheidene verkoolde lijken.

Onder de burgers had men de volgende dooden te betreuren :

Hector Uitvoet, 47 j., politieagent, Passchijnlaan, 59, die, met verlof zijnde bezig was zijn land te bewerken.

Gustaaf Verbauer, 12 j., scholier, Rumeniëstraat, 3, kwam juist van school.

Madeleine Maene, 3 maanden, Nieupoortschen steenweg.

Werden gekwetst :

René Brouckaert, 43 j., politieagent, aan arm en beenen. Hij was evenals zijn makker bezig met werken op zijn land.

Julien Soetaert, 7 j., rechterbil gebroken.

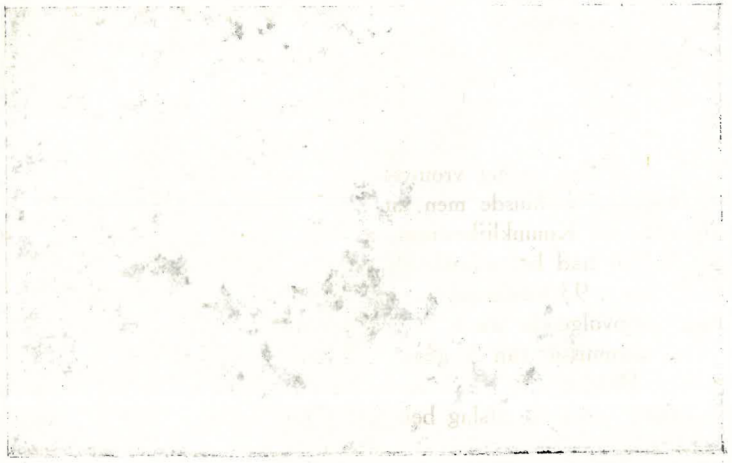
Désiré Van Hecke, 13 j., gekwetst aan den linkerbil.

Elisa Tratsaert, 28 j., verscheidene verwondingen over gansch het lichaam.

Leonie Feys, 51 j., getroffen in den rug.

De Reddingsdienst

Yvonne Adams, 17 j., gekwetst aan den rechter arm.

Elisa Maene, 21 j., verscheidene verwondingen over gansch het lichaam.

Gelukkig konden we voor het overige van het jaar wederom tot kalmte komen want behoudens eene kleine beschieting en een paar vliegeraanvallen zonder belang bleef alles verder rustig tot nieuwjaar.

Reddingsdienst en Pompierskorps.

We hebben opzettelijk deze beide diensten tijdens de rampen terzijde gelaten omdat we ze belangrijk genoeg vonden om er een afzonderlijk hoofdstuk aan te wijden.

De reddingsdienst is ontstaan op initiatief van den heer Bekaert uit de plaatselijke afdeeling van het Rood Kruis. Tengevolge van de immer aangroeiende beschietingen werd er beslist lessen te geven over de eerste hulp bij ongevallen. De eerste les had plaats den 11 Juli 1917 in het Hotel Beerblock. Ze werd bijgewoond door 140 leerlingen, 53 heeren en 87 juffrouwen.

Den 17den Juli werd een leergang ingericht te Mariakerke voor 23 leerlingen en den 29sten derzelfde maand richtte de heer Bekaert eenen leergang in in den Cooperatief der staatsbedienden voor het vrouwelijk persooneel.

Den 25sten Augustus verhuisde men uit het Hotel Beerblock en werden de lessen gegeven in eene villa der Koninklijkestraat, afhangende van een hotel van den zeedijk.

Den 12den Oktober had het schriftelijk examen plaats in het Hotel du Grand Sablon van 9 tot 12 uur ; 93 leerlingen namen er deel aan, 35 heeren en 58 juffrouwen.

Den 21sten daaropvolgende werd het mondelingsch examen afgenomen van 9 tot 3 uur door eene commissie van 3 geneesheeren : Dr Verhaeghe, Dr Van Wynendaele, Dr Vanden Bulcke.

Den 11 November werd de uitslag bekend gemaakt : 92 leerlingen op de 93 waren geslaagd.

Ondertusschen had baron de Vrière, gemeenteraadslid, volgend schrijven gericht tot het College van burgemeester en schepenen.

Oostende, den 7 Oktober 1917.

Mijne Heeren,

Tengevolge van de jongste bombardeeringen en in het vooruitzicht van nieuwe rampen heb ik de eer u de onmiddelijke stichting en de regelmatige inrichting van eenen *Reddingsdienst* voor te stellen.

Er zou een beroep gedaan worden op vrijwilligers (die niet zullen ontbreken) die zich zouden verbinden ingeval van alarm binnen den kortst mogelijken tijd, naar eene bepaalde plaats te gaan, bijvoorbeeld : naar dit of geen kommissariaat van politie, waar van nu af een paar spaden en houweelen zouden geplaatst worden, alsook een of meer draagberries eene verbanddoos enz. Ze zouden daar ook eene ploegoverste vinden.

Bij iedere ploeg zouden personen gevoegd worden die de lessen van het Rood Kruis gevolgd hebben.

Het bovenvermeld persooneel zou zich spoeden naar de geteisterde plaatsen, waarvan den toegang zou vergemakkelijkt worden door een bijzonder kenteeken of eenen

armband. (Dit ware de eenige onkost ten laste der stad).

Gezegde dienst zou onmiddelijk ingericht worden na overeenkomst met :

Den Heer Hoofdkommissaris van politie.
Den waarnemenden stadsingenieur.
Den waarnemenden bevelhebber der pompiers.
De Heer De Martelaere.
Den Heer F. Asseloos.
Den Heer Bekaert belast met de lessen van het Rood Kruis.

Dit komiteit zou de medewerking vragen (ingeval van gebrek aan beroepsmannen onder de vrijwilligers) van metsers, timmerlieden enz.

Daar ik over al mijn tijd beschik stel ik mij ten uwer beschikking om de bijeenkomst te doen plaats grijpen van bovenvermelde personen en de onmiddelijke inrichting van bedoelden dienst.

Laat mij toe, heeren, ingezien de hoogdringendheid der zaak, een spoedig antwoord te verzoeken en gelief opnieuw de verzekering te aanvaarden mijner hoogachtende gevoelens.

Het Collegie van Burgemeester en Schepenen antwoorde daarop den 12den Oktober door den volgenden brief.

Oostende, 12 Oktober, 1917

Hooggeachte Heer,

Het College van Burgemeester en Schepenen heeft beslist eenen reddingsdienst in te richten, voor de gevallen van beschieting der stad en het heeft een Comiteit aangeduid bestaande uit de heeren :

A. Liebaert, burgemeester
Bon de Vrière, gemeenteraadslid
Danneels, hoofdpolitiekommissaris
Verstraete, ingénieur
Dorchain, bevelhebber der Pompiers
De Martelaere, beambte bij het Stadsbestuur
Asseloos,
Bekaert, leeraar bij het Rood Kruis

met opdracht de noodige uitvoeringsmaatregelen, te onderzoeken, voor te bereiden en gebeurlijk toe te passen.

Gij wordt aangewezen om deel uit te maken van dit Comiteit, wiens eerste zitting zal plaats hebben op Zondag 14 dezer maand om 11 uur 's morgens, in de zaal van het schepenen college, stadhuis.

Wij verzoeken u die zitting met uwe tegenwoordigheid te willen vereren, en bieden u intusschen, de uitdrukking onzer gevoelens van achting.

Op bevel
(G.) *F. THONE*

BERICHT AAN DE VRIJWILLIGERS.

Onmiddelijk na eene beschieting begeven zich de vrijwillligers, zonder verwittiging naar het politiebureel hunner afdeeling.

Indien hunne afdeeling bechoten is gaan zij zoodra zij vergaderd zijn en zonder verdere melding, naar de plaats der ramp.

De brandweer door de Kommandantuur verwittigd zijnde, zal zich ter plaats bevinden met de noodige werktuigen.

Wanneer hulp noodig is, zal een dan aangeduid worden om de naastbijzijnde afdeeling te ontbieden.

Het is aan de vrijwilligers verboden aan huizen te werken die in puin dreigen te vallen, alvorens een bevoegd persoon aanwezig is.

Nochtans, indien voor de vrijwilligers geen gevaar bestond, en indien zij vlug te werk gaande, iemand het leven kunnen redden, is het hun toegelaten onmiddellijk tot de ontruiming over te gaan.

Indien hunne afdeeling beschoten is gaan zij zoodra zij vergaderd zijn en zonder in het politiebureel opdat indien zij ontboden worden, onmiddellijk hunne medewerking aan de hulpvragende sectie kunnen verleenen.

Wanneer de persoonlijke dienstzaken een vrijwilliger zich na eene beschieting in een ander afdeeling als de zijne bevindt, is het hem toegelaten *zoo noodig*, zijne hulp ter plaats te verleenen.

Alwie misbruik maakt van de voorrechten zijner brassard, stelt zich bloot aan uitsluiting van wege de Commissie, en aan uitermate strenge straffen vanwege de duitsche Overheid.

Algemeene leiding : Heer Ingenieur Verstraete.

Sectieleiders :

1. en 2. Divisie	1. sectie	De Maertelaere en De Cloedt.
1. Divisie	2. sectie	Van Huysse en Moerman.
1. Divisie	3. sectie	De Backer en Vercruysse.
2. Divisie	2. sectie	Mortier en Asseloos.
2. Divisie	3. sectie	Van Dycke en Travers.

Toezichters : Binamé en Debrouwer.

Voor de Commissie,
Bon R. de Vrière.

De dienst voor de benoodige werktuigen werd verzekerd door eene overeenkomst tusschen den dienst van gas, water en pompiers.

Gansch de inrichting werd uiteengezet in de zitting van den gemeenteraad van 24sten Oktober en algemeen goedgekeurd.

Den 3den Januari 1918 werd de afdeeling Rood Kruis officieel gesticht en het Comiteit ervan samengesteld als volgt :

Voorzitter I. Bekaert, ondervoorzitster Mevr. Vroome-Demulder, schrijver A. Goethals, schatbewaader G. Zeebrouck, toegevoegd-schrijver Mej. C. L. Cossyn, materieelbestuurder G. Surmont, toegevoegd schatbewaarder C. Bens, kommissarissen V. Van

Houtte, Mej. J. Dinand, A. Lahouter, Th. Lievens.

Door de zorgen van den heer Bekaert werden er 22 verbandkassen op verschillende plaatsen der stad ter beschikking gesteld. Iedere kas werd door hem als volgt vastgesteld :

PLAATSEN WAAR DE VERBANDKAS BERUSTEN.

Straten en nummer — *Naam van den bewaarder.*

Alfons Pieterslaan, 94, Goes Justine.
Euphrosine Beernaertstraat, 81, Comptdaer Marcel.
Euphrosine Beernaertstraat, 76, Beroepschool.
Nieupoortsche steenweg, 66, Goethals Arthur.
Nieupoortsche steenweg, 193, Derycker Oktaaf.
Nieupoortsche steenweg, 565, (Mariakerke), Opvick Karel.
Roumaniastraat, 5, (Mariakerke), Corsyn Louisa.
Hendriek Serruyslaan, 74, Démand Irèna.
Kristinastraat, 62, Van den Broucke Valeer.
Kaaistraat, 2, Depoorter Michaëlis.
Langestraat, 64, Hilderson Arthur.
Plateformstraat, 7, Zeebroeck Gustaaf.
S.S. Pieters en Paulusplaats, Deken Camerlinck.
Van der Zweepplaaats, Van Belleghem Irma.
Fregatstraat, 20, (Hazegras), Segaert Louisa.
Hospitaalstraat, 18, Bekaert Ivo.
Arsenaalstraat, 11, Dalle Hendriek.
Waterwerkstraat, 8, Declerck Jan.
Elisabethlaan, 12, (Sas-Slykens), Vanhoutte Viktoor.
Leffinghestraat, 146, Van den Berghe Rachel.
Eduard Hammanstraat, 30, (Vuurtoren), Vercruysse Lodewijk.
Zeewezenstraat, 24, (Vuurtoren), Van Massenhove.

De heer Bekaert stelde ook een reglement op voor de leden van het Rood Kruis als aanvulling aan het algemeen reglement van den reddingsdienst.

Het getuigt van geest van organisatie en initiatief en wij willen het daarom aan onze lezers niet onthouden.

ROOD KRUIS, OOSTENDE. — *Reddingsdienst.*

ONDERRICHTINGEN

1. Ieder ziekenverzorger of ziekendrager deel uitmakende van den „Reddingsdienst" zal voorzien zijn van eenen witten armband bekleed met een rood kruis, een nummer en de woorden „Rddingsdienst-Vrijwilliger". Om geldig te zijn moet dezen armband den stempel der stad Oostende en tevens dezen der Kommandantuur dragen. De armband zal om den linker arm gevestigd worden.

2. Bij het alarmsignaal, bij de verwittigingen door de politie gegeven of in geval van beschieting, zal ieder ingelijfde vrijwilliger zich onmiddelijk naar het politiebureel waarbij hij behoort, begeven. Het uur van zijne aankomst zal hij doen vaststellen en de bevelen van zijn overste afwachten.

3. Bij ieder politiebureel behoort een groep van 4 ambulanciers, onder welke een als overste aangeduid is geworden. Deze overste zal, volgens de omstandigheden, het noodige werk bevelen en mij zoohaast mogelijk een verslag over zijnen dienst indienen. Dit verslag zal vermelden : het uur waarop zij zich op hun post aanboden en het uur van opheffing van dienst.

4. Bij ongeval zal daarenboven een bijzonder verslag ingediend worden.

Desvallend zullen de dooden eerst naar het „Hotel de la Marine" tot doodsvaststelling en daarna naar het doodenhuis gevoerd worden. Het verslag zal de naam en adres van de dooden vermelden.

Het is ieder ambulancier aanbevolen slechts het volstrekt noodige te gebruiken om de eerste zorgen toe te dienen.

6. Ieder ambulancier is verantwoordelijk voor het hem toevertrouwde materiaal.

7. Bij het verlaten van het politiebureel zal de overste de onder zijn gezagstaande mannen bevelen de draagberrie op wielen voor te brengen ; hij zal zorg dragen dat deze in goeden staat terug gebracht worde.

8. In geval van noodzakelijkheid mag er beroep gedaan worden op de diensten van eenen ploeg die aan eene andere afdeeling behoort, daar waar de ramp voorviel. Desgevallend zal de gevraagde ploeg zoohaast mogelijk zijne hulp aanbieden. De ziekendragers zullen de eerste zorgen aan de gekwetsten toedienen en hen naar hunne bestemmingsplaats voeren. Indien in geval van beschieting of van ramp een ziekendrager zich in eene andere afdeeling bevindt dan waar hij aangewezen werd, mag hij aanstonds zijne diensten aanbieden, daarvan dient hij evenwel zijn overste te verwittigen. Bij het eindigen van iederen dienst zullen de armbanden afgedaan worden. Ieder misbruik zal streng gestraft worden.

De Dienstoverste,
I. Bekaert.

Daarbij gaf hij ook zeer omstandige onderrichtingen nopens het gebruiken der verbandkas.

Ieder ziekendrager was altijd voorzien van eenen zak bevattende het noodige voor het verleenen van onmiddelijke hulp.

Om het nachtwerk te vergemakkelijken werden 8 accumulatoren aangekocht en in de verschillende politiebureelen geplaatst.

Gedurende 1917 en 1918 kreeg de afdeeling van het Rood Kruis een aantal ereleden en beschermende leden die door hunne giften het werk finantieel steunden.

Gedurende de talrijke bombardementen bewees de reddingsdienst uitstekende diensten. Wie weet hoeveel menschenlevens we te danken hebben aan de spoedige en kostbare hulp verleend door de moedige redders, waarvan we hier de eerelijst laten volgen.

Ambulanciers :

GROOTE MARKT : De Poorter M., Huybrechts R., Devisscher E., Lannoye A.
HAZEGRAS : Dispersyn A., Koch P., Smissaert H., V.D. Broucke V.
LEOPOLD II PLAATS : Goethals A., Cornelis A., Tanghe R., Comptdaer M., Lievens Th., Comptdaer W.

HOSPITAAL : Dalle H., Declerck J., Dekemel A., Flamand L., Roelandt A.
MARIAKERKE : Quick Ch., Derycker O., V.D. Berghe H., Vervaecke A., Meslagh H.
VUURTOREN : Derdeyne S., Marleyen G.
SAS-SLYKENS : Van Houtte V., Foston A.
BLAUWKASTEEL : Druyver G., Vannecke G., Nenquin R., Anzempamber. Fl.
Redders :
DIVISIE I SECTIE I (Wapenplaats) : Overste Demartelaere,
Declercq F., Gilissen B., Baltus J., Bouman C., Verbiest M., Catoire A., Deboutte A., Soenen G., Verbiest H., Meyer P., Vermout A., Seurinck H., Verbeeck J., Pieters G., Vandendaele B., Desauw W., Dutrieux E., Van Steenkiste A., Klausing, Fichet H., Bisbal J., Degraer W., Tierszoone G., Sandele E.
DIVISIE I SECTIE 2 (Hazegras) : Overste Decloedt.
Marchant A., Lucas W., Debock C., Verleye G., Ocket, Herpol Ch., Devillers A., Erickx B., Vollenaere W.
CONTREDAM en MEIBOOM :
Huwel, Demeester, Tratsaert, Schreiber, De Groote.
SAS-SLYKENS en VUURTOREN :
VerdonckJ., Lucas C., Hoste G., Vandenpoorter, Bory J., Fichefet W., Hostyn C., Schramme G., Jonckheere R., Debruyne A., Verstraete.
DIVISIE II SECTIE I (Leopoldplaats) Overste Verreecke.
Mouqué F., Madeleyn L., De Groote G., Deprez Cornille A., Benz C., Melis R., Verhulst M., Valcke M., Feys M., Sinnaeve R., Romelaert L., Demeyer M., Van Halst A., Smissaert, Van De Wattyne R.
DIVISIE II SECTIE II (Hospitaal) Overste F. Asseloos.
Demeyer K., Decorte R., Koekelberg F., Reilzen L.. Bérard G., Degrendel J., Stevens A., Stubbe E., Gevaert M., Verleye R., Bécu R., Deweerdt R., Maus A., Folie C., Broeckaert A., Crabbe M., Deweerdt A., Stubbe C., Schrode G.
DIVISIE II SECTIEIII (Mariakerke) Oversten Van Dycke en Travers.
Zanders F., Decloedt J., Adam C., Van Houtte A., Allonsius A., Schotte C., Sassoye C., Libin A., Week L., Vandevelde C., Delahaye G., Dhulster J., Rousselle C., Vervaecke F.

Aan het hoofd van den geneeskundigen dienst der redders stond Dr V. D. Bulcke en de heer C. Snauwaert was bestuurder van het materiaal.

Maar ook het pompierskorps verdient eene bijzondere vermelding want in geen enkele stad van gansch het land is zijne taak zoo gevaarlijk geweest als te Oostende wegens de groote nabijheid van het front en den langen duur der bezetting.

Geen is meer bevoegd om hunne daden te beoordeelen dan bevelhebber Welsch, die, in *De Belgische Brandweerman*, eene bijzondere studie wijdt aan de belgische pompiers tijdens den oorlog.

In het Decembernummer van 1920 heeft hj het over de Oostendsche brandweermannen.

Wij kunnen niet beter doen dan dit verslag hier in zijn geheel te laten volgen, mits verbetering van eenige kleine chronologische onnauwkeurigheden.

« Het bestendig brandweerkorps bestaat uit een beperkt getal manschappen onder het bevel van een luitenant, doch voor wat het reddingsmaterieel betreft, is het behoorlijk ingericht en beschikt het over hulpmiddelen voor een spoedige tusschenkomst in geval van alarm.

De alarmeerdienst bestond uit een groot aantal telefoon-toestellen en uit een gelijkstroomig telegrafisch net met seintoestellen die dag en nacht in het bereik waren van het publiek en wier seinen automatisch door de Morse-toestellen van de kazerne werden opgenomen.

Het korps beschikte over eene waterleiding onder eene drukking van drie atmosferen. twee stoomspuiten « Shand Mason » met eene opbrengst van 2000liter, ladders op wielen, haspels met een voldoende hoeveelheid slangen, enz., enz., alles in goeden toestand.

Een post van twee man, alle 24 uur afgelost, was in de voorhaven van dienst, en zonder ophouden aan de beschieting door vliegtuigen blootgesteld. Dit personeel was dus altijd op zijne hoede en werd alle oogenblikken geroepen om gewonden te helpen of doden weg te voeren. Vele gekwetsten zijn hun leven verschuldigd aan de spoedige hulp der pompiers.

Bij het uitbreken van den oorlog, legde het gemeentebestuur de laatste hand aan het leggen eener bijzondere waterleiding onder zeven atmosferen ter bescherming van den Kursaal, en van de gasthoven op den zeedijk.

Ik kan er met zooveel te meer kennis van zaken over spreken, wijl ik, sedert meer dan dertig jaren, door de opeenvolgende gemeentebesturen van Oostende immer ben geraadpleegd geworden voor al de verbeteringen welke aan den brandweerdienst zijn aangebracht. Verder zijn het oud-medewerkers van Gent (Marteau en Van Tongele) die met de leiding van den dienst zijn gelast geweest. Van dit alles heeft de vijand niets gespaard.

De watertoren is vernield geworden : de twee stoomspuiten werden buiten gebruik gesteld : de eene is met gebroken wiel in eene gracht gevonden, de ketel van de andere was doorgebrand.

De seindienst, telefoontoestellen, electrische brandmelders. Morse-toestellen, schakelborden, commutators, kompassen, enz. alles werd weggevoerd.

Kortom, er bleven eindelijk ter beschikking van de brandweer slechts eenige handspuiten met enkele lansen om de talrijke branden te bestrijden, waarover wij hierna een kort overzicht zullen geven.

Voorafgaandelijk dienen wij aan te stippen hoe dapper de Oostendsche brandweermannen zich tijdens die treurige dagen hebben gedragen en hoe verdienstelijk zij zich jegens hunne medburgers hebben gemaakt. Terwijl dezen in hunne kelders eene schuilplaats zochten, stelden de pompiers zich aan de gevaren bloot en snelden de door eene ramp getroffenen ter hulp, middelerwijl zij hunne huisgenooten in begrijpelijken angst achterlieten.

1914. — 22 Oktober, te 11 uur 's avonds : het badhotel te Mariakerke-bij-Oostende wordt vernield ; de brandweer heeft groote moeite om de naburige woningen te vrijwaren en zulks onder bedreiging neergeschoten te worden bijaldien zij de bevelen der Duitschers niet nakomen.

's Anderendaags, rond 12 uur, wanneer de pompiers nog op de plaats der ramp vertoefden, bombardeerde een Engelsch oorlogschip werkdadig het hotel Majestic waar zich een Duitsche Staf aan tafel bevond.

21 December, te 14 uur : brand van het paleis „Lunapark". Duitsche officieren gaan als bezetenen te werk. Alles is vernield ; de belendende villas werden slechts met groote krachtinspanning behouden.

1915. — 27 Januari, te middernacht : groote brand in de drukkerij Leys. De pompiers worden door de Moffen-officieren en soldaten gehoond en mishandeld en bedreigd naar de kommandanture gezonden te worden, enz.

10 Oogst : afdak 7, aan de dokken, bevattend honderd wagenladingen hooi, raakt in brand, door de ontploffing van een Zeppelin door den vijand ten val gebracht.

Deze brand duurde verschillende weken ; de Duitschers bezigen dynamiet om de deuren te doen springen, zonder de pompiers te verwittigen en stelden aldus deze dapperen aan de grootste gevaren bloot, terwijl de Engelsche vliegers en de afweerkanonnen zonder ophouden in werking zijn.

1916. — 27 Januari : een Duitsch kantoor, opgericht in het gelijkvloers van een gebouw, Langestraat, wordt door brand vernield. De pompiers worden op bijzondere wijze bewaakt, want eene belangrijke som geld, die trouwens onaangeroerd teruggevonden werd, bevond zich in het kantoor.

15 Juli : Amsterdamstraat, brand van een Duitsche keuken : twee uren arbeid onder gestadige bewaking der Duitschers.

1917. — 23 Januari, te 1 uur 's morgens : hevige brand in een gasthof van den Dijk en van de Christinahelling, betrokken door een Staf van de Marine. Het vriest zeer hard, de Noordenwind is bijtend, de Engelsche schepen kruisen in de verte en verlichten bij poozen den dijk bij middel hunner electrische lichtwerpers.

De Duitsche officiers drijven de pompiers aan ; brigadier Bodaert vat koude en sterft ten gevolge ervan een jaar nadien.

21 Maart, donkere nacht ; brand van het pionnierspark aan het front nabij Raversyde, 7 ½ km. van de stad verwijderd. De Engelsche vliegers maken van den brandgloed gebruik die gansch den omtrek verlicht om het front met bommen te bestoken, wat niet belet dat de brandweermannen op post blijven.

31 Maart, 2 uur 's morgens : een hevige brand breekt uit in de werf der firma „Flinder & Co", waar vlottende dokken voor onderzeeërs worden gebouwd. De omliggende gronden door den regen gansch doorweekt zijnde, verklaren de pompiers met hunne tuigen tot bij het water niet te kunnen geraken en laten de werf volledig uitbranden. Men vertelt dat deze brand door twee Belgen werd aangestoken.

16 Mei : een brand in het kantoor der posterijen en telegraaf wordt aangemeld. Ter plaatse gekomen en na onderzoek bij middel van den schutshelm, bestatigen de pompiers dat er weinig vuur, doch veel rook is in de gebetonneerde kelders, waar de telegrafische seintoestellen zich bevinden. De gelegenheid was te schoon om ze te laten voorbij gaan, de kelder werd volkomen onder water gezet, hetgeen de toestellen onbruikbaar maakte.

7 Juni, 11 uur : een belangrijke brand breekt uit in een door de Duitschers bezette pachthoeve te Zandvoorde (bij Oostende).

23 Oogst : de brandweer werd geroepen naar Leffinghe, waar een brand in een door de Duitschers bezette hoeve was uitgebroken, terwijl de twee vijanden malkaar hevig bombardeerden.

5 September : de stad wordt overvloedig met bommen bestrooid. De brandweer moet het vuur bestrijden dat in een oud magazijn der statie is uitgebroken ; de geallieerden beschieten de wijk met bommen van 380. Het huis van den pompier-koetsier werd vernield en dezes zoon gedood ; het was slechts na zijn terugkeer in de kazerne dat de vader het droevig nieuws vernam.

Nacht van 24-25 September : nogmaals bombardement van de stad ; de brandweer rond elf uur naar de Christinastraat geroepen slaagde er in een man nog levend van onder de puinen uit te halen, terwijl dezes vrouw aan zijne zijde was gedood.

De redders waren nog verplicht soldaten, welke insgelijks onder de puinen waren bedolven, te verlossen. Intusschen woedde het bombardement met stukken van groot kaliber immer voort.

3 November, 's middags : een munitiemagazijn staat in brand en zware en talrijke ontploffingen volgen elkander op. Te 16 uur, ontvangt de brandweer het bevel van de kommandanture het magazijn onder water te zetten ; tot 17 uur duren de ontploffingen voort ; ook was het niet zonder gevaar dat de pompiers er eindelijk ingelukken den brand te dooven. Zij waren verplicht om hunne lansen te richten zich in eene gracht en op het platte dak van een naburig huis plat neer te leggen. 20 soldaten werden uiteengerukt, een politieagent werd in zijne woning op meer dan honderd meters afstand van den brand gedood.

9 November, te 11 uur 's avonds : groote brand te Steene, door vliegers veroorzaakt. Nauwelijks waren de pompiers ter plaatse, of andere vliegtuigen vlogen over de plaats der ramp, gelukkiglijk echter zonder nieuwe bommen te werpen.

(Dit feit greep plaats den 15 November 1916), te 7 u.'s morgens : brand in de infanterie-kazerne, door vliegers veroorzaakt ; de pompiers worden in de kazerne niet toegelaten omdat het aantal dooden aanzienlijk is ; de Moffen blusschen zelf den brand ; de pompiers werden naar de gasfabriek geroepen waar een bom op een gazometer is gevallen en waar de bestuurder der electrische centrale gekwetst is geworden, terwijl zijne vrouw en zijne dochter gedood werden. Vandaar werden de pompiers naar de St-Paulusstraat geroepen om een brand te blusschen, en nadien naar de Christinastraat waar eene gasbuis gesprongen was. Het vuur werd bij middel van een vuurvrij deken gedoofd. Gedurende dit alles, zetten de vliegers hunne beschieting voort.

1918. — 5 Februari : brand van den houtstapel der firma De Weerdt. De Duitsche pompiers, die langen tijd na de gemeentelijke brandweer met eene bij de stad opgeeischte stoomspuit ter plaatse kwamen, verleenden geene hulp onder voorwendsel dat zij slechts voor taak hadden de scheepswerf te beschermen.

21 Maart, 4 uur : hevig bombardement van de stad. Het huis van een winkelier in verf en vernis, Rogierlaan, stort in en doodt zes personen ; een man wordt levend van onder de puinen gered, doch zijne vrouw en zijne dochter zijn gedood ; de beschieting woedt voort ; een tweede brand breekt een uur nadien uit in de Langestraat, na twee uur is men dezen brand meester, doch de eerste duurt tot 's anderendaags namiddag.

Het bombardement vernielde 20 huizen in de oude vischmijn.
slachtoffers zijn onder de puinen begraven ; eene vrouw wordt er levend door de brandweer uitgehaald ; de brand is spoedig gebluscht.

16 Maart, 11 uur 's morgens, hernieuwd bombardement van de stad ; verschillende gebouwen storten in, Witte Zustersstraat, Kleine kaai, St-Paulusstraat ; verscheidene

Denzelfden dag, te 15 uur, herbegint de beschieting ; een ernstige brand breekt uit in de Kapellestraat. Te 17 ur, terwijl de pompiers nog aan de taak zijn, wordt een brand aangekondigd op de Visscherskaai ; te 18 uur, derde brand in de Uurplaatstraat. Door de spoedige tusschenkomst der pompiers worden deze branden alras gebluscht.

28 April, hevig bombardement te 23 uur ; de kustbatterijen antwoorden ; dat duurt tot 3 uur 's morgens ; twee Engelsche schepen, wier bedoeling was de havengeul te versperren, missen hun doel ter oorzake van een tempeest, waardoor zij op de kust worden geworpen.

9 Mei, nacht nog schrikkelijker dan deze van 28 April. De aanval der schepen en het verweer van het kustvuur zijn ongehoord hevig. De Engelschen slagen er in hun beroemde „Vindictive" tusschen de staketsels te brengen. Nieuwpoortsche steenweg, groote brand rond 16 uur, waaraan d pompiers hun handen vol hebben tot 's anderdaags 6 uur 's ochtends. Het bombardement dat te middernacht was begonnen duurde tot 3 uur 's morgens : 22 slachtoffers waarvan er 6 werden gevonden op den steenweg van den dijk.

29 Juli, te 16 uur, nieuwe beschieting van de stad, waarna onmiddellijk brand in de Amsterdamschestraat, waaraan de pompiers gedurende 3 uren bezig zijn ; van de vier slachtoffers onder de puinen begraven, werd een enkel gered. Midderwijl worden branden aangekondigd in de Maria-Theresiastraat en de Wellingtonstraat, doch het vuur dat in de puinen van ingestorte huizen was uitgebroken, is spoedig gebluscht.

1 Oogst : De brandweer ontvangt bevel naar Middelkerke uit te rukken, waar een schoolgebouw door troepen bezet door een bom uit een vliegtuig was getroffen. Nauwelijks aan den arbeid, zijn de pompiers genoodzaakt te schuilen voor een vernieuwden aanval door vliegersbommen. en machinegeweren.

10 Oogst, rond 10 uur 's ochtends : brand door zelfde oorzaak in het goederenmagazijn van het station. Na een half uur arbeid, ontdekken de pompiers het uiteengerukt lijk van een jongen van ongeveer elf jaar.

27 Oogst : brand van het pionnierspark van Raversijde, door vliegtuigen veroorzaakt. Door gebrek aan water in de nabijheid, laten de pompiers deze stapelplaats uitbranden.

Een groote brand breekt denzelfden nacht rond half een uur uit ; de brandweermannen zijn genoodzaakt verscheidene malen voor aanvallen van vliegers te schuiven en blijven aan den arbeid tot 's anderendaags namiddag.

1-2 en 3 Oktober : bijzonder tragische dagen. Behalve de pompiers en de politieagenten, moeten al de weerbare mannen de stad verlaten ; zij worden als vee weggevoerd. De scheepswerf wordt met teer, olie en petroleum besproeid en daarna in brand gestoken. Uitslag : eene zee van vuur. De vijand verandert van gedachte en eischt de pompiers op die drie dagen lang aan den arbeid blijven, met de eenige stoomspuit welke hun nog overblijft, de tweede door de Duitschers opgeeischt zijnde geweest en onbruikbaar gemaakt. Nauwelijks waren de pompiers afgelost, of drie van de opgeeischte werklieden werden door het geschut van de geallieerden getroffen.

16 Oktober : aftocht van den vijand, doch vooreerst vernietiging van talrijk materieël en van verscheidene bouwwerken ; de paarden der brandweer worden meegenomen ; al de wegen die naar de stad leiden worden onder hevig vuur genomen ; al de soldatenloodsen uit den omtrek worden neergebrand, de waterwerken vernield, evenals de stadswaterleidingen, waardoor de brandweer alle bluschmiddelen miste.

De electrische centrale te Mariakerke werd met handgranaten vernield ; de olie der transformators en de gummibekleedingen der geleidingen vatten vuur ; eene kortsluiting ontstond op een stroomgeleider van elfduizend volt en de ontlading was zoo geweldig dat de pompiers gevaar liepen neergebliksemd te worden. Een dichte rook de hall vullend, en de brandweermannen de plaats der machienen niet nauwkeurig kennend, was de bestuurder der centrale verplicht zelf de lansen te richten.

De Duitschers hadden in den wandelgang van het koninklijk chalet op den dijk een observatiepost ingericht. Bij hunnen aftocht, staken zij het lokaal in brand ; de pompiers werden rond elf uur 's avonds verwittigd, doch moesten bij gebrek aan water den brand door het maken van loopgraven omgrenzen.

Tijdens deze werkzaamheden, zetten de Duitschers, ten einde hun aftocht te dekken, de beschieting voort, door middel van zware kanonnen, van al de toegangswegen waarlangs de geallieerden hunne opmarsch naar Oostende konden doen ; zulks duurde tot half drie 's ochtends.

De laatste brand brak uit te 3 uur, wanneer de pompiers nauwelijks in het arsenaal terug waren. Een gebouw met drie verdiepingen, vol meubelen, in de Brabantstraat, stond in lichte laaie en de hevigheid van het vuur was zoodanig dat, ter oorzake van watergebrek, voor het afbranden van gansch het huizenblok werd gevreesd. De brandweer had inderdaad veel moeite om den brand te omgrenzen ; het water der regenbakken, riolen en der privaten van de naburige huizen moest worden gebezigd. Door

het instorten van het gebouw, kon na een taaien arbeid van verscheidene uren, het gevaar bezworen worden.

Dat was het laatste helden stuk der Moffen.

Hier moet nog worden vermeld, dat de brandweer, behalve voor brand, bij elk bezoek van de geallieerde vliegers werd gealarmeerd om gebeurlijk hulp te verleenen. Hetgeen opmerkenswaardig is in het gedrag dezer dappere brandweermannen, dat is dat zij slechts hunnen plicht beweren vervuld te hebben. Zulks is onze meening niet. Tusschen den eenvoudigen plicht zonder meer en de opoffering, de zelfsverloochening en den moed die maanden lang niet versaagt in zulke tragische omstandigheden bestaat er groot verschil.

Hoeveel verdienstelijker jegens het Vaderland hebben deze dapperen zich gemaakt dan zij die tijdens de bezetting slechts een lijdelijken weerstand hebben geboden.

Het is te verhopen dat het Gemeentebestuur van Oostende niet zal verzuimen voor deze moedige redders de rechtvaardige nationale belooning te bekomen die hun verschuldigd is.

De Oostendenaars zouden wel doen de door hunne brandweermannen bewezen diensten niet te vergeten.

ONZE KRIJGSGEVANGENEN.

Reeds van af den aanvang van den oorlog waren er onder de krijgsgevangenen jongens van Oostende, onder andere Calmeyn thans adjunkt-kommissaris die gevangen genomen werd, na het opblazen van het fort van Loncin, met den heldhaftigen generaal Leman.

Later, wanneer ons heldenleger achter den ijzer stond, gebeurde het soms dat bij de krijgsgevangenen, die door Oostende kwamen om naar Duitschland gevoerd te worden, er Oostendenaars bij waren.

Die kregen dan de toelating om hunne ouders te gaan bezoeken. Dit was onder andere het geval den 16 September 1915 met sergeant Aalbrecht, waarvan de vader politie-agent was en in de rentenierssstraat woonde.

Hij was op patroelje met twee officieren bij Steenstraete. Een der officieren werd doodgeschoten, de andere kon vluchten en Aalbrecht werd gevat.

Aalbrecht was, toen hij 17 jaar oud was, in het 3de linie getreden als beroepsvrijwilliger en was korporaal als de oorlog uitbrak. Hij had Luik, Thienen en Antwerpen meegemaakt en was ten slotte met het overschot van het belgisch leger aangeland aan den ijzer, waar hij, benevens aan een aantal gevechten, aan zeer gevaarlijke patroeljetochten had deelgenomen.

Die kleine magere verschijning, met de vinnige zwarte oogen en een bruin verbrand gezicht zag er in zijn tamelijk nieuw khakiuniform uit als een echte veldsoldaat, die zijn man weet te staan.

Hij had de toelating bekomen om over Oostende naar Duitschland gezonden en aldus in de gelegenheid gesteld te worden zijne ouders te bezoeken. Een kleine jongen

was vooruitgezonden geweest om deze voor te bereiden. Als een loopend vuur had het heugelijke nieuws zich verspreid in de buurt en honderden menschen verdrongen zich rond het huis toen hij met zijne duitsche begeleiders aankwam.

Zonder een woord te kunnen spreken viel hij in de armen zijner weenende moeder terwijl zijn vader, die men intusschen verwittigd had bleek van ontroering kwam aangesneld.

Wanneer de eerste ontboezemingen voorbij waren was het een kruisvuur van vragen nopens bloedverwanten en bekenden der toegestroomde nieuwsgierigen waarop hij voldeed in de mate van het mogelijk. Terwijl beijverde de moeder zich om aan haren lieveling een lekker maal te bereiden dat hem dan ook, zooals men best begrijpen kan, buitengewoon goed smaakte. Hij was immers wederom bij moeder en het kwam uit moeders pot.

Wel viel het scheiden wederom lastig maar dat kort wederziens na die dertienmaanden lange scheiding had iedereen opgebeurd. Met opgeheven hoofd, bloedverwanten en bekenden vriendelijk groetend, trok hij flink doorstappend statiewaarts.

Soms gebeurde het ook dat krijgsgevangenen die in de buurt voorbijtrokken het bezoek mochten ontvangen hunner ouders, zooals sergeant De Puydt, die zijne ouders mocht omhelzen in de statie van Gent.

Maar de bevolking was reeds geruimen tijd bekommerd over het lot der stadsgenooten die naar de duitsche gevangenenkampen gezonden werden.

Die bekommernis was echter niet bij beklagen gebleven maar was overgegaan tot daden.

In den beginne was het een rondtasten van eenige heeren met veel goeden wil maar weinig voortvarendheid. Immers den 26 februari 1915 was er op het stadhuis een brief gekomen geteekend door de H.H. baron Ruzette en Verhaeghe de lijst vragend der Oostendsche krijgsgevangenen. Den 13den April daaropvolgende zond het Schepencollege eenen brief aan den heer Vermeire, stadsontvanger, vragende de noodige inlichtingen over de krijgsgevangenen te trachten te bekomen van de ouders en vrouwen der soldaten, die om de militievergoeding kwamen.

Den 7den Mei voldeed de heer Vermeire aan die vraag door het zenden van 6 lijsten van krijgsgevangenen. Deze werden den volgenden dag gezonden naar het hulpcomiteit.

Eenige dagen later 21 Mei schreef de heer De Hemptinne aan den heer Coppieters (Gent) om hem de geschikste middelen aan te duiden om hulp te verleenen aan de behoeftige krijgsgevangenen bij middel van kantienen. Hij verzocht hen tusschen te komen bij de gemeenteraden van Brugge en Oostende opdat ze, evenals te Gent toelagen zouden stemmen voor dit werk.

Vier dagen later stemde de gemeenteraad, met eenparigheid van stemmen eene toelage van 500 fr. voor het Midden Comiteit van Gent.

Maar daar bleef het nu voorloopig weer bij.

Toen besloot de Z. E. H. Deken Camerlynck zelf de hand aan het werk te slaan

en een damescomiteit te vormen.

Hij zette zijn plan uiteen aan Mevr. Hamman, Kies en Serruys-David schoonzuster van den heer volksvertegenwoordiger Serruys (Mevr. Serruys-Jean had de stad verlaten). De twee eerste dames namen onmiddelijk aan maar Mevr. Serruys bedankte voor de eer onder voorwendsel dat er, volgens het zeggen van den heer Serruys, reeds een heerencomiteit bestond.

Dit belette niet dat de Z. E. H. Deken zijn plan toch doordreef en de medewerking bekwam van Mevrouwen Périer, Louis Janssens, Burguet, Gilissen, Marchand, Elleboudt en Montangie.

Om alle misverstand te vermijden ging de Z. E. H. Deken den heer De Cock vinden om hem zijn plan mede te deelen. Alhoewel het tot nog toe geen teeken van leven gegeven had verklaarde de heer De Cock dat er ook een heerencomiteit bestond dat zich de zaak der krijgsgevangenen aantrok of ging aantrekken.

Liever dan met gekruiste armen af te wachten wat dat heerencomiteit zooal ging verrichten zette de Z. E. H. Deken Mevr. Hamman aan de dames bijeen te roepen zoodat de eerste vergadering plaats had in het huis van Mevr. Hamman op 4 Juli 1915.

Zij opende de zitting met lezing te geven van eenen brief van den Z. E. H. Deken Camerlynck waarin deze hun het volgende werkplan voorstelde :

1) De lijst bestudeeren, opgemaakt en dagelijks bijgehouden door den heer A. Elleboudt, gemeenteraadslid, van al de Oostendsche soldaten die krijgsgevangen zaten in Duitschland of in Holland geinterneerd waren. Op die manier zou men met zekerheid kunnen vaststellen welke familiën, om de eene of de andere reden, in de onmogelijkheid waren zelf hulp te zenden aan den krijgsgevangen bloedverwant.

Dit voorbereidend werk zou onmiddelijk het bedrag doen kennen dat noodig zou zijn om, op nader te bepalen tijdstippen, eene kantien te zenden aan de behoeftige krijgsgevangenen.

2) de begrooting van wegen en middelen in te richten door het inzamelen van giften en het aanbieden bij de welstellende burgers van inschrijvingslijsten. Hij voegde er terloops bij dat hij zich met dat doel uitsluitend tot dames gewend had omdat zij het zijn die gewoonlijk de beurs houden en omdat zij ook gemakkelijker den weg vinden tot het hart.

3) zich onmiddelijk officieel in betrekking stellen met het Middencomiteit van Brussel om ten spoedigste mogelijk het verzenden te verzekeren der kantienen.

4) de mogelijkheid te onderzoeken de mildadigheid uit te breiden tot de behoeftige soldaten der omliggende gemeenten.

Hij voegde er de laatste vragen bij welke hij uit gevangenenkampen had ontvangen en waaraan hij, bij gebrek aan tijd en hulpmiddelen, nog niet had kunnen aan voldoen maar waarvoor hij eene bijdrage zond van 50 fr.

Vermits het schepencollege reeds eene toelage gezonden had van 500 fr. aan het centraalcomiteit raadde hij het damescomiteit aan insgelijks den geldenlijken steun te vragen van het gemeente bestuur.

Op die vergadering werd door een paar dames de bemerking gemaakt dat er reeds een heerencomiteit bestond en de vraag gesteld of er daaraan geen voorrang moest gegeven worden.

De vergadering was van oordeel dat men zich daar niet moest aan gelegen laten.

Vier dagen later had eene tweede vergadering plaats waarop de volgende beslissingen genomen werden .

a) De dames zullen een bureel openen in de Kerkstraat 42 dat driemaal in de week zal open zijn (den Maandag, Donderdag, en Zaterdag van 10 tot 12) om er de bloedverwanten te ontvangen der krijgsgevangenen of degenen die rechtstreeks eenen krijgsgevangenen zouden willen helpen.

b) De dames zullen een beroep doen op de edelmoedigheid der Oostendenaars door het openen van inschrijvingslijsten.

c) De dames zullen zich in betrekking stellen met de duitsche overheid voor het zenden van kantienen of later nog het zenden van geld aan het centraal comiteit van Brussel dat de verzendingen zou doen. Daarop werd aan de goedkeuring der kommandantur onderworpen :

1. Eene koppij van het briefje dat de samenstelling vermeldde van eene kantien van 5 fr.

2. Een ontwerp van plakbrief : Bureel voor de krijgsgevangenen van Oostende en omliggende, Kerkstraat 42, open den Maandag, Donderdeg en Zaterdag van 10 tot 12 uren.

Die mededeeling noopte den bevelhebber Bittinger een onderzoek in te stellen. Hij vertrouwde het toe aan de geheime politie van Munchen die in onze stad verbleef. Deze ondervroeg den Z. E. H. Deken en mevrouwen Hamman en Elleboudt die al de gewenschte inlichtingen gaven.

De heeren zonden kort daarop ook een ontwerp van plakbrief aan de kommandantur zoodat bevelhebber Bittinger onmiddelijk aan de drukkerij Elleboudt het bericht zond dat de toelating voor den plakbrief ingetrokken was en indien hij reeds uithing dat hij dadelijk moest ingetrokken worden.

Ondertusschen had er, in de trouwzaal van het stadhuis, eene vergadering plaats gehad de heeren waarop aanwezig waren de HH. Depierre, Gilissen, De Cock, Van Keizersweert en Simon, alsook de leden van het damescomiteit.

Daar het comiteit uitsluitend uit liberale leden bestond werd er beslist er twee bij te voegen behoorende tot de katholieke partij. Werden aangeduid de H.H. A. Kesteloot en Em. Staesens.

De dames zouden hun werk voortzetten en de heeren zouden hunne bemiddelaars zijn bij de krijgsgevangenen.

Onmiddelijk daarop, bij brief van 16 Juli zonden de dames eene eerste lijst van 140 krijgsgevangenen en eene som van 700 fr. met de namen der begiftigers. Het bureel

in de Kerkstraat 42 bleef zeer regelmatig voortwerken en bewees groote diensten.

Den 5den Aug. deelde het heerencomiteit zijne definitieve stichting mede aan de dames. Het was samengesteld als volgt :

Eere-voorzitter : Mr. De Piere, gepens. intendent-generaal.
Onder-voorzitters de H.H. Hamman en Serruys, volksvertegenwoordigers
Voorzitter : Mr. Gilissen, voorzitter der hoteliers.
Ondervoorzitter : Mr. De Cock, gemeenteraadslid.
Schrijver : Mr. Simon, opziener.
Schatbewaarder : Mr. Van Keizersweert, kassier van de kursaal.
Leden : de HH. Fermon, oud-schepen van openbare werken, Frankignoul, eere-opziener van het zeewezen, De Coster, voorzitter der gewezen onderofficieren, De Houck, ontvanger der domeinen, Devriese, schepen van geldwezen, Ditte, hotelier, Kesteloot, vrederechter, Leyhausen, bestuurder van de Cooperatief der staatsbedienden, Meseure, handelaar, Thoma, hotelier, Van de Casteele, voorzitter van de Leopoldisten, Van Vlaenderen ,bestuurder der Cooperatief De Noordstar, Willem, voorzitter der gewezen soldaten.

Op de stichtingsvergadering werd door den voorzitter medegedeeld dat de plakbrief verboden was maar dat het comiteit de toelating bekomen had om rond te gaan met inschripvingslijsten en bussen te plaatsen in de koffiehuizen. De vraag om een aankondiging te plaatsen in *Het Volk* en *Le Bien Public* werd door de kommandantur onderzocht maar geweigerd.

De vertegenwoordiger van de Cooperatief der staatsagenten deelde ook mede dat deze instelling eene maandelijksche toelage gestemd had van 50 fr. voor de krijgsgevangenen.

Er werd ten slotte ook beslist regelmatig den eersten en derden Dinsdag van iedere week bijeen te komen in het lokaal der Langestraat dat door het comiteit voor Hulp en Voeding ter beschikking gesteld werd. Later werden de bijeenkomsten verplaatst op den Donderdag.

Den 10 Aug. verscheen in den Bien Public volgend bericht nopens de verzending van kantienen :

« Iedere Belg krijsgevangen in Duitschland mag niet meer dan 3 pakken ontvangen in de maand van ten hoogste 5 kgr. Van dezen dag af moeten die pakken afgeleverd worden aan het inzamelingsbureel (Paketsammelungsstelle) van de « Agence belge de renseignements aux prisonniers de guerre et internés » te Brussel (Universiteit) of aan de filialen van het agentschap in gansch het bezet gebied. Van daar zal het verzoek naar Duitschland kosteloos gedaan worden. De spoorwegoverheden nemen geene pakken voor de krijgsgevangenen meer aan welke hun door andere tusschenpersonen of bijzonderen aangeboden worden. De pakken mogen bevatten : kleederen, tabak, speelkaarten en alles wat dienstig is voor de lichaamsverzorging. De pakken mogen geene sterke dranken bevatten noch wapens, noch messen. noch voorwerpen dienende tot ontvluchting, noch schietvoorraad, noch ontplofbare stoffen, noch invretende zuren en andere gelijkaardige produkten, noch geschreven of gedrukte mededeelingen. Het inpakpapier

mag niets gedrukt noch geschrevens bevatten buiten het adres en de naam en thuiswijs van den verzender. Men mag in het pak een verzendingsbulletijn steken, eene postkaart bestemd tot ontvangstbewijs en eene lijst van den inhoud. Het inzamelingsbureel van Brussel is *La cantine du soldat prisonnier*, 17 de Brouckèreplaats. De maatschappij der gewezen onderofficieren stemde eene maandelijksche toelage van 25 fr., hierin weldra gevolgd door de maatschappij der hoteliers, 25 fr. en de Cooperatief De Noordstar, 15 fr.

Weldra rees er echter een geschil op tusschen het Dames en Heerencomiteit. Dit laatste had herhaaldelijk de dames verzocht de namen der gevers niet te plaatsen op de pakken. De dames brachten in dat zulks gebeurde op uitdrukkelijk verlangen der begunstigers en velen onder hen hunnen penning zouden weigeren indien ze zelf voor hunne beschermeling niet mochten zorgen. De heeren bleven op hun standpunt, de dames voerden aan niet te kunnen toegeven. Eene samenkomst der beide comiteiten had alleen voor gevolg dat er een hevige woordenwisseling ontstond en de heeren onbeleefd genoeg waren de zaal te verlaten en de dames te laten zitten.

En nochtans hadden de heeren ootmoedig moeten bekennen dat hunne inschrijvinslijsten slechts 154 fr. hadden opgebracht en er geen geld genoeg meer was om alle 14 dagen eene kantien te zenden. Men zou zich dus moeten vergenoegen met het zenden van een enkele kantien per maand. De dames daarentegen hadden reeds meer dan 400 fr. opgehaald.

Tengevolge daarvan werd door den plaatsbevelhebber aan den burgemeester den door de kitteloorige Duitschers beleedigend geacht werd deden ze eene huiszoeking bij den heer Simar, sekretaris van het Comiteit. Al de papieren die betrekking hadden op het Rood Kruis van Belgie, dat al de zaken betreffende de krijgsgevangenen centraliseerde, werden door de Duitschers meegenomen.

Tengevoege daarvan werd door den plaatsbevelhebber aan den burgemeester den volgenden brief gezonden :

Oostende 14 November 1915

Keizerlijke Duitsche Kommandantur
Oostende

No 12356 Heer Burgemeester, (1)

De kantien van den gevangen soldaat, afdeeling van de *Agence Belge de renseignements pour les prisonniers de guerre* heeft medalies uitgedeeld in het etappengebied. Zooals vastgesteld werd zijn er ook medalies doorgedrongen in het operatiegebied. Zij stellen eenen soldaat voor, gezeten alleen in eene cel en houdende in de hand eene kantien ; ten teeken van dankbaarheid kust hij de hand eener vrouw hem gestoken door eene opening in de deur der cel. Op de keerzijde der medalie ziet men de vrouw voor de deur der cel.

Het geheel is eene bewuste leugen van den meest misprijzenden aard want ieder een weinig ontwikkelde Belg weet uit onzijdige bron, dat de krijgsgevangenen en geinterneerde Belgen te samen zijn in opzettelijk ingerichte kampen, dat ze er dagbladen doen verschijnen, dat ze er muziekgenootschappen gesticht hebben enz. . . .

Ik ontbind het Comiteit onder de leiding Gilissen, Simar, Depière, Hamman, Ser-

ruys. De dokumenten zullen aangeslagen worden op het stadhuis. De plakbrieven toegelaten door mijn schrijven van 10 Juli zullen overplakt worden.

Hetgeen voorgaat moet ter kennis gebracht worden van voornoemd Comiteit erbijvoegend dat elk bewijs van voortzetting zijner werkzaamheden streng zal gestraft worden.

.. .. (G) *Bittinger*

Kapitein-Luitenant, Plaatsbevelhebber

(1) Vertaling

Dit schrijven werd ook medegedeeld door de heeren, aan het Damescomiteit dat besloot zich te wenden tot de kommandantur om de voortzetting der verzendingen te vragen zonder de tusschenkomst van het Centraal Comiteit.

Den 18 November zonden ze daarop volgend schrijven aan de keizerlijke kommandantur: « De ondergeteekende dames verzoeken de keizerlijke kommandantur hun te zeggen of het toegelaten is voort hulp te zenden aan de krijgsgevangenen, onder den vorm van kleine pakjes, besteld aan de kommandantur, zooals ze het tot nog toe regelmatig gedaan hebben zonder de tusschenhomst van het Centraal Comiteit. Uwe goede gesteltenis kennende nopens menschlievende werken verhopen ze dat gij hun zult toelaten een onafhankelijk werk voort te zetten dat tot nog toe eenvoudigweg gewerkt heeft.
Ze bedanken u terzelvertijd voor uwe welwillende tusschenkomst welke den terugkeer heeft mogelijk gemaakt van twee gevangenen waarvoor ze uwe hulp hadden ingeroepen. De gebroeders Tulpin zullen u altijd dankbaar zijn voor uwe welwillende bescherming.

Hoogachtingsvol.

Mevr. Aug. Hamman, Oscar Montangie, Elleboudt-Moulaert.

Den 29 November werd hun verzoek ingewilligd door de volgende korte mededeeling van den plaatsbevelhebber gericht tot den heer Burgemeester :

« Ik verzoek u aan Mevr. Hamman, Montangie, Elleboudt-Moulaert mede te deelen dat er tegen private inzameling niets in te brengen is en dat ik bereid ben het verzenden van het geld te bemiddelen. »

Van dat oogenblik af schrapte het damescomiteit van de lijst al degenen die door hunne familie ondersteund waren evenals degenen die op de duitsche hofsteden werkten en daar gevoed werden.

Ze zonden echter voort kleederen, schoenen, linnen, tabak, brood volgens het verlangen der krijgsgevangenen zelf.

Het heerenkomiteit legde er integendeel het bijltjen bij neer.

Den 2den Januari 1916 echter trachtte de heer Gilissen opnieuw van de kommandantuur de herinrichting van het heerenkomiteit te bekomen maar zijn verzoek werd afgewezen. Eenige dagen later schreef de plaatsbevelhebber dat hij bereid was het ingezamelde geld naar Brussel op te sturen in dezelfde voorwaarden als voor de dames zoodat de overblijvende 3197 fr. welke bij het gemeentebestuur berustten naar Brussel gezonden werden.

Den 18 April ontving het gemeentebestuur eenen brief van den heer De Hemptinne uit Gent waarin hij geld vroeg voor de behoeftige krijgsgevangenen die tot daartoe ondersteund geweest waren, waarop het gemeentebestuur aan de kommandantur melding zond dat de Oostendsche krijgsgevangenen zonder steun waren. Dit was hoegenaamd niet juist vermits het damescomiteit voortging met zijne ondersteuning.

Het schrijven van den heer De Hemptinne gaf aanleiding tot een nieuwe poging vanwege den heer Gilissen om de toelating te bekomen het Comiteit te mogen opnieuw inrichten, maar de kommandantur bleef bij haar vorig besluit : het comiteit bleef ontbonden maar pakken en geld mochten opgestuurd worden zooals de dames deden.

Dit belette niet dat de heer Gilissen den 31 Mei een nieuw schrijven zond aan het gemeentebestuur (de bemiddelaar tusschen de duitsche overheid en het heeren comiteit) luidend als volgt : « Als gevolg aan uwen brief No 1322 D I van 17 dezer heb ik de eer u mede te deelen dat de leden van het vroeger Comiteit van ons werk besloten hebben geen deel uit te maken van het nieuw Comiteit, dat volgens den brief der kommandantuur zou moeten gevormd worden, ten einde de kitteloorigheid der duitsche overheid te vermijden.

Het nieuw Comiteit van de Oostendsche afdeeling van het belgisch werk voor hulp aan de krijgsgevangenen is samengesteld als volgt :

Voorzitter : M. G. Périer
Ondervoorzitter : M. L. Janssens
Sekretaris : M. J. De Borger
Schatbewaarder : M. A. Glorie
Leden : MM. A. Borgers, V. Lauwers, J. Vandekerckhove.

Het Comiteit zal zich met u in betrekking stellen voor de werking van het organisme.
Aanvaardt enz.

(G.) H. Gilissen

Den 6 Juni gaf de kommandantur hare toestemming tot het in werking treden van gemeld Comiteit, het plaatsen van bussen, het rondgaan met inschrijvingslijsten en keurde de daartoe noodige plakbrieven goed.

Den 21 Juni werd daarop door den heer Perier aan het gemeentebestuur gevraagd te willen schrijven aan den heer De Hemptinne dat voortaan de Oostendsche krijgsgevangenen wederom zouden ondersteund worden en dat hij onmiddelijk aan de onderstandskomiteiten der verschillende kampen zou willen laten weten dat zij zich rechtstreeks tot het komiteit van Oostende, Langestraat 69 hoeven te wenden vooral wat de krijgsgevangenen van Oostende en omstreken betreft. Dit werd dan ook door het gemeentebestuur aan de afdeeling Gent door zijn schrijven van 26 Juni medegedeeld.

Aldus ontstond een conflikt tusschen de beide comiteiten want de heeren wilden zich een monopolium toeeigenen in het verzenden van pakken waartegen zich de dames met klem verzetten. Daarom gingen zij gerust voort in hun werk daar zij regelmatig alle maanden bij hunne ondersteuners het geld ophaalden voor hunne beschermelingen.

Zoo hebben zij voor een totaal van 26.000 fr. kleedingstukken, levensmiddelen, versnoeperingen enz. gezonden aan behoeftige krijgsgevangenen.

Zonder officieel hulp, door enkele dames maand na maand bijeengescharreld, en dat in een tijdperk van groote ontbering en stoffelijke en zedelijke ellende, schijnt bijna ongeloofbaar. Maar we weten, bij ondervinding, dat de uitslagen der christene naastenliefde aan het wonderbare grenzen en zoo verrichtte ze hier ook wonderen.

Ondanks al ons zoeken en navragen zijn we er niet in gelukt den geldelijken toestand te kennen, van het heeren comiteit, waarvan de schatbewaarder overleden is. Hij had een verslag gemaakt over de werkzaamheden maar niemand weet waar het belonden is.

Van 18 tot 25 Februari 1917, had er in het *Hotel duGrand Sablon* eene tentoonstelling plaats van meer dan 300 kunstvoorwerpen, teekeningen, waterverfschilderijen, schilderijen, beeldhouw- en snijwerk vervaardigd door de krijgsgevangenen uit het kamp van Gottenburg. Den 25 hadden er zelfs twee wandelvoordrachten plaats gehouden door den heer Albrecht Maene beeldhouwer te Brugge.

Uit het voorwoord van het programmaboekje, knippen we het volgende :

« In een gevangenenkamp gaat de kunst klaarblijkelijk andere wegen op dan daar waar zij zich in volle vrijheid kan ontplooien. In elk geval bestaan er in de meeste duitsche gevangenenkampen allerlei verlichtingen voor de kunstenaars en ten hunnen ingericht. Het valt hun ook niet te moeilijk zich kleur en doek aan te schaffen.

Maar de beklemming die weegt op de gemoederen der gevangenen, het ver- zijn van thuis en gezin, het afzien van zoovele zaken die tot regelmatige levensgewoonte hoorden, dit alles stuit het blijmoedig scheppen en tempert de vreugde die men ondervindt bij de uitbeelding van het innerlijk gevoelen. Dit moet men zich voor oogen houden indien men de herschetsende eigenaardigheid van deze tentoonstelling wil verstaan en naar waarde schatten. Het zij niet gezegd dat in de tentoongestelde kunstwerken de schoonheid der gedachten en de kunstrijke kracht der opvatting zich minder welsprekend veropenbaart. Wij meenen veeleer dat ook in de barak van den gevangene echt kunstwerk geboren wordt. Wel is waar merkt men den invloed der toestanden in de uiterlijke voorstelling van 't geschapene. De gevangene houdt er rekening van dat de tegenwoordige toestand slechts voorbijgaande is. » De tentoonstelling was inderdaad zeer belangwekkend en werd tamelijk goed bezocht. Ondanks den geringen inkomprijs van 25 centiemen bracht ze eene som op van 5043.40 fr. ten voordeele van de ouders der tentoonstellers en van de Oostendsche krijgsgevangenen. De volledige lijst der krijgsgevangenen met de plaats van hun verblijf zullen we geven aan het einde met de lijst der Oostendsche gesneuvelden.

AANSLAGEN OP DE PERSOONLIJKE VRIJHEID

Het misprijzen van de persoonlijke vrijheid en van het volkenrecht was waardig van de barbaarsche oudheid.

De Duitschers waren er toe gekomen de bevolking te aanzien als een voorwerp waarover ze naar willekeur mochten beschikken. Eens het regiem voor goed bevestigd stelden ze al de weerbare mannen onder een streng kontrool, voorspel van de slavernij welke een groot aantal hunner te wachten stond.

Volgens hun stelsel trachtten de Duitschers hunne echte inzichten te verbloemen. Bij den aanvang der bezetting hadden ze openlijk verkondigd dat geen enkel jongeling zou verontrust worden nopens den militairen dienst. In het bisdom Mechelen waren ze daarin nog veel verder gegaan en hadden er in Oktober 1914 toegelaten aan kardinaal Mercier eenen herderlijken brief op te stellen om voor te lezen in al de kerken van zijn bisdom dat de jonge weerplichtige Belgen niet moesten vreezen naar Duitschland te worden gevoerd om ingelijfd te worden in het leger om te werken voor de Duitschers.

Volgens de gewone huichelachtige doenwijze der Duitschers begonnen ze met eene in den schijn onschuldige bekendmaking uit te vaardigen. Deze luidde als volgt :

BEKENDMAKING

betrekkelijk de weerbare bevolking

Tot bewaking van de weerbare bevolking wordt het volgende bevolen :

1. Ieder mannelijke persoon boven de 15 jaar moet eene door de stad afgeleverde persoonskaart met photographie bezitten en deze bestendig op zich dragen. Tot het aanschaffen van deze kaart wordt tijd gegeven tot 15 Februari 1916.

2. Tot op denzelfden datum moet zich ieder mannelijke inwoner, in den ouderdom van 15 tot 40 jaar inbegrepen van belgische nationaliteit, bij het stadsbestuur aanmelden, om op de kontroollijst gebracht te worden.

Oostende, den 21 Januari 1916
De Stadkommandant
Bittinger
Kapitanluitenant.

Dit was echter maar de voorbereiding. Te Brussel en in de voorsteden had men aan het gemeentebestur zelf de lijst gevraagd maar dat had zooveel moeilijkheden verwekt waarbij betrokken gemeentebesturen zelfs voorwaarden hadden gesteld dat de Duitsche overheid voor het vervolg besloot de belanghebbenden te dwingen zich zelf te komen aanmelden.

Een maal in het bezit der kontroollijst verplichtte de Duitsche overheid de meldeplichtigen, zooals zij ze heetten, in persoon te verschijnen. Dit werd hun medegedeeld door den volgenden plakbrief in vurig roode letters :

BEKENDMAKING

Met het doel van de kontrool der lijsten van de weerbare bevolking moeten zich alle mannelijke inwoners van Belgische Nationaliteit, van 15 tot 40 jaren oud voorzien van hunne eenzelvigheidskaart, in den hof van de Infanterie kazerne op het Hazegras bevinden, namelijk :

De letters A tot en met D op 18 Februari 1916 om 10 u. voormiddag.
De letters E tot en met P op 18 Februari om 3 u. namiddag.
De letters R tot en met Z op 19 Februari 1916 om 10 u. voormiddag.

De mannen moeten zich plaatsen in de volgorde der op de eenzelvigheidskaart aangeduide roode getallen.

Wegblijven, alsook te laat komen wordt gestraft. Bittinger
Oostende, 15 Februari 1916. Kapiteinluitenant

Op den gestelden dag schaarden zich al de opgeroepenen in lange rijen op den binnenkoer der kazerne van A. tot D. waren er 1110 ; van E. tot P. 1035 en van Q. tot Z. 1059 't zij te samen 3204.

Aan de poort stonden duitsche soldaten opgesteld en op de koer wandelde luitenant Helbeck. Op klokslag tien uur begon het verschijnen voor de groene tafel waar een beambte van het stadshuis en een officier de eenzelvigheidskaarten nazagen en de aanwezigen opteekenden. Nu en dan kwam er nog iemand aangeloopen en op een teeken van Helbeck werd hij door een paar soldaten vastgenomen en in den koolkelder geduwd tot het einde der verrichtingen. Dit verwekte een algemeen gelach bij degenen die in de rangen stonden, vooral wanneer het iemand was die er keurig en fijn uitzag. Mits betaling van vijf mark boete werden ze na afloop van de kontrool wederom vrijgelaten.

Twee maanden later, den 8 April had de tweede kontrool plaats. Ditmaal liep het wat rapper van stapel want men riep op van A. tot K. om 8 uur en van L. tot Z. om 10 uur.

Nu was het de nieuwe plaatsbevelhebber Kapitein Fischer, in hoogsteigen persoon, die toezicht hield op de koer en de telaatkomers deed opsluiten, want evenals de eerste maal waren er een groot aantal, meer dan vijftig schijnt het. De chef van de militarpolizei Helbeck zag de lijsten na terwijl al de weerbare mannen, evenals de eerste maal, voor hem voorbijtrokken.

Van dan af had de kontrool maar alle twee maanden meer plaats. Maar telkenmale gingen de weerbare mannen er met een zekeren schrik naartoe want het schrikbeeld van het gedwongen werk of erger nog de ontvoering naar Duitschland zweefde hun altijd voor de oogen. De Duitschers hadden immers uitgevonden dat er veel te veel werkloozen waren en hadden aan het gemeentebestuur de lijst gevraagd der ondersteunden. Dit laatste verzond de vraag naar het plaatselijke komiteit van Hulp en Voeding maar dit weigerde krachtdadig aan dien ongehoorden eisch te voldoen. Tot tweemaal toe werd de mededeeling van de lijst der werkloozen met eenparigheid van stemmen geweigerd. Het ware een aanslag geweest op de persoonlijke vrijheid der ondersteunden door ze aldus over te leveren aan de duitsche slavernij. De gedwongen werkloosheid was een gevolg van den ekonomischen toestand en hoegenaamd niet toe te schrijven aan de luiheid der bevolking. Daarenboven werden ze door de Belgen ondersteund en had de duitsche overheid daar dus volstrekt niets in te zien.

Gelukkig bleef het bij die dubbele poging. Dit wil niet zeggen dat er geene werklieden opgeeischt werden voor hunne werken.

Reeds den 22 December 1914 zond de plaatbevelheber Bittinger aan het gemeentebestuur eenen brief waarin hij voor 's anderdaags 9 uur 's morgens 50 aardewerkers eischte, waaronder 30 voorzien van eene spade en 20 van een houweel, en 2 groote wagens voor het vervoeren van hout, voor elke uur vertraging zou de stad eene boete oploopen van 300 mark. Er werd niet eens medegedeeld welk den aard was der uit te voeren werken evenmin als de plaats.

De werklieden, aan wien dit schrijven werd medegedeeld waren van meening dat het was om loopgraven te maken aan het front in de omstreken van Middelkerke, Westende of Lombartzijde zoodat het meerendeel weigerde het werk aan te nemen.

Slechts een twaalftal werklieden boden zich 's morgens om 9 uur aan om te gaan werken.

De plaatsbevelhebber zond uur per uur aan het stadsbestuur de mededeeling van de opgeloopen boet, waarmede hij in zijnen brief gedreigd had.

Daarop besloot, om 11 uur, de burgemeester, in gezelschap van den heer Verdeyen, waarnemend schepen van geldwezen, en van den heer Thoné, gemeentesekretaris, naar de kommandantuur te gaan om de zaak mondelings met den plaatsbevelhebber te bespreken. Daargekomen zette hij aan Bittinger de onmogelijkheid uiteen de gevraagde werklieden te leveren vermits ze allen het werk weigerden.

De plaatsbevelhebber antwoordde dat hij die onmogelijkheid niet kon aannnemen, dat het stadsbestuur maar de politie moest in de straten rondzenden en de talrijke werkloozen doen aanhouden die den openbaren weg belemmerden.

De heer Verdeyen deed opmerken dat het stadsbestuur hoegenaamd het recht niet had eenen aanslag te plegen op de persoonlijke vrijheid zijner ingezetenen maar het bekwam hem slecht want de opvliegende Bittinger deed hem aanstonds aanhouden en door eenen soldaat opsluiten in eene afhankelijkheid der kommandantuur.

Na een lang pleidooi van den burgemeester waarin hij onder andere bewees dat de aanwezigheid van den schepen van geldwezen volstrekt noodzakelijk was op het stadhuis stemde de opgewonden plaatsbevelhebber erin toe den heer Verdeyen wederom in vrijheid te stellen.

Bij hunne terugkeer op het stadhuis vonden die heeren eenen brief van de kommandantuur vaststellende dat er niet voldaan was aan de opeisching van 50 aardewerkers en twee groote wagens, dat de stad daardoor twee boeten opgeloopen had van 300 mark en ze verzocht werd onmiddelijk het geld naar de kommandantuur te zenden. De brief vermeldde daarenboven dat er bevel gegeven was twee der schepenen aan te houden.

Om 12, om 1 om 2 en om 3 uur werd wederom mededeeling gegeven van de opgelegde boet zoodat om 3 uur er reeds 1800 mark boet betaald was want er moest boter bij den visch zijn, zooals men in plat vlaamsch zegt.

Tengevolge van een nieuwe bedreiging van Bittinger dat 's anderendaags de boet 3000 mark per uur zou bedragen besloot het schepencollege een beroep te doen op de privaatnijverheid voor het leveren van de gevraagde werklieden.

De heer Smis werd geraadpleegd en deze stemde erin toe 's anderendaags 50 aardewerkers te leveren aan 5 fr. per dag, betaalbaar per dag in de plaats van per week.

Dit werd aanstonds medegedeeld aan de kommandantuur die het eischen der geldboeten staakte en ook afzag van de aanhouding van twee schepenen.

De 50 werklieden werden 's anderendaags ter beschikking gesteld der kommandantuur.

De heer Thoné ging daarna den plaatsbevelhebber vinden, bewees hem dat er hoegenaamd geen slechte wil geweest was vanwege het schepencollege en vroeg hem of eene

poging tot het terugbekomen der betaalde boeten een gunstig onthaal zou vinden. Deze antwoordde dat hij volstrekt niet overtuigd was dat de stad geene stokken in de wielen gestoken had en verklaarde dat hij hoegenaamd niet bereid was een gunstig advies te verleenen voor het teruggeven der betaalde boeten.

Daarmee was de zaak afgeloopen maar de plaatsbevelhebber deed den 9 Januari 1915 den volgenden plakbrief aanplakken.

KEIZERLIJKE DUITSCHE KOMMANDANTUUR

Waarschuwing aan de arbeiders.

Voor eene reeks noodige werken van algemeen nut, wier uitvoering ten laste der stad Oostende valt, heeft men, niettegenstaande de toekenning van hooge dagloonen, geen voldoende getal werklieden kunnen vinden. Zulks baart des te meer verwondering, daar er maar al te veel werkloozen den ganschen dag op straat ronddolen, daar er weder gestadig over nood geklaagd wordt en de openbare onderstand in de hoogste mate tusschenkomen moet.

Om die reden is er ten stadhuize een bureel van werkverzorging ingericht, waar alle mannelijke zoo geletterde als ongeletterde werkloozen, zich moeten doen inschrijven van 13 tot 17 der loopende maand Januari.

Diegenen die zich niet doen inschrijven, of die het hun aangewezene, met hunne krachten overeenkomende werk, niet seffens aannemen of niet voltooien, zoolang zulks van hen verlangd wordt, stellen zich bloot aan de toepassing van zware straffen. Daar het vermoeden gegrond is dat voormelde openbare werken met inzicht vertraagd worden, om de stad, en bijgevolg ook de bezettingstroepen, schade te berokkenen, zoo kan ook het krijgsgerecht gebeurlijk toepassing vinden.

Dezulken, die door dwang of door straf aan den arbeid moeten gehouden worden voor openbare werken aan straten, dijken, enz., zullen natuurlijk geen loon te verwachten hebben.

Oostende, den 9 Januari 1915. De Stadskommandant,
Bittinger
Kapiteinluitenant.

Dit was een echt monument van huichelarij.

Onder den dekmantel van werken van openbaar nut werden werklieden aangeworven voor het uitvoeren van werken ten voordeele van het duitsch leger en de krijgsbewegingen.

Den 2den Mei deelde eene nieuwe waarschuwing mede. « De Ingenieur Leon Defraine de ketelsmid Adolf De Clerck en de slotmaker Karel De Clippel, van Oostende hebben getracht de hier bij den dienst van den ijzerenweg werkende arbeiders van den arbeid voor het duitsche spoorwegbestuur af te houden ;. . . . . .

Voorgenoemden zijn gestraft en naar een gevangenkamp in Duitschland gebracht geworden.

Den 24 Juni in eenen plakbrief, getiteld : *Aan de Bevolking*, lezen we onder nummer 5 : « Het rondslenteren op straten en plaatsen groeit weder aan. Zulks wordt gestraft, zooals bekend is, met aanwijzing tot arbeid zonder loon. Daar in Oostende en deszelfs omgeving allerlei werk uit te voeren is, zal van dezen dwangarbeid overvloedig gebruik gemaakt worden. »

Het volgend jaar ging men nog veel verder op den weg der verkrachting van de persoonlijke vrijheid. Tot dan toe had men zich bepaald bij werkloozen of bij opeischingen van werklieden gericht tot het gemeentebestuur. Nu gold het alle werklieden en wat erger was, een echt inquisitoriaal onderzoek werd ingesteld nopens de arbeidsvoorwaarden. Dit werd aan de werklieden medegedeeld door eenen plakbrief waarvan al het hatelijke dadelijk in het oog springt.

VERORDENING

Alle arbeiders, onverschillig of zij door militaire beheeren gebruikt worden of in privaatbedrijven arbeiden, moeten op de kommandantuur, kamer 2, eene arbeidskaart afhalen en deze aan hunnen arbeidgever afgeven.

De arbeidgevers zijn verplicht het bedrag van het loon per uur of per dag op de kaart in te schrijven, dezelve te bewaren en bij het ophouden der arbeidsvoorwaarden aan de Kommandantuur terug te zenden.

Deze verordening betreft ook visschers, landarbeiders, arbeiders gebracht in den handel, kellners, dienstboden enz..

De uitgifte der kaarten grijpt plaats :
Voor letters A — D op Dinsdag den 26 December.
Voor letters E L op Woensdag den 27 »
Voor letters M — U op Donderdag 28 »
Voor letters V — Z op Vrijdag 29 »
Van 9 tot 1 uur en van 3 tot 7 uur.
Voor niet verschijnen worden arbeiders en arbeidgevers gestraft.
Oostende, den 22 December 1916.

FISHER
Kapitein ter zee.

Men brenge dat in verband met de laatste regels van het voorgaande bericht : « Daar in Oostende en deszelfs omgeving allerlei werk uit te voeren is zal van dezen dwangarbeid overvloedig gebruik gemaakt worden. »

Door het inbrengen der arbeidskaart wist de Duitsche overheid dat ge zonder werk waart en kon dus dadelijk beslag op u leggen voor haar werk. Bij weigering werd men er toe gedwongen zonder loon.

Door werken in de omgeving verstonden ze daarenboven werken op zeer gevaarlijke plaatsen, zelfs op het oogenblik dat ze uit Nieupoort onder vuur genomen werden. Een typisch voorbeeld daarvan is het volgende feit dat gebeurde den 23 July 1915. Twintig werklieden waren opgeeischt bij het gemeentebestuur om te gaan werken te Raversyde. De plaats werd geweldig beschoten en de werklieden, het doodsgevaar inziende weigerden aan het werk te gaan. De feldwebel die hen opleidde schold als een bezetene toen opeens eene bom ontplofte op 10 meters van hem en hij afgrijselijk verminkt neerstortte. De werklieden vlogen hals over kop naar Oostende terug maar de Stad mocht eene geldboet betalen van 300 mark omdat het werk niet uitgevoerd was. Ze bepaalden zich daarbij niet de Oostendsche werklieden tot allerlei werk te dwingen voor oorlogsdoelein-

den maar voerden ook *menschenmateriaal* in uit het binnenland. Zoo werkten er aan de Halve Maan, een hunner groote verdedigingswerken langs den overkant der havengeul, meer dan 1000 werklieden uit Brugge, Gent, Eekloo, Sysseele, Maldeghem enz.. Zij kregen 5 mark per dag en waren in de kazerne gehuisvest ; wekelijks ontvingen zij behalve brood, 250 gr. rijst, 150 gr. boonen of erwten, 125 gr. smout, 75 gr. vleesch. Van warme koffie of iets dergelijks was geen spraak.

De somberste bladzijden van die lange lijdensgeschiedenis is wel deze van die talrijke lieden uit alle standen, maar voornamelijk uit den werkmansstand, die onder allerlei voorwendsels, aan hunne haardsteden onttrokken en naar Duitschland gezonden werden of naar het fransch front. Dat was de geraffineerde vorm van de moderne slavernij.

We laten hier de lijst volgen der verbannen werklieden zooals ze opgemaakt werd door den heer politie kommissaris Druyve, die ze ons bereidwillig meedeelde.

Bordes Pascal, werkman, Oudenburgsche steenweg 5, overleden in ballingschap.

Calewaert Bernard,werkman, Cairostraat 43, werd naar Duitschland gevoerd in Maart 1915, moest er werken zonder loon en mocht, uitgeput door de mishandelingen in Mei 1917 naar Oostende terugkeeren maar hij stierf den 11 Juni daaropvolgende.

Billiouw Pieter, werd naar Sedan verbannen waar hij moest werken zonder loon, werd er ziek en naar het gevang van Brugge gezonden van waar hij den 11 Juli 1918 naar Oostende mocht terugkeeren.

Lippens Florent, werkman, Alfons Pieterslaan 28, werd den 17 Maart1918 naar Sedan gezonden, deed er eene nierziekte op, werd gedurende twee maanden verzorgd in het krijgshospitaal der tuchtcompagnie, werd er ontslagen en moest werken zonder loon tot den dag van zijnen terugkeer naar Oostende den 19 September 1918.

Braeye Theofiel, werkman, Steenbakkersstraat 65, naar Duitschland verbannen den 25 Mei 1915 werd er erg mishandeld en gewond aan het hoofd, aangedaan door eene erge ziekte werd hij den 25 Juni .1916 naar Zwitserland gevoerd vanwaar hij naar Frankrijk vertrokken is den 10 September 1917.

Van de Kerckhove Karel aardewerker St Paulusstraat 72, werd den 1 november 1915 naar Zennelager verbannen waar hij verbleef tot den 18 Juli 1916. Vandaar werd hij overgeplaatst naar Holzminden tot den 8 Mei 1917 en daarna naar Hirson (Frankrijk) gezonden. Na een verblijf van 10 dagen werd hij naar Vervins gevoerd waar hij vier maanden en half moest werken in eene fabriek van verduurzaamde levensmiddelen om ten slotte te Hautmont belast te worden met het laden van bloem en haver voor het front. Ziek geworden werd hij naar Brussel gezonden tot hij volkomen hersteld was en kwam naar Oostende terug na den wapenstilstand.

Van Steenkiste Arthur werkman, werd den 31 Januari 1915 naar Aken gevoerd, waar men hem geheel zijne bezitting, bestaande uit 84 mark, afnam. Na eenige maanden verbleven te hebben te Zennelager werd hij gedwongen naar Rembercourt (Frankrijk) te gaan werken zonder loon en keerde naar Oostende terug den 10 Januari 1918.

Rosseel Alexis, werkman, Gerotstraat 27, naar Duitschland verbannen den 28 Februari 1917, moet er bij zijne aankomst 55 mark afgeven en werken zonder loon tot den 1 Juni waarna hij naar Oostende mocht terugkeeren.

De Cuyper Robert, werkman, Oudenburgsche steenweg werd den 2 October 1918 naar Verdun gezonden en heeft er elf maanden gewerkt zonder loon, keerde naar Oostende terug den 13 Januari 1914.

Schmolcke Hendrik, werkman, Korenstraat 69 werd naar Duitschland verbannen den 18 Oktober 1914, moest er onvergeld werken in verscheidene kampen en werd den 15 Juli 1915 naar Brussel gezonden waar hij moest blijven tot na den wapenstilstand.

Pluy Oscar, werkman, werd naar Sedan gezonden om er te werken en stierf er aan de gevolgen der slechte behandelingen. We zouden hierbij nog de lijst kunnen voegen van al de personen die om allerlei redenen veroordeeld werden en hunne veroordeeling moesten ondergaan in de duitsche gevangenenkampen voor burgers. In zeer vele gevallen waren die veroordeelingen ongewettigd, in ander waren ze het wel en daar de lijst de redenen dier verbanning niet opgeeft laten we ze liever onverlet.

Een aantal werklieden werden ook gedwongen buiten het grondgebied van Oostende te gaan werken of naar de strafcolonie van Dudzeele gezonden wegens weigering voor de Duitsche legeroverheid te werken.

De houding der Duitschers tegenover de werklieden zal voor hen eene eeuwige schandvlek blijven.

We zouden ook stichtende staaltjes kunnen aanhalen van hunne brutaliteit tegenover de bevolking. De enkelen welke we hier neerschrijven mogen volstaan om een klein denkbeeld te geven van den yzeren knoet waaronder de Oostendenaars gebukt gingen.

Op zekeren dag stond de heer Lefevre een bericht te lezen dat aangeslagen was op den hoek van de Kapelle en Wittenonnenstraat toen hij zich opeens bij den kraag voelde grijpen en in het midden der straat slingeren. Half verbijsterd door dien plotselingen aanval zag hij dat een officier in zijne plaats het bericht stond te lezen, zoo onschuldig of hij eene vlieg had weggeknipt.

Eenigen tijd nadien kwam de heer Félix met zijne vrouw en eenige andere dames uit het Maria Hendrikapark toen een paar officieren hen voorbijgingen. Nauwelijks waren ze een tiental meters verder of een geroep weerklonk. Het was een der officieren die halt gebood, met groote passen op hen toekwam en begon te dreigen en te schelden, onder voorwendsel dat ze voor hem niet waren uit den weg gegaan. Hij dreef het daarbij zelfs zoover dat hij een der dames toesnauwde dat hij haar door den buik zou schieten indien ze niet onmiddelijk uit den weg ging. Om zijne woorden nog meer kracht bij te zetten greep hij naar zijnen revolver. Ten slotte vroeg hij de identiteitskaart van den heer Felix zeggende dat hij hem uitgelachen had en dat hij van hem nieuws zou ontvangen. Inderdaad 's anderendaags werd de heer Felix naar de kommandantuur geroepen, procesverbaal werd tegen hem opgemaakt en hij werd veroordeeld tot 100 mark boet. Gelukkig kreeg hij den raad tegen dit ongehoord machtmisbruik in beroep te gaan en ditmaal werd hij vrijgesproken, zoodat hij ook mocht uitroepen : Er zijn nog rechters te Berlijn.

Volgend geval bewijst hoe, zelfs in het Onderwijs men niet vrij was van vermaningen te geven welke men zich in geweten verplicht achtte te doen.

De heeren Van Elslander en Savonie hadden eene vrije normaalschool voor meisjes ingericht te Oostende daar het verkeer met Brugge te moeilijk en het verblijf aldaar te kostelijk was voor de ouders der normalisten.

Op zekeren dag in 1918 werd aan een der juffrouwen medegedeeld dat het volstrekt verboden was aan toekomende onderwijzeressen het slecht voorbeeld te geven door al te vriendschapplijk om te gaan met mannen. Bedoeld waren hier natuurlijk de duitsche officieren. Daar zij die verwittiging had in den wind geslagen werd zij uitgesloten. Maar dit werd ter kennis gebracht van de kommandantuur en den 29 Mei werden de heeren Van Elslander en Savonie naar de kommandantuur geroepen bij den chef van de Militarpolizei Hauptman Escher. Hij verklaarde hun dat hij eene dergelijke handelwijze niet kon aannemen daar zij gericht was tegen de Duitschers. Daar zij hunne taak onvergeld volbrachtten vroegen zij of het toegelaten was hun ontslag te nemen in geval de betrokken juffrouw terugkwam Hauptman Escher aanzag die vraag als eene beleedigng en gaf de zaak in handen van den gerichtsoffizier Becker. Deze beval de juffrouw onmiddelijk terug aan te nemen daarna zou het gerecht verder uitspraak doen. De heer Savonie vroeg daarop nogmaals of hij ontslag mocht nemen, dit werd hem geweigerd. De heer Van Elslander vroeg of hij daartegen protest mocht aanteekenen, en, zonderling genoeg, dit werd hem toegestaan. Den 24 Juni daaropvolgende werden twee onderwijzeressen Mejuffrouwen van Elslande en Van Hercke naar de kommandantuur geroepen waar hun medegedeeld werd dat ze de betrokken leerlinge meer moesten ondervragen.

Gelukkig heeft de zaak echter geene andere gevolgen gehad dan dat die heeren verplicht geweest waren de leerlinge terug aan te nemen.

Moesten we al de gevallen opsommen we zouden er wel bijna een boekdeel mee vullen, ziehier nochtans een staaltjen van verre gaande brutaliteit.

Den 18 Augustus 1918 moest een vliegmachien eene noodlanding doen op het strand. De twee inzittenden, twee fransche vliegers, werden aangehouden en naar de kommandantur geleid, omringd en gevolgd door een groote menigte. In het voorbijgaan nam de heer Fichefet voor de twee gevangenen den hoed af maar hij werd brutaal vastgegrepen, gestampd en geduwd tot in de koninklijke straat waar hij in eenen duitsche politiepost binnen geduwd werd. Daar werd hij nogmaals mishandeld, alhoewel de man door rheumatiek verminkt was, en vervolgens in het gevang der Babylonestraat opgesloten. Den 30 Oogst werd hij voor de rechtbank gebracht en veroordeeld tot 14 dagen gevang en 1000 mark boet of 100 dagen gevang.

Om te sluiten willen we een klein avontuur meedeelen welke den heer Lefèvre overkwam op het einde der bezetting. Waarom hij eigenlijk aangehouden werd is hem nog altijd niet bekend, maar dat doet er overigens ook niets toe.

Den eersten Oktober 1918 moesten al de mannen, van 15 tot 60 jaar, zooals we verder zullen zien, begeleid door de duitsche bajonnetten de stad verlaten. Benevens de geestelijkheid, de geneesheeren, apothekers enz, mochten ook de leden en het personeel van Hulp en Voeding blijven. Daarbij er diende gezorgd voor al de vrouwen en

kinderen die opeens broodloos gesteld werden, en de heer Lefèvre als bestuurder van den Controoldienst en lid van den Voedingsonderstand zat tot over de ooren in het werk. Twee dagen na het vertrek der uitgedrevenen zat hij na den middag een weinig uit te rusten en slurpte daarbij behaaglijk (?) aan een potjen ersatzkoffie en rookte een pijp van iets dat van tabak den naam droeg en den prijs kostte van de fijnste havanna, toen opeens de bel overging.

Een soldaat vergezeld van eenen politieagent verzocht hem onmiddelijk mede te gaan naar de kommandantur en voor 10 dagen levensmiddelen mede te nemen. Dadelijk werd een pakje gemaakt, afscheid genomen van de weenende vrouw en kinderen en op weg. Nopperend en brommende tegen zijne geleiders, eenen groet wisselend met ontmoette vrienden en kennissen kwam de gevangene in de kommandantur aan. Eerst kamer 19, maar hauptman Escher chef der Militarpolizei, was afwezig, Dan naar kamer 20 waar hij evenmin was en waar een onderofficier juist bevel gaf den heer A. Felix te gaan halen. Op zoek nu naar den hauptman. Na eenige gangen doorgeloopen te hebben van het koninklijk Atheneum waar de kommandantur gevestigd was kwam de gevangene en zijn bewakers eindelijk hauptman Escher tegen. Uitleg vragend over zijne ongewettigde aanhouding vernam hij, dat hij als weerbaar man achtergebleven en daarvoor aangeklaagd was. Daar tegen teekende hij onmiddelijk protest aan in zijne hoedanigheid van lid van het plaatselijk Comiteit Hulp en Voeding en toonde zijne identiteitskaart. De hauptman verklaarde dat dit zijne zaak niet was maar die van de Gerichtsofficier bij wien hij aangeklaagd was en bij wien hij zich onmiddelijk moest gaan aanmelden. Vooraleer dien heer met een bezoek te vereeren, verklaarde hij aan den hauptman kortweg dat hij volstrekt weigerde te voet te gaan waarop deze hem antwoordde dat, indien hij gewillig meeging, er hem geen leed zou geschieden.

De Gerichtoffizier, in kamer 17, was bezig pak en zak te maken om zijne matten op te rollen en was uiterst slecht gemutst. Hij bekeek den beschuldigde, zooals alleen een duitsch rechter zijn slachtoffer kan bekijken, en bromde dat heel dien rommel hem niet meer aanging, dat zulks nu de zaak was van Hauptman Escher. Daarmee was het verhoor afgeloopen, het vonnis gevelld en op weg dus naar den scherprechter Escher. Na eene korte wandeling door de gangen waar soldaten en officieren met koortsige haast heen en weer liepen terwijl de *Burschen* met valiezen en kisten sjouwden sloeg de bewaker zijne hakken tegen elkaar bracht de hand aan de muts en deelde Hauptman Escher den uitslag mede van het verhoor. Dat heet men in het duitsch : « Bescheidmachen ». Naar kamer 9 luidde het bevel. Was dat de gevangenis of wat ? Boven de deur stond in groote letters Passburo.

Daar heerschte eene onbeschrijflijke wanorde : alles lag overhoop alle kassen waren leeg, de vensters stonden wijd open en op den koer had men eenen brasero aangelegd. Matrozen liepen heen en weer en wierpen gansche vrachten papieren en bundels door de vensters in het vuur. Een onder hen, in het burgerlijk leven een tooneelspeler van beroep, zong daarbij allerlei operetten, arias en scheen zich echt te verkneukelen in het karweitje. Wanneer dat eenigen tijd geduurd had vroeg een lange slungel aan den gevangene, die alles met een leuke belangstelling aangezien had, of hij een pas verlang-

de, ja, als het is om mij uit de voeten te maken waarom niet ? antwoordde hij met een spottende glimlach. Maar Cerberus waakte, gaf uitleg over de aanhouding met het gevolg dat hij verwezen werd naar kamer 10 waar zetelde de kommandant van het Passburo. Doch niet zoodra had deze vernomen van wat er kwestie was of 't klonk : « 't Gaat mij niet aan. Dat is het werk van Hauptman Escher. »

Si cette histoire vous amuse on peut la recommencer, neurierde de gevangene terwijl hij met zijnen bewaker alweer op zoek ging naar den Hauptman. Daar donderden opeens de afweerkanonnen en van alle kanten kwam men afgeloopen om dekking te zoeken in de onderstanden.

Mijn geleider stoorde er zich niet aan, het bevel luidde naar Hauptman Escher. Ik hield me kloek want ik had ergens onthouden uit Virgilius si fractus illabatur orbus impavidum ferient-ruinae, 't moge al stuk vallen hij blijft onvervaard en met zijn onafscheidbaar pak in de hand trok ik er mee op af. Het gedonder hield op, de vlieger verdween en Hauptman Escher kwam voor de pinnen. Naar kamer 7 klonk het weer, na het « Bescheid » van den cipier aangehoord te hebben en zoo landde de landverhuizer in spe aan in het..... Postbüro.

Een prachtexemplaar van knorrige beambte, gestoord in zijne bezigheid (inpakken van zijn boeltje) verwelkomde hem daar op echt administratieve manier. Hij liet zich echter niet uit zijnlood slaan noch door de hoogroode tronie met den bourgognеneus, noch door het dreigend gebrom van den grijzen beer en antwoordde boutweg dat hij niet beter vroeg dan een luchtje te scheppen want dat het hem dacht dat het daar zoo bevangen was.

Onthutst bromde de feldwebel een verwensching tusschen zijne zware knevels en zette zijne belangwekkkende bezigheden voort. Geen vijf minuten nadien werd de deur opnieuw geopend en trad er ditmaal een gansche karavaan binnen : een collega uit het atheneum vergezeld van zijne vrouw, zijnen schoonvader, zijne schoonmoeder, zijne schoonzuster, eene vriendin dezer laatste en een duitsch soldaat. De nieuw aangekomene droeg een valies aan de hand terwijl eene opgerolde wollen deken schuin over de schouders onder de linkerarm was vastgemaakt.

« Ehwel Pee, gaat ge eene reis naar den Noordpool, ondernemen, grinnikte ik terwijl ik terlinks naar de feldwebel blikte.

Deze zag er uit als ging hij ene beroerte krijgen. Nog voor de nieuwaangekomenen hadden plaats genomen barstte hij los en dadelijk moest een der soldaten naar Hauptman Escher. Maar de bode kwam meesmuilend terug : de hauptman had hem « abgeschnaust ».

Dan zou hij zelf gaan maar hei kwam nog vlugger terug dan hij vertrokken was en.. hoe wonder, hij hield zijn mondmolenwerk dicht. De dames deden het dan maar voor hem en praatten er duchtig op los toen weer de deur openging en een beambte van het stadhuis binnenkwam met eene portefeuille.

Hij zette zich met den bullebak aan eenen lessenaar en haalde, voor de oogen der verblufte toeschouwers, gansche pakken marken te voorschijn. Bij het tellen bleek het dat op de 650.000 mark er 18000 te kort waren.

Nu was de ongelukkige beambte de bliksemafleider want een waar orkaan kwam op zijn hoofd neer. Dit vermeerderde nog toen de intendent er bijgehaald werd. Deze een echte reus, trok bij het zien der burgers misprijzend de dikke bovenlip op en vroeg van uit de hoogte : « Was machen die leute da ? »

Gevangenbewaarders en feldwebel, als door eene veer bewogen, sprongen in de hoogte, kwamen terug op den grond, de hielen tegen elkaar kletsend dat het helmde terwijl de feldwebel, in eerbiedige houding over de gevangenen « Bescheid » maakte.

Na dat oogenblik van kalmte nam het geloei van het orkaan wederom in hevigheid toe causa de ontbrekende 18000 mark, die voor 6 uur moesten daar zijn.

Nauwelijks was de storm bedaard door het vertrek van het *gewichtig* personaadje of de tongen gingen weer aan 't roeren onder de kleine karavaan toen, met een vreeselijk gehuil, de feldwebel van achter zijnen lessenaar schoot en, met een donderend heraus ! lagen we allen buiten.

Dan in Godsnaam maar wederom op zoek naar Hauptman Escher en gansch de karavaan met de twee soldaten voorop trok den breeden gang door.

« Naar kamer 4 » luidde het nieuwe bevel en nu kwamen wij in eene zaal waar een half dozijn onderofficieren aan eene lange tafel hun broodjes aan 't verorberen waren met eene tas warme koffie. In eenen hoek dronk er een een paar teugen schnaps uit eene flesch, afgunstig nagekeken door zijne makkers. Aan den anderen hoek der tafel was er een bezig eenige gestolen servietten in zijnen mantel te rollen welke hij vervolgens op den kop van zijne fiets bond. Binnengevallen als honden (pardon voor de dames)in een kegelspel duurde het dan ook niet lang of eene nieuwe wandeling door den gang verhinderde krampen in de beenen te krijgen van het lang stilzitten. En om te beletten dat de toekomende landverhuizers te moe zouden worden vooraleer de lange reis aan te vangen (men denke slechts aan de levensmiddelen voor tien dagen) zond de Hauptman ze naar kamer 6 om wat uit te rusten. 't Was nu ook al min drie uren dat die rondreis duurde en men zag aan de toebereidselen dat weldra gansch de kommandantur zou oprukken ; een gedeelte van het personeel was zelfs reeds weg. Ondertusschen hadden invloedrijke personen Hauptman Escher toch weten te overtuigen dat er hier een misslag begaan was en de aangehoudenen leden waren van het komiteit voor Hulp en Voeding, zoodat een kwart uurs voor zijn vertrek de Hauptman al sporenrinklen en sabelslepen kamer 6 binnen trok, de beide gevangenen het kabinet van den voormaligen studieprefekt deed binnengaan en hun daar de volgende woorden toestuurde « Wanneer een bevel gegeven wordt moet dat bevel uitgevoerd worden. Er is bevolen geworden aan al de weerbare mannen de stad te verlaten en ge zijt hier gebleven. — Maar Heer Hauptman we zijn leden van het komiteit voor Hulp en Voeding en ..... — Niet onderbreken. Ge zijt geen leden van het komiteit en ge moest gehoorzamen. Volgens de wetten van den oorlog heb ik het recht u mede te voeren, maar ik zal het niet doen. Gaat dadelijk naar huis en vertoont u niet meer noch vandaag noch morgen of het zou slecht met u kunnen afloopen. Heraus ! »

Dat moest geen tweemaal herhaald worden, want in eenen oogwenk was gansch de karavaan buiten en op weg naar huis.

Een kwartier later vertrokken al de bullebakken, en moeshanen die ons vier jaar lang den duivel hadden aangedaan en de stad hadden geteroriseerd.

Helaas, het was een valsch alarm want 's anderendaags kwam een deel ervan terug tot we eindelijk den 16 den oktober voor goed van de gevloekte beulen bevrijd werden.

TWAALF HONDERD ENGELSCHEN GEVANEGEN

Van al de episoden uit den langdurigen stellingskrijg is er geen enkele die zooveel opschudding verwekt heeft als die van den aanval op den beruchten *Hexenkessel van* Lombartzijde den 11 Juli 1917.

Reeds van af den 3 Juli kwamen talrijke regimenten, met muziek voorop, in onze stad. Ze werden bij de burgers ingekwartierd zoodat er bijna geen huis meer was of het had een aantal soldaten te logeeren.

Een bezoek aan het Maria-Hendrikapark stelde u voor het schoonste bohemerkampement dat men kan verdenken. De soldaten legerden er onder tenten, en op de grasperken stond eene bonte mengeling van karren, gestolen meubelen, kanonnen, mitrailleuzen enz. In het omliggende had men de veldvruchten afgemaaid en kampeerden de soldaten er in het openveld. Ook in het Leopoldpark, in het centrum van de stad, stonden honderden paarden onder het groene loover verborgen en knaagden er lustig de schors af der boomen. In gansch de stad was het een beweging en een drukte als in volle seizoen maar het waren ongelukkig ongenoode gasten.

Het lazaret van het *Hotel des Thermes* vertrok naar Jabbeke waar het in de kerk werd ingericht. Ook het burgerlijk hospitaal werd ledig gemaakt en al de meubelen ervan verzonden naar het lazaret van de kerk van Jabbeke. De pastor werd naar Brugge gezonden en zijn huis werd een kazerne voor officieren.

De volgende dagen, 't is te zeggen van den derden tot den negenden Juli, kwamen er voortdurend batterijen kanonnen aan welke, na een kortstondig verblijf, naar het front oprukten. Men zegde dat er daar wel een duizendtal werden samengetrokken.

Wat groot opzien verwekte en voor ons buitenstaanders steeds een onverklaarbaar raadsel zal blijven is dat de vliegers die altijd zoo talrijk over de stad vlogen van gansch dien tijd niet zijn te zien geweest. Een paar bommetjes in het Leopold of Maria-Hendrika park zouden eene vreeslijke slachting aangericht hebben want hun doel missen ware ditmaal onmogelijk geweest zoo groot was overal de opeenhooping van soldaten en oorlogsmaterieel.

Kon me nu eens eenige pepernoten van uit zee zenden dat was de algemeene wensch der Oostendenaars die, knarsetandend maar machteloos, dat machtvertoon moesten aanschouwen.

Iedereen hadde willen een vogel zijn om den toestand aan den overkant te gaan bekend maken. In veler brein werden plannen van spioeneering gesmeed maar daar bleef het ook bij.

Aan het front werd er ondertusschen duchtig geschoten maar men beweerde dat de Engelschen, die in die stelling zaten, het vuur niet beantwoordden.

De heer burgemeester Liebaert, die naar Brugge geweest was, kwam terug met het nieuws dat men te Brugge in de grootste verlegenheid verkeerde nopens de mogelijke

Gevangen Engelschen op weg naar de statie

Gevangen Engelschen op de koer der Kommandantuur (Ooststraat)

ontruiming van Oostende. Hij voegde erbij dat de heer Tulpinck, van wien we reeds vroeger spraken, hem komen vinden was op de vergadering van het Provinciaal comiteit voor Hulp en Voeding om hem te vragen de St Pieterskerk te laten photografeeren op alle zijden en kanten en dat hij goed zou zorgen voor het in verzekerde bewaring brengen van de schilderijen en kostbaarheden der stad. De burgemeester weigerde dit ernstig op te nemen maar de bevolking werd erg ongerust. Die ongerustheid werd nog aanzienlijk vermeerderd wanneer den 10 Juli het zwaar geschut van Breedene, Clemskerke en Hamilton van 's morgens vroeg tot 's avonds 9 uur onophoudend vuur en lood braakte. Het werd echter door de Engelschen niet beantwoord. Ondertusschen waren al soldaten en het geschut naar het front vertrokken en begonnen groote omnibussen van het Rood Kruis talrijke gekwetsten aan te brengen.

Een groot aantal Oostendenaars vielen de kommandantur te voet om de stad te mogen verlaten uit vrees voor nieuwe beschietingen.

In den nacht van den 10 tot den 11 Juli greep eindelijk den beraamden aanval plaats. Van in den vooravond en gansch den nacht was de gezichteinder, in de richting van Nieupoort, rood en geel, doorkruist door bliksemsplitsen en hoorde men een aanhoudend gedonder dat echter niet zoo goed gehoord werd als bij andere aanvallen omdat de wind in het oosten zat.

Rond twee uur van den morgen werden de eerste Engelsche krijgsgevangenen ingebracht begeleid door huzaren van de dood. Om 3 uur verscheen een tweede ditmaal zeer talrijke groep, bestaande uit koloniale troepen. Zij werden naar de koer van de kommantuur gebracht waar ze afgemat neervielen. Ze zagen er haveloos uit en totaal uitgeput. Tegen den morgen werd de kommandantuur afgesloten door eene sterke politiemacht om de nieuwsgierigen op afstand te houden want het nieuws der gevangeneming had zich bliksemsnel verspreid en uit alle straten stroomden gansche drommen nieuwsgierigen toe. Een honderdvijftig lichtgekwetste krijgsgevangenen werden rechtstreeks van het front naar de statie gevoerd en dadelijk in een gereedstaande trein gestopt.

Nog steeds stroomden de gevangenen in de kommandantuur. Ze waren gekleed in khaki en hadden eenen stalen helm als de Duitschers maar veel kleiner en lichter. Men gaf hen koffie en één brood voor 4 soldaten. Ze kregen ook de toelating elk een postkaart te schrijven om mede te deelen dat ze krijgsgevangen genomen waren.

Rond elf uur meldde de plaatsmajoor aan de politie dat de gevangenen om half twaalf zouden naar de statie gebracht worden, dat het volk op de gaanpaden mocht heen en weer wandelen maar niet blijven stilstaan en dat het midden der straat volkomen vrij moest gehoudenworden.

Rond twaalf uur kwamen 8 huzaren te paard post vatten op den hoek der Kapellestraat en Ooststraat, rechtover het *Hotel de la Marine* terwijl aan de achterpoort der kommandantuur in de Kerkstraat, de hoofdwacht in het gelid stond. Om half één werden er 82 krijgsgevangenen langs de Kerkstraat buitengebracht en vandaar langs de Kapellestraat, het Hazegras, de de Smet de Nayerlaan in de richting van Oudenburg weggevoerd, vergezeld van marinesoldaten en feldgrauen.

Een half uur later kwamen er 600 anderen buiten die, nadat ze op rang gesteld waren door een Engelsch officier, in dezelfde richting vertrokken, vergezeld ditmaal door Duitsche kurassiers te paard. Van een zeer groot aantal Engelschen, meer dan de helft, waren de kleederen besmeurd met bloed en er waren er ook een tiental lichtgekwetsten bij. Men erkende onder hen een tiental schotlanders die hunne nationale kleeding behouden hadden. 's Avonds werden er nog 18 krijgsgevangenen van het front afgebracht en in de kommandantuur opgesloten.

Het engelsch legerbericht verscheen in de duitsche bladen, luidde als volgt :

« Na een zeer hevige beschieting van 24 uren heeft de vijand gisteren avond een aanval gedaan op onze stellingen aan het front bij Nieuport. Ten gevolge van het geconcentreerde vuur des vijands werden onze verdedigingswerken in het duinvak door de vernieling van de bruggen over den Yzer afgezonderd. Zoodoende wist de vijand onze stellingen op een front van 1400 meter breedte en tot een diepte van 600 meter binnen te dringen en nabij de zee den rechteroever van den ijzer te bereiken.

Bij Lombartzijde is de vijand na tijdelijk enkele onzer voorste stellingen bezet te hebben, naar zijn eigen linie teruggedreven. »

Ruim 1250 Engelschen, waaronder 27 officieren, waren in de handen der Duitschers gevallen evenals een zeer groote hoeveelheid levensmiddelen en oorlogsmateriaal.

In het hospitaal werden 53 zwaargekwetste Engelschen verzorgd terwijl de laatste krijgevangenen om elf uur 's nachts naar Duitschland gevoerd werden.

'S anderendaags werd eene huiszoeking gedaan bij den heer Asaert, fotograaf. Daar het achtergedeelte van het huis paalt aan den koer der kommandantur waar de gevangenen overnacht hadden werd de heer Asaert verdacht fotografische opnamen te hebben gedaan maar er werd niets van dien aard gevonden.

De verliezen der Duitschers moeten zeer groot geweest zijn want den 15den waren er reeds 287 begraven op het nieuw kerkhof, waaronder 22 kanonniers. Er werden ook 11 Engelsche begraven ! Aan de statie werden er twee wagons volgeladen met doode paarden. Twee wagons, vol met lijken, komende uit de richting van Nieupoort, werden naar de statie gevoerd. Eene vrouw die voorbijkwam en eenen arm uit den wagen zag hangen en weg en weer slingeren viel bewusteloos neer.

Dagen lang werd nu weer alles van het front afgebracht en was er wederom eene groote bedrijvigheid maar het duurde niet lang want mannen en materiaal werden opgeladen en naar een ander punt van het front gezonden.

De zware batterijen zijn waarschijnlijk gebleven want ontelbare zware kanonnen bulderden voortdurend en 's nachts was het eene aanhoudende vlammengloed aan den gezichteinder. Van den kant der bondgenooten werd het nu goed beantwoord en het zwaar scheepsgeschut deed nu ook mee in dat reusachtig concert. De vliegers hernamen hunne taak want geen dag ging voorbij zonder hun bezoek, soms 20 ineens, en zooals we een der vorige hoofdstukken zagen, werden we wederom wild met bommen bedeeld.

De onrust in de stad vermeerderde voortdurend want den 13den Juli waren de priesters die niet hoogst noodig waren, uitgedreven en men vreesde dat het maar de voorpost was in afwachting van de algemeene ontruiming der stad.

Het schijnt overigens dat zulks het plan geweest is der duitsche legeroverheid en dat al de noodige maatreglen daartoe bestudeerd waren maar dat men er heeft van afgezien wegens de praktische bezwaren welke het overbrengen van zulk eene groote bevolking medebrengt.

Zoo komt het dat veertien dagen nadien de priesters naar Oostende mochten terugkeeren maar van Middelkerke, Raversyde, Steene en Oudenburg wierden een groot aantal huisgezinnen naar het binnenland overgebracht.

Die terugkeer der priesters bracht de gemoederen wederom tot bedaren.

Als bewijs hoe groot de onzekerheid was, mag gelden dat in de winkels niets meer verkocht werd gedurende dien tijd. In de cooperatief der staatsbedienden waar men dagelijks voor 1500 tot 2000 fr. verkocht kwam men nog amper tot 50 fr.

Beschietingen en Vliegeraanvallen in 1918.

Naarmate de krijgsbewegingen een meer geweldig tijdperk intraden aan het front vermeerderden ook de bedrijvigheid in de lucht en de aanvallen uit zee en uit Nieupoort.

Terwijl er van 1914 tot 1918 maar 92 dooden waren vielen er integendeel van 14 Januari tot 15 Oktober 1918 162 slachtoffers, de gekweststen daargelaten.

We nemen den 19 Januari omdat alsdan de eerste beschieting plaats had. Rond half vijf s'namiddags verschenen enkele vijandelijke schepen aan den gezichteinder. De duitsche kustbatterijen openden het eerst het vuur, de bondgenooten antwoordden en zoo ontspon zich een artilleriegevecht dat duurde tot 5 uur.

De rookpotten werden aangestoken en de menschen verscholen zich in de onderstanden of in hunne kelders. Een obus viel nabij het Mosselhuis op den vuurtoren en veroorzaakte er eenen trechter van verscheidene meters doorsnede. Een andere viel op de duitsche bouwwerf, enkelen op de kopergieterij van het staatswerkhuis. De werklieden namen in allerhaast de vlucht maar vier Duitschers vielen, doodelijk getroffen. Een jongen uit de Forstraat, Odo Belpaeme, slechts 17 jaar oud, werd op den vuurtoren weg door eene ontploffende bom verrast en viel dood neer. Een groot aantal scherven vlogen in alle richtingen en beschadigden verscheidene huizen. Voornamelijk de Noordstraat en den omtrek der broederschool werden leelijk toegetakeld.

Werden gedood :

Belpaeme Odo, Werkman, Fortstraat 136, 17 jaar oud.

Zwaar gewond :

1.Demeyer René, Syseele, 21 jaar oud. 2. Van Houtte Amand, Stokersstraat, 59, 18 jaar oud.

Licht gewond :

1. Caroen Medard, Veldstraat 1, 17 jaar. 2. Loncke Karel, Stuiverstraat, 5, 25j. 3. Vandervelde Emiel, Thouroutsche Steenweg, 89, 21 j.

Men schat dat er wel dertig zware obussen op Oostende werden afgeschoten.

Daarna ontstond een buitengewoon geweldig artillerievuur aan het front dat gansch den nacht aanhield en bij wijlen de huizen der stad deed daveren.

Drie dagen daarna werden we rond 3 uur 's nachts opgeschrikt door verscheidene zware ontploffingen. Een vlieger had een drietal bommen afgeworpen. Een ervan was gevallen op het werkhuis van den ijzerenweg, langs den kant van den meiboom, terwijl twee werklieden er bezig waren een machien te kuischen. Een der werklieden Nieuwenhuysse Leopold 51 jaar werd op den slag gedood terwijl zijn makker Ocket André 32 jaar, de linkerzijde weggerukt werd en slechts 24 uren daarna aan zijne vreeselijke wonden in het Hotel de la Marine overleed.

Eene andere bom was gevallen op de pachthoeve van Oscar Vermoortel. Het dak stortte in op de kamer waar de kinderen sliepen maar liet hun gelukkig plaats genoeg om er ongedeerd van onder te kruipen.

De maand Februari verliep tamelijk rustig maar die betrekkelijke rust moesten we in Maart duur betalen.

Gansch den nacht van 17 tot 18 Maart was er geen middel een oog toe te doen wegens het geweldig gedonder der kanonnen en het schudden der huizen door de ontploffende granaten.

Rond half acht 's morgens galmden de huiltonen der alarmsirene over de stad en werden de rookpotten overal aangestoken zoodat weldra de stad in een dichten mist gehuld was. Doch daar bleef het ook bij.

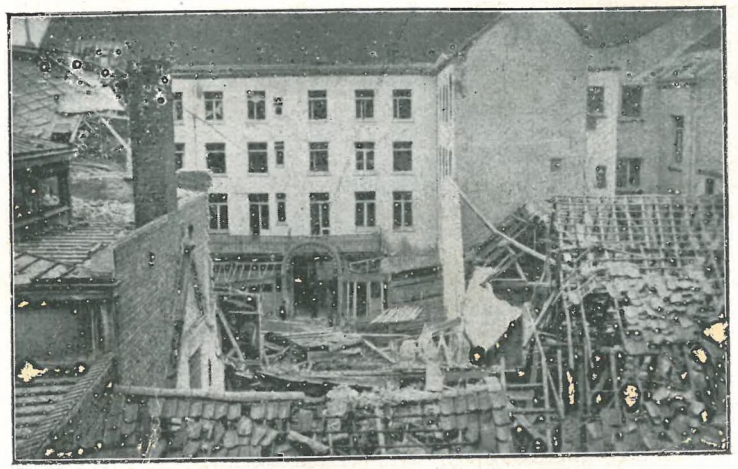
's Namiddags begon de batterij Tirpitz (wij noemden ze Hamilton) hare zware stem te mengen in dat ontzagwekkend concert en kort daarna volgden de kustbatterijen haar voorbeeld 's avonds om half acht werd het helsch lawaai nog versterkt door de batterijen van den vuurtoren zoodat de stad als in lichtlaaie vlam stond.

Dit duurde tot half tien. Toen kwam de eerste obus over de stad geschuifeld, spoedig gevolgd door nog een half dozijn anderen.

Gelukkig waren er maar twee lichtgekwetsten, namelijk Goval Leopold, Steenbakkersstraat 119, aan het hoofd, en Moerman Urbanie, Plakkersstraat 35 insgelijks aan het hoofd.

De stoffelijke schade was aanzienlijker. In de Steenbakkersstraat stortte het achterhuis in van 119 en werden al de ruiten der aanpalende woningen uitgeslagen; in 117 stortte het dak in van het voorhuis en werd het achterhuis vernield. In de Plakkersstraat werd insgelijks een achterhuis erg beschadigd. In de Godshuizenstraat drong een obus tot twee meters diep in het gaanpad. Vele boomen uit den omtrek waren als afgezaagd neergestort. Dat was maar het voorspel van de vreeselijke beschieting welke er 's anderdaags zou opvolgen. Inderdaad den 21sten om 4 uren 's namiddags verschenen verscheidene monitoren en openden een razend vuur op het centrum der stad.

Het eerste schot ontplofte op het strand tegenover het Splendid hotel. Het tweede vloog dwars door het huis van Mevr. Bate in de Weenenstraat (thans herdoopt in Kemmelbergstraat) en kwam uit vier huizen verder in de Koninklijke straat waar het ontplofte en de villa geheel uiteensloeg. Het derde schot trof een huis der Weenenstraat dat insgelijks volkomen onbewoonbaar gemaakt werd, terwijl het vierde het magazijn en woonhuis der firma Ouvry, gelegen langs de Rogierlaan in puin legde en de aanpalen-

Hotel Fontaine (binnenzicht)
(Bombardement van 17 Maart 1918)

Woning van den heer A. Elleboudt en drukkerij der „ Zeewacht " (zelfde bombardement)

de woningen erg beschadigde.

Toen werd waarschijnlijk het schieten verlengd want nu vielen de obussen allen in de oude stad. De eerst viel in het *Hotel Fontaine*, dat vol soldaten stak en doodde en kwetste er een groot aantal. De uitwerking moet er ijselijk geweest zijn. Het tweede schot viel op het achtergebouw van het koninklijk paleis in de langestraat waar de bureelen gevestigd waren van het comiteit voor Hulp en Voeding. Al de bedienden waren gevlucht uitgenomen de heer B. Ghyselinck, bediende van den voedingsonderstand waarvan het bureel op het eerste verdiep gelegen was. Hij had nog eerst zijn jas willen aantrekken en was juist op den trap tusschen de twee bureelen toen de bom met vreeselijk gedruisch in het achterste bureel ontplofte. Door den luchtdruk vloog hij in den kelder waarvan de deur ingestort was. Maar nu ontstond er brand veroorzaakt door de neergeplofte stove in den achterkelder en zag hij eerst geen zier van al het stof en den rook. Gelukkig voor hem waren de ruiten uitgevlogen uit den voorkelder waarlangs het stof en de rook konden ontsnappen zooniet ware hij versmacht. Dat belette niet dat zijn toestand hachelijk was want toen hij de vensters bereikt had zag hij dat groote ijzeren staven hem den uitweg versperden. Ook langs de deur was geen ontkomen meer mogelijk want daar werd den uitgang belemmerd door den ingestorten trap. Als waanzinnig rukte hij aan de ijzeren staven, riep en schreeuwde dat hij er heesch bij werd terwijl de vlammen steeds nader en nader kwamen en hij reeds het oogenblik voorzag dat hij levend ging verbranden want in de straat was geen levende ziel te ontwaren. Allen hielden zich schuil in de onderstanden.

Eindelijk werd zijn geroep gehoord door Duitsche soldaten uit een nabijzijnde huis. Deze kwamen dadelijk toegeloopen en na zich voorzien te hebben van het noodig gerief, deden ze de ijzere staven uitspringen verlosten hem uit zijn netelachtige toestand.

Ondertusschen was een obus gevallen op het huis van den beenhouwer Everaerts op de Groenselmarkt en had er gansch de bovenverdieping grootendeels weggeslagen terwijl een andere alles stuk sloeg in de apotheek Halewijk, gelegen langs den overkant der Groenselmarkt.

De reeds zoo geteisterde Kerkstraat kreeg wederom haar deel.

« Ik was in de drukkerij, zei de heer Elleboudt, en stond aan de pers nevens den uitgang. Van zoodra het eerste schot viel, gaf ik bevel aan de winkeldochter en aan de knechten zich te gaan verschuilen in den kelder. Ik volgde hen kort daarna maar op het oogenblik dat ik op de laatste trede was hoorde ik tot driemaal toe mijnen naam roepen. Daar de stem uit den gang kwam der drukkerij maakte ik aanstalten om terug naar boven te gaan toen opeens een ijselijk gekraak alles deed schudden en beven en ik van verschot achteruitsprong.

De voorpoort van den kelder vloog open, een wervelwind, als een woedend orkaan wierp alles op zijnen doortocht dooreen en een akeligen en verpestenden geur vervulde het gebouw. Ik kreeg een kleine scherf in de bil, maar mijn personneel bleef ongedeerd. Toen stof en rook verdwenen waren zagen we door de opengeslagen deur dat het tegenovergestelde huis van onder tot boven letterlijk in twee gesneden en het eene gedeelte voorover in de straat gevallen was en er een ontzaggelijk steenklomp vormde. Daar men nog immer en met een zeer snelle opvolging schoot bleven we voorzichtigheids

halve rustig in onzen kelder, aandachtig luisterend of we nergens geen hulpgeroep hoorden, want dan zouden we natuurlijk dadelijk zijn buitengesprongen. Maar de onophoudende ontploffingen overstemden alle menschelijk geluid.

Eindelijk om 5 uur verlieten we onze schuilplaats en kwamen in de drukkerij. Helaas wat een verwoesting op enkele oogenblikken tijd. Alles was er dooreengeslagen, verwrongen, gebroken. In den winkel was het echter nog erger gesteld. Daar vormden boeken, papier, inktpotten, bureelgerief, uitstalkasten en winkelramen eene vormelooze massa, een onbeschrijfelijken warboel. In den gang lag een man, de kleederen van het lijf gerukt, badend in zijn bloed met een afgeschoten been.... dood. Die moet het geweest zijn, die, binnengevlucht zijnde, waarschijnlijk geroepen had om in den kelder te mogen komen en wiens lot ik bijna gedeeld had. Een minuut later en ik was terug boven geweest om nevens hem neer te storten. Uit het onderzoek bleek dat het een man was uit de Stuiverstraat, Edmond Lecomte genaamd.

Aan de drukkerij paalt mijn partikuliere woning. (1) Hoe mag er die wel uitzien ? Als een waardelooze boel. Alles was er uiteengerukt, verwrongen, stukgeslagen, gescheurd en vernield. Het huis zelf was volkomen onbewoonbaar geworden. Dat was nu reeds het derde huis dat ik aldus verloor en de vijfde bombardeering die me trof, maar het was, in stoffelijk opzicht ook de ergste. Gelukkig waren, door en bijzonder toeval, mijne vrouw en dochter afwezig. De eerste was met Mevrouwen Hamman en Montangie omhalingen gaan doen voor de Oostendsche krijgsgevangenen en was in drie huizen geweest, welke beurtelings, na haar vertrek getroffen werden. Toen ze thuis kwam vond ze ook het haar vernield. Mijn dochter vond het te akelig alleen in dat groot huis en was een boek gaan halen bij eene vriendin waar ze nog maar pas in huis was toen de beschieting begon. Vrouw en dochter konden hunne tranen niet weerhouden toen ze zagen wat er van hunne zoo gezellige huiskamer geworden was ».

In het dagboek van den heer Elleboudt vinden we dezen wanhoopskreet bij het zien van al die puinen : « In ons huis is alles vernield. Het werk van zooveel jaren, al onze meubelen, al wat aan onze kinderen toebehoort, al onze gedenkenissen, al wat wij nog uit het huis onzer rampzalige ouders hadden kunnen redden, alles ligt onder de puinen. Rampzalige dakloozen zijn wij, die misschien morgen onze vrienden, onze stadsgenooten, misschien onze kinderen aan het front zullen te betreuren hebben ! »

In het huis tegenover dat van den heer Elleboudt woonde de heer Bernard Vercouillie met zijn vrouw, Léontine Clément. Zij was met een nichtjen in den kelder gevlucht waar zij dood uitgehaald werd. Het nichtjen was lichtgewond.

In den hoek der Kerk- en Paulusstraat werd een man gevonden die insgelijks doodelijk getroffen was. Het was een franschman, Victor Rolet, die het beroep uitoefende van koffiehuisbediende en juist huiswaarts terugkeerde. Hij viel neer op slechts enkele meters nog van zijn woning.

Ziehier de volledige lijst der slachtoffers van dien rampzaligen dag, een der bloedigste uit dien reeds lange reeks. Er waren niet minder dan 16 dooden en 30 gewonden. Daarenboven waren er nog een anzienlijk aantal soldaten waarvan het getal bij iedere beschieting zorgvuldig geheim gehouden werd.

(1) Later, in boekvorm, zullen lichtprenten dit alles veel duidelijker maken.

Ook de stoffelijke schade was bijzonder groot we zullen ze opsommen per straat.

Brabantstraat : 2, 4, 5, 7, 8, 9 en 11 al de ruiten verbrijzeld.
ruiten uit.

Louisastraat : van 1 tot 9 en van 2 tot 8 ruiten en meubelen stuk.

Capucienestraat : 10, 12, 14 huizen grootendeels vernield, 1, 3, 5, 16 en 18 al de

Langestraat : 69 achtergebouw vernield, 109, 113, 115, 65, 71, 57 al de ruiten gebroken.

Kaaistraat : 1, 53, 55, 38 tot 44 en 18, huizen gedeeltelijk vernield; ruiten verbrijzeld en meubelen beschadigd 1,3, 4, 6, 7, 8, 9, tot 23 ; 10, 12,.14, 16, 36 57, en 59.

St Paulusstraat : 46 tot 72, 41 tot 81, ruiten verbrijzeld en meubelen beschadigd.

St Franciskusstraat : 47, dak en ruiten stuk ;30, 42, 26, 28 ruiten en meubelen.

Oststraat : 71 en 78 huizen vernield ; 9 tot 75 en 32 tot 70 ruiten en meubelen.

Nieuwstraat : 1 tot 35 en 2 tot 18 ruiten en meubelen.

Visscherskaai : 36 tot 48 ruiten stuk.

Schippersstraat : 35, 36, 39, 48, 50 huizen vernield ; 11 tot 17, en 18 tot 46 ruiten verbrijzeld.

Breidelstraat : 7 huis vernield ; 1, 3, 5, en 2 tot 8 dak en ruiten.

Groenselmarkt : 6, 7, 12, 20 en 21 huizen vernield ; 1 tot 15 ruiten en meubelen

Oude Mijnplaats : 7 huis vernield ; 8 tot 12 en 1 tot 5 ruiten en meubelen .

Cirkelstraat : 4, 6, 1 tot 7 ruiten en meubelen.

Rogierslaan 42, 44, 46, 48, huizen vernield 37, 39, 41, 43, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 45, 47, 51, 53, 38, 40, 36, 65, 67, 69 ruiten stuk.

Weenenstraat : 16, 17, 19, huizen vernield, 12, 14, 16, 18, 20, 9, 13, 31 ruiten

Koninklijke straat : 49, en 91 huizen vernield, 51, 49, 47, 45, al de ruiten stuk.

Kerkstraat : 36, 39, 41, en 38 huizen vernield, al de ruiten stuk van af de St Paulusstraat tot aan de Wapenplaats.

Daarbij werden nog een aantal ruiten gebroken in de aanpalende straten der geteisterde woningen.

Dit alles werd teweeggebracht door 38 obussen die alleen in het midden der stad gevallen waren. Daarbij waren er nog een dozijn in het water terechtgekomen.

Den volgenden dag, rond een uur van den namiddag ontstond een nieuwe paniek onder de bevolking tengevolge van het hernemen der beschieting. Ze kwam nochtans nog al gauw tot bedaren daar het schieten niet lang duurde en zich bepaalde tot eenen uithoek der stad.

Vier projectielen vielen in den hoek gevormd door den Thouroutschen steenweg en de Gelijkheidstraat ; drie anderen vielen tusschen de Elisabethlaan en de Tarwestraat en de twee laatsten in eene weide nabij de Elisabethlaan. Er werd geene stoffelijke schade aangericht daar ze allen ontploften in het open veld. Door de rondvliegende scherven werden twee personen zwaar gewond : Eyland Alfons, Thouroutsche steenweg 221, 37 jaar oud, die eenige dagen later aan de gevolgen zijner wonden bezweek en Quakelbeen Sylvie, 44 jaar, Thouroutsche steenweg 350, echtgenoote van Elslande Pieter, gewond

aan den buik.

Twee dagen later Zondag 24 maart, had om half vier de begrafenis plaats van de eerste der 16 slachtoffers van de beschieting van den 21sten, namelijk van Mevr. Verkouillie. Terwijl de familieleden, vrienden en kennissen aan het doodenhuis een laatsten groet brachten aan de betreurde afgestorvene weerklonk opeens en schot, het sein eener nieuwe beschieting, welke de deelnemers op de vlucht sloeg. Ditmaal was het de beurt aan de kerken van Onze Lieve Vrouw van het Hazegras en van St Antonius.

Op de de Smet de Nayer laan werden 3 huizen getroffen en in de Lijnbaanstraat vijf, terwijl een zeer groot getal huizen van hunne ruiten beroofd werden. De beide kerken werden beschadigd voornamelijk in opzicht van de beschilderde ruiten.

Op het Hazegras en de de Smet de Nayerlaan werden veel soldaten doodgeblikseml door het breken der leidingsdraden van den elektrischen tram.

Daar het eene van de volkrijkste wijken is der stad en het Zondag was is het getal slachtoffers wederom zeer groot geweest.

Gedood : 1. Vandamme Antoine, 21 j., Wittenonnenstraat 51 ; 2. Vanheule Godelieve, 16 j., Prins Albertlaan 61, (Sas) ; 3. Marcus Charles, 49 j., id. 60 ; 4. Buysse Valentine, 57 j., echtg. Snauwaert Albert, Lijndraaierstraat. 42 ; 5. Baeckelandt Marie, 28 j., Buurtspoorwegstraat (Sas).

Erg gewond, later bezweken : 1. Van Remoortele Eugenie, 61 j., echtg. Missiaen Emiel, de Smet de Nayerlaan 32, rechter been af : 2. Janssens Leopold, 12 j., id. 6, rechterbeenaf, wonde aan het hoofd ; 3. Sorel Clotilde, 34 j., echtg. Casselman Febronius, H. Serruyslaan, 18, aan de maag.

Erg gewond : 1.Devriendt Adrienne, 20 j., Prins Albertlaan 6 (Sas) aan linker arm ; 2. Seys Raphael, 16 j,. St Peterburgstraat 51, aan den rug .

Licht gewond : 1. Velle Leontine, 49j., de Smet de Nayerlaan 34, aan het hoofd ; 2. Dekeyser Urbanie, 28 j., id., aan het voorhoofd ; 3. Deceuninck Augusta, 17 j., id. 28, aan hoofd en handen ; 4. Snauwaert Amanda, 22 j., Lijndraaierstraat 42, aan rechterhand en been ; 5. Snauwaert Jeanne, 17 j., id., aan de wang ; 6. Mares Marie, 15 j., id. 29, aan het hoofd ; 7. Van Houcke Helena, 15 j., Fregatstraat 11, aan den rechter schouder; 8. Van Houcke Irma, 26 j., id., aan neus en hoofd ; 9. Coopman Honorine, 25 j., echtg. Rys Jozef, id., aan het hoofd ; 10. Dewulf Angèle, 35 j., echtg. Decerf Henri, id., 9, aan de rechter bil ; 11. Decerf Augusta, 9 j., id., aan den linker arm ; 12. Demaegdt Raymond, 8 j., Vrijhavenstraat 13 aan den rug ; 13. Saelens Irma, 15 j., Avisostraat 77, linker been ; 14. Boydens Louise, 24 j., Renbaanstraat 58, aan de linker zijde ; 15. De Braeye Marguerite, 19 j., Londonstraat 2, aan hoofd en linker been ; 16. De Braeye Marie, 1 j., id., aan den hals.

's Anderendaags op hetzelfde uur, kreeg de vuurtorenwijk, opnieuw de laag. Al de menschen verlieten hunne huizen om in de onderstanden te vluchten. De granaten ontploften op de landerijen van het comiteit van Hulp en Voeding, zoodat de schade beperkt bleef tot de ruiten der omliggende huizen.. Den volgenden dag, werden nogmaals heel vriendelijk rond half zes 's avonds verwittigd dat oppassen de boodschap was, hetgeen voor gevolg had dat weinig Oostendenaars dien nacht geslapen hebben. Stoffelijke schade was er weinig en enkel een ouderling van 72 jaar, Backelandt August wonende Thouroutsche Steenweg 205, werd licht gekwetst aan het hoofd.

En werkelijk tusschen 4 en 5 uur 's morgens begon het concert opnieuw, of was het wellicht eene verwittiging voor den dag, want na enkele schoten gelost te hebben op de vuurtornwijk hield men wederom op.

Zoo was er geen middel op adem te komen en ondergingen de zenuwen eene spanning zooals ze er nog geene gekend hadden van gansch den duur van den oorlog. Alleen degenen die aan het front geweest zijn kunnen begrijpen, hoe afmattend die onzekerheid en die onrust waren. Toen kregen we met het naderen van den hoogdag van Paschen eenige dagen rust en zoo stilden dan allengerhand wederom de geschokte zenuwen.

Maar schoone dingen duren niet lang en rustige dagen ook niet in oorlogstijd want reeds den 2 April rond half vijf schuifelden wederom eenige obussen over de stad. Een drietal beschadigde huizen in de Zuidstraat was het bilan van dien avond. Maar de angst begon alweer. Aan de onderstanden stonden gansche reien menschen gereed om op het eerste schot erin te vluchten.

De kerkfabriek van St Pieter en Pauwelskerk die beslist had de ruiten wederom te doen insteken in de kerk deed het werk staken want ze begon in te zien dat het maar verloren werk zou zijn. Bij de jongste beschieting waren er wederom een aantal uitgesprongen.

In den nacht van 11 tot 12 April had een aanval plaats op Oostende van uit zee. Monitoren, duikbooten, en vliegmachienen namen deel aan de beschieting met zwaar kaliber die om half twee begon en duurde tot 4 uur. Al de kustbatterijen schoten als bezeten en het was een gedonder dat hooren en zien erbij verging. De menschen liepen al huilen en jammeren naar de onderstanden meenend dat het nu de definitieve beschieting was der stad. het damokleszwaard van den laatsten tijd.

Op het strand stonden honderden soldaten die zich verwachtten aan eene ontscheping. Ze zagen een engelschen torpedomotorboot in brand schieten en bij de klaarte der vlammen en schijnwerpers de bemanning in allerijl het schip verlatn. Het werd later door de Duitschers buit gemaakt en in het dokgebracht.

Tengevolge der beschieting werden drie huizen en eene schuur in de Canadastraat plat geschoten. Vier obussen vielen te Mariakerke op het land en 3 rond den hof van den heer O. Montangie. Drie anderen vielen op blok 2 van het krijgshospitaal waar eenige soldaten gkwetst werden.

Onder de burgers waren een paar licht gekwetsten : De Brabander Julien, 70 jaar, weduwe van Vanhoucke August, Canadalaan 50, die aan het been en Marie Kimpe 31 jaar, echtgenoote Vanhoucke August zelfde huis, die aan het aangezicht gekwetst werd.

Denzelfden dag rond 1 uur vloog een vlieger over de stad. Een bom of wellicht ook wel een schrapnel viel op de Philip Van Maestricht plaats, juist achter de St Jozefskerk Door de geweldige ontploffing werden een groot aantal ruiten gebroken en een man en 2 kinderen licht gekwetst door scherven : De cabooter Jan, 47 jaar Amsterdamstraat 55, aan linker been, en rechter duim ; Carbonez Eugeen, 8 jaar, Constantinopelstraat

42, aan beenen en rug ; Leemans Georges, 10 jaar, IJzerenwegstraat 51, aan de rechter hand.

Twee dagen later, 13 April, was het wederom te doen te midden den nacht want het eerste schot viel om half twee. Het trof de smis van den heer Boel, Thouroutsche Steenweg 279 en legde ze plat.

Een tweede granaat viel op den grond palende aanhet huis 211 der Avisostraat. De menschen uit dit kwartier liepen van schrik tot aan het strand. Een derde graafde een ontzaggelijken put in de weide der weduwe Devriendt in de Leffinghestraat, terwijl een vierde in eene gracht verdween der Nijverheidsstraat. Eindelijk viel een vijfde, zonder te ontploffen, op de visscherskaai voor het huis 36.

Menschelijke slachtoffers waren er dien dag niet te betreuren. Maar de onrust die, einde maand Maart, wat gestild was, begon nu wederom de bevolking aan te grijpen zoodat vele menschen tot het sluitingsuur rond de onderstanden bleven zitten. In den gang van het stadhuis vooral vond men veel van die habitués der onderstanden. Slechts met tegenzin verwijderden ze zich 's avonds om naar hunne onveilige woning terug te keeren waaruit ze 's nachts met levensgevaar en half gekleed zoo dikwijls moesten vluchten.

Dit was het geval in den nacht van 17 tot 18 April. Om één uur 's morgens werd Oostende wederom van uit zee beschoten. De kust batterijen van hunnen kant antwoordden met evenveel brio zoodat een ontzettend gedonder ontstond. Mariakerke was nu aan de beurt en de schade was er vrij aanzienlijk.

In het huis 447 van den Nieupoortschen Steenweg werd een binnen muur ingeslagen en het huis gansch beschadigd.. Het politiebureel stortte in en de agent Declerck, die er van dienst was, werd met veel moeite van onder de puinen gehaald. Hij had echter maar zware kneuzingen bekomen door de instorting zoodat zijn leven niet in gevaar gesteld werd. De riggels van den buurtspoorweg hadden ook een streelingsken gehad zoodat ze stuk gespat waren.

Van de huizen 437 en 439 was de achtermuur omgestort en van 441 en 443 waren de muren gescheurd. Van het hotel Monopole op den Zeedijk waren al de ruiten uitgeslagen.

Op het kerkhof was het uitzicht 's anderendaags 's morgens afschuwelijk (1) In de middenlaan was een granaat ontploft en had er een grooten put gegraven, die veel water geschoten was, en waarin menschelijke overblijfselen en een onthoofd lijk lagen uit de stukgesprongen kisten van den naburigen kelder. In de kraftomben Cornet, Moreaux en Haecks lagen de lijken bloot. Tusschen de stukgeslagen en verspreidde deksteenen, lag een halfverteerd lijk, nog in de lijkwade gewikkeld, en tegen een graftombe fladderde een afzichtelijk laken waaruit een lijk geslingerd was. Tegen eenen kelder stonden een paar beenen recht in doeken gewonden. Een weinig verder lag een doode hond. Talrijk waren de graven en zerken waarvan de kruisen of versierselen afgerukt waren.

(1) Zie daarvoor de afbeeldingen.

De afsluitingsmuur van den oesterput der firma Janssens werd weggeslagen en in de Engelandstraat werd een overgroote put gegraven.

In de electriciteitsfabriek werd de groote schouw beschadigd en het aanpalend huis vernield.

Talrijk waren de huizen op den Nieupoortschen Steenweg waarvan de daken beschadigd en de ruiten uitgeslagen werden.

Ondanks de hevigheid der beschieting waren er, buiten den hoogervermelden agent geene slachtoffers te betreuren.

Den volgenden dag zou een vlieger die vergetelheid komen goed maken met eenige bommen af te werpen op de Smet de Naeyerlaan rond half zes 's avonds en aan den Sasput 's nachts rond half één.

Buiten een groot aantal ruiten van de huizen der de Smet de Naeyerlaan, Lijnbaan-Fortuin- en Vrijhavenstraat was er geen stoffelijke schade maar ongelukkiglijk waren er verscheidene slachtoffers.

Sasput. *Erg gewond, later bezweken :* Rodenbach Hendrik, 65 j., Romestraat, 62, aan de rechter zijde. *Licht gewond :* Gallin, Bertha, 17 j., Vrijhavenstraat, 31, aan den rechter arm.

Kazern en de Smet de Naeyerlaan. *Gedood of kort nadien bezweken :* 1. Demeester Jules, 53 j., Wapenplaats, 13 ; 2. Derudder Oscar, 33 j., Rogierlaan, 65 ; 3. Van Renterghem Eduard, 53 j., Arbeidersstraat, 5. *Erg gewond :* Dudal Esther, 8 j., de Smet de Naeyerlaan, 31, aan den hals. *Licht gewond :* 1. Van Hecke Helena, vr. Dudal Adolf, 40 j., id., in het aangezicht. 2 .Dudal Gilbert, 3 j., id., id.

In den nacht van den 20 April, nieuwe beschieting rond middernacht, maar al de obussen in den omtrek van het Palace Hotel, in de duinen of op het strand, zoodat er geen schade aan gericht werd. We kwamen er met een slapeloozen nacht van af.

Af en toe kregen we bezoek van de vliegers waarop door de Duitschers geweldig geschoten werd en de onderstanden vol vluchtelingen propten maar die verstandig genoeg waren het daarbij te laten.

Zoo kwamen we aan dien gedenkwaardigen 23 April welke wederom met bloedige letters in een aantal huisgezinnen zal aangeteekend blijven, maar die voor de engelsche zeemacht een dag geweest is van schitterende roem.

Voor Oostende nochtans was de poging tot versperring totaal mislukt. Na dit hoofdstuk geven we een volledige beschrijving van deze en van de kort daaropgevolgde tweede poging tot versperring der havens van Oostende en Zeebrugge.

Het was wederom de wijk Mariakerke die het meest had te lijden gehad.

In de Heyststraat werd eene schuur en gansch den inhoud van een huis vernield. In de stallingen van het koersplein in de Fortstraat werden deuren en vensters stuk geslagen. Op den hoek der Cadzand- en Schippersstraat werden de muren en de plafonds beschadigd der oude nijverheidschool.

Op den Steenschen dijk werden drie huizen gansch vernield en vier zeer erg beschadigd.

In de Leffinghestraat werd de hofstede Hamilton leelijk toegetakeld.

's Morgens brandden nog, ter hoogte van Breedene twee schepen, een met twee en een met eene schouw. Eene talrijke menigte soldaten en burgers, stroomde naar den dijk om het schouwspel te zien. Tegen den middag door een onverklaarbare vergissing, schoot eene mitrailjeuze op de toeschouwers en doodde eenen soldaat en eenen feldwebel.

Ziehier de officieele lijst der gedoodde en gekwetste burgers tijdens de nachtelijk beschieting.

Gedood : 1. Jonckheere August, 22 j., Steensche dijk, 57 ; 2. Jonckheere Louis, 17 j., id. ; 3. Jonckheere Angèle, 16 j., id. ; 4. Jonckheere Irma, 15 j., id. ; 5. Jonckheere Madeleine, 11 j., id. ; 6. Deputter Louis, 49 j., id. 59 ; 7. Coenye Eugenie, 45 j., echtg. Deputter Louis, id. ; 8. Deputter Maria, 19 j., id. ; 9. Deputter Marguerite, 17 j., id. ; 10. Deputter Alfons, 9 j., id. ; 11. Deputter Valentine, 7 j., id. *Erg gewond :* Deputter Ernestine, 14 j., id., aan 't hoofd.

Dien dag zou echter zulk een vloedgolf van vrees, verslagenheid en verbittering over de stad gaan dat de herinnering ervan ons nog ijzen doet.

Om half zes kwamen eenige vliegers over de stad gevlogen en wierpen een tiental bommen onzinnig in het rond.

Aan het kruispunt van den Thouroutschen steenweg, der Zuidlaan, Nieuwpoortschen steenweg en Koninginnelaan, Petit Paris genaamd was de slachting verschrikkelijk.

Te midden groote plassen bloed lagen kinderen, vrouwen, burgers en soldaten, ijselijk verminkt en doorkorven, dood, in de laatste stuiptrekkingen, of huilend met afgerukte of vreeselijke gewonde ledematen.

Drie kinderen van Dr Van Walleghem burgemeester van Middelkerke en twee van Dr Reynaert speelden onder de hoede der kindermeid met andere kinderen op de Square Stefanie toen de duitsche afweerkanonnen op de vliegers begonnen te schieten.

Dadelijk zonden de verschrikte moeders, die deur aan deur woonden en gezusters zijn, eene andere meid om ze te gaan halen. Juist op het oogenblik dat de kinderen aan het kruispunt verschenen om naar huis te snellen viel eene bom te midden van het groepjen.

Twee kinderen van Dr Van Walleghem en een van Dr Reynaert waren op den slag dood, twee anderen, een van Dr Van Walleghem en een van Dr Reynaert zoo erg gewond dat ze kort daarna in de hevigste pijnen, gestorven zijn, Daarmee was Dr Van Walleghem zijne drie kinderen ineens kwijt, terwijl zijn gelukkiger schoonbroeder er een behield een meisje van 4 jaar dat slechts licht gekwetst geweest was.

Onmogelijk zich de wanhoop der ouders voor te stellen. Gansch de stad was er door getroffen en had deernis met hun ongelukkig lot.

In de Kerkstraat viel eene bom vlak voor de drogerij Den Witten Olifant en doodde er Mevr. Ardou en hare dochter die zich in den winkel bevonden evenals den heer Dubreuck die juist in de Wittenonnenstraat aangstapt kwam.

In de Wittenonnen- de Oost- en de Kerkstraat werden een aantal huizen, gevels en vensters bschadigd. In de St-Sebastiaanstraat werden een drietal achterhuizen vernield.

In de Vereenigingstraat en op den Thouroutschen steenweg telde men 31 huizen met uitgeslagen ruiten en beschadigde deuren en voorgevels. Op de Koninginnelaan werden twee huizen erg beschadigd en een aantal anderen van hunne ruiten beroofd.

In de Nieuwlandstraat werd een achterhuis gansch vernield. Twee bommen vielen op de Elisabethlaan en in de Stuiversstraat maar ontploften er op het land. Eene bom viel in de kazerne der soldaten op het Hazegras en maakte veel slachtoffers onder de aanwezige soldaten. Dat was overigens de eenige militaire schade. Al het overige viel de burgers te deel.

Men oordeele volgens de hiernavolgende lijst der dooden en gekwetsten.

Gedood : 1. Benoot Elodie, 32 j., vr. Vandecasteele Agathon, Snaeskerke ; 2. Van Roose Louis, 70 j., Renbaanstraat, 17 ; 3. Goffin Laurence, 58 j., wed. Ardou Karel, Kerkstraat, 16 ; 4. Ardou Marie, 28 j., id. ; 5. Verbauwe Pieter, 41 j., Landbouwersstraat, 1 ; 6. Verbauwe Oscar, 11 j., id. ; 7. de Breuck Celestin, 60 j., Velodromstraat, 47 ; 8. Bonte Eduard, 33 j., Veldstraat, 44 ; 9. Bosch Marie, 70 j., vr. Groffy Xavier, Koninginnelaan, 68 ; 10. Van Walleghem Denise, 8 j., Nieupoortsteenweg, 22 ; 11. Van Walleghem Marguerite, 7 j., id. ; 12. Goval Pierre, 10 m., Thouroutsche steenweg, 113 ; 13. Verriest Marie, 63 j., wed. Ceuninck Jozef, Stuiversstraat, 241 ; 13. Reynaert Marie, 6 j., Nieuwpoortsche steenweg, 28 ; 15. Devlieghe Bertha, 23 j., Conterdam ; 16. Van Acker Prosper, 61 j., Kerksraat, 23. *Erg gewond later bezweken :* 1. Van Walleghem Marie-José, 10 j., Nieupoortsche steenweg, 22 ; Reynaert Henri, 7 j., Nieupoortsche steenweg, 28 ; 3. Desauw Elodie, 64 j., vr. Leys Aimé, Oude Mijnplaats, 11, aan 't linker been ; 4. Deckmyn Lea, 8 j., Wittenonnenstraat, 12, aan 't linker been. *Erg gewond :* 1. Willaert Regina, 21 j., Rabotstraat, 40, aan 't linker been ; 2. Bouman Constance, 19 j., Christinastr. 63, aan de billen ; 3. Vandevelde Oscar, 19 j., Zwitserlandstraat, 14, aan beenen, armen, lenden en schouder ; 4. Vanneste Arthur, 8 j., A. Pieterslaan, 1, aan linker arm ; 5. Van Biesbrouck Camiel, 46 j., Stefanieplaats, 15, aan de armen ; 6. Deblauwe Augusta, Veldstraat, 56, aan de beenen ; 7. Groffy Xavier, 68 j., Koninginnelaan, 68, aan armen, beenen en hoofd ; 8. Derycke Elza, 15 j., Nieupoortsche steeenweg, 28, aan hoofd, beenen en lenden ; 9. Sturmane Georgine, Renbaanstraat, 23, aan rechter hand en linker been ; 10. Reynaert Laure, 4 j., Nieuwpoortsche steenweg, 28, aan de beenen ; 11. Maurau Hnri, 11 j., Peter Benoitstraat, 2, aan armen en beenen ; 12. Jarvis Theodorine, 38 j., vr. Vanslembrouck Leopold, Stuiversstraat, 241, aan beenen en linker arm ; 13. Verkouillie Simonne, 15 j., Wittenonnenstraat, 12, aan de beenen. *Licht gewond :* 1. Robert Raymond, 7 j., Wittenonnenstraat, 14, aan den hals ; 2. Van Leirberghe Marie, 31 j., vr. Robert Jan, id. aan de beenen ; 3. Vyvey Maurice, 17 j., A. Pieterslaan, 6, aan wang en linker arm ; 4. Druyve Adrienne, 19 j Amsterdamstraat, 16, aan de rechter bil ; 5. Willecan Walter, 15 j., Sint Paulusstraat, 39, aan gezicht en linker arm ; 6. Ruben Serena, 27 j., Kerkstraat, aan 't gezicht ; 7. Goval Anna, 7 j., Thouroutsche steenweg, 113 , aan 't aangezicht ; 8. Missiaen Prosper, 6 j., Thouroutsche steenweg, 93, aan de linker hand ; 9. Kimpe Victor, 6 j., Middelkerke, aan nek en linker been ; 10. Kino J., 7 j., Vereenigingstraat, aan

't hoofd ; 11. Bode Coleta, 54 j., wed. Ruben, Kerkstraat, aan 't hoofd; 12. Roels August, 60 j., Nieupoortsche steenweg, 241, aan zijn achterste.

27 dooden en 25 gekwetsten, dat was het rekord van al de beschietingen en vliegeraanvallen welke we tot nog toe gehad hadden en een rekord dat, gelukkig niet meer zou geklopt worden.

De begrafenis der kinderen Van Walleghem en Reynaert was de indrukwekkendste en de droevigste welke we ooit bijgewoond hebben. Gansch de stad was op de been en op gansch den doortocht van het sterfhuis tot aan de St Josephkerk, bleef geen oog droog en weenden zelfs vele vrouwen luidop. De beide vaders volgden de lijkbaren als wezenloos, de oogen droog maar de wezenstrekken verwrongen door eene stomme smart.

In de kommandantur regende het vragen om de stad te mogen verlaten ; men sprak van 5.000. Meer dan een viel in het geheim bekende aktivisten te voet om hunne voorspraak te verwerven bij den plaatsbevelhebber voor het verleenen van een paspoort.

Overal werden met koortsige haast onderstanden gebouwd of kelders verzekerd en aan een groot aantal huizen zag men zandzakken liggen om er 's avonds' of bij het minste alarm, de keldermonden of andere openingen mede te bedekken. Er werd ook gezegd dat de Oostendsche afgevaardigden bij den Raad van Vlaanderen, die den 22 April te Brussel, bijeenkwam, de ontruiming gevraagd hadden van Oostende.

De ontmoediging en de verslagenheid bereikten hun hoogstepunt bij het vernemen van de inneming van de Kemmelberg. Slechts degenen die de strategische beteekenis van dat punt niet kenden ondergingen den indruk van dien nieuwen tegenslag niet.

's Anderendaags na den mislukten aanval der Engelschen op de haven werd de zeedijk van aan de kursaa tot aan de haven « gesperrt ».

De volgende dagen werkten sterke ploegen werklieden, onder de leiding van duitsche militairen met koortsige haast om de bedden gereed te maken voor de vier 17 cm. kanonnen, welke door zware tractors werden aangevoerd.

Ook werd begonnen aan het uitdelven van den dijk en aan het bouwen der onderstanden, waarin mijnwerpers, op draaiende schijven werden geplaatst. Ze namen den plankenvloer weg uit het staketsel en zaagden de leuningen af. Op sommige plaatsen werd het staketsel opgeblazen. Die ontploffingen, welke verscheidene dagen herhaald werden, brachten de hoofden niet weinig op hol. Bij iedere ontploffing snelden de menschen in dolle vaart naar de onderstanden, of vluchtten in hunne kelders.

Alwie maar weg kon verhuisde uit die gevaarlijke nabuurschap.

Den 8sten Mei hielden de kanonnen van den dijk eene proefschieting en daar enkel de bewoners van de aanpalende huizen door de politie verwittigd geweest waren omdat ze hunne vensters moesten openzetten, verwekte dat schieten geen kleine paniek. Af en toe kwamen vreemde vliegers eens kijken wat al dat schieten te beduiden had maar buiten enkele bommen op het vliegplein of de vuurtorenwijk bepaalden ze zich daarboven bij het doen van verkenningstochten, zoo gezapig als admiraal von Schroder en generaal Sixt von Arnim, die de batterij kwamen oogenschouw nemen per automobiel.

Maar al die toebereidselen voorspelden niet veel goeds maar wat er op volgde overtrof echter nog aller verbeelding. Immers den tienden Mei hadden we den tweeden poging tot versperring der haven en ditmaal was ze grootendeels gelukt.

Den 8sten Mei hielden den kanonnen van den dijk eene proefschieting en daar enkel de bewoners van de aanpalende huizen door de politie verwittigd geweest waren omdat ze hunne vensters moesten open zetten verweke dat schieten geene kleine paniek.

Af en toe kwamen vreemde vliegers eens kijken wat al de schieten te beduiden had maar buiten enkele bommen op het vliegplein op de Vuurtorenwijk bepaalden ze zich daarboven bij het doen van verkenningstochten, zoo gezapig als admiraal von Schroder en generaal Sixt von Arnim, die de batterij kwamen in oogenschouw nemen per automobiel.

Maar al die toebereidselen voorspelden niet veel goeds maar wat er op volgde overtrof echter nog aller verbeelding. Immers den tienden Mei hadden we de tweede poging tot versperring der haven en ditmaal was ze grootendeels gelukt.

Evenals voor de eerste poging zullen wij ze in het lang en het breed verhalen in een volgend hoofdstuk. (1)

Zeggen we enkel dat al wat we tot dan toe van bombardeering gehoord hadden slechts vuurwerkgedommel was in vergelijking met het vreeselijk orkaan van vuur en gedonder dat over de stad losbrak en duurde van kwart voor twee tot kwart na 4 's morgens.

Verscheidene obussen kwamen in de stad terecht, onder andere op de Visscherskaai en in de Roemenïestraat waar ze echter niet veel schade aanrichtten. Erger was het gesteld op den Steenschen dijk waar een obus een huis letterlijk deed omkantelen en in zijnen val sleurde het zijne twee geburen mede.

Verscheidene obussen ontploften in openveld, een in het land van Jerome Claeys, langs den Nieupoortschen steenweg, een in het land van De Coster, 6 in het park Albert, 3 in de Passchynstraat, 3 in het land tusschen den Steenschen dijk en de Elisabethlaan.

Daken, plafonds en ruiten kregen hier en daar nog al eenen duw van belang.

Het ergst van al was het gesteld in het huis Janssens te Mariakerke, bewoond door vluchtelingen van Lombartzijde en Middelkerke.

Een obus viel vlak op het huis en bedolf drie huisgezinnen onder zijne puinen. Tot overmaat van ramp ontstond er een geweldigen brand welke de reddingswerken onmogelijk maakte. Enkel een meisje van 15 jaar, Marie Vinck, kon van onder de puinen gehaald worden maar stierf bij zije aankomst in het lazaret van het Hotel de la Marine.

De pompiers in het hevigste van het bombardement waren onmiddelijk toegesneld en voergoten den puinhoop met water terwijl honderden menschen hopelooze pogingen in het werk stelden om de 15 slachtoffers te naderen. Alles was te vergeefs. Enkel tegen den middag wrden 3 verkoolde lijken te voorschijn gebracht en wat men daarna nog vond waren armen en beenen, rompen, weerzinwekkende menschelijke overblijfselen.

(1) Later, bij het verschijnen in boekvorm, zullen we daarenboven zeer belangwekkende fotografische opnamen geven van die roemrijke gebeurtenis.

Alles werd in kisten gedaan en naar het doodenhuis gevoerd vanwaar de begrafenis zou plaats grijpen. Eerst twee dagen nadien zouden de laatste menschelijke overblijfselen gevonden worden.

Te midden het hevigste der beschieting vlogen er ook vliegers over de stad die den algemeenen schrik nog kwamen vermeerderen door het afwerpen van bommen in het middengedeelte der stad.

Eene bom viel voor het lokaal der socialisten in de Veldstraat. Twee soldaten werden gedood en een de beenen afgeslagen. Eene andere bom viel in de villa Ernest, Van Iseghemlaan maar bepaalde zich bij het onbewoonbaar maken van het huis. Een derde bom in de Kerkstraat was nog vriendelijker en beschadigde enkel den voorgevel van den meubelwinkel De Rooce, van vitrienen was er natuurlijk geen spraak meer, evenals van ruiten in de omliggende huizen.

Bilan : 15 dooden en 3 gekwetsten.

Werden gedood : Cogge Eugenie, geb. te Lombartzijde, den 28 April 1856 wed. van Benjamin Vynck. Vynck Jeannete, geb. te Lombart, den 2 Septembre 1887, echtg. Theofel Bertelcot, en hare kinderen, Bertha, geb. te Lombartzijde, den 7 Juli 1913,en Godelieve, er geb. den 22 Oogst 1914. Vynck Marie geb. te Lombartzijde, den 25 Maart 1903, v. Arthur en Coenye Eugenie. Coopman Sylvie, geb. te Mariakerke, den 19 Maart 1876, echtg. van Jan Cogghe en hare 5 kinderen, allen geboren te Middelkerke :Valerie, geb. den 13 mei 1898. Leonie, geb. den 28 November 1899 ; Alfons, geb. den 21 November 1902 ; Prosper, geb. den 21 Oktober 1908 en Rosalie, geb. den 16 November 1911. Vancraeynest Leontine, geb. Middelkerke, den 20 Oktober 1870, echtg. Camiel Sallet, en hare 2 kinderen, ook geb. te Middelkerke : Leopold, geb. den 22 Oktober 1897 en Parfait, geb. den 12 April 1906. Vanrobaeys Jules, geb. te Thielt, den 19 Juli 1879.

Allen wonende 501 Nieupoortschen Steenweg.

Zwaar gekwetst : Willaert Philips 60 j. Nieupoortschen Steenweg 150 aan de rechter wang.

Licht gekwetst : Lams Pieter, 51 j. Veldstraat 33, aan het hoofd. Van Hecke Henri, 37 j. Rumenietraat 3 aan het been.

Alhoewel het zulke benarde tijden waren konden we toch niet nalaten het uit te proesten toen we vernamen wat men daarover te Brugge vertelde. De Engelschen waren te Oostende aangeland ,hadden in de Kapellestraat gedanst met de oostendsche vrouwen, die ze er aantroffen en waren toen wederom ingescheept.

Te Oostende deed ook een praatje de ronde bij de lichtgeloovige gemeente. Een engelsche onderzeeboot was om 4 uur van den namiddag de havengeul binnengevaren en was er boven water gekomen. Toen had een engelsche matroos eenige malen met een engelsche vlag gezwaaid en eer de verblufte Duitschers er aan dachten hem met eenige kanonschoten te verwelkomen was hij wederom ondergedoken en verdwenen.

Zoo gemakkelijk zou dat wel niet afgeloopen zijn want de Duitschers keken scherp toe en voor de boot zou ondergedoken zijn zou hij reeds flink beschoten geweest en wellicht voor goed naar den kelder gegaan zijn.

Tot dan toe had men nog geene beschietingen gehad in den voormiddag en daar het

een prachtig weer was, en marktdag, was er veel volk op de been den 16 Mei.

Om elf uur werden we opeens uit die illusie opgeschikt door een vreeselijken sag

Een obus was terecht gekomen in de Wittenonnenstraat en ontploft tusschen het huis van den drogist Schultz en dat van den haarkapper Spilliaert. Het eerste stortte in de bewoners onder zijne puinen begravend. Al de omliggende huizen werden erg beschadigd en in de stadsschool, die slechts een paar huizen van de plaats der ramp lag werden de kinderen tegen elkander geworpen. Een tweede obus viel midden in *De stad Antwerpen*, eene herberg der St Paulusstraat, en sloeg er heel het boeltjen stuk. Ook het achterhuis van Dr. Bouckaert, dat uitgeeft op de St Paulusstraat ,stortte in. Gelukkig was er in *De stad Antwerpen*, niemand te huis. Een groot stuk vloog tot in de provisiekamer van Dr Bouckaert dwars door den muur.

In *De Zon*, een verlaten lokaal der socialisten, en in den winkel van den heer Lescrauwaet, gemeenteraadslid, waren scholen-ingericht en ontstond er onder de kinderen eene geweldige paniek.

De onderwijzers en onderwijzeressen hadden de meeste moeite om de kinderen tot bedaren te brengen.

In het huis van den heer Vandenbrande viel een muur op de serre welke nog maar pas eenigen tijd opgeknapt was.

De derde obus viel in het handelsdok waar hij eene zuil water en slijk omhoogzweepte.

Daarmee was het uit maar, al was de beschieting nog zoo kort geweest, toch waren er wederom een aantal slachtoffers.

Werden gedood : Naessens Pieter, geb. te Oostende, den 4 September 1841, wed. van Theresia Baroen, echtg. van Josepha Madeleyn, Stockholmstraat, 22. —Desomer Esther, geb. te Gent, den 19 Januari 1884 en hare zuster, Bertha, geb. te Gent, den 19 Maart 1877, Wittenonnenstraat, 23.

Zwaar gekwetst : Marie Mathieu, 32 j. Wittenonnenstraat, 33.

Licht gekwetst :Delphina, Fontaine, 64 j. Warschaustraat, 12. Marie Devriendt, 5 j. Breedene. Karel Bouman, 27 j. Christinestraat 63. Sophie Degryse, 55 j. Spaarzaamheidstraat. Gertrude Loontiens, 32 j. Wittenonnenstraat 38. Jules Demeey, 42 j. Wittenonnenstraat, 38. Irène Debeene, 13 j., Langestraat 5. Louis Simoens, 35 j., Wittenonnenstraat, 7. Voor zulk een korte beschieting was de stoffelijke schade ook zeer groot.

In de Wittenonnenstraat werd een huis gansch vernield en twee zeer erg beschadigd. In de St. Paulusstraat werd een huis en achterhuis totaal vernield.

In de St. Paulusstraat werden de ruiten uitgeslagen van al de huizen van af de Christinestraat tot aan de Kerkstraat. In de Christinestraat en in de Kapellestraat werden insgelijks een groot aantal ruiten verbrijzeld. In de Wittenonnenstraat bleef er geen enkele ruit geheel van af de Aartshertoginnestraat tot aan de Lijnbaanstraat. Maar pas was men begonnen aan het opruimen der puinen welke de straat versperden en het wegvagen van het vensterglas of een nieuwe beschieting begon, veel erger in alle opzichten dan die van 's morgens.

Het eerste schot ging af om 3 uur 's nammiddags, en trof de huizen Cornellie in de

Christinestraat. De twee woningen stortten in en begroeven de bewoners Alfons Cornellie en zijne tante Sophie Cornellie. Na een half uur werkens ondanks het neerploffen der obussen gelukten de moedige redders, waaronder pater Geerts, prior van het dominikanen klooser erin, de twee slachtoffers van onder de puinen te halen. Beiden waren zeer zwaar gewond ; de man stierf bij zijne aankomst in het lazaret maar de tante heeft men nog kunnen redden.

De tweede bom viel in het huis Mestdagh in de Kapellestraat, takelde het erg toe maar spaarde de bewoners.

De derde trof het huis daarnevens, deed het instorten en veroorzaakte een geweldigen brand welke oversloeg tot het aanpalend huis van den fotograaf Bauwens.

De vierde bom maakte het nog erger. Ze ontplofte te midden het huis van den haarkapper Van Moortel in de Kapellestraat deed het huis instorten, doodde de vrouw en kwetste de andere leden van het gezin.

De vijfde bom, door een ongelukkig toeval, viel juist nevens een buitengewoon grooter en sterker onderstand welke de Duitschers gemaakt hadden in de Euphrosina Beernaertstraat, vernielde het huis en bedolf de Wwe. Smissaert onder de ingestorte verdiepingen. Kwart voor één 's nachts gelukte men er maar eerst in het vermorzelde lijk der arme vrouw te voorschijn te halen. Zij lag op den onderstand met de twee handen achter het hoofd, hare papieren lagen rondom haar gestrooid. Mevr. Deplanter bij wie zij woonde was naar de kelder gegaan toen men begon te schieten en had haar aangeraden hetzelfde te doen. Zij ging haar voorbeeld volgen maar wilde eerst nog naar boven gaan om hare papieren te halen. Dit was haar ongeluk want zij werd er door de bom verrast terwijl Mevr. Deplanter in den kelder ongedeerd bleef.

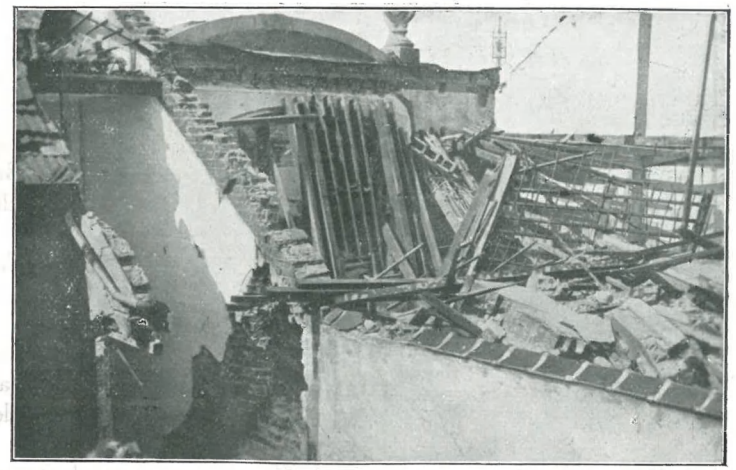
Het moet zijn dat de bommen dien dag bijzonder vernielziek waren want de zesde bom vernielde op de Groenselmarkt twee huizen. Het eene was bewoond door den zinkbewerker Emmery en het andere door den goudsmid Verhaeghe. Deze laatste had maar sedert korten tijd het huis komen betrekken. Zijne vrouw werd eenen arm en een

De zesde bom wilde niet ten achter blijven bij hare voorgangsters en legde twee been gebroken en een zijner dochters werd licht gekwetst.
huizen plat op de Visscherskaai. Er waren geene menschen in maar in het huis daarnevens zaten ze met dertien in den kelder. Dat zou een vreeselijke slachting geweest zijn.

De achtste en laatste bom volmaakte het werk door het huis van den visscher Major in de Cadzandstraat in eenen puinhoop te veranderen. De man, die juist van zee kwam en meende zijnen honger te gaan stillen, vond zijne weenende vrouw die niets anders meer bezat dan de kleederen welke ze aan het lijf had.

Bilan : 4 dooden en 13 gekwetsten.

Werden gedood : Vandevelde Céline, geboren te Schellebelle, den 2 Januari 1883, echt. van Van Moortel Liévin, Kapellestraat, 101. Beuckels Marcelle, geb. te Oostende, den 21 Februari 1895, van Emiel en Charlotte Strubbe, Godshuizenstraat, 73. Denye Hermanie, geb. te Oostende, den 12 Oktober 1852, wed. van Henri Smissaert. Euphrosine Beernaertstraat, 1. Cornellie Alfons, geb. te Oostende, den1 Oogst 1862, Christinastraat, 104.

De Albertusschool der Ooststraat (Kommandantuur)
(Bombardement van 21 Mei 1918)

Duitsch vliegmachien op het strand

Werden zwaar gekwetst : Leonie De Cloedt, echtgenoote van Verhaeghe Leon ; Groenselmarkt 2 ; Coleta Devos, 73 j., Cadzandstraat 2 ; Sophie Cornellie, 80 j., Christinastraat, 104.

Licht gekwetst : Vermoortel Lieven ; 48 j., Kapellestraat, 101 ; Vermoortel Lucien, 8 j., id. ; Vermoortel Leon, 11 j., id. ; Vermoortel Marcel, 6 j., id. ; Somer Jules, 4 j., Cadzandstr., 1 ; Boudin Madeleine, 26 j., Christinastr. 108 ; Kyndt Alice, 36 j., Groenselmarkt, 2 ; Van Yper Prosper, 64 j., Kapellestr., 64 ; Van Yper Clementine, 56 j., Christinastr. 107 ; Verhaeghe Helène, 27 j., Groenslemarkt 2.

Uit het hier bovenvermelde kan men opmaken dat de stoffelijke schade zeer aanzienlijk moet geweest zijn. We kunnen ze samenvatten als volgt :

Vernielde huizen : op de Groenselmarkt nummers 2 en 3 ; in de Cadzandstr. nummers 8 en 10 ; op de Visscherskaai nummer 22 ; in de Christinastraat nummers 102, 104, 106 ; in de Euphr. Beernaertstr. nummer 1 ; in de Kapellestr. 101 ; St-Paulusstr. nummer 25.

Beschadigde huizen : in de Cadzandstr. nummers 1, 3, 5, 6, en 9 ; op de Visscherskaai 21 ; in de Christinastr. nummers 103, 108, 110, 111, 135 ; St-Paulusstr. 18 ; in de Kapellestr. van 40 tot 48 en van 79 tot 89, 82, 99, 103.

Die dag zou het record hebben der bombardementen want om half acht herbegon het opnieuw maar duurde slechts enkele oogenblikken. Geen menschenlevens waren te betreuren noch werd er stoffelijke schade aangericht.

Na eene rustpoos van een vijftal dagen kregen we op 21 Mei nogmaals de laag :

Om 2 uur loste de batterij op de hofstede Hamilton twee schoten welke onmiddelijk beantwoord werden van uit zee door engelsche monitoren.

De vier eerste obussen vielen in zee tusschen het koninklijk chalet en de Weenenstr.

D volgende boorde door het dak van het huis Devolder, hoek der Joseph II straat en Hendrik Serruyslaan, vloog dwars door het achtergedeelte van het huis van den gepensionneerden kolonel Verstraete en bleef eindelijk liggen in het huis van den E. H. De Meester zonder te ontploffen. Dit belette niet dat de beide laatste huizen zoodanig beschadigd waren da ze onbewoonbaar waren geworden. De bewoners zaten veilig weggeborgen in den onderstand der nabijgelegen brouwerij Ostyn.

De vijfde obus ontplofte in het begin der Ooststraat en legde er verscheidene huizen plat waarvan gelukkiglijk de bewoners in den onderstand zaten van het Middenpostbureel.

De zesde obus kwam terecht in de betalende jongensschool der zelfde straat, vroeger de kommandantuur.

Een groot deel van den zijgevel der eerste verdieping werd weggeslagen want de obus was reeds op de eerste verdieping ontploft en had ze totaal vernield. Onnoodig erbij te voegen dat de ruiten in de straat, vooral de vitrienen van de *Ville de Londres* ruimschoots bedacht werden.

Ook het lazaret van het *Hotel de la Marine* kreeg daarbij zijn deel zoodat men verplicht was in allerhaast de gekwetsten weg te voeren. Ze werden overgebracht naar het huis van eenen officier van het 3de Linie die aan het front stond, luitenant Rigano.

gelegen op den hoek der Leopoldlaan en Brusselschestraat.

Daar men over geen materiaal daarvoor beschikte waren het duitsche ambulancewa-

Om over meer ruimte te beschikken werd eenige dagen later het daaraanpalend huis

gens en duitsche ambulanciers die met die overbrenging gelast werden.

van den heer Maurits Elleboudt die in het buitenland verbleef door het stadsbestuur

opgeeischt en in gereedheid gebracht..

Het oud lazaret der Kapellestraat werd in doodenhuis herschapen want het stedelijk doodenhuis was te ver afgelegen en hoegenaamd voor zijne tegenwoordige bestemming niet geschikt.

Het lazaret voor typhuslijders, ingericht in het Onze Lieve Vrouw College verhuisde na het bombardement, naar de verlaten Volksapotheek op den Nieupoortschen Steenweg.

Een stuk muur van de jongensschool der Ooststraat was terechtgekomen in het huis van den heer Van Yper in de Kapellestraat.

Terwijl men bezig was het overbrengen der gekwetsten vielen er nog twee obussen waar van de eene het huis deed instorten der weduwe Coppin in de Ooststraat en de andere het achtergedeelte vernielde van het gewezen militaire hospitaal en veel schade veroorzaakte aan de omliggende huizen.

Ondanks de talrijke vernielde woningen waren er maar een drietal gekwetsten :

Zwaar gekwetst, later bezweken : Nassel Leo, 16 j., zoon van Frans en Josephien Geryl, St-Paulusstraat, 19, aan hoofd en beenen.

Licht gekwetst : Dorchain Gustaaf, 62 j., Aartshertoginnestraat, 8, aan het hoofd ; Lenaerts Armand, 17 j., Jozef II straat, 18, id.

'S avonds om half acht had een geweldig luchtgevecht plaats boven de zee. Eensklaps zag men twee vliegmachienen traagzaam naar beneden komen en in de zee verdwijnen. Daarmee was het gevecht ten einde maar van de gevallenen was niets meer te bespeuren want een schip dat naar de plaats van de ramp trok om opzoekingen te doen moest onverrichterzake terugkeeren.

Tengevolge van die snelle opeenvolging van bombardementen werd er door het schepencollege beslist voorloopig de scholen te sluiten om groote samenloopingen in straten en gebouwen te vermijden.

Zoo werden de kinderen voor 14 dagen naar huis gezonden.

Vele inwoners der Oost- en Kapellestraat verlieten die onveilige straten in de hoop elders een veiligen onderkomen te vinden, alhoewel het in gansch de stad niet zeer veilig meer was, zooals het ten overvloede bewezen werd door de latere bombardementen.

De aanvragers naar passen om de stad te verlaten werden naar de kommandantuur geroepen. Degenen die zich naar buitengemeenten wilden begeven zouden mogen vertrekken van zoodra de passensperre zou ophouden.

De anderen moesten kunnen bewijzen dat ze middelen van bestaan genoeg hadden om in de gekozen verblijfplaats in hun eigen onderhoud te voorzien. Een vijftiental personen mochten aldus naar Brussel vertrekken.

Den 28sten haalden de Duitschers een flauwgrap uit. Om twaalf uur toen iedereen

zich gereed maakte voor zijn sobere maaltijd, want meester schraalhaus was meester in de keuken, viel opeens een schot van de batterij Hamilton. Iedereen verloor door den slag allen appetijt en vluchtte in kelder of onderstand. Een tweede schot volgde evenals een antwoord onder vorm van eene obus welken ontplofte op de Northlaan.

Herhaald alarmgeblaas en het vullen vande stad in een dichten mist deden het ergste verwachten maar alles bleef bij een mislukt noenmaal.

Twee dagen later kregen we het van de vliegers die, terwijl zij hevig beschoten werden, verscheidene bommen afwierpen. Zij richtten voornamelijk schade aan in de molen-, gerst-, terwe- en steenbakkersstraten.

Zij maakten er ook wat erg was, verscheidene slachtoffers.

Erg gewond, later bezweken : Vanhooren Alfons, 19 j., Molenstraat, 4, aan de beenen. *Licht gewond :* 1. Verstraete Augusta, 16 j., Molenstraat, 14, aan de linker hand ; 2. Verstraete Laura, 6 j., id., aan het rechter oog ; 3. Dejonghe Romanie, 56 j., vr. Tommelein Edmond, Wagenstraat, 10, aan 't rechter been ; 4. Deboutte Pieter, 68 j., Steenbakkersstraat, 77, aan 't hoofd ; 5. Wancket Jozef, 41 j., Steenbakkersstraat, 61, an de linker bil.

Het begin der maand Juni was zeer rustig. Van af den 11den begon een reeks nieuwe aanvallen. Om 8 uur 's avonds doken eensklaps een aantal vliegers uit de zee op, en wierpen verscheidene bommen op de Vuurtoren wijk en verdwenen zooals ze gekomen waren. Enkel in de Canadastraat werd een weinig schade aangericht meer Marlein, August, 50 jaar oud, werd door eene bom gedood.

Die rid werd ' anderendaags herhaald rond half vijf. Ze gingen eerst op de Vuurtoren wijk en wierpen er verscheidene bommen. Eene ervan viel op de Volksplaats, drie vielen er in het militair hospitaal en vier in de *Leria*. Vandaar zakten zij af naar de stad en wierpen eene bom in de vrijhavenstr.. Sophie Janssens, echtgenoote van Hille, 57 jaar, die aan haar venster zat werd door een der rondspattene stukken doodelijk getroffen. Eene andere bom viel op het achterhuis van den herbergier De Knock, recht over de kerk van het Hazegras. Een voerman, Benoit Delanghe, die bezig was zijn paard in te spannen werd op den slag gedood. Zijn paard, in den buik getroffen, strompelde nog tot aan den stal en viel er insgelijks dood neer. Eene laatste bom viel op de permanentie, op de zeedijk, rechtover de Langestraat. Vijf soldaten en eenen burger werden er gedood.

In de Kaaistraat was er eene bom gevallen in het huis van den heer Lacour, beschadigde er huis en kelder door het vallen, maar ontplofte niet.

Er was tamelijk veel stoffelijke schade maar er waren vooral veel slachtoffers.

Gedood :

Deschrijver Aug ; 49 j. van Blankenberghe. Janssens Sophie, echtgenoote van Hille, 5 7j., Vrijhavenstraat 34. Gewond : Claeys Frans, 49 j., Breedene Steenweg, 8, aan linkerkaak en oog ; Willems Louis, 60 j., Muskarstraat, 25 aan het gezicht ; Jonckeere Rosalie, echtgenoote Willems Karel Vaartbleekerstraat, 15, aan den schouder ; Jules Vincke, 65 jaar, Vaartbleekerstraat 19, aan den voet ; Denecker Hortense, 52 j., aan het oog.

Den volgenden dag, den 13den, nieuwe aanval om 3 uur 's morgens ditmaal langs

den uitkant der stad. Een groot aantal bommen vielen op het akkerland, zoodat de schade gering was. Enkel in de Aartshertog, Denemerk en Yzerenwegstraten werden enkele huizen min of meer beschadigd. Er waren ditmaal geen enkel slachtoffer.

Denzelfden dag verscheen een plakbrief waarin gemeld werd dat de vliegers bommen wierpen die maar ontploffen uren na het vallen. De inwoners die bommen zien vallen zonder ontploffen moeten onmiddelijk de kommandantur verwittigen en de plaatsen waar ze gevallen zijn ontvluchten.

Den 16den werden er rond half tien wederom een twintigtal bommen geworpen op de Vuurtorenwijk. Alhoewel verscheidene huizen zwaar beschadigd werden in de Noord-Zeewezen-Blankenberghe- en Edward Hammanstraten waren er toch geene menschenlevens te betreuren. De genaamde Lammertijn, die in zijne weide stond tusschen twee paarden bleef ongedeerd terwijl een der paarden dood neerstorte en het ander gekwetst werd.

Om twaalf uur kwamen nogmaals vliegers boven de stad zweven. In de kapel van de Zusterken der armen waren de zusters en de arme ouderlingen die er opgenomen zijn vereenigd voor het gebed. Opeens drong een bom van buitengewoon kleine afmeetingen, door het gewelf en ontplofte op het hoofd der onderoverste, Zuster Henriette. Deze viel als een massa ten gronde terwijl de aanwezigen, door schrik en door de solferdampen bevangen, huilend naar buiten liepen. Toen ze, een weinig bekomen, terug binnengingen zagen ze de arme zuster, met vermorzeld achterhoofd, te midden eenen grooten bloedplas liggen. Een weinig verder lag eene oude vrouw te kermen. Verscheidene andere personen waren licht gekwetst. Deze werden in allerhaast naar het lazaret der Léopoldlaan gevoerd.

De onderoverste werd naar de zaal der vrouwen gedragen waar Dr Ghyoot en Dr Bouckaert kwamen toegesneld. Ze konden echter slechts vaststellen dat alle menschelijke hulp overbodig was daar de helft van den schedel afgerukt was. Een uur nadien overleed de arme zuster bijgestaan door den Z. E. H. Deken en Pater Léo.

Aan de kapel had de bom niet de minste schade aangericht want het gaatje in het plafond waar ze doorgekomen was, was niet grooter dan een vijffrankstuk.

Gedood : Mathilde Vlamynck, zuster Henriette, geboren te St Anna-ter-Muiden (Holland), 24 Mei 1879.

Gekwetst : Constance Gastaldi, zuster Agnes, geboren te Savigliano (Italie) : Goes Marie, weduwe Vanden Berghe, geboren in 1841 ; Devos Désiré, geboren in 1839.

Den volgenden dag terwijl wij rond 11 uur een oogenblik vertoefden bij het uitgestalde lijk der gedoode zuster deed opeens een geweldige slag de doodenkamer daveren op hare grondvesten. Eene vliegerbom was gevallen vlak voor de achterpoort en deed al de ruiten uitvliegen van het gebouw langs den kant der Langestraat en doorkorf de poort en den achtergevel met een aantal scherven.

In het huis dat er rechtover gelegen was stonden Mevr. De Prouw, haar zoontje Robert en Mevr. Canaux op het punt naar den onderstand van den schouwburg te loopen toen de bom ontplofte. De kleine jongen werd gedood en de twee dames erg gekwetst. Het bloed stroomde van onder de deur toen de mannen van den Reddingsdienst de slachtoffers kwamen halen om ze naar het lazaret der Léopoldlaan te voeren.

Werden zwaar gekwetst : Leonie De Cloedt, echtgenoote Verhaeghe Leon, Groenselmarkt, 2, Coleta Devos, 73 j., Cadzandstraat, 2, Sophie Corneillie, 80 j., Christinastraat, 104.

Licht gekwetst : Vermoortel Lieven, 48 j., Kapellestraat, 101, Vermoortel Lucien 8 j., id., Vermoortel Lech, 11 j., id., Vermootel Marcel, 6 j., id., Somer Jules, 4 j., Cadzandstraat, 1, Boudin Madeleine, 26 j., Christinastraat, 108, Kyndt Alice, 36 j., Groenselmarkt, 2, Van Yper Prosper, 64 j., Kapellestraat 64, Van Yper Clementine, 56 j., Christinastraat, 107, Verhaeghe Helène, 27 j., Groenselmarkt, 2.

Uit het hier bovenvermelde kan men opmaken dat de stoffelijke schade zeer aanzienlijk moet geweest zijn.

We kunnen ze samenvatten als volgt :

Vernielde huizen : op de Groenselmarkt nummers 2 en 3 ;

Ook in de straat lagen breede plassen bloed van twee duitsche paarden die in eenen wagen gespannen stonden en door de scherven doodelijk getroffen werden.

Eene tweede bom viel in het achterhuis van den heer Hoevenaghel, Christinastraat ; een andere viel in het huis nummer 23 der Lijnbaanstraat terwijl een derde, zonder te ontploffen, terecht kwam in het achterhuis van La Violette, Christinastraat.

Een vierde bom viel in de Avisostraat en beschadigde er de Broedersschool. Twee bommen vielen in de Stokersstraat en eindelijk de laatste bom viel op den Vuurtorenweg tusschen de Blankenberghe- en Fortstraat.

De stoffelijke schade was aanzienlijk er was één doode, de kleine Robert De Prouw 9 j., en twee gekwetsten : Elvire Canaux, 36 j., echtgenoote De Prouw, aan het hoofd, later gestorven, en Rouffaert Louiza, 38 j., Van Iseghemlaan, aan het been.

Daarmede was het ongelukkig niet alles want om half zes waren de hangaars en de haveninrichtingen het mikpunt van een aantal vliegers. De stoffelijke schade was er niet zeer groot maar 2 werklieden werden er gedood er twee gekwetst.

Gedood : 1. Hubrechsen August, 61 j., Sint Paulusstraat, 80 ; 2. Debrabander Leonard, 35 j., Breedene, Dorpstraat, 20. *Erg gewond, later bezweken :* Vanden Broele, Medard, 18 j., E. Beernaertstraat, 152, aan linker bil en rechter achterste *Erg gewond :* Van Hoorne Frans, 50 j., Steensche dijk, aan linker been.

Gedurende den nacht van den 18den hadden er twee vliegeraanvallen plaats, om 12 ½ en om 2 ½.

Alhoewel er verscheidene bommen inde stad vielen, in de Hof- en Veldstraat voor de pastirie der St-Jozefkerk enz. was er weinig schade. Alles beperkte zich tot gebroken ruiten en geschonden gevels.

'S morgens om 8 uur werden er nog twee bommen afgeworpen in de Veldstraat met hetzelfde gevolg en om half tien idem op den Vuurtoren.

Na een paar dagen rust deden vier vliegers eenen bommenaanval op het Sas.

Aan de brug die van het Sas naar den Vuurtoren leidt werd de wachtzaal van den tramdienst uiteengeslagen, waarbij verscheidene duitsche soldaten gedood werden.

Bij die plaats viel eene tweede bom, vlak voor het huis van den heer Wittman en een derde in zijn keuken. Huis en keuken werden tamelijk erg beschadigd. Een vierde

bom kwam terecht op den ijzerenweg tegenover de groote kraan en sloeg de ijzeren riggels stuk. Aan hangaar IV viel eene bom op den onderstand. Eene andere beschadigde het stapelhuis van den toldienst.

Ook in de Stokers- Lauwerijs- en Fortstraten werden huizen beschadigd door de ontploffende bommen.

Slachtoffers : *Gedood :* Vercruysse Frans, 80 j., Stokersstraat, 62. *Zwaar gewond :* Content Juliaan, 20 j., Uitkerke, in den rug.

Den 23sten werden bommen afgeworpen op de wachtzaal van den tram der Vuurtorenwijk, op den Meiboom en in het Maria-Hendrikapark. Er was nergens stoffelijke schade buiten de wachtzaal van den tram maar er waren vele slachtoffers.

Erg gewond : 1. Gunst Paula, 9 j., aan de beenen ; 2. Gunst Lazarie, 14 j., aan rechter been en voet ; 3. Dobbelaere Stephanie, 35 j., vr. Gunst Karel, aan rechter zijde en bil, alle 3 Gouweloosstraat, 34. *Licht gewond :* 1. Verburgh Augusta, 10 j., Leffinghestraat, 172, aan den rug ; 2. Vanbelle Eugenie, 29 j., Conterdam, aan den rechter arm ; 3. Huyttebroeck Angèle, 17 j., Conterdam, aan borst, rechter arm en hals ; Petré Antoinette, 15 j., Rivierstraat, 2, aan 't achterhoofd ; 5. Delanghe August, 45 j., Vrijhavenstraat, 2, aan 't hoofd ; 6. Ducheyne Marie, 14 j., Gouweloosstraat, 21, aan 't rechter been ; 7. Van den Bogaert Marie, 61 j., Romestraat, 33, aan den rechter arm ; 8. Van den Bogaert Eduard, 14 j., Thouroutsche steenweg, 82, aan de rechter knie.

Den 25sten om 1 uur 's nachts werden nogmaals bommen geworpen op het Hazegras. Daar eene kazerne in de nabijheid is ligt het vermoeden voor de hand dat deze het mikpunt is van die herhaalde aanvalllen op het kwartier.

Het dak werd weggeslagen van het hoekhuis der de Smet de Naeyerlaan en Vrijhavenstraat.

Ook het dak van de zagerij Snauwaert werd zeer erg beschadigd evenals de wagens welke in de aanpalende loods stonden.

Van af den hoek der Vrijhavenstraat tot aan de Lijndraaiersstraat werden al de ruiten uitgeslagen.

Om half elf nieuwe aanval, ditmaal op het pionnierpark. Van de aangerichte schade kan men echter niets te weet komen.

Den 30 juni vlogen de vliegers gansch den nacht over de stad zoodat er voortdurend opgeschoten werd door de duitsche afweeerkanonnen en er geen middel was een dutjen te doen.

Kwart na twee kraakten de ontploffingen van verscheidene bommen maar afgaande op het gerucht moest het buiten de stad zijn.

Inderdaad de bommen waren gevallen in den hof van den havenmeester. De scherven troffen echter twee nachtwakers die de groentevelden moesten bewaken. Het waren de genaamde Serneels Napoleon, 62 j., St-Paulusstraat, 26, die dodelijk gekwetst werd aan het hoofd en Verlinde Alexis, Jozef II straat, 36, die licht gewond werd aan het hoofd.

De vliegers schenen den dag in den nacht te doen veranderen want gansch den dag bleef het rustig terwijl den volgenden nacht wederom in stoornis gebracht werd door het afwerpen van een twintigtal bommen. Er vielen er in de Hof- en Londen en Ooststraat alleen de ruiten moesten de gewonen tol betalen. In de Kaaistraat liep het slechter af.

Verscheidene personnen werden er gekwetst door de scherven van een paar bommen, waarvan de eene ontplofte in de nabijheid van de bakkerij Pierloot en de andere op het voorland voor de beenhouwerij Nierynck-Lacour. Geschonden gevels en gebroken ruiten volmaakten de aangerichte schade.

Op de Visschersplaats ging een bom een kijkje nemen in een visschershuis en sloeg er als een dollen den brol in gruis.

Anderen gingen eens snuffelen in den hangar van Hulp en Voeding en lieten in het meel, scherven, steengruis en vensterglas achter alsof het mengelmoes dat men gaf om brood te bakken nog niet onverteerbaar genoeg was.

Buiten den hangar was men bezig waren te ontladen uit binnenlanders. Een bom zond een der binnenlanders naar den kelder en kwetste verscheidene lossers..

Voor eene kermisgift onzer bondgenooten, want het was tweede kermisdag, kon ze nog al tellen, niet alleen wat de stoffelijke schade betreft maar vooral voor de dooden en gekwetsten waarvan de lijst volgt :

Werden gedood : Delattre Petrus, 43 j. Breedene ; Devos, Louis, 20 j. Vaartstraat 15 ; Sinnesael, Theophiel, 50 j. St. Franciscusstraat 64 ; Winden Paul, schipper 29 j. Steendorp.

Zwaar gekwetst : Decombel Gabrielle, 18 j. Kaaistraat 43, aan het rechterbeen ; Decombel Marie, 36 j. echtgenoote Sinnaeve, Kaaistraat 43, aan het rechterbeen ; Eyland, Oscar, 34 j. Fortuinstraat 9 aan de rechterzijde ; Cuypers René, 20 j. Breedene, aan hethoofd ; Catrysse Oscar, 22 j. Breedene, aan hoofd en beenen ; Coenye Victor, 22 j. Breedene, aan hoofd en beenen ; Bertheloot Karel, 70 j. Kaaistraat 17, aan het linker been (later overleden, hij had 6 zoons in het leger) ; Kimpe Alice, 45 j. Zuidstraat 3, aan hoofd en armen ; De Graeve, Emmanuel, 67 j. Visscherskaai 15, aan het hoofd.

Licht gekwetst : D'Everlange Louis, 46 j. Vrijhavenstraat 21, linkerbeen ; Wisselocq Cornelis, 50 j. Schippersstraat 34, aan de beenen ; Mycke Gabrielle, 20 j. Sportstraat 47, aan de bil.

Dan vonden de kinderen onzer scholen den kermiskoek van den menschenvriend Solvay toch heel wat beter dan die der bondgenooten. Immers ze kregen elk een stuk chokolade van 25 grammen en een beschuit van 50 grammen. Dat was eene lekkernij die tot het rijk der verbeelding bestond want de weinige chokolade welke in de winkels nog voorhanden was was buiten prijs. Daarenboven door het beschadigen van 40 zakken meel in den hangar moest het uitdeelen van broodjes in de scholen voorloopig geschorst worden en dat was minder naar den smaak onzer kleuters wien het te huis al niet erg voor den wind ging. Na enkele nachten met veel lawaai en weinig schade kregen we op 6 Juli een bezoek waar het lawaai gepaard ging met erger gevolgen. In de Velodroomstraat 3werden dak, plafond en muur weggeslagen door eene vliegerbom. Op den zolder ontstond zelfs brand maar, ingezien het vlak voor de pompierskazerne was waren de

brandweermannen er vlug bij om het vuur uit te dooven.

Verders waren er nog ontploffingen met veel gerucht en weinig schade op de de Smet de Naeyerlaan, de Mariakerkelaan en de Stuiversstraat. Ook op de wijk Molendorp te Sas-Slykens kregen ze ruim hun deel.

Slachtoffers : *zwaar gekwetst :* Bonte Edouard 69 j. onderwijzersstraat 15, aan den linkerarm. *Licht gekwetst :* Devriendt Edouard, 44 j. onderwijzersstraat 8, aan de linkerbil.

Daar de geteisterde plaatsen bezocht werden als waren het bedevaartplaatsen verbood op 7 Juli een plakbrief alle samenscholing op dergelijke plaatsen alsook rond de wagens welke de slachtoffers vervoerden en rond de lazaretten. Denzelfden dag, om 1 uur namiddag, wilden de vliegers zeker eens zien in hoever die verordeningen zouden opgevolgd worden want ze wierpen wederom een aantal bommen af.

De Breedene steenweg werd leelijk toegetakeld want twee huizen en een achterhuis stortten in, van nummers 20 tot 30 werden de daken beschadigd evenals de koer van M. Decloedt. Van de gebroken ruiten spreken we niet eens. Er waren ook verscheidene gekwetsten : Pius Anna, 75 j., Breedene steenweg, 28 ; Everaert Justine, 47 j., echtgenoote K. Aspeslagh, Breedene Steenweg, 30 alle drie aan het hoofd ; Pieters Edward, 53 j.,Breedene Steenweg, 26, aan het rechter been ; Elsmoortel Lodewijk, 50 j., Breedene Steenweg, 31 aan de hand ; Bultinck Joanna, 45 j., Vaartstraat, 1 aan de bil ; Fisher Josef, 22 j., Prins Albertlaan, 45 aan het linkerbeen.

Heel wat beroerder nacht was de nacht van 8 Juli. Om half één werd het concert ingezet met eene vreeselijke ontploffing op den hoek der Kapelle- en Josef II straat. Eene bom was terecht gekomen op de corniche van het huis De Ceuninck. Een gedeelte van het dak werd weggeslingerd, vele plafonds stortten in, de balustrade van den trap werd afgerukt en den weg naar beneden versperd door al den rommel die den trap bedekte. De pompiers moesten met hunne ladders komen om de bewoners, den heer De Ceuninck en zijne dienstboden, uit hunne netelige positie te verlossen.

Eene bom viel in de St Pieterstraat, juist tusschen den ouden St Pieterstoren en het grafmonument onzer eerste koningin. Er werd veel schade aangericht aan het monument en aan de sakristij der nieuwe St Pieterskerk.

Eene zware scherf vloog dwars door den vensterblinden van een huis der St Pietersstraat en doodde een kind in zijn bed. Zijn broertje dat er nevens lag bekwam geen letsel. De vader der twee kleinen stond aan het front.

Verscheidene bommen vielen in het Maria-Hendrikapark. Een ervan beschadigde het paviljoen van Armenonville.

werd gedood : Demesmaecker Désiré 5 j., StPietersstraat, 8. *Zwaar gekwetst, later gestorven :* Lagrou August, 70 j., St Pietersstraat, 8.

Mejuffer MélaniePiers die aan eene hartziekte leed, werd doodgevonden in haar bed in de Kapellestraat, ze was gestorven van schrik.

Die vliegeraanval had nog een ander gevolg, namelijk het leggen van twee nieuwe windeieren, pardon het uitvaardigen van twee nieuwe verordeningen. De eerste gebood aan de inwoners hunne huizen te openen bij vliegeraanvallen.

Den volgenden avond, om 6 uur, hoorde men inderdaad een dergelijk schot, spoedig gevolgd van het gedonder der afweerkanonnen. Zeven bommen werden afgeworpen op de Vuurtorenwijk, meestal in en rond de Blankenberghestraat maar zonder stoffelijke schade te veroorzaken. Nochtans waren er slachtoffers ten offer gevallen.

Gedood : Bentein, Pieter, 69 j., Blankenberghestr., 5

Zwaar gewond : Steen Julie, 52 j. werktuigkundigstr.,29

Licht gewond : Saelens, René, 59 j., werktuigkundigestr., 56, Cousyn, Jules, 17 j., Vuurtorenweg, 5

De fransche nationale feestdag werd gedurende den nacht aangekondigd door een gedonder der kanonnen en een vuurwerk van lichtpijlen. De fransche vliegers beantwoordden die hoffelijkheid met enkele bommetjes welke terechtkwamen achter den muur van het burgerlijk hospitaal. Daar werden maar de bagatel van 310 ruiten gebroken. Voeg die erbij van al de huizen in den omtrek en ge hebt een mooi sommetjen berekend voor de glazenmakers.

Een bom viel op een kraam op de Vleeschmarkt en daar er ze geen vleesch vond schoot ze in een fransche coleire en sloeg er alles stuk. Een vierde was liefhebster van het groen want ze trok naar het Léopoldpark en maakte er haar bed in een grooten put.

Dat spelletje duurde zoo heel den voormiddag want er kwamen tientallen vliegers. Zemaakten zeker gebruik van hun verlof van den quatorze juillet om een uitstapjen te doen. Ze hadden echter hun speelgoed tehuis gelaten want na wat zwenkingen te hebben gemaakt, keerden ze weder om het feest maar liever tehuis voort te zetten. Daar moeten ze een ferm stuk in hunnen kraag gedronken hebben want ze waren in geen 3 dagen meer te zien.

Ze moeten daarboven gemeend hebben dat ze dat wat al te eentonig moesten vinden want we kregen een dondervlaag dat de afweerkanonnen tranen weenden van afgunst.

Den 17den hadden de vliegers zeker hun roes uitgeslapen want ze mikten buitengewoon goed. Een drietal bommetjes op het strand ruimden daar netjes den boel op zoodat een aantal duitsche badgasten voor eeuwig het baden vaarwel zegden of in de lazaretten treurden om verdwenen armen of beenen.

Den 20sten Juli vroeg de kommandantuur de statistiek van het aantal dooden, gekwetsten en onbewoonbaar geworden huizen door vliegeraanvallen en door beschietingen.

Werden gedood door vliegeraanvallen : 74 en gekwetst 228. Werden gedood door beschietingen, 104, gekwetst, 211. Dat maakt een totaal van 178 dooden en 439 gekwetsten. Het getal onbewoonbaar gemaakte huizen bedroeg 310.

Die statistiek zou, voor het einde der maand op schrikbarende wijze aangroeien.

Den 29 Juli was inderdaad wederom een van die dagen die een uitzonderlijke plaats beslaan in de lange lijdensgeschiedenis van Oostende.

Van 's morgens half zes begonnen de duitsche batterijen met zwaar kaliber, te schieten dat de huizen daverden en iedereen met onrust werd bevangen, want de bondgenooten lieten zoo'n uitdaging nooit onbeantwoord.

Rond den middag begon het met een geweldigen vliegeraanval op de vuurtorenwijk.

In de Stokersstraat werd een huis platgelegd en van een aantal anderen werden deuren, vensters en daken afgerukt. In de Avisostraat werden 5 huizen erg beschadigd. Er waren ook een tweetal gekwetsten : Huysseune Mathilde, 60 j., Stokersstraat, 10 en Edgard Verberckmoes, 5 9j., Renbaanstraat, 40.

Om half zes in den namiddag kwam het gevierde antwoord. De eerste obus kwam terecht op de riggels van den ijzerenweg rechtover het werkhuis van den tapissier Poupaert in den Ijzerwegstraat. Een wagon werd tot splinsters geslagen. Verscheidene mannen die briketten losten werden gekwetst alsook Emiel Maenhout die met zijnen zoon bezig was zijnen wagen te laden. Het waterkasteel werd erg beschadigd zoodat men het water zag langs de wanden gutsen. Deuren, vensters en vensterrigels der omliggende huizen werden uitgerukt en een overgroot getal ruiten ingeslagen. De tweede obus viel in de Amsterdamstraat op een huis dat met donderend gedruisch instortte. Het dak alleen, zonder pannen, bleef tusschen de huizen hangen. De bewoners van het huis zaten in de kelder maar de puinen hadden allen uitweg afgesneden. Daarenboven ontstond er brand zoodat men eerst en vooral moest beginnen blusschen vooraleer aan de reddingswerken te beginnen. Oostendsche en Duitsche pompen spogen dikke waterstralen die in witten nevel uit een vuurgloed opdampten doch weldra de overhand kregen en den vuurpoel uitdoofden. Toen kon men de reddingswerken beginnen en om 8 uur was een gedeelte van den kelder blootgesteld waar een menschenhoofd zichtbaar werd. Het was dat van Angèle Brackx, die nog leefde. Men laafde ze voorzichtig met water en werkte ondertusschen met verdubbelden ijver om ze uit den chaos van steenbrokken, ijzerenbalken, gebroken meubelen te bevrijden. Om half elf kon men ze eindelijk optillen. Ze was door een gelukkig toeval, slechts licht gekwetst aan de beenen. De andere 4 slachtoffers werden gedurende den nacht beurtelings uitgehaald. De laatste, Gaston kon eerst tegen den morgen losgemaakt worden. Ondertusschen was een derde obus in de Frans Musinstraat gevallen tegen den hoek der Velodromstraat. Hij was juist nevens de Corniche van een huis naar beneden gegleden, en op de straatsteenen ontploft. Verscheidene huizen werden zeer erg beschadigd en verscheidene personen gekwetst.

Daar mijn huis maar een twintigtal meters van den hoek gelegen is, deelde ik ditmaal ook mee van de brokken, ik die er altijd op geroemd had dat ik in Zwitserland woonde want tot dan toe was dit kwartier van alle beschieting gevrijwaard gebleven. Gelukkig dat mijne vrouw juist eenige oogenblikken tevoren te huis gekomen was (ik was ook afwezig) want mijne schoonmoeder zat met 4 kinderen voor het venster. Ze rukte ze ervan weg en vluchtte ermede in den gang achter den koolkelder. Op hetzelfde oogenblik vlogen de ruiten uit en gierde een wervelwind van vensterglas, houtsplinters en steenbrokken door het huis als een losgebroken orkaan. Een enkele ruit was nog geheel gebleven.

Een vierde obus plofte rechtover mijn huis maar langs den kant der Wellingtonstraat, legde er twee huizen plat en bedolf er de bewoners onder de puinen.
Eerst te middernacht konden de eerste slachtoffers te voorschijn gehaald worden. Een ervan had reeds opgehouden te leven. De anderen waren min of meer zwaar gekwetst.

Groote put op het kerkhof

Vernieling op het kerkhof
(Bombardement van 17 April)

Om 4 uur 's morgens werd de laatste, een jongen van 18 jaar bovengehaald. Hij was reeds koud. Twee obussen vielen in de weiden van het burgerlijk hospitaal en op een land langs de Elisabethlaan doch zonder te ontploffen. In de Cairostraat vloog een obus dwars door de binnenmuren van twee huizen, drong in den grond van een ander en kwam wederom te voorschijn in den kelder van het huisgezin Vandendooren waar hij heel zoetjes liggen bleef, tot grooten schrik der bewoners die daar juist eene schuilplaats gevonden hadden. Hij werd later op bevel der Duitsche overheid uitgehaald die er den datum deed opschilderen en hem nevens de deur der Kommandantuur ten toon stelde. Hij had 1,60 lengte en was van het kaliber 380.

De aangerichtte schade was zeer groot. In de Wellingtonstraat waren 2 huizen totaal vernield. In de Frans-Musinstraat werden er 5 beschadigd en in de velodroomstraat één. In de Cairostraat werden 3 achterhuizen vernield, in de Romestraat een en in de Amsterdamstraat ook één. In die straat werden ook twee huizen gansch vernield. In de fortuinstraat werden 4 huizen beschadigd. Daarbij te voegen een overgroot aantal uitgerukte deuren, beschadigde daken, losgerukte vensterriggels en gebroken ruiten. Wat de slachtoffers betreft die vormen eene lange lijst van dooden en gekwetsten.

Gedood : 1. Decat August, 18 j. ½, Wellingtonstraat 76 ; Broucke, Julie, 73 j. Toekomststraat 20 ; 3. Hessens Helena, 18 j. Amsterdamstraat 46 ; 4. Desmadryl Raymond, 16 j., Grensstraat 12 ; 5. Bogaert Martha, 8 j., Wellingtonstraat 74 ; 6. Tratsaert Marie, 12 j., id. ; 7. Brackx Gaston, 16 j., Amsterdamstraat 44 ; 8. Vandycke Clémence, 51 j. id. ; 9. Vandycke Charlotte, 40 j. id. ; 10. Goossens Pierre, 9 j. id.

Erg gewond, later bezweken : 1. Carette Léonard, 73 j. Ghistelschesteenweg 63, linker schouder ; 2. Muylle Benjamin, 68 j., Wellingtonstraat 76, aan 't hoofd ; 3. Derthoo Lucienne, 17 j., Frans Musinstraat 27, hoofd en beenen.

Erg gewond : 1. Maenhoudt Emiel, 39 j., Constantinopelstraat 17, beenen ; 2. vrouw Boydens Charles, Amsterdamstraat 46, hoofd ; 3. Quatier Joséphine, 60 j., Muylle Deslover, 67 j., Wellingtonstraat 74, hoofd ; 4. Vanmaey Léonie, 73 j., vr. Verdure Engel, Romestraat 29, linker been ; 5. Maenhoudt Arthur, 12 j., Constantinopelstraat 6, zijde.

Licht gewond : 1. Defever Desideer, 51 j., Hospitaalstraat 27, hoofd ; 2. Helsmoortel Georges, 43 j., Frans-Musinstraat 31, id. ; 3. Helsmoortel Helena, 15 j., id., been ; 4. Kyndt Bertha, id. 4 j., arm ; 5. Lams August, 46 j., Hennepstraat 4, id. ; 6. Callewaert Marie, 61 j., Ijzerwegstraat 27, hoofd ; 7. Callewaert Léonie, 59 j., id., id. ; 8. Brackx Angèle, 25 j., Amsterdamstraat 44, id. ; 9. Brackx Madeleine, 31 j., vr. Goossens Karel, id., gansch het lijf ; 10. Maene Marie, 55 j., id. 46, hand en knie ; 11. Pylyser Cyriel, 8 j., id., 31, been ; 12. Hommaert Jérôme, 14 j. Constantinopelstraat 19, hoofd ; 13. Vandamme Emerence, 41 j., vr. Brock Gustaaf, Godshuizenstraat 17, hand ; 14. Cornelis Celine, 68 j., vr. Muylle, Wellingtonstraat 76 hoofd.

De vlaag van onzinnige angst, die sedert eenigen tijd gestild was, begon heviger dan te voren te woeden, vooral daar zij die eenige wijk aantastte welke tot nog toe van den algemeenen geesel gespaard was gebleven. Dat die vrees toch eenigzins gewettigd was

mag blijken uit het feit dat de beschieting van die zone toegeschreven werd aan het plaatsen eener batterij zeer zware kanonnen rondom het Palace Hotel. Ging het zoo voort dan was heel de nieuwe wijk tot vernieling gedoemd. Het is heel waarschijnlijk, had de oorlog nog eenen winter moeten duren, dat het zoo zou geweest zijn.

's Anderendaags hadden er nog twee vliegeraanvallen plaats, waarvan een om 4 uur namiddag, op de hangars der Tilburybooten en de andere om 7 uur 's avonds op de wijk Conterdam. Tijdens de beide aanvallen was de stoffelijke schade gering. Enkel bij Prosper Seghers, Vaartstraat, 2 werden huis en pakhuis beschadigd, waarbij Elisa Saelens vrouw Théodoor Decoster, 43 j., zoo erg gekwetst werd aan het hoofd dat ze 's anderendaags overleed. Prosper Seghers, 48 j., Vaartstraat, 2, werd licht gekwetst aan de linkerknie.

De maand Juli werd besloten door een zoo milde bommen bedeeling dat men zou beweerd hebben, dat ze hunnen voorraad der maand likwideerden.

Gedurende den nacht werden er bommen afgeworpen in de Vaartbleekersstraat, Voorhavenlaan, Vuurtorenweg, de Smet de Naeyerlaan, Electriciteitsfabriek en Thorhoutsche Steenweg. Een viel op het huis van Van Dycke, Thorhoutsche Steenweg, 54 en beschadigde er dak achtergebouwen en stalling. Geen enkel der gestalde duitsche paarden bekwam een letsel.

's Namiddags om 3 uur, nieuwe bommeling maar de vijf afgeworpen bommen ontploften allen in zee langsheen het strand.

Een uur later werden bommen geworpen in de Hofstraat en omliggende straten en ditmaal was de schade tamelijk aanzienlijk. Op de Van Iseghemlaan ontplofte eene bom op het voorland tegenover het huis dragende het nummer 13 en beschadigde er erg deur en gevel ; eene tweede bom ontplofte in het midden der straat tegenover nummer 16, sloeg den hoek weg van het *Hotel de Lyon* en beschadigde den gevel van het *Hotel Royal de Prusse*. Eene derde bom viel in de Capucienenstraat op den koer van nummer 29 en sloeg den scheidsmuur in. Twee bommen vielen in de Hofstraat en beschadigden er een twaalftal huizen, waaronder een, nummer 2, zeer erg, alsook een huis, nummer 8 uit de Platformstraat.

Vielen als slachtoffers : zwaar gewond, later besweken : De Busscher Marie, 68j., Van Iseghemlaan, 19, rechter been. Erg gewond : 1. Lanssens Ernest, 46 j., Van Iseghemlaan, 61, hoofd ; De Knock Oscar, 45 j., Léopoldlaan, 8, rechter arm en been.

Licht gewond : Myllecam Lea, 11 j., Van Iseghemlaan, 14 linker arm.

De maand Augustus liep gemakkelijker af. Alhoewel de vliegeraanvallen veel talrijker waren, werd er minder schade aangericht en minder slachtoffers. Voor gansch de maand hadden we maar een half dozijn dooden, terwijl in de voorgaande maanden er soms zoveel en meer waren op een enkelen dag. Dit komt ook grootendeels omdat we in die maand geen enkele beschieting hadden.

Gedurende den nacht van den eersten tot den den 2Oogst werden er 3 maal bommen afgeworpen. De eerste aanval had plaats om half twaalf. Een der bommen viel op het huis 122 Nieupoortsche Steenweg, sloeg er den huisraad stuk, maar liet de bewoners ongedeerd. Het dak werd vernield, den achtergevel omgeslagen, het plafond stortte in, en verscheidene deuren werden afgerukt.

Kwart na 3 uur 's morgens tweede aanval rond de de Smet de Naeyerlaan maar zonder schade aan te richten zoomin als de volgende waarvan de bommen een uur later vielen op de wijk Conterdam rond de Camerlynck Sluis.

Den 4den Oogst waren de bommen slechter gemutst. Om half negen gingen ze den Breedene Steenweg, Gilles Beurkelstraat, Vuurtorenweg en Stokersstraat te lijf. Er werden echter meer personen getroffen dan er huizen beschadigd werden.

Erg gewond, later bezweken : Schaut Germaine, 20 j., Breedeneweg, 47, beide beenen. Erg gewond : 1. Vercruysse Pieter, 61 j., Breedeneweg, 39, rechter zijde ; 2. Roets Valérie, 44 j., Breedeneweg, 57, gezicht en beenen. Licht gewond : Versluys Karel, 68 j., Breedeneweg, 52, rechter arm.

Den 6den kwamen er kwart na elf vliegers boven de stad zweven die hevig beschoten werden toen opeens een oorverdoorvende ontploffing ontstond. Eene bom was gevallen op de Groote Markt, langs den Noordkant van den kiosk. Men zag op de steenen met moeite den indruk der gevallen bom maar de gevolgen waren zoveel te geweldiger geweest. Al de ruiten waren uitgeslagen langs drie kanten tegelijk, den kant van het *Hotel de l'Empereur*, den kant van het Stadhuis, den kant van het *Cercle Cecilia*. Een stuk der bom vloog dwars door de vensters van den *Zwarten Leeuw* tot in het bed van Mevr. De Meester, wier man eenige maanden te voren gedood werd door eene bom. Zij ontkwam den dood door tusschen het bed en den muur te gaan liggen op het oogenblik dat de vliegers beschoten werden.

Een tweede bom viel in het achterhuis van de specerij van L. Janssens in de Breidelstraat en sloeg er den boel aan stukken.

Andere bommen vielen in de Weststraat, de Louisastraat, de Kapellestraat, de St Sebastiaanstraat, de Groenselmarkt waar alles zich bepaalde tot beschadigde gevels en gebroken ruiten. Hetzelfde gebeurde op de Vuurtorenwijk met het politiebureel en de kerk.

's Anderendaags kregen we maar een enkelen aanval 's namiddags kwart na 3 uur. Eene bom die niet ontplofte viel in het keldergat van een huis der Yzerenwegstraat. Eene andere viel op den binnenlander Esther-Marie ,schipper A. Van den Berghe van Meirelbeke. Het lag gemeerd in het nieuw dok en was geladen met ijs. Dat verkoelde eensklaps de vernielzucht der bom zoodat ze heel braafjes bleef liggen.

Den 8sten Augustus, werden rond half twaalf 's nachts de weesjongens van het gesticht van St Vincent-Ferrerius uit hunnen slaap gerukt door eene geweldige ontploffing. Eene vliegerbom was gevallen op 15 meters afstand slechts van de slaapplaats waar 94 weesjongens zich op dat oogenblik bevonden. Men kan begrijpen wat een paniek er ontstond wanneer al de ruiten naar beneden rinkelden bij den daverenden knal, te meer daar kort daarop eene tweede bom ontplofte tusschen den muur van het gesticht en de in opbouwzijnde kerk van het H. Hert, gevolgd van een nieuw ruitenmuziek in de Molen-, Weezen en Rentenierstraten.

De andere afgeworpen bommen waren niet ontploft.

Den volgenden dag kregen we eenen aanval volgens al de regels van de kunst. Beschermd door eenen bewolkten hemel waren 17 vliegmachienen Oostende genaderd

zonder door den vijand te zijn bemerkt geweest. Rond den middag, wanneer ze boven de Vuurtorenwijk waren kwamen ze van achter de wolken te voorschijn en deden eenen echten bommenregen neerkomen op de werf en op de ongelukkige wijk. In de Avisostraat, en in de Congolaan werden verscheidene huizen getroffen en vernield. De andere bommen bepaalden zich bij het omwoelen van het land.

In de vernielde huizen waren er verscheidene slachtoffers.

Gedood : Cools Alfred 16 j. Avisostraat, 4. Zwaar gekwetst. Carette Valeria, vrouw Theofiel Cools, 37 j. Avisostraat ; Cools Frans, 12 j. Avisostraat, 4. Licht gekwetst : Jonckheere Camiel ,2 j. Avisostraat, 17 ; Decouter Julie, 22 j. Avisostraat, 17.

Daarmee was de reeks groote aanvallen opnieuw ingezet want den dag daaropvolgende, den Zaterdag 10 Augustus, kwamen er rond 11 uur in den voormiddag, 34 vliegers boven de stad verdeeld in 3 escadrillen, die eene bommeling van belang begonnen. Eene bom viel op den hangar der statie, waar men eertijds de kleine verzendingen aannam, rechtover het schoolschip, en sloeg er alles kort en klein. Een ander deed het achterhuis instorten van August Bentein op de De Smet de Naeyerlaan. In de Vrijhavenstraat deed eene bom den scheidsmuur omstorten van het klooster van St Josef.

Dat was de eenige stoffelijke schade na al dat geweld, maar er waren wederom ongelukkige slachtoffers gevallen.

Een jongen van twaalf jaar, Thuyn Georges, wonende op de wijk Conterdam, die eten ging dragen aan zijnen vader die in de statie werkte, werd door eene bom gedood.

August Bentein werd licht gekwetst bij het instorten van zijn achterhuis evenals Karel Boes, 68 j. Lijndraaierstraat 34.

Om 7 uur, 's avonds kregen we eene tweede uitgaaf uitgevoerd ditmaal door een tiental vliegers. Eene bom viel op de gewezen militaire bakkerij der Langestraat en vernielde er het achterhuis ; eene andere deed hetzelfde met het woonhuis van de brouwerij Demaecker in de Louisastraat. Eene bom meende een paar roeiers, Amédée De Puydt en Max Tabary, die aan 't varen waren in den vijver van het Maria-Hendrikapark te knippen, maar rekende zonder de behendigheid onzer Oostendsche roeiers. Deze kwamen er met een paar lichte verwondingen van af bij het ontploffen der bom in het water.

Enkele bommen ontploften op de de Smet de Naeyerbrug.

De stoffelijke schade was heel klein en er waren ook maar eenige lichtgekwetsten : Brachet Mathilde, 52 j. Langestraat, 32 ; Depuydt Amédée, 18 j. Léopoldplaats ,1. Tabary Max, 28 j. Langestraat, 70 ; Lecluyse Albertine ,17j. Weezenhuisstraat, 17

Na een dergelijken dag, die zooveel ellende in onze stad gesticht had, had men toch aan de geschokte zenuwen wat nachtrust moeten gunnen maar jawel. Van half twaalf tot half drie 's morgens kwamen er den 11den voortdurend vliegers en werden er een dertigtal bommen afgeworpen. Vele menschen waren naar de onderstanden ofwel naar het Léopoldspark gevlucht waar ze het overige van den nacht doorbrachten.

Ondanks dat groot aantal bommen was de schade gering. Eene bom viel op den hoek der Keizerskaai en Aartshertoginnestraat. Het was er eene ruitenrinkeling van be-

lang want de ruiten van het Hotel des Thermes, een echt paleis, hadden in eenen ooglang want de ruiten van hetHotel des Thermes, een echt paleis, hadden in eenen oogwenk de straat met een tapijt van vermorzeld glas versierd. Eene bom viel in het achterhuis van eene herberg der Keizerskaai, bewoond door R. Broucke. Niet alleen het gebouw werd beschadigd maar ook de aanpalende bureelen van het gasgesticht. Andere bommen vielen op onbebouwde gronden.

Er waren twee lichtgekwetsten : Roels Louis, waker in het sigarenmagazijn van den heer Smis : Van Hooren Karel, 60 j. Nieuwpoortsche Steenweg 411.

Het was een beroerde zondag want 's avonds, kwart na 8 kregen we een tweeede vliegeraanval, en om 11 uur een derde.

Tijdens den tweeden vliegeraanval werden er 4 bommen afgeworpen in de Tweebruggenstraat en 4 op hangar 7, gebruikt door de Duitschers. De schade was uiterst gering en enkel eene oude vrouw, Opsomer Rosalie, 63 j. wonende Ghistelsche Steenweg 11 werd lichtgekwetst. De derde aanval had nog minder gevolgen want al de bommen maakten veel gerucht maar ontploften op onbebouwde gronden, rond de Sportstraat, het stapelhuis Carbon en rond den gasmeter der Oudenburgstraat.

Dat belet niet dat de bevolking die beide dagen heel wat schrik had uitgestaan. Gelukkig liet men ons een rustigen nacht want eerst om half negen begon 's anderendaags morgens de nieuwe bommenwerping. Van uit het zeegat kwamen een dozijn vliegers opeens van tusschen de wolken te voorschijn en bestookten geweldig het Sas en den omtrek der Zuiveringsfabriek .Al de huizen gelegen tusschen de brug en het huis Van Huelle werden erg beschadigd. Op de straat werd een put geslagen van 18 meters doorsnede op 6 meters diepte, veroorzaakt door een luchttorpedo die met een oorverdoovenden knal ontplofte en de omliggende huizen met zijne scherven zeer sterk beschadigde.

Vielen als slachtoffers :

Gedood : Deschacht Bertha, 18 j. Elisabethlaan 7. Licht gekwetst : Debaillie Yvonne, 14 j. Zuidstraat 1 Breedene. 's Namiddags werd een Amerikaansche vlieger die in zee was neergeschoten geweest, aan land gebracht. Het was een jonge flinke kerel, met pikzwart haar. Hij was gansch in pelsen gehuld en droeg rond de lenden een elektrischen draad. Hij werd van al zijne kleederen ontdaan om begraven te worden.

Met hem werden 7 duitsche mijnenwerpers en 3 matrozen, die te Raversijde door bommen gedood werden, begraven.

Er werd verteld dat, toen het Amerikaansch vliegmachien, door de afweerkanonnen getroffen in zee viel er aanstonds een duitsch schip naartoe voerde. Maar toen het erbijkwam vuurde de vlieger met zijn mitraljeuze op de bemanning en doodde 7 Duitschers. Toen werd hij zelf met revolverschoten afgemaakt. Den 14den Augustus had om 12 uur 's avonds een nieuwen aanval plaats maar wederom langs den kant der Vuurtorenwijk. De twee wachthuisjes van den brugdraaier werden vernield en een der vliegmachienen werd neergeschoten bij de brug welke leidt naar de werkhuizen Smis. Vele bommen vielen op de omliggende aardappelvelden.

Twee dagen nadien rond hetzelfde uur werden wederom een aantal bommen afgeworpen op dezelfde wijk. Al de huizen der Napoléonlaan werden beschadigd. In de Blankenberghestraat stortte een huis in en begroef onder de puinen een klein meisje. Door een bijzonder gelukkig toeval kon het er ongedeerd van ondergehaald worden. Nu kregen we een drietal dagen regen en daarmee ook een weinig rust. Den 14den klaarde het weder op en dadelijk kwamen de vliegers terug en wierpen bommen rond de electriciteitsfabriek op het Sas. Eene bom viel op slechts 150 meters afstand van den gasketel. Eene andere viel op de smis der weduwe Rotsaert die er zich juist bevond. Zij werd op den slag gedood.

Wederom trad eene kleine rustpoos in want eerst den 22sten hebben we eenen vliegeraanval te vermelden.

Rond middernacht werden er verscheidene bommen afgeworpen op de Vuurtorenwijk. Eene ervan viel op de stadschool der Victorialaan, vernielde er het dak en sloeg al de ruiten uit. Het dak en de ruiten der in de nabijheid gelegen kerk hadden ook veel te lijden gehad. Gansch het telefoonnet der wijk werd ontredderd. Was het voor de vuurtorenwijk en het Sas maar eene kleine rustpoos voor de stadswijken was het ntegendeel eene groote, want van af den 10den tot het einde der maand had er geen enkele vliegeraanval meer plaats gehad. Helaas, we zouden die rust duur betalen want den 30sten kregen we eene uitdeeling van bommen waarbij al de vliegeraanvallen der Vuurtorenwijk samen tegen afkonden.

Rond half vijf verschenen een aantal vliegers boven de stad, alhoewel ze duchtig beschoten werden, en wierpen verscheidene bommen.

Eene ervan viel op het dak van de bank *Crédit Ostendais* en ontplofte op den zolder die vol meubelen stond zoodat ze er kon vernielen naar hartelust. Eene andere viel vlak voor het huis bewoond door Mej. Demulder in de Euphrosine Beernaertstraat en beschadigde erg den voorgevel. De bewoonster, die reeds vroeger gekwetst geweest was in de Kapellestraat, werd wederom licht gewond. Een derde viel in de keuken van het huis 118 in de Christinastraat en sloeg er alles stuk. Eene vierde viel in het achterhuis van Juffrouw Piers de Kapellestraat en doodde er de laatste der drie gezusters, zoodat ze nu alle drie aan de bommen ten offer gevallen waren.

Eene vijfde bom viel op het dak der Paterskerk in de Christinastraat maar rolde er af zonder veel schade aan te richten.

De zesde bom viel op het gaanpad voor het huis David in de Ooststraat en berokkende er veel schade aan het woonhuis.

Eene zevende bom viel in de St Paulusstraat op den scheidsmuur der huizen Moerman en Millecam en beschadigde er de daken der huizen 37 en 39.

Eene laatste bom viel in de nabijheid van de Koninklijke kapel, langs den kant der Kerkstraat.

Een overgroot aantal ruiten werden ten allen kante uitgeslagen.

Vielen als slachtoffers :

Gedood : Piers Theresia, 72 j. Kapellestraat, 71. Erg gewond : 1. Gooris Gaspard, 3 j. E. Beernaertstraat, 21, rechter arm ; 2. Vandenbroele Celestina, 48 j., wed. Maes Camille, E. Beernaerstraat, 23, linker bil ; 3. Vulysteke Marie, 68 j., Leopoldlaan, 26 rechter arm. Licht gewond ; 1. Gooris Fernanda, 7 j., E. Beernaertstraat, 21, rechter bil ; 2. Callewaert Henriette, 36 j. vr. Versluys Camiel, Christinastraat, 118, borst ; 3. Demulder Pelagie, 61j., E. Beernaertstraat, 10 ; 4. Herminie Sorel, 40 j., Ooststraat, 30, linkerbeen.

's Namiddags kwamen nog verscheidene vliegers boven de stad maar ze vertrokken zonder bommen af te werpen. Een der vliegmachienen werd getroffen rond de Kursaal door een shrapnell en viel neer te Mariakerke. Het bevatte 3 Engelsche waarvan er een gekwetst was.

Om de maand te sluiten werden er den laatsten dag een twaalftal bommen geworpen op het Sas rond den gasketel, de werkhuizen Smis alsook rond de Zeestatie. Veel gerucht maar weinig wol.

Tijdens de maand September hadden we niet zooveel aanvallen maar het meerendeel waren aanvallen met zeer veel gevolgen.

Ze begonnen met een drietal kleine bommelingen op de Vuurtorenwijk en het Sas waar de bommen ontploften op het land.

Den 5den September had men het wederom voorzien op het centrum der stad want rond half zes 's avonds werden een aantal bommen afgeworpen. Verscheidene ervan vielen langs den voorkant van den Kursaal, in het klein hofje tusschen de Kursaal en de Maxim en een op het gaanpad voor het koffiehuis *Neptune*. Drie burgers en 5 soldaten werden er gedood. Vijf bommen vielen in het kwartier gelegen tusschen de Léopoldlaan, de Lange-en Madridstraat en de Marie-Joséplaats, waar verscheidene huizen beschadigd werden en een overgroot getal spiegelruiten en vensterglazen uitgeslagen werden.

Vandaar vlogen de vliegers naar de Vuurtorenwijk waar ze het overige van hunnen voorraad bommen losten. Vijf vielen er op het land en een in de Edward Hammanstr. waar een huis en het politiebureel beschadigd werden.

Vielen als slachtoffers :

Gedood : 1. Dewulf Lucie, 11 j. Langestraat, 3 ; 2. Dewulf Yvonne, 8 j. id. ; 3. Rozé Louis, 40 j. Godshuizenstraat, 3. Erg gewond : Dewaele Joséphine, 35 j. Langestraat, 5, linker been gebroken. Licht gewond : 1. Coulier Rosa, 40 j. weduwe Dewulf, Langestraat, 3 bil en been ; 2. Dewulf Maria, 5 j. id., hoofd ; 3. Dewulf Frans, 11 j. id., id. ; 4. Huys Josef, 69 j. Visscherskaai, 34, rechter arm ; 5. Janssens Agnes, 23 j., Langestraat, 1 rechter arm ; 6. Maus Alfons, 38 j. Peter Benoitstraat, 18, rechter schouder ; 7. Van Praet Euphrasie, 59 j. weduwe Speecke Polydoor, Veldstraat, 96, arm.

Twee dagen nadien kregen we wederom twee aanvallen op één en denzelfden dag.

Om elf uur 's morgens werden er 17 bommen afgeworpen op de Vuurtorenwijk, langs den oostkant der voorhaven, in de weide van M. Van Sieleghem en errond. Het schaap van de weduwe Vermeersch werd doodgeslagen. In de Zwaluwestraat werd een huis beschadigd. Hendrik Luca, 16 j., oud wonende Albrechtlaan, 40 werd licht gekwetst.

Kwart na twee was het de beurt aan de stad.

Een zestal vliegers wierpen bommen af waarvan er eene viel op het platform van het huis 57 op de Koninginnelaan en veroorzaakte eene geweldige paniek onder de kinderen der Conscienceschool, welke er aanpaalde. Gelukkig hadden er geene ongelukken plaats en waren het grootendeels de ruiten die het moesten ontgelden. Een andere bom beschadigde een gedeelte van den gevel van het kosthuis Willems in de Velodroomstraat.

Nu trad eene groote rustpoos in want er hadden geene aanvallen meer plaats van den 7den tot den 18den September. Dien dag werd er van in den vroegen morgen geweldig geschoten door de batterijen van Oostende en Clemskerke naar het front en om half tien beantwoordde Nieupoort die beleefdheid. In enkele oogenblikken waren de straten doodsch en verlaten en zaten al de onderstanden proppensvol.

Alhoewel het schieten aanhield waagden de menschen het weldra toch eens naar buiten te gaan loeren want men hoorde de ontploffingen rond de batterij Hamilton en op Leffinghe. In de straat welke naar dat dorp voert, en daarom Leffinghestraat geheeten wordt, stortten twee huizen in en werden een drietal achterhuizen erg beschadigd.

In de Rietstraat, werd de zeepziederij Deswaef vernield. Op het land en de wegen rondom de batterij telde men een twintigtal putten. Scherven van zeer groote afmetingen lagen alom verspreid. Enkelen ervan hadden verscheidene slachtoffers gemaakt.

Werden gedood : Van Maele Coleta, geb. te Oostende, den 2 April 1842, wed. Jan Lauwereyns, echtg. Frans Haegheman, Leffinghestraat, 97. — Massenhove Karel, geb. te Ichteghem, den 18 April 1877, echtg. van Elisa Vermeersch, Nieuwlandstraat, 20. — Vanhoeck Léo, geb. te Oostende, den 19 Juni 1913, van Léopold en Elodie Huysseune, Leffinghestraat.

Licht gekwetst : Roose Sidonie : echtg. Huys, Leffinghestraat, 97.

Den volgenden dag om 11 u. werd het ondergebroken gesprek met Nieupoort terug aangeknoopt. Het draalde echter het antwoord want eerst om 1 uur kwam het eerste woord maar de conversatie duurde tot 4 uu. Wederom bleef het beperkt tot den omtrek der batterij Hamilton. Twee huizen van den bouwmeester Devliegher, Conscienceplaats, werden beschadigd. Het eene was bezet door duitsche soldaten maar ze stonden op dat oogenblik op het front. Het ander was bewoond door eene vrouw die, door een gelukkig toeval, eene boodschap gaan doen was.

Op den hoek der Leffinghe- en Nijverheidstraat werd een in aanbouw zijnde huis beschadigd en in de eerste straat werd een achterhuis vernield. Bijna al de huizen werden er van hunne ruiten beroofd.

Op den Thorhoutschen Steenweg werd het achterhuis van 273 en den hof er nevens erg toegetakeld. Daar ook werden een groot aantal ruiten uitgeslagen. Later, wanneer het bevel kwam ze te vullen, telde men niet minder dan 36 putten rond de batterij. Ditmaal liep het voor de burgers beter af want slechts een klein meisje van 7 jaar, Germaine Dalle, wonende Leffinghestraat 268, werd lichtgekwetst.

De schrik kreeg de menschen niet weinig te pakken want een onzinnig praatjen op niets berustend, dat de stad gedurende 4 uur ging beschoten worden had de ronde

gedaan en een groot deel der bevolking had er gehoor aan gegeven. Alhoewel het achteraf bleek dat het gerucht valsch was belette het niet dat er andere lollekens geloofd werden, als een aanval der Engelsche bij middel van zeetanks die te Dover gereed lagen enz. Zelfs de Duitsche soldaten geloofden er aan want de versperringen langs den dijk en de bewakingsposten werden vermeerderd. Ook dat de stad door de burgerbevolking zou moeten ontruimd worden werd wederom overal rondgebazuind.

In de lucht vermeerderde ook de bedrijvigheid want gansche zwermen vliegers, soms 20 en dertig tegelijk kruisten en draaiden boven de stad, waaruit zich soms een luchtgevecht met een even groot getal Duitsche vliegers ontspon, waarbij iedereen bleef staan kijken, onbedacht op het gevaar van bommenwerpen, zoo boeiend was het schouwspel. Gelukkig werden er bij dergelijke gelegenheden geene bommen afgeworpen. Daarbij begon de bevolking opgeruimder te worden want er werd voortdurend door de Duitschers verhuisd en de berichten van het front begonnen de hoop te doen koesteren dat er iets beslissend op handen was zoodat de vrees voor een nieuwen winterveldtocht verminderde en integendeel de hoop op de eindoverwinning der onzen deed ontstaan.

Wel werden we den 25sten wat ontnuchterd door een vreeselijken vliegeraanval op de wijk Blauwkasteel waarop om half twaalf 's nachts, een waren bommenregen neerkwam. Eene bom viel op het huis van August Quarin in de zwaluwestraat dat instortte ende bewoners onder zijne puinen begroef. Twee kinderen, een tweeling, waren op den slag dood terwijl vader en moeder gekwetst, doch levend, er van onderuit werden gehaald.

Een andere bom viel door het dak van een huis op den Thorhoutschen Steenweg en sloeg den muur in van het huis dat er aan paalde. Het een was bewond door Mevr. Houley, het andere door den heer Lust. Het achterhuis van Mevr. Houley diende tot school voor de schoolkinderen der parochie van het H. Hert, waarvan de school bezet was door duitsche soldaten.

Een metser werd er getroffen door eenen steen en was op den slag dood.

Eene bom viel op het huis van den melkboer Pille dat onbewoonbaar gemaakt werd. In den stal werd een peerd gedood, toebehoorend aan den boer der hofstede Hamilton. Alles te samen genomen werden een tiental huizen volledig onbewoonbaar gemaakt, terwijl een aantal anderen min of meer beschadigd werden.

Werden gedood : Van Belle Henri, 56 j. weduwnaar van Melanie De Corte, Thorhoutsche Steenweg, 280. De tweelingbroeders Quarin, August en Albert, 11 j., van August en Maria De Haene, Zwaluwestraat, 5

Licht gekwetst : Quarin August, 41 j., Zwaluwestraat, 5 ; De Haene Maria, 34 j., echtgenoote Quarin id. Drie dagen later werd de vliegeraanval vervangen door eene beschieting waarbij al de vorigen ver in de schaduw gesteld werden, gelukkig niet wat de gevolgen maar wel wat den duur betreft. Ze begon om half drie 's morgens en duurde tot 's avonds half vijf . Van uit Nieupoort en van uit de zee kwamen obussen van het grootste kaliber neer op de wegen van Breedene, Leffinghe, Steene, Oudenburg en Ghistel.

Om 3 uur werden al de tramrijtuigen naar den Haan gesleept en werd in de statie

alles in gereedheid gebracht om te vertrekken. Groote stukken ijzer vlogen op de straten, bijzonderlijk op den Thorhoutschen Steenweg. De pastorij van Mariakerke in de Dorpstraat werd platgelegd en een huis in dezelfde straat werd erg beschadigd.

In de Leffinghestraat werd het huis Deprez onbewoonbaar gemaakt en de stallingen van den ondernemer Smis-Valcke geraakten in een zeer deerlijken staat.

Een kabelballon werd, tijdens het bombardement door eenen vlieger neergeschoten maar de inzittende had den tijd gehad te ontsnappen. Leffinghe had het meest te lijden gehad vooral langs dat gedeelte van den Thorhoutschen Steenweg welke naar het dorp leidt. De pachthoeve van boer Steen werd platgelegd. De boer kwam er met eene lichte verwonding van af maar de boerin, eene oude vrouw van 70 jaar, die bij de stoof zat, kreeg de brandende stoof op het lichaam en werd gansch verkoold teruggevonden. De dochter Mathilde een meisje van 28 jaar, dat aan haar naaimachien zat, werd met machien en al op den openbaren weg geslingerd waar ze dood werd opgenomen. Hare zuster Elisa, die alle dagen melk bracht werd erg gekwetst evenals hare zuster Elodie terwijl het kind van een der dochters, een meisje van 6 j. oud, gedood werd.

De kerk van Leffinghe werd zoo erg beschadigd dat de eeredienst er totaal onmogelijk werd en op het kerkhof werd de grond zoo omgewoeld dat de lijken uit hunne graven geworpen werden.

Het middengedeelte der stad bleef ongedeerd. Dit belette niet dat 's avonds veel menschen het niet waagden in hun huis te slapen en met dekens en stroozakken optrokken naar de onderstanden. Die te huis bleven logeerden in den kelder of legden zich gansch gekleed te bed om, bij het eerste schot, de wijk naar den kelder of eene andere veiliger plaats te nemen. De nacht verliep echter betrekkelijk rustig. Af en toe werd er op vliegers geschoten maar er werden geene bommen geworpen.

Rond 8 uur 's morgens kwam opeens van uit de zee een vliegmachien dat in volle vaart naar den kabelballon van Steene toevloog. Het werd zeer geweldig beschoten, zoodat het onverrichterzake moest terugkeeren. Van den kant der Duitschers waren ze op hunne hoede en werd de ballon vlug naar beneden getrokken terwijl de beobachter, zooals de Duitschers den man op den uitkijk noemden, reeds in valscherm er uit gevlucht was.

Kwart na 9 uur zag men de kabelballon weer rustig in het ruim zweven maar de vlieger had het ook gezien, want, snel als de bliksem, schoot hij van tusschen de wolken en de ballon stortte brandend neer. Stoute Karel, zooals men den vlieger gedoopt had, verdween even snel als hij gekomen was. Men beweerde dat het een Belgisch officier was, luitenant Willy Coppens. Na de bevrijding vernamen we dat het inderdaad zoo was. Om elf uur ontstond een geweldig roffelvuur aan het front en van 3 tot 5 huilden dezware obussen der batterij Deutschland (Breedene). over de stad.

Om half vijf kregen de Duitschers zelf de laag. Twee huizen werden op de Nukkerwijk plat geschoten. Een trein geladen met soldaten en materieel, moest in de statie blijven staan want er vielen obussen in de richting van den ijzerenweg.

Werden gedood : Vandevelde Jules, 37 j., Rentenierssstr. 17 ; Claeys-Devinck Albert, 36 j., vader van 9 kinderen, waaronder zeven zonen werd zoo zwaar gewond dat hij stierf in het lazaret waar men hem eene heelkundige bewerking had doen ondergaan.

Licht gekwetst : Vandevelde Leopold, 44 j., Rentenierssstr. 17 ; De Blieck-Remaut, 30 j., Nukkerwijk.

Daarmee was het tijdperk der beschietingen en vliegeraanvallen voor goed gesloten want wat er gebeurde van den eersten tot den 15den Oktober behoort tot een volgend hoofdstuk, voor ons die gebleven zijn, het onvergetelijke : DE VERLOSSING.

Maar vooraleer daartoe over te gaan hebben we nog andere belangrijke gebeurtenissen te verhalen en wel in de eerste plaats :

DE ROEMRIJKE NACHT VAN DE " VINDICTIVE „

Reeds in 1916 ontstond er in Frankrijk en Engeland eene sterke strooming om de basis der onderzeebooten te gaan aanvallen. Maar dat was niet enkel Oostende en Zeebrugge maar de versterkte gordel tusschen Helgoland, Wilhelmshaven en de Jahde de Weser en Bremershaven, de Elbe met Brunsbuttel en Cuxhaven. Oostende en Zeebrugge versperren, welke sedert 1914 versterkt waren, dat scheen zoo bijzonder moeilijk niet maar die groote basis aantasten met haar ontzaggelijk net van mijnen, met hare zware kustbatterijen, hare beweegbare versterkingen en hare talrijke zandbanken daar was te veel risico aan verbonden. Vooral na het mislukken van de Dardanellenexpeditie was men in de hoogere militaire kringen weinig geneigd om op die voorstellen in te gaan. Er zouden zooveel groote slagschepen noodig geweest zijn dat de oppermacht op zee zelf zou moeten in de weegschaal gelegd worden : Al die beweegredenen hebben zeer lang het ondernemen van eenen ernstigen aanval vertraagd tot er ten slotte besloten werd in 1918 in elk geval de havens van Oostende en Zeebrugge te versperren.

Die versperring werd opgedrongen door de noodzakelijkheid ten allen prijze de veiligheid van het Nauw van Kales te verzekeren waar het vervoer voortdurend aangroeide.

De groote verdedigingswerken der Duitschers in de duinen belette het naderen onzer mijnleggers terwijl ze integendeel de duitsche mijnvegers beschermden. Herhaalde pogingen hadden bewezen dat het beschieten der kust en het bommenafwerpen niets uithaalden en dus geen blijvenden uitslag konden geven.

In Januari 1918 deelde de britsche admiraliteit mede dat een regen van obussen de duitsche kustvloot van Vlaanderen zeer zwaar beschadigd had.

Als antwoord hierop verscheen gedurende de nacht het eskader van Zeebrugge voor Yarmouth en overgoot op hare beurt de engelsche stad met granaten.

De volgende maand drong een duitsche zeeboot ondanks de mijnversperring van Grevelingen, tot in het Nauw van Kales door en zette er gedurende twee dagen het verkeer, volkomen stop.

De openbare meening, welke in Engeland reeds zeer verbitterd was over de werkloosheid der admiraliteit uitte, in geweldige bewoordingen, hare misnoegdheid en eischte

eene spoedige vernieling der duitsche basisen op de vlaamsche kust. Daarenboven kon men onmogelijk nog langer de belangrijke lijnen van ferryboats tusschen Richtborough en Kales, tusschen Southampton en Cherbourg, aan het gevaar van nachtelijke aanvallen blootstellen.

Bij iedere reis vervoerde elk der vier schepen van die lijn 85 wagons, elk van 10 tot 15 ton, kostbaar materiaal en munitie. Het verlies van die overzetbooten, zou de reeds zoo moeilijke bevoorrading van het ontzaglijk britisch leger in Vlaanderen en Frankrijk heelemaal in gevaar gebracht hebben.

Kon men er ingelukken Zeebrugge en Oostende te versperren dan moesten de Duitschers hunne basis verleggen naar den tamelijk afgelegen gordel van Helgoland wat een zware slag zou geweest zijn voor hunne werking in het Kanaal en het Nauw van Kales.

Zoo werd dus die overheerlijke aanval beslist welke een der schitterendste wapenfeiten mag genoemd worden in de geschiedenis van het Engelsch Zeewezen.

Om het uit te voeren moest een gansche samenloop van omstandigheden afgewacht worden : pikdonkere nacht, weinig maar afwisselende wind, eene niet te stille zee zoodat het aanhoudend geruisch alle ander gerucht in zich opneemt en het waarnemen er van belemmert, eindelijk eene klimmende tij welke tegen het aankomen juist tusschen ebbe en vloed zou zijn. Die eenige gelegenheid moest dan dadelijk benuttigd worden want dergelijke kansen doen zich niet zeer dikwijls voor.

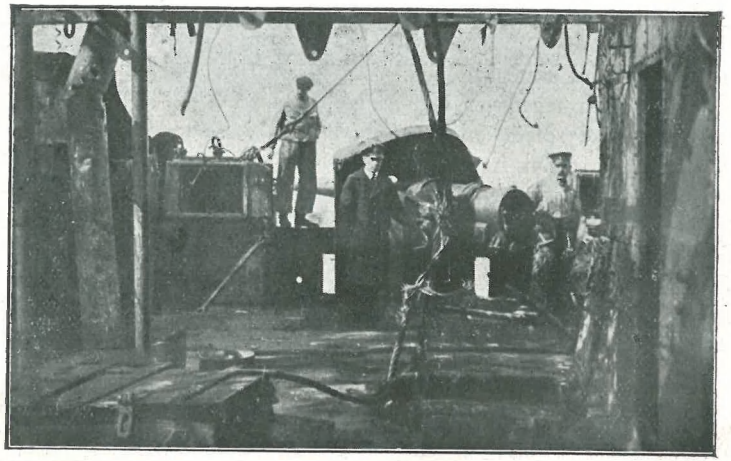
Den 23sten April om half tien 's avonds achtte de jonge bevelhebber Roger-John Brownlon Keyes dat het oogenblik daar was en gaf bevel in zee te steken. Vice-admiraal Keyes is een der jongste opper-officieren van de engelsche admiraliteit want hij is nauwelijks 45 jaar oud. Bevelhebber van eenen destroyer heeft hij in Juni 1900 met een handvol matrozen de forten ingenomen van Takou, verdedigd door duizenden Boksers. Den 28 Oogst 1914 nam hij een werkzaam aandeel aan den slag bij Helgoland en den 25 December 1914 aan den slag bij Cuxhaven. Hij nam ook deel aan de expeditie der Dardanellen en won al zijne graden op de commandobrug van zijn schip tijdens den corlog.

Hij werd bijgestaan door zijn tweeden stuurman Frank-Arthur Brock zoon van Arthur Brock, door de Engelschen bijgenaamd King's pyrotechnist.

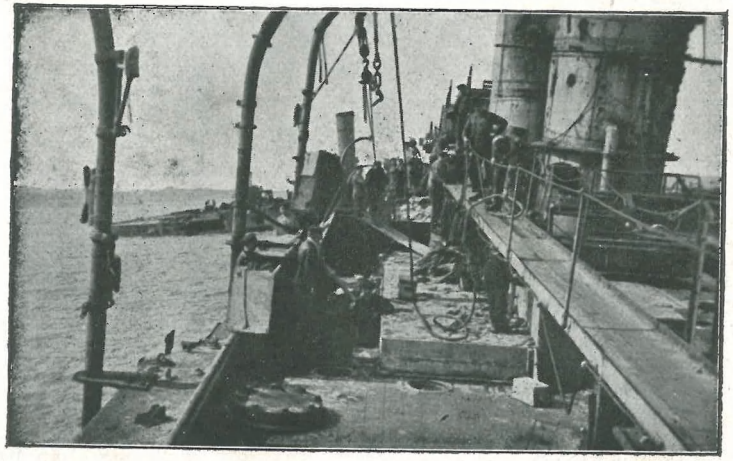
Hij is uitvinder van den kunstmatigen mist welke op zee gebruikt wordt om de bewegingen der schepen te verduiken en is ook de ontwerper van het plan tot versperring der beide vlaamsche havens.

De kleine vloot is eenig in haar soort : zeer oude schepen, merkwaardig vijf en twintig jaar geleden maar die nu niets meer waard zijn, ferry-boats, die vreedzame en zware bakken, welke men te Liverpool gebruikt om de Mersey over te treken, torpedobooten splinter nieuwe destroyers en uiterst snelvurende kanonnen. Alles te samen een zeventigtal vaartuigen welke den allerzonderlingsten aanblik opleveren, maar bijzonder geschikt om het plan uit te voeren waarvoor ze bijeengebracht waren.

Wat men beoogde was het verdelgen van een dubbel wespennest. Sedert den aanvang van den oorlog hadden de Duitschers zich vastgezet op de vlaamsche kust en

De Vindictive

Brillant en Sirius

hadden zich uitstekend weten te bedienen van de twee kunstmatige havens als basis hunner onderzeebooten tegenover het fransch-engelsch Kanaal.

In den nacht welke volgde op het groot patroonfeest van Engeland St-Joris, zouden zij ook den duitschen draak in zijn hol gaan bestoken.

Geen enkel spioen heeft de reden kunnen achterhalen der gedane toebereidselen, zoodat in den nacht van 22 tot 23 April de kleine vloot in het grootste geheim koers zette naar de vlaamsche kust.

Aan den mast van den destroyer *Warwich* wapperde het paviljoen van Keyes.

Op vijftien mijlen van Zeebrugge werd het eskader in twee deelen gesplitst want de twee havens moesten terzelfdertijd aangevallen worden wilde men een samenwerken der duitsche schepen vermijden.

Naar Zeebrugge trok de *Vindictive* een oude lichte kruiser, die, in 1845 gebouwd, meer dan twintig jaar oud is en tot de oude peetjes behoorde met zijne 5.850 ton, zijne 10 kanonnen van 152 m/m, zijne 8 stukken van 76 m/m en zijne 3 kleintjes van 47 m/m en zijne nederige snelheid van 17 knoopen. Hij werd begeleid door 2 ferry-boats van Liverpool, de *Daffodil* en de *Iris*, waarmede hij rechtstreeks den havendam zal aanvallen. Nog ouder dan hij, zijn de kruisers *Entrépide*, *Iphigénie* en *Thétis*, echte oudvaders vermits zij dagteekenen van 1891. Deze zullen hun werk verricht hebben wanneer zij zich voor goed in de haven zullen hebben neergevleid want zij zijn enkel goed om als versperring te dienen voor de duitsche schepen. Eene lichte vloot onder het bevel van kapitein Collins, moet die zes zonderlinge aanvallers ondersteunen.

Een zelfde indeeling slaat den weg in naar Oostende voorafgegaan door de oude kruisers *Sirius* en *Brilliant*.

Een dubbel gordijn destroyers en torpedobooten aangevoerd door kapitein Wilfrid Tomkinson en van motorbootjes onder het bevel van luitenant Welmann zullen de beweging op zee ondersteunen. Daarbij moet men voegen enkele fransche schepen der vloot van het Nauw van Kales.

Maar, het teeken is gegeven en de aanval begonnen.

Met uitgedoofde lichten vaart de *Vindictive* voorop, volkomen onzichtbaar door een dichten nevel welke de bijzondere apparaten der kleine begeleidingsbootjes voortdurend teweegbrengen en welke een lichte bries van het Noord-Oosten naar het land stuurt als een beschermend gordijn.

De Duitschers hebben geen het minste vermoeden van het naderend gevaar. De nacht is stikdonker en er is een natuurlijk mist waarmede de kunstmatige verwonderlijk goed versmelt ; de zee klotst ; de vuurtorens der kust branden en verspreiden wreedzaam hun aanwijzend licht.

De *Vindictive* en zijne gezellen, zich richtend naar die weakomen baak, schrijden vooruit in de grootste stilte.

Reeds hoort men van aan boord de geluiden welke over het strand schuurt of op het metselwerk hamert der kust.

Gehuld in de plooien van hunnen kunstnevel als de godheden van het homerisch tijdperk naderen steeds de engelsche schepen, traag met verminderde snelheid om

beter het gezoef der schroeven te verduiken. Het doel is nabij.

Met gaat het bereiken.....in de kalmte en de stilte van eenen lentenacht. En eensklaps verandert de lichte bries van richting....Ze gaat van het Noordoosten naar het Zuidwesten.... een lange siddering loopt over de kleine vloot en ontdekt ze als een machtig gordijn dat opeens wordt opengeschoven voor eene vertooning. De kunstmatige zeewel als de echte nevel is weggegaan. Een kreet, twintig kreten weerklinken van dichtbij want van op den havendam van Zeebrugge hebben de Duitsche wachtposten op twee honderd meters van hun met ontzetting geslagen blikken een gansch eskader van achter den mist zien te voorschijn komen, een engelsch eskader !

Maar op hetzelfde oogenblik ontbrandt de hel, eene hel van vuur, van razernij, van venken en geraas . Bij het flikkeren van den lichttoren bliksemflitsen de schrijnwerpers, spettert de verblindene magnesium, stijgt de sterrenregen der vuurpijlen, ontbranden de witte klaarten der lichtgevende obussen.

Het onregelmatig gedruisch der golven wordt overstemd door het gebrul der kanonnen, het getok der mitraljeuzen, het gedonder der kustbatterijen, het gehuil der sirenen, der klackson, het aanhoudend gekraak der ontploffingen.

Te laat. Onder een hagel van lood is de *Vindictive* tegen den havendam gebotst, dat hij er van trilde : hij werpt het anker ; hij grijpt toe....van de twee uiteinden van den havendam overgiet een kruisvuur van mitraljeuzen hem met eenen regen van kogels ; de kustbatterijen beuken met hunne zware kartetsen op hem los.

Zoo kalm als gold een spiegelgevecht staat de bevelhebber op de kommandobrug en wordt gehoorzaamd als gold het een doodgewone zaak.

Een bevel : 18 bruggen vallen neer van den kruiser op den havendam, bruggen welke krampachtig bewogen worden door de branding welke de *Vindictive* op en nederstuwt.

Reeds is kolonel Elliot die de bemanning aanvoert vermorzeld door eenen obus, kapitein Halakan, die de *blue Jackets* aanvuurde weggemaaid door de mitraljeuzen.... de schommelende bruggen worden stuk gehakt .....wat geeft het ; toch moet men landen. Vooruit ! De mannen springen toe.....velen vallen, de anderen trekken in *goede orde* vooruit, zegt het officieel verslag.

De arm van luitenant Walker wordt afgerukt door eene granaat, hij rolt over het dek en met den arm welke hem nog overblijft groet hij zijne makkers en roept hun toe : « Veel geluk ! »

De havendam wordt stormenderhand ingenomen en de vernieling begint, met vlammenwerpers en dynamiet : 69 mannen zijn met het vernielingswerk bezig en, in enkele oogenblikken, brandt en springt alles : de ijzerenweg, de gebouwen, de hangars, met materieel. De havendam is een wirrewarvan brandende puinen waarin de Engelschen ronddwarrelen en waarop de Duitschers, aan den strijd lijf om lijf verzakend, een orkaan van moordend lood doen neerkomen.

Zich vastklemmend aan het metselwerk zetten de schepen het den vijand goed betaald. Op de *Vindictive* zijn al de dieners der voorste batterij weggevaad ; een nieuwe ploeg komt ze vervangen ; ze wordt stuk gehakt ; een derde ploeg zet zich aan het werk en wreekt de gevallenen.

Kapitein Carpentier, te midden het orkaan, neemt het bovendek in oogenschouw « een echte slachterij « zegt het verslag » *en nochtans, wanneer hij voorbijging richtten de gekwetsten en de stervenden zich op om hem te groeten.* »

Op den boeg werpt een vuurwerker, die voor de eerste maal van zijn leven op zee ging, onophoudend vuurpijlen om de ligging der lichtbaak aan te duiden aan de andere schepen.

De *Iris* en de *Daffodil* leggen aan terzelfdertijd, maar Carpentier, om de ligging van de *Vindictive* te bevestigen geeft aan de *Daffodil* het bevel den kruiser omhoog te lichten en hem *op den havendam te stuwen.*

Reuzenwerk, waarin de *Daffodil* gelukt door zijne ankerbalken op de *Vindictive* te plaatsen en zijne ketels, berekend op 18 pond stoom per vierkanten duim, door eene ongehoorde vermetelheid zijner werktuigkundigen, te brengen op 160 pond zoolang het werk duurt. Hoe ongelooflijk het ook schijnen moge gedurende gansch dat maneuver verloor de *Daffodil*, ondanks het razend schieten der Duitschers, slechts een doode en acht gekwetsten waaronder zijn bevelhebber, luitenant Campbell.

De *Iris* integendeel wordt vreeselijker beproefd : zijn bevelhebber Valentin Gibbs wordt de twee beenen afgeschoten. De luitenanten Bradford en Hofkins ,ziende dat de enterhaken te kort zijn om de borstwering te bereiken hijschen ze zelf op den havendam en beiden rollen dopdelijk gekwetst tusschen het schip en den havenmuur. Luitenant Spencer neemt alsdan het bevel over de *Iris* welke door twee obussen getroffen wordt ; de eerste doodt er 49 man en kwetste er 7, de tweede ontploft in de ziekenzaal en doodt er 4 officieren en 26 man.

Terwijl dat Titanengevecht voortduurt hebben de 3 kruisers en hunne begeleiders hunnen haal gehaald en, in rook gehuld als vuurspuwende bergen, dringen ze met volle geweld de haven binnen, recht op de havengeul.

De *Thetis* geraakt er het eerst onder een orkaan van vuur ; maar zijne schroef vernestelt in een net en hij werkt tevergeefs om los te geraken.

Niet meer kunnende vooruitkomen zet hij zijne bemanning af in de motorboot van Luitenant Littleton en wordt ter plaats, te midden de haven opgeblazen.

Luitenant Stuart Bonham Caster stuurt de *Intrèpide* naar den ingang der havengeul, hij wordt er vervoegd door luitenant Billyard Lake, die de *Iphigènie* aanvoert en de beide schepen, 91 meters lang en vol ciment, leggen zich op hun dooie gemak in vorm V in de havengeul.

Eene dubbele ontploffing, de beide schepen springen terzelfdertijd..... De motorboot van luitenant Deaves neemt de bemanningen op. Luitenant Bonham Carter die het laatste gebleven is, moet in zee springen. Ongelukkig zijn zijne kleederen doortrokken met calciumchloruur : in aanraking komend met het water vatten ze vuur zoodat hij als een levende toorts, waarop de Duitschers, op een vijftigtal meters afstand, het vuur

hunner mitraljeuzen samentrekken, wegzwemt. Een engelsch motorbootje snelt hem ter hulp, tilt hem op en voert hem weg.....

Op de vernauwing van de pier, waar deze als eene brug vormt, stijgt een triomfgehuil uit de kelen van een tweehonderd duitsche soldaten : een engelsche onderzeeboot stuurt aan op dien zak zonder uitweg ; bedrogen voorzeker door het verblindend flikkerlichten gaat hij er stranden en zullen ze hem ongeschonden kunnen buit maken.. wreede begoocheling....De onderzeeboot strandt inderdaad : de bemanning springt in zee.... en een vuurzuil van honderd voet hoogte verheft zich ten hemel....vijfentwintig meter staketsel gaan insgelijks de lucht in.... Luitenant Sandford heeft zijnen slag tehuisgehaald door een onderzeeboot volgeladen met springstoffen, te doen ontploffen aan den voet van den havendam.

Een vreeselijk tafereel van verwarring en vernieling ontstaan alsdan.

Een duitsche destroyer wil den weg versperren aan de engelsche schepen die de bemanningen ontvoeren der opgeofferde schepen : een engelsch wachtschip boort hem in den grond met eene torpedo. Een baggerboot de *Brussels* (het schip dat de duitschers buitmaakten en waarvan ze den bevelhebber, Fryatt te Brugge doodschooten) dienstschepen, wachtschepen, door de Engelschen getorpedeerd, springen of stranden. De duitsche kanonnen schieten in het wilde, op de havendam, de haven, de wrakken, de schepen. Van uit zee bestoken, met eene wiskundige regelmatigheid, de engelsche monitors de duitsche kustbatterijen met hunne zwaarste kartetsen. Twee vuurlijnen doorkruisen elkander over de haven waarvan het water opbruist in ontelbare reuzenfonteinen.

Het werk is geeindigd....de aftocht begint. De overlevenden der landing keeren op de schepen terug : de *Vindictive*, de *Iris* en de *Daffodil*, alle drie deerlijk gehavend, rukken zich los van den havendam, welke op eene lengte van 1200 meters in brand staat. De conter-torpedobooten *North-Star* en *Phœbe*, de motorbooten, de wachtschepen, de torpedobooten verlaten de haven. Allen verdwijnen in den donkeren nacht beschoten door 120 kustbatterijen, welke brullend en als razenden er op losdonderen. Maar ze worden op hunne beurt bestookt door de engelsche monitors die de vlaamsche kust in eenen helschen vuurpoel herscheppen.

De engelsche schepen worden daarenboven dadelijk omringd door de steunschepen welke insgelijks de afdeeling van Oostende opnamen. Op de mast van de Warwick verschijnt de melding : « Goed gelapt, *Vindictive !* »

Terwijl, bij het aanbreken van den dag, het gedonder der duitsche batterijen uitsterft, keert de kleine vloot triomfantelijk naar de engelsche havens terug. Zij heeft in het geheel 588 man aan dooden, gekwetsten en verdwenenen verloren. Onder de gesneuvelden bevond zich bevelhebber Brock. Wat den aanval op Oostende betreft, die was niet minder vermetel als die op Zeebrugge maar hij was mislukt tengevolge van verscheidene omstandigheden. Zoo had de vijand de groote boei van de Stroombank weggenomen en ook al de andere seinen welke de Engelschen van eenig nut hadden kunnen zijn. Ze hadden een gedeelte van het staketsel opgeblazen, en, wanneer de engelsche schepen 's nachts naar Oostende vaarden waren 9 duitsche torpedobooten aan het laveeren in de reede.

De *Sirius* en de *Brilliant* werden voorafgegaan door de smokeboats (smoorbooten) maar een half uur voor ze aan onze haven toekwamen veranderde de windrichting, zooals we hooger gezien hebben, en de kleine vloot werd dadelijk verraden door de schijnwerpers. De motorbooten hadden aan den ingang der havengeul bengaalsch licht aangestoken maar het werd weggeschoten door de duitsche batterijen.

De *Sirius* werd zoo hevig toegetakeld door de duitsche obussen dat hij reeds in zinkenden toestand was toen hij den ingang der havengeul naderde. Door de sterke stroming misten de beide schepen den ingang en strandden ter hoogte van de Halve Maan. De bemanningen werden opgenomen door de begeleiddende motorbootjes, onder het bevel van kapitein Hamilton Benn. De leiding van den aanval was toevertrouwd aan Commodore Hubert Lynes.

In tegenstelling dus met sommige verhalen, en zelfs van het officieel verslag, was de aanval op Oostende volkomen mislukt en bleef de haven heelemaal vrij daar de *Sirius* en de *Brilliant* buiten de havengeul en buiten den weg der scheepvaart gestrand waren. Beide wrakken liggen overigens nog altijd op dezelfde plaats, het beste bewijs, daar ze hoegenaamd geen de minste belemmering opleveren voor de scheepvaart.

Tengevolge van het helsch bombardement waren er te Oostende elf dooden, terwijl er van den kant der Engelschen geen verliezen vermeld wordt.

Daags na den mislukten aanval werd de Zeedijk van de Kursaal tot aan de Kaai, « gesperrt ». De volgende dagen werkten sterke ploegen Oostendsche werklieden onder de leiding van duitsche militairen, met koortsige haast om de bedden gereed te maken voor de vier 17 cm. kanonnen, welke door zware tractors werden aangevoerd.

Ook werd begonnen aan het uitdelven van den dijk en aan het bouwen der onderstanden, waarin mijnwerpers, op draaiende schijven, werden geplaatst. De staketsels werden op vele plaatsen opgeblazen en de leuningen afgezaagd.

Tegen den 10 Mei was de batterij gereed en had het einschieszen reeds plaats gehad. 's Avonds kruisten 25 vliegers boven de stad en iedereen had het voorgevoel dat de nacht wederom « dicke luft » zou brengen, volgens een algemeen in gebruik geraakte uitdrukking, en menigeen ging met een gevoel van angst naar bed.

En inderdaad in den nacht van 10 tot 11 Mei beproefden de Engelschen voor de tweede maal de versperring der havengeul. Wederom was het Commodore Hamilton Benni, die de leiding had onder het bevel van Vice-admiraal Roger Keyes. Monitors, torpedobooten, motorbooten, smokeboats en vliegtuigen hadden elk hun nauwkeurig aangewezen deel in den aanval. Ook de landbatterijen, in het onbezette Vlaanderen, moesten ingrijpen in den strijd tegen de duitsche kustbatterijen.

De nacht was gunstig : weinig wind die van uit het noord-westen blaasde. De hemel licht blauw, was bezaaid met eenige sterren en verlicht door een flauwe maan ; de zee was stil en goed geschikt voor de motorbootjes. Van Duinkereke kondigde men aan, door eenige kanonschoten, dat duitsche vliegtuigen de zee bewaakten, en er werd op de kustbatterijen, zooals men deed tijdens den vorigen aanval, niet geschoten, vooraleer het stuk te wagen.

Een uurwijzer was vastgesteld geweest voor ieder tijdstip der bewerking, de staf

had zelfs den juisten tijd opgegeven voor de uitwerking van den smoor. De monitors, strijdveerdig in zee, wachtten het sein ; de groote batterijen in 't onbezet Vlaanderen waren gereed om de uitwerkingen van het duitsch grof geschut te belemmeren, eindelijk waren de vliegtuigen, aangesteld om de stad te bombardeeren, in de lucht om bij het eerste signaal hun werk aan te vangen, terwijl de groote torpedobooten ten westen van de kleine bootjes hunne ronde volbrachten.

De *Vindictive* komt plechtstatig vooruit in de richting van de verlichte boei door een motorboot bij de Stroombank geplaatst ; 4 minuten vooraleer de boei bereikt te hebben en een kwart uur vooraleer de havengeul genaderd te zijn, werd bevel gegeven aan de batterijen het vuur te openen. Twee motorbooten, onder de bevelen van luitenanten Reid en Poland, snellen naar de uiteinden van de stakketsels om een torpedo af te schieten, die een der mitraljeuzen die op het Wester hoofd stond, tot zwijgen brengt. Boven de stad ontstond al met eens eene geweldige vlam : 't was het sein gegeven aan de vliegtuigen die dadelijk bommen wierpen terwijl de monitors de kust bestookten.

Niettegenstaande de waakzaamheid vn de Duitschers is de verrassing volledig. Tot schot van de kust afgekomen, tenzij eenige luchtkogels. De motorbootjes, bemand door de matrozen van de *Royal Naval Volunteer Reserve*, hadden prachtig werk verricht met de *Vindictive* op eene zoo degelijke als kunstmatige wijze aan het zicht te verduiken, zoodat de duitsche lichtkogels verbleekten voor de engelsche wolk en hunne lichtwerpers als tegen eenen muur botsten.

Hunne waarnemers waren daardoor als verblind wanneer hunne kanonnen in werking kwamen. Het was een oogenblik van helsch gedonder ! De kust bezet door de batterijen *Tirpitz*, *Hindenburg*, *Deutschland*, *Cecile* en anderen met kanonnen bewapend van 6 tot 15 duim, op draaitorens geplaatst, was als ééne vlam ; allen schoten tegelijk en zonder ophouden op de wolken, op de monitors, terwijl de vliegtuigen bommen wierpen en opgezocht en beschoten werden door de duitsche revolverkanonnen ; vuurpijlen vlogen in de lucht en vielen als sterrenregen op de aarde. Van uit zee was het tooneel tragisch en men kan zich geen denkbeeld vormen van het vuurwerk dat daar ineens ontstond. Te midden al dat vuur en gedonder vaarde de *Vindictive* naar de havengeul. Op dit oogenblik werd men op de torpedobooten gewaar dat een natuurlijke mist de kunstmatige vervangen had, want het water leekte van het touwwerk en er was geen ster meer in de lucht te zien ; de destroyers moesten hunne lichten aansteken en gebruik maken van hunne sirenen om zich bij het werk te behouden ; de vliegtuigen moesten hunne tusschenkomst staken en de *Vindictive*, die nog wat weg af te leggen had, was in de duisternis gedompeld. De motorbootjes draaiden rond den reus met hunne *Dover flares*, waarmede zij op mijlen afstand licht konden verspreiden.

De *Vindictive* begon te kruisen om de havengeul te vinden ; twee maal vaarde hij er over, en, de derde maal, maakte de kapitein gebruik van een gat dat in den mist ontstond om bij de haven te varen. De motorbooten snelden in allerhaast de geul binnen, onder het geweldig vuur van de Duitschers, en plaatsten een licht tusschen de twee stakketsels. De *Vindictive* stuurde in de geul. . . .

Hij was binnen ! Maar onmiddellijk vonden de kanonnen hem ; elke second werd hij getroffen terwijl de bruggen door de obussen als gevaagd werden. De mitrailleuzen van den dijk braakten een regen van kogels op het schip, wiens achtergedeelte door een obus verbrijzeld werd, waarbij al de inzittenden gedood werden. De onder- en bovenbruggen en de kaartkamer werden door de kogels en het vuur zoo geteisterd dat bevelhebber Godsal, die het schip geleidde, gebood aan zijne officieren zich met hem op de commandobrug te plaatsen.

Op het oogenblik koos commandant Godsal de ligplaats uit voor het schip, en hij gebood aan den loods naar den rechten kant te sturen.

De *Vindictive* gehoorzaamde, plaatste zich aan het oosteinde van het stakketsel en bereidde zich den omloop van zijn 320 voetlengte dwars door de geul te stellen. Op dit oogenblik trof een obus de comandobrug. Commandant Godsal werd met twee zijner officieren gedood, en de omloop van het schip kon niet gebeuren. . . De *Vindictive* vormde met het stakketsel een hoek van ongeveer 40 gr. 150 meters van het uiteinde gevoerd.

Commandant Godsal had het bevel gevoerd op den *Brillant*, tijdens den eersten aanval, en had zich aangeboden met al zijne officieren om de *Vindictive* in de haven te plaatsen. De Engelschen leden groote verliezen terwijl zij het schip verlieten.

De vuurpijlen om de bemanning terug te roepen, werden om 2 u. 30 afgeschoten van op het admiraalschip. Vice-admiraal Keyes woonde van op den destroyer *Warwick* de bewerkingen bij.

Met rechtmatige fierheid mocht de engelsche vloot naar Engeland terugkeeren : hare taak was ditmaal volkomen volbracht.

Door twee daden van koenheid en methode waren de twee basisen der duitsche duikbooten voor goed onschadelijk gemaakt want de verlossing zou komen vooraleer duitsche ingenieurs iets hadden kunnen ondernemen om de versperringen uit den weg te ruimen.

Op de 54 mannen die aan den tocht deel namen waren er maar 7 dooden en 2 krijgsgevangenen. Tengevolge van de duisternis waren deze laatsten er niet in gelukt de motorbootjes te bereiken en zaten verscholen tusschen het paalwerk wanneer de Duitschers ze ontdekten. Onder de gekwetsten waren er later nog enkelen die aan hunne wonden bezweken. Voor zulk een buitengewoon gevaarlijke onderneming was het verlies dus zeer gering geweest.

Bij de verlossing was echter het wrak een groote hinderpaal voor onze haven en moesten de maalbooten naar Zeebrugge varen.

Ramsgate bood 3 millioen pond voor het overbrengen naar Engeland maar het schip was zoo erg toegetakeld dat het volstrekt onmogelijk bleek het daarvoor voldoende vlot te brengen. Het eenige wat kon gedaan worden was het in staat te stellen zijne plaats te verlaten om buiten den vaarweg gebracht te worden.

Dit werk werd ondernomen door de Salvage Section der Britsche Admiraliteit onder de leiding van Commodore Young en den 15-16 Augustus tot een goed einde gebracht.

De kiel van het schip was gebroken en overal met gaten doorboord bijzoover zelf

dat er bijna geen kiel meer bestond, zoodat bij lage tij het schip nog vol water stond. Zoo kwam het dat de voorbereidende werkzaamheden zooveel tijd gevraagd hebben want er moest eerst en vooral een gansch nieuwe kiel gemaakt worden.

Het was dan ook een pakkend oogenblik toen den 16 Augustus 1920 de *Vindictive* in statige vaart vooruitschreed onder het getoet der sirenen en het hoerageroep van duizende toeschouwers.

Op enkele meters van den dorpel van het Leopoldsas, op ongeveer 12 meters van het Oosterstaketsel, gansch uit den vaarweg der havengeul liet men het roemrijke wrak wederom zinken tot er verder over zijn lot zou beslist worden.

DE VERDEDIGINGSWERKEN DER KUST

Het is ontegensprekelijk dat de Duitschers, in dit opzicht een echt reuzenwerk verricht hebben. De overblijfselen dier ontzaglijke verdedigingswerken slaan nu nog de bezoekers met verstomming.

Van af de hollandsche grens tot aan het front stonden er niet minder dan 120 batterijen waaronder verscheidene van zeer zwaar kaliber. (1) Velen er van werden door de Duitschers opgeblazen ; van anderen werden de kanonnen onbruikbaar gemaakt. Het meerendeel werden, op bevel van het Staatsbestuur afgebroken, zoodat de tegenwoordige duinen slechts nog hier en daar enkele gebetonneerde onderstanden bewaren.

Voor het uitzicht van de batterijen in de duinen hebben we eene beschrijving van eenen oorlogscorrespondent verschenen in 1917 in de *Kolnische Volkszeitung* :

« Wij treden binnen. Vooreerst boeit eene smaakvolle zandsteenenplaat den blik, zij draagt,benevens het jaartal 1914, den naam van een generaal, door iederen Duitscher gercemd, wiens roem als legeraanvoerder zoo groot is als die van inrichter, en naar wien deze batterij geheeten werd. (2)

Hoe onbeduidzaam het geheel er van buiten uitziet zooveel te meer indruk maakt ze op de toeschouwers voor wat het binnengedeelte betreft. Alles staat hier in het teeken van de hoogstingespannen wilskracht. Het krijgshaftig der batterijinstellingen en loopgraven bekomt een lachender uitzicht door fleurig struikgewas, bontgekleurde hofjes, jeugdig groen, enz. De vertrekken voor de mannen zijn luchtig, helder en huiselijk alhoewel zij als onderstanden onder de duinen gebouwd zijn.

Ik herinner mij de klachten over het vele ongedierte in de meer naar voren gelegen duineninstellingen. In deze batterij is daarvan niets te bemerken. Hier zijn nette dekkingsplaatsen, voor wier vensters bloemenkisten staan, meestal uit de flora der duinen.

Achter den onderstand der manschappen leert ons een eigenaardige gedenkzuil de bekomen uitslagen der batterij. Dit monument te midden eenen grooten moestuin met konijnen en pluimvee is wel eenig in zijne soort. Vier vijandelijke vliegmachienen moesten daartoe bijdragen, twee fransche en twee engelsche. Daarbij mijnen en elf gra-

(1) Een oogslag op het kaartjen dat in het boek zal opgenomen worden zal de ligging van al de zware batterijen aanduiden.

(2) Batterij Baeseler.

naten van het meest verschillend kaliber ; natuurlijk allemaal blindgangers.

Plotselings alarm ! Vijandelijke vliegers zijn in den mist over de zee bemerkt geworden. Vijf-en-veertig sekonden later zijn al de mannen op de gevechtsposten. De kanonnen donderen. Vlokkige schrapnelwolkjes verschijnen aan den hemel en zeer snel draaien de vijandelijke vliegers af. Dit schijnt mij, na de zooeven geziene gedenkzuil, maar het best in hun eigen belang.

Wat later sta ik in eene andere batterij, aan wien een beroemd admiraal zijnen naam geleend heeft. (1) Eene ruime plaats ontrolt zich voor het oog, daarin loopgrachten, wallen, zandheuvels. Af en toe onder eenen pantserkoepel den reusachtigen loop van een zwaar kanon. Links een heendenvijver. Deze is niet door de vlijtige handen van matrozenartilleristen ontstaan maar door de Engelschen, die een obus van het zwaarste kaliber in de batterij wierpen. Regen en grondwater veranderden den nutteloozen granaattrechter in een nuttigen vijver voor het gevederde volk.

Indrukwekkend is het uitzicht der reuzenkanonnen. Zoo vreedzaam heden hunne aanschouwelijke rust aanmoedigt zoo verschrikkelijk kan hunne werking zijn wanneer ze hunne bronzen groeten naar het vijandelijk front zenden. In Januari 1916 nam de tot dan toe zeer levendige waarneming der Engelschen op de hoofdtorens der kathedraal van Nieupoort (2) plotseling een einde. Op een afstand van 20 kilometers wonden deze beroemde brommers 10 schoten van het zwaarste kaliber en bekwamen 6 treffers. De plaat, welke dezen roemrijken dag doet gedenken, hangt in de offiziersmess, een met veel smaak onder den zandberg gebouwd vertrek. Namen vliegen aan mijn oor voorbij van groote mannen die hier te gast waren. Het guldenboek der batterij, in hetwelk zij hunne indrukken, deels in versvorm, neerschreven, getuigt van hunne hoege tevredenheid over het geziene.

Meer naar het Oosten gaat de weg. Nu werd aan de batterij 12 bij Oostende een bezoek gebracht. (3) Bloemenstruiken staan hier in mijnbollen van gegoten ijzer. In een enkelen winternacht spoelden niet minder dan 50 mijnen aan, waardoor de Engelschen aan deze batterij kosteloos de meest praktische bloemenbakken der wereld leverden. Ook hier ziet men wederom den polsslag van duitsche orde en geregeld zakenbedrijf : een groote groentenkweek, visschersbedrijf, eene rookerij.

Onze Marineartilleristen hebben zich reeds vroegtijdig op de zelfverzorging toegelegd. Zij beplanten den tuin die zij met van ver bijgehaalde aarde te midden de duinen aanlegden, en bevaren met eigen booten de zee om er de kostbare levende schatten uit te halen. De bloemenkweek is een bijzonder bankbaar kapitel. De liefde van den Marinesoldaat voor al wat groen is vindt niet alleen hare uiting in den mijnbloemenbak maar zelfs in kleine sigarenkistjes waarin hij te midden van het zandige land, er zijn *eigen* tuin op nahoudt. Een roerende trek van het duitsch gemoed.

(1) Batterij Tirpitz, door de Oostendenaars geheeten Hamilton, wegens de nabijheid der hofstede van dien naam.

(2) Een grove misslag van den oorlogscorrespondent.

(3) Hier wordt *Katzbach* bedoeld waarvan verder sprak is bij de beschrijving der batterij Deutschland.

Daarna gaat het naar den Hindenburgkelder, eén oud fort dat Napoleon in 1804 tot verweer tegen de Engelschen bouwde.

Als onze lieden in de eerste oorlogsweken naar Oostende kwamen vonden zij het fort vervallen, verzand en overgroeid. Duitsche wilskracht maakte het vrij en heden is in de kazematten een gezellige bierkelder voor officieren en soldaten ontstaan, waarvan het bezoek aanbevolen wordt aan al wien het noodlot naar Oostende voert. »

Het spreekt van zelf dat de schrijver in dat oogenblik tal van bijzonderheden over de batterijen zelf mdest verzwijgen en dat hij daarenboven, tot slot van zijn reisverhaal, een bijzonder loflied aanheft ter eere van den duitschen geest den duitschen moed en de duitsche macht en vooral dat hij zijn volledigste vertrouwen uitdrukt in de doelmatigheid der verdediging. Daarom schreef hij in het gulden boek van een der batterijen welke hij bezocht :

Manch starken eindruck nehm ich hin
Mit mir von Flandren naar Berlin
Doch dieser wierd der starkste sein :
Lieb vaterland kannst suhig sein !

Menig sterker indruk neem ik mee
Met mij uit Vlaanderen naar Berlijn,
Doch deze zal de sterkste zijn :
Lieb vaterland kannst ruhig sein !

Het eerste klinkend antwoord hierop was de koene daad van de *Vindictive* en het tweede het offensief van 1918.

Van al de batterijen echter welke er rond Oostende gebouwd werden is ontegensprekelijk de batterij Deutschland de sterkste. Daar ze nog behalve de kanonnen, in zeer goeden staat is en jaarlijks door een zeer groot aantal vreemdelingen bezocht wordt willen we daarover in wat nader bijzonderheden treden.

Veel minder sierlijk aangelegd dan de batterij Tirpitz maakt ze echter een grooteren indruk door hare ontzaglijke onderstanden en hare ontzaginboezemende kanonnen. Zij is werkelijk grossartig zooals de Duitschers zeggen. Gelegen in een echte wildernis, een kilometer en half van de kust vormt zij een buitengewoon sterke vesting.

Terwijl rond de batterij Tirpitz tal van groote putten de hevigheid aantoonen der talrijke beschietingen, zijn ze rond de batterij Deutschland eerder zeldzaam. Dit komt omdat, van den eenen kant, het bestaan der batterij slechts in 1917 voor het eerst aan de Engelschen bekend werd en ze van een anderen kant ,wegens hare ligging, zeer moeilijk op te sporen was.

Meer dan eens werd een der kanonnen van Tirpitz getroffen terwijl zulks nooit het geval geweest is met die van Deutschland.

In een der onderstanden nochtans welke thans dienst doet als museum staan eenige prachtexemplaren van granaten welke de Bondgenoten hun zonden als antwoord en die niet ontploft zijn.

Bezoek van Hindenburg aan de batterie Tirpitz

In tegenstelling met de batterij Tirpitz waarvan bijna al de onderstanden opgeblazen zijn zijn die der batterij Deutschland ongeschonden gebleven, buiten een enkele waarvan de vout een weinig ingestort is door een mislukte opblazing. De muren der gebetonneerde onderstanden zijn verscheidene meters dik.

De omtrek der batterij is volkomen effen en een schoone kiezelweg loopend van Noord naar Zuid verbindt de batterij met de koninklijke baan Oostende-Blankenberghe.

De batterij was omringd door een dubbelen gordel toestellen bestemd om rook te maken ten einde de inrichtingen der batterij voor de vliegers verborgen te houden.

Twee soort toestellen werden daarvoor gebruikt : het eerste toestel, waarvan er 107 stuks voorhanden waren, bestond uit eene cylindervormigen bak, met kalk erin, en, gescheiden door een verplaatsbaar schut, zeker vocht, dat op het kalk geworpen de kunstmist vormde.

Het tweede toestel bestaande uit 65 stuks, bestond uit een vierhoekigen bak in der welken men een soort vetachtige, zwarte aarde deed branden. Dit soort toestel werd ook in onze straten gebruikt tijdens de bombardementen.

De eerste gordel stond op 500 meters en de tweede op 1000 meters der batterij.

De Duitschers noemden dat « Hars » en de bakken « Nebeltrommel ». Cylindervormige en vierkante bakken stonden overhands.

Een volledig net met prikkeldraad omringde de batterij.

Een klein verdedigingswerk geopend aan de kraag en in vorm van halve maan bestaat tusschen het tweede en het derde stuk. Nergens zijn er sporen van flankeeringswerken of batterijen tegen vliegers te ontwaren, zooals dit het geval was bij de andere batterijen. Behalve tijdens de laatste maanden der bezetting zouden die batterijen toch overbodig geweest zijn want de Bondgenooten wisten niet dat de batterij bestond. Op zekeren dag dat de engelsche vloot Zeebrugge bombardeerde kreeg zij van de batterij eenige granaten van 750 kgr. en spoedig werd een vliegtuig op verkenning uitgezonden. Het gevolg was dat de batterij voor de eerste maal, maar zonder het minste gevolg, beschoten werd.

Twee maanden voor dat de werken aangevangen werden werd de grond zorgvuldig gepeild, zoodat eerst bij den aanvang van September 1915 met het bouwen aangevangen werd. De batterij werd per opvolgende stukken gebouwd. Eerst werd voor ieder kanon, een fondatie gelegd van 24 meters beton. Dit was noodig ingezien den slechten toestand van den bodem langsheen het kustgebied en de ongeloofelijke zwaarte van het stuk dat er zou op rusten, namelijk 75.000 kgr.

Daarna werd de kuip gemaakt want ieder kanon staat in eene kuip en rond die kuip is een muur in beton van 14 meters breedte op 5 meters diepte.

Vervolgens werd aan de beschermingswerken begonnen, de schuilplaatsen, de flankeerwerken enz. De laatste schuilplaats werd maar voltooid in Juli 1918.

Gemiddeld werden er 700 werklieden gebruikt : duitsche burgers, belgische werklieden, een 100 tot 250 russische krijgsgevangenen, onder de leiding van ingenieurs van Krupp.

Dit personeel werkte niet alleen aan de batterij maar ook aan de verdedigingswerken, namelijk den buurtspoorweg met dubbel spoor, naar Breedene-aan-zee, met vertakking voor ieder kanon.

Het belgisch werkvolk werkte niet veel want velen trokken terug naar huis na 's morgens hunne afwezigheidskaart te hebben afgegeven. De duitsche werklieden integendeel, die aan het eigenlijke verdedigingswerk gebezigd werden, werkten in den beginne dag en nacht.

Het eerste kanon kwam toe met kerstmis 1915, het tweede in Januari 1916 en de twee anderen in November van hetzelfde jaar. Het waren marinestukken van 380 milimeters. Slechts één ervan is volledig gepantserd want voor de anderen was het pantserwerk nog niet gereed toen de oorlog eindigde. Met dit zwaar metalen omhutsel vormt het kanon een echt reuzengevaarte hetgeen niet belet dat het zeer gemakkelijk in alle richtingen kon gedraaid worden daar heel het stelsel op billen loopt. Het afschieten gebeurde bij middel van electricieteit van in den onderstand.

In den onderstand, welke nu dient tot museum heeft men nog den tableau waarop al de batterijen aangegeven zijn met de titels der benoodigde officieren.

Met krijt schreven ze de namen eveneens van degenen die in de verschillende batterijen van dienst waren.

Voor het schieten gebruikte men verschillende soorten granaten :

1. Ontplofbare stalen granaten van 38 ctm. ; kaliber 4. 1 ; gewicht, 750 kgr. ; lading 67 k. toliet ; draagkracht, 34 k. 200.

Wanneer men nu weet dat de batterij stond op 1600 meters innewaarts der kust, op hoogte van kil. 35,500 (35 k. en half der Fransche grens, 5 k. en half van ons Oostelijk staketsel), dan kan men zich een denkbeeld vormen van den afstand tot op denwelken die granaat kon vliegen. Er waren er echter andere.

2. Ontplofbare stalen granaat van 38 ct., kaliber, 5, 4 ; gewicht, 743 k. ; lading, boven, 29 k. 150 toliet, onder, 31 k. 210 ; draagkracht, 38 k. 700 kaliber.

Zulk kaliber werd naar Duinkerke geschoten. Met buitengewone ladingen kon de draagkracht gebracht worden tot 42 en 44 kil. en zelfs, volgens onlangs gevonden duitsche oorkonden, tot 55 kil.

3. Ontplofbare stalen granaat van 38 ctm. kaliber 4. 1. ; gewicht, 400 kil. ; lading 31 k. 180 toliet in een dekkleed van karton ; draagkracht, 47 k. 500.

De granaten zijn de eene 1 m. 32, de andere 2 m. hoog.

Men kan er in het museum der batterij een aantal exemplaren van zien evenals allerlei ander springtuig, mijnen enz.

In Maart 1916 losten de twee eerste stukken voor de eerste maal elk twee schoten. In Januari 1917 losten de twee laatste stukken het eene twee en het andere een schot. Dit laatste stuk werd buiten dienst gesteld en vervangen. Volgens de duitsche soldaten beweerden was het beschadigd stuk niet meer te herstellen.

De batterij schoot niet veel. Enkele malen werd geschoten in Mei, Juni en op 15 en 16 Oktober 1918. Ze schoot voor de laatste maal in den voormiddag van den 17 Oktober 1918. Waarna de Duitschers de kanonnen deden springen door er een grooter obus in te plaatsen. Dit had voor gevolg dat van het gepantserd kanon de kulas afsprong. Deze stootte tegen het bovengedeelte van het pantserdak zoodat ze op een paar meters voor het kanon bleef liggen. Van het tweede kanon werd gansch den loop gescheurd, terwijl van het derde de ontzaggelijke kulas tot in de gracht van den grintweg geslingerd werd. Van het vierde werd insgelijks de kulas afgerukt maar ze werd in hare vaart gestuit door het omgevend aardewerk.

Zoo als we reeds zegden mislukte de poging tot opblazen der schuilplaatsen zoodat deze bewaard bleven. Ook zeer veel munitie werd achtergelaten zoodat nog altijd twee schuilplaatsen door eene wacht soldaten bewaakt worden wegens het groot gevaar dat ze opleveren vooral daar ze gasgranaten bevatten. De andere munitie werd in den loop van 1919 en 1920 vernield.

DE OPEISCHINGEN.

De leer der oorlogsbezetting, ontstaan uit de Conventie van Den Haag, verschilt heelemaal van het veroveringsregiem dat vroeger toegepast wierd. In de tegenwoordige beschaving mag het bezette land niet meer behandeld worden als veroverd land.

Artikel 43 der Conventie bepaalt de verplichting voor den bezetter de bestaande wetten van het land te eerbiedigen, *tenzij zulks volstrekt onmogelijk is.*

De privaateigendom mag niet verbeurd verklaard worden (art. 46). Plundering is volstrekt verboden (art. 47). De belastingen mogen maar geind worden volgens de regels der vastelling en der verdeeling. (art. 48) Volstrekt verbod gezamenlijke straffen te bepalen voor individueele feiten (art. 50). Wat de opeischingen in waren en geld betreft, ze moeten strikt beperkt blijven tot de behoeften van het bezettingsleger (art. 52). De onaantastbaarheid der goederen der gemeente en der kerken is gewaarborgd (art. 56) Al die artikelen waren door Duitschland, zonder het minste voorbehoud aangenomen geweest. In 1902 reeds had de historische afdeeling van den Grooten Keizerlijken Staf het recht der burgers, in het bezet land zich te beroepen op de bescherming der inlandsche wetten bevestigd.

Maar dit waren wederom allemaal voddekens papier wat niet belette dat de bezettende wacht geen gelegenheid liet voorbijgaan om haren eerbied te betuigen voor het wettelijkheid. Het stelsel van drukking en plundering dat ze invoerde was een zonderling mengsel van brutaliteit en schijnheiligheid. Ze dekte het met den dekmantel der zuiverste inzichten.

De opeischingen te Oostende vormen geen alleenstaande gebeurtenis. Ze maken deel uit van een uitgestrekt stelsel van plundering, welke ongeveer op dezelfde manier toegepast werd in gansch ons land. De werkhuizen, de winkels, de huizen der bijzonderen, werden op eene methodische wijze geplunderd.

Nood breekt wetten.

Welk was in die omstandigheden de rol van het Gemeentebestuur ? Eerst en vooral gaf het kennis aan de bevolking van de plundering waarvan ze het slachtoffer ging zijn en vervolgens trachtte ze zelf aan de onophoudende eischen te voldoen om zooveel

mogelijk moeilijkheden aan de bevolking te sparen. Dat de taak van burgemeester en schepenen te Oostende vooral buitengewoon zwaar en kiesch was zal niemand ontkennen die den bezettingstijd heeft doorgemaakt.

Natuurlijk indien men streng vasthoudt aan de rechtsspraak, bij den aanvang van dit hoofdstuk vooruitgezet moet men hunne houding laken. Maar wat zou er gebeurd zijn bij eene onverzettelijke tegenkanting ? Het doel dat de bezetter in stilte beoogde zou onmiddelijk bereikt geweest zijn : de gemeentemacht zou vernietigd geweest zijn ; de onverbiddelijke macht van den overwinnaar zou in de plaats getreden zijn ; de rampen die op ons hoofd zijn neergekomen en de puinen die op alle gebied ontstaan zijn zouden oneindig grooter geweest zijn.

In sommige omstandigheden bestaat de plicht veeleer in te redden wat er te redden is dan in alles uit te leveren dat kon behouden worden.

Dat er daarbij wel eens misslagen begaan geweest zijn en er van te verregaande toegeving kan spraak zijn is best mogelijk maar het past allerminst aan degenen die in die hel niet geleefd hebben daarover een oordeel te vellen. Men houde liever rekening met de ongehoorde moeilijkheden waarmede de gemeenteoverheid te kampen gehad heeft.

De eerste opeisching van 1915 betrof den wijn. (1)

De 3den Januari in overeenkomst met Inspector Vonder Heyde der Eerste Marine Divisie, zond de Stad een aantal ambtenaars naar de voornaamste ingezetenen, wijnhandelaars, hotelhouders enz. dragers van den volgenden brief :

Tengevolge van eene uitdrukkelijke uitnoodiging der Duitsche militaire overheid, moet ons Bestuur per dringendheid overgaan tot een onderzoek over de hoeveelheden wijn die bij de bijzonderen in de stad bestaan.

In gemeen belang verzoeken wij U een goed onthaal aan onzen afgevaardigde te doen en hem alle gemak te geven voor het volbrengen zijner zending.

Aanvaard enz.

N. B. — Wij zijn verwittigd dat alle valsche verklaringen de toepassing van eene boet van vijf frank per niet verklaarde flesch als mede de inbeslagneming van den niet opgeschreven wijn zal voor gevolg hebben.

In geval van rekwisitie zal aan de bijzonderen 10 % van de verklaarden wijn gelaten worden. Indien den bijzondere vroeger heeft moeten voldoen aan rekwisities, wordt hij verzocht de belangrijkheid derzelve aan te duiden.

Terwijl dat onderzoek nog aan den gang was kreeg de Stad den 5 Januari bij plakbrief het volgende berich taan de inwoners mede te deelen :

BERICHT.

De inwoners moeten voor den 9 dezer maand hunnen voorraad in wijn, Champagne en sterke dranken van alle soort bij het Gemeentbestuur aangeven overeenkomstig de waarheid.

(1) De vroegere hebben we gezien in ons eerste deel.

Indien de eigenaars afwezig zijn, valt de verplichting van aangeving ten laste van de bestuurders, dienstboden enz. De aangiften, welke ter gelegenheid van de navolgende kontrool, onvolledig zouden bevonden worden, en de verklaringen die, in strijd met de waarheid, in 't geheel niet gedaan zouden worden, zullen de inbeslagneming van den voorraad en de toepassing eener straf voor gevolg hebben.

Oostende, den 5 Januari 1915.

De Keizerlijke Duitsche Komandantuur,

BITTINGER.

Kapitein-luitenant en Ortskommandant.

Dit had voor gevolg dat bij het sluiten der lijsten er opgegeven was : 3708 flesschen Champagne, 158.216 flesschen rooden wijn, 42.908 flesschen witten wijn en 8255 flesschen allerhande sterke dranken, te samen 213.087 flesschen.

Het spreekt van zelf dat er velen waren die maar een gedeelte hadden opgegeven en het overige hadden weggestopt en anderen die gansch hunnen voorraad hadden ingemetst.

Zoo zijn er ongelukkig later van die voorraden ontdekt geworden 't zij per toeval, 't zij door verklikking.

Het werpt een zwarte vlek op de prachtige houding van de groote meerderheid der bevolking tegenover den bezetter dat er zoovele lieden geweest zijn die in het geheim hunnen wrok op hunne vijanden gekoeld hebben door het zenden van naamlooze brieven aan de kommandantuur, waarin ze bergplaatsen van opgeeischte voorwerpen of andere strafbare feiten bekend maakten.

De wijnopeisching was voor de stad eene zeer netelige zaak. In 1914 werd de opeisching gedaan door tusschenkomst van het gemeentebestuur. Bij den aanvang van 1915, zooals we daar komen te zien, eischten de Duitschers de aangifte van al de bestaande wijnvoorraden.

Het stadsbestuur gelastte zich met het opnemen.

Sedert dien dag werd de wijn rechtstreeks genomen door de Intendantuur, die de rekening ontving en goedkeurde, wat het getal flesschen betrof maar zich weinig bekreunde om de waarde van den inhoud.

Ondertusschen zond de stad de eerste rekeningen van den wijn, waarop een brief van de Intendantuur toekwam zeggende dat zij de volgende prijzen had vastgesteld, zonder rekening te houden met de hoedanigheid van den wijn : 5 fr. voor eene flesch champagne, 3 fr. voor eene flesch sterken drank en 2 fr. voor eene flesch wijn.

De Stad bracht hiertegen allerlei bezwaren in maar kreeg voor antwoord dat die prijzen *ne varietur* moesten behouden blijven.

Onder voorwendsel dat de stapelplaatsen inbeslag genomen waren was de wijn der firma Pede eenvoudig uit den hangar weggenomen zonder regelmatig bewijs. Dit werd door tusschenkomst der Stad medegedeeld aan de kommandantuur met verzoek de noodige opeischingsbewijzen te willen afleveren. Deze antwoorde dat zij de zaak had doen onderzoeken en dat uit het onderzoek gebleken was dat onbekend personen de wijn en andere koopwaren uit de gesloten stapelplaatsen hadden ontvoerd. De heer

Pede had nochtans de verklaring van luitenant Banck van den intendancedienst dat de wijnen weggenomen werden krachtens het in beslagnemen der opslagplaatsen.

Zoo waren er tal van brieven bij het Stadsbestuur toegekomen van lieden bij wien men de wijnen eenvoudig had weggenomen. Vooral in 1914, bij den aanvang der bezetting, was er eene plundering geweest der hotels, zooals we hooger gezien hebben. Er wordt zelfs beweerd dat de « kolossale » zuippartij der Duitschers te Oostende de achtervolging van ons leger naar den Yzer vertraagd heeft.

Wat de regelmatige opeisching betrof, gedaan na 15 Januari, moest de Stad alle 10 dagen, namelijk 1-10 ; 11-20 en 21 tot einde der maand, de rekeningen indienen. De globale rekening werd voorbehouden voor het onderzoek.

De reden waarom de Duitschers beloofden de voorwerpen, welke na 15 Jan. 1915 opgeeischt werden, te betalen, was dat België eene oorlogsbelasting opgelegd was van 480 millioen voor het onderhoud van het leger. West-Vlaanderen moest daarin zijn aandeel betalen en daarom zouden ze met dat geld de opeischingen betalen, maar alleen wat de legerbehoeften betrof. De opeischingen voor 15 Januari 1915 bleven voorloopig onbetaald.

Den 15 Maart kreeg de Stad de ingediende rekeningen van verscheidene firmas terug van de Intendantuur met aanzienlijke prijsverminderingen. Zoo zag een der voornaamste firmas hare rekeningen terugbrengen van 6372 fr. tot 2467 fr.

Daarop riep de heer Verdeyen, waarnemend schepen van geldwezen, een zestigtal hotelhouders, wijnkooplieden en voorname ingezetenen bijeen op het stadhuis om met hen de zaak der wijnopeischingen te bespreken. Hij deelde hun mede dat hij een 350 tot 400 rekeningen had van wijn, rechtstreeks opgeeischt door de Intendantuur, tot een bedrag van 800.000 fr. Hij verklaarde dat de Stad hierin geen verantwoordelijkheid nam maar bereid was hunne belangen bij de duitsche overheid te verdedigen.

Na een korte bespreking werden de volgende besluitselen aangenomen :

1. Dat de wijnkooplieden zullen samenkomen om de zaak in opzicht van hunne nijverheid te onderzoeken ;

2. Dat iedereen vrij is de vastgestelde prijzen aan te nemen of later een proces in te spannen.

Daarop had de volgenden dag eene nieuwe vergadering plaats der wijnkooplieden. Al de opgesomde grieven tegen de vastgestelde prijzen werden aan de Stad schriftelijk meegedeeld, welke ze aan de Intendantuur zou overmaken. Deze behield echter haar vorig standpunt.

Er is nochtans een punt in de briefwisseling der kooplieden dat ons onweerlegbaar blijkt. De goedkoope wijnen van cooperatieven en kruideniers werden aan denzelfden prijs betaald als de fijne wijnen der wijnkooplieden. Ze moesten deze wel afgeven daar in 1914 al de gewone wijnen reeds uitgeleverd waren.

Eene drukke briefwisseling ontstond tusschen de groep der voornaamste wijnkooplieden en de Stad nopens het punt der verantwoordelijkheid. De kooplieden beweerden dat ze gehandeld hadden met de Stad en niet met de bezettende overheid en de eerste dus de schuldenaarster was en de opgeeischte wijnen moest betalen. De Stad

had de wijnen opgeeischt onder het handteeken van den burgemeester of zijnen gezelfmachtigde en onder toezicht van eenen ambtenaar der Stad.

Er was zelfs reeds een voorschot betaald geweest door de Stad. Deze antwoordde hierop dat de wijnen wel is waar geleverd waren door tusschenkomst der Stad maar dat dit gebeurd was na eene regelmatige opeisching aan de Stad van wege de bezettende macht. De oorspronkelijke schuldenaar is dus wel de duitsche overheid en de betaling door de Stad is daarom ondergeschikt aan de betaling van den voornaamsten schuldenaar. Indien er voorschotten gegeven geweest zijn is het uitsluitend om stadgenoten ter hulp te komen en niet om aan verbintenissen te voldoen.

Dit is in de hoofdlijnen het geschil tusschen de wijnkooplieden en de Stad, geschil dat in 1921 nog altijd niet vereffend was.

In 1917 verscheen van wege den opperbevelhebber der 4de legerafdeeling eene nieuwe verordening luidende als volgt :

VERORDENING.

betreffende de in beslagneming van Bordeaux-Bourgogne- en Zuiderwijnen.

Art. 1. — Alle op den dag van het van kracht worden dezer verordening in 't gebied van het 4de leger voorraden van Bordeaux-Bourgogne- en Zuiderwijnen (Spaansche, Italiaansche, Grieksche, Algerijnsche enz.) in flesschen en vaten worden in beslaggenomen, voor zoover de totale hoeveelheid 20 flesschen, bij hotelhouders, herbergen, enz. voor zoover de totale hoeveelheid 50 fl. te boven gaat.

Vallen niet onder de toepassing der inbeslagneming :

1) Voorraden welke voor kerkelijke doeleinden dienen.

2) Voorraden welke zich in ziekengestichten (gasthuizen) oude mannen en oude vrouwenhuizen en dergelijke gestichten bevinden en voor de doeleinden dezer gestichten bestemd zijn.

Art. 3. — Wie op den dag van het van kracht worden dezer verordening voorraden, aan de inbeslagneming onderhevig, in bewaring of behoeding heeft, moet ze tot 15 September 1917 aan de Orts- of Etappen Kommandantuur aangeven op wier grondgebied zich de bewaarplaats bevindt, en wel met nauwkeurige aanduiding van den eigenaar, de bewaarplaats, de soorten, de hoeveelheden, den jaargang, den tijd van verwerving, den inkoopprijs en den nu geeischten verkoopprijs.

Art. 4. — De Armee-Intendantuur is bevoegd de aan te geven voorraden te verwerven. De aankoop geschiedt door de Orts- of Etappen kommandantuur. Ingeval een onderhandsche aankoop niet tot stand komt kunnen de betroffen voorraden onteigend worden op grondslag der volgende prijzen voor wijnen van goede hoedanigheid :

Bordeauxwijn,	2.50	mark	de	flesch,	glas	en kurk inbegrepen.
Bourgognewijn,	3,00	»	»	»	»	»
Zuiderwijn,	4,00	»	»	»	»	»

Voor wijnen van mindere hoedanigheid verminderen, voor bijzonder uitstekende wijnen verhoogen deze prijzen dien overeenkomstig.

Art. 5. — Bijzonder uitstekende wijnen kunnen op aanvraag vrij verklaard worden indien hunne waarde onberispelijk bewezen wordt. Aanvragen tot vrijverklaring moeten in de aangifte (art. 3) gedaan worden.

Art. 6. — Elk vervoer van wijnen, ook indien zij niet aan de inbeslagneming onderhevig zijn, zonder schriftelijke toelating is verboden. Tot verleening der toelating zijn bevoegd die Orts- of Etappenkommandanturen, op wier grondgebied zich de bewaarplaats bevindt.

Art. 7. — Wie de voorschriften dezer verordening opzettelijk of uit nalatigheid overtreedt wordt met ten hoogsten 3 jaar gevang en met geldboete tot 50.000 mark of met eene dezer straffen gestraft.

Buitendien mogen de voorwerpen, op deweke de overtreding betrekking heeft verbeurd verklaard worden ; in geval van opzettelijke overtreding moet de verbeurdverklaring uitgesproken worden.

Elke poging is strafbaar.

Zijn bevoegd de duitsche militaire rechtbanken en militaire bevelhebbers.

Art. 8. — Wie in strijd met vroegere bevelen de aangifte van wijnvoorraden verzuimd heeft, wordt niet gestraft, indien hij de wijnen op grond van dit bevel stipt op tijd aangeeft.

Art. 9. — Deze verordening wordt op den dag harer afkondiging van kracht.

A. H. Z. den 21 Augustus 1917.

Der Oberbefehlhsaber,
Sixt von Arnhim.

BIJVOEGSEL.

Bovenstaande verordening komt voor het gebied der Gruppe Nord in voege met de volgende uitvoeringsvoorschriften :

Ad art. 6. De Orts-Kommandanturen vragen de toestemming der Korps-Intendan-Feld-Intendantuur des Marinekorps rechtstreeks in te dienen.

Ad art. 4. Aankoop en onteigening geschieden volgens nadere wijziging der Feld-Intendantur des Marinekorps.

Ad art. 6. De Orts-Kommandanturen vragen de toestemming der Zorps-Intendantur, voor zij de vervoer toelating geven.

K. H. Z. en 14 September 1917

get. *v. Schroder,*
Kommandierender Admiral.

Alhoewel die nieuwe opeisching, zooals men ziet, het Gemeentebestuur niet aanging ontving het nochtans den 13 Oktober 1917 een schrijven van Hauptman Escher de onmiddelijke mededeeling eischend der opgegeven voorraden.

De Stad antwoordde dat zij geene aangiften ontvangen had en de nieuwe verordening (art. 3) niet oplegde dergelijke aangiften aan de Stad maar wel aan de Orts-kommandantuur te doen.

Daarbij bleef het echter want de kommandantuur drong niet meer aan.

Op het einde der bezetting, Oktober 1918, werd door het Proviantambt al de wijn opgekocht welke in de stad nog voor handen was en dadelijk betaald aan de gevraagde prijzen.

Buiten den wijn werd alles opgeeischt wat maar eenigzins denkbaar was : aardappelen, zwijnen, turf voor de stallingen, velos, enz., enz. Men kan best begrijpen welk een zwaren geldelijken last daardoor op de Stad en op de bevolking drukte. Dit blijkt duidelijk uit de briefwisseling welke de Stad van af Augustus 1915 met de duitsche overheid daarover gevoerd heeft. Eenige uittreksels uit die zeer belangwekkende brieven zullen dit dadelijk bewijzen.

Zoo lezen we in eenen brief van 28 Oogst 1915 :

« Verder zou ons een merkelijk ontlasting vergund worden indien ons Bestuur kon ontslagen worden van het betalen der dagloonen der talrijke gerekwisitionneerde werklieden. Deze maatregel schijnt ons te kunnen gegrond worden op de in art. 52 der Haagsche Conventie vastgestelde beginselen, met aan te nemen dat die last niet in verhouding blijft met den erbarmelijken financieelen toestand in den welken zich onze stad nu bevindt.

En indien men overweegt dat die last eene gemiddelde maandelijksche uitgave vertegenwoordigt van 60.000 fr. dan komt men tot het besluit dat voormelde beginselen in Oostende eene alleszins gewettigde toepassing zouden kunnen vinden. »

Die brief was gericht tot gouverneur-generaal von Bissing.

Twee dagen nadien schreef de plaatsbevelhebber dat die brief aan den gouverneur-generaal niet kon overgemaakt worden.

Het schepencollege besloot dan een nieuwen brief op te stellen en hem te zenden aan de kommandeerenden admiraal von Schroder. Zij kreeg echter bericht dat zulks niet moest gedaan worden aan den admiraal maar aan den vice-admiraal Jacobsen.

Uit den brief van 2 september aan admiraal von Schroder knippen wij het volgende :

« Door hare ligging in het operatiegebied, ja in de onmiddelijke nabijheid der gevechtslijn, moest onze stad, sedert het begin der bezetting door het duitsche leger, dus reeds meer dan tien maanden, onderworpen blijven aan een regiem wiens gevolgen loodzwaar komen te wegen op haren financieelen toestand, Zij had te voorzien in de uitvoering van ontelbare en belangrijke rekwisities, die hare vlottende schuld tot een onrustbarend bedrag verhoogd hebben en wier gedeeltelijke vereffening medegeholpen heeft tot de algeheele uitputting der beschikbare geldmiddelen.

Tot heden is het ons, niet zonder de grootste moeite gelukt de noodige fondsen te bekomen door het utigeven van kasbons, tot een beloop van vijf millioen frank en door het aangaan van verscheidene belangrijke leeningen bij Brusselsche banken.

Maar in de toekomst zullen de middelen niet meer kunnen aangewend worden daar de bankhuizen wel weten dat de laatste leeningen, de reeds bestaande vastgestelde schuld tot een bedrag geheven hebben, dat geenzins in verhouding staat met het crediet der stad en met de middelen waarover zij kan beschikken om den dienst der schuld

later te verzekeren. Verder schijnt het niet mogelijk onzen toevlucht te nemen tot de uitgave van meerdere kasbons, daar het bedrag van het reeds in omloop gebracht fiduciair papier, de uiterste grens van het mogelijke nabijkomt en dat elke nieuwe uitgifte het gevaar oplevert eene minderwaarde der bestaande kasbons te veroorzaken.

Zulke minderwaarde is nu reeds te vreezen. Moest zij werkelijkheid worden, dan zou de toestand onzer stad dermate verergeren en de handel in zulke onmacht gesteld worden dat onze noodlijdende bevolking de ergste gevolgen zou te verduren hebben.

Uit voorgaande beschouwingen blijkt ten overvloede, dat ons Bestuur, niet zonder reden, de grootste bekommernis heeft voor de nabijliggende toekomst en dat het zijn plicht is onverwijld naar middelen uit te zien om de nakende ellende der bevolking te weeren.

Uit voorgaande beschouwingen blijkt nog dat wij in de volstrekte onmogelijkheid verkeeren verdere ontleeningen te kunnen bekomen ; dat het innen van belastingen geen doelmatiger uitslag opleveren kan en onze bevolking integendeel nog in grootere ellende zou doen vallen.

Wij denken dus dat het eenige middel om aan ons Bestuur de losse gelden te verschaffen die het in de naaste toekomst noodig heeft, niet anders kan gevonden worden dan in een voorschot op de rekwisities, die voor rekening en op bevel van het duitsche leger door het Stadsbestuur van Oostende uitgevoerd werden. Die maatregel zou op eene doelmatige wijze volledigd worden met onze stad in het vervolg te laten genieten van eene merkelijke verzachting der rekwisities en der lasten die voor haar uit het voortduren van den oorlog zouden kunnen volgen, of met haar over de noodige gelden te laten beschikken om alle verdere rekwisities en lasten, ten minste gedeeltelijk maar Comptant te laten vereffen. »

Het schepencollege besloot ook gezamenlijk naar den plaatsbevelhebber Bittinger te gaan om hem den slechten financieelen toestand voor oogen te leggen en betaling en vermindering der opeischingen te vragen.

Den 9 September trokken dus de HH. Liebaert, burgemeester, Verhaeghe en Verdeyen schepenen en Thoné, gemeentesekretaris naar de kommandantuur. De heer Devriese, schepen van geldwezen, die eerst beloofd had mede te gaan, trok zich echter op het laatste oogenblik achteruit.

Bevelhebber Bittinger antwoordde op de vraag om geld en vermindering dat Oostende rijk genoeg was, dat, mits eene stemming van den Gemeenteraad zij geld zouden bekomen in de duitsche banken ; dat de Stad als het noodig is, hare eigendommen kon verkoopen, bijvoorbeeld de hovingen der koninklijke gaanderij ; dat zij ook een taks kon leggen op de milliomairs die gevlucht waren ; die taks zou niet aanstonds kunnen betaald worden maar men zou er voorschotten kunnen op bekomen van de banken.

Hij verklaarde ten slotte dat hij eerst en vooral voor zijne troepen moest zorgen.

Daar het antwoord van den vice-admiraal ook al een afwijzende beschikking was om te trachten eene leening af te sluitenzond de Stad afgevaardigden naar Brussel met de Nationale Bank en het Gemeentecrediet. De beheerders van beide kredietinrichtingen verklaarden dat Oostende niet de geringste leening kon bekomen tot het betalen van uitgaven die in verband staan met de rekwisities, leveringen, dagloonen, huisvesting, enz. In de Nationale Bank onder andere werd hunne aandacht gevestigd op de stellige verbintenis, die, in December 1914, aangegaan werd door de gouverneur-generaal, dat alle rekwisities door het bezettingsleger gedaan met gereed geld zouden betaald worden, te rekenen van den dag waarop de betaling van het eerste maandelijksch termijn der oorlogsbelasting van 480 millioen frank zou geschieden en dat geene uitzondering zou gemaakt worden ten nadeele van het gebied der krijgsverrichtingen in België.

Wanneer de afgevaardigden deden opmerken dat die beloften te Oostende niet ge- . . houden werden raadde men hen aan zich tot de bestendige deputatie te wenden van Westvlaanderen om in dezen zin hare werkdadige tusschenkomst te verleenen.

Dit werd dan ook bij hunne terugkeer door het gemeentebestuur gedaan maar in afwachting schreef het ook eenen brief aan den Vice-admiraal Jacobsen te Brugge.

Volgend uittreksel geeft een zeer belangrijken kijk op de ontzaggelijke lasten welke te dien tijde reeds op de stad drukken :

« De tegenwoordige handelsbedrijvigheid in onze stad, waarop gij onze aandacht wilt vestigen is niet zoo belangrijk als zulks den schijn kan hebben bij een oppervlakkig onderzoek. En indien de militaire kas van Gent sedert Januari laatstleden ongeveer 3 millioen frank in onze stad uitbetaald heeft, dan dient daarbij opgemerkt te worden dat die enkel betrekking hebben op den aankoop van voedingsmiddelen die, op weinige uitzonderingen na, van het binnenland naar hier moeten geleverd worden. Wij verzoeken U insgelijks te willen opmerken dat er zich onder de leveraars verscheidene zeer belangrijke vreemde handelshuizen bevinden, zoo bijvoorbeeld de firma Bodiker, die nagenoeg voor 70.000 fr. per maand levert. De gewone dagelijksche rekwisities blijven even belangrijk ; en zoo wij, voor enkele van hen, de betaling kunnen uitstellen, zoo zijn er nochtans andere die wij onmiddelijk moeten vereffenen, zoo bijvoorbeeld de dagloonen van arbeiders die aan menigvuldige werken gebezigd worden en somtijds eene uitgaaf vergen van 40.000 fr. in veertien dagen ; hetzelfde geldt voor de levering van voorwerpen en benoodigheden die in onze Stad niet meer te vinden zijn, en die de militaire Overheid ons beveelt aan te koopen in Brugge, Gent, Brussel, enz.

De behoeften die de huisvesting der troepen doen ontstaan zijn buiten alle verhouding met de middelen waarover wij beschikken. Om u er een voorbeeld van te geven, kunnen wij ons vergenoegen met er u op te wijzen dat sedert Oktober laatst aan ons bestuur de levering opgelegd werd van ongeveer duizend stoven met al hunne bijbehoorigheden, en, daar het ons onmogelijk was die in Oostende te vinden, zijn wij verplicht geweest ze in Brussel tegen gereed geld te bestellen.

Hetzelfde geldt voor de kolen. Elken dag worden er duizenden kilogrammen gevraagd en wij hebben ons in de verplichting gevonden meerdere duizenden tonnen van de koolputten te doen komen. Hierbij dient er opgemerkt te worden dat een gedeelte dezer kolen bij de bereiding der spijzen gebruikt wordt.

Denkt gij niet dat in deze gevallen eene te breede toepassing gemaakt wordt der wederlandsche overeenkomsten en der verplichtingen eener bezette stad ?

Wij meenen U insglijks te moeten doen opmerken dat zekere leveraars aan dewelke

wij, bij gebrek aan geldmiddelen, geweigerd hebben betalingen te doen op rekening van gewone rekwisities zich tot de kommandantuur ofwel tot de Intendantuur gewend hebben, en dat er ons aldus bevel gegeven werd betalingen op afkorting te doen. »

De grootste en drukkenste last der stad was echter wat de Duitschers noemden de *Quartierleistung*, 't is te zeggen alles wat de huisvesting betrof der troepen, 't zij bij de bijzonderen 't zij in openbare gebouwen.

In eenen brief aan den plaatsbevelhebber Bittinger, in datum van 11 Februari 1916 vinden we eenige cijfers over den last der Quartierleistung.

« Deze soort van rekwisities doet rechtstreeks op ons bestuur groote onkosten wegen die seffens met gereed geld moeten geregeld worden. Om u een gedacht te geven van de belangrijkheid dezer uitgaven, genoegt het u te zeggen dat de logementskosten bij partikulieren, tot 15 Januari 1916, de groote som bedragen, in ingediende rekeningen van 860.000 fr. waarop ons bestuur op rekening fr. 510.829.89 reeds uitbetaald heeft.

Daarenboven moet ons bestuur menigvuldige werken uitvoeren voor de gas- en electriciteitsverlichting in de gebouwen en huizen die aan openbare besturen toebehooren en ook in leegstaande huizen. Deze werken hebben tot 31 Januari 1916 eene uitgave gevergd van 136.105.52 fr. waarin de kosten van gas- en elektriciteitsverbruik, in deze huizen niet begrepen zijn.

Eindelijk zijn er aan ons Bestuur zeer hooge onkosten veroorzaakt geweest voor de verwarming, de meubleering, het onderhoud, enz., van talrijke leegstaande huizen die tot casinos of mess voor officieren en manschappen dienen moeten, alsook voor de huisvesting der troepen in kazernen, huizen, scholen, enz. »

Den 11 Februari 1917 vroeg Hauptmann Meyer, hoofd van den dienst der Quartierleistung, eenen staat der sommen tot dien datum door Oostende betaald voor den dienst der huisvesting.

Ziehier een afschrift van dien staat.

STAAT OP 14 FEBRUARI 1917.

1. Vergoeding voor huisvesting :

tot heden ingediende rekeningen	1.592.000 fr.
waarop betaald	665.000 fr.

2. Dagloonen, onderhoud en leveringen voor huisvesting en verscheidene, door de bezettende macht onder kwartierleistung gerangschikte uitgaven ;

volgens schatting	17.000.000 fr.
waarop betaald ongeveer	5.000.000 fr.

De plaatsbevelhebber verwittigde den heer burgemeester dat er op de staatsbegrooting een krediet ingeschreven was om de gemeenten te helpen in het betalen der Quartierleistung.

Den 8 Maart 1916 had een incident plaats dat erge gevolgen zou kunnen gehad hebben. Den 1 Februari was er eene zitting geweest van den gemeenteraad waarop het nog al rumoerig was toegegaan wegens de zaak der opeischingen. De heer schepen

De Cock was geweldig uitgevallen tegen de opeischingen, zelfs degene die in overeenkomst waren met de bepalingen van de Conventie van den Haag. Dit was ter ooren gekomen van den plaatsbevelhebber Bittinger die hem naar de kommandantur ontboord en zeer hevig zijne houding verweet. Hij zegde dat hem eene groote straf te wachten stond indien het bewezen werd da t door zijne schuld de soldaten zouden in iets te kort geweest zijn. Hij voegde erbij dat tengevolge van die zitting, de betrekkingen met het Stadsbestuur moeilijker geworden waren. Verders zond hij een zijner beambten naar het stadhuis om een afschrift te nemen van het verslag der bedoelde gemeenteraadszitting. Hij ondervroeg insgelijks den heer burgemeester nopens sommige besprekingen. Al die stukken werden vervolgens naar het opperkommandantur te Brugge gezonden. Dit incident heeft echter geene verdere gevolgen gehad.

Den 17den Juni schreef de Stad aan de kommandantur, dat bij gebrek aan geld, het Schepencollege besloten had geen Quartierleistung meer te betalen. De plaatsbevelhebber antwoordde onmiddelijk dat hij dat besluit vernietigde en dat de Stad op straf van een zware boet, de Quartiersleistung ten minste aan de Duitschers, nog den zelfden avond te betalen had.

Het Schepencollege bij hoogdringendheid bijeengeroepen, besloot daarop een nieuw schrijven tot de kommandantur te richten. Deze noodigde de heeren Liebaert, burgemeester en Devriese, schepen van geldwezen, uit om de zaak der Quartierleistung mondelings te komen bespreken. Hauptman Meyer verklaarde dat de gemeenteraad de noodige geldmiddelen moest stemmen om aan de eischen der Quartierleistung te voldoen en dat hij zou trachten te bekomen dat de stadsbons door de duitsche overheid zou aangenomen worden. Om grooter onheilen te voorkomen moest de Stad dan maar weer, goedschiks of kwaadschiks, de groote lasten der Quartierleistung blijven dragen.

De rekwisitie der eieren was insgelijks een zeer groote lastpost.

Den 28 April kregen al degenen die kiekens hielden het volgend briefjen te huis van wege het stadsbestuur.

STAD OOSTENDE

M.....

Door bevel van het Oberkommando van het Marinekorps in datum van 11 April 1916 moet de stad wekelijks 3000 eieren leveren.

Ten einde hieraan te voldoen zijt gij verzocht iederen Donderdag in het « Hotel de l'Empereur » .....eieren te leveren aan den vastgestelden prijs.

De eerste levering zal plaats hebben in gezegd lokaal op Donderdag 4 Mei 1916 van 9 tot 12 's middags en van 2 tot 6 uren 's avonds.

Het ware os onaangenaam maatregelen tegen U te moeten nemen indien gij aan dit verzoek niet moest voldoen.

In de plaats van een handteeken stond enkel eenen stempel. Vele lieden verdoken hunne beestjes, of aten ze op, of gaven eenvoudig den brui aan de vermaning.

De heer kommissaris Pauwels die met het karweitjen der eierenontvangst gelast was kreeg nog al wat te hooren.

Den 3 Mei kreeg de Stad reeds eenen brief der kommandantur om haar mede te deelen dat er reeds sedert 30 April 6000 eieren te kort waren en ze daarvoor eene boet opliep van 300 mark, te betalen voor 7 Mei.

Ze hadden niet eens aan de Stad den tijd gelaten de noodige maatregelen te nemen voor de uitvoering van een bevel dat heel wat werk vergde.

Daarenboven waren er door een misverstand maar 1500 eieren ingeleverd omdat de Stad een voorstel in dien zin gedaan had maar het was niet aangenomen geweest door de Intendantur. Die 6000 eieren en de 3000 per week bleven ook ten achter. Gevolg : nieuwe bedreigingen en een nieuw briefje van wege het Stadsbestuur aan de liefhebbers van het hoenderras.

Oostende 16 Mei 1916

M,

Het Gemeentebestuur komt van de Duitsche overheid bericht te ontvangen, dat voor ieder ei dat te kort geleverd wordt er eene geldboet van 25 centiemen zal toegepast worden en dat het getal eieren niettegenstaande deze boet moet geleverd worden.

Er wordt ter uwer kennis gebracht dat in voorkomend geval deze geldboet door U zal betaald worden.

Stempel van het Politie kommissariaat

Den 13 Juni kreeg de Stad 1800 mark boet voor de 9031 eieren welke zij ten achter was. In de plaats echter van 3000 per week zal zij er maar 2250 moeten leveren wegens de vermindering in het leggen der kiekens.

Maar het kon allemaal niet baten : de kiekens. . . . of de bezitters ervan bleven koppig. Maar de hardekop der Duitschers is overbekend zoodat het uitliep op een nieuw monitum vanwege de Stad, ditmaal van meer dringenden aard.

Gemeentebestuur van Oostende — Oostende den 9 September 1916.

M,

Uw aandacht wordt getrokken op het afschrift der bekendmaking uitgaande van de Keizerlijke Duitsche Kommandantuur en die zegt :

De bezitters van hoenderen in de Stad Oostende schijnen hunne verplichtingen betreffende de levering der eieren aan het Gemeentebestuur in uiterst nalatige wijze na te leven. Nauwelijks de helft der voorgeschrevene hoeveelheid, die zoo gering mogelijk berekend is en in andere steden zonder moeite bereikt wordt, wordt in Oostende afgeleverd.

Van 10 September af zal de kommandantur wekelijks de lijst der hoenderbezitters en de door dezelfde afgeleverde hoeveelheid eieren nazien en de nalatigheid geldstraffen.

Oostende den 6 September 1916.

(get. Becker)
Major en Stadkommandant

Het getal de te leveren eieren is wekelijks op 2250 gebracht. Gij wordt dus verzocht

om de geldstraffen te vermijden die U zouden kunnen toegepast worden door de Duitsche overheid alle Donderdagen, van 9 tot 12 uren 's morgens en van 2 tot 5 uren 's namiddags, in het gewoon lokaal *een ei per hen af te leveren.*

Het Gemeentebestuur.

Dit had toch een weinig gevolg want er kwamen nu wekelijks 400 eieren meer binnen. Maar het was ver van voldoende en zoo bleef de strijd om de eierlevering voortduren.

Alle weken kwam er een brief van de Kommandantur met het getal ontbrekende eieren en de daarbij behooren boet.

Zoo vinden we bijv. bij de eierlevering van 19 Augustus een te kort van 1050 eieren en in 1917 weken van 490, 625, 650, 700 en 895 te kort geleverde eieren, en van 20 Juli tot 20 Augustus 2997 eieren, hetgeen niet belette dat er de week daaropvolgend een nieuwe vermelding kwam van 900 te kort geleverde eieren. Ondanks al de opgelegde boeten bleef het getal te kort geleverde eieren zeer groot. Zoo vinden we in een schrijven van 9 Juni 1918 dat de Stad tot den 27 Mei 18000 eieren te leveren had, dat er daarvan maar 8961 geleverd waren en er dus 9039 eieren te kort waren. Daarvoor was echter 300 m. betaald zoodat er nog 1507.80 mark te betalen viel, voor 15 Juni.

In het totaal der boeten welke de Stad om allerlei redenen heeft opgeloopen en welke 32.431.05 fr. bedraagt is er van 10 tot 15000 fr. betaald voor te kort geleverde eieren. In 1917 schreef de kommandantur dat voor ieder te kort geleverd ei de stad 60 centiemen moest betalen waarvan 30 centiemen mochten geeischt worden van de nalatige hoenderbezitters, hetgeen dan ook gedaan werd.

Den 16 April 1918 kreeg de strijd om het eierleveren een bijzonder scherp karakter. De kommandantur vroeg de lijst der in gebrek gebleven hoenderbezitters met inlichtingen over hunne solvabiliteit, wat het Schepencollege krachtdadig weigerde. De kommandantur antwoordde dat ze aan de Stad slechts één enkelen dag tijd gaf om de gevraagde lijst in te dienen, zooniet dat ze zou overgaan tot maatregelen welke voor de Stad zeer onaangename gevolgen zouden kunnen hebben.

Het Schepencollege hield echter voet bij stek en de kommandantur zag ten slotte af van hare eischen.

De inrichting van huizen voor voorname gasten, van Casinos, offiziersmessen enz. was insgelijks eene echte plaag voor het Stadsbestuur.

Zoo kreeg het den 1 November 1915 van de komandantur een briefje van den volgenden inhoud :

Zooals U bekend is, heeft Zijne Koninklijke Hoogheid, Prins Sigismond van Pruisen, in het huis No 58 op de Square Clémentine een huis betrokken. Ik maak U als hoofd van het Stadsbestuur *persoonlijk daarvoor verantwoordelijk* dat er in het kwartier zijner Koninklijke Hoogheid aan de opgeeischte of nog te leveren inrichtingsbenoodigheden niets ontbreekt, dat namelijk ook gas, elektriciteit, badinrichting enz. onberispelijk werken en dat de bezitter van het huis *van wege het Stadsbestuur* op alle mogelijke manieren bij het waarnemen der U zelf opgelegde kwartierverplichtingen ondersteund en

geholpen wordt. Gij zult er u ondertusschen persoonlijk van overtuigen dat in geen enkel opzicht klachten bestaan, daar gij u op het standpunt zult stellen dat de Stad Oostende zelf de kwartiergeefster is van zijne Koninklijke Hoogheid.

Bittinger.
Kapiteinluitenant en Stadkommandant

Beleefder en duidelijker kon het eigenlijk niet.

Een ander briefje, waarop de vermelding staat *zeer dringend* en uitgaande van de B. A. K. Schule (Batterij der afweerkanonnenschool) *verzocht de volgende voorwerpen* te willen zenden voor het oprichten eener officiersmess in 79 der A. Pieterslaan :

Twee groote tafels, 36 stoelen, 3 gaslampen, 3 groote tafelkleeden, 3 dozijnen servietten, 3 dientafels, 5 stellen voor zout, peper, mostaard, azijn en olie, 2 groote mooren, 2 groote braadpannen, 6 dozijnen platte en 3 dozijnen diepe tallooren, 3 dozijnen desserttellooren, 3 groote vleeschschotels, 3 soepterienen, 3 aardappelschotels, 3 groenten kommen, 3 appelmoeskommen, 3 vleeschschotels, 3 sauspannen, 36 koffielepels, 1 broodmes, 1 vleeschmes, 1 vleeschvork, 36 koffietassen met ondertassen, 3 koffiekannen, 3 melkkannen, 3 boterpotten, 5 glazen karaffen, 6 handdoeken, 12 telloordoeken, 2 kleederstaanders, 4 groote tapijten, 2 kleine tapijten, 3 suikerpotten, 36 wijnglazen, 36 water- en 36 bierglazen, 4zetels,6 gemakkelijke stoelen, 1 biljard met toebehoorten.

En dat alles moest zoo maar onmiddelijk geleverd worden ofwel ze kochten hetzelf en zonden de rekening. Voorbeelden als dit zijn niet zeldzaam : « Tot inrichting der kwartieren waren er 12000 wollen dekens noodig. De kosten bedroegen 33888 mark en zijn, zooals daar reeds bekend is, door het Stadsbestuur te dragen. Er wordt verzocht te laten weten wanneer debetaling, die met den meesten spoed moet volgen, zal geschieden ».

Brief van 23 Januari 1916. Intendantur der I Marinedivisie.

Maar Oostende moest niet alleen meubels leveren voor zijn eigen kwartieren. Ze kwamen ook van omliggende gemeenten. Zoo vinden we eene overeenkomst tusschen den garnizoensinspector Andres en kapiteinluitenant Helbeck der kommandantur van Ghistel nopens eene levering van meubelen uit het Palace Hotel van Oostende en bestemd voor officieren-kwartieren te Ghistel. De waarde van die meubels werd geschat op 2628 fr. Die som moest terugbetaald worden aan den eigenaar, 3 maanden na de vredesluiting en zou van af 1 April 1917 eenen intrest opbrengen van 4 t. h. insgelijks te betalen op hetzelfde tijdstip..

De reden der overeenkomst was dat de gemeente Ghistel die noodige meubelen niet had kunnen koopen en de Duitschers de meubelen van het Palace naar hunne gading gevonden hadden want kapitein Helbeck was een vroegere beambte der Oostendsche kommandantur.

Voor het meubeleeren der barakken van het vliegplein van Jabbeke werden er in September 1917 voor 43.267 fr. meubelen geleverd, welke allen gehaald werden uit de villas en hotels van denZeedijk. Daarvan zou, na het sluiten van den vrede, ingeval van vernieling de volle waarden en ingeval van behoud de vastgestelde schade betaald worden. Dit alles ten laste der stad Oostende.

In April 1918 werd er nog voor 11343.20 mark meubelen en mobilaire voorwerpen geleverd voor hetzelfde vliegplein, insgelijks afkomstig van de hotels en villas van den Zeedijk.

Zoo zagen de hoteliers met schrik al hunne meubelen verdwijnen, nadat ze al hunnen wijn, hun koper, hun keukengerief, hunne licht- en verwarmingstoestellen hadden zien opeischen.

Wat moest er, bij het sluiten van den vrede, van hunne eertijds zoo weelderig bemeubelde hotels geworden.

De voorzitter van de maatschappij der Hoteliers zond een uitgebreid verzoekschrift aan den plaatsbevelhebber om dat alles te doen inzien en het staken te vragen van het wegvoeren der meubelen. Het gemeentebestuur steunde hun voorstel eene samenkomst te hebben met den plaatsbevelhebber om die zaak gezamenlijk te bespreken. Op die zoo billijke vraag antwoorde hauptman Meyer kortweg « van de bevolen ontvoering van meubelen uit ongebruikte hotels kan niet afgezien worden. Een onderhoud nopens die zaak is dus zonder doel ».

Had men de meubelen altijd op dezelfde regelmatige manier opgeeischt dan zou het nog zoo erg niet geweest zijn vermits er een zeer nauwkeurige staat werd opgemaakt van de ontvoerde voorwerpen en hunne waarde. De eigenaars kregen daarvan telkens een regematig bewijs, door de Duitschers geheeten : *Gebrauchs - Beschlagnahme - Auerkenmnis.*

Maar zoo de ouden zongen, zoo piepen de jongen of voorgedaan is nageleerd. Zoo had er eene verhuizing plaats op groote schaal bij iedere troepenverandering zonder dat er melding gemaakt werd van de medegevoerde menbelen. Daarom zond het gemeentebestuur van Oostende volgend schrijven aan de gemeentebesturen van Breedene, Clemskerke, Vlisseghem, Nieuwmunster, Wenduyne, Blankenberghe en een twintigtal anderen :

Oostende, 9 December 1918.

Het College van Burgemeester en Schepenen der stad Oostende aan het College van Burgemeester en Schepenen der gemeenten.

Gedurende de bezetting onzer stad door de duitsche troepen hebben er menigvuldige en belangrijke verplaatsingen van meubels plaats gehad, niet alleen van het een huis naar het ander, maar ook van de eene gemeente naar eene andere.

Zooals gij zult zien in het exemplaar dat wij hierbijvoegen heeft ons bestuur zijne ingezetenen per plakbrief verzocht de meubels te melden die hun niet toebehooren.

Wij hebben alle redenen om te vermoeden dat een groot aantal meubels, meubeleeringsvoorwerpen, verwarmingstoestellen, keuken- en huisgerief, badcabienen, enz. die van Oostende voortkomen, zich in de omliggende gemeenten bevinden.

Om in dien toestand te verhelpen en de wettige eigenaars in staat te stellen terug in het bezit van hun eigendom te komen, schijnt het ons nuttig en doelmatig de ingezetenen uwer gemeente insgelijks te verzoeken soortgelijke verklaring aan uw bestuur te laten geworden. Op die wijze zult ge ongetwijfeld dienst bewijzen aan uwe ingezetenen zelf, wier meubels verdoold geraakt zijn en daarenboven schijnt het niet ongepast een gedeelte der bevolking tot de naleving der gevoelens van eerlijkheid aan

te zetten, gevoelens die gedurende de lange bezetting ook een weinig verdoold geraakt zijn.

Wij durven verhopen dat gij ons in deze zaak van algemeen nut uwe wederkeerige hulp zult verleenen en, u bij voorbaat bedankende voor de maatregelen die uw bestuur zal gelieven te nemen bieden wij U, Mijne Heeren, de uitdrukking onzer hoogachtende gevoelens.

De gevoelens van eerlijkheid moeten inderdaad leelijk op den dool geraakt zijn zoowel als de ontvoerde meubelen want de uitslag van den gedanen oproep is zeer armtierig geweest.

Het zou ons te ver leiden moesten we alles nagaan wat er zooal opgeeischt werd, want alles wat maar eenigzins denkbaar was werd opgeeischt, van de grootste zaken tot de kleinste. Zoo bestaat er onder andere een rekwisitiebriefje voor 3 stukjes biljartkrijt van wege officieren die ingekwartierd waren in een huis waar een biljart was. Overal werden de biljartbanden opgeeischt maar het spreekt van zelf dat de heeren officieren er wel voor zorgden dat de banden van hunne biljarten vrij bleven... zoolang zij in het huis verbleven.

De twee vornaamste opeischingen, die zoowel het stadsbestuur als den stedeling, den werkman, als den rijken burger troffen waren de opeisching van het koper en die van de wol.

Men begon in Maart 1915 met al het zink, lood en koper op te eischen bij de loodgieters.

Den 24 Maart haalde men uit het koninklijk lustslot van den Zeedijk al het koperen keukengerief en eenige dagen later werd er voor 23000 fr. koper opgeeischt uit de werkhuizen van de maatschappij *Pêcheries à Vapeur*.

De onderintendant Ubingen was zoo vriendelijk de stad te verwittigen dat er op Paschen en op 2de Paaschdag geene opeischingen zouden gedaan worden. Echt duitsche mentaliteit.

Met December zou de koperroof op groote schaal beginnen.

Dit werd ons dietsch gemaakt door de volgende

VERORDENING

betrekkelijk de inbeslagneming en den plicht van aangifte van metalen.

1. — Men is voornemens de hoeveelheden koper en koperrijke metaalmengels, bijzonderlijk geel koper en brons, alsook nikkel en zink, welke in bezit zijn van privaatpersonen, aan te werven, en namelijk, voor zooveel de eigenaars tegen woordig zijn, door aankoop, en anders door inbeslagneming.

Bij den aankoop wordt, onder in achtneming van bepaalde tarieven, den overeengekomen prijs bij de levering met gereed geld betaald.

Alle metalen van de hierboven aangeduide soort, ruw en bewerkt worden derhalve in eerste plaats in beslag genomen.

Metaal en metalen voorwerpen mogen tot op verder bevel niet meer gekocht, verkocht en als geschenk gegeven worden ; ook hunne verwijdering uit de huizen of van de gronden, in of op dewelke zij zich bevinden is verboden. De toelating tot voorloopig gebruik blijft onveranderd.

De opneming der hoeveelheden metaal, die zich binnen het gebied der kommandantur van Oostende bevinden wordt geregeld als volgt :

2. — Het hoofd van ieder huishouden is verplicht voor 30 November 1915, aan den Gebiedskommissaris, op de hem overhandigde formulier, schriftelijk op te geven hoeveel metaal en huisraad in zuiver koper, geel koper, brons, of in een koperrrijk metaalmengsel, in nikkel of tin, in zijn bezit zijn. Het gewicht is bij schatting op te geven : Ketels, vaten, kookgerief, en den niet in gebruik zijnden huisraad, dakmaterialen.

3. — Fabrieken en firma's, die in metalen handel drijven of metalen verwerken, verklaren hun voorraad in ruwe materialen, half afgewerkte of volledig afgewerkte fabrikaten, insgelijks voor den 30 dezer maand, en boven de in 1 genoemde stoffen, ook nog aluminium, antimoon, fijnzink (tot 98.8 % zink en meer).

4. — Indien de persoon, die verplicht is de aangifte te doen oordeelt dat een voorwerp eene kunstwaarde heeft of dat het eene geschiedkundige waarde heeft dan moet hij zulks op het bulletijn van aangifte bijzonderlijk doen opmerken.

Kerkelijke voorwerpen moeten niet verklaard worden.

5. — Voor de huizen of woningen, wiens eigenaar afwezig is, valt de plicht van aangifte op den bestuurder des huizes of der woning, of in geval dergelijke persoon niet tegenwoordig is, op eenen door het gemeentebestuur aan te wijzen persoon.

6. — Voor huizen of woningen, die in het bezit zijn van gezelschappen of genootschappen, ingevolge openbaar of privaat recht, valt de plicht van verklaring op den wettelijken vertegenwoordiger. Indien dergelijke persoon niet ter plaats aanwezig is, heeft het Stadsbestuur nogmaals eenen verantwoordelijken persoon te benoemen gelast met de aangifte.

7. — Metalen of metalen voorwerpen, aangeduid in 1, die zich in bezit der gemeenten, der gemeentelijke instellingen of des Staats bevinden, moeten door de bestuurders van genaamde instellingen enz. aangegeven worden.

8. — Formulieren tot het vervullen der verklaring zullen den verplichten door het Stadsbestuur afgegeven worden en op 1 December weer afgehaald worden.

9. — Wie opzettelijk de voorraadaangifte op de voorgeschrevene formulieren in de gestelde tijdruimte niet maakt, en bij weten onvolledige of onjuiste aangiften — wier onderzoek de militaire overheden zich uitdrukkelijk voorbehouden — mocht of die op eenige wijze de uitvoeringsmaatregels tegenwerkt, zal met gevang tot zes maanden en met geldelijke straffen tot beloop van 10.000 mark bestraft worden. Ook kunnen de voorraden die verzwegen worden zonder vergelding aangeslagen worden.

Verzuim bij nalatigheid van de plicht van aangifte wordt met geldelijke straffen tot beloop van 3000 mark gestraft, en ingeval van onvermogen met gevangzitting, die tot zes maanden kan beloopen.

Verders wordt met gevang tot een jaar bestraft — voor zooveel geen hoogere straffen voorzien zijn door andere strafwetten of verordeningen — hij, die het verbod over-

treedt inbeslaggenomen metalen of voorwerpen te koopen, te verkoopen, in geschenk te geven of van een huis of grond te verwijderen of tot overtreding beveelt of ophitst.

Oostende, den 17 November 1915.

De Stadkommandant,
BITTINGER.
Kapitein-luitenant.

In die verordening was er, zooals men ziet, nog maar enkel spraak van een voornemen. Een aanvullende plakbrief in datum van 23 Juli 1916 was reeds heel wat kategorieker.

1. Alle huishoudings- en gebruiksvoorwerpen welke heelemaal of voor 't grootste gedeelte uit koper, nikkel, tin of uit mengsels dezer metalen, inzonderheid uit messing (geel koper) brons, spinsbek, kunstzilver (argentaan) en alpacca bestaan, worden door deze in beslag genomen en zullen binnen kort worden afgehaald.

Na alles herhaald te hebben wat we reeds wisten door de vorige verordening gaat ze voort als volgt :

6. Wanneer de in beslag genomen voorwerpen afgehaald worden zal de waarde ervan aan den eigenaar of aan zijnen gemachtigde plaatsvervanger na de volgende prijsbepaling vergoed worden :

Voor 1 kilo koper	fr. 1.50	— 2.50
» 1 » messing (geel koper)	1.00	— 1.50
» 1 » spinsbek, brons of kunstzilver (argentaan)	1.20	— 1.75
» 1 » zuiver nikkel	4.00	— 6.00
» 1 » tin	3.50	— 5.50

Bij vaststelling van het gewicht zullen beslagen welke niet in beslag genomen stoffen gemaakt zijn, niet worden medegerekend.

Indien de eigenaar niet aanwezig is, zal de burgemeester een opeischingsbewijs ontvangen.

De strafbepaling bedroeg ditmaal 5 jaar gevang en 10.000 mark boet.

Werd de eerste plakbrief sterk besproken de tweede verwekte een wezenlijke opschudding.

Eene latere plakbrief van 2 September bepaalde nog nauwkeuriger de op te geven voorwerpen en daarenboven was er geen spraak meer van afhalen maar de inwoners zouden ze zelf moeten inleveren op later aan te duiden plaatsen.

Art. 1 luidde als volgt :

De verordening begrijpt de huishoud- en winkelvoorwerpen in grootsten omvang.

Daartoe behooren bijvoorbeeld :

Kook- en inlegketels, marmelade en spijsijsketels, potten, fruitkokers, pannen, bakvormen, braadpannen, koelketels, schotels, mortiers, melkkannen, kruiken, weegschalen, zeeven, lepels, vorken, koffiekannen, theekannen, koffieketels, theeketels, waschketels, deuren van ovens, van kooktoestellen of haarden, badkuipen, warmwaterbassijns of andere warmwaterbakken, drukketels, enz.

Voor zooveel zij niet gebruikt worden voor bad- of centraalverwarmingsinstellingen, waterbakken, ingebouwde ketels van allen aard, pompen, vazen, bloempotten, bloemenschalen, kruiken, sieraadkannen, bekers, tellooren, posturen, borden, suikerdoozen, theeglashouders, tafelstelsels, schalen, maten, gewichten van 100 grammen en meer, deurnaamplaten, van 300 cm2 en meer, briefbussen, massieve trapleuningen, voor zoover zij afschroefbaar zijn, massieve tapijt- en traptapijtraden, klokken, bellen, lampen, kandelaars, schrijfgarnituren, rookservicen, bedverwarmers, mangelgereedschappen, enz.

Deze opgave is niet beperkend ; zij dient slechts tot vingerwijzing ; in een woord komen in aanmerking alle voorwerpen die geheel of gedeeltelijk bestaan uit de inkwestie komende metalen en die niet door de navolgende artikels 2 en 3 uitdrukkelijk uitgesloten zijn, en ook wanneer dezelve met eene laag lak of verf bestreken zijn.

Die artikels 2 en 3 betroffen de kerkelijke voorwerpen en degene die eene kunst- of geschiedkundige waarde hadden.

De daaropvolgende artikels regelden de inlevering.

4. De voorwerpen moeten medegebracht of aangevoerd worden. Voorwendsels of uitvluchtsels over te groot gewicht of andere moeilijkheden in het aanbrengen der voorwerpen worden niet aangenomen ; maar de belanghebbenden worden verantwoordelijk gemaakt. Voor stukken boven de 50 kgr. zal het Gemeentebestuur op voorafgaandelijk verzoek ten minste drie dagen voor den datum der aflevering het vervoer doen naar de afleveringsplaats mits doelmatige schadeloosstelling.

5. De inlevering zal van 19 tot 23 september in Oostende plaats grijpen. Nadere inlichtingen nopens de afleveringstijdstippen en afleveringsplaatsen zullen nog bekend gemaakt worden.

Na voltrokkene inlevering zullen de huizen voor het bestatigen der regelmatige aflevering doorzocht worden : overtredingen worden met zware geld- en vrijheidsstraffen bestraft.

Deze bekendmaking was onderteekend door Majoor Becker, die het interim waarnam van den plaatsbevelhebber.

De Duitsche soldaten zelf maakten zich vroolijk over dien georganiseerden roof en teekenden humoritische postkaarten, duitsche soldaten voorstellend die zwijnen opeischten of stoven naar de loopgrachten sleepten en dergelijke. Maar dit geraakte ook bekend in de engelsche pers en de postkaarten werden onmiddelijk aangeslagen in de winkels en den verkoop ervan verboden.

Weldra ging men echter over tot de uitvoeringsmaatregelen.

Eene nieuwe plakbrief verscheen op de muren der stad welke den afleveringstermijn voor goed vaststelde. Hij luidde als volgt :

BEKENDMAKING.

De oplevering der inbeslag genomen metalen zal in Oostende in de Zeestatie plaats grijpen en wel voor personen wier naam begint met :

A en B op Dinsdag 19 Sept. van af 9 u. voormiddag, C D E van af 3u. nam.
F en G op Woensdag 20 Sept. van af 9 u. voormiddag, H I J van af 3 u. namiddag.
K en L op Donderdag 21 Sept. van af 9 u. voormiddag, M N O van af 3 u. nam.

P Q R op Vrijdag 22 Sept. van af 9 u. voormiddag, S T U van af 3 u. namiddag. V en W op Zaterdag 23 Sept. van af 9 u. voormiddag, X Y Z van af 3 u. nam.

In het belang van den spoedigen gang der afneming wordt de aandacht op de volgende punten gevestigd :

1. Het vrijgaaflokaal mag alleen betreden worden door personen die aanspraak willen maken op de vrijgaaf van een of meer voorwerpen.

2. Daar passende lokalen voorzien zijn voor deze die tegen komptant geld willen afleveren en deze die een inbeslagnemingsbewijs wenschen, zoo heeft iedereen reëds voor het betreden der zeestatie te overleggen of hij zich voor het een of het ander beslissen wil.

De behoefte aan voorwerpen tot vervanging van ingeleverde, wier gebruik onontbeerlijk is, moet zoo spoedig mogelijk bij het Stadsbestuur aangemeld worden.

Het verkeer op toegangsbrug tot de Zeestatie wordt voor den betreffenden tijd toegestaan.

Oostende den 9 September 1916.

BECKER,
Major en Stadskommandant. i. v.

Den 12 September begon het uithalen van het koper in de brouwerijen. Eerst kwamen de brouwerijen der heeren Ostyn, Staessens en Van Glabbeke aan de beurt. De officier, die er mede gelast was, moest een specialist zijn in dit vak, want hij verklaarde dat hij sedert 22 maanden nog niets anders gedaan had dan het koper uit de brouwerijen gehaald. Het is droevig, voegde hij er bij, maar het is Krieg.

Zeven man werd voor dat werk gebruikt. Niets werd uitgekapt maar alles werd op buitengewoon behendige wijze uitgesneden. Uit de brouwerij Ostyn werd er 1200 kgr. koper weggehaald en er zijn te Oostende 17 brouwerijen.

Aan de deur van de brouwerij Staessens stonden dien morgen de knechten te weenen, want ze waren nu broodloos gesteld.

Den 14den begon men met de onbewoonde huizen.

De politie ging mee om op te teekenen wat er weggehaald werd. Alles werd op eenen wagen geworpen en naar de kommandantuur gevoerd.

Soms zag men prachtige koperen kroonluchters en kostbare bronzen voorwerpen als waardeloos tuig met een brutalen ruk op den wagen werpen. Knarsetandend moest men dat alles zien wegvoeren en men dacht daarbij aan al de herinneringen welke aan de meeste van die voorwerpen moesten verbonden zijn voor hunne eigenaars die thans misschien met snerpend heimwee aan het diepbeproefde vaderland dachten.

Eindelijk was de zoo lang gevreesde datum der aflevering aangebroken. De omgeving der Zeestatie leverde een bijzonder schilderachtig vertoog op. Lieden van alle slag met en zonder voertuig belast en beladen met alle mogelijke voorwerpen in koper stonden er elkander te verdringen om binnen te geraken. Enkelen kwamen terug buiten met een koperen petroollamp of een paar weegschalen welke ze hadden mogen behouden.

Voor de groote voorwerpen echter zooals waschketels en fornuizen was men onverbiddelijk.

De toeloop was zoo groot dat om 7 uur 's avonds een groot aantal lieden onverrichterzake moesten huiswaarts keeren.

Het overgroot deel weigerde geld aan te nemen en eischte een *schein*, 't is te zeggen een bewijs van inbeslagneming. Dit bewijst dat het alleen de vrees was welke al die menschen met hun koper had doen toestroomen. Velen kwamen daarenboven met wat brol van weinig waarde, la part du feu, om het overige zorgvuldig weg te stoppen, want Oostende bezat een ontzaggelijke hoeveelheid koper. Zelfs over de hoeveelheid van het geleverde en gestolene stonden de Duitschers verbaasd.

Wanneer het gedrang het hevigst was meenden de Duitschers slim te spelen en riepen dat degenen die comptant geld wilden mochten voor al de anderen gaan. Slechts 3 op de verscheidene honderden aanwezigen lieten zich bekoren.

In de Zeestatie zelf ging het er ook zeer druk toe.

Met een vriend, die koper inleverde, binnengeslopen konden we op ons gemak alles afloeren. Een aantal officieren draaiden rond de hoopen koper als roofvogels rond een prooi. Een ervan sprak ons aan en vroeg of we geen kunstvoorwerpen in oud koper hadden om te verkoopen en of we niemand kenden die er zou willen verkoopen. Onnoodig erbij te voegen dat al hunne vragen door ons ontkennend beantwoord werden. Roofvogels houdt men best ver van zich af.

Weldra moest men afzien van de opgegeven orde want men kwam volstrekt niet klaar binnen den bepaalden tijd en moest integendeel het dubbele van den gestelden tijd besteed worden.

Soms hadden er ook kluchtige incidenten plaats want men heeft terecht gezegd dat er aan alles meestal ook een komischen kant is.

Zoo kwam een oude vrouw binnen met 2 koperen kandelaars.

Mijnheer, zegde ze tot een der Duitsche onderofficieren, dat zijn hier twee kandelaars die ik aan den H. Livinus heb opgedragen en gezworen heb altijd in mijn kamerken te houden, en dat heb ik gedaan tegen 't flerecijn.

— Was ? klonk het barsch, flerecijn, wir kennen das nicht. Geben zie das hier !

— Ehwel, mijnheer, als ge ze moet hebben, pakt ze dan... en mijn flerecijn ook.

En het vrouwtjen vertrok al brommen zonder zich om een ontvangstbewijs te bekommeren terwijl de omstaanders het uitproestten en de feldwebel de twee kandelaars met een nijdig gebaar op den hoop wierp.

Den 20sten Oktober maakt men toebereidselen om de koperen daken van de Kursaal en den koninklijken schouwburg af te nemen maar dank zij de tusschenkomst van den burgemeester zag men van dit voornemen af. Doch het was, helaas, maar een uitstel want het volgend jaar werd er toch toe overgegaan zooals we verder zullen zien.

Den 30 Januari 1917 werd al het koper afgehaald dat zich nog in het gasgesticht bevond.

Den 20 November 1917 kreeg de burgemeester het volgend beleefd briefjen :

Aan het stedelijk Gasgesticht.

« De koperen kabel die in uw bezit is, 1600 meters lang, 56 mm. doorsnede

en ongeveer 800 kgr. zwaar, wordt hierdoor in beslag genomen en aan uw gebruik ontnomen.

Een militair kommando zal komen om den kabel weg te nemen. Bij het wegnemen is zoo noodig hulp te bieden.

ESCHER.
Hauptmann.

Zelfs de bronzen versierselen konden geen genade vinden in de oogen der moderne vandalen.

Zoo kreeg de burgemeester den 12 December 1916 een briefjen in den aard als dat van hierboven.

« Volgens korpsbevel van 7 December 1916 worden de volgende bronzen standbeelden in beslag genomen :

1. Een bronzen paard op de renbaan.
2. Acht leeuwen op de monumentale brug.
3. Vier engelen op de monumentale brug.
4. Acht allegorische groote figuren op die brug.
5. De bronzenbekleedingen van alle masten der straat bij en op die brug.

Als gevolg daarvan werden de eene na de andere al die beelden en versierselen weggenomen in Februari en Maart 1917.

Den 18 Maart, een Zondag, was het een algemeene wandeling naar de de Smet de Naeyerbrug.

Twee der groote engelen lagen op den grond. Op het voetstuk las men V. Dillens, naam van den kunstenaar, en Aktiengeselschaft van den Glabbek-Berlin, de firma die ze geleverd had.

Den 20 Maart verscheen een nieuwe plakbrief, een meter lang, over de opeisching van het koper dat een nieuwe termijn van aflevering bepaalde tot 10 April 1917, voor degenen die de eerste maal hunne metalen niet ingeleverd hadden.

Den 24 Juli daaropvolgende ging men over tot het afnemen der koperen daken van de Kursaal.

Er werd een ontvangstbewijs afgeleverd van 7350 kgr.

Ondertusschen hadden ze, den 30 Juli, ook de koperen daken weggenomen van de groote galerie nevens het koninklijk lusthuis en die insgelijks behoorde tot het koninklijk domein.

Den 16 Augustus werd aan de bevolking medegedeeld dat men huis voor huis het koper zou komen afhalen zoodat degenen die het weggestoken hadden er niet weinig mee in den brand zaten.

Wat het kluchtigste was het is dat in vele huizen de duitsche soldaten de bewakers waren van het koper want, terwijl ze aan het front waren, werd alles zorgvuldig in geheime bergplaatsen op hunne kwartieren weggeborgen. De snuffelaars bekeken in die plaatsen alles maar eens oppervlakkig en, met eene hartklopping van enkele minuten, was men er van af en gered.

Wie er hier echter de groote verrader speelde dat waren de bondgenooten. Menigeen zal hierbij vreemd opkijken en toch was het zoo. Hoe dikwijls is het niet gebeurd wanneer we, na een beschieting, naar de geteisterde huizen gingen kijken dat we een velo, koperen kroonluchters en wol nog tusschen de halfstukgeschoten muren zagen hangen als een stomme aanklacht tegen den bewoner. Eerlijkheidshalve moeten we er echter bijvoegen dat de duitsche overheid toch nog ten minste zooveel hart bezat dat ze de oogen sloot want er zijn ons geen gevallen ter ooren gekomen van geteisterden die daarvoor ter verantwoording zouden geroepen geweest zijn.

Den 17 December 1917 begon de algemeene schending van de woonsteden en de georganiseerde roof van den privaateigendom en hij duurde voort tot aan de bevrijding. Men toog aan het werk met 7 ploegen tegelijk straat voor straat en huis voor huis. Het moest zijn dat er vele lieden waren die hun koper niet hadden kunnen wegsteken maar het ook niet vrijwillig hadden willen indragen want men zag nog gansche karren, met koper beladen, door de straten trekken.

Er waren er ook wel die alles hadden weggestoken wat ze maar konden maar die ingebouwde waschketels en andere muurvaste voorwerpen bezaten. Die wisten ze met allerlei fijne knepen toch te behouden. Zoo bijvoorbeeld was er een die voor twee frank slechten brandewijn bij den kruidenier gehaald had en hem aan de plunderaars voorschonk uit een flesch van een der fijnste merken Cognac, zoogezegd een wegstoppertjen van voor den oorlog. De Duitsche soldaten smekten als fijne kenners en keken nog enkel eens rond voor den vorm.

Gelukkig dat de bevrijding aanstaande was want we kregen weldra bericht dat een tweede huiszoeking, veel nauwkeuriger dan de eerste, in aantocht was en dat al wat nog maar eenigzins had kunnen ontsnappen ditmaal zou uitgehaald worden.

Den 30 Juni kregen we een briefjen om in te vullen waarin vermeld werd, dat, volgens eene beschikking van 27 Maart en 22 April 1918, de inbeslagneming van huishoudings- en herbergsvoorwerpen in spaarmetalen verder uitgebreid werd.

Daarin moesten aangegeven worden, met getal en gewicht de volgende voorwerpen :

1. Sierstukken, figuurlijke en ornementale aan en op gebouwen, gangen, trappenruimten, in niet openbare plaatsen en hoven (beelden, groepen, vazen, oblijsken, fonteinen, reliefs, epitapken, wapens) ; uitgenomen zijn voorwerpen van voormelden aard aan begraafplaatsen, openbare plaatsen en straten, in openbare hoven en parken.
2. Versieringstukken aan hekken, leuningen, dagbladenpijlers, ook adelaars, kronen aan rijtuigen, voor zooveel zij niet tot hun gebruik onontbeerlijk zijn ; verder beslagen op tuig van trekdieren, voor zooveel deze deelen niet noodwendig zijn tot het gebruik .
3. Poorten en traliedeuren.

4. Klokken voor zooveel zij niet tot kerkelijke doeleinden dienen, veebellen, huisbellen, klokken aan deuren van hofsteden, enz.

5. Bollen van kopiermachienen, vast ingeschroefd, niet genageld.

6. Kassen en deelen van kassen van controol- en regiestreermachienen en schrijfmachienen.

7. Lantaarnen aan en in openbare en private gebouwen, hoven, parken, enz.

Door verordening van het A. O. K. L. van 4 April 1918 worden : 1. Deurklinken ; 2. Huiswaterpompen ; 3. Waterleiding- gasleiding- en centraalverwarmingsarmaturen, voor zooveele deze geheel of gedeeltelijk uit spaarmetalen bestaan in beslag genomen.

Daar nu voor deur- en vensterklinken surrogaat stukken kunnen geleverd worden zal met de uitvoering aanvang genomen worden, op grond van navolgende inlichtingen.

Af te geven : Deurklinken of knoopen, vensterklinken, sleutelplaten, getal en totaal gewicht, gevraagd : idem.

De inbeslagneming strekt zich uit *zonder onderscheid . tot alle huizen en . woningen :* onderdanen van *neutrale staten* zijn op dezelfde wijze aan den afleveringsplicht onderworpen, evenals hier wonende duitsche onderdanen.

De eigenaar, huurder (of dier verantwoordelijke vertegenwoordiger van het huis) moet dit tegenwoordig formulier behoorlijk invullen met de onder A en B gevraagde inlichtingen.

Het wordt den volgenden dag door den politiedienst afgehaald.

Zooals men uit dit briefjen ziet zou er volstrekt niets meer overgeschoten hebben in onze huizen wat deze maar eenigzins kon versieren. Maar de tijd heeft daartoe ontbroken.

Al wat koper, zink of lood was werd uit Zeestatie, Kursaal, Stadhuis, Middenpost, Koninklijken Schouwburg, weggehaald, een gewicht vertegenwoordigende van meer dan tienduizend kilogrammen.

Gedurende de laatste maanden, van Juli tot einde September 1918 dreef men het zoover dat men al de straatlantaarns, in gegoten ijzer omverhaalde en wegvoerde en zelfs was men begonnen, in verscheidene straten, in de nabijheid van den Zeedijk, met de ballustraden van vensters en balkons stuk te slaan en weg te zenden.

Den 3 Augustus kregen al de drukkerijen het bezoek der Duitschers en werd hun de opeisching van al de looden letters en van al het koper in vooruitzicht gesteld. En inderdaad den 7den eropvolgende werden al het lood en het koper uitgehaald uit de drukkerij Smissaert en den volgenden dag uit de drukkerijen De Bruyne en Duclos, en zoo ging de reeks voort in de drukkerijen Elleboudt, Bouchery enz. Er werd ongeveer 12899 kgr. lood en koper uitgehaald voor rekening van het Kriegsministerium dat hun een *schein* in de plaats gaf.

Wat de waarde zou geweest zijn van al die *scheinen*, ingeval van overwinning der Duitschers is, natuurlijk niet twijfelachtig.

Eene opeisching die ook heel wat herrie verwekte was de opeisching van de wol. Daar over de rol van het gemeentebestuur in die zaak bijzonder veel geredetwist geweest is willen we ze dan ook in het lang en het breed uiteenzetten zoodat de lezers erover zelf zullen kunnen oordeelen.

Den 8 September verscheen den hieronderstaanden plakbrief van Sixt von Arnim, met eene aanvulling van den 9 November van wege admiraal von Schroder waardoor hij uitvoerbaar gemaakt werd in het operatiegebied.

VERORDENING.

betreffende de inbeslagneming en aflevering der wol en wolmengelingen voorhanden in matrassen en kussens voor het Belgisch gedeelte van 't gebied van het 4de leger.

Voor het Belgisch gedeelte van 't gebied van het 4de leger wordt er bestemd als volgt :

Artikel 1. *Inbeslagneming.* — De tot vulsel van matrassen en kussens gebezigde wol hetzij zuiver of met andere bestanddeelen (b. v. paardshaar ,zeegras) vermengd, wordt in beslag genomen.

Het is verboden aan de in beslaggenomen voorwerpen, zonder bijzondere toelating der Etappen-Inspektion (« Wirtschaftsausschuss »), eenigzins wijzigingen toe te brengen, ze te vervoeren en er rechtzakelijk over te beschikken.

De in beslaggenomen wol en wolmengelingen moeten bewaard en zorgvuldig behandeld worden ; zij mogen nochtans tot de aflevering voor dezelfde doeleinden als tot nu toe voorts gebruikt worden.

Artikel 2. *Aflevering.* — De volgens artikel 1 in beslaggenomen wol en wolmengelingen moeten aan de gemeente der bewaarplaats op de door de gemeentebesturen (burgemeester, schepenen of hunne plaatsvervangers) bekend gemaakte dagen en plaatsen afgeleverd worden.

Ter levering aan de gemeente verplicht zijn de in Artikel 4 genoemde personen. De verplichting tot aflevering omvat ook de verplichting, de in beslaggenomen wol en wolmengelingen uit de matrassen en kussens te nemen.

De gemeentebesturen (burgemeester, schepenen of hunne plaatsvervangers) moeten deze afleveringstermijnen zoo vroegtijdig bepalen, dat de afleveringen tot 15 Oktober 1917 gedaan zijn.

Bij de aflevering vaardigen de gemeentebesturen (burgemeester, schepenen of hunne plaatsvervangers) voor de verscheidene leveraars ontvangstbewijzen uit, welke gewicht en soort der afgeleverde wol en wolmengelingen aanduiden.

Voor hunne beurt moeten de gemeentebesturen de hun afgeleverde voorraden op den dag en die plaats afleveren welke door de bevoegde Orts of Etappen-Kommandantur bekend gemaakt zijn.

Met het oog op de uitvoering der verordening kan, bij wijze van schatting, door de bevoegde Orts- of Etappen-Kommandantur voor iedere gemeente eene kleinste hoeveelheid af te leveren wol en wolmengelingen bepaald worden, waarmede de door de gemeente af te leveren hoeveelheden ten minste moeten overeenkomen. Indien de aflevering der gemeente deze kleinste hoeveelheid niet bereikt, thans kan onverminderd de

voorschrift van artikel 7, dat de niet afgeleverde voorraden kunnen of moeten verbeurd verklaard worden, de bevoegde Orts- of Etappen-Komandantur de gemeente vijftig maal de waarde van elk niet afgeleverd kilo doen betalen, berekend op den grondslag van eene gemiddelde waarde van 3 mark voor het kilo.

Artikel 3. *Schadeloosstelling.* — Voor de afgeleverde wol en wolmengelingen wordt 1,50 tot 4,50 M per kilo betaald. De prijzen worden door het ontvangstbureel bepaald volgens de hoedanigheid en het zuiver gehalte aan wol.

De betaling geschiedt aan de afleverende gemeente, welke voor de verdeeling van het geld aan de verscheidene leveraars zorgen moet. Wordt geweigerd de betaling aan te nemen, thans verkrijgt de gemeente voor deze hoeveelheid ontvangstbewijzen. In dit geval wordt de schadeloosstelling in het geding voor de Rijkskommissie tot regeling der schadeloosstellingen (« Reichsentschadigungskommission ») bepaald.

Artikel 4. *Personen die onder de toepassing der verordening vallen.* — Vallen onder toepassing dier verordening :

1) Huiseigenaars, bezitters van woningen en gezinshoofden, inzonderheid bezitters van gasthoven ;

2) Personen, bonden en vereenigingen van privaat- of openbaarrechtelijk natuur, in wier gebouwen of lokalen matrassen of kussens voorhanden zijn.

Artikel 5. *Leegstaande, onbewoonde of door militairen bezette huizen.* — Voor de gebouwen welke door hunne eigenaars of bewoners verlaten werden of onbewoond zijn, zijn de gemeentebesturen (burgemeester, schepenen of hunne plaatsvervangers) voor de uitvoering der verordening verantwoordelijk.

Voor de huizen bezet of bewoond door Duitsche militairen, wordt de uitvoering der verordening door de bevoegde Orts- of Etappen-Kommandantur geregeld.

Artikel 6. *Uitvoeringsvoorschriften.* — De Etappen-Inspektion is gemachtigd uitvoeringsvoorschriften uit te vaardigen en uitzonderingen op deze verordening toe te staan.

Artikel 7. *Strafbestemmingen.* — Met ten hoogste 3 jaar gevangenis en met geldboete tot 50.000 mark of met eene dezer straffen wordt gestraft, wie de voorschriften dezer verordening of de op grond dezer verordening uitgevaardigde uitvoeringsvoorschriften of algemeene of bijzondere schikkingen der Orts- of Etappen-Kommandanturen opzettelijk of uit nalatigheid overtreedt.

Op dezelfde wijze wordt gestraft wie tot overtredingen der voorschriften dezer verordening of der op grond dezer verordening uitgevaardigde uitvoeringsvoorschriften of der algemeene of bijzondere schikkingen aanmaant of opstookt, voor zoover volgens de algemeene strafwetten geene strengere straffen toepasselijk zijn.

Dezelfde straffe treft de gemeentebesturen (burgemeester, schepenen of hunne plaatsvervangers), die de hun door deze verordening opgelegde verplichtingen niet vervullen.

Daarnevens mogen de voorraden tot welke de overtreding betrekking heeft, verbeurdverklaard worden ; in geval van opzettelijke overtreding dezer verordening moet de verbeurdverklaring uitgesproken worden.

Elke poging is strafbaar.

Zijn bevoegd de Duitsche militaire rechtbanken en militaire bevelhebbers.

A. H. Q., den 8 September 1917.

Der Oberbefehlshaber,
Sixt von Armin.

BIJVOEGSEL :

Bovenstaande verordening komt voor het gebied van het Marinekorps in voege met de volgende bepaling :

Art. 1, al. 2 : In de plaats van de Etappen-Inspektion (Wirtschafts-Ausschuss) komt de Intendantuur des Marinekorps.

Art. 2, al. 3 : De afleveringstermijn wordt nog bekend gemaakt.

al. 6 : De van elke gemeente te leveren hoeveelheid wordt door de Korps-Intendantur bepaald.

Art. 6 : Uitvoeringsvoorschriften geeft de Korps-Intendantur.

K. H. Qu., den 9 November 19817.

get. *v. Schroder*,
Kommandierender Admiral.

van het koper.

Zooals men ziet is er van eigenlijke uitvoering voorloopig nog geen spraak. Dit was overigens de gewone taktiek, zooals we reeds gezien hebben voor de opeisching

« Den 8 September zond Hauptman Escher den volgenden brief aan het gemeentebestuur. (1)

Aan het Gemeentbestuur Oostende.

In de bekendmaking nopens het inbeslagnemen van wollematrassen wordt het volgende bevolen :

De Stad richt eene stapelplaats in en stelt als toezichter aan een vakkundigen beambte.

De met de letter A. beginnende straten beginnen de wol af te leveren ; dan volgen de straten B. enz.

Voor elke stratengroep moeten onmiddellijk afleveringsdagen vastgesteld worden.

Voor de straten beginnende met A. is de termijn, 20-12-17. Na afloop van den termijn bepaald voor eene straat volgt onderzoek in de huizen.

De beambte, aangesteld door de Stad, houdt eene lijst van het mengsel en de soort van iederen afleveraar.

De wol wordt in 3 soorten verdeeld :

1) Zuivere wol. 2) Wol met weinig haarmengsel. 3) Wol met veel haarmengsel.

Van zoodra de aflevering der wol begint moet de Stad lieden aanstellen welke de wol, gesorteerd volgens de verschillende soorten, in zakken inpakken.

Tot den 11 December, voormiddags, moet hier medegedeeld worden welke de ter-

mijnen zijn vastgesteld voor de verschillende stratengroepen en wie de beambten zijn, aangeduid door de Stad, om toe te zien bij de aflevering. »

Escher, Hauptmann.

Die brief was hoegenaamd niet in overeenkomst met den plakbrief zoodat het Schepencollege, in datum van 10 December, aan de Kommandantuur, volgend schrijven richtte :

« In de verordening van het A. H. Q. van 8 September ll. over de inbeslagneming en aflevering van wol, die bij middel van aanplakbrieven afgekondigd werd, zien wij, in het laatste lid van het art. 2, dat voor elke gemeente eene kleinste hoeveelheid af te leveren wol bijwijze van schatting door de bevoegde Orts- of Etappen Kommandantur moest bepaald worden.

In het bijvoegsel van het A. H. Q. van 9 November ll. aan vermelden aanplakbrief gehecht, lezen wij nog, onder n^{r} 6 : « De van elke gemeente te leveren hoeveelheid wordt door de Korps-Intendantuur bepaald. »

Daar deze hoeveelheid tot heden niet bepaald of ten minste niet te onzer kennis gebracht werd en uw schrijven van 8 dezer maand, n^{r} 23904 II, daarover ook geene inlichting bezit, denken wij dat dit laatste in dien zin zou dienen voltooid te worden vooraleer op doelmatige wijze met de uitvoering zou kunnen begonnen worden.

Voor de vatstelling dezer hoeveelheid denken wij dat het nuttig weze de welwillende aandacht der bevoegde overheid op de volgende bijzonderheden te vestigen.

1) Onze stad heeft reeds aan ontelbare en zeer belangrijke opeischingen van dien aard moeten voldoen, bij zoover dat het getal sedert 1914 afgeleverde wollen matrassen zonder overdrijving op meer dan 4500 kan geschat worden. In de laatste tijden nog werden talrijke meubileeringsvoorwerpen en matrassen rechtstreeks door de duitsche overheid in hotels en huizen van den zeedijk in beslag genomen, zoodat dit belangrijk gedeelte der stad bij de vaststelling der hoeveelheid niet meer in aanmerking komen kan.

2) Onze stad bezit een groot getal buitenkwartieren, zooals de oostkant der Haven, de Meiboom, de Leffinghestraat, enz., die bewoond zijn door eene arme of min begoede bevolking, waar het gebruik van wollen matrassen voorzeker niet veel bestaat. Daardooor zal de hoeveelheid die moet vastgesteld worden, des te zwaarder komen wegen op de andere minder volkrijke wijken der stad.

3) Wij denken dat de hospitalen, liefdadigheidsinrichtingen, zieken, enz., insgelijks zullen moeten bevoordeeligd worden, hetgeen nogmaals van aard is de vast te stellen hoeveelheid door het kleinste getal der inwoners te doen leveren.

Eindelijk durven wij verhopen dat de noodwendigheden der bevolking insgelijks zullen in acht genomen worden en dat de bevoegde overheid in ruime mate rekening zal willen houden met de droevige omstandigheden in dewelke deze bevolking zich sedert meer dan drie lange jaren bevindt.

Wij meenen een beroep te mogen doen op de menchlievendheid der overheid die

zal geroepen worden eene beslissing te nemen in deze zaak, die onze reeds zoo zwaar beproefde bevolking in de hoogste mate verontrust. Wij zijn overtuigd dat zij niet zal weigeren rekening te houden met de beweegredenen die wij hierboven uitgelegd hebben. Het zou ons bijzonder aangenaam zijn indien wij in de mogelijkheid gesteld werden met deze bevoegde overheid de zaak gemeenchappelijk te onderzoeken en wij rekenen daartoe op de bijzondere voorspraak uwer kommandantuur.

Aanvaardt enz. »

Den volgenden dag begaven zich de onderteekenaars van den brief de H. H. Liebaert, en Thoné gemeentesekretaris, naar de kommandantuur om deze zaak verder mondelings te bespreken.

Hauptman Escher, die te woord stond, verklaarde dat hij in deze zaak slechts onrechtstreeks tusschenkwam op bevel der hoogere overheid en hij raadde hun aan zich rechtstreeks te wenden tot de Korps-Intendantuur te Brugge, vertegenwoordigd door luitenant Stahlboch om bij hem de belangen der bevolking te bepleiten.

Te dien einde deed hij hun aanstonds een reispas klaar maken om hun toe te laten den Woensdag 12 December naar Brugge te vertrekken.

Daar hadden ze op het stadhuis, een onderhoud met den heer Debandt, gemeentesekretaris. Hij deelde hun mede dat Brugge nog geen bevelen ontvangen had voor de uitvoering der verordening nopens het inbeslagnemen der wol. Hij was van gevoelen dat het hier eene massarekwisitie gold waartoe de stad hare hulp niet moest verleenen. Aan de kust is men met de uitvoering begonnen, voegde hij er bij, zoo bijvoorbeeld te Zeebrugge.

Vandaar trokken de afgevaardigden naar luitenant Stahlboch. Die kon hen enkel bevestigen dat de verordening van hoogerhand opgelegd werd en was van meening dat, men voor de uitvoeringsmaatregelen met de plaatselijke kommandanturen moest overeenkomen. De afgevaardigden brachten daar tegen in dat de kommandantuur van Oostende geen onderricht daarover bezat en zij het juist was die het gemeentebestuur aangeraden had de zaak met de Intendantuur te bespreken. Hij gaf dan den raad zich te wenden tot den heer inspector Obst. Aangeklopt dus bij den heer inspector. Deze kon enkel zeggen dat de bevelen der keizerlijke duitsche kommandantuur van Oostende juist waren waaruit volgde dat inderdaad al de wol, zonder eenig onderscheid, moest ingeleverd worden. Er waren geen uitzonderingen voorzien, noch voor hospitalen, noch voor ouderlingen, noch voor zieken. De Intendantuur was niet bevoegd om eene verzachting der gegeven bevelen toe testaan ; daartoe was het Generaal Kommando van het Marinekorps wellicht bevoegd en hij raadde hun aan een verzoekschrift aan die overheid te zenden.

Als gevolg waarschijnlijk op het bezoek van den 12 bij de Korpsintendantuur te Brugge kreeg de kommandantuur te Oostende den 13den volgend telegram :

Burgemeester en sekretaris moeten voor de zaak der wol naar Blankenberghe reizen, naar de Intendantuur I. M. D. Gelief de reis te ondersteunen.

Korpsintendantuur
Lt Stahlboch.

Dit telegram werd nog denzelfden dag, om half negen 's avonds, aan den heer Burgemeester medegedeeld.

Dan in Gods naam maar naar Blankenberghe.

In den voormiddag werd om een pas verzocht en 's namiddags begaven de twee pelgrims zich op weg naar Blankenberghe, naar de Intendantuur der I Marine Divisie. Ze werden er ontvangen door Dr Frei, Marineintendantuur assessor, bijgestaan door zijn eersten sekretaris.

Uit het onderhoud bleek dat de verordening een algemeen karakter heeft en dat er geen gevolg zal gegeven worden aan de bepaling van het laatste lid van art. 2 waarin aangekondigd wordt dat er, voor elke gemeente, een kleinste hoeveelheid wol *kan* vastgesteld worden. Dit heeft voor gevolg dat al de voorhanden zijnde wol, zonder uitzondering moet afgeleverd worden.

Tevergeefs wezen de afgevaardigden op de strengheid der aangekondigde maatregelen, op de zware beproevingen waaraan Oostende, door hare ongunstige ligging, sedert meer dan 3 jaren blootgesteld was. Te vergeefs trachtten zij eene uitzondering te bekomen ten gunste der hospitalen, zieken en ouderlingen.

De overste der Intendantuur verklaarde dat hij niet bevoegd was, welkdanig verzachting ook, toe te staan. Hij meende dat het Gemeentebestuur een verzoekschrift kon richten tot het General Kommando ten einde ten minste verzachting te bekomen voor de zieken maar was van oordeel dat het niet zou toegestaan worden.

Het Schepencollege besloot dan de zaak te onderwerpen aan den gemeenteraad. Deze kwam bijeen den 17 December. Om wel te toonen dat geene middels onbesproken zijn gebleven om, spijt alles de opeisching te trachten tot een minimum te beperken, zullen we het volledig verlag geven van de bespreking van dat punt, nummer 12 der dagorde, aangeduid als volgt :

12. *Grondgebied. - Duitsche Bezetting. - Opeisching van wol. - Te nemen besluit.*

Het verslag ervan is in het fransch verschenen.

M. Hamman. En voor de wol ?

M. Deweert. Zou de stad niet kunnen protesteeren tegen die opeisching.

De Voorzitter. Ziehier wat er is van de wol. Wij hebben aan de Kommandantuur eenen brief geschreven waarvan we u gaan lezing geven.

De heer Sekretaris geeft lezing van den brief van 10 December waarvan we hooger den tekst gegeven hebben. Daarna geeft hij uitleg over de voetstappen door den burgemeester en den gemeentesekretaris gedaan.

M. De Voorzitter. Ge ziet, Mijnheeren, wat we gedaan hebben om de belangen onzer medeburgers te vrijwaren en daar het onmogelijk is een afdoende antwoord te bekomen ben ik van oordeel dat we nog zouden moeten schrijven aan het Generaal Kommando. Ik denk dat we reeds voor den 20sten nieuws zouden hebben.

We zullen laten weten aan de Kommandantuur dat ingezien men ons bij de Korps-Intendantuur aangeraden heeft te schrijven naar het Generaal Kommando, wij ons veroorloven een laatste verzoekschrift tot die overheid te richten.

M. Hamman. Dat is ten minste al het zevende adres waarnaar men u verzendt.

M. De Cock. Ik dring er op aan dat men wel als datum den 20sten zou aanduiden om een antwoord te hebben voor den datum.

M. Verdeyen. Veronderonstellen we eens dat het Generaal Kommando ons antwoorde met dit enkel woord « Alles » wat gaan we doen ? Ge moet een standpunt innemen, mede werken tot het wegnemen der matrassen door het inrichten van stapelplaatsen waar men de wol moet verzamelen. Ge moet, ter beschikking van dien dienst de noodige mannen stellen ; ge moet de stad verdeelen in alphabetische orde, enz., enz. Moeten we dat bevel uitvoeren of niet ?

M. Elleboudt. Wat heeft men te Gent gedaan ?

M. Verdeyen. Ik weet er niet van.

M. Elleboudt. We hebben vernomen dat te Gent...

M. De Cock. Ze eene zekere hoeveelheid genomen hebben, 3 kgr. per hoofd ; maar te Brugge ?

M. Elleboudt. Te Brugge is er niets. Te Gent is de Stad verplicht geweest handelend op te treden. De koffiehuizen en winkels werden om 2 uur gesloten.

M. Deweert. Het is daarvoor niet. Het is voor de werklieden die weggetrokken zijn.

M. Verdeyen. Al die vertellingen dienen tot niets.

M. De Cock. We zouden kunnen schrijven, om het te weten.

M. Devriese. Ze zulllen uwen brief niet doorlaten.

M. Verdeyen. Maar ge zult nog in geen maand antwoord hebben, zelfs als ze uwen brief doorlaten. Dat moet ge niet doen.

M. De Voorzitter. Ik heb met den burgemeester gesproken van Wenduyne, waar men op de hoeken der straten het bevel heeft aangeplakt dat aangekomen was en volgens hetwelk de lieden mochten of moesten hunne wol brengen naar een bepaalde plaats ten einde zich in regel te stellen met den plakbrief.

M. Verdeyen. Het is hetgeen men ons aanzet hier ook te doen. Maar moeten we daartoe de hand leenen ?

M. Elleboudt. Wat vraagt de Kommandantuur ?

De heer Voorzitter geeft lezing van den brief van 8 December.

M. Hamman. Ehwel verdeel dat over 30 dagen, te beginnen van den 20sten.

M. Verdeyen. Het is het princiep dat ge moet inzien.

M. Elleboudt. Gaat de Stad de centraliseering van de wol inrichten ?

M. De Voorzitter. Het is hetgeen we zouden willen weten.

M. Elleboudt. Is het waardig van de Stad deel te nemen aan de centraliseering van de wol ? Dat is hetgeen we zouden willen weten. Het overige is maar een bijzonderheid.

M. Verdeyen. Moet de Stad hare hulp verleenen aan de opeisching van de wol of moet zij het niet ? Indien we deelnemen aan de opeisching hebben we maar eenen plakbrief aan te plakken en alles is effen.

M. Verhaeghe. Doen we het niet dan zullen de Duitschers ten huize gaan en zullen er al wegnemen wat wol is. Maar indien volgens het aangeplakt bevel er lieden zijn die hunne wol niet hebben ingeleverd omdat hunne vader of hunne moeder ziek was, zou het kunnen gebeuren dat men nog toegevend is ten hunnen opzichte. Maar wanneer de soldaat van hooger hand een bevel heeft ontvangen zal hij alles nemen. Ik geloof dat het in het belang is van gansch de bevolking van niet te schrijven en van rechtstreeks en eenvoudig het bevel aan te plakken de wol in te leveren.

M. De Cock. We hebben er belang bij het antwoord van het Generaal Kommando af te wachten.

M. Verdeyen. We kunnen laten weten aan de Kommandantuur dat we een verzoekschrift zenden aan het Generaal Kommando en vragen dat de uitvoering van het bevel zou geschorst worden totdat de beslissing aankome. Maar indien de Kommandantuur neen zegt wat gaan we dan doen ?

M. De Voorzitter. Nu, ik geloof dat we allen handelen in den geest van den heer Verhaeghe.

M. De Cock. Maar de bevolking zal zeggen dat we niets gedaan hebben om hare wol te behouden.

M. Verdeyen. Ik vraag de stemming over het princiep.

M. Devriese. Helpt de Stad eraan mee of niet ? Ziedaar de zaak.

M. De Voorzitter. Hebt ge artikel 7 gelezen van den plakbrief ?

M. Devriese. We moeten medewerken volgens de bewoordngen van den plakbrief. Zullen we medewerken of niet medewerken ?

M. De Voorzitter. Ik stel voor dat eene afvaardiging van den gemeenteraad naar den plaatsbevelhebber zou gaan.

M. Devriese. We moeten een standpunt innemen en in den toestand veropenbaard door de voetstappen gedaan door den burgemeester en den gemeentesekretaris antwoord ik : niet medewerken.

M. Elleboudt. De moed bestaat niet altijd in te weigeren, men moet zien of wij er belang bij hebben ons tegen die opeisching te verzetten. Kunnen we door ons verzet beletten dat die opeisching plaats hebbe ? Ik geloof het niet.

M. Verdeyen. Er is een groot verschil in de wijzen van zich te verzetten. Kunnen we niet door een beredeneerd verzet er toe komen eenige matrassen te bewaren ? Ik stel voor dat de gemeenteraad eene beslissing neme.

M. De Voorzitter. Welnu, Mijnheeren, ge hebt zooeven het denkbeeld gehoord van den heer Verhaeghe, wat denkt ge van zijn voorstel dat ik ook tot het mijne maak ?

Verscheidene stemmen : En het voorstel van den heer Verdeyen ? Welk is dat ?

M. Verdeyen. Ziehier, maar enkel in hoofdzaak, want ik heb het niet geschreven :

De gemeenteraad, inziende dat de plakbrief van zulken datum bepaalt dat de hoeveelheid door de gemeente in te leveren wol zal vastgesteld worden door de bezettende overheid,

inziende dat het blijkt uit het verslag van de heeren burgemeester en sekretaris dat voetstappen gedaan geweest zijn bij zulke en zulke overheid, en dat geen enkele hoeveelheid is vastgesteld geweest, om die reden beslist dat er door de Stad Oostende geen gevolg aan dit bevel moet gegeven worden zoolang de hoeveelheid af te leveren wol niet zal bepaald zijn.

M. De Voorzitter. Ik raad u sterk aan het voorstel van den heer Verhaeghe aan te nemen. Is dit voorstel aangenomen ? Ik vraag de stemming daarover.

M. De Cock. Laat ons ook stemmen over het voorstel van den heer Verhaeghe.

M. De Voorzitter. Ik ga het voorstel Verhaeghe ter stemming leggen.

M. Verhaeghe. Het geldt enkel te weten of we gaan schrijven naar het Oberkommando.

De gemeenteraad beslist gevolg te geven aan den raad der Intendantuur van het Marinekorps X en der intendantuur der I Marine Divisie en een schrijven te richten aan het Generaal Kommando om te bekomen dat de Stad, ten minste gedeeltelijk van de opeisching der wol ontslagen worde.

M. Verhaeghe. Mijn voorstel was niet, te schrijven aan het Oberkommando. Het bevat het denkbeeld van niet te schrijven ; het is gesteund op den geest zelf van den plakbrief.

M. De Voorzitter. Het kollege zal dus schrijven in den aangeduiden zin en zal u bij hoogdringendheid bijeenroepen van zoodra het antwoord zal aangekomen zijn.

We kunnen niet laten te doen bemerken dat het slot van dit verslag tamelijk verward is en men niet meer goed weet wat er juist beslist geweest is.

Den 1sten Januari werd de gemeenteraad opnieuw en bij hoogdringendheid bijeengeroepen.

De reden was dat de Vrijdag te voren de burgemeester en de gemeentesekretaris geroepen geweest waren naar de Kommandantuur. Daar werden zij in tegenwoordigheid gesteld van Dr Frei die hun kwam spreken over de zaak der wolopeisching. Hij liet hun verstaan dat zij geen gunstig gevolg te verwachten hadden van hunne pogingen tot verwachting of vermindering der uit te leveren hoeveelheid. Daar Dr Frei mocht aangezien worden als de woordvoerder van het Oberkommando mocht de zaak beschouwd worden als afgedaan.

En inderdaad 's anderendaags reeds ontving het Schepencollege eenen brief van wege hauptman Escher van den volgenden inhoud :

De door plakbrief van 9 November 1917 bevolen aflevering der wol uit kussens en matrassen zal op Maandag 7 Januari 1918 beginnen.

De aflevering zal voor de Stad Oostende in de tijdelijk ledigstaande plaatsen van het Veldlazaret 4 (Burgerlijk hospitaal in de Godshuizenstraat) en in de oude Kommandantuur in de Ooststraat geschieden. De aflevering voor het stadsgedeelte ten zuiden van de haven zal in de broedersschool der Edward Hammanstraat plaats hebben.

De matrassen zullen bij de aflevering reeds geopend zijn.

Het Stadsbestuur moet voor ieder der drie lokalen eenen bediende en 10 vrouwen aanstellen ; de bediende weegt de wol en geeft aan elken afleveraar eenen schein met opgaaf van het gewicht en der soort.

Een derde der tijken zal aangekocht worden voor de verpakking van de wol.

De Stad ontvangt na afloop der aflevering een bewijs van de gezamenlijke hoeveelheid afgeleverde wol ; daarop volgt de betaling van de totale som aan de Stad ; deze betaalt op de basis hunner kwijtschriften aan de afleveraars.

De aangestelde vrouwen ontvangen een loon van de Kriegswollbedarfaktiengesellschaft.

Voor het vervoer heeft de Stad te zorgen, voor zoover dit noodig is.

Zooals reeds den 8/XII, 17 bevolen werd geschiedt de aflevering per straat.

Letter A begint.

De namen en woningen der afleveraars moeten op eene lijst ingeschreven worden welke, bij het sluiten, aan de kommandantuur moet overhandigd worden.

Voor ieder straat is de afleveringsplaats en de dag te zien in de hierbijgaande bekendmaking welke dadelijk moet aangeplakt worden.

A. B.
ESCHER.
Hauptman.

Die bekendmaking deelde mede dat de aflevering den 7den Januari zou beginnen en gaf eene uitvoerige tafel van straten en lokalen.

Zoo stond de gemeenteraad nu een tweede maal voor dezelfde moeilijkheid : moet de stad hare hulp verleenen of laten begaan. De heer Elleboudt deed opmerken dat er, in geval van medewerking een groote verantwoordelijkheid voor de Stad op het spel stond. Er zou geen duitscher bij de ontvangst aanwezig zijn zoodat al het werk, sorteering, schatting, enz. moest gedaan worden door de gemeentebedienden. Daaruit een groot aantal moeilijkheden ontstaan en vooral voor de gemeentebedienden. Daarbij achtte hij niemand onder de bedienden bevoegd om met kennis van zaken die sorteering te doen.

Daarmee waren het de andere leden volkomen eens. Hij stelde ook voor aan de komandantuur de terugbetaling te vragen der loonen van de eventueel aan te stellen bedienden, hetgeen met algemeene stemmen aangenomen werd.

Ten slotte besliste de gemeenteraad dat de medegedeelde bekendmaking zou aangeplakt worden zooals zij was, zonder er iets bij te voegen, en gaf verder mandaat aan het Schepencollege de maatregelen te treffen welke zouden noodig zijn voor de uitvoering.

Wat de gemeenteraad vooral wilde vermijden was het onderzoek huis voor huis, zooals voor het koper.

Den 11 Januari deelde hauptman Escher aan de Stad mede dat haar verzoekschrift van 18 December tot het bekomen van mindering in het afleveren der wol verworpen was.

Den 17 Januari was de aflevering begonnen. Den eersten dag kwamen er maar 17 matrassen binnen.

Later vermeerderde echter zeer spoedig dit getal doch niet naar den zin der Duitschers want den 13den werden al de bewoners der Babylonestraat naar de kommandantuur geroepen om uitleg te geven over het niet of te weinig afleveren der wol, weldra gevolgd door 140 personen uit andere straten.

Eenige matrassen werden ontdekt, een twintigtal personen kregen 200 mark boet, en weldra was de aanvoer van wol zoo aanzienlijk dat den 17den Januari het afleveren moest stop gezet worden tot den 21sten.

Met gansche wagens werd de ingezamelde wol naar de statie gevoerd, op waggons geladen en naar Berlijn vervoerd. Ondanks de groote hoeveelheid verzonden wol waren de Duitschers nog niet voldaan en verscheen er den 21 Februari een nieuwe

BEKENDMAKING.

Daar de aflevering naar de volgorde der straten volgens bekendmaking van 30 December 1917 nu geeindigd is, is er gebleken dat er in de huizen nog meer wollen matrassen en kussens voorhanden zijn. Daarom wordt er aan alle inwoners, die nog wollen matrassen en kussens in bezit hebben, een verder afleveringstermijn tot en met 10 Maart 1918 toegestaan.

Gedurende dit tijdperk moeten alle nog teruggehouden matrassen en kussens aan de bekende afleveringsplaatsen, alle dagen van 9 tot 12 uur en van 2 tot 5 uur, afgeleverd worden.

Matrassen uit officierskwartieren zijn vanaf 10 Maart af te leveren.

Wederrechtelijk terugbehouden wol wordt zonder betaling ingetrokken en de bezitter bovendien bestraft.

Kommandantuur ,Oostende.

De Duitschers leverden aan de Stad 5000 kgr. zeegras aan 0.50 mark de kilogram, wat dus eene waarde vertegenwoordigde van 2500 mark. Maar bij de aflevering was dat *ersatz* zeer nat zoodat bij het verblijf in de verwarmde lokalen het gras snel droogde en... daardoor ook in gewicht verloor.

Zoo kwam het dat men, bij de slotrekening, nog slechts 3400 kgr. zeegras vond en dus verplicht was het 0,75 m. te verkoopen in de plaats van 0.50 fr. zooals aan de Duitschers betaald werd

Wat de betaling betreft deze geschiedde door tusschenkomst van de Banque Générale d'Ostende. Al de cheks welke door de duitsche firma met den langen naam aan het Gemeentebestuur werden gezonden werden aan de bank overhandigd welke ze bracht op het krediet der rekening welke ze voor de Stad geopend had.

Wanneer al het geld gestort was richtte de stad een bijzonderen dienst in voor de echtverklaring der afgeleverde scheinen. Ongeveer een 5.000 personen werden opgeroepen en 's namiddags van 3 tot 5 hadden de uitbetalingen plaats aan de winketten der Banque Générale in de Christinastraat.

Tengevolge van het behandelen der wol bekwamen verscheidene vrouwen en bedienden branduitslag aan het hoofd en aan de handen zoodat ze hun toevlucht moesten

nemen tot geneeskundige hulp. Men vreesde zelfs dat, door het stof der matrassen, een bloedvergiftiging ontstaan was. De ontleding van het bloed in het stedelijk laboratorium bewees echter dat zulks niet te vreezen was maar er was toch een tamelijk lange geneeskundige behandeling noodig vooraleer ze volkomen hersteld waren.

Den 27 Mei moest de aflevering beginnen der matrassen van de kwartieren waar officieren gehuisvest waren. Dagelijks moesten aldus 100 matrassen ingeleverd worden ; de belanghebbenden werden door de kwartierpolitieën en de inspektors verwittigd.

Als *ersatz* stelden de Duitschers 20.000 kgr. zeegras ter beschikking der Stad welke uit het Strohsalager moesten afgehaald en naar het burgerlijk hospitaal gevoerd worden. Ditmaal bedroeg de prijs 1.20 m. per kilogram.

Voor ieder ingeleverde matras mocht slechts 12 kgr. zeegras afgeleverd worden.

Zoo duurde de wolaflevering tot half September 1918 en het ingezet offensief behoedde ons voor de huiszoeking en van de boet want er zou nog niet weinig wol gevonden geweet zijn.

In één enkele bergplaats, namelijk in een geheime bergplaats van den Katholieken Volksbond, zaten er niet minder dan 43 matrassen, terwijl in het magazijn der Volkskeuken een aantal zoogezegde smoutvaten opgepropt waren met wol.

De duitsche speurhonden moeten er toch iets van geweten hebben want het gebouw werd van onder tot boven doorzocht maar om ze te vinden waren ze niet slim genoeg.

Wat de hoeveelheid ingeleverde en aangeslagen wol betreft ziehier eenige belangwekkende cijfers :

In de oude kommandantuur	339.117,77	
Op de Vuurtorenwijk	3.179,85	
Te betalen voor de tijken	558.50	
In het Burgerlijk Hospitaal	202.487,10	Mark
Verscheidene (dit wil zeggen inbeslaggenomen wol, welke later op een bijzonderen staat mocht gebracht worden om uitbetaald te worden).	678,00	
Inbeslaggenomen wol	19.073,25	
Wol voortkomende van officierenmatrassen	101.607,00	
Te betalen voor Raversyde	4.854,75	
Te betalen voor Breedene	11.439,00	
Te samen	683.013,22	Mark

Die cjfers zijn ontleend aan de afrekening met de Duitsche firma. Daaruit kan men afleiden hoe aanzienlijk de hoeveelheid afgeleverde wol is geweest en hoe rijk we waren aan wol en koper, zonder dat we dit zelf vermoedden, vooral wanneer daarbij rekening gehouden wordt met al wat aan de roofzucht der Duitsche plunderaars is ontrokken geweest.

Het totaal van al de opeischingen, koper, wol, en al wat men maar eenigzins kan verdenken, beloopt voor de stad Oostende tot de ontzaggelijke som van 14 millioen.

Vooraleer dit hoofdstuk te sluiten moeten we onzen dank betuigen aan den heer Pollet, bureeloverste belast met het werk der oorlogschade die zoo bereidwillig zijne talrijke dossiers ter onzer beschikking gesteld heeft.

DE VERLOSSING

Op het oogenblik dat deze regelen worden neergeschreven wapperde de Belgische driekleur vroolijk in de lachende herfstzon, want men vierde de derde verjaring der verlossing. De verlossing ! Wat al herinneringen brengt dat heerlijk woord ons voor den geest.

Den 28 September 1918 begon het Belgisch leger zijn grootsch ingezet offensief en overrompelde stuk voor stuk de Duitsche verdedigingswerken. Niets kon aan den ontstuimigen aanval onzer Yzerjongens weerstaan, zelfs niet het ontzaglijk bosch van Houthulst, een doolhof van kanonnen en machiengeweren.

De sterkste borstweer, waarvan geen tweede voorbeeld in de geschiedenis der krijgskunde bestaat, eens doorbroken zijnde, rolden de aanvalstroepen als een vloedgolf over het nieuw veroverde gebied.

De eerste berichten hierover, in de Duitsche dagbladen verschenen, deden aller harten van hoop en verlangen kloppen. Deze hoop werd nog vermeerderd door de toebereidsels welke door de Duitschers gemaakt werden.

Reeds zoo dikwijls waren we echter in onze hoop bedrogen geweest en hadden we troepenverplaatsingen genomen voor aftochtstoebereidselen. Zou het ditmaal waarlijk ernstig gemeend zijn en zouden we geen winterveldtocht meer te duchten hebben ? Den 30 September zond de kommandantuur eenen brief naar het gemeentebestuur om te vragen hoeveel raadsleden er waren, hoeveel leden van het comiteit voor Hulp en Voeding, hoeveel pompiers, hoeveel huisgezinnen met oude menschen.

Wat echter veel meer opschudding verwekte dan die vragen was het afdanken van al de Belgische werklieden en werkvrouwen en het inpakken van al de mekanieken in den atelier van het Zeewezen. Daarna vertrokken ook al de Duitsche werklieden in bestemming voor Antwerpen. Dat was een herrie van belang aan de statie. Er werden daar tooneelen afgespeeld die nu juist niet ten voordeele pleiten van de mentaliteit der vrouwelijke bevolking op de Vuurtorenwijk. Vele vrouwen, waaronder enkelen met een kind op den arm, stonden weenend afscheid te nemen van Duitsche werklieden.

Deze laatsten schenen het geval hoegenaamd niet zoo tragisch op te nemen en waren inwendig niet weinig verheugd uit die hel verlost te zijn en naar de lieve heimat te mogen terugkeeren, zelfs met het achterlaten van hunne speelpop. Zoo hoorden we toevallig een jonge deerne aan een fiksch opgeschoten Duitscher vragen : wanneer gaan we dan trouwen ? En deze heel cynisch antwoorden : « Als het nog eens krieg is ! ! ! »

Den volgenden dag verspreidde zich in de stad een akelig nieuws dat, alhoewel verwacht toch aller harten met schrik en wee vervulde en eene algemeene verslagenheid teweegbracht : al de weerbare mannen van 15 tot 45 jaar zouden dien dag de stad moeten verlaten. Op het stadhuis, waar men natuurlijk met vragen bestormd werd had men nog geen het minste bericht daarvoor ontvangen, maar een bediende beweerde het

stuk in de kommandantuur gezien te hebben. Gansch den voormiddag was men aldus geslingerd tusschen hoop en vrees toen, om 12 uur, lange plakbrieven, met groene geschreven letters, aangeslagen werden. Er werd geen uitzondering opgemaakt voor de gemeenteraadsleden. Uit genomen inlichtingen bleek echter dat deze evenals de leden, bedienden en werklieden van het Comiteit voor Hulp en Voeding mochten blijven. Men kan best begrijpen hoe dit nieuws door de belanghebbenden ontvangen werd, wanneer meesten onder hen hadden reeds pak en zak gemaakt en stonden gereed om naar de aangeduide bijeenkomstplaats te gaan toen ze het bericht ontvingen dat ze mochten blijven en verzocht werden dadelijk hunnen dienst te hernemen. Men was immers overstelpt met werk door al de afgedankte werklieden en nu zouden al de vrouwen en hulpbehoevende ouders der weggevoerden er nog bijkomen.

Een afvaardiging geneesheeren, in allerhaast naar den plaatsbevelhebber gezonden, bekwam insgelijks de toelating voor al de geneesheeren, leden van het Rood-Kruis en brankardiers van den Reddingsdienst, te mogen blijven.

In het Leopoldspark was het een hartverscheurend schouwspel van weenende vrouwen en kinderen die afscheid namen van hunne geliefden onder het onverschillig oog der Duitsche soldaten die, de bajonet op het geweer, heen en weer wandelden. Hetzelfde schouwspel had plaats op verscheidene andere punten der stad.

Om half vijf werd het teeken tot opstappen gegeven en vertrokken onze jongens met benepen hart, maar met opgeheven hoofd, want ze wilden de Duitsche bloedhonden geen getuige laten zijn van hun schijnend wee. De moedigsten hieven den Vlaamschen Leeuw aan en weldra galmden de strijdlustige tonen luid helmend langs de toenmalige Keizerskaai en de Statie. Waar men ging naartoe, dat wist niemand. De meesten sakkerden inwendig dat ze nu de zoolang verwachte bevrijding niet zouden bijwonen ; anderen maakten zich erg ongerust over het lot van vrouw en kinderen, nu weerloos achtergelaten.

Om 5 uur werd de werf der firma Flender in brand gestoken en liet men de droge dokken springen terwijl de haven versperd werd met de *Josephine*, een oude maalboot met de tot zinken gebrachte baggerbooten enz. De apparaten van den telegraaf zonder draad werden in het water geworpen.

Op de wijk Conterdam ontstond een kleine overstrooming wegens het openzetten der sluizen.

Weldra hoorde men geweldige ontploffingen : het waren de onderstanden van Mariakerke welke men deed springen. Hoe aangenaam klonk dat gedonderd dat vroeger zooveel schrik verwekte, nu in de ooren der luisterende Oostendenaars. Aan de haven werden de kranen losgevezen om, met een duw in het water te kunnen gestort worden.

Dien nacht werd er, om belangrijke redenen, niet veel geslapen, te meer dat er nu en dan en zware obus huilend over de stad vloog en te Nieupoort ontplofte. 's Anderendaags was het een koortsige verhuis in het Casino voor officieren, ingericht in de bank Pauwaert, op de A. Pieterslaan, in den boekhandel (Bucherei) op den hoek der Oost- en Kapellestraat, en ook in het stapelhuis van *Hulp en Voeding*.

'S avonds te voren om half elf was het bevel gekomen dat dit stapelhuis den volgenden dag moest ontruimd worden.

Een nieuwe plakbrief werd om 10 uur aangeslagen in dewelke aangekondigd werd dat al de weerbare mannen, die daags te voren achtergebleven waren, om 2 uur in het Leopoldpark moesten bijeenkomen om naar Maldegem te vertrekken. Ze moesten eten meedoen voor 10 dagen. Onmiddelijk trok de heer Fermon, afgevaardigde van het Comiteit voor Hulp en Voeding, naar den plaatsbevelhebber en bekwam voor de tweede maal de vrijstelling van de leden en bedienden van het Comiteit, alsook van de *Volksketels*.

Om half drie verscheen schepen Devriese met den politiebrigadier Vanden Meerschaut, die, met eene bel, de menschen bijeenriep. Hij deelde aan de toegestroomde menigte mede dat van het vertrek ontslagen waren :

De schepenen en gemeenteraadsleden, de stadspolitieagenten, de brandweer, de stadswerklieden van water-, gas- en elektriciteitsdiensten, de bedienden van den elektrieken tram, de werklieden van de Eisenbahnbetriebswerkplaatsen, de werklieden van het Bad- en Ontluizingsgesticht in het Palace Hotel, de kerkhofbedienden, het sluizenpersoneel, de beambten van Hulp en Voeding, de geestelijken, de geneesheeren en apothekers, de oudste helft der werklieden van den Reinigingsdienst.

Daarna verzocht hij al de overigen zich in rang te gaan stellen in den hof voor het gasgesticht.

Om half vijf vertrok de droeve stoet gevolgd door een tiental paarden welke nog opgeeischt waren.

Men vernam alsdan ook dat de eerste groep den nacht had overgebracht in de kerk van Houttave en 's morgens vertrokken was naar Brugge.

In het pionnierpark aan de hangars lag een tamelijk groote voorraad kolen. De bevolking. die groot gebrek had aan brandstof, wachtte niet tot dat de Duitschers weg waren om er zich van meester te maken zoodat het eene echte processie werd naar de hangars, waar niemand was om dat ontvoeren te beletten. Tegen den avond echter gingen veldgendarmen post vatten aan de de Smet de Naeyerbrug, deden de zakken afzetten en namen de identiteitskaarten af.

Ondertusschen kwamen ontzaggelijke traktors, al rammelen en proesten, van de vuurlijn en sleurden zware kannonnen door de straten ; enkele van die zware stukken waren in deerlijken staat.

Al de paarden die nog maar eenigzins op hunne pooten konden staan werden losgeeischt en weggevoerd.

Al de gevangenen werden losgelaten, uitgenomen den heer Helsmoortel die naar Brugge gezonden werd.

Een plakbrief deelde aan de bevolking mede dat de militaire patroelies bevel ontvangen hadden te schieten op al wie zou betrapt worden op inbraak of diefstal.

Ze hadden hierin geen ongelijk want er werden een aantal brutale diefstallen ge-

pleegd maar... door duitsche matrozen. Buiten die kolenplundering kon men aan de burgerbevolking volstrekt niets ten laste leggen.

Den 2den Oktober deed men de ovens springen van de moteurs in de elektriciteitsfabriek zoodat de stroom voor de tramwagens daardoor onderbroken was. De verlichting bleef nog bestaan maar de stroom kwam van de *Brugeoise* van Brugge. Alles wat maar eenige waarde had in de elektriciteitsfabriek werd weggenomen en meegevoerd. Overal zag men karren voorbijtrekken, geladen als echte verhuiswagens met al wat maar eenigzins kon dienen. Zeer talrijk waren ook de soldaten die rondliepen met allerlei voorwerpen en zelfs eetwaren om ze aan de burgerbevolking te verkoopen.

Om half een kwam een bericht toe op de kommandantuur en dadelijk werd bevel gegeven in te pakken. Soldaten trokken naar het stadhuis en weldra zag men rijtuigen met soldaten en politieagenten de stad doorkruisen op zoek naar harnassuren, trekmateriaal en paarden.

We hebben reeds in een vorig hoofdstuk verteld hoe we toevallig, dank zij de aanhouding van de HH. Felix en Lefèvre getuige waren op de kommandantuur van al die toebereidselen tot het vertrek.

Om half zes vertrokken al de ambtenaars der kommandantuur, ditmaal letterlijk « avec armes et bagages ».

Vooraleer te vertrekken hadden ze bij het Stadsbestuur nog 40 mannen opgeeischt voor het opdrijven van al het gestolen vee. Ze moesten eten meebrengen voor 7 dagen. Twintig mannen werden geleverd door de Stad en 20 door het Comiteit voor Hulp en Voeding.

Twee pompiers reden dien namiddag door de St-Petersburgstraat met eenen wagen bespannen met 2 paarden.

Een majoor kwam al sabelslepen en sporenrinkelen voorbij en deed teeken aan de pompiers stil te houden. Deze gaven gehoor aan het bevel en dadelijk werden paarden en wagen door hem opgeeischt om zijn bagage weg te voeren. Zoo werden de laatste overblijvende vervoermiddelen overal in de straten in beslag genomen door de duitsche plunderaars.

Een wagen met twee flinke paarden bespannen en gevoerd door duitsche soldaten trok naar eene hofstede, gelegen op eenigen afstand van de dorpplaats van Steene. Daar gekomen deden zij den boer roepen en eischten het opladen van al wat hij aan vruchten en vee bezat. Wat kon de arme drommel doen tenzij alles afgeven wat hem nog overbleef van veldvruchten, koeien, kiekens en konijnen ?

In den namiddag vernam men dat verscheidene weerbare mannen erin gelukt waren de plaat te poetsen en naar Oostende terug te keeren. De Duitschers hadden op hen hunne geweeren afgeschoten maar zonder iemand te treffen.

Den 4 Oktober werd door den waarnemenden burgemeester Devriese een kleine plakbrief aangeslagen, geschreven met het schrijfmachien, waarin al de weerbare mannen van 15 tot 45 jaar opgeroepen werden naar het stadhuis. Zeer weinigen boden

zich aan. Daarop deed hij de mededeeling *uitklinken* door den stadsaanplakker Schellinck, wat al geen beter gevolg had.

Soms hadden er ook vermakelijke tooneelen plaats.

Enkele tramrijtuigen waren op de riggels blijven staan wegens het afsnijden van den stroom. Om ze naar de bewaarplaats terug te brengen was men gedwongen er mannen en muilezels voor in te spannen onder het spotgelach eener nieuwsgierige menigte. Ook de karren van de Reinigingsdienst moesten door mannen voortgetrokken worden bij gebrek aan paarden.

Wat minder vermakelijk was was de terugkeer van den chef der Militarpolizei, hauptman Escher, en enkele beambten der kommandantuur. Men keek bij dat nieuws wel wat nuchter op maar toch verminderde het de geestdrift niet want men zag en hoorde dat de Duitschers toch nog altijd voortgingen met hun vernielingswerk. Zoo vernam men beurtelings het springen van de sluizen van den bassin, van de nieuwe bassins, van een aantal kustbatterijen enz. en het stukslaan met hamers van al de machienen van de Cokefabriek.

Een nieuwe aanplakbrief meldde aan degenen die kolen gestolen hadden dat ze tot 5 uur tijd hadden om ze naar hunne plaats terug te voeren zooniet zullen er huiszoekingen plaats grijpen en de schuldigen gestraft worden. Maar er was geen gehoor meer in Israël en er werd niemendal teruggevoerd.

Wat bij het rondzwieren in de straten deed glimlachen was dat al de duitsche opschriften van winkels en herbergen als bij tooverslag verdwenen waren, de overblijvende Duitschers hadden bijna geen centen meer en de Alliés waren immers in aantocht ?

Voor de eerste maal waren er geen nieuwsbladen meer te krijgen, noch vlaamsche noch duitsche, en dat juist op een oogenblik dat men meer dan ooit naar nieuws hunkerde. Maar men troostte zich met de oude spreuk : geen nieuws, goed nieuws, en men werkte in het geheim aan vaderlandsche vlaggen en kokarden, want men wilde gereed zijn tegen de feestelijke ontvangst onzer jongens welke iedereen nakend voelde.

Den 5den werden uit de gasklokken van Zandvoorde, waarin nog 12000 km3 gas was, al het in den gasmeter van Oostende overgebracht : we zouden nog enkel voor een drietal dagen licht hebben.

We vernamen dat de Duitschers te Brugge ook reeds de gevangenissen geopend hadden want verscheidene onzer stadsgenoten, die er gevangen zaten, keerden in de stad terug, namelijk Jules Helsmoortel, Louis Van Hove, Willy Valcke en De Ketelaere.

Den 7den Oktober ontstond er een groote beweging in de poort en in den omtrek der kommandantuur. Men had er, benevens den reden van den nieuwen kanselier Max van Baden, eene mededeeling aangeplakt waaruit we vernamen dat de keizer officieel geschreven had, door bemiddeling van den gezant van Zwitserland, aan Voorzitter

Wilson om hem te vragen de zaak van den vrede in handen te nemen en eenen wapenstilstand op grond der 14 artikelen, voorgesteld door Wilson te verwezenlijken.

Dat verhoogde niet weinig den moed want bij velen was hij aan het zakken omdat de kommandantuur gedeeltelijk was teruggekeerd, evenals een lazaret en een aantal duitsche ruiters door de stad getrokken waren.

De bevoorrading begon zeer schaarsch te worden. Dat kon men best zien uit het mager rantsoen dat voor de loopende week uitgedeeld werd in den winkel van het Comiteit, genaamd Amerikaansche winkel : 300 gr. smeut, 200 gr. céréaline, 400 gr. boonen, 300 gr. rijst, 50 gr. maïsmeel, 500 gr. zout en 1 pakje lucifers per huisgezin.

Den 8 Oktober keerden een vijftiental weerbare mannen terug. Zij vertelden dat ze overal op hunnen doortocht, van Oostende tot Gent, door de bevolking zeer goed onthaald en verzorgd geweest waren. Ze schatten dat er te Gent op het oogenblik een 200.000 weerbare mannen moesten zijn afkomstig uit West- en Oost-Vlaanderen. Ze waren te voet van Gent naar Oostende gekomen. Die terugkeer gaf moed aan degenen die niet vertrokken waren zoodat ze overal uit hunne schuilhoeken kwamen opdagen.

Verscheidene nieuwsbladen werden wederom verkocht, de *Belgische Kurier*, de *Nieuwe Gentsche Courant* en de *Eendracht*.

Het Gemeentebestuur deed aankondigen dat er rantsoenen kolen zouden verkocht worden van 300 kgr. per huisgezin.

Kreeg men wat brandstof men ontuam ons integendeel de verlichting want wat er nog overbleef van het gas werd dien dag verbruikt.

Den 9 Oktober keerde de veldgendarmerie terug, en nam haren intrek in haar vroeger verblijf in de Langestraat.

Een driehonderdtal vrouwen, een schoone kuisch, verlieten de stad, om elders, wellicht in Duitschland, hun eerloos bedrijf te gaan voortzetten.

Het nieuws dat er kolen te bekomen waren bracht opeens een ongemeene beweging in de zoo stil geworden straten. Ongelukkiglijk lagen de Duitschers op de loer en al de karrekens die maar eenigzins naar hun gading waren werden opgeeischt en weggevoerd. Aan de zeestatie was het een schilderachtig tooneel met al die zonderlinge vervoermiddelen. Een huurhouder, die mocht zeker zijn dat men zijn rijtuig niet zou opeischen, was degene die afkwam met zijnen lijkwagen, waarin hij een aantal rantsoenen kolen laadde tegen een geringe vergoeding.

Den 10den Oktober werd het een warboel bij de soldaten waaruit niemand meer wijs werd : afdeelingen kwamen terug, laadden af, om kort daarna weer op te laden en te vertrekken. Heel de militaire beweging stond in het teeken van bevel en tegenbevel.

Sedert het vertrek der weerbare mannen was de finantieele last van het Comiteit voor Hulp en Voeding zeer zwaar geworden : in 14 dagen was het cijfer geklommen van 45.000 tot 65.000 fr. ; er werden 600 nieuwe onderstandboekjes uitgedeeld, waaronder 300 voor volledigen en 300 voor onvolledigen steun.

Den 11 Oktober werd het getal teruggekeerde weerbare mannen reeds op 300 geschat. Men beweerde dat er 7 doodgebliksemd waren aan de Hollandsche grens door aanraking van de draadversperring, dat er te Gent 4 gestorven waren van vermoeinis en er verscheidene hier en daar in het hospitaal lagen met griep of typhus.

In den namiddag trok een zonderlinge stoet door de stad : een twintigtal schapen, geiten en zeer jonge kalveren opgedreven door duitsche soldaten. En zeggen dat die dieren ontnomen werden aan arme dutsen wier eenig bezit zoo'n geit of schaap was. Echt wraakroepend ! Indien het wreede woord dat aan den keizer wordt toegeschreven, dat men aan de Belgen niets meer zou overlaten dan de oogen om te schreien, niet werd uitgesproken, dan legden zijne soldaten het er toch zeer goed op aan om het in praktijk te stellen.

Den 12den Oktober werd het Marineheim in de Kapellestraat wederom geopend en kwamen er een aantal wagens aan zoodat het nieuws verspreid werd dat de eerste Marinedivisie terugkeerde. Die best wilden ingelicht zijn voegden erbij dat ze niet meer door kon.

Den 13den Oktober kreeg men een zonderling schouwspel, dat een scherp kontrast vormde met de eenzaamheid der straten tijdens de vorige dagen. Honderden menschen verdrongen zich op de plaatsen waar men dagbladen verkocht, aan de kiosk der markt, in de Christinestraat. *Der Belgische Kurier* werd uitgevochten door al wie maar een weinig vertrouwd was of geworden was met de taal van den bezetter, evenals de in het vlaamsch gestelde *Nieuwe Gentsche Courant*.

Om 4 uur, werd in den gang der kommandantuur het antwoord uitgeplakt van Dr Solf, Minister van Buitenlandsche Zaken, aan den voorzitter der Vereenigde Staten.

Het Duitsch Staatsbestuur nam al de voorwaarden aan van President Wilson en vroeg de samenstelling eener gemengde commissie om de voorwaarden te bespreken tot ontruiming der bezette gebieden.

Dat was een heerlijk vooruitzicht, nu was de vrede in het verchiet. Men juichte, men was gelukkig en nog het meest de laatste overgeblevenen der bezetting zelf. Ze waren wel geklopt maar onveranderlijk klonk het : het wordt vrede.

Als gevolg daarvan deelde reeds dadelijk hauptman Escher aan den burgemeester mede dat al de weerbare mannen gingen in vrijheid gesteld worden en hier weldra zouden terug zijn wat in al de huisgezinnen de geestdrift nog deed vermeerderen.

Wel waren er hier en daar enkele helden, die tusschen pot en pit donderden dat men den laatsten Pruis had moeten kapotmaken vooraleer vrede te sluiten maar voor dergelijke lieden hebben de Duitschers een schoonen naam uitgevonden : *Maulhelden*, helden met den mond.

Tijdens de bezetting hebben ze gelegenheid te over gehad om bewijzen te geven van dien ontembaren heldenmoed maar als een officier eens vervaarlijk bromde deden wat Cambronne eens zegde maar... niet deed en wat men ook vertaald heeft door de heldhaftige spreuk : « La garde meurt mais ne se rend pas ! »

Helaas we vernamen twee dagen later dat er controol was te Breedene en te Sas-Slykens voor de weerbare mannen tot 50 jaar en dat deze van Steene tot dien ouderdom

daags te voren opgeroepen en vertrokken waren. Wat dit gerucht nog meer kracht bijzette was het nieuws dat de kommandantuur aan het Stadsbestuur de lijst gevraagd had van al de weerbare mannen van 17 tot 50 jaar werd geschat op 5989.

Velen echter hadden zich heilig voorgenomen er liever alles wagen en een schuilplaats op te zoeken dan aldus op het laatste oogenblik weggedreven te worden en vrouw en kinderen in zoo'n gevaarlijke tijd in den steek te laten.

Ze werden in dit voornemen nog versterkt door twee geweldige beschietingen, gelukkig ditmaal de laatste die den 14 Oktober om 11 en om 3 uur plaats hadden.

De eerste gold de werkhuizen van Smis. Het vuur werd echter dapper beantwoord door de batterij Tirpitz (Hamilton) hetgeen de beschieting van drie uur voor gevolg had. Deze was heel wat beduidender dan de eerste.

De eerste schoten vielen in de richting van Hamilton. Weldra ontploften er ongelukkiglijk ook granaten te midden de huizen langs beide kanten van den Thouroutschen Steenweg.

Menschen die gevlucht waren in de poort en in den kelder van R. De Ketelaere werden getroffen. Twee woningen stortten in als kaartenhuisjes. Een zekere Van Hee die met de weerbare mannen niet vertrokken was en zich te huis verscholen hield werd gedood in zijn bed.

In het doodenhuis van het *Hotel de la Marine* werd het lijk gebracht van eenen man waarvan het hoofd van de romp geslagen was en dat van eene vrouw welke in den beerput van haar huis geslingerd geweest was. Twee menschen lagen nog begraven onder de puinen terwijl de moedige mannen van den Reddingsdienst van het Rood Kruis een tiental gekwetsten inbrachten.

Men schat dat er een zestiental schoten gelost zijn op de huizenrij van den Thouroutschen Steenweg.

De slachtoffers der beschieting van 11 uur waren :

Gedood : Theofiel Van Wassenhove, 58 jaar, Stockholmstraat 27 ; Karel De Gryse, 51 jaar, Thouroutsche Steenweg 121.

Licht gekwetst : Karel Berdt, 50 j., Timmermansstraat, 53 ; Jozef Vergauw, 81 j., wonende langs de Slypevaart.

Slachtoffers der beschieting van 3 uur :

Gedood : Remi Rosseel, 13 j., Thouroutsche Steenweg 308 ; Oktaaf David, 6 j., Nieuwlandstraat 20, Jozef Declercq, 61 j., Thouroutsche Steenweg 299 ; Marie Coenye, echtgenoote Karel Van Steenkiste, 83 j., Thouroutsche Steenweg 308 ; Achiel Rosseel, 16 j., Thouroutsche Steenweg 308 ; Julien Rosseel, 6 j., Thouroutsche Steenweg 308 ; Jerome Van Hee, 24 j., Thouroutsche Steenweg 312 ; Marie Hoste, 15 j., Thouroutsche Steenweg 310.

Zwaar gekwetst : Oscar Tratsaert, 11 j., Duivenhokstraat 75 ; Viktorine Verstraete, echtgenoote Van der Heyde, Thouroutsche Steenweg 101 ; Theophiel Van der Heyde, 49 j., Thouroutsche Steenweg 301 ; Viktorien Baltus, echtgenoote Louis Tourlamain, 46 j., Thouroutsche Steenweg 333.

Licht gekwetst : Olinta Azempamber, 5 j., Thouroutsche Steenweg 337 ; Paula Vander Heyde, 21 j., Thouroutsche Steenweg 301 ; Polydore Devrie, 59 j., Nieuwlandstraat 20 ; Oktavie Verleye, echtgenoote Rosseel, 42 j., Thouroutsche Steenweg 307 ; Arthur David, 15 j., Nieuwlandstraat 20 ; Adolf Rosseel, 11 j., Thouroutsche Steenweg 308 ; Bertha Kravel, echtgenoote Albert Hoste, Thouroutsche Steenweg 320 ; Prosper Wackenier, 12 j., Thouroutsche Steenweg 440.

De stoffelijke schade was nog al aanzienlijk. Op den Thouroutschen Steenweg werden twee huizen volledig vernield en een pakhuis en achterhuis zeer zwaar beschadigd. In de Rietstraat werd een pakhuis gedeeltelijk vernield en verscheidene achterhuizen erg beschadigd. Het getal stukgesprongen ruiten was bijna niet te tellen.

Alles wat nog overbleef in de werkhuizen der Wagons-Lits werd ingepakt en in 16 wagons naar Duitschland gezonden. De gezamenlijke waarde van al het ontvoerde wordt door den heer Simar geschat op 11 millioen.

Den 14den Oktober verscheen het laatste nummer van de *Belgischer Kurier*.

Den volgenden dag was het de vijfde verjaring eener gebeurtenis welke de Duitschers ditmaal wel niet zouden vieren, namelijk van hunne blijde intrede te Oostende. Vijf jaar dag op dag was het geleden dat de opgeblazen gouverneur-generaal von der Goltz aan den burgemeester verklaarde dat hij van Oostende de schoonste badplaats van de wereld ging maken. Von der Goltz is dood de Duitschers zijn grootendeels gevlucht, de overblijvenden staan vluchtensgereed en Oostende is bedekt met puinen.

Om half zes begon een vreeselijk tweezang tusschen Oostende en Nieupoort. De soldaten die daags te voren vertrokken waren keerden nogmaals terug. Ze vertelden dat Thourout door de Engelschen was ingenomen geweest maar door de Duitschers terug veroverd werd. Zoo werden we voortdurend geslingerd tusschen hoop en vrees maar de hoop behield toch de overhand daar het vernielingswerk door de Duitschers nog immer werd voortgezet. Ze moesten dus wel alle hoop op het behoud van Oostende verloren geven vermits we gansch den dag van den 16den, van af kwart voor 4 uur 'morgens, voortdurend zware ontploffingen hoorden. Het werd de beurt van de riggels en de excentrieken in de statie en langs de baan, aan de batterij Hamilton, de watertanks der statie, de werkhuizen, het werkhuis der locomotieven, de brug van den Conterdam, de brug van Sas-Slijkens, de sasdeuren van den bassijn, de onderstanden van de Albertlaan, de machienen van het watergesticht. Ook in privaatinrichtingen, zooals de bleekerij Boekenaar, de bakkerij van de Cooperatief der Staatsbedienden enz., gaven ze aan hunne vernielzucht den vrijen teugel door er alles buiten gebruik te stellen.

Ondertusschen duurt het helsch gedonder der Duitsche en Belgische batterijen steeds voort.

Om half negen trok een ellendigen stoet door de Stad bestaande uit de weerbare mannen van Raversyde en Wilskerke met den veldwachter, het personeel der kommandantuur een armzalige wagen beladen met huisgerief en een vijftigtal soldaten.

Nu en dan vlogen zware stukken riggels in de stad ; een ervan viel in de Stockholmstraat voor den Volksbond en kwetste een Duitschen soldaat ; een tweede stuk viel door het plafond in den Volksbond op de plaats waar de meisjes bezig waren met het eten klaar te maken voor de Volkskeuken. Vele stukken kwamen op de straatsteenen terecht

zoodat er eigenlijk geene persoonlijke ongelukken te betreuren waren. Overigens weinig personen waagden het op dat oogenblik de onveilige straten te betreden. Hier en daar zeilden dronke feldwebels door de straten en sloegen met stokken de winkelramen stuk. Soldaten drongen, met den revolver in de vuist in sommige winkels binnen en eischten koopwaren op.

Men was totaal onmachtig tegen dat losgebroken galgenaas want 's avonds om half elf was luitenant Becker, de Gerichtoffizier, zoo bekend om zijne brutaliteit, naar het stadhuis geweest en had er zijne macht overgegeven aan het Stadsbestuur.

Dat was de laatste daad van de bezettende macht.

Om 4 ure 's morgens begon de aftocht van al wat er nog overbleef aan soldaten en materieel. De wagens stonden van af het Hotel des Termes tot aan de de Smet de Naeyerbrug.

De laatste zware batterijen der kust, werden opgeblazen en deden de huizen daveren op hunne grondvesten. Het was de afscheidsgroet aan het verlost Oostende, dat met bijgende borst luisterde naar die onmiskenbare kenteekenen van den aangevangen aftocht. Met wat genoegen lazen wij de eerste mededeeling van het vrijgeworden magistraat :

AAN DE BEVOLKING.

Vooraleer de stad te verlaten heeft de Keizerlijke Duitsche Kommandantuur de strengste bevelen gegeven voor de handhaving der orde.

Bijgevolg achten wij het ons tot plicht de bevolking te verwittigen dat zij, gedurende de eerstvolgende dagen, aan de grootste gevaren blootgesteld blijft. Volstrekte kalmte wordt door de omstandigheden opgelegd, en elke betooging dient vermeden te worden.

De bestaande politiemaatregelen en schikkingen blijven voorloopig en tot nader bevel in voege, en hunne stipte naleving zal met de grootste strengheid verzekerd worden.

Dit geldt in het bijzonder voor wat het verkeer op straat van 9 uur 's avonds tot 6 uur 's morgens en het sluiten der drankhuizen en winkels om half negen uur 's avonds betreft.

Het is ten strengste verboden meubleeringsvoorwerpen van elken aard te vervoeren, zonder daartoe de noodige voorafgaande toelating van het Gemeentebestuur bekomen te hebben. De overtreders zullen aangehouden, en tegen hen zal proces-verbaal opgemaakt worden.

De ouders worden uitgenoodigd de kinders onder de 14 jaren te huis te houden. Elk verkeer op straat dient ten anderen zooveel mogelijk beperkt te worden.

Oostende ,den 16 Oktober 1918,

Het Stadsbestuur.

De nacht voor de bevrijdingsdag (17 Okt.) was betrekkelijk stil, alhoewel er nog tamelijk veel ontploffingen gehoord werden van opgeblazen verdedigingswerken.

Van in den vroegen morgen waren er reeds een aantal menschen op de been die nieuwsgierig uitkeken of er nog Duitsche soldaten in de stad waren. Er waren er nog, maar in zeer gering aantal, en ze hadden al hun vroegeren overmoed verloren. Ze keken nu integendeel bevreesd en wantrouwig naar de burgers die nu de meerderheid waren en in staat hun den weg naar « das liebe Vaterland » te verleeren.

We gingen eerst met ons tweën, eenen oogslag werpen in de statie waar het een onberispelijke warboel was en waar reeds een zwerm plunderaars aan het werk was. We verwittigden dadelijk de politie welke in een ommedraai al die hunkerende raven op de vlucht dreef. Aan het Palace Hotel, waar eene batterij opgeblazen was, troffen we hetzelfde schouwspel. Het was er echter zeer gevaarlijk want er lagen gansche doozen handgranaten en een bende schooljongens kaatsten ermede dat het heinde en ver weerklonk. Daar dreigde eene onmetelijke ramp want in de nabijheid van de ontploffende handgranaten lag een groote opslagplaats van munitie om de schepen te bestoken. Honderden menschen stroomden op dat oogenblik toe, verlekkerd op de zware koperen hulsen die rond de batterij opgehoopt lagen. Een handgranaat in die opslagplaats en al die lieden, het Palace Hotel, de Paviljoenen van het Hippodroom, het pensionnaat van het Sacré Cœur, de villas van den zeedijk, het ware allemaal in de lucht geslingerd, vermorzeld, vernield. Een onmetelijke ramp zou dien vreugdedag in een ontzettenden rouwdag herschapen hebben.

In den stormpas holden we dus naar het stadhuis om den burgemeester over dien toestand in te lichten en zonder uitstel de noodige politie ter plaats te zenden om dat zoo gevaarlijk terrein af te sluiten. Gedurende verscheidene maanden is de toegang tot dat gedeelte van den dijk ontzegd geweest en hing er een plakkaat met de vermelding : *Toegang verboden. Doodsgevaar.*

Bij den burgemeester vernamen we dat een duitsch soldaat reeds gekwetst geweest was door het werpen van die granaten. Ook de batterij Tirpitz (Hamilton) of beter de puinen dier batterij, moesten afgezet worden want daar ook bombardeerden de jongens, voor de leute, en werd al wat niet te heet of te zwaar was weggesleurd.

Op onze morgendwandeling troffen we nog enkel Duitschers aan bij het Koninklijk Chalet, op den Zeedijk, op den hoek der Koninginnelaan en een groepje aan Petit Paris. Dat waren de laatste schildwachten uitgenomen aan Petit Paris waar ze een soort achterhoede vormden voor het bewaken van den Nieupoortschen en Thouroutschen Steenweg. Ze waren gewapend met een paar mitraljeuzen, en twee officieren beloerden voortdurend met hunne verrekijkers de beide steenwegen.

Om half acht kwam een eerste vlieger een kijkje nemen en, daar hij niet beschoten werd, vloog hij tamelijk laag zoodat men kon zien dat het een Franschman was.

De duitsche soldaten lieten hun speeldingen in den brand en vluchtten hals over kop het koffiehuis *Le Châtelet* binnen. Na zijn toertje gedaan te hebben vertrok de Franschman terug in de richting van Nieupoort.

Om 10 uur, we stonden toen juist op den viaduc van de Koninginnelaan, kwamen er 5 vliegers boven de spoorbaan zweven : twee Franschen, twee Engelschen en een Belg. Ze vlogen nu veel lager dan den eersten zoodat we geestdriftig met onze zakdoeken wuifden. Zij ook verdwenen weldra terug in de richting van Nieupoort.

Toen we in de stad terugkeerden begon men reeds hier en daar de nationale driekleur te hijschen maar de politie gaf overal bevel ze weer neer te halen, want de Duitschers waren nog in de statie en... *Je kunt 't nooit weten.*

Om één uur rolden deze echter voorgoed hunne matten op.

Ze waren nog niet weg toen, om één uur, 18 vliegers tegelijk boven de stad van vreugde rondbuitelden en exemplaren afwierpen van *Le Matin* van Parijs.

Het was een prachtig schouwspel, welke de geestdrift nog aanvuurde. Als bij tooverslag wapperde aan al de huizen de belgische driekleur en was iedereen getooid met de driekleurige kokarde of strikje. Al de straten wemelden weldra van een opgetogen menigte.

Op den zeedijk trok een uitgelaten bende mannen en vrouwen met kleine belgische en fransche vlaggetjes, juichend en zingend voorbij. De bazars en de winkels waar men vlaggen en strikjes verkocht werden letterlijk bestormd, en waren in enkele uren totaal uitverkocht.

Rond half twee verschenen kleine en middelbare oorlogschepen voor de reede. Enkele kanonschoten weergalmden, gevolgd van een daverende ontploffing en torenhooge waterzuil. De eerste duitsche mijn, welke den ingang der haven versperde, was opgeblazen. De eene ontploffing volgde op de andere en de menigte stroomde naar den dijk toe, aangelokt door dat ongewoon en prachtig schouwspel.

Een fransche vlieger streek op het zand neer maar zijn vliegtuig stortte om, gelukkig zonder ongelukken te veroorzaken. Verdoofd door den onverwachten schok meende hij eerst in de handen der Duitschers gevallen te zijn maar groot was zijne vreugde toen hij opeens al die juichtonen hoorde en in zijn eigen taal het welkom toegeroepen werd. Men verlostte hem uit zijn moeilijken toestand en droeg hem in triomf naar een huis in de Weenenstraat waar hij verzorgd werd want hij was een weinig gekwetst in het aangezicht. Men vernam toen dat het kapitein Fougère was, van het eskader vn St-Pol.

Het was een flink man, met lang zwart haar. Zijn vliegtuig heette Photo en langs beide kanten was een zwarte kat geschilderd.

Hij vertelde dat de bondgenooten reeds te Thielt waren, dat ze Rijsel omsingelden, dat de Duitschers zich in groote menigte overgaven, dat de vrede van Wilson niet zou aangenomen worden en de Duitschers tot in hun eigen land zouden achtervolgd worden. Dit nieuws liep spoedig van mond tot mond en verhoogde nog de reeds zoo hoog gespannen begeestering.

Aan vele huizen begon men versieringen aan te brengen voor den intocht onzer soldaten en verschenen opschriften als : *Vive la Belgique, Vivent les Alliés, Honneur à nos Braves.* Voor vele winkelruiten prijkten de versierde beeltenissen van den Koning en van de Koningin.

Het duurde niet lang of een motorbootje verliet het ten anker liggend eskader en kwam de haven binnen gevaren waaruit de Britische Admiraal Sir Roger Keyes en 3 officieren ontscheepten. Een algemeen gejuich ging op en een geestdriftige ovatie verwelkomde de britische officiren. Te midden dien zegeroes schuifelde opeens een obus van de batterij van Clemskerke en ontplofte zoodat er verscheidene stukken in de nabijheid der officieren terechtkwamen. Deze verhaastten zich terug aan boord van hunnen boot terwijl de menigte, in een vreeselijke paniek, uiteenstoof.

Maar laten wij admiraal Keyes zelf aan het woord om zijn wedervaren mede te deelen :

« Gisteren ochtend was de toestand tusschen Nieupoort en Oostende duister ; was de vijand er nog of was hij er niet ?

Eenige torpedojagers en vliegtuigen trokken op verkenning uit. De bevolking stond op de kade te Oostende te wuiven.

Ik deed mij naar de kust brengen en werd dol- geestdriftig onthaald. De vijand zond op dit oogenblik uit Den Haan obussen naar het smaldeel ; twee vielen er in de baai, bij de opeengepakte Oostendenaars een paniek verwekkend. Te Zeebrugge opende een zware batterij het vuur op mijn schepen. Om de stad niet te laten beschadigen voeren wij onder een geweldige beschieting af tot Middelkerke. Vier motorbooten bleven langs de kust te Oostende kruisen : de bevolking vreesde een terugkeer van den vijand. »

Dit laatste is niet heelemaal juist. Alle vrees voor een mogelijken terugkeer was volkomen verdwenen.

We trokken dan terug naar den Nieupoortschen Steenweg waar een echte menschenzee op en neder deinde. Vandaar immers moesten onze Jongens komen, dat stond vast als een paal. *Onze Jongens*, bij dat woord poppelden de harten, jeukten de beenen, schoot een krop in de keel, befloersden de oogen. Nu nog bij het neerschrijven van die heugelijke herinnering sidderen we van aandoening.

Kwart naar vijf hooren we in de verte een geroezemoes van verwarde stemmen, zagen we een samenrotten van den warrelenden menschenklomp, ontstond een traag aandeinen van een zwarte massa. Hoezee ! boven uit stak een soldaat met eenen bloemtuil in de hand. Wat men toen gevoelde is door geen pen uit te drukken. Als door een elektrischen schok bewogen wierp men zich vooruit, men wilde hooren, men wilde zien, men wilde voelen.

Weenende vrouwen wrongen zich door dat bijna onwarrelbaar klieven tot bij den jongen, wien het zweet van het voorhoofd gutste, trokken hem naar beneden, drukten hem in de armen en de soldaat, moe van zich tegen den stroom te weeren, liet begaan, half lachend, half tegenstribbelend. Toen men hem eindelijk eene herberg binnendroeg om hem eene verversching aan te bieden zegde hij lachend : « Ik ben door den vijand gespaard geweest maar als het zoo voortgaat geraak ik hier versmacht. »

Hij is van het 2de regiment jagers te voet en ze zijn met 2000 achterhem. Hij heet Walaert en is van Audenaerde. Hij is per velo maar men heeft zijn velo in een herberg gezet en hem opgenomen. Hij is als verkenner vooruitgezonden en mag

niet verder dan Petit Paris.

Met veel moeite kon men die woorden verstaan want men danste en zong rond hem dat de muren der herberg er van daverden.

En weer werd hij opgenomen en als een zegevierende Koning op de schouders gedragen te midden die juichende menschenzee, op weg naar Petit Paris.

Kort nadien verscheen een tweede soldaat, Verhoest van Waasten, en daarna een derde, Michiels van Wachtebeke.

De geestdrift verminderde niet, noch het juichen en sleuren, want met beiden werd al zoo erg gesold als met den eersten. De jongens moesten post vatten aan Petit Paris maar dat was volstrekt onmogelijk. Voor de bevolking was de oorlog gedaan en van al die strategische bewegingen hadden ze geen benul meer. De soldaten moesten ze zien, de soldaten moesten ze toejuichen, *onze jongens* moesten ze hebben en al het overige kon hen geen zier schelen.

Er bleef aan de mannen niets anders over dan terug te keeren en den toestand te gaan uitleggen. Het voornaamste was dat er geen Duitschers meer in de stad waren.

Opvolgentlijk kwamen er nog, per velo en te voet. Ze werden allen met dezelfde uitbundige vreugde ontvangen.

De eerste Oostendenaar was er nu ook, Allaert, uit de Kerkstraat, waar hij zijne familie ging groeten. Heel de straat stond in rep en roer om den jongen te zien, die er flink en gezond uitzag en overgelukkig iedereen de hand drukte.

Intusschen schuifelden er nog eenige obussen over de stad terwijl er steeds meer soldaten toekwamen. Het gros nochtans zal te Mariakerke en aan het Blauw Kasteel den nacht afwachten om binnen te komen ; Ze zullen dan uitrusten te Sas-Slykens en dan verder naar Blankenberghe oprukken. Men moest eerst de batterijen van Breedene en Clemskerke onschadelijk maken vooraleer de troepen hunne zegepralende intrede zouden kunnen doen te Oostende.

De Koning en de Koningin konden ondertusschen hun ongeduld niet meer bedwingen en vroegen aan admiraal Keyes hen naar Oostende te doen brengen 't zij per vliegtuig 't zij per schip. Wegens de moeilijkheid van het aanlanden en de onzekerheid van den toestand werden ze met den britschen destroyer « Tergamant », varend onder belgisch paviljoen, tot in de buurt gebracht van Oostende.

De bevelvoerende officier der britsche motorbooten, welke ondertusschen nog versterkt waren door fransche motorbooten, om rond de kust de wacht op te trekken, verklaarde dat gedurende gansch den tijd zijner wacht te Oostende alles rustig gebleven was. Daarop besloten onze Vorsten er de kans op te wagen en stapten te Oostende om 8 uur aan land. Eene overgroote menigte volgde hunne Majesteiten en bracht hen een onvergetelijke ovatie. Een aantal vrouwen kuste de Koningin die glimlachend liet begaan. Zoo geraakte men aan het stadhuis waar zich de heer Devriese, schepen van geldwezen nog bevond met zijnen sekretaris, wijlen den heer Verbeeck. De burgemeester was pas weg om naar huis te snellen daar men hem het nieuws gebracht had van de aankomst van zijnen zoon.

De koning drukte zijne vreugde uit over de verlossing van Oostende en bedankte het Gemeentebestuur.

Op den terugtocht was de menigte nog aangegroeid en zoo mogelijk ook nog de geestdrift. Geen burgerdame, geen visschersvrouw, die wilde heengaan zonder de Koningin van nabij te hebben gezien ; geen man die heenging zonder het onmogelijke te hebben gedaan om den Koning de hand te drukken.

Een werkman van het gasgesticht had den Koning bij het uitkomen van het stadhuis heel familiaar bij den arm genomen zeggende : « Ik laat u niet los, ik zal u door het volk geleiden. » Na eene poos voegde hij erbij : « Ah ! men weet niet wat we al geleden hebben. » Wanneer men aan de kaai gekomen was zegde hij in zijne naieve gulhertigheid : « Blijf tot morgen, Sire, en kom bij mij, ik heb eene goede kamer ». Bewogen drukte de Koning dien man hartelijk de hand, groette eene laatste maal met de hand en stapte terug aan boord van den destroyer. De menigte zong in vervoering :

Leve onze Koning en hij mag er wezen
Leve onze Koning en hij mag er zijn
Zonder onze Koning kunnen wij niet wezen
Zonder onze Koning kunnen wij niet zijn.
Hip, Hip, Hoera !

en herhaalde hetzelfde voor de Koningin tot de destroyer in de duisternis verdwenen was.

Om te sluiten laten we hier eenige uittreksels volgen uit de duitsche bladen nopens den val van Oostende.

Straatsburger Post :

Het ontruimen der vlaamsche kust zal ongetwijfeld eene zekere vertwijfeling veroorzaken. Men zal ook vreezen dat we, benevens het overlaten van het terrein, een groot oorlogsmatriaal overgelaten hebben. Maar men moet bemerken dat het uur gewichtig is en iets anders vereischt dan het bezit van vreemd grondgebied. Wij verlaten eene streek van groot militair en staatkundig gewicht : maar onze systematische achteruitgang is het eenig middel om de elasticiteit van ons front te bewaren en er ten allen prijze het doorbreken op groote schaal van te verhinderen. Men moet er ook bijvoegen dat de vlaamsche kust dezelfde waarde niet meer had voor onzen duikbootoorlog tengevolge van de herhaalde aanvallen der Engelschen tegen onze zeebasissen.

Frankfurter Zeitung.

Het verlaten van Oostende is het pijnlijkste dat ons kon overkomen. De beteekenis van dat verlaten laat geen den minsten twijfel over voor elken Duitscher.

Germania.

Die maatregel werd genomen omdat de beteekenis der vlaamsche kust zeer sterk verminderd was tengevolge van de maatregelen var den vijand. Al de militaire werken te Oostende, Zeebrugge enz. opgericht werden ontmanteld en buiten gebruik gesteld : al de schepen hebben de vlaamsche havens verlaten uitgenomen degenen welke buiten dienst waren en vernield werden.

Daaruit kan men oordeelen wat een verpletterenden indruk het bericht van het ver-

laten onzer kust in Duitschland moet gemaakt hebben en wat er de beteekenis van was voor ons.

Voor de eerste maal bestond er geen politieuur meer en tot laat in den nacht weergalmden de straten van de *Brabançonne* en den *Vlaamschen Leeuw*, afgewisseld met hoerageroep wanneer een troepje belgische soldaten voorbijtrok.

Zoo eindigde die dag, de gedenkweerdigste en de heuglijkste van gansch ons leven.

Vooraleer het verhaal vandien dag te sluiten willen we er nog een kleine beschrijving aan toevoegen van het uitzicht der gebouwen welke we dien voormiddag bezochten.

Eere wien eere toekomt. Ons eerste bezoek was geweest voor de kommandantuur, het koninklijk atheneum. Alles lag er in een toestand van overhaast vertrek. Papieren lagen op de lessenaars ; in sommige klassen was het een echte zwijneboel van leege flesschen, verwrongen blikjes, allerlei afval enz. Op de borden nog talrijke teekeningen en mededeelingen.

Vandaar naar de middenstatie. Daar was het nog een andere rommel. Nooit hebben we zoo'n opeenstapeling gezien van ledige flesschen van allen vorm als er daar in de zaal der guichetten lag. Ze had gediend als buffetzaal en men had er hoopen waardeloos tuig achtergelaten. Het salon van den Koning, dat gansch vernieuwd was voor den oorlog, was in deerlijken staat. In de spoorhal lagen de riggels verwrongen, hun afgeknotte knuisten in de lucht stekend, terwijl de blokken der wisselwachters omvergehaald waren evenals de vergaarbakken voor het water. Langs de vaart tot aan Brugge waren al de bruggen opgeblazen. Al de kranen van de stapelhuizen had men omgeworpen en in het water gestort.

In het koninklijk chalet zag het er even lief uit. We bemerkten er onder andere een ontzagelijken onderstand voor de manschappen die den zeedijk bewaakten.

We gingen ook eenen blik werpen in een gewezen Casino voor officieren, ingericht in eene prachtige bank der Alfons Pieterslaan. Alles was er even vuil en ordeloos. Op den koer hadden de rekels zwijnen gehouden en op een zolder waren zoldering en kepers zwartgebrand want de liefhebbers van « delikatessen » hadden er gewoonweg eene rookerij van gemaakt, op gevaar af de geheele doening in brand te steken. Nou ! een huis meer of minder !

We gingen ook nog een oogslag werpen op de puinen van een der ontzaglijkste werken der Duitschers, nabij de jachtkom. Er was daar een uitgestrekte loods boven een vlottend dok. Daar waar eenmaal honderden werklieden werkten, in smissen, zagerijen, koperslagerijen enz. vond men niets anders meer dan eenen puinhoop waar tusschen allerlei ijzerwerk uitstak. Onder den hangar zag men nog vakken met nummers. Daar was waarschijnlijk de plaats voorbehouden voor de vaartuigen der *U.B.* en *U.C.* wanneer ze van hunne tochten terugkeerden. Een weinig verder lag het droog dok dat eerst door de Engelschen was stuk geschoten geweest en nu een tweede maal vernield was en wiens bouw aan de stad een paar millioenen gekost had. Rond die onderzeebasis lagen een aantal onderstanden en op een van hen lazen we nog het opschrift *Geschlossen Geselschafft.* In de drie groote stapelhuizen der stad zag men rond ieder der groote steunpilaren eene lading dynamiet. Het was dus maar best daar dadelijk zijn biezen te pakken.

Na den wapenstilstand vernamen we dat er nog wel een twintigtal bommen met horlogewerk op verscheidene plaatsen verborgen zaten. Enkelen ervan waren reeds ontploft, onder andere onder de spoorweglijn Oostende-Brugge. Gelukkig was ze maar ontploft wanneer de eerste trein reeds een uur voorbij was.

De Duitschers werden gedwongen de lijst te geven van al de plaatsen waar zich dergelijke bommen bevonden en ze uit te halen.

Onder den dijk was alles ondermijnd in een doolhof van wegen, blockhuizen, gebetonneerde onderstanden enz. Hier en daar waren er boven den dijk platformen voor kannonen en mitraljeuzen, observatieposten en toestellen der telegraaf- en telefoonverbindingen, waarvan wij, leeken, maar eigenlijk maar weinig van snapten.

DE EERSTE DAGEN DER VERLOSSING.

Het spreekt van zelf dat we dien nacht niet veel sliepen en 's morgens vroeg uit de veeren waren.

Van af 7 uur waren er reeds 7 vliegtuigen op het strand, onder hen bevond zich Jan Olieslagers, die echter spoedig vertrok.

Op het stadhuis vonden we een aantal officieren der engelsche marine waaronder de bevelhebber van het smaldeel dat de *Vindictive* in de haven bracht.

Aan Petit-Paris stond een groote menigte volk om de soldaten af te wachten en ook alle soorten van dingen welke alleen in hunne opgezweepte verbeelding bestonden.

Van op den dijk zag men nog, in de richting van Middelkerke, eenen brand, het hospitaal Roger de Grimberghe, evenals in een andere richting, die van de suikerfabriek van Snaeskerke.

Later trof men er een prachtig schouwspel aan. Al de mijnen, welke de haven nog onveilig maakten, werden stuk geschoten zoodat men een aantal reusachtige fonteinen tegelijk zag.

Op de markt werd een ovatie gebracht aan een aantal fransche officieren. Iedereen verdrong zich om hen de handen te drukken en te verwelkomen.

We vernemen op het politiebureel dat, ondanks al de genomen voorzorgen, er toch nog een vreeselijke ramp had plaats gehad aan de batterij Tirpitz daags te voren. Kinderen die er rond speelden hadden eene ontploffing verwekt door het spelen met oorlogstuig en acht ervan waren gedood. We vernamen er ook dat de laatste plaatsbevelhebber de korvettenkapitein Regner geweest was en dat degene die 's morgens het bevel voerde over de Duitschers welke 's middags de stad verlieten bevelhebber Yort was, die in den vroegen morgen op het stadhuis was gekomen om eten op te eischen voor 60 man.

Pieterslaan. In een sprong was er ieder het bed uit en vloog half gekleed de straat op.

Den Zaterdag om half vijf 's morgens weerklonk eensklaps muziek op de Alfons Het was het regiment van het 2de jagers te voet dat door onze stad trok, op weg naar Brugge. Onze jongens werden dapper toegejuicht.

In den loop van den morgen hadden er drie geweldige ontploffingen plaats. De

eerste kwam van uit zee. Een engelsche torpedojager was op eene mijne geloopen en gezonken. Gevolg 7 dooden en een nog grooter getal zwaar en licht gekwetsten. Van de lijken werd er maar een opgepikt en in de haven gebracht.

De tweede ontploffing was ontstaan op de Vuurtorenwijk. Daags te voren hadden twee meisjes eene hoeveelheid koper gevonden in eenen onderstand en hadden het verkocht voor 90 fr. Het gerucht ervan verspreidde zich spoedig op de wijk en vele personen spoedden er zich naartoe om ook hun aandeel te hebben van den buit. Wat er gebeurd is weet men niet juist maar opeens hoorde men een geweldige ontploffing. Onder de puinen liggen 9 slachtoffers begraven.

Eindelijk de derde ontploffing ontstond in de batterij Tirpitz, waarover we het reeds hooger hadden. Kinderen hadden er met ontploffingstuig gespeeld en 5 onder hen werden er het slachtoffer van.

Den Zondag 20 Oktober werd in al de kerken der stad een plechtig *Te Deum* gezongen, gevolgd van de *Brabançonne*.

Voor de eerste maal krijgen we nu wederom eigen bladen te lezen in de plaats van de Duitsche opgecensureerde.

De eerste welke te Oostende toekwamen waren *Het Vaderland* en *La Nation Belge*. Over het algemeen liet hunne documentatie over den toestand van Oostende tijdens de bezetting zeer veel te wenschen over. Ook de andere bladen welke we later te lezen kregen oordeelden zeer oppervlakkig en schreven bondweg dat Oostende zeer weinig geleden had. Dit sloeg zoowel op de vernieling als op het lijden der bevolking tijdens dat vierjarig regiem onder den ijzeren knoet der bezetting. Dat is zeer te betreuren geweest want dat is later ook de meening geworden in hoogere regeeringskringen.

De leergangen in het koninklijk atheneum werden heropend en de heer Stappers werd met den interim van het bestuur belast daar de vroegere prefekt, tijdens de bezetting, aan de ouderdomsgrens gekomen was en op pensioen gesteld werd. De kostschool en een gedeelte van het eigenlijk atheneumgebouw, dat door de Duitschers ingericht geweest was als lazaret werd door onze legerleiding heringericht als krijgshospitaal. De elektrische leiding was door de Duitschers afgesneden en van zoodra deze zou hersteld zijn zou men al de verdraagbare gekwetsten van het noorden van Frankrijk naar Oostende overbrengen. Daarenboven men was nog altijd in oorlog en ons leger was tegengehouden te Gent.

Dat heeft ook voor gevolg gehad dat we een groote ontgoocheling opliepen : We meenden dat we het leger in een luisterlijke optocht door de stad zouden mogen bewonderen, met aan het hoofd den Koning en de Koningin, omringd van gansch zijn staf en een drom fransche en engelsche officieren en we zagen met moeite nu en dan eene afdeeling soldaten, in koortsige haast door de straten trekken en... verdwijnen. We konden ons maar niet verbeelden dat we nog volop in oorlog waren en de vijand nog het overgroot gedeelte van ons land bezet hield. Alleen de geestdriftige jeugd ging nog in dien oorlogsroes op en talrijk waren de vrijwilligers die zich gingen aanmelden bij de wervingscommissie welke zetelde op het stadhuis.

Helaas de ouders die hunne zonen op den doortocht frisch en welvarend in de armen hadden mogen drukken en enkele dagen daarna het bericht van hun roemrijken dood ontvingen die gevoelden het aan den lijve dat de zegeroep niet alles was en de definitieve vrede nog moest bevochten worden met de wapenen in de vuist.

Den Dinsdag 22 Oktober ontving de stad het bezoek van de HH. Ministers Carton de Wiart en Berryer en van volksvertegenwoordiger Maes. Deze laatste was aangesteld om de voorraad te verzekeren onzer streek en werd met Minister Berryer ontvangen door het Comiteit voor Hulp en Voeding in de Terrasse.

Ondertusschen waren ook de zonen van den heer Elleboudt van het front gekomen om hunne ouders te omhelzen, waarna ze naar hunnen observatiepost te Ramskapelle terugkeerden, dimaal vergezeld van hunnen vader en een paar vrienden. Het verhaal van dien aventuurlijken tocht werd onmiddelijk neergepend zoodat we het hier nog kunnen laten volgen als een kersverschen indruk.

« We vertrokken van Oostende naar Nieupoort den 19 Oktober, drie dagen nadat de Duitschers verjaagd geweest waren. Reeds te Middelkerke, op een uur afstand der stad, duiden de opeengestapelde puinhoopen der stukgeschoten huizen, de nabijheid aan van het slagveld. De kerk is blijven rechtstaan, maar open voor alle winden: langs den buitenkant, in eenen hoek, opent een ongedeerd Christusbeeld de armen te midden de steenhoopen; in het binnengedeelte is het altaar goed bewaard; het hoogzaal is afgebroken en heeft waarschijnlijk gediend als brandhout; in eenen hoek wacht de doopvont om op hare plaats teruggezet te worden. Eens Middelkerke voorbij vermeerderen de puinen en de vermindering van het landschap; te Westende is het de wildernis volop. Een reusachtige steenklomp waarover het onkruid reeds weelderig tiert is alles wat er van het badplaatsjen overblijft.

De weg is langs beide kanten afgezet met talrijke duikhagen om de batterijen aan het gezicht te ontrekken en voortdurend onderbroken door obusputten. Langsheen den weg ziet men ook vele onderstanden, waarvan verscheidene ontzagwekkende afmetingen hebben, en ook de duitsche loopgraven. Gedurende vier jaar hebben de Duitschers ze aangelegd en versterkt; ze hebben ontzaglijk veel materiaal verslonden; alle dagen verlieten gansche reien tramwagens Oostende in twee verschillende richtingen om ciment steenen, hout en takkebosschen naar hunne bestemming te voeren. De Duitschers zaagden ons genoeg de oren af over het onnaneembare van hunne lijnen. De fransche granaten hebben ze toch klein gekregen ; we zien een vernielden observatiepost de betonbedekking was 5 meters dik.

Langs den weg ontmoeten we talrijke belgische soldaten, zich voortspoedend in de richting van Oostende. Het zijn jongens die naar hunne geboortestad trekken. Welk een gelukstraal in hunne oogen! Welk een fierheid op hun gelaat!

Wat verder, op het grondgebied van Lombartzijde, komen we aan een bijna gansch vernield verdediginsstelsel; het is de dijk waarachter de overstrooming zich uitstrekt. We hebben het geluk er drie fransche zeefusiliers aan te treffen, van over Nieupoort, waar hunne batterijen lagen, gekomen evenals wij om het slagveld te bezoeken. « Vive La France! » — « Vive La Belgique! ». Het Fransch-Belgisch verbond is dadelijk

tusschen ons gesloten; wij zullen den weg te samen afleggen. Overeenkomst uit sympathie, maar ook overeenkomst uit belang. Men zal het weldra zien. De dappere Franschen verhaalden ons dat ze zelf hadden medegeholpen aan het aanleggen der loopgrachten welke wij voorbij trokken. « Wij hebben ze gehouden, zegden ze, van 15 Januari 1915 tot den 25 November van hetzelfde jaar. Engelsche troepen hebben ze alsdan overgenomen en verdedigd tot Juli 1917 ». We herinnerden ons zeer goed die bijzonderheden; het is het tijdstip dat we door Oostende een duizendtal Engelschen zagen trekken welke bij dien overval waren gevangen genomen.

Al verhalen waren we aan het overstroomend gebied gekomen. Tusschen de duitsche en de belgische loopgrachten, langs den rechteroever der havengeul van Nieupoort, is er een afstand van een kilometer. Gansch die streek is overdekt door het zeewater dat stijgt en daalt met ebbe en vloed. Hier en daar steken er eilandjes boven uit waarop overal veroeste granaten en een warrelnet van prikkeldraad zichtbaar zijn. Een doodsche stilte heerschte er; in de verte hoorde men als het verwijderd gerommel van het kanon en boven onze hoofden zoefden fonkend de vliegmachienen voorbij; enkele meeuwen, met zwaren vleugelslag, scheerden over het water, niet wetend waar zich ergens neer te laten. Gedurende maanden hebben de fransche granaten op den eenigen steenweg, die uit het water uitstak, gehamerd tot hij bijna volkomen stuk was. Hier en daar steekt nog een stuk uit, welke wij slechts bereiken door het leggen van noodbruggen met planken, balken, dwarsliggers, kortom alles wat we kunnen te pakken krijgen; we versterken die materialen met steenen; nauwelijks zijn we echter voorbij de vloed sleurt alles wederom weg. Zonder de fransche fusiliers zouden we er nooit mgelukt zijn die hinderpalen te boven te komen. Eindelijk bereiken we de Belgische loopgrachten, de vooruitgeschoven bolwerken, waar onze mannen den inval der barbaren hebben tegengehouden. Daarna door den doolhof van gangen in aarde en takkenbosschen geraken we aan de havengeul van Nieupoort.

Een brug op vlotten verbindt de beide oevers. De kaaien zijn ingebeukt door de duitsche granaten. Links liggen de 5 bruggen, welke de zeeboezem van den Yzer beheerschen, en welke door den vijand vernield werden bij zijnen aftocht door een helsch bombardement. Langs den anderen kant der havengeul, brengt een ander stelsel van gangen ons in de stad Nieupoort, 't is te zeggen op hetgeen eertijds de stad was. Van de stad blijft nog slechts het geraamte over, of beter nog, overblijfselen, van het geraamte, want het is onmogelijk de orde der straten en wijken terug te vinden; hier en daar steken brokken muur wanhopig hunne waggelende tinnen ten hemel. Enkelen, gesteund door het werk der soldaten, dienen als observatiepost. Afdeelingen belgische sapeurs zijn reeds bezig de straten voorloopig op te ruimen. Ziehier de beruchte toren der Tempeliers; gansch de buitenbekleeding is weggeschoten door het vijandelijk geschut. Daar staat wat nog overblijft van de kerk, een stuk muur, gerugsteund door een arduinen zuil. Langsheen den weg duidt een goed onderhouden kruis het graf aan van eenen held: « *Hier rust Leopold Emillenger, luitenant der Sapeurs*, gestorven den 16 Oktober 1917. » We volgen gedurende enkele minuten de vaart van Veurne, we trekken erover en komen eindelijk langsheen den ijzeren weg van Nieupoort naar

Diksmuide, langs Ramskapelle, zoo beroemd in de oorlogsberichten, met zijn echt belgische loopgraven welke hier tot verdedigingsstelsel onzer bondgenooten beginnen en tot in Frankrijk voortgezet worden, door al de sektors tot aan de Zwitsersche grens.

Wat voelt men zich aangegrepen voor die roemrijke lijnen, waar onze dappere soldaten gedurende zooveel maanden de germaansche honden hebben tegengehouden. Deze gedrild door een lange en methodische voorbereiding, waren de overwinning zeker. De ontembare heldenmoed onzer mannen heeft die hoop verijdeld. Geduldig, terwijl men in de ententelanden met koortsige haast de krachten bijeen verzamelde welke op een gegeven oogenblik den doorslag moesten geven, hebben zij al de aanvallen doorstaan; zij hebben al de slagen opgevangen en daar hebben we nu onder onze oogen die loopgraven waarin al die heldenmoed en die wilskracht verscholen zaten.

Daar, op dat dierenleger rustten ze uit van hunne vermoeienissen; daar, in die onderstanden welke zich eindeloos naar het Zuiden uitstrekken, brachten ze de uren vol angstige spanning door; daar, op die borstweering, hielden ze de wacht dag en nacht, in regen en zonneschijn, altijd gereed hunnen man te staan; de talrijke graven langsheen den weg bewijzen dit maar al te veel. Daar hebben we de hofstede La Violette, waar een onzer stadsgenooten viel, Edmond Hautekiet waarvan de compagnie de naam en de herinnering bewaart; duizenden anderen zijn gevallen maar hebben overwonnen in de dood. Nu zijn die loopgraven, gisteren nog vol beweging, eenzaam en verlaten. Het belgisch leger, is in het gevolg van het leger der bondgenooten, zijn offensief begonnen en het machtig Duitschland heeft moeten begeven voor het klein België; met moeite hervormt het zijne troepen, op zestig kilometers van hier, voor de poorten van Gent.

Het was dicht bij drie uur wanneer wij aan den observatiepost A.K. 3de sectie, der *lueurs* welke het doel was van den uitstap. De twee zonen Elleboudt en Raoul de Tollenaere waren er aan verbonden. Onnoodig te zeggen dat de hofstede, op wiens top men den uitkijk gemaakt had bij middel van eenige balken, in puin geschoten was.

De « observateurs » toonden ons hunne meubelen, minder of meer vaststaande tafels, minder of meer kramakelachtige stoelen, de primitieve stoof en God weet waar bijeengeraapt keukengerief. Ze verhaalden ons duizend incidenten van hun harde levenswijs. We bleven er praten tot lang naar middernacht. Daarna brachten zij ons in eenen onderstand waar kleine veldbeddens voor ons in gereedheid gebracht waren. We droomden er van granaten en vechten.

's Anderendaags waren we op het punt het noenmaal te gebruiken wanneer opeens een bode het bevel bracht tot oprukken. Onze mannen, als echte soldaten, zijn in eenen oogwenk klaar, rollen hunne matten op en staan gereed om te vertrekken. We nemen afscheid en eenige minuten later rolden we in een boerenrijtuig zuidwaarts.

We reden voort langsheen de belgische loopgraven; we trokken door de puinen wat eenmaal het schoon dorp Pervyse was; de weg is voortdurend doorsneden met groote granaattrechters; ze worden talrijker; we naderen Diksmuide. Een gendarm

houdt ons tegen; de stad Diksmuide bestaat niet meer; de Duitschers hebben onder de stad eene nieuwe stad gebouwd waarvan de straten elkander kruisen in alle richtingen. Maar, vooraleer te vertrekken, hebben ze alles ondermijnd en is het verboden er binnen te gaan. Vooruit dus maar naar het zuiden. Aan den omdraai van eenen steenweg, bewaken eenige negers, in een fransch uniform gestoken, eene batterij. Ze begroeten ons met een breeden glimlach. « Goeden dag, vriend, van waar zijt ge » vraagt in het fransch het meisje dat ons vergezelt. En de wakkere neger antwoodt in het zuiverste fransch: « Van Martinique, Mademoiselle! » — Ga, kind van Martinique, die zoo vroolijk de guurheden van ons streng klimaat verdraagt, ik bewonder en bemin u. Gij zijt edeler en grooter dan de barbaarsche jonkers, met hunne fijne handschoenen en verlakte botten, die met u den spot gedreven hebben ; zij weten niet dat de gelaatstint geen waarborg van beschaving is maar dat de toewijding aan eene groote zaak en de edelmoedigheid in de slachtoffering er de bewijzen van zijn.

Wij trekken beurtelings door de in puin geschoten dorpen van Oostkerke en Oudecapelle. Aan de kruisweg van twee wegen ontmoeten we een militaire auto. Luitenant Tahon die hem voerde, heeft de goedheid ons mee te nemen om den weg te verhaasten. Wij bereiken den Yzer tusschen Nieuwcapelle en Woumen, op de plaats waar zes dagen geleden, onze soldaten de Duitschers overrompeld hebben. Welke ontroering en welk schouwspel! De duitsche loopgraven zijn vernield door het belgisch en fransch geschut; hunne uitwerking is verpletterend geweest. Het slagveld, dat een uitgestrekt moeras is, is doorploegd door de granaten van zwaar kaliber welke er bij duizenden vielen; de wegen zijn letterlijk afgesneden; hier en daar zijn eenige boomen ontsnapt en richten naar den hemel hunne afgeknotte en verbrande stammen. De Belgen hebben de vluchtende Duitschers door het moeras achtervolgd. Het ware onmogelijk geweest aan den tros te volgen. In enkele uren tijd hadden de soldaten van de genie een prachtigen berijdbaren weg gelegd met dekplanken zijne vertakkingen, zijne afwijkingen strekken zich langs alle kanten uit; hij rekt zich uit tot vijf kilometers. Wij rijden door Woumen, Eessen, Zarren. Overal puinen, vernieling, ware eenzaamheid, de dood. Te Zarren trok een bataillon belgische soldaten door de puinen, lange slang welke kronkelt volgens het draaien der straten. We houden een oogenblik stil te Ruytershoek. Opeens vliegt een blauwverkleurde automobiel voorbij, het is het rijtuig van den Koning en van de Koningin; door het venster zien we even het bevallig gelaat onzer vorstin. De koninklijke auto vliegt te snel voorbij, wij hebben den tijd niet te groeten. We zetten onze reis voort; het landschap begint er minder verwoest uit te zien; de overwonnen vijand heeft den tijd niet gehad alles te vernielen zooals hij zoo dikwijls gedreigd had. We naderen Handzaeme, daarna Ichteghem, bijna ongedeerd. De avond valt. We zijn gedwongen stil te blijven en vaarwel te zeggen aan den dienstwilligen luitenant Tahon. Hij zet ons af te Syslo, gehucht van Veldeghem, waar wij den nacht doorbrengen.

Den 21 sten zijn we reeds zeer vroeg te been. We hebben het geluk wederom een militaire auto te ontmoeten die naar Waardamme zal brengen, langs den steenweg van Kortrijk naar Brugge.

We komen vlug ter bestemming. Terwijl we op een ander rijtuig wachten dat ons naar Brugge zou brengen, 15 kilometers vandaar gelegen, hebben we het genoegen een groot bataljon te zien van het belgisch leger. O! Indien ons leger geweest was voor 4 jaar zooals het nu was nooit zou het Duitsch leger onzen vadergrond overrompeld hebben. Bij het zien voorbijtrekken van die kanonnen, die munitiewagens, die automobielwagens, bij het aanschouwen van die liniesoldaten, vol kracht en levenslust; bij het lezen, op al die aangezichten van den wil tot overwinnen, heeft men een onweerstaanbaren indruk van betrouwen.

Binst de bezetting heeft het voorbijtrekken der duitsche troepen ons zoo dikwijls het hart gesnoerd; nu dat we het belgisch leger gezien hebben durven we zeggen, de evenredigheid in achtnemend, dat dit het ander te boven gaat.

Nevens de schitterende legers der bondgenooten verdient het belgisch leger zijne plaats en wanneer het vaandel voorbijtrok waren we fier de kleuren te groeten welke de onze zijn.

We besloten eindelijk te voet naar Brugge te gaan. Bij hun vertrek hebben de Duitschers achter hen al de bruggen doen springen. Ondanks hun cynisch leochenen hebben ze kerken en kapellen vernield. Te Oostcamp stappen we voorbij de puinen eener bidplaats. Omstreeks tien uur dringen we de stad binnen langs de eenige ongeschonden brug aan de Kathelijnepoort. Een moedige Belg lag op den loer op het oogenblik dat een duitsch soldaat de lont aanstak welke de dynamietkardoes moest doen ontploffen. Terwijl de Duitscher de vlucht nam doofde hij moedig het vuur uit.

Gansch de stad is met de kleuren der bondgenooten bevlagd; al de straten zijn opgepropt met volk; het geluk, de geestdrift, de fierheid glinsteren op elks gelaat.

Bij het doortrekken der straten ontmoeten we een groep jonge lieden gevolgd van een rumoerige massa; we vernemen dat het degenen zijn die zich ten doel gesteld hebben de verdachte huizen der stad te zuiveren. We volgen den immer groeienden menschenhoop. Eindelijk houdt men stil en weldra zijn we getuigen van een typisch tooneel. De groep jongelieden heeft postgevat voor een huis waarvan de bewoners bekend stonden voor hunne duitschgezindheid. Opeens vloog een kasseisteen door een groote vensterruit en als op een ordewoord werd de deur ingebeukt en het huis stormenderhand ingenomen. Op eenen oogwenk vliegen tafels, stoelen, buffets, spiegels, schilderijen tot de piano toe door de vensters en vliegen stuk op de straatsteenen.

Aan een der vensters van het eerste verdiep verschijnt eene vrouw akelig bleek, maar bij het vreeselijk gejouw en de dreigende kreten der menigte verdwijnt ze onmiddellijk om kort daarna op het dak te verschijnen. Hare oogen zijn wijd opengespert van angst; hare haren hangen verward, met hare beide handen houdt ze het hoofd vast; ze vraagt zich af indien de dood het einde zal zijn van die minutenlange hel. Reeds hebben de jonge mannen al de meubelen naar beneden geworpen van het eerste verdiep; zij klimmen nog hooger tot op het dak, nemen de ongelukkige vast, sleuren ze naar beneden en brengen ze bij het volk. De woede van het volk redeneert niet; ze barst los in verwenschingen rondom de rampzalige. Ware het niet van

de kloekbloedigheid van eenige mannen we zouden eene lyncheering in regel bijwonen. Men bepaalt zich bij de wegbrenging van de medewerkster der Duitschers naar het politiebureel. Het gerecht zal dan verder uitspraak doen. En de wrekers der openbare meening gaan elders hun vreeselijk werk voortzetten ;'s avonds waren ze nog altijd aan het werk.

Terwijl die tooneelen afgespeeld werden riep een ander schouwspel het volk naar de burgplaats, voor het stadhuis. Als ee nklaroengeschal had de kreet weerklonken: « De Koning is op den Burg! » Op eenige oogenblikken was de schilderachtige plaats vol volk. De blauwe auto stond voor de groote ingangspoort; de koning werd ontvangen door de magistraat der stad en het volk verdrong zich voor het eerebalkoen, wachtend op de komst van zijn Verlosser. Om half één toonen eenige toebereidselen dat de gewichtige stond nakend is. Eindelijk wordt het venster geopend en daar verschijnt de Koning, kalm en ernstig, de Koningin meer openhartig en glimlachend, vergezeld van prins Leopold. Welke beweging! Welk gedonder, welk gebruisch van gejuich en hoerageroep. Hoeden, zakdoeken, worden door een opgetogen menigte heen en weer gezwaaid. « Leve de Koning! Leve de Koningin! Leve België! » zoo deint het op en neer, als de baren der zee en komt aanrollen aan de voeten onzer vorsten. Sedert vier jaar wachtte men dat oogenblik af, dat niemand ooit zal vergeten. De Koning herneemt weldra zijne plaats in het rijtuig; met moeite baant het eenen weg in die bruischende menschenzee, welke zich een oogenblik opent om weer dadelijk dichter aan een te sluiten. De auto rijdt langzaam, begeleid door de immer herhaalde toejuichingen.

Om 3 uur reden we naar Oostende terug.

Cedurende vier jaar hebben we in stilte de vernedering geduld van het vaderland, vooraleer getuige te zijn van de stoffelijke puinen welke we ontmoet hebben, hebben we de zedelijke wonden gezien welke de Duitschers systemisch aan het volk hebben toegebracht. Nauwelijks verlost hebben we de kalme en tuchtvollen kracht gezien van ons leger; hebben we het loyalism aanschouwd van de menigte.

Het belgisch volk is een volk van dapperen; de tegenspoed, de geschiedenis bewijst het, kan zijn hoofd doen buigen, maar velt het nooit neder. Kome het uur der verlossing en van den vrede, het zal wederom met moed, zijne taak hernemen in het gemeenschappelijk werk van sociaal herstel. Al wat het eischt, al wat het doel uitmaakt van zijn diepste en geweldigste verzuchtingen: De Onafhankelijkheid en de Vrijheid! Opperste goed zonder hetwelk een volk niet waardig is te leven.

EEN WEINIG FOLKLORE.

Uilenspiegel is dood maar ontelbaar zijn zijne volgelingen. Zelfs in de moeilijkste tijden blijft zijn geest in het belgische volk voortleven en ontelbaar zijn de grappen die men uithaalde, bij honderden zijn de liedjes welke er gemaakt werden, bij duizenden de spotternijen waarmede men den gehaten bezetter begiftigde. Wel verschilde het van streek tot streek omdat men in het bezet gebied vrijer was dan in de etappen en in de etappen vrijer dan in de frontstreek.

Op de nationale feestdagen vooral vierde de geest van verzet hoogtij. Men ging uit in gekleede jas en hooge hoed; de vrouwen droegen de nationale driekleur door eene combinatie van hoed of kleedij en er waren er zelfs die de driekleurige kokarde uitdagend op de borst of in knoopsgat droegen. Te huis speelden piano of fonograaf het vaderlandsch lied dat het in de straat weergalmde.

Wel was de « leute » niet zoo groot te Oostende als te Brussel waar het soldatenrot machteloos stond tegenover de legendarische Brusselsche Zwanzers der volkswijken. We laten er hier een klein staaltjen van volgen dat meegedeeld wordt door den burgemeester van St-Joost-ten-Oode in zijn belangwekkende monografie over die gemeente.

Den 4den Augustus moesten al de inwoners om 9 uur binnen zijn omdat men wat al te luidruchtig den 21 Juli gevierd had. Maar dat was verloren moeite. Uilenspiegel zou hen eens leeren wat een drollige guit hij was die zich niet laat afschrikken door het zwaar gestamp van de duitsche patroeljen in de eenzame straten.

Op hunnen doortocht weerklonk uit het openstaande vensters jachthoorn- en klaroengeschal, geroffel van trommels, geklingel van bellen, geschetter van fonografen. Overal donderde Noté hen achterna: Le Roi! La loi! La Liberté! of erger nog « qu'un sang impur abreuve nos sillons! »

In de volkswijken vooral was het een concert zonder weerga. Gansche orkesten van ketelmuziek verwelkomden de verblufte soldaten. In de Verbiststraat vloog een gansche reesem versleten potten en pannen hun rinkelend en kletterend achterna. Men vertelt zelfs dat in sommige nauwe straten de dakgoten ,ondanks de helderblauwe lucht overliepen en dat het legendarisch gebaar van den oudsten burger der Stoofstraat daaraan niet vreemd was. Dat men te Oostende, waar het regiem het strengst was. zoo bercerd niet toeging spreekt van zelf. Maar toch werd hier ook toch soms wel den Duitsch in het ootjen genomen of, onder vrienden, een spotliedjen op hem gezongen of een bijtende spreuk rondgebriefd.

Reeds van in de eerste dagen der bezetting toen het duitsch schip *Emden* door de bondgenooten gekaapt werd lachte men dat de Duitschers hun *hemde* verloren hadden.

De landstormers die op hun zwarte pet een kruis droegen noemde men Asschewoensdagmannen, de uhlanen met hunne lange lansen noemde men de lantaarnontstekers en de plaatsbevelhebber werd Menhère Arthur of kommandant Arthur gedoopt.

Wanneer later duitsche werklieden door de stad trokken die aan de armen eenen band droegen waarop in verkorting de naam der firma stond die ze aangeworven had, werd er dadelijk wat opgevonden F. S. D. werd Fijne Slimme Dieven en S. D. werd Spitsboeven Divisie.

Wanneer het bebeeten de dagelijksche bezigheid werd der kommandantuur zegde men dat de patroon van de kommandantuur St-Mark was, of, met fransche woordspeling Cinq Marcs.

Soms deden ook smakelijke moppen de ronde.

Een bekend dokter wordt bij een duitsch officier geroepen die uitgestrekt ligt op eenen ligstoel. Niet wetend wat hem deert vraagt de dokter wat de patient geeten heeft.

— Een beefsteak, (rood) een omelette (geel) en stuk zwarte worst.

— Ah! zegt de dokter hij heeft een indigestie want hij heeft de belgische kleuren ingezwolgen.

— Wat daarmee gedaan? vraagt de ordonnans.

— Hem een fleschje water geven van den Yzer, antwoorde droogweg de dokter.

Dit hoorend springt de Duitscher recht en vliegt de deur uit.

Ander voorbeeld.

Een burger is in gesprek met een Duitscher.

De Duitscher: We zijn al in Nieupoort.

De Belg: Ja, maar nu gaat het moeten anders zijn!

De Duitscher: Hoe zoo dat?

De Belg: Daarachter ligt De Panne en daarin wordt ge gefruit.

Nog een ander voorbeeld.

Een soldaat zegde aan een burger dat we nu allen Duitschers waren. 't Akkoord, zegde de burger, we zijn nu kameraden. En onmiddellijk liet hij er vertrouwelijk opvolgen: « Zeg, kameraad, we krijgen op ons veste, hé! »

Een goeie grap was het volgende:

Aan den Meiboom, aan den overgang van den ijzeren weg stond een bericht waarop alleen nog in het vlaamsch stond: *Verboden over den ijzerenweg te gaan.* Gebruik makende van den donkeren had een grappenmaker *weg* uitgeschrapt en zoo las men 's anderendaags: *Verboden over den ijzer* te gaan.

Met Paschen van 1915 werd eenen spotplakbrief gemaakt, om te herinneren aan de feestelijkheden welke te Oostende plaats hadden tijdens het paaschseizoen. Hij werd opgesteld door een onzer meester-grappenmakers, maar in het fransch. We zullen trachten hem zoo getrouw mogelijk weer te geven.

FEESTEN VAN PASCHEN 1915.

PROGRAMMA.

Zondag. Opening van de Kursaal. Trente-et-Quarante-Roulette zonder zero. Tyroolsch Orkest. In de balzaal tango der krijgschutters.

Maandag. Uitreiking van herinnerigsmedalies aan de helden der Babylonestraat. (1)

Dinsdag. Groote wedstrijd in het visschen naar vlottende mijnen in de voorhaven.

Woensdag. Groote wedstrijd in het loopen voorbehouden aan de opgeeischten. Afstand: Van de kommandantuur tot het kabinet van schepen Verdeyen. De overwinnaar zal 14 dagen geduld ontvangen.

(1) straat der gevangenis.

Donderdag. Groot turnfeest van germaansch-belgische buigzaamheidsoefeningen onder de leiding van den turnmeester Asseloos.

Vrijdag. Op den Hippodroom wedloop van dolende honden. Groote prijs der vluchtelingen.

Zaterdag. Groote paardenloopstrijd voorbehouden aan de hengsten en jonge paarden van inlandsch ras bereden door de schepenen. 's Avonds groote bommenoptocht.

Zondag 4. Groote karnavalstoet. Ontvangst door de Overheden. Eerewijn aan 2 fr. de flesch, sterke dranken aan 3 fr. de flesch. Duivenschieting. De duiven zijn gewaarborgd versch uit het duivenkot te komen. (1)

'S avonds verlichting van de Bonbonnière, Pantos, enz. De koffiehuizen zullen openblijven tot 8 uur 5 minuten.

Maandag 5. Groot gemaskerd bal voorbehouden aan de heeren boven de vijftig jaar en aan de jonge meisjes beneden de 16.

Alle avonden groot vuurwerk in de richting van Middelkerke.

De Bestuurder der Feesten.

SNOT.

Volgend anekdootje werd verteld waarvan we nochtans voor de echtheid niet instaan.

Een dokter, die soms nog meende in zijn boemeltijd te zijn aan de hoogeschool, zat op eenen avond in eene herberg op de groote markt en was in gesprek gewikkeld met duitsche soldaten. Hij had nog al een duchtig potjen gepakt en zoo geraakte men aan het twisten. Opeens sprong onze man recht, stapte naar den privaattelefoon, die toen nog niet weggenomen was, en riep: Allo! Allo! De Bondgenooten? Ja? Er zitten hier eenige beslagmakers van Duitschers. Komt ze halen!!!

Er werden ook spotdichten gemaakt en in het geheim rondgegeven en gelezen.

W. — Waar is uw woning
Groote Koning?
A. — Aan den IJzer
Groote Keizer!
Kom eens kijken
Naar mijn dijken.
Op, kom vechten
Naast uw knechten.
Dagen, nachten
Sta'k te wachten
Met der Belgen dapre telgen...
Doch... geen keizer
Aan den IJzer.
'K zie mijn dijken
Vol met lijken;
'K zie de graven

(1) Zinspeling op al de duiven welke toen in het lokaal der Duivenschieting bewaard werden, en op de spotprijzen welke voor de opgeeischte wijnen betaald werden.

Van uw slaven;
'K hoor mijn leeuwen
Zege schreeuwen,
Ons den IJzer
Snoode Keizer!

Een viertal verzen schetsten raak den toestand.

De Belg zit in den zetel
De Duitscher in den ketel
De Franschman op een stoel
En d'Engelschman rooft heel den boel.

Tot slot dit leuke antwoord aan een soldaat.

Oostendenaar: Hoe groot is Duitschland wel.

Soldaat: Zoo groot dat men wel drie weken noodig heeft om er door te rijden.

Oostendenaar: Wel, dan is België heel wat grooter.

Soldaat: Wass?

Oostendenaar: Wel ja, 't is al meer dan twee jaar dat ge door ons land reist en ge zijt nog altijd aan Nieupoort niet.

HET GEMEENTELIJK- EN BESTUURLIJK LEVEN

De duitsche bezetting had voor bijna onmiddellijk gevolg de ontreddering van het politiek en bestuurlijk organismus van ons land.

Het landbestuur werd gedwongen na den val van Autwerpen de wijk te nemen eerst naar Oostende en korte dagen daarna naar Frankrijk, vergezeld van den Koning, die terzelfdertijd hoofd van het leger en van de uitvoerende macht is.

De Kamers in de onmogelijkheid bijeen te komen, waren machteloos.

De provinciale raden, in den beginne bijeengeroepen met het uitsluitend doel de oorlogsbelastingen te stemmen, werden ontbonden nadat ze geweigerd hadden de geëischte millioenen te stemmen.

De bestendige afvaardigingen, moede het hoofd te bieden aan die onzinnige eischen van den bezetter, weigerden te zetelen. Zoo bleef er niets anders meer in bediening dan de gemeenteraden en de rechtbanken. In 1918 staakten zelfs deze laatsten hunne werking.

De gemeenteraden waren aldus de eenige belgische overheden die hunne macht deelden met den bezetter. En dat duurde meer dan vier jaar.

De taak was natuurlijk zwaar voor de gemeentebedienden, vooral in het operatiegebied.

Ze was zwaar wegens de voortdurende knevelarijen van den bezetter, de overdreven eischen, de onophoudelijke opeischingen. Ze was zwaar ook wegens den algemeenen toestand der bevolking, de ellende, de werkeloosheid, het gebrek aan levensmiddelen, welke de gemeenten noodzaakten inrichtingen te stichten of te ondersteunen, zonder

dewelke het nationaal leven zou onmogelijk geworden zijn.

Op het oogenblik van het uitbreken van den oorlog telde de gemeenteraad 27 leden, namelijk de HH. Liebaert, burgemeester, Dr Moreaux, Dr Verhaeghe, Devriese, Dujardin, schepenen, Baels, Elleboudt, Hamman, Lescrauwaet, Cornelis, Mollet, Montangie, Dr Garnier (kath.) Verdeyen, Jean, Laroye, Willems, Deweert, Kesteloot Van Graefschepe, De Cock, Metsu, Van Dycke, de Vrière, Dejardin, Rau, Lams en Everaert.

Verscheidene onder hen hadden, om verschillende redenen, de wijk genomen naar het buitenland, zooals de HH. Dr Moreaux (die een pas gekregen had om naar Holland levensmiddelen te gaan koopen en naar het leger vertrok om dienst te nemen als geneesheer in ons koloniaal leger in Duitsch-Oost-Afrika) Dujardin, schepenen, Baels, Mollet, Dr Garnier, Jean, Laroye, Kesteloot, Van Graefschepe, Dejardin, Rau en Everaerts.

De heer Willem, die den dienst had waargenomen van schepen van Openbare Werken, overleed in 1917 en werd vervangen door den heer Deweert.

De heer Devriese, tijdelijk afwezig, (einde 1914 tot begin 1915) werd, als schepen van geldwezen, vervangen door den heer Verdeyen, die vervolgens in bediening bleef als schepen, bijzonderlijk belast met den dienst der opeischingen.

Door al hetgeen voorgaat heeft men de taak van het gemeentebestuur kunnen nagaan.

Indien ongelukkig de eerste magistraat niet altijd de juiste maat wist te houden en tegenover den bezetter geene houding aannam overeenkomstig met het fier karakter onzer voorvaderen tegenover vreemde dwinglandij, indien er door anderen misslagen begaan werden willen we er echter den sluier der vergetelheid op werpen ter aanzien van de reuzentaak welke op hunne schouders drukte en ten aanzien vooral van de overgroote meerderheid die de stad voor grooter rampen heeft weten te bewaren, ondanks hunne kranige houding in menige moeilijke omstandigheid.

DE BEVOLKING.

Welk is de invloed geweest van den oorlog en van de bezetting op hetgeen men gewoon is te noemen « de beweging der bevolking » 't is te zeggen op de geboorten, de sterfgevallen, de in- en uitgang der bevolking?

Welk is die invloed geweest op het getal huwelijken en echtscheidingen?

Het is hetgeen we hier zullen nagaan.

De gemiddelde vooruitgang der bevolking van 1900 tot 1910 bedroeg 3553 en van 1910 tot 1913 slechts nog 21.

De bevolking op 31 December 1913 bedroeg 43.833 inwoners.

»	»	»	1914	»	43.775	»
»	»	»	1915	»	43.597	»
»	»	»	1916	»	43.063	»
»	»	»	1917	»	42.529	»
»	»	»	1918	»	45.988	»

Zooals men ziet smelt voortdurend het cijfer der bevolking tot 1918 om dat jaar te klimmen tengevolge van den terugkeer van een groot aantal uitgewekenen, na de bevrijding en vooral na den wapenstilstand.

Het getal uitgewekenen werd geschat op 20.000 inwoners maar dat verlies werd dan wederom gedeeltelijk vergoed door de vluchtelingen der omliggende gemeenten.

In 1900 was het getal geboorten 41.22 per 1000 inwoners en in 1910 31.67. In 1913 bedroeg het getal geboorten 1235 in 1914 daalde het tot 1192 en zoo voortdurend in 1915 tot 588 in 1916 tot 453 in 1917 tot 369 en in 1918 tot 317.

Reeds voor den oorlog was het getal geboorten in achteruitgang, helaas een algemeen verschijnsel in ons land, maar door den oorlog was de achteruitgang verschrikkelijk geworden. Het bedroeg in 1918 nog geen 8 per duizend inwoners.

Het getal onwettige geboorten schommelde voortdurend heen en weer zoodat er slechts een zeer gering verschil gedurende de oorlogsjaren is waar te nemen.

In 1913 waren er 131.
In 1914 » 138.
In 1915 » 90.
In 1916 » 100.
In 1917 » 82.
In 1918 » 81.

Wat het getal sterfgevallen betreft dat vermeerderde voortdurend, eensdeels ten gevolge der talrijke beschietingen, anderdeels tengevolge van de ellende der bevolking.

In 1913 bedroeg het 708
In 1914 » 853 waaronder 139 soldaten.
In 1915 » 1034 waaronder 427 soldaten.
In 1916 » 804
In 1917 » 959
In 1918 » 796

Daalde het getal geboorten voortdurend, het getal huwelijken kan men best begrijpen was ook sterk gedaald.

In 1913 werden er 365 huwelijken gesloten.
In 1914 » 215 » »
In 1915 » 53 » »
In 1916 » 63 » »
In 1917 » 69 » »
In 1918 » 90 » »

Het getal echtscheidingen echter was nul. Immers van 8 in 1913, 1 in 1914 werd er gedurende gansch den duur van den oorlog geen enkele uitgesproken.

Indien de sterfte, en vooral de kindersterfte niet grooter geweest is is dat vooral te danken geweest aan de werking van het Comiteit voor Hulp en Voeding, aan de Volkskeuken en vooral aan het Werk der Kinderbescherming.

De duitsche soldaten werden op het gemeentekerkhof begraven, maar er werd van af 1916 geen aangifte meer gedaan op het stadhuis. Wel werd het vervoer gedaan door en op de kosten van het gemeentebestuur maar verder had het er zich niet mede te bemoeien.

Om te besluiten kunnen we vaststellen dat de oorlog voor gevolg gehad heeft:

Eene vermindering in den algemeenen aangroei der bevolking.

Eene vermindering der geboorten, der huwelijken en der echtscheidingen.

Eene vermeerdering van het sterftecijfer, gevolg van de verzwakking door ontoereikend voedsel en van de beschietingen.

Men vraagt zich af met schrik wat er van de bevolking zou geworden zijn zonder de tusschenkomst van Amerika?

DE FINANTIES

Over finanties spreken is natuurlijk over cijfers spreken.

Wel zegt men dat de cijfers welsprekend zijn door hun eigen maar hunne dorheid schrikt de groote massa der lezers gewoonlijk af.

Het is nochtans noodig, en nuttig, aan te toonen welke de geldelijke moeilijkheden waren eener groote gemeente gedurende den oorlog, hoe groot de noodwendigheden waren ne hoe die moeilijkheden werden te boven gekomen.

De oorlog heeft eene groote ontreddering gebracht in het gemeenteleven, vooral in finantieel opzicht.

Al de bronnen van inkomsten waren opgedroogd. In de gemeentekas kwamen er geen gemeentetaksen meer binnen, de toelagen van den Staat werden niet meer uitbetaald, ofwel kwamen toe met zeer groote vertragingen.

En de noodwendigheden waren talrijk, ontzaglijk en dringend!

Bij de loopende uitgaven kwamen er voortdurend nieuwe bij, en, naarmate de oorlog duurde, vermeerderden ze, tengevolge van de immer grooter wordende tusschenkomst der gemeente in het onderhoud der behoeftigen. Het cijfer dezer laatsten nam ook voortdurend op onrustwekkende wijze toe.

Een groot aantal gemeentebedienden waren onder de wapens vrouw en kinderen of bloedverwanten achterlatend waarvan zij de steun waren.

Het levensonderhoud kostte immer duurder zoodat er weldra duurtetoeslagen moesten verleend worden aan het gemeentepersoneel.

Maar als men van den eenen kant de uitgaven voortdurend ziet stijgen en van den anderen kant de inkomsten verminderen dan komt men fataal tot een belangwekkend deficit.

Men weet dat een gemeentebegrooting bestaat uit twee deelen: de gewone en de buitengewone begrooting.

De gewone begrooting dient om de gewone loopende uitgaven te dekken, bij middel van de gewone inkomsten, 't is te zeggen: de gemeentetaksen, de toelagen van Staat

en Provincie, de opbrengst der regies en der gemeenteeigendommen.

De buitengewone begrooting dient om de uitgaven te dekken der nieuw ondernomen werken: nieuwe straten, riolen, bestrating, gemeentegebouwen enz. Die begrooting wordt gevoed niet door de belasting maar door eene leening, en den intrest en jaardooding ervan worden ingeschreven op de gewone begrooting.

Zien we nu de cijfers.

In 1913, het jaar dus voor den oorlog, beliep het totaal der gewone inkomsten 4.674.184,70 fr.

In 1914 bedroeg het totaal der gewone inkomsten 4.507.093,24 franken.
In 1915 » » » » 2.822.250,17 »
In 1916 » » » » 3.401.802,30 »
In 1917 » » » » 3.447.494,16 »
In 1918 » » » » 3.629.304,66 »

De vermindering der inkomsten is te wijten aan de vermindering in de gemeentetaksen, in de provinciale opcentiemen, in de opbrengst der regies en der gemeentegoederen.

Wat de gewone uitgaven betreft die zijn, gedurende den oorlog vermeerderd.

In 1913 bedroegen ze 4.407.602,29 franken.
In 1914 » 4.109.174,27 »
In 1915 » 4.050.430,27 »
In 1916 » 4.126.200,22 »
In 1917 » 4.349.625,17 »
In 1918 » 4.921.083,38 »

Komen we nu tot de buitengewoone begrooting.

De inkomsten hebben geen beteekenis daar de sommen grootendeels voorkomen van leeningen of stadsbons.

Vergelijken we enkel de uitgaven.

In 1913 bedroegen ze 7.233.714,38 fr.

In 1914 verminderden ze tot 6.839.910,49 fr. tengevolge van het stopzetten op het einde van het jaar van zekere werken en wegens de geringe deelneming in de zoogenaamde oorlogslasten.

In 1915 stijgen ze echter tot 19.633.141,90 fanken.
In 1916 » » » 14.721.547,28 »
In 1917 » » » 15.392.233,65 »
In 1918 » » » 16.139.689,73 »

De buitengewone uitgaven zijn tot zulk een geweldig cijfer geklommen door de toelagen aan Hulp en Voeding, Hofbouwers, werk der Teringlijders, de lazaretten, de opeischingen, de schadeherstellingen enz.

Het totaal der oorlogsuitgaven, de opeischingen inbegrepen bedroeg 20.053.000 fr. waarvan er 8.053.000 fr. door den Staat teruggegeven werden.

De schade aan stadsgebouwen en gestolen stadsgoederen bedraagt 18 millioen.

Men kan daaruit zien in welken beroerden toestand onze gemeentelijke finanties zich bevinden.

Zooals men hooger gezien heeft bestaan de inkomsten der stad voor de buitengewone uitgaven gewoonlijk uit leeningen. Dat leverde echter voor eene stad als Oostende, die in het operatiegebied lag en waarvan het verkeer met de hoofdstad zeer moeilijk was, zeer groot bezwaren op. Daarenboven zouden de eischen der geldschieters ook veel grooter geweest zijn wat den intrest betreft en daarom nam men zijnen toevlucht tot het maken van kasbons.

Door eene beraadslaging van den gemeenteraad in datum van 8 December 1914 werden er voor 1.300.000 fr. kasbons gemaakt, 't zij 100.000 van één frank, 100.000 van 5 fr. en 35.000 van 20 fr.

Al deze briefjes werden vervaardigd uit wit papier.

Deze van 1 *frank* dragen op de voorzijde, in den kader gedrukt blauw op *mauve:* in den linker bovenhoek de letter *S*, er onder in wit en blauw het wapen van Oostende met de gekende zeemeerminnen; er nevens, in 't zwart het cijfer 1. De bovenkant van den kader wordt gevormd door een band met de woorden *Ville d'Ostende* in den rechter bovenhoek, de letter *P*; in den rechter onderhoek, letter *Q*; in den linker onderhoek, in een *cartouche* waarboven de kenteekenen van *Mercurius* (of den handel) en den drietand van Neptunus prijken, de cijfers 25-10-1914.

In 't midden van den benedenkant van den kader, eene witte plaats voor het volgnummer in 't rood en de serieletter in 't zwart. Het overige van den kader is ingenomen door bloementakjes.

In't midden der voorzijde, in licht, *mauve* tint, op witte grond een zicht der Visscherskaai met, op den achtergrond, de oude Sint Pieterstoren. In 't blauw staat er op gedrukt: *Bon de un franc payable à la caisse communale le* 31 *Mars* 1915, en er onder, *le secrétaire, le bourgmestre, le receveur* en de handteekens (in 't zwart) dezer heeren.

De keerzijde is gedrukt in donkerblauw op wit. Al boven, in een breede band: *Stad Oostende*, die twee woorden van malkaar gescheiden door een cartouche waarin in 't wit op donkerblauwen grond het jaartal 1914 en er boven de kenteekenen van den handel. De linker- en rechterkanten van den kader worden gevormd door het cijfer 1, in een wit medaljon, met er rond bloementakjes. Op den benedenkant, links en rechts, de letters *S* en *O*, omstrengeld, en, er tusschen, de kader voltooiend, eenige kleine ornamenten.

Het binnenste van den kader is in vorm eener verlengde halve ronde, in dewelke, in licht *mauve* tint, het wapen van Oostende, en in bovenste helft, in donkerblauwe letters: *Goed voor een frank uitbetaalbaar in de gemeentekas op* 31 *Maart* 1915.

De briefjes van 5 en 20 frank bieden dezelfde teekeningen aan; ze zijn gedrukt: deze van 5 frank, op de voorzijde, de teekeningen in groene kleur, op wit papier, enkele deelen lichtgroen, het cijfer 5 in 't zwart, het zicht van de Visscherskaai en van den Sint Pieterstoren, in lichte bleekgroene tint. Op de keerzijde, de teekeningen

en cijfers, in donkergroen, op witte grond; de wapens van Oostende, in licht grijze tint.

De briefjes van 20 frank: op de voorzijde, de teekeningen in roodachtig bruin, enkele deelen in bleeke roodachtig bruine kleur; het zicht van de Visscherskaai en den ouden Sint Pieterstoren, in lichte roodachtig bruine tint; op de keerzijde, de teekeningen en cijfers, in bruinroode kleur, op witte grond; het wapen van Oostende, in bleekblauwe tint.

Datum der stemming in den Gemeenteraad.	Bedrag.	Terugbetaalbaar.
8 December 14	1.300.000	15 Maart 1915
12 Januari 15	1.000.000	»
22 Februari 15	2.700.000	3 maanden na den vrede.
14 October 15	226.000	»
21 Juni 16	1.000.000	»
4 November 16	2.072.069	»
4 November 16	1.000.000	»
14 Juni 17	2.500.000	»
5 Juli 17	500.000	»
21 Oogst 17	500.000	»
7 September 17	500.000	»
24 October 17	500.000	»
17 December 17	1.000.000	»
22 Januari 18	500.000	»
12 Maart 18	500.000	»
	15.798.069	

Den 10den Februari 1915 zond de Gouverneur der Provincie aan het Gemeentebestuur een schrijven waarin hij het opmerkzaam maakte dat de uitgifte van kasbons eene leening was welke als dusdanig onderworpen was aan de goedkeuring der Bestendige Deputatie zoo ook dat het volstrekt verboden was aan de kasbons een gedwongen koers te geven zooals dit het geval was geweest op eene naburige gemeente.

Die zienswijze, de uitgifte van kasbons is eene leening, werd bestreden door den waarnemenden schepen Verdeyen, in de gemeenteraadzitting van 22 Februari daaropvolgende.

Men kan best begrijpen dat die zaak aanleiding gegeven heeft tot zeer belangrijke besprekingen in den Gemeenteraad.

In hoogergemelde zitting werd beslist dat de kasbons, welke zouden uitbetaalbaar zijn den 15 Maart 1915 zouden vervangen worden door andere welke uitbetaalbaar zouden zijn 3 maanden na het sluiten van den vrede; dat de som der uit te geven bons zou gebracht worden op 5 millioen frank; dat de termijn der terugbetaling voor de leeningen aangegeven door de verschillende gemeenten der kust insgelijks zou verlengd worden tot 3 maanden na het sluiten van den vrede. En eindelijk dat die beslissingen zouden onderworpen worden aan de goedkeuring der Bestendige Deputatie.

Dit laatst kon eerst gebeuren om dat de betrekkingen met Brugge tot een meer normalen toestand gekomen waren.

De opbrengst was bestemd voor het betalen van loonen, jaarwedden, eetwaren, het onderhoud der vluchtelingen, het geven van afkortingen op de opeischingen en het doen van leeningen aan de buitengemeenten.

We hebben hooger de kwestie der opeischingen uiteengezet.

Daarmee is onze taak afgeloopen. We hebben getracht zoo getrouw mogelijk de gebeurtenissen van die bercerde jaren te verhalen zooals ze door ons dag voor dag werden opgeteekend.

We zullen al degenen dankbaar zijn die ons de mogelijke leemten en tekortkomingen zullen aanwijzen. We hebben ons ter doel gesteld die gebeurtenissen voor de latere geschiedenis onzer stad te bewaren. We hebben ook vooral willen aantoonen hoe zwaar Oostende door den oorlog geteisterd werd en hoe noodig het is aan de « Koningin der Badsteden » eene behulpzame hand te reiken om haren vorigen rang en luister te herwinnen.

Ten slotte blijft er ons nog eenen plicht van dankbaarheid te vervullen tegenover degenen die hun bloed veil hadden voor de verlossing van ons dierbaar Vaderland. Daarom laten we hier de lijst volgen van degenen onder hen die tot onze stad behooren.

KRIJGSLIEDEN

OVERLEDEN OF VERDWENEN.

Allaert, Adhémar-Florimond, soldaat 6e linie regt.; Allemeersch, Julien-Albert, soldaat, 7e linie regt.; Ardaen, Gérard, Burgerwacht; Baeteman, Gustave-Michel, soldaat, 2e regt. Lanciers; Ballegeer, Oscar-Charles, soldaat, 2e regt. carabiniers; Bastien, Pierre-Alexander, Pontonniers; Bauwens, Louis-Léopold, 3e regt. geschut; Beauprez, Adolphe-Cyrille, 3e regt. Lanciers; Becu, Theodore-Jean, 14e linie regt.; Beernaert, Edouard-Marie-Joseph, 3e linie regt.; Beernaerts, Pierre-Edmond, 3e linie regt.; Bentin, Alfred-Louis, 13e linie regt.; Bequoye, Achille-Emile, vliegdienst; Benard, Jules, sergent, 23e linie regt.; Bil, Louis-Desiré-François, 3e linie regt.; Blontrock, François-Louis, Grenadiers; Boomers, Hubert, 23e linie regt.; Bordes Polydore, 3e linie regt.; Borgers, Edouard, 3e linie regt.; Borrey, Gerard-Philippe, 3e linie regt.; Borrey, Joseph-Jean-Marie, soldaat, C.I. vliegkamp; Bouman, Louis-Jacques-Antoine, 3e linie regt.; Bouvier, Edouard-Henri-Louis, S.C.F.C.; Bovy, Raymond-Robert-François, soldaat, 54th Bat. Canada; Brackx, Antoine, sergent bij het

geschut; Brackx, Alfred; Brackx, Eugène, 1e Jagers; Brackx, Gustave-Richard, 23e linie regt.; Bruneel, Norbert-Jean, 23e linie regt.; Buffel, Victor-Gustave, 11e linie regt.; Bultinck, Liévin-Alphonse, 17e linie regt.; Burke, Medard, 3e linie regt.; Byt, Edouard-Michel, sergent, 23e linie regt.; Cabeke, Charles, soldaat, génie 6e D.A.; Calcoen, Arthur, soldaat, 38e batterij; Callebout, Edmond-Emile, soldaat, 1e regt Grenadiers; Calus, Isidore-Mariie, 3e linie regt.; Candael, Georges-Camille, 7e linie regt.; Candael, Honoré-François, Base Navale; Candaele, Michel; Cardoen, Hubert, Joseph-Edouard, soldaat, 23e linie regt.: Cardoen, René-Adolphe, soldaat, 23e linie regt.; Chaffart, Pierre-Jean, 4e linie regt.; Claessens, Léon-Gustave-Adolphe, 22e linie regt.; Claeys, Edmond-Léopold, Kap.-Com. 3e linie regt.; Claeys, Ignace-Leon-François 23e linie regt.; Claeys, Joseph-Marie-Joachim, 3e jagers te voet; Claeys, Louis, 3e linie regt.; Coene, François-Louis, 3e linie regt.; Coppens, Désiré-Auguste, génie 4e D.A.; Corveleyn, Charles-Joseph, 2e regt. zwaar geschut; Corveleyn, Maurice, Compagnie de Subsistance, Paris; Coussemaecker, Valère, 2e regt. carabiniers; Couzijn, Jules, 1ste sergent, 5e linie regt.: Crabbe, Théophile, korporaal, 2e linie regt.; Daems Edmond, 4e regt. carabiniers; David, Alphonse-Jérome, Base Navale, Davin Jules, Kap. 3e linie regt.; Debel, Auguste, 3e linie regt.; Debergh, Charles-Louis-Corneille, soldaat, 3e regt. geschut; Debruyne, Jérome-Henri, 6e linie regt.; De Buf, Marcel-Laurent, sergent, 23e linie regt.; Decerf, Maurice, Kap. 9e linie regt.; De Ceuster, Victor-Léopold, 14e linie regt.; Deckmyn, Auguste, geschut lance-grenades; Decleer, Henri-Victor, 3e linie regt.; Declercq, Auguste-Charles, 1e regt. grenadiers; Declerck, Désiré-Gustave, soldaat, 1e regt. Grenadiers; De Cloedt, Jules-Henri-Ivon-Marie, E.I.E., Bourbourg; Defloor, Eugène, soldaat, 10e linie regt.; Defour, Constant, soldaat, 7e linie regt.; Degraeve, Alphonse, Luitenant, 18e linie regt.; Degraeve, Edouard-Pierre, Bat. d'administr.; Dehondt, Charles-Louis-Auguste, 23e linie regt.; De Keyser, Camille-Joseph, 23e linie regt.; De Keyser, Charles, soldaat, C.T. 5e D.A.; De Keyser, Roger-Armand, Kap 3e linie regt.; Deknuyt, Maurice, 5e linie regt.; Delporte, Henri-Léon, 23e linie regt.; Delrue, Hector- Leopold, 3e linie regt; Deman, Pierre, Dépôt des équipages; Deman, Louis-Auguste, 8e linie regt.; Demey, Norbert, 8e linie regt.; De Meyer. Auguste-Henri, 1e linie regt.; Demol, Arthur, soldaat, 8e linie regt.; Denturck, Theodore, Kap. Kom. 3e linie regt.; Denys, Joseph, 1e linie regt.; Depauw, Charles-Henri-Joseph, 8e linie regt.; Depauw, Emile-Henri, 1e Luitenant bij het Zeewezen; Depoorter, Edmond-Jean, 23e linie regt.; Deprost, Robert-Charles-Marie-Joseph, Aérostation; Deprost, Urbain, sergent, 13e linie regt.; Depuydt, Eugène, Korporaal, 4e linie regt.; Depuydt, Félix, 10e linie regt.; Desitter, Adolphe-Julien-René, Comp. des Marines Calais; Desitter, Médard, soldaat, 3e linie regt.; Desmet, Albert-Charles, soldaat, 1e regt. der Grenadiers; Desomer, Joseph-Charles, matroos; De Stiegeleer, Henri, 23e linie regt.; De Tollenaere, Etienne, Luitenant 6e linie regt.; Devriendt, Fernand, onder-Luitenant, 5e linie regt.; Devriendt, Gérard-Baudouin, 14e linie regt.; De Vriese, Camille-François, 14e linie regt.; Dewilde, Honoré-Jean, 1e regt. geschut; Dewulf, François; Dewyze, Emile-Joseph; D'hondt, Daniel, korporaal, 23e linie regt.; D'hondt, Achille, 3e linie regt.; Dierycx, Edouard-

Louis-Adolphe, 1e sergent, 3e linie regt.; D,hooge, Oscar, 16e linie regt.; Donse Isidore-François, génie; Dosveld, Prosper, 1e jagers te voet; Droogenbroodt, Léopold-Victor, 3e linie regt.; Dufait, Gérard-Emile 2e regt. jagers te paard; Dumarey, Médard-Gustave, 18e linie regt.; Dupont, Auguste, mécanic., Zeewezen; Duyck, Arthur, soldat, 17e linie regt.; Eerebout, Pierre-Gustave, 11e linie regt.; Eyland, Florimond-Albert, soldaat, 12e linie regt.; Falise, Liévin, soldaat, 20e linie regt.; Frankin, Jean-Joseph-Ferdinand, 26e linie regt.; Gallein, Désiré, 1e regt. jagers te voet; Ganne, Gustave-Jules, 4e linie regt.; Ganne, Henri-Bernard-Camille, 3e linie regt.; Garnier, Antoine, 24e linie regt.; Garnir, Maurice, Jean-Antoine, korporaal, 23e linie regt.; Geldhof, Emile, 3e linie regt.; Geselle, Auguste-Albert, soldaat, 19e linie regt.; Gheers, Charles-Louis, soldaat, 23e linie regt.; Glorie, Eric-Joseph-Corneille, 19e linie regt.; Goddyn, Oscar, soldaat, 3e linie regt.; Goes, Charles-Paul, 3e linie regt; Goetghebeur, Prosper-Victor, 23e linie regt; Goossens, Georges-Joseph-Louis, 4e linie regt.; Goubau, Fernand-Charles, onder-Luitenant, dokter, 4e regt.; Gysel, Hubert, 1e carabiniers; Hamilton, Michel-Henri, 2e linie regt.; Hamilton, Victor; Hautekiet, Edmond-Bernard, 3e linie regt.; Heinderson, Léopold-François, 5e linie regt.; Henrix, Joseph-Henri, 3e linie regt.; Hillebrandt, Jérome, adjudant, 3e linie regt.; Hodelet, Edouard-Pierre, 2e regt. Gidsen; Hoste, Auguste- François, soldaat, 3e linie regt.; Hostyn, Jérome-Maurice, 2e linie regt.; Houtaer, Camille-Louis, C.T. 1e D.A.; Huyghe, Robert, 3e Luitenant op de engelsche schepen; Huys, Joseph-Frédéric, 1e linie regt.; Huys, Alphonse, 3e linie regt.; Jacquemin, Raymond, Zeewezen T.E.I.; Joye, Jean-Gustave, 12e regt. geschut; Kesteloot, Nestor-Auguste, 5e linie regt.; Kies, André-Henri, 23e linie regt.; Kint, Auguste-Charles-Louis, soldaat, 2e linie regt.; Klausing, Jean-François, 8e linie regt.; Koten, Albert-Louis-Charles, 6e linie regt.; Koten, Edgard-Maurice-Charles, 5e linie regt.; Koten, Victor-Edmond, 13e linie regt.; Kreuger, Léon-Louis, 4e jagers te voet; Kyndt, Louis, soldaat, 13e linie regt; Lambein, Pierre-Charles-Prosper, 21e linie regt.; Lamoot, Emile-Louis, 3e linie regt.; Lamoot, Joseph-Pierre-Charles, soldaat, 7e linie regt.; Lams, Etienne-Léonce, 14e linie regt.; Lauwers, François, 3e linie regt.; Leeman, Gustave, 1e regt. der grenadiers; Lemmens, Léon-Gustave, geschut; Lenaert, Alphonse-Léopold, 20e linie regt.; Lenaert, Emile-Auguste, 2e regt. carabiniers; Lepage, Auguste, 3e linie regt.; Leroye, Michel-Emile, 4e regt. carabiniers; Lestabel, Julien; Loncke, Georges, comp. de construction; Loy, François, soldaat 20e linie regt; Luca, Gustave, 7e regt. geschut; Luca, Gustave, 7e regt. geschut; Madeleyn, Léon-Edouard, 3e linie regt.; Maes, René, 11e linie regt.; Masschaele, Joseph, 1e regt der grenadiers; Massenhove, Jérome, soldaat, 5e linie regt.; Mattheusen, Joseph-Pierre, sergent, 3e linie regt.; Maurau, Joseph-François, soldaat, 7e linie regt.; Meirschaert, Joseph-Etienne, 10e linie regt.; Mestdagh, Raymond-Alphonse, génie; Meyns, Georges korporal, 23e linie regt.; Minsaert, Jean-Olivier-Joseph, 23e linie regt.; Monsieux, Joseph, 5e linie regt.; Monteyne, Pierre-Joseph, 8e linie regt.; Moreaux, Auguste, 2e linie regt.; Mylle, Louis, soldaat, grenadiers; Nassel, François, soldaat, génie; Opsomer, Henri-Joseph, 23e linie regt.; Opstaele, Séraphin; Pauwels, Auguste, sergent, génie; Pauwels, Gustave-Richard, 1e

regt. jagers te voet; Peters, Jules-Leon-Joseph, 17e regt. geschut; Piers, Jean-Batiste, onder-officier, 3e linie regt.; Pieters, Jean-Louis, 10e linie regt.; Pil, Robert, onder-Luitenant, 15e linie regt.; Pilaeis, Gustave-Florentin, soldaat, 23e linie regt.; Pilays, Marcel-Lucien, 24e linie regt.; Pincket, Emile-Isidore, 1e regt. der carabiniers; Pintelon, Camille, soldaat, 23e linie regt.; Pintelon, Guillaume-Charles, korporaal, 1e regt. der carabiniers; Pottier, Henri-Alphonse, 12e linie regt.; Poupaert, Armand-Edouard, 23e linie regt.; Raes, Théophile-Achile, 3e linie regt.; Renaudin, Raymond, korporaal, 23e linie regt.; Reynaert, Valentin-Camille, 3e linie regt.; Roels, Armand, 7e regt. geschut; Rollin, Paul, soldaat, 3e regt. der carabiniers; Ryckeman, Gentil, korporaal, 8e linie regt.; Rys Alexander-Gérard, 1e regt. jagers te voet; Samper, Henri, 2e regt. der grenadiers; Senave, Camille-Louis, soldaat, 22e linieregt.; Sengiers, Edgard-Constantin, 23e linie regt.; Serruys, Isidore-Adhémar, C.I.A.X.; Seynaeve, Hilaire, Kap. 23e linie regt.; Simoen, Camille-Edouard, 14e linie regt.; Sidders, Jules, 3e linie regt.; Slosse, Jerome soldaat, 15e linie regt.; Smessaert, Frans, 9e linie regt.; Smits, Désiré-Léopold, 14e linie regt.; Smits, Gustave-Louis, 23e linie regt.; Staelens, Paul-Marie-Urbain, soldaat 14e linie regt.; Staelens, Victor-Achille, 12e regt. geschut; Steelandt, Auguste-Charles, 3e linie regt.; Steelandt, Henri, 11e linie regt.; Stockman, Jules, 23e linie regt.; Stragier, Julien-Gustave, 12e linie regt.; Synave, Richard-Joseph, 1e regt. jagers te voet; Sweetlove, Polydore, 23e linie regt.; Tabary, Gustave-Louis, 17e linie regt.; Timmerman, Eugène; Tournoy, Louis, soldaat, génie; Van Aelst, Auguste-Emie, 17e linie regt.; Van Alphen, François-Adrien, E.A.G.; Vanhaudenaerde, Charles-Louis, soldaat, 9e comp. C.I.; Van Damme, Oscar-Médard, 3e linie regt.; Vandecasteele, Guillaume-Maurice, dépôt central du génie; Vandecasteele, Jean-Charles, 4e linie regt.; Van de Moere, Arthur, 3e linie regt.; Vanden Abeele, Oscar, Luitenant, 11e linie regt.; Vandenameele, Henri-Pierre, 9e linie regt.; Vandenberghe, Frédéric-Alphonse I. II. P. génie; Vandendooren, Maurice-Pierre, C.S.F.C. 1e D.A.; Vanden Meerschaut, Marcel, soldaat, 1e linie regt.; Vandepitte, Georges-Camille, 3e linie regt.; Vande Plassche, Florimond, 2e jagers; Vande Putte, Georges, onder-Luitenant 3e linie regt.; Vande Putte, Victor, majoor, 23e linie regt.; Vanderberght, Maurice, soldaat, 3e linie regt.; Vanderdonck, Lucien; Vanderjeugd, Gustave, 4e regt. der carabiniers; Vanderputte, Gustave; Vander Straeten, Edmond-Adolphe-A., sergent, 23e linie, regt.; Vanderstraeten, Rodolphe-Henri, 19e linie regt.; Vande Steene, Léon-Joseph, 24e linie regt.; Vande Vyvere, Edgard-Emile, 1e sergeint, 3e linie regt.; Vandierendonck, Julien-Alphonse, 4e regt. jagers te voet; Van Driessche, Alexis-Jean, 3e linie regt.; Van Eycken, Gustave-Louis, 11e linie regt.; Vanhee, Leopold-Gaston-Edouard, 4e linie regt.; Vanheste, Julien-Emile, 5e linie regt.; Vanhille, Maximilien; Vanhooren, Leopold, 3e linie regt.; Van Laere, Gaston; Vanmaele, Oscar-Jules, 11e linie regt.; Van Massenhove, Joseph, 3e linie regt.; Van Oye, Raphael, dokter, van het Batt.; Vansteene, Albert-Adolphe, soldaat, 3e regt der carabiniers; Van Steene, Charles, korporaal, 3e linie regt.; Vansteene Maurice-Albert, 2e linie regt.; Vansteene, Medeste-Victor, T.A.S.S.S.; Van Steenkiste, André-Charles-J., 6e linie regt.; Vansteenkiste, Odile, 14e linie regt.; Vanthuyne, Charles, soldaat; Verbanck, Richard-Emile-Pierre, 23e linie regt.; Verhelst, Désiré-Henri-François, 14e linie regt.; Verkempinck, Charles-Louis, 11e linie regt.; Vermeire, Ferdinand-François, 3e linie regt.; Vermeulen, Léonce, soldaat, sapeurs-pontonniers; Vermote, Auguste-Joseph, 17e linie regt.; Verschreugen, Romain, Gendarmerie-Ronse; Verstraete, Léonce-Joseph, 3e linie regt.; Vigne, Aimé, 2e regt jagers te voet; Vlaminck, Joseph-Jean, pelot. tranchée geschut; Vroome, Arthur-Jacques, 23e linie regt.; Vroome, Gustave, 2e Luitenant Zeewezen; Wellecomme, Gérard, soldaat 23 linie regt.; Willems Aimé-Eugène, onder luitenant 23 linie regt.; Willems Charles-Henri, 8 linie regt.; Willems Honoré-Louis 1 regt. geschut; Willems Julien-Alphonse, 3 linie regt.; Vandeplassche Florimond, 2 regt. te voet. Wenis Camille, kaptein 3 linie regt.

BURGER-SLACHTOFFERS

GEVALLEN TE OOSTENDE

van 4 November 1914 tot 26 Oktober 1918

— 1914 —

Bauwens Edmundus, werkman bij de Staatsspoorwegen; Vanden Bussche, Theodorus, landbouwer.

— 1915 —

Derudder Ludovicus, werkman; Vansteene Desiderius; Vandenhouweele Sidonia; Velle Ludovica; Mollet Magdalena, werkmeid; Maes Oscar, scholier; Hubert Agnès; Vanblaere Leopold, metsergast; Wauters Antonius, toeziener van openbare werken; Lefevere Sylvia; Vanpraet Marie; Rotsaert Anna; Asseloot Joannes; Verheecke Alexander, gepensionneerde; Wallin Carolus, leerling in het Kon. Atheneum; Verhelst Alicia; Hendryckx Camille, werkman; Miedema Virginie, werkmeid; Vandermaes, Silvia; Dalle Henricus, hovenier; Declerck Amandus.

— 1916 —

Vanhove Margareta; Vanhove Florentius; Meulemeester Armandus, straatvager; Van Massenhove Henricus, werkman; Bonheure Melanie, handelaarster; Stevaert Gustavus, schildergast; Bossant Magdalena; Vandenberghe Valerius, werkman; Thibaut Theodorus, werkman; Pincket Maria; Sacré Clara; Van Troost Victor, werkman.

— 1917 —

Vandenhaute Joanna; Decock Adreas; Schreiber Alphonse, Koffiehuishouder; Willems Camillius, werkman; Fol Joanna; Metsu Audemarus; Clipet Guilielmus, hotelbediende; Maertens Magdalena, naaister; Maertens Cesarine scholierster; Watty Eugenia; Knockaert Emile, schipper; Moerman Emile, sasknecht; Lisabeth Emile, sasknecht; Decorte Edmondus, stoker; François Flavie; Verhelst Elisa; Daghelet Julius; Delanghe Louisa; Dewulf Maria; Lievens Helena; Duyck Victor; Vanbillemont Franciscus, visscher; Corveleyn Augusta; Deturck Joannes, visscher; Declerck Adriana; Dufour Paula; Makelberge Augustus, visscher; Hemeleers Franciscus, visscher;

Verfaillie Maria, dienstmeid; Vandenberghe Ludovica; Versluys Irène; Cornelis Elisa; Elleboudt Alphonsius; Desmet Ludovica; Zwaenepoel Elisa; Demulder Emilia; Demulder Anna; Debaeke Romanie, dienstmeid; Elleboudt Josephus, drukker; Martens Camillus; Pira Camillus, landwerkman; Boterman Arthur; Tournoij Maria; Tournoij Margareta; Verhaeghe Nathalie; Demulder Clementina; Inghelbrecht Hortensia, werkvrouw; Strubbe Gustave, koetsier; Hoornaert Petrus, smid; Verbauwe Gustave, scholier; Witvoet Hector, Agent van politie; Maene Magdalena; Deconinck Henricus, werkman; Vanslembrouck Amelia, werkmeid; Gilliaert Adriana, werkmeid;

— 1918 —

Belpaeme Odo, werkman; Nieuwenhuyse Leopoldus, werkman; Ocket Andreas, werkman; Bodez Augustus, werkman; Pierloot Margareta; Becu Esperentia; Ghewy Maria; Ghewy Maximilianus, straatvager; Decoo Paula; Deboutte Petrus, straatvager; Vlietinck Wilfried, bediende; de Moyard Emma; Clement Leontina; Rolet Victor, koffiehuisbediende; Lecomte Edmond, werkman; Beuselinck Emilia; Ouvry Maria; De Hollander Henricus, handelsbediende; Buysse Valentina; Vanheule Godelieve; Marcus Carolus, magazinier bij de Slaapwagens Cie; Baeckelandt Maria, werkmeid; Vandamme Antoine, bediende; Sorel Clotilde; Eyland Alfred, voerman; Cappelle Henricus, werkman; Van Remoortele Eugenia; Janssens Leopoldus; Schockaert Sylvie; Mathys Irma, dienstmeid; Vandromme Jordaan, werkman; Vanrenterghem Eduardus, werkman; Demeester Julianus, koffiehuishouder; Derudder Oscar, schildersgast; Rodenbach Henricus, werkman; Deputter Maria; Deputter Margareta; Deputter Valentina; Goffin Laurentia, handelaarster; Ardou Maria; Deputter Alphonsus; Bosch Maria; Vanacker Prospertus, werkman; Benoot Elodie; Vanroose Ludovicus; Van Walleghem Denise; Van Walleghem Marguerite; Reynaert Maria; Goval Pierre; Jonckheere Augusta; Jonckheere Ludovicus; Jonckheere Angela; Jonckheere Irma; Jonckheere Magdalena; Bonte Eduardus, stoker bij de Staatsspoorwegen; de Breuck; Devlieghe Bertha, dienstmeid; Verbauwe Petrus, ontvanger bij de buurtspoorwegen; Verbauwe Oscar, scholier; Verriest Maria; Reynaerts Henricus ;Vynck Marie; Cogge Eugenia; Vynck Joanna; Berteloot Bertha; Berteloot Godelieve; Coopman Silvia; Cogghe Valeria; Cogghe Leonia; Cogghe Alphonsus; Cogghe Prosper; Cogghe Rosalia; Vancraeynest Leontina; Sallet Leopoldus, werkman; Sallet Parfait, werkman; Van Robaijs Julius, timmermansgast; Naassens Petrus; Cornellie Alphonsus; Denye Hermania; Van de Velde Celina; Beuckels Marcelle, winkeljuffer; de Somer Esther, winkelbeheerster; de Somer Bertha, winkelkelbeheerster, D'haens Julius, landbouwer; Decroos Coleta; Nassel Leo; Vanhooren Elias, werkman; Marlein Stephanus, werkman; De Schrijver August, metser; Delanghe Benedictus, voerman; Vlaeminck Mathilda, kloosterzuster; Henneman Petrus, melkverkooper; Hubrechsen Augustus, werkman; Vandenbroele Medardus, werkman; De Brabander Leonard, werkman; de Prouw Robertus; Vercruysse Franciscus; Serneels Napoleon, herbergier; Devos Ludovicus, werkman; Windey Paulus, schipper; Delattre Petrus, werkman; Smet Ambrosius, werkman; Sinnesael Theophiel, werkman; Demesmaecker Renatus; Lagrou Augustinus, kleermaker; Bentein Petrus; Duhein Magdalena; Berteloot Carolus, hovenier; Desmadryl Raymundus, loopjongen;

Hessens Helena; Vandycke Clementia; Brackx Gaston, werkjongen; Goossens Petrus; Vandycke Charlotte, naaister; Bogaert Martha; Tratsaert Maria; Broucke Julia; De Cat Augustinus, werkman; Saelens Elisa; Derthoo Luciana; Schaut Germana; Cool Alphonsus, werkman; Cool Franciscus; Thuyn Georgius; Deschagt Bertha, werkmeid; De Buscher Maria; Vandevelde Flora; Carrette Valerie; De Sauw Maria; Canux Elvire; Piers Theresia; Rozé Louis, handelsvertegenwoordiger; Dewulf Lucia; Dewulf Yvonne; Van hoeck Leo; Massenhove Charles, werkman in Stadsdienst; Vanmaele Coleta; Degryse Carolus, landbouwer; Van Belle Henricus; Quarin Augustus; Quarin Albertus; Gheeraert Henricus, werkman; Vandevelde Julius, werkman; Claeys Albertus, werkman; Versluys Carolus, werkman; Slock Leo, werkman; Van Wassenhove Theophile, werkman; Oscar Basilius, daglooner; Holte Maria; Vanhee Jerome, beenhouwersgast; Declercq Josephus; David Octavus; De Gryse Carolus, plafonneerder; Rosseel Achille; Rosseel Henricus; Rosseel Julianus; Coenye Maria; Vergauwe Joseph; Maertens Petrus; Maertens Mauritius; De Zutter Mauritius; Cattryse Mauritius; Vanhondeghem Alicia; Sanders Josephus; Eerebout Yvonne; Hoornaert Eduardus, werkman; Florquin Amedeus; Vergoote Clementia; Dousselaere Josephus, smidsgast; Jonckheere Franciscus; Devry Polidore, hovenier; Tanghe Franciscus, voerman; Devuyst Gerard; Coenye Victor, werkman; Rosseel Adrianus; Vercruyce Florence.

EINDE

BLADWIJZER

EERSTE DEEL.

I. Het Seizoen ..... bl. 3
II. De Mobiliseering 4
III. De Burgerwacht 6
IV. Spioenenkoorts 7
V. Maatregelen van vooruitzicht 9
VI. Eerste Schermutseling 17
VII. De Vluchtelingen 24
VIII. Aankomst der Engelschen 27
IX. De eerste Zeppelin 29
X. De Aftocht uit Antwerpen 32
XI. Vertrek naar het Buitenland 37

TWEEDE DEEL.

I. De Inneming van Oostende 40
II. Plundering der Zeestatie 45
III. De Eerste Dagen der Bezetting 47
IV. De Eerste Beschieting van Oostende 57
V. Voornaamste Gebeurtenissen tot einde 1914 67
A De bevoorrading 81
B Het Onderstandskomiteit 81
Werk der Vluchtelingen 92
Onderstand B 95
Kosteloozen Genees-, Heel-, Vroed- en Artsenijkundigen Dienst 96
Hulp aan Middenstand 97
Werk der Kinderbescherming 99
Afdeeling Voeding 103
Goedkoope Spijshuizen 106
De Volkskeuken 108
C Militaire opeischingen 111
D Militaire Maatregelen 117
E Militair Nieuws 125
F De Duitschers en de Bevolking 131
G De eerste Kerstmisviering 137

Toestand van Oostende bij den aanvang van 1915 ..... bl. 139
Toestand van het Onderwijs 143
De Eeredienst tijdens het Duitsch Schrikbewind 151
Rond eene Vertaling 163
Twee Terdoodveroordeelingen 167
Een Millioen Mark voor eene Duif 169
De eerste Zeppelin... in de Stad 180
Beschietingen en luchtaanvallen in 1915 183
Duitsche Badgasten 205
Een zonderlinge huiszoeking 211
Beschietingen en vliegeraanvallen in 1916 213
Toestand der Visscherij 222
Voorname Bezoekers 239
Duitsche Maatregelen 243
Reddingsdienst en Pompierskorps 271
Beschietingen en Vliegeraanvallen in 1917 249
Onze Krijgsgevangenen 283
Aanslagen op de persoonlijke vrijheid 291
Twaalfhonderd Engelschen gevangen 302
Beschietingen en Vliegeraanvallen in 1918 305
De Roemrijke Nacht van de Vindictive 341
De verdedigingswerken der Kust 351
De Opeischingen 355
De Verlossing 391
De Eerste Dagen der Verlossing 407
Een weinig Folklore 414
Het Gemeentelijk en Bestuurlijk Leven 418
Krijgslieden, overleden of verdwenen 425
Burgers, » » 429

Druk. ELLEBOUDT, Kerkstraat, 37, Oostende.

OOSTENDE
ONDER DE
DUITSCHE BEZETTING
1914-1918

DOOR

A. ELLEBOUDT
BESTUURDER VAN « DE ZEEWACHT »
EN
DR G. LEFÈVRE

DERDE DEEL

